

Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки
Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи
Кафедра філологічних дисциплін з методикою викладання

Зоряна Мацюк

ГОВОРИТИ ЯК МЕДОК ВАРИТИ

Словник фразеологізмів Західного Полісся
та суміжних територій

Луцьк
Вежа-Друк
2020

УДК 811.161.2'28'373.7(477.81/.82)(038)

М 36

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 1 від 18 вересня 2019 року)*

Рецензенти:

Руснак Н. О. – доктор філологічних наук, професор кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Коваленко Н. Д. – кандидат філологічних наук, професор кафедри української мови факультету української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Фенко М. Я. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін з методиками викладання Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Мацюк Зоряна

М 36 **Говорити як медок варити** : слов. фразеологізмів Західного Полісся та суміжних територій / Зоряна Сергіївна Мацюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2020. – 688 с.

ISBN 978-966-940-286-8

У словнику представлено фразеологічне багатство Західного Полісся (оригінальні ідіоми, влучні прислів'я та приказки). Локація дослідження – Волинська, Рівненська, Львівська області та суміжні території, охоплено близько 300 населених пунктів. Фразеологічні одиниці, а їх понад 9000, подано з низкою варіантів і запропоновано їх фонетичну транскрипцію, що докладно відтворює місцеву вимову з детальною паспортизацією. Словникові статті структуровано за ключовим словом.

Для студентів і викладачів гуманітарних факультетів закладів вищої освіти, діалектологів, фольклористів і поціновувачів живого українського слова.

УДК 811.161.2'28'373.7(477.81/.82)(038)

ISBN 978-966-940-286-8

© Мацюк Зоряна, 2020

© Клачук Марта (обкладинка), 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВ	4
ПЕРЕДМОВА.....	6
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ.....	11
СПИСОК НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ.....	12
СПИСОК ІНФОРМАТОРІВ	18
ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ ТА СУМІЖНИХ ТЕРИТОРІЙ.....	23
АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК	524
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	685

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Як відомо, українська мова визначається оригінальністю на всіх мовних рівнях: фонетичному, морфологічному, синтаксичному, лексичному та ін. Але найбільш оригінальна, на нашу думку, вона у фразеології, адже саме в таких сполуках звичайний переклад слів чи їхніх форм чужою мовою неможливий, оскільки призведе до повного, а то й смішного непорозуміння, бо ж фразеологія – внутрішній світ народу, його історія, ментальність і душа, а ще – його неперевершений гумор, іронія та сарказм (*йак в'з'авс'а, йак в'з'авс'а, то так і за три м'іс'ац'і родила*).

Як і кожна національна мова, сучасна українська фразеологія складається з літературної, говіркової та жаргонної. Як на діалекти впливає літературна мова, так і на говіркові стійкі сполуки має вплив літературна фразеологія через школу, книги, телевізію, інтернетні сторінки та ін., у ній наявні також чужомовні запозичення з різних мов, насамперед із російської. Але як би там не було, а місцеві стійкі словосполуки зберігають свою специфіку і в значенні, і в компонентному складі, і в описах різних життєвих ситуацій.

У кожному українському діалекті, крім загальновідомих стійких сполук (пор.: *во'ди в рот наб'рати; хо'диту 'ходором*), частину перейнято з літературної мови (*р'ідк'існий екземп'лар* 'про чоловіка, який не вживає алкогольні напої'; *лежен' патентований*; *на 'повних парусах*), а також уживані і ті, що становлять специфіку окремого говору. Серед цих останніх, як і серед говіркової лексики, частина – відомі лише на невеликому ареалі – *стри'л'ати 'бомки* 'байдикувати', *в'пасти с 'печі* 'народити дитину', а частина – тільки жителям одного населеного пункту: *худа йак Барто'шиха* 'дуже товста жінка', *п'і'ти у без* 'померти' (на кладовищі колись росло багато бузку), *по'шов под бе'резу* 'т. с.', *п'і'шов до Ар'тема ог'ір'к'і стерег'ти* 'т. с.' (хата Артема біля кладовища) та ін.

Пропоноване зібрання стійких сполук З.Мацюк характеризує ядро західнополіського говору, тобто саме волинсько-поліську частину, що в північно-західній Україні. Крім власне фразеологізмів, уміщено також народні порівняння, прислів'я та приказки, дражнилки.

У складі зафіксованих стійких сполук часто вживані діалектизми, що характеризують особливості місцевих говірок:

– фонетичні: *в'етришчити* 'витріщити', *д'руг'і* 'другий', *зуб'ралис'* 'зібралися', *мо'на* 'можна', *вул* 'віл', *под // пуд* 'під', *пусл'а* 'після', *пу'шов* 'пішов', *пришла* 'прийшла', *йароп'лан* 'аероплан', *ту'пей* 'тупий', *йек* 'йак', *би* 'ніби' та ін.;

– словотвірні: *переби'рачка* 'перебирання', *п'ідстрел'аний* 'підстрелений', *бусл'анка* 'гніздо лелеки', *бу'во'л'ака*; *старейі дохо'д'аге*;

– морфологічні: *бор'шчом*, *баби'л'ом*, *пра'ччом*, *на греб'інц'ови*, *блoх* 'блоха', *вош* 'воша', *хо'лоднийі* 'холодні', *п'росе* 'просить', *гоб'йевса* 'об'ївся' та ін.;

– синтаксичні: *апел'тит при'ходить'* за *йі'жойу* 'під час їди', *ни бу'ло б д'і'теї на сел'і* 'у селі';

– лексичні: *бал'он* 'повітряна кулька', *барабол'а* 'картопля', *бул'ба* 'т. с.', *боц'ан* || *боц'ун* || *боц'он* || *бойц'он* 'лелека', *буз'ко* || *бус'ок* 'т. с.', *бусел* || *бусил'* || *бус'ол* || *бусен'* 'т. с.', *без* 'бузок' та ін.;

– семантичні: *пустий* 'неслухняний', *чу'жа* | *мати* *дас'ц'* | *прикурити* (*чу'жа* | *мати* '1. теща; 2. мачуха'; *прикурити* 'полаяти, відлупцювати');

– відмінності в наголошенні слів супроти літературної мови: *з'ладка*, *до кол'ору*, *воїна*, пор. зміну наголосу заради римування: *риба* *в'вод'і* – *йїсти* *год'і*; *хл'іб* і *вода* – *де їни* | *ма голода*;

– наявність жаргонізмів у складі сучасних фразеологізмів: *будун* в *гост'і* | *приїшов* || *приїшов* *будун* 'похмілля'; *ду* *зл'учик'ів* 'сильне алкогольне сп'яніння'; *мор'гала* | *виставити* 'недоброзичливий погляд';

– оказіоналізми: *в'езд'е* і *позав'езд'у*; *бу'йушче* – *нипу'кайушче* 'пологи: жінки бояться, але народжують';

– трапляються також різні перекручення: *йак* *нако'верт* 'про лисого чоловіка' (< маковерт); *ни'в'істка* – *добра* *х'в'істка* (< невістка – в горлі кістка); *ду* *б'ілий* *кол'іна* || *до* *жовтого* *кол'іна* 'алкогольне сп'яніння' (< рос. доходить до білого калення).

Досить повно представлені оніми, зокрема антропоніми:

– прізвища, у тому числі й відомих осіб: *п'ішов* *йак* *Бош'ко* (прізвище Божко); *йак* *Буд'он:ий*; *п'лани* *йак* в *Г'ітл'ера*; *б'рови* *йак* у *Бр'ежн'єва*; зазначимо, що сполуки з такими компонентами часто вказують і на час їх постання: *Наполеон*, *Гітлер*, *Сталін*, *Піночет*, *Бен Ладан* та ін.;

– повні офіційні імена: *пустив* *Бог* *Ми'киту* на *воло'к'іту*; *б'рови* *йак* у *К'лима*; у *нашого* *Да'вида* *н'і* *в'роди* *н'і* *вида*; *ц'ікава* *Вар'вара*;

– варіанти власних особових імен: *йак* *баба* *Л'ік'ора*; *йак* *Ст'опка* з *трудод'н'ами*; *йак* *Андр'ешко* з *вулиц'і*; *йак* *Дун'ка* з *бомбоск'ладу*; *тр'ішчи*, *Вар'уха*, – *бере'жи* *н'іс* *та* *вуха*; *Бог* *ни* *Й'ешка*, *бачит'* *ко* | *му* | *т'ешко*;

– патроніми: *бис* *музури'ча* *ни* *с'в'ітит'* і *лампу'чка* *Іл'і'ча*;

– прізвиська: *йак* *Буш'чиха*; *б'рови* *йак* в *Гуми'ленц'а* (приймак із села Омельно); *б'рови* *йак* у *ста'рого* *Фурки* та ін.

Топоніми в складі фразеологізмів часто вказують на місце локалізації: *за* *куп'ітку* *вош* *ду* *Ки'єва* *поже'не*; *дур'ний* *йак* *зв'ідти* *до* *Горохова*; *на* *вес'* *Шац'к'ії* *Лу'бомил'* 'на велику територію'; *за* *р'іс* *йак* *Лу'бец'ке* *юзеро* 'про неголеного і непідстриженого чоловіка'.

Зрідка наявні й зооніми: *йак* *Бров'ко*; *вуса* *йак* в *мого* *Барс'іка*.

Усі ці мовні особливості і вибудовують своєрідну діалектну фразеологію, причому такі сполуки з тим самим компонентним складом, що й літературні, можуть набувати іншого значення, пор.: *ане'тит* *при'ходить'* *за* *йїжюу* 'про жадібну людину'; *за'бити* *м'ісц'е* 'зустрічатися з дівчиною'; *чер'воне* *море* 'період менструації'.

Отож, маючи такі докладні словники з усіх українських діалектів, можна було б установити територію поширення кожного фразеологізму, виявивши, які з них характерні для всієї україномовної території, які – для одного наріччя, а які – лише для окремого говору чи й для одного населеного пункту, – ось у цьому й цінність нового словника З. Мацюк.

ПЕРЕДМОВА

*Мова – це запашна пречудова квітка,
пелюстками якої є народні говірки.
А хай тільки зів'яне чи засохне
навіть найменша пелюсточка –
і квітка втратить свою чарівність...*

Г. Л. Аркушин

Українська діалектна мова має невичерпні фразеологічні багатства, які постійно поповнюють фразеологічну скарбницю української літературної мови. Одне з важливих завдань діалектологів – якнайпильніше вивчення української ареальної фразеології. Фразеологічний фонд народу – живе й невичерпне джерело, яке збагачує літературну мову новими виражальними засобами, відбиває національний характер та неповторний український колорит. Із рідною мовою пов'язані найдорожчі спогади про перше слово, почуте з материнських уст, затишок батьківської хати, веселий гомін дитинства, перші хвилювання юності.

Народна мудрість приховує в собі споконвічну таїну людства, його історію, першопочаток і досвід. Невід'ємною й вагомою частиною становлення та існування нації є формування системи стійких висловів, які якнайповніше відображають менталітет народу, його вірування та систему табу. Яким буденним та стандартним було б мовлення, позбавлене прислів'їв і приказок, фразеологізмів та ідіом, які втілюють народну мудрість.

Фразеологізми – це невичерпні мовні джерела, що живлять мовлення будь-якої стильової зорієнтованості. Вони наповнюють мовлення глибинною свіжістю, надають йому художнього звучання, лексичної й синтаксичної витонченості, довершеності. Влучні вислови фіксують найтонші відтінки думок, почуттів, найрізноманітніші якості мовлення людей, надають йому виразності, національного колориту.

Фразеологія української мови містить багатий історичний матеріал про наш народ, його звичаї, ідеали, мрії та сподівання. Саме тому фразеосистему варто вивчати комплексно, відповідно до ареалу поширення.

Ареальна фразеологія українських говорів, як і фразеології інших слов'янських мов, перебуває на етапі накопичення й систематизації фактів, опрацювання та апробації методів дослідження. У кожному говорі (ареалі) функціонують регіональні фразеологічні одиниці, які за ознаками й змістом нічим не відрізняються від літературних, проте вони не зафіксовані загальномовними словниками і є засобом спілкування людей, об'єднаних лише певною територією. Актуальним у вивченні діалектної фразеології стає дослідження питань розвитку лексики й фразеології говірок окремих ареалів. У картотеці до планового словника, яка ще поповнюється, вже нараховується 8000 фразеологізмів із варіантами.

Сучасний період розвитку мовознавства характеризується посиленою увагою до проблем фразеології та фразеографії окремих діалектних масивів, у тому числі говорів й говірок української мови: буковинських (Н. Бабич),

східноподільських (М. Доленко), західно-подільських (Н. Коваленко), бойківських (М. Демський), лемківських (Г. Ступінська), лемківських в оточенні словацьких (Н. Вархол, А. Івченко), гуцульських (М. Олійник), карпатських (В. Лавер), верхньонадністрянських (Н. Романюк), поліських (Г. Доброльжожа), центральнослобожанських (А. Сагаровський), східнослобожанських і степових (В. Ужченко, Д. Ужченко, Р. Міняйло, І. Мілева, І. Магрицька, Л. Мельник), запорізьких (Т. Грица), волинських (Н. Кірілкова).

Структурне-семантичне моделювання ареальної фразеології, мовна динаміка, дериваційна база, способи та фактори фразеотворення, різнобічні зв'язки між словом-концептом й ареальною фразеологічною одиницею, характер образності ареальних фразеологізмів ґрунтовно висвітлені в працях сучасних науковців. Проте діалектна українська фразеологія ще й досі залишається майже поза увагою українських діалектологів. Називаючи численні вислови різних ареалів, фразеологізми не лише виникають на ґрунті питомого лексичного матеріалу, а запозичуються з інших джерел, найчастіше із суміжних діалектів.

На лексикографічному просторі української мови фразеологію північного наріччя висвітлено досить обмежено, частково представлено в словниках діалектної лексики, у «Словнику поліських говорів» П. Лисенка (1974), «Словнику західнополіських говірок» Г. Аркушина та словнику «Красне слово – як золотий ключ» (2003) Г. Доброльжожи; «Фразеологічний словник говірок Житомирщини» (2010) Г. Доброльжожи, «Із народу не викинеш» (2006), «Що сільце, то нове слівце» (2013, 2019) З. Мацюк. Також досліджують фразеологію Полісся й суміжних земель білоруські фразеологи В. Коваль, В. Костючик, Г. Юрченко.

Ареальна фразеологія – найбільш динамічна царина мови, яка поповнюється набагато швидше, ніж інші словники української мови. Потреба у фіксації та впорядкуванні західнополіських фразеологічних одиниць, прислів'їв і приказок назріла давно. Необхідність створення словника фразеологізмів Західного Полісся та суміжних територій зумовлена увагою дослідників до живої народної мови, оскільки на українському лінгвістичному просторі існують поодинокі видання такого типу.

У словнику фразеологізмів Західного Полісся та суміжних територій «Говорити як медок варити» логічно й змістовно скомпоновано оригінальний західнополіський фразеологічний матеріал (фразеологічні одиниці, частково – прислів'я та приказки), зафіксований на території Волинської, Рівненської, Львівської областей і суміжних територій.

Зауважимо, що одні й ті самі вислови можуть належати до кількох семантичних рядів із різним чи тотожним значенням. На нашу думку, це зумовлено семантичними зрушеннями, які відбуваються в живому мовленні, такі непоодинокі на Західному Поліссі. Серед аналізованих фразем значну частину становлять обценні (ненормативні, непристойні) фразеологізми, які передають специфічне емоційно-експресивне забарвлення й не впливають на руйнування літературних норм слововживання та властивої народній мові евфемічної символіки.

Багатий фразеологічний матеріал, який містить низку варіантів, наведено фонетичною транскрипцією, що сприяє докладному відтворенню місцевої вимови з детальною паспортизацією.

Статті розроблено за алфавітом стрижневих компонентів й одночасно за стрижневим принципом: вирази вводяться й тлумачаться на перший іменник, а за його відсутності – на слова інших частин мови в такому порядку: прикметник, дієслово, займенник, числівник, прислівник. Фразеологічні одиниці групуються в окремі гнізда навколо ключового слова.

Структура статті містить реєстрову одиницю (вона подається у вихідній формі); елементи граматичної та стилістичної характеристики; словникову дефініцію; за потреби – ілюстративну частину (найчастіше речення); перелік пунктів поширення фразеологічних одиниць; історико-етимологічну довідку. Застосовано порівняно новий прийом пояснення затемнених висловів – дослівну мотивацію в інтерпретації інформаторів. Використовуються система позначок, які вказують на сферу вживання, поширення виразу (кількість населених пунктів, зазначених у статті); стилістичну характеристику (*зневажл., зруб., сатирич., лайл.* і т. ін.). Список населених пунктів доповнюється списком найактивніших інформаторів.

Принцип укладання словникової статті:

1) ключове слово наведено за першим іменником (прикметником, дієсловом, прислівником) у фразеологічній одиниці: **ГАПКА**;

2) літературною вимовою подано фразеологізми (фонетичні, словотвірні, морфологічні варіанти й т. ін., крім лексичних): **ходив до Гапки – забувся шапки**;

3) фонетичною транскрипцією передано говірку населеного пункту; варіанти компонентів фразем наведено в круглих дужках: [*ходив до Гапк'е – забув'а шапк'е*];

4) значення: 'чоловік, який зраджує своїй дружині';

5) паспортизація: (Полапи)

Зразок:

ГАПКА

ходив до Гапки – забувся шапки [*ходив до Гапк'е – забув'а шапк'е*] 'чоловік, який зраджує своїй дружині' (Полапи)

ГАРБУЗИННЯ

заплутатися в гарбузинні і вмерти без свічки [*заплутав'а в гарбузен'і і вмер биз с'вічки*] 'про хлопця, який ходив до багатьох дівчат і не одружився' (Полапи)

ЧАСНИК

часнику не нюхати [*часник^eку ни н'ухати*] 'бути вірним своїй дружині, не зраджувати' (Полапи)

БУСЕЛ

бусел приніс [*бусел прин'іс*] (Посників, Словатичі, Поворськ, Карпилівка К-Кашир., Топільне, Козлиничі, Вовничі, Ставок, Рудники, Воєгоща, Маневичі, Остріжець) || [*бусен' прин'іс*] (Добре, Гірники, Межисить, Мала Глуша) || [*бус'ко прин'іс*] (Лобна, Берестечко Рівн., Маневичі, Корчин, Седлище) || [*бус'ол прин'іс*] (Мельники, Синове, Кримне, Шменьки, Велика Осниця) || [*буз'ко прин'іс*] (Мала-Тур'я, Довговоля) || [*бус'ки принесли*] (Брани, Грабовець) || [*бус'ок прин'іс*] (Дюксин) || [*бусил' прин'іс*] 'т. с.' (Комарове Ратнів.)

Фонетична транскрипція

Для передачі фонетичних особливостей діалектного мовлення використано транскрипційний запис.

Фонетична транскрипція – графічна фіксація всіх мовних звуків, що реально вимовляються в потоці мовлення (точний запис звуків). Вона ґрунтується на таких вимогах: кожна літера позначає один і той самий звук; кожен звук позначається завжди тією самою літерою.

Транскрипція (від латин. *transcriptio* – переписування) – спеціальний спосіб запису мовлення в повній відповідності з його звучанням.

Фонетичний алфавіт – система букв разом із додатковими знаками, які використовують для фонетичного запису живого мовлення. У вітчизняному мовознавстві для цього застосовують літери української абетки, а також деякі додаткові позначення. Використання такого алфавіту дає можливість якомога повніше фіксувати характерні риси української літературної вимови. Зокрема, уживають такі знаки:

1. Фразеологічну одиницю, прислів'я чи приказку, що транскрибується, узято у квадратні дужки: [в лобу 'висухло].
2. У всіх словах ставиться наголос, якщо в слові є два й більше склади.
3. Не вживають розділові знаки. Апостроф не фіксується.
4. Не використовуються літери абетки я, ю, є, ї, щ, ь. Йотовані букви, що передають два звуки: [йа], [йу], [йе], [йі].

Голосні звуки передано такими знаками:

[i], [i^e], [i^u] – для передачі нелабілізованого голосного переднього ряду високого підняття;

[и], [и^і], [и^е] – для передачі нелабілізованого голосного переднього ряду високого обниженого підняття;

[e], [e^и], [e^а], [e^і] – для передачі нелабілізованого відкритого голосного переднього ряду;

[a], [a^о] – для передачі голосного заднього ряду низького підняття;

[o], [o^у] – для передачі лабілізованого голосного заднього ряду середнього підняття;

[y], [y^о] – для передачі лабілізованого голосного заднього ряду високого підняття.

Приголосні звуки передано такими знаками:

[б], [п], [в], [ў], [м], [ф] – губні приголосні;

[д], [т], [з], [с], [ц], [ж], [ч], [ш], [н], [л], [р] – передньоязикові;

[г], [к], [х] – задньоязикові;

[ґ] – фарингальний;

[й], [ї] – середньоязикові;

[џ], [з] – спеціальні комбіновані знаки (лігатури) для позначення складних звуків [дж], [дз];

[ї] – позначення приголосного [й], яке використовується для уникнення двозначності надбуквенного знака;

Застосовуються такі діакритичні (розрізнявальні) знаки:

[н'], [с'], [л'] – скісна риска вгорі праворуч указує на м'якість приголосних;
[б'], [ж'], [к'] – апостроф угорі праворуч указує на пом'якшення приголосних;

[н:], [с:], [ж:] – двокрапка вказує на довготу приголосного;

[а] – риска вгорі над буквою, нахилена праворуч, є знаком головного словесного наголосу;

[/] – позначення короткої паузи (на місці розділових знаків у реченні);

[//] – позначення тривалої паузи, зокрема на межі речень.

*

*

*

Фразеологізми є також результатом потреби у виражальних засобах комунікації – передачі почуттів, емоційних оцінок, влучних характеристик людини й т. ін. За фразеологічною глибиною відкривається безкрая товща матеріальної та духовної культури, яку надійно зберігає мова, – найдавніші уявлення про світ, релігійні погляди та звичаї, народні обряди, закони повсякденного життя наших предків. І саме ця «позамовна» інформація, котру містять фразеологізми, викликає всенародний інтерес до фразеології.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

вульг. – вульгарне
діал. – діалектне
жарт. – жартівливе
заст. – застаріле
згруб. – згрубіле
зневаж. – зневажливе
розм. – розмовне
саркаст. – саркастичне
т.с. – те саме

СПИСОК НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

1. Августов Більського повіту Підляського воєводства
2. Бабин Гощанського району Рівненської області
3. Береги Млинівського району Рівненської області
4. Бережки Дубровицького району Рівненської області
5. Бережці Любомльського району Волинської області
6. Березичі Любешівського району Волинської області
7. Берестечко Демидівського району Рівненської області
8. Береськ Рожищенського району Волинської області
9. Бихів Любешівського району Волинської області
10. Більськ-Підляський Більського повіту Підляського воєводства
11. Бір Зарічненського району Рівненської області
12. Бірки Любешівського району Волинської області
13. Бобрин Млинівського району Рівненської області
14. Боголюби Луцького району Волинської області
15. Борове Зарічненського району Рівненської області
16. Боровичі Маневицького району Волинської області
17. Борохів Ківерцівський району Волинська обл.
18. Бортнів Іваничівського району Волинської області
19. Ботин Луцького району Волинської області
20. Брани Горохівського району Волинської області
21. Броди Ратнівського району Волинської області
22. Бужани Горохівського району Волинської області
23. Буяни Луцького району Волинської області
24. Велика Глуша Любешівського району Волинської області
25. Велика Осниця Маневицького району Волинської області
26. Великий Курінь Любешівського району Волинської області
27. Велимче Ратнівського району Волинської області
28. Велицьк Ковельського району Волинської області
29. Веселе Луцького району Волинської області
30. Ветли Любешівського району Волинської області
31. Видраниця Ратнівського району Волинської області
32. Видранка Старовижівського району Волинської області
33. Височне Ратнівського району Волинської області
34. Вишків Луцького району Волинської області
35. Вишнівка Любомльського району Волинської області
36. Вільхівка Горохівського району Волинської області
37. Вітковичі Березнівського району Рівненської області
38. Вовничі Млинівського району Рівненської області
39. Воєгоща Камінь-Каширського району Волинської області
40. Володимир-Волинський Волинської області
41. Ворокомне Камінь-Каширського району Волинської області
42. Ворончин Рожищенського району Волинської області
43. Воротнів Луцького району Волинської області
44. Гайове Ківерцівського району Волинської області

45. Гать Березівського району Закарпатської області
46. Гірка Полонка Луцького району Волинської області
47. Гірники Ратнівського району Волинської області
48. Глухи Старовижівського району Волинської області
49. Годомичі Маневицького району Волинської області
50. Голишів Луцького району Волинської області
51. Головно Любомльського району Волинської області
52. Городині Рожищенського району Волинської області
53. Городище Ківерцівського району Волинської області
54. Городок Маневицького району Волинської області
55. Горохів Волинської області
56. Грабове Шацького району Волинської області
57. Грабовець Богородчанського району Івано-Франківської області
58. Григоровичі Луцького району Волинської області
59. Губин Горохівського району Волинської області
60. Гута-Боровенська Камінь-Каширського району Волинської області
61. Гуца Любомльського району Волинської області
62. Датинь Ратнівського району Волинської області
63. Дачне Ківерцівського району Волинської області
64. Дерно Ківерцівського району Волинської області
65. Диковини Горохівського району Волинської області
66. Діброва Володимирецького району Рівненської області
67. Дідовичі Ківерцівського району Волинської області
68. Добре Камінь-Каширського району Волинської області
69. Довговоля Володимирецького району Рівненської області
70. Довгошиї Млинівського району Рівненської області
71. Доросині Рожищенського району Волинської області
72. Духче Рожищенського району Волинської області
73. Дюксин Костопільського району Рівненської області
74. Жабка Ківерцівського району Волинської області
75. Жиричі Ратнівського району Волинської області
76. Журавичі Ківерцівського району Волинської області
77. Журавники Горохівського району Волинської області
78. Забара Рожищенського району Волинської області
79. Забужжя Любомльського району Волинської області
80. Загаї Горохівського району Волинської області
81. Залаззя Любешівського району Волинської області
82. Залізниця Любешівського району Волинської області
83. Залісся Камінь-Каширського району Волинської області
84. Залухів Ратнівського району Волинської області
85. Замличі Локачинського району Волинської області
86. Замшани Ратнівського району Волинської області
87. Зарічне Заріченського району Рівненської області
88. Заріччя Ковельського району Волинської області
89. Затурці Локачинського району Волинської області
90. Збуж Костопільського району Рівненської області

91. Звиняче Горохівського району Волинської області
92. Звірів Ківерцівського району Волинської області
93. Здолбунів Рівненської області
94. Зелене Горохівського району Волинської області
95. Зимне Володимир-Волинського району
96. Золочівка Демидівського району Рівненської області
97. Зубильне Локачівського району Волинської області
98. Іваничі Волинської області
99. Калинівка Маневицького району Волинської області
100. Камінь-Каширський Волинської області
101. Карпилівка Камінь-Каширського району Волинської області
102. Карпилівка Ківерцівського району Волинської області
103. Квасів Горохівського району Волинської області
104. Ківерці Волинської області
105. Клубочин Ківерцівського району Волинської області
106. Княгининок Луцького району Волинської області
107. Ковель Волинської області
108. Козлиничі Ковельського району Волинської області
109. Колки Маневицького району Волинської області
110. Колодеже Горохівського району Волинської області
111. Колодії Маневицького району Волинської області
112. Комарове Маневицького району Волинської області
113. Комарове Ратнівського району Волинської області
114. Комарове Старовижівського району Волинської області
115. Копачівка Рожищенського району Волинської області
116. Корчин Радехівського району Львівської області
117. Коршів Луцького району Волинської області
118. Котів Ківерцівського району Волинської області
119. Кременець Рожищенського району Волинської області
120. Крижівка Рожищенського району Волинської області
121. Кримне Старовижівського району Волинської області
122. Кричевичі Ковельського району Волинської області
123. Кричильськ Сарненського району Рівненської області
124. Кукли Маневицького району Волинська області
125. Кульчин Турійського району Волинської області
126. Куснище Любомльського району Волинська області
127. Лаврів Луцького району Волинської області
128. Лахвичі Любешівського району Волинської області
129. Лещатів Сокальського району Волинської області
130. Липляни Ківерцівського району Волинської області
131. Липне Ківерцівського району Волинської області
132. Лище Луцького району Волинської області
133. Лобачівка Горохівського району Волинської області
134. Лобна Любешівського району Волинської області
135. Локачі Волинської області
136. Луків Турійського району Волинської області
137. Луковичі Іваничівського району Волинської області

138. Луцьк Волинської області
139. Любешів Волинської області
140. Любешівська Воля Любешівського району Волинської області
141. Любитів Ковельського району Волинської області
142. Люблинець Ковельського району Волинської області
143. Любомль Волинської області
144. Любохини Старовижівського району Волинської області
145. Любче Рожищенського району Волинської області
146. Майдан Липне Ківерцівського району Волинської області
147. Маковичі Турійського району Волинської області
148. Мала Глуша Любешівського району Волинської області
149. Мала Тур'я Турійського району Волинської області
150. Малі Доростаї Млинівського району Рівненської області
151. Маневичі Маневицького району Волинської області
152. Мар'янівка Горохівського району Волинської області
153. Масловець Любомльського району Волинської області
154. Машів Любомльського району Волинської області
155. Межисить Ратнівського району Волинської області
156. Мельники Старовижівського району Волинської області
157. Микове Ківерцівського району Волинської області
158. Милуші Луцького району Волинської області
159. Мильськ Рожищенського району Волинської області
160. Милятин Іваничівського району Волинської області
161. Мирне Горохівського району Волинської області
162. Млинів Рівненського району Рівненської області
163. Мовники Іваничівського району Волинської області
164. Мокрець Турійського району Волинської області
165. Мощена Ковельського району Волинської області
166. Муравище Ківерцівського району Волинської області
167. Навіз Рожищенського району Волинської області
168. Небіжка Ківерцівського району Волинської області
169. Нова Вижва Старовижівського району Волинської області
170. Нова Руда Маневицького району Волинської області
171. Новосілки Маневицького району Волинської області
172. Носачевичі Рожищенського району Волинської області
173. Обарів Рівненського району Рівненської області
174. Облапи Ковельського району Волинської області
175. Овадне Володимир-Волинського району Волинської області
176. Озерці Володимирецького району Рівненської області
177. Олександрія Ківерцівського району Волинської області
178. Омельне Ківерцівського району Волинської області
179. Осівці Камінь-Каширського району Волинської області
180. Осова Костопільського району Рівненської області
181. Острівок Володимир-Волинського району Волинської області
182. Острівці Володимирецького району Рівненської області
183. Острожець Млинівського району Рівненської області

184. Охлопів Горохівського району Волинської області
185. Ощів Горохівського району Волинської області
186. Павлів Радехівського району Львівської області
187. Павловичі Локачинського району Волинської області
188. Переславичі Іваничівського району Волинської області
189. Переспа Ковельського району Волинської області
190. Підгайці Луцького району Волинської області
191. Підліси Ковельського району Волинської області
192. Підлісся Любомльського району Волинської області
193. Підлозці Млинівського району Рівненська області
194. Підманево Шацького району Волинської області
195. Підцаревичі Маневицького району Волинської області
196. Плоска Дубенського району Рівненської області
197. Поворськ Ковельського району Волинської області
198. Полапи Любомльського району Волинської області
199. Полиці Володимирецького району Волинської області
200. Полиці Камінь-Каширського району Волинської області
201. Поліське Березнівського району Рівненської області
202. Полонка Луцького району Волинської області
203. Понінка Полонського району Хмельницької області
204. Посників Млинівського району Рівненської області
205. Постійне Костопільського району Рівненської області
206. Привітне Локачинського району Волинської області
207. Прилуцьк Ківерцівського району Волинської області
208. Прип'ять Шацького району Волинської області
209. Прохід Ратнівського району Волинської області
210. Ратне Ратнівського району Волинської області
211. Ратнів Луцького району Волинської області
212. Рівне Рівненської області
213. Рожище Волинської області
214. Рокитне Рокитненського району Рівненської області
215. Ромейки Володимирецького району Рівненської області
216. Рудники Маневицького району Волинської області
217. Русів Володимир-Волинського району Волинської області
218. Самоволя Іваничівського району Волинської області
219. Свинарин Турійського району Волинської області
220. Світязь Шацького району району Волинської області
221. Седлище Любешівського району Волинської області
222. Селісок Любешівського району Волинської області
223. Сильне Ківерцівського району Волинської області
224. Синове Старовижівського району Волинської області
225. Сілець Сокальського району Львівської області
226. Сільце Горохівського району Волинської області
227. Скарабарівщина Горохівського району Волинської області
228. Словатичі Ківерцівського району Волинської області
229. Смідин Старовижівського району Волинської області
230. Смолярі Старовижівського району Волинської області

231. Собіщиці Володимирецького району Рівненської області
232. Сокаль Сокальського району Львівської області
233. Сокіл Любомльського району Волинської області
234. Солотвин Ковельського району Волинської області
235. Сошичне Камінь-Каширського району Волинської області
236. Ставок Ківецівського району Волинської області
237. Стаївка Сокальського району Львівської області
238. Стара Вижівка Старовижівського району Волинської області
239. Стара Гута Старовижівського району Волинської області
240. Старий Загорів Локачинського району Волинської області
241. Тойкут Ковельського району Волинської області
242. Топільне Рожищенського району Волинської області
243. Торговиця Млинівського району Рівненської області
244. Торговище Турійського району Волинської області
245. Торчин Луцького району Волинської області
246. Точевики Острозького району Рівненської області
247. Тристеня Рожищенського району Волинської області
248. Троянівка Маневицького району Волинської області
249. Тур Ратнівського району Волинської області
250. Турійськ Волинської області
251. Туровичі Турійського району Волинської області
252. Увин Радехівського району Львівської області
253. Угриничі Любешівського району Волинської області
254. Усичі Луцького району Волинської області
255. Хобултова Володимир-Волинського району Волинської області
256. Холоневичі Ківерцівського району Волинської області
257. Холопичі Локачинського району Волинської області
258. Хоцунь Любешівського району Волинської області
259. Хрипськ Шацького району Волинської області
260. Цумань Ківерцівського району Волинської області
261. Чаруків Луцького району Волинської області
262. Чемерин Ківерцівського району Волинської області
263. Черемошна Воля Любомльського району Волинської області
264. Черемошне Ковельського району Волинської області
265. Черськ Маневицького району Волинської області
266. Черче Камінь-Каширського району Волинської області
267. Шацьк Волинської області
268. Шепетівка Хмельницької області
269. Шклинь Горохівського району Волинської області
270. Шменьки Ратнівського району
271. Юрово Олевського району Житомирської області
272. Яворів Львівської області
273. Яревище Старовижівського району Волинської області
274. Ярославичі Млинівського району Рівненської області
275. Ясенівка Рожищенського району Волинської області

СПИСОК ІНФОРМАТОРІВ

1. Ариванюк Ганна Романівна, 1927 р. н. (Смолярі)
2. Балецька Ганна Василівна, 1944 р. н. (Карпилівка)
3. Банзерук Федір Іванович, 1947 р. н. (Воєгоща)
4. Бартик Олександра Павлівна, 1938 р. н. (Вільхівка)
5. Басюк Ольга Андріївна, 1942 р. н. (Гута-Боровенська)
6. Березюк-Луцик Анастасія Григорівна 1950 р. н. (Сільце)
7. Бикова Ольга Василівна, 1948 р. н. (Топільне)
8. Білецька Галина Іванівна, 1950 р. н. (Милятин)
9. Боярчук Юстина Андріївна, 1920 р. н. (Синове)
10. Бриль Домна Лукашівна 1940 р. н. (Шменьки)
11. Будчик Анна Йосипівна, 1935 р. н. (Навіз)
12. Бурдіна Алла Олександрівна, 1955 р. н. (Тристеня)
13. Величко Тамара Іванівна, 1944 р. н. (Жабка)
14. Видерко Євдокія Макаріна, 1949 р. н. (Березичі)
15. Вознюк Надія Євгенівна, 1955 р. н. (Загаї)
16. Волосюк Надія Антонівна, 1923 р. н. (Гуца)
17. Волощук Софія Панасівна, 1931 р. н. (Боровичі)
18. Герасимчук Катерина Іларіонівна 1941 р. н. (Лаврів)
19. Гладун Петро Григорович, 1944 р. н. (Коршів)
20. Гладун Фаїна Петрівна, 1945 р. н. (Коршів)
21. Глінчук Надія Володимирівна, 1953 р. н. (Дюксин)
22. Глушко Галина Григорівна, 1947 р. н. (Кременець)
23. Глущук Валентина Іванівна 1962 р. н. (Кримне)
24. Гнідець Ганна Степанівна, 1941 р. н. (Звиняче)
25. Годик Ніна Василівна, 1943 р. н. (Мар'янівка)
26. Годлевська Софія Миколаївна, 1947 р. н. (Рожище)
27. Годюк Лідія Андріївна, 1945 р. н. (Лище)
28. Грець Єва Адамівна, 1924 р. н. (Бихів)
29. Грисюк Галина Степанівна, 1933 р. н. (Ставок)
30. Грицанюк Людмила Іванівна, 1948 р. н. (Поворськ)
31. Громик Ганна, 1942 р. н. (Липне)
32. Гузовата Марія Григорівна, 1954 р. н. (Собіщиці)
33. Гурська Марта Трифонівна, 1947 р. н. (Броди)
34. Данилюк Галина Савівна, 1930 р. н. (Цумань)
35. Дацко Анна Андріївна, 1932 р. н. (Яворів)
36. Дейнека Ольга Василівна, 1947 р. н. (Видранка)
37. Деменік Марія Наумівна, 1940 р. н. (Духче)
38. Демидович Ганна Пилипівна, 1941 р. н. (Березичі)
39. Дерлюк Галина Іванівна, 1957 р. н. (Рудники)
40. Дідух Євгенія Андріївна, 1930 р. н. (Золочівка)
41. Дмитрук Олена Василівна, 1953 р. н. (Карпилівка)
42. Дроздюк Міля Василівна, 1956 р. н. (Підгайці)
43. Дружко Оксенія Іванівна, 1944 р. н. (Старий Загорів)

44. Дуботок Галина Макарівна 1955 р. н. (Мельники)
45. Дутчак Парасковія Миколаївна, 1943 р. н. (Грабовець)
46. Духницька Віра Антонівна, 1927 р. н. (Гуща)
47. Єршова Галина Макарівна, 1955 р. н. (Жиричі)
48. Жмура Єфросинія Митрофанівна, 1930 р. н. (Бережці)
49. Жук Марія Олександрівна, 1948 р. н. (Постійне)
50. Заприлюк Людмила Хомівна, 1944 р. н. (Бужани)
51. Захарчук Ігор Володимирович (Іваничі)
52. Захарчук Любов Миколаївна (Синове)
53. Захарчук Надія Йосипівна (Іваничі)
54. Зданевич Ірина Юріївна, 1940 р. н. (Кричильськ)
55. Зінич Олена Дмитрівна, 1949 р. н. (Кукли)
56. Зубкевич Лариса Андріївна, 1953 р. н. (Посників)
57. Зуйко Ольга Ігнатівна, 1937 р. н. (Новосілки)
58. Іванов Іван Пилипович, 1940 р. н. (Городині)
59. Іщик Акулина Іванівна, 1932 р. н. (Осівці)
60. Калахан Євгенія Григорівна, 1948 р. н. (Брани)
61. Калитюк Марія Йосипівна 1959 р. н. (Шменьки)
62. Карп'юк Лучіка Адольфіна, 1947 р. н. (Чаруків)
63. Карпук Любов Федорівна 1952 р. н. (Шменьки)
64. Карпук Михайло Іванович 1950 р. н. (Шменьки)
65. Касянчук Любов Миколаївна, 1958 р. н. (Межисить)
66. Келіх Ніна Йосипівна, 1929 р. н. (Лище)
67. Климчук Поліна Микитівна, 1939 р. н. (Козлиничі)
68. Климюк Віра Тимофіївна, 1957 р. н. (Колодеже)
69. Клямар Надія Сергіївна, 1940 р. н. (Селісок)
70. Коваль Антоніна Яківна, 1943 р. н. (Береги)
71. Козел Єлизавета Юріївна 1946 р. н. (Жиричі)
72. Козодой Наталія Федосіївна 1945 р. н. (Довговоля)
73. Колесник Анастасія Севастьянівна, 1936 р. н. (Воєгоща)
74. Колочук Степан Потапович, 1943 р. н. (Ковель)
75. Контура Федора Несторівна, 1925 р. н. (Годомичі)
76. Корнійчук Лідія Іванівна, 1934 р. н. (Ясенівка)
77. Корольчук Антоніна Степанівна, 1933 р. н. (Княгининок)
78. Корольюк Степан Васильович, 1927 р. н. (Комарове)
79. Корх Євгенія Артеміївна, 1957 р. н. (Любешівська Воля)
80. Костюк Марія Миколаївна, 1942 р. н. (Гать)
81. Котюга Єфросинія Федорівна, 1924 р. н. (Мала Глуша)
82. Котюк Надія Дмитрівна, 1955 р. н. (Підліси)
83. Коцюба Таїсія Василівна, 1941 р. н. (Замличі)
84. Кравчук Єлизавета Лазарівна, 1930 р. н. (Годомичі)
85. Кравчук Лідія Павлівна, 1932 р. н. (Топільне)
86. Крук Галина Василівна, 1937 р. н. (Любохини)
87. Куделя Ірина Миколаївна, 1932 р. н. (Буяни)
88. Кудря Домна Минівна, 1939 р. н. (Великий Курінь)
89. Кузнець Зіновія Іванівна, 1929 р. н. (Кричильськ)

90. Лебеденко Ігор Іванович, 1954 р. н. (Мала Тур'я)
91. Левчук Галина Михайлівна, 1940 р. н. (Топільне)
92. Левчук Марія Федорівна, 1950 р. н. (Смідин)
93. Лесик Анастасія Василівна, 1940 р. н. (Мала Глуша)
94. Ліщук Євгенія Іванівна, 1947 р. н. (Вовничі)
95. Лукашевич Євгенія Миколаївна, 1936 р. н. (Угринич)
96. Луцький Олександр Дмитрович, 1939 р. н. (Рівне)
97. Мазурик Ганна Юхимівна, 1947 р. н. (Датинь)
98. Марущик Петро Адамович, 1943 р. н. (Липне)
99. Марчук Марія Миколаївна 1933 р. н. (Доросині)
100. Марчук Наталія В'ячеславівна, 1956 р. н. (Підлозці)
101. Матвійчик Віра Василівна, 1958 р. н. (Добре)
102. Мацюк Варвара Терентіївна, 1938 р. н. (Клубочин)
103. Мацюк Феодосія Терентіївна, 1909 р. н. (Клубочин)
104. Мельник Віра Михайлівна, 1942 р. н. (Ботин)
105. Мельник Любов Олександрівна 1945 р. н. (Карпилівка)
106. Мережа Надія Миколаївна, 1955 р. н. (Маневичі)
107. Миколайчук Катерина Яківна, 1922 р. н. (Мильськ)
108. Мирончук Любов Яківна, 1951 р. н. (Велика Осниця)
109. Михалевич Володимир Іванович, 1925 р. н. (Замшани)
110. Мосійчук Міля Володимирівна, 1952 р. н. (Острожець)
111. Новосад Ольга Аркадіївна, 1961 р. н. (Усичі)
112. Обруснік Надія Миколаївна 1949 р. н. (Маневичі)
113. Олексюк Параска Іванівна, 1949 р. н. (Височне)
114. Оніщук Валентина Володимирівна, 1965 р. н. (Дюксин)
115. Онопрійчук Надія Лаврентіївна, 1940 р. н. (Дюксин)
116. Осташевський Володимир Степанович, 1928 р. н. (Плоска)
117. Павлина Ніна Артемонівна, 1925 р. н. (Звиняче)
118. Паливидюк Євгенія Прокопівна, 1930 р. н. (Глухи)
119. Панасюк Тетяна Кирилівна, 1936 р. н. (Гірники)
120. Пашук Ганна Яківна, 1933 р. н. (Троянівка)
121. Пельц Степан Терентійович, 1936 р. н. (Холопичі)
122. Петрук Анатолій Іванович (Ковель)
123. Петрук Катерина Гаврилівна, 1952 р. н. (Озерці)
124. Петрук Тетяна Василівна (Ковель)
125. Писарська Антоніна Ничипорівна, 1930 р. н. (Калинівка)
126. Повчалюк Петро Дем'янович, 1956 р. н. (Береги)
127. Полицяк Галина Афанасівна, 1937 р. н. (Бобрин)
128. Поліщук Ніна Яківна, 1957 р. н. (Лобна)
129. Полухович Ганна Федорівна 1947 р. н. (Зарічне)
130. Полухович Єфросинія Василівна, 1936 р. н. (Бір)
131. Полухович Марія Харитонівна, 1949 р. н. (Бір)
132. Приймачук Ганна Володимирівна, 1950 р. н. (Межисить)
133. Приходько Лідія Павлівна, 1963 р. н. (Ветли)
134. Прокопчук Євгенія Іванівна 1942 р. н. (Шменьки)
135. Радчук Тамара Григорівна, 1945 р. н. (Овадно)
136. Раковець Афанасія Михайлівна, 1937 р. н. (Залісся)

137. Рибай Аліна Ісаківна, 1939 р. н. (Бортнів)
138. Романюк Раїса Миколаївна, 1947 р. н. (Береськ)
139. Рудь Валентина Іванівна, 1951 р. н. (Новосілки)
140. Савроцька Ганна Йосипівна, 1940 р. н. (Ярославичі)
141. Самойліч Валентина Іллівна 1959 р. н. (Куснище)
142. Самолюк Адам Тимофійович, 1943 р. н. (Полапи)
143. Самолюк Євдокія Миколаївна, 1944 р. н. (Полапи)
144. Сардак Галина Митрофанівна, 1948 р. н. (Понінка)
145. Сардак Євген Юрович, 1944 р. н. (Понінка)
146. Сахарчук Світлана Артемівна, 1972 р. н. (Залаззя)
147. Семешко Євгенія Іванівна, 1935 р. н. (Чемерин)
148. Сидняк Марія Іванівна, 1937 р. н. (Полапи)
149. Сидорчук Іван Гаврилович, 1936 р. н. (Воротнів)
150. Скулинець Тетяна Євтухівна, 1946 р. н. (Облапи)
151. Слепцова Валентина Георгіївна 1950 р. н. (Дачне)
152. Словік Марія Іванівна, 1928 р. н. (Мар'янівка)
153. Сміла Віра Степанівна 1932 р. н. (Олександрія)
154. Сокол Галина Федорівна 1950 р. н. (Бужани)
155. Соловійова Надія Федорівна 1950-р. н. (Колодії)
156. Сотнічук Марія Андріївна, 1939 р. н. (Поворськ)
157. Стецюк Марія Василівна ,1943 р. н. (Точевики)
158. Стоцька Ганна Тимофіївна, 1950 р. н. (Осівці)
159. Стоцька Уляна Іванівна, 1937 р. н. (Осівці)
160. Стремелюк Катерина Олексіївна, 1942 р. н. (Бірки)
161. Струк Олександра Петрівна, 1950 р. н. (Седлище)
162. Талах Ганна Данилівна, 1938 р. н. (Юрово)
163. Тишук Галина Сергіївна, 1949 р. н. (Мощена)
164. Толстух Катерина Калениківна, 1949 р. н. (Карпилівка)
165. Трофимович Надія Романівна, (Кричевичі)
166. Трофимюк Ольга Спиридонівна, 1940 р. н. (Привітне)
167. Федіна Миколай Захарович, 1939 р. н. (Діброва)
168. Федорчук Ганна Йосипівна, 1937 р. н. (Цумань)
169. Федорчук Марта Сергіївна, 1930 р. н. (Полиці)
170. Федорчук Тетяна Федорівна, 1941 р. н. (Кульчин)
171. Фенко Надія Степанівна, 1943 р. н. (Полапи)
172. Філюк Марина Степанівна, 1935 р. н. (Гута Боровенська)
173. Форманюк Марія Василівна, 1943 р. н. (Лобачівка)
174. Хевзюк Раїса Андріївна, 1939 р. н. (Довгошиї)
175. Ховайло Володимир Юхимович, 1946 р. н. (Цумань)
176. Ховайло Олеся Федорівна, 1944 р. н. (Цумань)
177. Хорошун Ніна Андріївна 1932 р. н. (Здолбунів)
178. Хотинська Антоніна Яківна, 1952 р. н. (Замшани)
179. Чиж Василь Климович 1951 р. н. (Борохів)
180. Чиж Уляна Павлівна, 1944 р. н. (Берестечко)
181. Чуб Валентина Петрівна, 1948 р. н. (Кременець)
182. Шава Степан Маркович, 1927 р. н. (Полапи)

183. Шайнюк Надія Василівна, 1947 р. н. (Любитів)
184. Шамрило Галина Іванівна, 1944 р. н. (Русів)
185. Шафарчук Катерина Ярмолаївна (Полиці)
186. Шворак Ольга Лазарівна 1952 р. н. (Липляни)
187. Шевчук Світлана Петрівна, 1968 р. н. (Губин)
188. Шеремета Парасковія Федорівна, 1941 р. н. (Полиці)
189. Шкара Віра Орестівна, 1931 р. н. (Черче)
190. Шовкович Василь Данилович (Осова)
191. Штанько Євгенія Степанівна, 1939 р. н. (Бір)
192. Шульган Галина Опанасівна, 1946 р. н. (Збуж)
193. Шумік Ганна Петрівна, 1947 р. н. (Ворокомне)
194. Юсенко Єфросинія Аврамівна, 1943 р. н. (Вітковичі)
195. Ябковська Марія Олексіївна, 1956 р. н. (Гірка Полонка)
196. Ярмолюк Емілія Іванівна, 1943 р. н. (Звірів)
197. Яцик Ніна Ульянівна, 1949 р. н. (Велика Глуша)
198. Яцишин Анатолій Васильович, 1951 р. н. (Корчин)
199. Яцунік Марія Трохимівна, 1954 р. н. (Мельники)

А

А

АБОРТ

целка після п'ятого аборту [*целка |пysl'a п'ятото а|борта*] 'про нецнотливу дівчину' (Ясенівка)

АВТОМАТ

строчити як з автомата [*строчит' йак з авто|мата*] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Колодії)

АД'ЮТАНТ

ад'ютант, його превосходительство [*ад'ютант / йе|го превосхо|д'ім'ел'ство*] 'недоречно одягнута людина' (Клубочин)

АЕРОДРОМ

посадка аеродром [*посадка аеро|дром*] див. **ПОСАДКА**

АЕРОПЛАН

з аероплана скинули [*з йа|роп|лана с|кинули*] 'про народження дитини' (Видранка)

АІСТ

аіст приніс [*аіст при|н'іс*] 'про народження дитини' (Постійне)

АЙСТРА

в айстрі знайти [*в 'айстр'і знайшла*] 'про народження дитини' (Гірка Полонка)

АКАЦІЯ

під акацією в холодочку [*пуд а|кац'ійейу в холо|дочку*] 'померти; вказано місце локалізації кладовища' (Велика Осниця)

АКУРАТ

в акурат [*в аку|рат*] 'про чудову господиню' (Яревище)

АЛЕН

як Алєн Делон [*йак А|лен Де|лон*] 'красивий чоловік' (Поліське)

АЛКАШ

алкаш послідній [*ал|каш посл'едн'ій*] 'говорять на чоловіка, який постійно вживає спиртні напої' (Кримне)

АЛКОГОЛІК

напитий алкоголік [*на|питий алко|гол'ік*] 'говорять про чоловіка, який постійно вживає спиртні напої' (Гать)

АЛЬОША

Альоша з водокачки [А\л'оша з водо\качки] 'про нерозумного чоловіка' (Словатичі)

АЛЬФОНС

місцевий альфонс [м'іс\цевий ал'фонс] 'про зрадливого чоловіка' (Ясенівка)

АМБАЛ

амбал височезний [ам'бал висо\чезний] 'про високу людину' (Лаврів)

АМЕРИКА

за копійку вош зажене в Америку [за ко\п'ейку вош зажи\не в А\мерику] див. **КОПІЙКА**

АМПУЛА

ампулу зашити [ампулу за\шили] 'не вживати алкогольних напоїв' (Словатичі, Грабовець, Цумань)

АНГЕЛ

ангелятко вродилось [анге\л'атко вро\дилос'] 'про народження дитини' (Маневичі)

дівчина як ангел [д'івчина як\ангел] див. **ДІВЧИНА**

діти як ангелочки [д'іти як\ангелочки] || [йак\йанголи] див. **ДІТИ**

маленьке янголятко [мал'ен'ке йангол'атко] (Машів) || [йак\йанголи] 'про гарних дітей' (Милуші, Годомичі, Вільхівка, Чаруків)

миле як ангелятко [миле як\ангел'атко] 'т. с.' (Заріччя, Володимир-Волинський, Ворончин, Калинівка)

що день, то ближче до ангела [шо ден' / то б\лише до\ангела] див. **ДЕНЬ**

як ангел божий [йак\ангел\божий] 'про терплячу людину' (Велика Глуша)

як ангелочки [йак\ангелочки] 'про гарних дітей' (Привітне)

АНДРІЙ

Андрюшка, добра юшка [Анд\рушка /\добра\йушка] 'примовляння при потребі' (Зелене)

дурний Андруш об'ївся груш [дур\ний Анд\руш об\ївс'а груш] 'про нерозумного чоловіка' (Ботин)

зібралися два Андрухи: один сліпий, другий глухий [зуб\ралис' два Ганд\рухи / йі\ден сл'іпий / д\руг'ій г\лух'ій] 'про подібність між собою, або ж мати подібні відхилення' (Клубочин)

як Андрешко з вулиці [йак Анд\решко з\вулиці'] 'про особу, яка вживає алкоголь' (Охлопів)

АНІ ГУ-ГУ

ані гу-гу [ан'і гу-гу] 'про мовчазну особу' (Журавники)

АНТЕНА

високий як антена [ви\сокий як ан\тена] 'про високу людину' (Вітковичі)

АНТИЛОПА

йде як антилопа [йде йак ант'ілопа] 'дуже швидко рухатися' (Мала Глуша)

АНТИМОНІЇ¹

антимонії розводити [антимон'її розводити] 'нічого не зробити' (Чемерин)

АПАРАТ

апарат між ногами, то ще не корона на голові [апарат м'їж ногами / то ше ни корона на голові] 'не варто себе переоцінювати' (Ковель)

АПЕТИТ

апетит приходить під час їжі [апетит приходить за їїжойу] 'жадібна людина' (Маневичі)

АПОЛЛОН

хороший як Аполлон [хорошиї йак Апол:он] 'про вродливого, статного хлопця' (Квасів)

АПТЕКА

нема в голові, то в аптеці не купиш [нема в голові / то в аптеці ни купиш] див. **ГОЛОВА**

сходити в аптеку [сходив в аптеку] 'похмілля' (Шменьки)

чисто як в аптеці [чисто йак в аптеці] 'охайність і порядок в оселі' (Духче)
як нема, то в аптеці не купиш / як нема, то не купиш [йак ни/ма / то ї в аптеці ни купиш] (Бобрин) || [йак ни/ма / то ни купиш] 'про нерозумного чоловіка' (Броди)

АРЕШТАНТ

як сорок бочок арештантів [йак сорок бочок арештантїї] див. **БОЧКА**

АРМІЯ

день червоної армії [ден' червоної арм'її] див. **ДЕНЬ**

красна армія [красна арм'їя] 'період менструації' (Довговоля, Шменьки)

сестра в армії [сестра в арм'її] див. **СЕСТРА**

червона армія [червона арм'їя] 'період менструації' (Кримне, Рудники, Коршів)

червона армія наступила [червона арм'їя наступила] (Володимир-Волинський) || [красна арм'їя] (Звиняче, Машів, Посників) || [червона арм'їя] 'т. с.' (Словатичі)

червона армія прийшла [червона арм'їя прийшла] 'т. с.' (Мала-Тур'я)

АРТЕМ

піти до Артема огірки стерегти [пїшої до Артема огірк'ї стерегти] 'померти' (Лобна)

¹ АНТИМОНІЇ – беззмістовна, пуста балаканина

АРТИСТ

гарний як артист [*гaрний йaк ap'тист*] 'про вродливого хлопця' (Понінка)
як індійський артист [*йaк ін'д'ійс'кий ap'т'іст*] 'про красиву статуру чоловіка' (Юрове)

АРУДІЯ²

як арудія [*йaк a'руд'ія*] 'про повну жінку' (Дюксин)

АРШИН³

аршин у плечах [*ap'шин у пл'чах*] 'про людину низького зросту' (Яревище, Усичі)

нога як аршин [*нога йaк ap'шин*] див. **НОГА**

АСФАЛЬТ

асфальт піднімається [*ас'фал'т н'ід'ій'майец':a*] 'про ходу п'яної особи' (Млинів)

заточуватися, йти як качки ніби по асфальті гнати [*за'тачу'йец':a / йде йaк кач'ки би по ас'фал'т'і гнав*] див. **КАЧКА**

АХІНЕЇ⁴

ахінеї гнати [*ax'і'нейі г'нати*] 'про нерозумну людину' (Полиці)

Б**БАБА**

баба зловила роя [*баба зло'вила ро'йа*] 'повитуху покликали приймати роди' [Арк'2003, с. 76]

баба рязанська [*баба ра'зан'ска*] 'криклива і сварлива жінка' [Арк'2003, с. 76]

баба-трандациха [*баба транда'чиха*] 'про балакучу жінку, базіку' (Мала Глуша)

баба Феся [*баба Х'вес'а*] 'т. с.' (Губин)

баба як граната [*баба йaк гра'ната*] 'про повну жінку' (Броди)

баба-гром [*баба-гром*] 'про здорову жінку' (Комарове Ратнів.)

баба-лепета [*баба-ле'пет'а*] 'про балакучу жінку, базіку' (Млинів)

бабі по коліна [*баб'і по кол'іна*] 'низького зросту' (Буяни)

бабка збабчена [*бабка з'бабчена*] 'про жінку-п'яницю' (Звиняче)

базарна баба [*ба'зарна баба*] 'про балакучу жінку, базіку' (Жиричі, Козлиничі)

безсоромна баба [*бизсу'ромна баба*] 'про жінку легкої поведінки' (Володимир-Волинський, Острівок)

² АРУДІЯ – гармата

³ АРШИН – давня східнослов'янська міра довжини, яка вживалася до запровадження метричної системи; дорівнює 0,711 м.

⁴ АХІНЕЯ – нісенітниця, дурниця

гектар баби – сотик хлопа [гектар баби / сотик хлопа] ‘про повну жінку та худого чоловіка’ (Павлів)

груба баба [згруба баба] ‘про вагітну жінку’ (Карпилівка К-Кашир.)

дід по бабі – рідна тітка [дід по бабі / рідна тітка] див. **ДІД**

до баби труси завезли [до баби труси завезли] ‘раптово перестати вживати алкоголь’ (Остріжець)

добра баба пересцить [добра баба пересцить] ‘мало’ (Полапи)

живіт як в біременної баби [живіт як у біремен:ейі] || [живіт б’ір’ем’ін:и баби] || [живіт як б’ір’ем’ен:ойі баби] || [живіт як у биремен:ойі] див. **ЖИВІТ**

журиться баба тим, що немає чим [журиц’а баба тим / шо ни/ма чим] ‘хвилюватися без причини’ (Зелене)

залізна баба [залізна баба] ‘про сильну жінку’ (Клубочин, Рудники)

йти як стара баба [іде як стара баба] ‘хода п’яного чоловіка’ (Гірники)

козир-баба [козир-баба] див. **КОЗИР**

лягнути як баба з печі срала [лягнути як баба з печі срала] ‘недоречно сказане’ (Полапи)

мужик як жаба, а крепший як баба [мужик, як жаба / а крепший як баба] див. **МУЖИК**

не баба, а дзвіниця [не баба, а зв’іниц’а] ‘про велику, повну жінку’ (Павлів)

не ний як баба [не ний як баба] ‘про чоловіків, які нарікають’ (Мала Глуша)

не п’є, не курить, бабою смердить [ни п’є / ни курит’ / бабою смир’дит’] ‘не вживати алкогольних напоїв’ (Шменьки)

недогода моїй бабі не на печі, не на лаві [нидугода моїї бабі ни на печі / ни на лаві] ‘хотіти небажаного’ (Григоровичі)

нема такого зілля, як баба на похмілля [ни/ма тако/го зіл’а / як баба на похміл’а] див. **ЗІЛЛЯ**

ни корився дід бабці, той не буде жабці [ни коривс’а дід бабці / той не буде жабці] див. **ДІД**

продажна баба [продажна баба] ‘про жінку легкої поведінки’ (Добре)

сварлива баба [сварлива баба] ‘вживати нецензурну лексику’ (Велика Осниця)

скакати по бабах [скаче по бабах] ‘про невірного чоловіка’ (Журавники)

тельбата баба [тил’бата баба] ‘про великий живіт’ (Колки)

хвалиться як баба Феська [хвалиц’а як баба Хвес’ка] ‘про хвалькувату жінку’ (Гірники)

хваста-маста баба Настя [хваста-маста баба Наст’а] ‘т. с.’ (Усичі)

хлоп як жаба, ліпше як баба [хлоп як жаба, ліпше як баба] див. **ХЛОП**

хропіти як стара баба [хропіє як стара баба] (Любешів) || [хропіт’ як стара баба] ‘хропіти’ (Сілець)

як баба базарна [як баба базарна] ‘про балакучу жінку, базіку’ (Любешівська Воля, Маневичі)

як баба Лікера [як баба Лікера] 1) ‘про балакучу жінку, базіку’ (Городині) || [як баба Лік’ора] 2) ‘про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку’ (Звиняче)

як баба, що вік прожила і все знає [як баба / шо вік прожила і все знає] ‘обізнаність малої дитини’ (Смолярі Старовиж.)

як в баби Феськи [йак в 'баби Х'вес'ки] 'про балакучу жінку, базіку' (Гірка Полонка)

як стара баба [хрo'пнe йак ста'ра 'баба] 'хропіти' (Любешів)

БАБАЙ

як бабай волохатий [йак ба'бай воло'хатий] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Кричильськ)

БАБАК

дрихне як бабак [д'рихнe йак ба'бак] 'міцний сон' (Підлозці)

БАБКА

стара як бабка [ста'ра йак 'бабка] 'дівчина, яка довго не виходить заміж' (Бортнів)

як стара бабака⁵ [йек ста'ра 'бабака] 'про людей похилого віку' (Залізниця)

БАБА-ЯГА

баба яга і та краща [баба йа'га і та к'рашча] 'неакуратна людина' (Підлозці)

баба-яга в молодості [баба-йа'га в 'молодос'т'і] (Березичі, Звиняче, Поворськ, Словатичі) || [баба йа'га йак 'молодос'ц'і] (Сілець) || [баба йа'га в 'молодос'ц'і] 'про невродливу дівчину/жінку' (Точевики)

баба-яга і та краща [баба йа'га і та к'рашча] 'т. с.' (Підлозці)

на голові дві волосини як у Баби-Яги [на голо'в'і дв'і воло'сени йак у 'Баби Йаги] див. ГОЛОВА

страшна як баба-яга [страш'на йак 'баба йа'га] 'про невродливу дівчину/жінку' (Комарове Ратнів.)

як баба-яга [йак 'баба-йа'га] 'т. с.' (Бір, Броди, Головне, Годомичі, Жиричі, Любешів, Мельники, Машів, Овадне, Постійне)

як баба-яга з мультика [баба-йа'га з мул'тика] 'т. с.' (Ясенівка)

БАБИЛЬ

бабильом сидить [баби'л'ом сидит'] 'про чоловіка, який довго не одружується' (Воєгоща)

БАБЛО

при баблі [при баб'л'і] 'жити в достатку' (Вітковичі)

БАБНІК

бабнік на все село [бабн'ік на все сел'о] 'про зрадливого чоловіка' (Воєгоща)

БАБУЇН

зарослий як бабуїн [за'рослий йак бабу'їн] 'про бородатого чоловіка' (Тристеня)

⁵ БАБАКА – місцева назва гриба

БАГАЖ

взяти з багажем [вз'ав з бага'жем] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, котра має дитину' (Губин)

взяти жінку з багажем [вз'ав 'ж'інку з бага'жем] див. **ЖІНКА**

БАГАТИЙ

багатий бідного не знає [ба'гатиї 'б'ідного не з'нає] 'про соціальний рівень' (Луцьк)

багатий любить і кусає [ба'гатиї 'л'убит' і ку'сайє] 'зрадливий' (Полапи)

не був багатим, нех.... начинати [не був ба'гатим / нех.... начи'нати] згруб. 'уже пізно щось розпочинати' (Підманове)

хто багатий, той не любить дати [хто ба'гатиї / той не 'л'убит' 'дати] 'про заможних, багатих людей' (Нова Вишва)

як не був багатий, то нема що срати [йак ни був ба'гатиї / то ни'ма шо срати] 'пізно робити якийсь висновок' (Омельки)

БАГЛАЇ⁶

баглаї годувати [багла'її год'ує] 'про ліниву людину' (Острівок)

БАГНО

нанюхатися багна [нан'ухатис' багна] 'збожеволіти' (Годомичі)

БАДДЯ

як баддя⁷ [йак ба'д:'а] 'про великий живіт' (Тойкут)

БАДИЛЛЯ

худа як бадилля [ху'да йак бади'лля] 'про худу людину' (Прип'ять)

худий як бадиль [ху'диї йак ба'дил'] 'т. с.' (Турійськ)

як бадилля [йак бади'лля] 'бути хворобливим, нездоровим' (Здолбунів)

як у моркви бадилля [йак у 'моркви ба'дил:'а] див. **МОРКВА**

БАЗАР

ждати як батька з базару [жде йак бат'ка з ба'зару] див. **БАТЬКО**

за копійку вош на базар погнати [за коп'їрку вош на ба'зар поже'не] див. **КОПІЙКА**

купити на базарі [ку'пили на ба'зар'і] (Карпилівка К-Кашир., Юрово) || [на ба'зари ку'пили] (Смолярі Старовиж.) || [на ба'зар'і ку'пили] 'про народження дитини' (Лобачівка, Ясенівка, Жиричі, Звиняче)

перебирати як на базарі [периби'рає йак на ба'зарє] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Гірники)

тарахкотіти як на базарі [тарахкотит' йак на ба'зар'і] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Замшани)

⁶ БАГЛАЇ – ледарювати

⁷ БАДДЯ – велике цебро

БАЙДИКИ

байдики бити [баїдик'і бйе] (Машів, Синове, Брани, Луцьк, Острівок) || [бйе 'баїдики] (Любешівська Воля, Млинів) || [баїдики 'бити] 'про ліниву людину' (Полиці)

БАЙСТРЮК⁸

брати з байстрюком [бе'ре з баїстру'ком] 'одружитися на жінці з дитиною' (Загаї)

взяти (забрати) з байстрюком [вз'ав з баїстру'у'ком] (Березичі, Видраниця, Довгошиї, Колки, Поворськ, Точевики, Маневичі) || [з баїстру'у'ком при'в'іє] (Мельники) || [бе'ре з баїстру'ком] (Броди) || [заб'рав з баїстру'каме] 'т. с.' (Ворокомне)

мати з байстрюком [мати з баїстру'у'ком] див. **МАТИ**

нагуляла байстрюка [нагу'л'ала баїстру'ка] (Велика Осниця) || [баїстру'ка на'родит'] (Гірка Полонка) || [нагу'л'ала баїстру'ка] 'народити позашлюбну дитину' (Звиняче, Седлище)

нагуляти байструка збоку [нагу'л'ала баїстру'ка з'боку] 'народити позашлюбну дитину' (Гать)

найшла байстрюка [най'шла баїстру'ка] 'т. с.' (Шменьки)

понесла байстроводиха [понес'ла баїстрово'диха] 'т. с.' (Троянівка)

принести байстрюка [принес'ла баїстру'ка] (Рудники, Озерці, Холопичі) || [баїстру'ка 'носит'] 'т. с.' (Комарове Ратнів.)

то нічого, що байстрюк, аби з добрих рук [то ни'чого шо баїст'рук / а'би з 'добрих рук] 'добра генетика' (Сокіл)

БАКИ⁹

баки залити [бак'і залив] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Брани)

БАЛАБОЛКА

як балаболка [й'ак бала'болка] 'про балакучу жінку, базіку' (Мельники)

БАЛАЙ

галай-балай [га'лай-ба'лай] див. **ГАЛАЙ**

БАЛАКУХИ

голова балакухами набита [гулу'ва балакухами на'бита] див. **ГОЛОВА**

БАЛІЯ

голова як балія [гулу'ва й'ак 'бал'ійа] див. **ГОЛОВА**

талія як балія [тал'ійа й'ак 'бал'ійа] див. **ТАЛІЯ**

⁸ БАЙСТРЮК – позашлюбний син

⁹ БАКИ – нав'язливими розмовами відвертати чийсь увагу від чого-небудь; заморочувати, задурювати голову комусь

БАЛКА¹⁰

як балку тягне [йак 'балку 'т'агне] 'про ходу п'яної особи' (Воєгоща)

БАЛУХИ¹¹

виставити ті балухі [виставила ти 'балух'і] 'про великі очі' (Чаруків)

БАЛЬЗАМ

як бальзам на душу [йак бал'зам на 'душу] 'надмірна людська доброта' (Рудники)

БАЛЬКИ¹²

брови як бальки [б'рови йак 'бал'к'і] див. **БРОВИ**

БАЛЬОН¹³

як бальон [йак ба'л'он] 'про великий живіт' (Машів)

БАЛЮНОК¹⁴

буде балюнок [буде ба'л'унок] 'святкування під час процесу самогоноваріння' (Журавники)

БАЛЯНДРАСИ

точити баяндраси [точит' бал'андраси] 'говорити нісенітницю' (Вільхівка)

БАМБУЛА

здоровий як бамбула [здо'ровий йак бам'була] 'про високу людину' (Бихів)

БАНГУЛИ

руки як бангули [рук'і йак бан'гули] див. **РУКИ**

БАНКИ

дурна аж носом банки дме [дур'на аш 'носом 'банки дме] див. **ДУРНА**

БАНТИК

гарна як киця з бантиком [гарна йак 'киц'а з 'бантиком] див. **КИЦЯ**

губи як бантики [губи йак 'бантики] (Брани) || [губи йак 'бант'іки] див. **ГУБИ**

чорті що і збоку бантик [чорт'ішо і з'боку 'бант'ік] 'без смаку' (Клубочин)

¹⁰ БАЛКА, БАЛЬКИ – дерев'яна колода або залізний брус, що є основою перекриття, настилу (стелі, підлоги й т. ін.)

¹¹ БАЛУХИ – очі

¹² БАЛЬКИ, БАЛКИ – дерев'яна колода або залізний брус, що є основою перекриття, настилу (стелі, підлоги і т. ін.)

¹³ БАЛЬОН, БАЛОН – повітряна кулька

¹⁴ БАЛЮНОК – бал, гуляння

БАНЬКИ¹⁵

витріщила баньки як жаба в болоті [*в'етрищила 'бан'к'і йак љжаба в_бу'лоті*] (Забужжя) || [*в'етрищила 'бан'ки*] 'недоброзичливий погляд' (Гуща)

ніс як банька [*н'іс йак 'бан'ка*] див. **НІС**

витріщити баньки [*в'етрищила 'бан'ки*] 'недоброзичливий погляд' (Гуща)

залити баньки [*залив 'бан'к'і*] (Клубочин, Чаруків) || [*позали'вав 'бан'ки*] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Бір)

не очі, а баньки [*не 'вочи / а 'бан'ке*] див. **ОЧІ**

очі як баньки [*оч'і йак 'бан'ки*] || [*гочи йак 'бан'ки*] || [*гоч'і йак 'бан'ке*] || [*очи йак 'бан'ки*] || [*вочи йек 'бан'ке*] || [*оч'і йак 'банк'і*] || [*оче йак 'бан'ке*] див. **ОЧІ**

БАНЯ

спішити як голий в баню [*с'н'ішит' йак љголий в 'бан'у*] 'дуже поспішати у нагальній справі' (Синове, Калинівка)

БАНЯК

баняк добре варить [*ба'н'ак љдобре 'варит'*] 'про розумного чоловіка' (Калинівка, Звиняче)

баняк закипає [*ба'н'ак заки'пайе*] 'похмілля' (Облапи)

високий як Баняк [*ви'сок'і йак Ба'н'ак*] 'про високу людину' (Клубочин)

дупа як баняк [*дупа йак ба'н'ак*] див. **ДУПА**

живіт як баняк [*жив'іт йак ба'н'ак*] див. **ЖИВІТ**

пуста як баняк [*голова*] *пуста йак ба'н'ак* 'про нерозумного' (Буяни)

баняки під очима [*бан'а'ки п'ід о'чима*] 'зовнішній вигляд особи, яка постійно вживає алкоголь' (Загаї)

БАРАБАН

живіт як барабан [*жив'іт йак бара'бан*] див. **ЖИВІТ**

лисий як барабан [*лисий йак бара'бан*] 'про лисого чоловіка' (Маневичі)

як барабан без оркестру [*пох'м'іл':а йак бара'бан без ор'кестру*] 'похмілля' (Рівне)

спить, аж барабан не розбудить [*спит' / аж бара'бан не роз'будит'*] 'міцний сон' (Доросині)

БАРАБОЛЯ¹⁶

бараболями не розбудити [*бара'бол'ами ни роз'будиш*] 'міцний сон' (Лище)

дурний як бараболя [*дур'ний йак бара'бол'а*] 'про вперту особу' (Рівне)

кругла як бараболя [*к'ругла йак бара'бол'а*] 'про повну жінку' (Полапи)

лисий як бараболя [*лисий йак бара'бол'а*] 'про лисого чоловіка' (Мала Глуша)

ніс як бараболя [*н'іс йак бара'бол'а*] || [*нис йак бара'бол'а*] див. **НІС**

родить як бараболя за погоди [*родит' йак бара'бол'а за по'годи*] 'часті пологи' (Охлопів)

¹⁵ БАНЬКИ – очі

¹⁶ БАРАБОЛЯ – картопля

БАРАН

баран бараном [ба'ран бара'ном] 'про нерозумного чоловіка' (Рожище, Зимне)

баранів різати [бара'н'ів 'р'іже] 'хропіти' (Межисить)

вперта як баран [в'перта йак ба'ран] (Борове, Кричильськ) || [в'пертиї йак ба'ран] 'про вперту людину' (Володимир-Волинський, Острівок)

впертий як баран [в'пертиї йак ба'ран] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки) || [у'пертиї йак ба'ран] (Остріжець) || [в'пертиї йак ба'ран] (Осівці, Понінка) || [йак ба'ран чи йак в'ів'ц'а] (Гать) || [йак ба'ран] 'т. с.' (Підгайці, Коршів, Новосілки, Цумань, Куснище)

добрий як баранчик, тільки по-вовчому виє [добриї йак ба'ранчик / 'т'іл'ки по-'воўчому 'вийє] 'добра людина, якщо її не провокувати' (Броди)

дурний як баран [дур'ниї йак ба'ран] 'про нерозумного чоловіка' (Губин, Межисить, Синове, Велика Осниця)

дурніший барана [дур'н'ішиї бара'на] 'т. с.' (Острівок)

лисий як баран [лисиї йак ба'ран] 'про лисого чоловіка' (Хрипськ)

лисина як в барана [лиси'на йак в бара'на] див. **ЛИСИНА**

скупий баран [ску'пий ба'ран] 'про скупого чоловіка' (Вільхівка)

тупий як баран [ту'пий йак ба'ран] (Борове, Володимир-Волинський, Городині, Заріччя, Колки, Синове, Чаруків) || [дур'ниї йак ба'ран] (Губин, Межисить, Синове) || [ту'пєї йек ба'ран] 'про нерозумну людину' (Бірки)

як баран [йак ба'ран] 1) 'нічого не робити' (Лище); 2) 'про нерозумну людину' (Рудники)

як баран твердолюбий [йак ба'ран твердо'любий] 'про нерозумного чоловіка' (Мельники)

БАРВІНОК

в'ється як барвінок [в'йєц':а йак бар'в'інок] 'про закоханого хлопця' (Володимир-Волинський, Острівок)

як барвінок [йак бар'в'інок] 'про вродливого хлопця' (Видранка)

БАРДАК

розвести бардак [розве'ла бар'дак] 'неохайність у будинку' (Бужани)

БАРИЛО

живіт як барило [жи'в'іт йак ба'рило] див. **ЖИВІТ**

повний як барилко [повниї йак бе'рилко] 'про повного хлопця/чоловіка' (Бужани)

як барило [йак ба'рило] (Луків) || [йак ба'релко] 'про великий живіт' (Милятин)

БАРОН

як барон [йак ба'рон] 1) 'акуратний чоловік' (Добре); 2) 'про багатого чоловіка' (Топільне)

БАРСІК

вуса як в мого Барсіка [вуса йак є 'мого 'Барс'іка] див. ВУСА

Б

БАТРАЧИТИ¹⁷

в щедрого і батрачити добре [є 'шщедрого і бат'рачити 'добре] 'про щедру людину' (Мала-Тур'я)

БАТЬКИ

холодні батьки [холоднийі бат'ки] 'родинні, некровні стосунки' (Великий Курінь)

які батьки, такі діти [йа'к'і бат'к'і / та'к'і 'д'іти] 'родинна подібність, спадковість' (Холопичі)

БАТЬКО

батько Наум наведе на ум [бат'ко На'ум наве'де на ум] 'навчитися на своїх помилках' (Усичі)

весело було як батька ховали: музика грала, цукерки давали [весело було йак 'бат'ка ху'вали / 'музика з'рала / цу'к'ерки да'вали] 'недоречний сміх' (Луцьк)

ждати як батька з базару [жде йак 'бат'ка з ба'зару] 'нудитися, сумувати' (Навіз)

летіти як перед батька в пекло [летити' йак 'перед 'бат'ка є 'пекло] 'швидко піднятися і втікти' (Любешів)

мудра як мого батька діти [мудра йак 'мого 'бат'ка 'д'іти] 1) 'не зовсім розумна'; 2) 'нерозумна жінка' [Арк'2003, с. 77]

названий батько [названий' бат'ко] 'про вітчима' (Любешівська Воля)

не та щаслива, що в батька щаслива, а що в чоловіка [не та шчас'лива / шо є 'бат'ка шчас'лива / а шо є чоло'ві'ка] 'щаслива людина в сімейних стосунках' (Луцьк)

свекруха не мати, свекор не батько [свик'руха ни 'мати / с'векор ни 'бат'ко] див. СВЕКРУХА

сіяв батько овес, а я впав з небес, овес зійшов, а я встав, додом пішов [с'ійав 'бат'ко овес / а йа впав з ни'бес / овес зійшов / а йа встав / ду'дом пушов] 'про народження дитини' (Нова Руда)

скупий, що за борг і з батька рідного сорочку зніме [ску'пий шо за борг і з 'бат'ка 'р'ідного су'рочку з'н'іме] див. БОРГ

слухай свекруху як матір, а свекра як батька [слухай свек'руху йак 'мат'ір / а с'векра йак 'бат'ка] див. СВЕКРУХА

сміх мене брав, як мій батько вмирав [см'іх ме'не брав йак м'ій 'бат'ко вми'рав] див. СМІХ

спішити поперед батька в пекло / не спіши поперед батька в пекло [попер'ед 'бат'ка є 'пекло] (Колки, Ворончин) || [п'рес'а йак 'перед 'бат'ком є 'пекло] (Городині) || [сп'ішит' по'перед 'бат'ка є 'пекло] (Луків) || [ни сп'іши попер'ед 'бат'ка є 'пекло] 'поспішати без нагальної потреби' (Холопичі)

тихо дітки – батько п'яний [тихо 'д'ітки – 'бат'ко п'яний] див. ДІТКИ

¹⁷ БАТРАЧИТИ – наймитувати

як мати б'є, то щастя є, а батько дьорне, то за серце візьме [йак ъмати б'є / то ѡщаст'а ѡє / а ѡбат'ко ѡд'орне / то за ѡсерце ѡвоз'ме] див. **МАТИ**

як мати джарне, як кішка драпне, а як батько джорне, то аж жаль огорне [йак ѡмати ѡз'арне йак ѡк'ішка ѡдрапне / а йак ѡбат'ко ѡз'орне / то аш ж'ел' огорне] див. **МАТИ**

БАТЮШКА

бородатий як батюшка [буру'датиї йак ѡбат'ушка] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Бірки, Седлище)

говорити як батюшка в церкві [гу'ворит' йак ѡбат'ушка в'церкв'і] 'надмірна цікавість та обізнаність малої дитини' (Любешів)

зарости як батюшка [зар'іс йак ѡбат'ушка] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Холопичі)

як батюшка [йак ѡбат'ушка] 'про бородатого чоловіка' (Ворончин, Гірники, Заріччя, Козлиничі, Любешів, Поворськ)

БАХУР¹⁸

бахура виродити [бахура ѡвиродила] || [бахура привела] 'народити позашлюбну дитину' (Машів)

нагуляти бахура [нагу'л'ала ѡбахура] 'т. с.' (Звиняче)

БАЧИТИ

нікого, крім один одного, не бачити [н'і'кого / кр'ім о'дин ѡодній ни ѡбачат'] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Лобачівка)

нікого не бачить, нікого не знає [н'і'кого не ѡбачит' / н'і'кого не з'нає] 'горда людина, яка себе переоцінює' (Велика Осниця)

спить і бачить [спит' і ѡбачит'] див. **СПАТИ**

як один одного не бачити [йак о'дин о'дного ни ѡбачат'] 'зустрічатися перед одруженням' (Воєгоща)

БАШКА¹⁹

башка догори [баш'ка ду'гури] 'про гордого' (Клубочин)

лиса башка [лиса баш'ка] 'про лисого чоловіка' (Замшани)

БАЯН

на хріна попу баян, він і так веселий [на хр'і'на по'пу ба'йан / в'ін і так ве'селиї] див. **ППП**

БДЖОЛА

бджола вкусила [б'žo'ла вку'сила] 'про жінку, яка завагітніла' (Полапи)

бджола-трудівниця [пчо'ла-труд'ів'ниця'а] (Козлиничі) || [майа-б'з'ілка] 'про працювиту жінку' (Любешів)

бистра як бджілка [бистра йак б'з'ілка] 'швидкість у роботі' (Гайове)

¹⁸ БАХУР – позашлюбна дитина

¹⁹ БАШКА – голова

бистрий як бджілка [бистрийй як б'ж'ілка] || [бистра як б'ж'ілка] 'т. с.' (Гайове)

губи як бджоли покусали [губи як п'чоли покусали] див. **ГУБИ залетіти як бджола у вулик** [залет'іла як б'жжула в вулик], жарт. 'про дівчину, яка завагітніла не в шлюбі' (Ясенівка)

літати як пчілка [л'ітайе як п'ч'ілка] 'швидкий у русі' (Добре)

мертві бджоли не гудуть, а якщо гудуть, то дуже тихо [мертв'і б'ж'ілки не гудут' / а якшо гудут' / то дуже тихо] 1) 'алкогольне сп'яніння' (Словатичі); 2) 'мало говорити' (Словатичі)

нащо дзичати, якщо ти не бджола [нашо зичати / якшо ти не бж'ілка] 'не вміти говорити' (Полапи)

працьовита як бджілка [прац'овита як та п'ч'ілка] (Чаруків) || [прац'овита як б'ж'ілка] (Бобрин, Загаї, Гірка Полонка) || [прац'уйе як б'ж'ілка] (Корчин) || [прац'увита як б'ж'ілка] (Млинів, Підлозці, Колодії, Бужани, Маневичі, Кукли) || [прац'овета як б'ж'ілка] 'про працьовиту жінку' (Старий Загорів, Любешівська Воля)

працьовитий як бджола [прац'овитийй як б'ж'ілка] 'т. с.' (Яревище)

робити як бджілка / робити як бджола [робит' як б'ж'ілка] (Вільхівка, Золочівка, Русів) || [робит' як п'ч'ілка] (Жиричі) || [робит' як б'ж'ілка] 'т. с.' (Гута-Борovenська)

старанна як бджола [ста'ран:а як б'ж'ілка] 'т. с.' (Яворів)

старатися як бджола [ста'райец':а як п'ч'ілка] (Ясенівка) || [старо'йонца як п'ч'ілка] (Видранка) || [ста'рат'ел'на п'ч'ілка] 'т. с.' (Клубочин)

трудитися як бджола [т'рудиц':а як б'ж'ілка] (Годомичі) || [т'рудиц':а як б'ж'ілка] 'т. с.' (Мельники, Постійне)

ходить як бджілка літає [ходить' як б'ж'ілка л'ітайе] 'швидко рухатися' (Полапи)

як бджілка [як б'ж'ілка] (Комарове Ратнів.) || [як б'ж'ілка] 'про працьовиту людину' (Олександрія, Велика Осниця)

як бджілка Майя [як б'ж'ілка Майя] (Володимир-Волинський) || [як б'ж'ілка] (Ворончин) || [где як б'ж'ілка] 'т. с.' (Ставок)

як бджола вжалила [як б'ж'ілка в'жалила] 'швидко піднятися і втікти' (Вільхівка)

як бжілка в колесі [як б'ж'ілка в колес'і] 'про працьовиту людину' (Полапи)

БЕЗ²⁰

піти у без [п'іти у без] (на кладовищі колись росло багато бузку) 'померти; вказано місце локалізації кладовища' (Кримне)

БЕЗЛАД

такий безлад, що голову зламати можна [та'кий 'безлад, шо голо'ве зламати 'мона] 'неохайність у будинку' (Млинів)

БЕЗЛИХУ

піти безлиху [п'іти 'безлиху] див. **ПІТИ**

²⁰ БЕЗ – бузок

БЕЙЛА

як бейла [йак 'беїла] 'про особу, яка вживає алкоголь' (Дюксин)

БЕЙЛО

п'яний як бейло [п'їяниї (п'їяне) йак 'беїло] 'алкогольне сп'яніння' (Клубочин)

БЕЛЄБЕРДА²¹

плести белєберду [плє'те б'ел'єб'єр'ду] 'говорити нісенітницю' (Лобачівка)

БЕМБИК²²

піти до Бембика [пу'шоў до Бембика] 'померти' (Машів)

БЕН

як Бен Ладан [йак Бен 'Ладан] 'про вусатого чоловіка' (Ставок)

БЕРДО²³

худа як бердо [ху'да йак бер'до] 'про худу людину' (Мильськ)

як бердо [йак бер'до] 'т. с.' (Нова Руда)

БЕРЕГ

берега пуститися [берега пу'ститис'а] 'про нещасливу людину' (Кричевичі, Чемерин)

Галя берега не бачить [Гал'а 'берега не 'бачит'] див. **ГАЛЯ**

їти, що берега не бачити [їде / шо 'берега ни 'бачит'] 'алкогольне сп'яніння' (Посників)

пуститись берега [пу'ститис'а 'берега] 'про нещасливу людину' (Рудники, Нова Вижва)

тиха вода береги рве [тиха во'да бере'г'ї рве] див. **ВОДА**

БЕРЕЗА

дівчина як береза [д'івч'їна йек бе'реза] || [йак бе'реза] див. **ДІВЧИНА**

довгонога як берізка [довго'нога йак бе'р'їзка] 'про струнку довгоного дівчину' (Чаруків)

за кожною березою ховатися [за 'кожноў би'резойу хо'вайец':а] 'про лякливих' (Новосілки)

піти на горбочок під березу [п'ї'шоў на гор'бочок п'їд бе'резу] див. **ГОРБОЧОК**

піти під березу [по'шоў под бе'резу] 'померти; вказано місце локалізації кладовища' (Довговоля)

приставити ноги до берези [прис'тавити 'ноги до бе'резу] див. **НОГИ**

сором'язлива як берізка [сором'яз'лива йак бе'р'їзка] 'про сором'язливу дівчину' (Смідин)

²¹ БЕЛЄБЕРДА – нісенітниця

²² БЕМБИК – прізвисько місцевого жителя

²³ БЕРДО – деталь ткацького верстата, що нагадує гребінь у рамці

струнка як береза [струн'ка йак бе'реза] (Золочівка, Калинівка, Плоска, Усичі) || [струн'ка йак бе'р'іска] (Ботин, Овадне) || [струн'ка йак бе'р'ізка] (Воєгоща, Сілець) || [струн'ка йак бе'резка] (Дюксин) || [струн'ка йак бе'р'ізка] 'струнка дівчина' (Звиняче)

тонка як берізка [тонка йак бе'р'ізка] 'т. с.' (Велика Осниця, Підлозці)

худя як береза [ху'да йак бе'реза] 'про худу людину' (Любешів)

як стара береза [йак бе'реза ста'ра] 'про людину старшого віку' (Гірники)

БЕРЕЗЕНЬ

марцюють як коти в березні [мар'цуйут йак ко'ти в'березн'і] див. **КІТ**

хорошому котові і в грудні березень [хо'рошому ку'тов'і і в з'руд'н'і 'березен'] див. **КІТ**

БЕРЛОГА

спить як ведмідь в берлозі [спит' йак вед'м'ід' в бар'лоз'і] див. **ВЕДМІДЬ**

БЕСІДА

вести бесіду [вєс'ти бе'седу] 'розмовляти, пліткувати' (Клубочин)

БЗДО

бігати як бздо по штанях [б'ігає йак бздо по ш'тан'ах] 'дуже швидко' (Ковель)

БИДЛО

п'яне бидло [п'йанє 'бидло] 'алкогольне сп'яніння' (Воєгоща)

БИК

бика з'їла б [би'ка з'йєла б] 'бути дуже голодним' (Велика Осниця)

вишивати як бик посяв [виши'ває йак бєк пу'сцєй] 'хода п'яного чоловіка' (Милятин)

впертий як бик [в'пертий йак бик] 'про впертого чоловіка' (Ярославичі)

втомитися як бик [втом'єлис'а йєк бик] 'бути втомленим' (Ветли)

здоровий як бик / високий як бик [здо'ровий йак бик] (Луків, Липне, Велика Осниця, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Сілець, Любитів) || [ви'сокий йак бик] (Чаруків) || [здо'ровий йак бєк] 'про високу людину' (Височне) || [здо'ровий йак бик] (Гірники, Кримне, Луків, Мала Глуша, Привітне, Чаруків, Точевики, Коршів, Дюксин, Олександрія, Собіщиці, Кукли, Маневичі, Бужани, Любитів, Карпилівка, Кукли, Липляни, Млинів, Борохів) || [здо'ровєй йак бєк] (Гірники) || [йак бик] (Гать, Юрово, Шменьки, Маневичі) || [здо'ровий йєк бик] (Ветли) || [зду'ровий йак бєк] (Бірки, Турійськ) || [зду'ровий йак бик], згруб. 'про здорового статурного хлопця/чоловіка' (Осівці, Звиняче)

здоровий як бик розплодовий [здо'ровий йак бик рос'пло'довий] 'про здорову людину' (Полапи)

йти як бик по дорозі [їде йак 'биц'о пу ду'роз'і] 'хода п'яного чоловіка' (Калинівка)

напитися як бик помий [на'пивс'а йак бик по'миї] 'бути дуже п'яним' (Коршів)

очі як в бика [оч'і йак у бика] див. **ОЧІ**

п'яний як бик [п'яний йак бик] 'алкогольне сп'яніння' (Вільхівка)

сильний як бик [сил'ний йак бик] 'про здорового чоловіка' (Велика Осниця, Гірка Полонка)

старий бик [ста'рий бик] 'про неодруженого чоловіка' (Добре, Коршів, Сілець)

сухий як бик [су'хеї йек бек] 'про худу людину' (Бірки)

тягне як коростявого бика до плоту [т'агне йак корост'авого бика до плоту] 'чогось дуже хотіти, мати бажання' (Ратне)

хропе як добрий бик [хру'пе йак доб'рий бик] 'хропіти' (Кричильськ)

як бугай [йак бу'гаї], згруб. 'про вродливого здорового хлопця' (Бережці)

як бик [йак бек] (Височне, Бірки) || [йак бик] 'про повного хлопця/чоловіка' (Підгайці) || [йак бик] (Колки) || [зду'ровий йак бик], згруб. 'про великого хлопця' (Привітне)

як бик з гачка зірвався [йак бик з гач'ка з'ір'ваўс'а] 'розсердитися' (Крижівка)

як бик навик, то так і ревіти буде [йак бик на'вик / то так і ре'віти 'буде] 'про постійні звички' (Полапи)

як бик посцяв [йак бик пос'т'аў] 'про ходу п'яної особи' (Яворів, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Звиняче)

як той бик [йак тої бик] 'про вперту особу' (Здолбунів)

БИЛИНА

билини об'їстися [б'или'ни об'їстис'] 'збожеволіти' [Арк'2003, с. 78]

як билини об'їстися [йак би'лини об'ївс'а] 'говорити нісенітниця, пліткувати' (Рудники)

билини об'ївся [били'ни об'ївс'а] 1) 'розумово відстала людина'; 2) 'неповна розуму' (Рудники)

як билина [йак бе'лина] 'про худу людину' (Карпилівка)

БИТИ

п'ємо, б'ємо, розходимось [п'єм / б'єм / роз'ходимс'а] див. **ПИТИ**

погана бий, щоб сі направила, добра бий, щоб сі не спортила [по'гана биї / шоп с'і на'правила / добра биї / шоп с'і ни спортила] 'насильство в сім'ї' (Звиняче)

БИЧОК

вишивати як бичок посцяв [в'іш'і'вайе йак б'і'чок пус'ц'аў] 'про ходу п'яної особи' (Седлище, Цумань)

здоровий як бичок [здо'ровий йак би'чок] 1) 'про здорового чоловіка' (Полиці, Воротнів); 2) 'про повного хлопця/чоловіка' (Любешів)

йде як бичок посцяв [йде йак би'чок пос'ц'аў] (Собіщиці) || [п'і'шоў йак бик пос'ц'аў] 'про ходу п'яної особи' (Корчин)

колгоспний бичок [кол'хозний би'чок] 'про здорового чоловіка' (Цумань)

навпряма як бичок [нав'прама йак би'чок] 'про вперту жінку' (Клубочин)

начитана як Петрів бичок [на'читана йак Пет'руў би'чок] сарк. 'про нерозумну людину' (Довговоля)

чий б бички не скакали, а телички наші [чи'її б бич'ки не ска'кали, а те'лички 'наш'ї] 'народити позашлюбну дитину' (Новосілки)

як бицюра [йак б'їц'ура] 'про невродливу людину' (Мирне)

БІБ

що тобі дати: гороху чи бобу, чи верцюхом по лобу [шо туб'ї 'дати: го'роху чи 'бобу / чи вер'ц'охом пу'лобу] див. **ГОРОХ**

БІ-БІ-СІ

сільське бі-бі-сі [с'іл'с'к'е б'ї-б'ї-с'ї] 'пліткувати' (Переславичі)

БІБЛІОТЕКА

в бібліотеці роблена [в б'їбл'їо'тец'ї 'робл'ана] 'про розумну жінку' (Луцьк)

БІГАТИ

бігати як обісрався [б'їгайе йак обус'равс'а] (Гірники) || [б'їгайе йак об'осрана] 'швидка хода' (Словатичі)

бігати як попечений / бігати як ошпарений [б'ї'жит' йак по'печенїї] (Милятин) || [б'ї'жит' йак об'печенїї] (Холопичі) || [би'жит' йак о'паранїї] (Прип'ять) || [йак о'печенїї] (Брани) || [йак по'печенїї] (Милятин) || [йак ош'парана] (Машів, Годомичі) || [йак при'печана] (Машів) || [йак уш'паренїї] (Луків, Городині) || [йак у'парана би'жит'] 'т. с.' (Турійськ)

біжить як підстріляний / біжить як ранений [б'ї'жит' йак п'їдст'рел'анїї] (Холопичі) || [б'ї'жит' йак 'раненїї] 'т. с.' (Словатичі)

БІДА

біда біду гонить [б'їда б'їду 'гонит'] 'коли не щастить' (Полапи)

біда вимучить, але научить [б'їда 'вимучит' / 'але на'учит'] 'про людей, які вчаться на своїх помилках' (Полапи)

біда за бідою [би'да за би'дойу] (Машів) || [б'їда за б'їдойу] 'часті негаразди в сім'ї' (Ворончин, Мар'янівка)

біда за бідою біду тягне [б'їда за б'їдойу б'їду 'т'ане] 'т. с.' (Острівок)

біда заставила [б'їда за'ставила] 'не вживати алкогольних напоїв' (Поворськ)

біда навчить [б'їда нав'чит'] 1) 'про нещасливу людину' (Рудники) || [б'їда на'вучит'] 2) 'зробити висновок' (Бихів)

біда одна не ходить [б'їда од'на не 'ходить'] 'про нещасливу людину' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

біда сама не йде, а горе і журбу веде [б'їда сама ни 'їде / а 'горе і жур'бу ве'де] 'часті негаразди в сім'ї' (Воєгоща)

біда сама не ходить, а діток за собою водить [б'їда сама ни 'ходить' / а 'д'іток за со'бойу 'водит'] (Гірники) || [б'їда сама ни 'ходить' / а 'д'іто'чок ви'де] 'т. с.' (Привітне)

біжи, бідо, за водою, а я зараз за тобою [б'ї'жи б'їдо за во'дойу / а 'я 'зараз за то'бойу] 'намагання подолати негаразди' (Полапи)

впав в біду як курка в воду [впаў ў б'іду йак ʎкурка ў ʎводу] 'потрапити в халепу' (Полапи)

вродила на біду [вродила на б'іду] 'про нещасливу людину' (Велика Осниця)

з веселим і біда пів біди [з ве'селім і б'іда п'іў б'іди] 'про веселу людину' (Мала-Тур'я)

з'їж і ти пів біди, і нап'єшся і ти води [зйїш і ти нуў б'іди, і нап'єс'а і ти ву'ди] 'коли п'ють багато води' (Сокіл)

і так біда, і так горе [і так б'іда / і так ʎгоре] 'коли все відбувається на-перекір' (Городище)

малі діти – малі біди [мали ʎд'іти / мали ʎб'іди] див. **ДІТИ**

не біда як є хліб і вода [ни б'іда йак ѓе хл'іб і во'да] 'достаток' (Полапи)

одна біда й за собою другу волоче [од'на б'іда йде за со'бою дру'гу во'лоче] (Переспа) || [б'іда са'ма ни йде / а за су'бою ви'де] (Холопичі) || [б'іда са'ма ни ʎходить'] 'часті негаразди в сім'ї' (Гайове)

одна біда не іде, а за нею десять [од'на би'да йде / а за ʎне'ю ʎдес'іт'] 'т. с.' (Машів)

одна біда не ходить [од'на б'іда ни ʎходить'] (Бережці) || [б'іда од'на не ʎходить'] (Милуші) || [б'іда од'на ни ʎходить'] 'т. с.' (Іваничі)

по біді і по добрі [по б'ід'і і по добр'і] 'завжди треба гроші' (Полапи)

послати біду за водою [пос'ли б'ідо за во'дойу] 'довго не повертатися' (Брани)

прийшла біда – відкривай ворота [приш'ла би'да / одкри'вай воро'та] 'часті негаразди в сім'ї' (Нова Руда)

розумна жінка чоловіка із біди вирятує, а дурна ще втокмачить [ро'зумна ʎж'інка чоло'в'іка із б'іди вир'а'тує / а дур'на ше вток'мачит'] див. **ЖІНКА**

чорна біда [чорна би'да] 'про тяжку втрату' (Калинівка)

БІДНИЙ

багатий бідного не знає [ба'гати' ʎб'ідного не з'нає] див. **БАГАТИЙ**

бідний аж світиться [б'ідни' аш с'в'ітиц':а] 'про бідну особу' (Велика Осниця)

бідний аж синій [б'ідни' аш ʎсин'і'ї] 'т. с.' (Ясенівка, Бобрин, Звиняче)

бідний як турецький святий [б'ідни' йак ту'рец'ки' с'в'ати'ї] 'т. с.' (Яворів)

бідний, бо дурний [б'ідни' / бо дур'не'ї] 'схильність до витрачання грошей' (Привітне)

бідний-нещасний [б'ідни'-не'шчасни'ї] 'про нещасливу людину' (Коршів, Бужани)

такий бідний, що нічого взяти [та'ке'ї ʎб'ідни'ї / шо н'і'чого в'з'ати] 'про бідну особу' (Мала Глуша)

чого бідний, бо дурний, чого дурний, бо бідний [чо'го ʎб'ідне / бо дур'не, чо'го дур'не / бо ʎб'ідне] (Підгайці) || [б'ідни'ї / бо дур'ни'ї / а дур'ни'ї / бо ʎб'ідни'ї] (Дачне, Гірка Полонка, Дюксин, Новосілки, Собіщиці, Колодії, Зарічне, Підлозці, Млинів) || [чо'му ʎб'ідни'ї / бо дур'ни'ї / а чо'му дур'ни'ї / бо ʎб'ідни'ї] 'т. с.' (Усичі)

БІДНЯК

чесна як бідняк [чесна йак б'ідн'ак] 'про чесну і справедливу особу' (Гірники)

БІДОЛАХА

бідолаха напрацьована [б'ідо'лаха напра'ц'ована] 'бути втомленим' (Олександрія)

така вже бідолаха [та'ка вже б'ідо'лаха] 'про бідну особу' (Карпилівка)

БІДОТА

бідота-сухота [б'і'дота-су'хота] 'бідність' (Ясенівка)

БІЙ

ні в стрій, ні в бій, ні кибені матері [ни в стрій / ни в б'ій / ни киб'ен'і м'атер'і] див. **СТРІЙ**

БІК

качатися на два боки [ка'чайеца на два 'бок'і] 'про ходу п'яної особи' (Велика Осниця)

БІЛЬЙО²⁴

на біл'ї [на б'іл'ї] 'період менструації' (Дачне, Липляни, Підлозці, Собіщиці, Млинів, Маневичі)

БІЛКА

бігати як білка в колесі [б'ігайе йак б'іл'ка в коле'с'і] (Милуші) || [йак б'іл'ка в коле'с'і] (Лобачівка) || [йак б'іл'ка в коле'сови] 'швидкість у роботі' (Смолярі)
білка хватає [б'ел'ка хва'тайе] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Любешів)

вертітися (крутитися) як білка в колесі [вертиц'а:а йак б'іл'ка в коле'с'і] (Золочівка, Русів) || [крутиц'а:а йак б'іл'ка в коле'с'і] (Головне, Холопичі) || [йак б'іл'ка в кол'іс'і] 'про працюовиту жінку' (Торговиця)

вже білка хапає [вже б'ел'ка хва'тайе] 'пити без перестанку' (Велика Осниця)

до білки [до б'елк'і] (Велика Осниця) || [до б'елочки] 'т. с.' (Понінка)

напитися аж білочка бере [на'пивса аш б'ілочка бе'ре] (Вітковичі) || [напивс'а до б'ілочки] 'т. с.' (Жиричі)

п'яний до білки [п'яний ду б'елк'і] 'алкогольне сп'яніння' (Кричильськ)

як білка за горіхами [йак б'ел'ка за о'рихами] 'швидкість у роботі' (Смолярі)

БІЛО

біло – біло, чорно – чорно [б'іло // б'іло / чорно // чорно] 'байдуже' (Микове)

БІЛЬМА

очі як більма [очи йак б'іл'ма] див. **ОЧІ**

²⁴ БІЛЬЙО – білизна

БІЛЯК²⁵

біляк кинув [б'іл'ак |кинуў] 'алкогольне сп'яніння' (Ботин)

БІС

біс попутав [б'іс попутаў] (Володимир-Волинський, Золочівка, Острівок, Тойкут) || [б'ес попутаў] 'закінчити життя самогубством' (Гуца)

бісом дивитися [б'ісом/чортом ди'витис'а] 'неприятно' (Вишнівка)

в п'ятках біс грає [в п'ятах б'іс іграє] див. **П'ЯТКИ**

в тихім лісі сидять біси [в тих'ім л'іси сид'ет б'іси] див. **ЛІС**

гнати біса [гнати б'іса] 1) 'насміхатися' (Годомичі) || [гнати б'іса] 2) 'обманювати' [Арк'2005, с. 67]

на пустому збий весь ліс, а йому один біс [на пустому збий вес' л'іс і йому йіден б'іс] див. **ЛІС**

не в ліс, не в біс [ни в л'іс / ни в б'іс] див. **ЛІС**

не до лісу, не до бісу [ни ду л'іса / ни ду б'іса] див. **ЛІС**

сивина в голову – біс в ребро [сивина в'голову / б'іс в ребро] див. **СИВИНА**
хитрий як біс [хитрий йак б'іс] 'бути хитрим' (Броди)

БІСИКИ

бісики беруть [б'ісики берут'] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Полиці)

бісики в очах горять [б'ісики в очах гор'ат'] (Липляни) || [б'ісики в очах грають] 'про веселу людину' (Млинів, Липляни)

бісики в очах скачуть [б'ісики в очах скачут'] 'т. с.' (Цумань)

до бісиків [до б'ісик'ів] 'бути дуже п'яним' (Понінка)

БЛАГОДАТЬ

сходить Божя благодать [с'ходить' йак Божя благодат'] 'про народження дитини' (Бужани)

БЛЕКОТА

блекоти об'їстися (наїстися) [блекоти уб'ївс'а] (Буяни, Клубочин) || [блекоти наївс'а] (Володимир-Волинський, Звиняче, Острівок) || [блекоти гоб'ївса] 'збожеволіти' (Велика Осниця) || [блекоти об'ївс'а] 1) 'розумово відстала людина'; 2) 'неповна розуму' (Рудники)

БЛЕНДАТИ

ледве блендати [ледве блиндає] 'хода п'яного чоловіка' (Буяни)

БЛЕЯТИ

що ти там блейш [шо ти там б'лейш] 'говорити нісенітниці' (Остріжець)

БЛИЖЧАТИ

лисий аж ближчить [лисий аж блиш'чит'] див. **ЛИСИЙ**

²⁵ БІЛЯК – алкогольний делірій, який є найбільш частою формою психозів на фоні тривалого вживання алкоголю

БЛИСК

усе з блиском [у|се з бл'еском] 'про акуратну жінку' (Бір)

БЛИСКАВКА

очі як блискавка [оч'і йак бл'искавка] див. **ОЧІ**

швидка як блискавка [ш'видка йак бл'искавка] 'швидка хода' (Луків)

БЛИЩАТИ

так чисто, що все аж ближчить [так ч'істо, шо все аш бл'истит'] 'неохайність у будинку' (Комарове Ратнів.)

БЛІНИ

блінів нажарити на дитині [бл'ін'ів на|жарити на ди|тин'і] 'приділяти надмірну увагу дитині' (Зелене)

БЛОХА

блохи гною навозили [б'лохи г'ноу наво|зили], жарт. 'про неохайного бородатого чоловіка' (Диковини)

грошей як в сучки блох [г'рошей йак в'сучки блох] див. **ГРОШІ**

за копійку погнати блох до Москви [за коп'єйку поже|не блох до Моск|ви] див. **КОПІЙКА**

кругом блохи скачуть [кру|гом б'лохи с'качут'] 'втомитися' (Воєгоща)

набратися як сучка блох [набратис'а йак |сучка бл'іх] див. **СУЧКА**

спить і не чує, як на пузі блох танцює [спит' і ни |чує / йак на |пуз'і блох тан|ц'уйє] див. **ПУЗО**

БЛОЦЬКИЙ

заробити як Блоцький [заро|бив йак б'лоц'киї] 'мало' (Підгайці)

БЛУД

блуд взяв [блуд вз'ав] 'збожеволіти' (Ботин)

піти блудом [пушоў блудом] 'загуляти' (Клубочин)

пуститися в блуд [пус|т'ілас'а в блуд'ашчу] 'про жінку легкої поведінки' (Бережки)

БЛУДЯЩА

пуститися в блудящу [пус|т'ілас'а в блуд'ашчу] 'про жінку легкої поведінки' (Бережки)

БЛЮЗКА

поший мені блюзку, але не таку як у людей [по|шиї ми|н'і бл'юзку / да ни та|ку йак у л'удей] 'хотіти чогось небажаного' (Клубочин)

БЛЯХА

світитися як бляха [с'в'ітиц'а йак бл'аха] 'про лисого чоловіка' (Мельники)

БОБЕЛЬ²⁶

ходить бобельом [*ходить бобел'ом*] (Собіщиці, Колодії, Дачне) || [*боби'л'ом сидит'*] 'про неодруженого чоловіка' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

БОБЕР

зуби як в бобра [*зуби йак в боб'ра*] див. **ЗУБИ**

БОБІК

Бобік здох – кіна не буде [*Боб'ік здох ки'на ни 'буде*] 'втомитися, неспроможність нічого більше зробити' (Тойкут)

БОВТ²⁷

як бовт [*йак бо'ут*] 'про мовчазного чоловіка' (Седлище)

БОГ

без Бога в животі [*бес 'Бога в живот'і*] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки) || [*биз 'Бога в живу'т'і*] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 130]

без Бога не до порога [*бис 'Бога ни ду ну'рога*] 'про вірування' (Клубочин)

береженого Бог береже, а не береженого і чорт не стереже [*бири'женого і Бог бири'же / а ни бири'женого і чорт ни стири'же*] 'обережність' (Любленець)

Бог дав, Бог забрав [*Бог дав / Бог заб'рав (вз'ав)*] 'народження мертвої дитини' (Воєгоща, Володимир-Волинський, Городині, Гірники, Милятин, Смолярі, Острівок)

Бог з палкою не ходить, сам знайде [*Бог з 'палкойу ни 'ходить' / сам знай'де*] 'покарання за скоєне' (Забара)

Бог забирає душу [*Бог заби'рає 'душу*] 'померти' (Колки)

Бог їм в поміч [*Бог йім в 'пом'іч*] 'побажання під час якоїсь роботи' (Замшани)

Бог не дав щастя змалку – не буде і до останку [*Бог не дав 'щаст'а з'малку // не 'буде і до ост'анку*] 'про нещасливу людину' (Юрово)

Бог неділю, чорт роботу [*Бог нед'і'лу чорт ро'боту*] 'працювати у святковий день' (Світязь)

Бог ни Яшка, бачить кому тяжко [*Бог ни 'Йешка / 'бачит' кому 'т'ешко*] 'справедливість' (Сокіл)

Бог обділив красою [*Бог обд'і'лив кра'сою*] 'про невродливу дівчину/жінку' (Понінка)

Бог перепунав [*Б'іг пере'пунав*] 'закінчити життя самогубством' (Ярославичі)

Бог покарав [*Бог пока'рав*] 'про некрасиву людину' (Лещатів)

Бог поклав на голову руку [*Бог пок'лав на 'голову 'руку*] 'про щасливу людину' (Понінка)

²⁶ БОБЕЛЬ, БОБИЛЬ – безпритульна, одинока людина; неодружений чоловік

²⁷ БОВТ – тичина, жердина з порожнистим потовщенням на кінці – рибальське знаряддя, яким заганяють рибу в сітку

Бог помилував / Бог змилувався / Бог змилосердився [Бог по|милував] (Полиці) || [Бог з|милувавс'а] (Калинівка) || [Бог змило|сердивс'а] 'полегшення після якогось хвилювання' (Переспа)

Бог розуму дав [Бог |розуму дав] 'не вживати алкогольних напоїв' (Ботин)

Бог спарував правильно [Бог спару|вав п'равил'но] 'про спокійну людину' (Понінка)

Бог щастям наділив [Бог |щаст'ам над'ілив] 'людина, якій постійно щастить' (Вільхівка)

Бога не боїться [Бога не бо|їц':а] (Кримне, Доросині) || [небо|їц':а 'Бога] 'про жінку, яка зробила аборт' (Любешівська Воля)

Богові душу віддати [Богови |душу отда|йт'] (Ветли) || [Богу |душу в'ід:аў] (Дачне, Млинів, Жиричі, Кукли, Куснице, Здолбунов, Колодії, Бужани, Маневичі, Собіщиці, Яворів, Вітковичі, Карпилівка, Дюксин, Кримне, Звиняче, Луків, Милятин, Рівне, Коршів, Бірки, Яворів) || [душу |Богу о'д:ав] (Мала Глуша, Коршів, Юрово, Маневичі, Комарове Ратнів.) || [о'д:а'ла 'Богове |душе] (Любешівська Воля) || [в'ід:а'йе 'Богов'і |душу] (Воєгоща) || [в'ід:аў 'Богов'і |душу] (Рудники, Загаї) || [о'д:ав 'Богу |душу] (Цумань, Озерці, Смолярі) || [Богу |душу |отдав] (Собіщиці, Цумань) || [у'д:ав 'Богу |душу] 'померти' (Велика Глуша)

Богом в макушку поцілована [Богом в ма|кушку поц'ілована] 'про щасливу людину' (Довговоля)

Боже збав і охорони [Боже збав і охоро|ни] 'застереження' (Григоровичі)

Боже милосердний [Боже мило|сердний] 'примовляють, коли лякаються' (Загаї)

в Бога долі просить [в 'Бога |дол'і п'росе] 'плакати, нарікати на долю' (Воєгоща)

в Бога заслужена [в 'Бога зас|лугана] (Клубочин, Озерці, Яворів) || [в 'Бога зас|лужена] 'про щасливу людину' (Велика Осниця)

в Бога щаслива [в 'Бога |щаслива] 'т. с.' (Бірки)

взяти Бога за бороду [вз'ати |Бога за |бороду] 'бути удачливим' (Гуща)

від вибору до кольору Бог дає сліпу Федору [о'д ви|б'ору до ко|л'ору Бог да|йе сл'іпу Хве|дору] див. **ВИБІР**

вірити в скляного бога [в'ірити в скл'а|ного 'бога] 'пияка' (Полапи)

всі ми під Богом ходимо [вс'і ми пуд |Богом |ходимо] 'про віру в Бога' (Вишнівка)

дав Бог розуму, да не дав уроди [дав Бог |розуму / да не дав уроди] 'про розумну людину однак не дуже симпатичну' (Лахвичі)

дав Бог щастя [дав Бог |щаст'а] 'про щасливу людину' (Остріжець)

дай Боже нашому теляткові та й вовка з'їсти [да|й |Боже |нашому тел'ат'і |воўка з|їісти] 'бажання здійснити неможливе' (Русів)

дай Боже силу [да|й |Боже |силу] 'прохання, щоб бути сильним' (Микове)

дар від Бога даний [дар в'ід |Бога |даний] див. **ДАР**

до Бога проситься [до |Бога п'росиц':а] 'передчуття смерті' (Юрово)

жити як в Бога за пазухою [жи|ве як в |Бога за |пазухойу] 'про ліниву людину' (Заріччя, Карпилівка)

за перебір Бог дасть витрішки [за пере|б'ір Бог дасц' |витр'ішки] 'про перебірливу дівчину' (Цумань)

за перебору дав Бог сліпу Федору [*за перебору дав Бог сл'іпу Фе'дору*] 'про перебірливого хлопця' (Велика Осниця)

і пану Богу свічка, і дияволу угарок [*і пану Богу с'в'ічка / і дийаволу угарек*] див. ПАН

і цар, і Бог [*і цар і Бог*] див. ЦАР

казали Боги, щоб ви нам помогли [*казал'і Бу'ге / шоп ве нам пумогл'е*] 'жартівлива відповідь на вираз «Помагай, Боже»' (Гуща)

люди від Бога [*л'уди в'ід Бога*] див. ЛЮДИ

людина мисле, а Бог кресле [*л'удина мисле / а Бог кресле*] див. ЛЮДИНА

мати Бога в душі [*майе Бога в душ'і*] 'про чесну і справедливу особу' (Калинівка)

мати Бога в животі [*мати Бога в живу'т'і*] 'бути совісним' (Клубочин)

мати Бога в серці [*майе Бога в серци*] 'про щасливу людину' (Дюксин)

наказаний Богом [*наказан'і Богом*] 'про нещасливу людину' (Маневичі)

не Богу, не людям [*ни Богов'і / ни л'уд'ам*] 'нікому' (Гуща)

не Богу, не чорту [*ни Богу / ни чорту*] 'т. с.' (Ковель)

не вірить ні в Бога, ні в стога [*н'і в'ірит' н'і в Бога / н'і в стога*] 'ні в що не вірити' (Ковель, Григоровичі)

не дав Бог краси [*ни дав Бог кра'си*] 'про невродливу дівчину/жінку' (Чаруків)

не дай Бог коня лінивого, а чоловіка ревнивого [*ни даї Бог ку'н'а ли'невого / а чолов'іка рив'невого*] 'попередження' (Гуща)

не стидатися ні людей, ні Бога [*ни сти'диц'а ни л'удеї / ни Бога*] див. ЛЮДИ

ні до Бога, ні до людей [*н'і до Бога / н'і до л'удеї*] 1) 'про мовчазну людину'; 2) 'безхарактерний' (Загаї)

обділив Бог щастям [*обд'ілив Бог ш'част'ам*] 'про нещасливу людину' (Понінка)

Бог забрав до себе [*Бог забрав до себе*] 'померти' (Берестечко, Рівне)

піти до Бога [*пушов до Бога*] (Старий Загорів) || [*пушла до Бога*] 'померти' (Карпилівка К-Кашир., Полиці, Постійне, Ясенівка) || [*п'ішов до Бога*] (Гірка Полонка, Звиняче) || [*п'ішов з Богом*] 'т. с.' (Олександрія)

піти на небо до Бога [*п'ішла на небо до Бога / а там шо заробила*] див. НЕБО

побачити Бога [*побачити Бога*] 'померти' (Воєгоща)

послав Бог роботу, а забрав чорт охоту [*послав Бог роботу / а забрав чорт ухоту*] 'небажання працювати' (Гуща)

послати дурного Богу молитися [*пошли дурного Богу молитис'а*] див. ДУРНИЙ

пустив Бог Микиту на волокіту, хай волочиться, поки хочеться [*пустив Бог Ми'киту на волок'іту, хаї волочиц'а, поки хочец'а*] 'життя без толку' (Полапи)

розум від Бога [*розум в'ід Бога*] див. РОЗУМ

розумом Бог не обділив [*розумом Бог не обд'елев*] див. РОЗУМ

свята та Божа [с'в'а'та та 'Божа] 'про гордовиту' (Клубочин)
складати руки до Бога [скла'дає 'руки до 'Бога] див. **РУКИ**
спить як в Бога за пазухою [спит' 'як у 'Бога за 'пазухойу] 'чутливий сон' (Бережці)
справедлива як Бог [справед'ливайа 'як Бог] 'про чесну людину' (Комарове Ратнів.)
у Бога заслужила щастя [у 'Бога заслу'жила 'шчаст'а] 'про щасливу людину' (Юрово)
хай Бог захистить [хай Бог захис'тит'] 'про народження дитини' (Зарічне)
хай з Богом спочиває [хай з 'Богом спочи'вайє] 'померти' (Точевики)
хоче взяти Бога за пазуху [хоче в'з'єти 'Бога за 'пазуху] 'хотіти досягти і отримати неможливого' (Нова Руда)
хто як в Бога заслужив [хто 'як в 'Бога заслу'жев] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Любешівська Воля)
цілований Богом [ц'і'лований 'Богом] 'про щасливу людину' (Маневичі)
чесна перед Богом [чесна 'п'ірид 'Богом] 'про чесну людину' (Любешівська Воля)
щаслива від Бога [шчас'лива от 'Бога] 'про щасливу людину' (Ветли)
щедрий як Бог [шчедри' 'як Бог] 'про щедрю людину' (Мала Глуша, Годомичі)
що день, то ближче до Бога [шо ден' / то б'лишче до 'Бога] див. **ДЕНЬ**
як Бог красу давав то я спала, а як щастя то я встала [йак Бог кра'су ди'лиў / то 'я спала / а 'як 'шчаст'є /то 'я встала] 'щаслива доля незалежно від зовнішньої краси' (Велика Осниця)
як Бог красу ділив, то я спала, а як долю, то я встала [йак Бог кра'су д'ілив / то 'я спала / а 'як 'долу / то 'я встала] 'про невродливу дівчину/жінку' (Маневичі)
як в Бога за дверима [йак в 'Бога за дви'рима] 'дуже добре' (Сильне)
як в Бога за пазухою [йак в 'Бога за 'пазухойу] (Велика Осниця, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Турійськ, Довговоля, Собіщиці, Воєгоща, Годомичі, Комарове Ратнів., Микове) || [жи'ве 'як в 'Бога за 'пазухойу] (Бужани, Мала Глуша, Жиричі) || [жи'вут' 'як в 'Бога за 'пазухойу] 'про щасливу людину' (Осівці) || [йак у 'Бога за 'пазухойу] 'про багату людину' (Колодії)
як в Бога за плечима [йак в 'Бога за плє'чима] 'людина, якій постійно щастить' (Холопичі)
як від Бога дана [л'уди 'як в'ід 'Бога да'на] 'про чесну людину' (Олександрія)
як ми Богу, так Бог нам [йак ми 'Богу / так Бог нам] 'вірування людей' (Ковель)
як не таке, то сяке, а все не слава Богу (Господу) [йак ни та'к'є / то с'а'к'є / а все ни слава 'Богу ('Госпуд'і)] див. **СЛАВА**

БОГАТИР

мов богатир [мов бога'тир] 'про сильну людину' (Здолбунів, Колодії)
як богатир [йак бога'тир] 'про високу людину' (Любешів)

БОГИНЯ

гарна як богиня [*гарна йак бо'гин'а*] 'про вродливу дівчину' (Цумань)

БОГОМАЗ²⁸

страшний як богомаз [*страш'ний йак бого'маз*] 'про невродливу людину' (Загаї)

БОДНЯ²⁹

гладка як бодня [*гладка йак 'бодн'а*] 'про повну жінку, без талії' (Гуща)

товстий як бодня [*товстий йак 'бодн'а*] (Дачне) || [*товстий йак 'бодн'а*] 'про повного хлопця/чоловіка' (Колодії, Борохів, Підлозці)

БОДЯ³⁰

прийшов в гості бодя [*прий'шов в'гост'і 'бод'а*] див. **ГОСТІ**

БОЗЯ

Бозя пальчик показує [*Боз'а 'пал'чик пу'казує*] 'застереження' (Григоровичі)

БОЙ-БАБА

бой-баба [*бой-'баба*] 'про сміливу жінку' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

БОК

боки не обкласти [*боки ни обкла'деш*] 'мати надмірну кількість чогось, бути жадібним' (Клубочин)

БОЛІТИ

де боліло, щоп хутко знов засвербіло [*де бо'ліло / шоп 'хутко знов засвер'біло*] 'швидка вагітність після народження дитини' (Сокіл)

БОЛОТО

болото місити / грязь місити [*болото зм'ісив*] (Жиричі) || [*гр'аз' м'ісит'*] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Постійне)

в болото викинути [*в бу'лото 'кинула*] 'про жінку, яка зробила аборт' (Полиці)

в спокійному болоті чорти водяться [*в спо'к'ійному бо'лот'і чор'ти 'вод'ац':а*] 'про спокійну людину' (Височне)

величається як свиня в болоті [*вели'чайец':а йак сви'н'а в бо'лот'і*] див. **СВИНЯ**

вирядилась як жаба на болоті [*вир'адилаc' йак 'жаба на бо'лот'і*] див. **ЖАБА**

витріщити баньки як жаба в болоті [*в'етришчила 'бан'кі йак 'жаба в бу'лоти*] див. **БАНЬКИ**

²⁸ БОГОМАЗ – той, хто малює ікони; іконописець

²⁹ БОДНЯ – дерев'яна бочечка

³⁰ БОДЯ – від розмовного «будун», тобто похмілля

договоритися як з кобилою в болоті [дузу'ворис'а йак з ку'билою в бу'лот'і] див. **КОБИЛА**

зарости як болото [за'р'іс йак бо'лото] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Комарове Старовиж.)

знайшли в болоті [знайш'ли в бо'лот'і] 'про народження дитини' (Любитів)

кожна жаба своє болото хвалить [кожна 'жаба х'валит' сво'є бо'лото] див. **ЖАБА**

ладна як з болота лялька [ладна йак з'і бо'лота 'л'ал'ка] 'про некрасиву жінку' (Зубильне)

ляпати як трусами по болоту [л'анув йак тру'сами по бо'лоту] див. **ТРУСИ**

мов те болото [мов те бо'лото] 'про спокійну людину' (Здолбунів)

нехлюя як свиня в болоті [нихл'у'я йак сви'н'а в бо'лоту] див. **НЕХЛЮЯ**

хай йдуть в очерети, в болота [хай йдут' в очери'та / в болу'та] див. **ОЧЕРЕТ**

шолота – вилізла з болота [шо'лота / 'вилізла з бо'лота] див. **ШОЛОТА**

шолота з болота [шо'лота з бо'лота] див. **ШОЛОТА**

що кому належить, то в болоті долежить [шо ку'му на'лежит' / то в бу'лот'і ду'лежит'] 'про заміжжя' (Ковель)

як свиня в болоті / свиня, що валяється в болоті [йак сви'н'а в бо'лот'і] || [сви'н'а / шо ва'л'айец':а в бо'лот'і] || [йак сви'н'а ка'чайец':а в бо'лот'і] див. **СВИНЯ**

БОЛТ

забити болта [за'бив бол'та] 'про лінивого чоловіка' (Любешів)

ніс як болт [н'іс йак бовт] див. **НІС**

БОЛЯЧКА

болячка напала [бо'л'ачка на'пала] 'бути хворобливим, нездоровим' (Борохів)

дочка-болячка [доч'ка бол'ач'ка] див. **ДОЧКА**

за перебирачку з'їсть болячку [за переби'рачку зйісц' бо'лаку] || [за переби'рачку Бог да'є бо'л'ачку] див. **ПЕРЕБИРАЧКА**

ніяка болячка не бере [ни'яка бо'л'ачка не бе'ре] 'сатир. про здорового чоловіка' (Велика Осниця)

БОМБА

як бомба [йак 'бомба] 'про повну жінку' (Милуші, Мала Глуша)

БОМБЕЛЬ³¹

хропе як бомбель [хро'пе йак 'бомбел'] 'хропіти' (Юрово)

БОМБОСКЛАД

як Дунька з бомбоскладу [йак Дун'ка з бомбоск'ладу] див. **ДУНЬКА**

³¹ БОМБЕЛЬ – щось дуже голосне, значення не відоме

БОМБЬ³²

бідний як бомбь [б'ідний йак бомб'] 'бідний чоловік' (Постійне)

БОМЖ

виглядає як бомж [вигл'адаєє йак бомж] 'неголений, непідстрижений і неакуратний чоловік' (Седлище)

ходити як бомж / запуститися як бомж [ходить' йак бомж] (Броди) || [зап'устивс'а йак бомж] (Ярославичі) || [йак бомжака] 'т. с.' (Ботин)

БОМКИ

бомки бити [бомки б'йт'] 'про ліниву людину' (Русів, Брани)

стріляти бомки [стрил'ати бомки] 'т. с.' [Арк'2005, с. 65]

хоч бомки стріляй [хоч бомки стрил'аї] 'міцний сон' (Годомичі)

БОНЯ³³

повний як боня [повний йак бон'а] 'про повного хлопця/чоловіка' (Здолбунів)

як боньо [йак бон'о] 'про великий живіт' (Ощів)

БОРГ

скупий, що за борг і з батька рідного сорочку зніме [ску'пий / шо за борг і з батка р'ідного сурочку зн'іме] 'про жадібну людину' (Мала-Тур'я)

БОРИС

князь Борис все плуги ковав та людям давав [кн'аз' Бо'рис все плуги ко'вав та л'уд'ам да'вав] див. **КНЯЗЬ**

БОРОВ³⁴

здоров як боров [здо'ров йак бо'ров] 'про здорового чоловіка' (Юрово)

БОРОДА

борода до постола [боро'да до посто'ла] 'про бородатого чоловіка' (Жиричі)

борода як в козака вуса [боро'да йак в куза'ка 'вуса] 'про неголеного чоловіка' (Звиняче)

борода як в попа [буру'да йак в пу'па] 'т. с.' (Ясенівка)

борода як в цапа [боро'да йак в 'цапа] 'про неголеного чоловіка' (Звиняче, Кричильськ, Олександрія, Новосілки, Любешівська Воля, Маневичі, Воєгоща)

борода як у вирода [боро'да йак у виро'да] 'т. с.' (Словатичі)

борода як у владики [боро'да йак у вла'дики] 'т. с.' (Мощена)

борода як у владики, а сумління як в шибеника [буру'да йак у вла'дик'і / а сумл'ін'а йак в шибеника] 'бородатий чоловік із негативними рисами' (Чемерин)

³² БОМБЬ, БОМБАРЬ – можливо, «майський» жук

³³ БОНЯ – бочечка

³⁴ БОРОВ – невідоме значення

борода як у козла [борода йак у козла] (Посників) || [буруда йак в кузла] 'про бородатого чоловіка' (Холопичі, Довговоля, Любитів, Комарове Старовиж.)

борідка як у цапа [ба'р'ідка йак в цап'ка] 'т. с.' (Вовничі)

взяти Бога за бороду [вз'яти Бога за боруду] див. **БОГ**

вчора плював на стіну, а сьогодні на бороду [вчора пл'ував на ст'іну / а с'одн'і на боруду] див. **СТІНА**

гріє як цигана борода [з'ріє йак цигана борода] див. **ЦИГАН**

жити як вош у бороді [живе йак вош у бород'і] див. **ВОША**

за бороду зловити [за боруду зловити] 'пощастило' (Полапи)

людина з сивою бородою [л'удина з сивою бородою] див. **ЛЮДИНА**

ніс до бороди достає [н'іс до бороди достає] див. **НІС**

під бороду гладити [п'ід боруду зладити] 'задобрювати' (Полапи)

так наївся, що сало по бороді тече [так на'ївс'а / шо сало по бород'і те'че] див. **САЛО**

як вош в бороді [йак вош у бород'і] див. **ВОША**

як старий жид з бородою [йак ста'р'ій жид з бурудою] див. **ЖИД**

БОРОНЬКО³⁵

розумний як Боронько [ро'зумний йак Бо'рон'ко] 'про розумного чоловіка' (Лаврів)

БОРСУК

спати як борсук [спит' йак бор'сук] 'міцний сон' (Мощена)

БОРУЛЯ

ніс як буруля [н'іс йак бо'рул'а] див. **НІС**

БОРЩ

борщ вариться червоний [борш 'вариц':а чер'воний] 'період менструації' (Звиняче)

борщ не пересолити [боршч не пирисолит'] 'про закохану дівчину' (Бережці)

гарячий як циганський борщ [га'рачий йак ци'ган'с'кий боршч] || [га'рача йак ци'ган'с'кий боршч] 1) 'швидкість у роботі' (Липне, Калинівка); 2) 'дуже поспішати в нагальній справі' (Любешів)

і в борщ вкинути, і на хліб намазати [і в боршч вк'інити / і на хл'іб на'мазати] 'надмірна людська доброта' (Цумань, Турійськ, Яворів)

кипить як борщ [ки'пит' йак боршч] 'про сердиту жінку' (Буяни)

не плутай мухи з борщем [не плутаї 'мух'і з бор'шчом] див. **МУХА**

як муха в борщі [йак 'муха в бор'шч'і] див. **МУХА**

БОСА

гола-боса [гола-'боса] див. **ГОЛА**

³⁵ БОРОНЬКО – прізвисько місцевого жителя

БОСИЙ

голий, босий, простоволосий [ʎголий'босий'простоволосий] див. **ГОЛИЙ**

голий як босий [ʎголий'йек'босий] див. **БОСИЙ**

голий-босий [ʎголий'-босий] див. **ГОЛИЙ**

БОТИ

один чобіт, другий бут – зібралися та й ідуть [o'дин ʎчоб'іт / d'ругий бут / з'ібралис'а та й ідут'] див. **ЧОБІТ**

БОЦЮН³⁶

боцюн залітав [ʎбоц'ан зал'ітав] 'про народження дитини' (Топільне)

боцюн приніс [ʎбоц'ун прин'іс] (Губин, Старий Загорів, Звиняче, Гать, Загаї, Підгайці) || [прин'іс 'боц'ун] (Дачне, Підлозці, Собіщиці, Куснище, Доросині, Звиняче, Млинів, Лаврів) || [ʎбоц'ан прин'іс] 'т. с.' (Топільне)

довгоногий як боцюн [довго'ногий'йак'боц'он] 'про високого довгоногого хлопця' (Бужани)

ноги як в боцуна [ноге'йак'в'боц'уна] див. **НОГИ**

приносить боцюн [прин'осит' 'боц'ун] (Русів) || [боц'он прин'іс] (Луків, Брани, Любешів) || [ʎбусен' прин'іс] (Гірники) || [ʎбоц'ун прин'іс] (Машів, Буяни, Городині, Холопичі, Чаруків) || [ʎбоц'ан прин'іс] (Ворончин) || [ʎбусел прин'іс] 'про народження дитини' (Годомичі, Калинівка)

хлопець як боцюн [ʎхлопец' 'йак'боц'ун] див. **ХЛОПЕЦЬ**

як боцюн [йак'боц'ун] 1) 'нічого не робити' (Іваничі); 2) 'про високу людину' (Липляни, Турійськ)

БОЧКА

бочка здорова як мамонт [ʎбочка здо'рова'йак'мамонт] 'про повну жінку' (Гірка Полонка)

бочка каже буль-буль [ʎбочка'каже'бул'-бул'] 'одне і теж' (Полапи)

в бочці з капустою знайти [в'бочц'і з'капустойу'знайш'ли] 'про народження дитини взимку' (Вовничі)

гладка як бочка [ʎгладка'йак'бочка] 'про повну жінку' (Велика Осниця, Понінка)

груба як бочка [ʎгруба'йак'бочка] 'т. с.' (Корчин)

живіт як бочка [ʎжив'іт'йак'бочка] || [ʎжив'іт'йак'бочка] || [йак'бочка] див. **ЖИВІТ**

жирна як бочка [ʎж'ірна'йак'бочка] 'про повну людину' (Комарове Старовиж.)

кругла як бочка [ʎкругла'йак'бочка] 'про повну жінку без талії' (Борове, Синове)

кругленька як бочечка [ʎкруглійка'йак'бочечка] 'т. с.' (Годомичі)

круглий як бочка з пива [ʎкруглий'йак'бочка з'пива] || [ʎкругла'йак'бочка з'пива] 'про повну людину' (Машів)

напхався як бочка [нап'хавс'а'йак'бочка] 'переїсти' (Велика Осниця)

³⁶ БОЦЮН – лелека

повна як бочка [*пoвнa йaк 'бoчкa*] 'про повну жінку' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Кримне, Рудники, Зарічне, Бужани, Доросині)

порожня як бочка [*пo'poжн'а йaк 'бoчкa*] 'про жінку, яка не може завагітніти' (Смідин)

присадкувата як бочка [*пpисaдкy'вaтa йaк 'бoчкa*] 'про повну жінку' (Велика Осниця)

пустий як бочка [*пyс'тий йaк 'бoчкa*] 'про нерозумного чоловіка' (Нова Руда)

товстий як бочка [*тoвc'тий йaк 'бoчкa*] 'про повного хлопця/чоловіка' (Липляни)

ходить як бочка [*xoдит' йaк 'бoчкa*] 'про ходу жінки, яка очікує дитину' (Вільхівка)

як бочка [*йaк 'бoчкa*] 'про повну жінку' (Любитів, Мала Глуша)

як бочка стати [*йaк 'бoчкa cтaв*] 'ситно наїстися' (Полапи)

як сорок бочок арештантів [*йaк 'copoк 'бoчoк apeш'тaнтий*] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 77]

БОЧУВ³⁷

товста як бочув [*тoвc'тa йaк 'бoчyв*] 'про повну людину' (Седлище)

БОШКО³⁸

пішов як Бошко [*п'ішoв йaк Бoш'кo*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Корчин)

БОЯГУЗ

як боягуз [*йaк бoйa'гyз*] 'про лякливую людину' (Милятин)

БОЯТИСЯ

боїться розсипатися [*бoй'їц':a pоз'cипaтис'а*] 'повільно рухатися' (Лобачівка)

боїться, щоб не з'їли [*бoй'їц':a / шoп нe з'їли*] 'злякатися' (Селісок)

БРАГА

брагу перти [*б'pагy пpут'*] 'процес самогоноваріння' (Мельники)

добрався до води як віл до браги [*дoб'pавc'а дo вoдe йaк в'іл дo б'pаги*] див. ВОДА

БРАК

в голові брак [*в'гoлoв'і бpак*] 'збожеволіти' (Муравище)

вічно часу їй в брак [*в'ечнo 'чисy в'ї'їй в'бpак*] див. ЧАС

БРАТ

брат любить сестру багату [*бpат 'л'убит' cист'pу бa'гaтy*] 'відносини між братом і сестрою' (Холопичі)

³⁷ БОЧУВ, БОЧУЛЯ – велика рогата худоба з великим животом

³⁸ БОШКО – прізвисько місцевого жителя

брат собі рад, а сестра собі несла [*брат со'б'і рад / а сестра со'б'і несла*] (Турійськ) || [*брат со'б'і рад / а сестра со'б'і несла*] (Жабка, Машів, Холопичі) || [*брат су'б'і рад / а сестра су'б'і понисла*] 'т. с.' (Русів)

гордий дурному брат [*гордий дур'ному брат*] 'про подібність гордої та нерозумної особи' (Воєгоща)

дурному брат [*дур'ному брат*] 'про нерозумну людину' (Млинів)

п'яний – дурного брат [*п'яний / дурного брат*] 'говорять на чоловіка, який постійно вживає спиртні напої, веде себе неадекватно' (Дюксин)

сват як брат [*сват як брат*] див. **СВАТ**

як брат і сестра / подібні як брат з сестрою [*як брат і сестра*] (Годомичі) || [*по'добни як брат з сестрою*] (Милятин) || [*як брат з сестрою*] (Гірники, Смолярі Старовиж., Лобачівка) || [*як брат і сестра*] 'подібність між собою молодої пари' (Бережки)

як з старшого брата [*як з старшого брата*] 'щось великого розміру' (Клубочин)

БРАТИКИ

братики нюхати [*братики 'н'ухати*] 'померти' (Луцьк)

БРАТИСЯ

за що б не взявся, все зробить [*за що б не вз'авс'а / все з'робит'*] 'про працьовиту людину' (Велика Осниця)

БРЕД

бред божевільного [*бр'ед боже'в'іл'ного*] 'говорити нісенітниця, пліткувати' (Яворів)

бред собачий [*бред со'бачий*] (Сілець) || [*бр'ед су'бачий*] 'т. с.' (Бихів)

бред сумашедшого [*бред сама'шешого*] 'т. с.' (Мала Глуша, Дюксин)

плести бред сумашедчого [*плет'е бр'ед сума'шечуго*] 'т. с.' (Велика Глуша)

БРЕЖНЄВ

брови як у Брежнєва [*брови як у Бр'ешн'ева*] див. **БРОВИ**

БРЕХАТИ

брехати і не кривитися [*бреше і не кривиц'а*] 'обманювати' [Арк'2003, с. 79]

брехати і не моргнути [*бреше і не морг'не*] 'т. с.' (Комарове Ратнів.)

брехати і не червоніти [*бреше і ни почирво'н'їє*] (Смолярі Старовиж., Лобачівка) || [*бреше / а не крас'н'їє*] (Вільхівка) || [*бреше і не черво'н'їє*] 'т. с.' (Полапи)

брехати як дихати [*бреше як 'дише*] 'т. с.' (Іваничі, Рівне, Підлозці, Яворів, Юрово)

брехати як писати [*бреше як 'пише*] 'т. с.' (Турійськ, Звиняче)

брехати як читати [*бреше як чи'тає*] 'т. с.' (Собіщиці)

брехло собаче [*брех'ло со'баче*] т.с.' (Хобултова)

брехня на столі [*брех'н'а на стол'ї*] 'явний обман' [Арк'2003, с. 79]

брехун світній [*брехун с'в'ітн'їй*] 'обманювати, говорити неправду' (Бужани)

бреше і не моргне [б'реше і не морг'не] 'т. с.' (Комарове Ратнів.)
збреше, дорого не візьме [зб'реше 'дорого не в'із'ме] 'т. с.' (Мала-Тур'я)
точити брехні / плести брехні [то'чити б'рехн'і] || [плес'ти б'рехн'і] 'обманювати' [Арк'2003, с. 79]
як не брехне, то й не дихне [й'ак ни бр'их'не / то ї ни д'их'не] (Липне, Тойкут, Воєгоща, Машів, Нова Руда, Сошичне, Прип'ять) || [й'ак ни збр'их'не / то ї ни зд'их'не] 'т. с.' (Переспа, Мала Глуша)
як не збреше, то не проживе [й'ак ни зб'реше / то ни прожи'є] (Бужани) || [й'ак ни зб'реше / то ни пружи'ве] 'т. с.' (Холопичі)

БРЕХНЯ

брехні багато, а правда одна [бр'ихн'і ба'гато / а п'равда й'ід'на] 'з повагою про людей, які говорять правду' (Полапи)

БРЕХУНЕЦЬ

радіо «Брехунець» [рад'іво «бр'еху'нец'»] див. РАДІО
як радіо «Брехунець» [й'ак рад'іо бр'еху'нец'] див. РАДІО

БРИТВА

голий як гіль, а гострий як бритва [голий й'ак г'іл' / а гострий й'ак б'ритва] див. ГІЛЬ
язик як бритва [й'азик й'ак б'ритва] див. ЯЗИК

БРИЧКА

погнати як бричка [п'іг'налас' й'ак б'ричка] 'дуже швидко рухатися' (Грабовець)

БРІД

не ходи по воду до чужого броду [ни хо'ди по 'воду до чу'жого б'роду] див. ВОДА

БРОВИ

брівки як в перепілки [б'р'івки й'ак в п'ірип'ілк'і] 'про тонкі брови' (Воєгоща)
брови врозліт [б'рови вроз'л'іт] 'великий проміжок між бровами' (Коршів)
брови дугами стали [б'рови 'дугами стали] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Чаруків)
брови як бальки [б'рови й'ак бал'к'і] 'про товсті брови' (Чаруків)
брови як в Гомеленця [б'рови й'ак в Гумиленц'а] 'густі великі брови, порівняння з місцевим жителем' (Клубочин)
брови як в корови [б'рови би в ко'рови] (Бір) || [б'рови й'ак в ку'рови] 'т. с.' (Клубочин)
брови як в Мичуріна [б'рови й'ак в Ми'чур'іна] 'т. с.' (Тур)
брови як в сича [б'рови й'ак в си'ча] 'брови гострої форми' (Колки)
брови як в Сталіна [б'рови й'ак у Стал'іна] 'густі великі брови' (Смолярі Старовиж.)
брови як в цигана [бр'о'ви й'ак в цига'на] 'т. с.' (Мала Глуша)

брови як вервички³⁹ [б'рови йак вер'вечки] 'про тонкі брови' (Новосілки)
брови як линва⁴⁰ [б'рови йак 'линва] 'великі довгі брови' (Корчин)
брови як ліс [б'ров'і йек л'іс] 'густі великі брови' (Бірки)
брови як ліс чорні [б'рови йак л'іс 'чорни] 'густі чорні брови' (Володимир-Волинський, Острівок)
брови як лук [б'рови йак лук] 'про тонкі брови заокругленої форми' (Духче)
брови як місяць [б'рови йак м'іс'ац'] 'красиві брови' (Межисить)
брови як нитки [б'рови йак 'нитк'і] (Колки, Милуші, Торговиця) || [б'рови йак 'ниточка] 'про тонкі брови' (Мала Глуша)
брови як п'явка [б'рови йак п'йавка] 'про чорні брови' (Межисить)
брови як перевесла⁴¹ [б'рови йак пере'весла] 'зовнішні ознаки брів' (Любитів)
брови як посторонки⁴² [б'рови йак пуство'ронки] 'про тонкі брови' (Городище)
брови як сажа [б'рови йак 'сажа] 'чорні брови' (Довговоля)
брови як стрілки [б'рови йак ст'р'елки] 'про тонкі брови' (Калинівка)
брови як стріха [б'рови йак ст'р'іха] 'про густі брови' (Золочівка)
брови як темний ліс [б'рови йак 'темний л'іс] 'густі великі брови' (Рівне)
брови як у Брежнєва [б'рови йак у Бр'ежн'ева] 'т. с.' (Володимир-Волинський, Гайове, Гірники, Луків, Лобачівка, Милятин, Холопичі, Звиняче, Коршів, Цумань, Довговоля)
брови як у ведмедя [б'рове йак у вед'мед'а] 'т. с.' (Полапи)
брови як у Клима [б'рови йак у К'лима] 'за зовнішніми ознаками з місцевим жителем' (Комарове Старовиж.)
брови як у старого Фурки [б'рови йак у ста'рого 'Фурки] 'т. с.' (Маневичі)
брови як ходніки⁴³ [б'рови йак 'ходн'ік'і] 'про тонкі брови' (Хрипськ)
брови як шнурівки [б'рове йак шнур'івке] 'т. с.' (Седлище)
брови як шнурочки [б'рови йак шнур'очки] (Городині, Луків, Мала Глуша, Мар'янівка) || [б'рови йак шнур'ки] (Звиняче, Озерці, Довговоля, Маневичі) || [б'рови йак шнур'очок] (Олександрія) || [б'рови йак шнур'очк'і] (Воєгоща, Шменьки) || [гарни б'рови йак шнур'к'і] (Дюксин) || [тонк'і йак шнур'очк'і] 'т. с.' (Велика Глуша)
як Бровко [йак Бров'ко] 'великі брови' (Навіз)

БРУСЛИНА

як бруслина [йак брус'лиц'а] 'про вродливу дівчину' (Жиричі)

БРЮКИ

брюки на кант [б'р'уки на кант] 'про акуратного хлопця' (Цумань)

³⁹ ВЕРВЕЧКА – один з чотирьох мотузочків, на яких підвішена колиска

⁴⁰ ЛИНВА – товста дуже міцна мотузка з волокон або дроту; канат

⁴¹ ПЕРЕВЕСЛА – джгут із скрученої соломи для перев'язування снопів

⁴² ПОСТОРОНКИ – кінська упряж, міцний ремінь або мотузок, що з'єднує в упряжці хомут з орчиком

⁴³ ХОДНІКИ – домоткані доріжки, які стелять на підлогу

БРЮХО

напхати брюхо [нап'хав бр'уху] 'ситно наїстися' (Цумань)

Б

БУБА

лиса буба впала з дуба [лиса |буба в'пала з |дуба] (Гайове) || [лиса |буба] 'про лисого чоловіка' (Володимир-Волинський, Острівок)

БУБЕН

бідний як бубен [б'ідний йак |бубон] 'про бідну особу' (Любитів)

боятися як заєць бубна [бо'йатис' йак |зайец' |бубна] див. **ЗАЄЦЬ**

будоніти як бубон [будо'нит' йак |бубон] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Доросині)

голий як бубен [голий йак |бубен] (Рівне, Затурці) || [йак |голий |бубон] (Млинів) || [голий йак |бубон] 'про бідну особу' (Карпилівка К-Кашир., Постійне, Козлиничі, Цумань)

лисий бубен [лисиї |бубон] (Старий Загорів) || [лисиї |бубен] (Вовничі) || [лисиї |бубен] (Полапи, Бірки, Корчин, Седлище) || [лисиї йак |бубин] (Шменьки) || [лиси |бубен] 'про лисого чоловіка' (Яворів, Дюксин)

лисий бубен впав із дуба [лисиї |бубен (впав із |дубу)] 'т. с.' (Клубочин)

лисий як бубен [лисиї йак |бубун] (Бобрин, Холопичі) || [лисиї йак |бубен] (Топільне, Ясенівка, Звиняче, Рівне, Коршів, Любитів) || [лисиї йак |бубон] 'т. с.' (Датинь, Посників, Острожець, Комарове Старовиж.)

сльози як бубен летять [сл'ози йак |бубен ли'т'ат'] див. **СЛЬОЗИ**

БУБИЛІ⁴⁴

старі бубилі [ста|р'і буби|л'і] 'про людей старшого віку' (Мощена)

БУБЛИК

лисий як бублик [лисиї йак |бублик] 'про лисого чоловіка' (Русів)

БУГАЙ

здоровий як бугай [здо'ровий йак бу'гаї] 'про високу людину' (Мала-Тур'я, Велика Осниця, Гірка Полонка, Олександрія, Юрово, Торговиця, Велика Глуша, Підлозці, Точевики, Полапи, Колодії, Доросині, Загаї) || [здуровий йек бу'гаї] 'про здорового чоловіка' (Велика Глуша)

парубок як бугай здоровий [парубок йак бу'гаї здо'ровей] див. **ПАРУБОК**

ревти як бугай [ри|ве йак бу'гаї] 'голосно плакати' (Заріччя)

старий бугай [ста|р'ий бу'гаї] 'про неодруженого чоловіка' (Губин, Звиняче)

ходити як бугай [ходит' йак бу'гаї] (Точевики) || [ходить' йак той бу'гаї] 'т. с.' (Підлозці)

як бугай [йак бу'гаї], згруб. 'про здорового хлопця' (Бережці, Велика Глуша)

БУДА⁴⁵

вилізти на груди і виглядати як пес з буди [вил'із на г|руди і вигл'а|дає йак пес з |буди] див. **ГРУДИ**

⁴⁴ БУБИЛІ, БОБЕЛІ – зневажл. до БАБА

⁴⁵ БУДА – житло для собак

БУДЕМО

усі там будемо, тільки не всі разом [у¹с'і там ¹будемо / ¹т'іко не вс'і ¹разом] (Троянівка) || [у¹с'і там ¹будемо] (Осова) || [вс'і там ¹будем] 'померти' (Синове)

БУДНІ

настали будні [нас'тали ¹будн'і] 'період менструації' (Смідин)

БУДУЛАЙ

бородатий як Будулай [буру¹датиї ¹йек Буду¹лаї] 'про бородатого чоловіка' (Ворокомне)

Будулай патлатий [Буду¹лаї пат¹латиї] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Хрипськ)

волохатий як Будулай [вулу¹хатиї ¹йак Буду¹лаї] 'т. с.' (Губин, Карпилівка К-Кашир., Ясенівка)

заріс як Будулай [за¹р'іс ¹йак Буду¹лаї] (Словатичі) || [об¹р'іс ¹йак Буду¹лаї] (Поворськ) || [за¹рис ¹йак Буду¹лаї] 'т. с.' (Мала Глуша, Яворів, Бірки, Цумань)

обросший як Будулай [об¹рошиї ¹йак Буду¹лаї] 'т. с.' (Топільне)

як Будулай 'т. с.' [йак Буду¹лаї] (Озерці)

БУДУН⁴⁶

будун в гості прийшов [бу¹дун в ¹гост'і приїшов] 'похмілля' (Ботин)

з будуна [з буду¹на] 'т. с.' (Озерці, Жиричі)

прийшов будун [приїшов бу¹дун] 'т. с.' (Губин)

прийшов з будуна [приїшов з буду¹на] 'т. с.' (Підлозці, Точевики)

БУДЬОНИЙ

як Будьоний [йак буд'он:иї] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Седлище)

БУДЯК

викинути в будяки [викинула в буд'а¹ки] 'про жінку, яка зробила аборт' (Ясенівка)

шкіритися як кінь до будяка [ш¹к'іриц':а ¹йак к'ін' до буд'а¹ка] див. **КІНЬ**

як будяк [йак буд'ак] 'про неодруженого чоловіка' (Жиричі)

БУЗИНА

у городі бузина, а в Києві дядько [у город'і бу¹зина / а ¹й ¹Київ'і ¹д'адко] див. **ГОРОД**

БУЙВОЛ

лютий мов буйвол [л'утиї мов ¹буїв'іл] 'про злу людину' (Чемерин)

як буйвол [йак ¹буївол] 'про високу людину' (Володимир-Волинський, Милуші, Тойкут, Рудники, Лаврів)

як буйволяка [йак буїво¹л'ака] 'т. с.' (Рудники)

⁴⁶ БУДУН – похмілля

БУЙДА⁴⁷

пішла буйда на колесах [*n'ishla ʲbujda na kol'есах*] 'про плітку, яка дуже швидко поширилася' (Видранка)

пустити буйду [*пустити ʲбуїду*] 'вигадати плітку' [Арк'2003, с. 79]

БУК

здоровий як бук [*здо'ровий ʲак бук*] 'про високу людину' (Новосілки)

БУКВИ

таких друзей на три букви в музей [*tak'ix друз'еї на три ʲбукви в муз'еї*] див. ДРУЗІ

БУКША⁴⁸

букша горить [*букша горит'*] 'похмілля' (Постійне)

БУЛАВА

голова як булава [*голо'ва ʲак була'ва*] див. ГОЛОВА

БУЛКИ

ноги як булки [*ног'і ʲак булки*] див. НОГИ

БУЛЬБА⁴⁹

бідний як бульбочка [*б'ідний ʲак бул'бочка*] 'про бідну людину' (Карпилівка К-Кашир.)

в бульбі знайти [*в бул'бі знайшли*] (Межисить) || [*в бул'би нашли*] (Бережці) || [*нашл'і в бул'бах*] 'про народження дитини' (Бережки)

нема поля без бульби, а села без курви [*ни'ма ʲпол'а биз бул'би / а сила биз курви*] див. ПОЛЕ

ніс як бульбина [*ніс ʲак бул'бина*] || [*ніс ʲак бул'ба*] див. НІС

перебирати як бульбу [*перебирає ʲак бул'бу*] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Борове)

сніги лежать, а вони бульбу косять [*сні'ги лежат' / а ву'ни бул'бу кос'ат'*] див. СНІГ

БУПКА⁵⁰

бупка прийшла [*бупка пришла*] 'період менструації' (Мала-Тур'я)

БУР'ЯН

загубити в бур'янах [*загубила в бур'янах*] 'про жінку, яка зробила аборт' (Видраниця)

⁴⁷ БУЙДА – плітка

⁴⁸ БУКША – втулка в колесі (дерев'яна або металева)

⁴⁹ БУЛЬБА – картопля

⁵⁰ БУПКА, БУБКА, можливо від червоного кольору ягід

БУРАТИНО

багатенький буратино [ба|гaтeн'киї бyрa|т'іно] 'про багатого чоловіка' (Словатичі)

ніс як Буратино / ніс як в Буратино [нис йак Бyрa|т'іно] || [н'іс йак в Бyрa|т'іно] див. **НІС**

БУРУЛЬКА

змерзнути на бурульку [з|мeрзнyти нa бyрyл'кy] (Клубочин) || [з|мeрзлa йак бyрyл'кa] 'змерзнути' (Мар'янівка)

БУРЯ

летіти як буря [ли|тeт йак |бyрa] 'швидкість у русі' (Ворокомне)

БУРЯК

в буряках найти [в бyр'а|кaх нaш|ли] 'про народження дитини' (Полиці)

картошка не буряк, хто не влюбляється – послідній дурак [кар|тoшкa нu бyр'ак / хтo нu вл'yб|л'ац':a / пoсл'ідн'її дyрaк] див. **КАРТОПЛЯ**

красна як буряк [к'раснa йак бyр'ак] 'засоромитися' (Борове)

ніс як буряк [н'іс йак бyр'ак] || [йак бyр'ак] див. **НІС**

червоний як буряк [чeр|вoнїї йак бyр'ак] (Воєгоща, Милятин, Колки, Кримне, Синове) || [чир|вoнїї йак бyр'ак] 'засоромитися' (Бережці, Бихів, Вільхівка, Ворончин, Горохів, Любешів, Луків, Полиці, Привітне, Русів, Тойкут, Холопичі)

як буряк столовий [йак бyр'ак стo|лoвїї] 'т. с.' (Смолярі Старовиж.)

БУСАРАКА⁵¹

як бусарака [йак бyсa|рaкa] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Грабове)

БУСЕЛ⁵²

бусел підкинув [бyс'ол пyд'к'їнyв] 'про народження дитини' (Велика Осниця)

бусел приніс [бyсeл пpи|н'іс] (Посників, Словатичі, Поворськ, Карпилівка К-Кашир., Топільне, Козлиничі, Вовничі, Ставок, Рудники, Воєгоща, Маневичі, Остріжець) || [бyсeн' пpи|н'іс] (Добре, Гірники, Межисить, Мала Глуша) || [бyс'кo пpи|н'іс] (Лобна, Берестечко Рівн., Маневичі, Корчин, Седлище) || [бyс'ол пpи|н'іс] (Мельники, Синове, Кримне, Шменьки, Велика Осниця) || [бyз'кo пpи|н'іс] (Мала-Тур'я, Довговоля) || [бyс'кu пpи|нeс|ли] (Брани, Грабовець) || [бyс'ок пpи|н'іс] (Дюксин) || [бyсил' пpи|н'іс] 'т. с.' (Комарове Ратнів.)

бусленятко вродилося [бyсли|н'eткo вpyд|илoс'] 'про немовля' (Полиці)

довгоногий як бусьок [дoвгo|нoгїї йак 'бyс'ок] 'про високу довгоного людину' (Вітковичі)

⁵¹ БУСАРАКА, те ж саме, що БУСУРМАН – про людину іншої віри (переважно про магометанина)

⁵² БУСЕЛ – лелека

наставити носа як бусько [*наста́вив 'носа йак 'бус'ко / а ше ї гор'батиї*] див. **НІС**

ніс як у бусла [*нис йак у 'бус'н'а*] див. **НІС**

ноги як в бусла [*ног'ї йак в 'бус'ка*] || [*ног'ї йак в 'боц'уна*] || [*ноги йак в 'буз'ка*] див. **НОГИ**

ноги як у буська [*ног'е йак у 'бус'ка*] див. **НОГИ**

цибата як бусол [*ци'бата йак 'бусол*] ‘про високу худу людину’ (Шменьки)

чихотливий бусел приніс на кубло [*чи'хотливиї 'бусел при'ніс на куб'ло*] ‘про народження дитини’ (Колки)

як бузько [*йек 'буз'ко*] (Залізниця) || [*йак 'бус'ок*] ‘про струнку довгоного дівчину’ (Мала Тур'я, Озерці)

як бусел [*йак 'Бусел*] (Клубочин) || [*йак 'бусел*] ‘про високу людину’ (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

як у бусла [*йак у 'бусла*] ‘про струнку довгоного дівчину’ (Юрово)

БУСИНКИ

як бусинки [*йак 'бусинк'ї*] ‘про круглі очі’ (Любохини)

БУСЛЯНКА⁵³

на голові ціла буслянка [*на голо'в'ї ц'їла бус'л'анка*] див. **ГОЛОВА**

БУТИ

всі там будемо [*вс'ї там 'будем*] ‘смерть’ (Синове)

з одного два не буде / з одного п'ять не буде [*з одного два ни 'буде*] (Машів) || [*з одного п'ят' ни 'буде*] ‘занадто багато приділяти уваги при вихованні однієї дитини’ (Воєгоща)

усі там будемо, тільки не всі разом [*ус'ї там 'будемо / т'їко не вс'ї 'разом*] ‘смерть’ (Троянівка)

БУЧА⁵⁴

бучу робити [*бучу 'робит'*] ‘бійка п'яного чоловіка’ (Луків)

за гонучу зробить бучу [*за го'нучу з'робит' 'бучу*] див. **ГОНУЧА**

БУЩИХА⁵⁵

як Бущиха [*йак 'Бущиха*] ‘про сором'язливу дівчину’ (Топільне)

БЮРО

справочне бюро [*сп'равочне 'бйуро*] ‘мати добру пам'ять’ (Комарове Манев.)

Б'ЮЩЕ

б'юще-непокающе [*бу'йушче – нипу'кайушче*] ‘пологи: жінки бояться, але народжують’ (Липне)

⁵³ БУСЛЯНКА – гнізло лелеки

⁵⁴ БУЧА – сварка, бійка

⁵⁵ БУЩИХА – прізвисько місцевої жителі

В

ВАВКА⁵⁶

в голові вава – в роті кака [в голо'в'і | вава / в рот'і | кака] див. ГОЛОВА
добрий, хоч до вавки прикладай [добрий / хоч до 'вавк'і прикла'ди]
'надмірна людська доброта' (Велика Осниця, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Мала Глуша)

хоч до вавки прикладати (класти) [хоч ду | вавки прикла'даї] 'т. с.'
(Клубочин)

якщо в голові вавка, то треба пити зеленку літрами [й'акшо в _ голо'в'і
'вавка / то т'реба | пити зе'лен'ку | л'ітрами] див. ГОЛОВА

ВАГА

ходити на вазі [ходить' на | ваз'і] 'вагітність' (Горохів)

ВАЖИТИ

говорити більш чим важити [го'ворит' б'іл'ш чим | важит'] див. ГОВОРИТИ

ВАЖКА

важка ходить [вашка | ходит'] 'про вагітну жінку' (Комарове Манев.)

ВАЛАХ⁵⁷

нечесний валах [не'чесний | валах] 'про лінивого чоловіка' (Ясенівка)
як валах [й'ак | валах] 1) 'алкогольне сп'яніння' (Тойкут) || [й'ак | валах]
2) 'про повільну особу' (Троянівка)

ВАЛЮГА⁵⁸

гуляти як валюга [гу'л'айе й'ак | вал'юга] 'про жінку легкої поведінки' (Мала Глуша)

ото валело (валюга) [о'то | вал'ело (вал'юга)] 'про повільну людину'
(Турійськ)

ВАЛЯНКИ

дурний як валянок битий [дур'ний й'ак | вал'анок | битий] 'про нерозумну людину' (Турійськ)

не одні валянки стоптати [ни уд'н'і | вал'анк'і ступ'тав] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Топільне)

ніс як валянок [нис й'ак | вал'анок] див. НІС

старий валянок [ста'рий | вал'анок] 'про неодруженого чоловіка' (Березичі, Козлиничі)

тупий як валянок [ту'пий й'ак | вал'анок] (Березичі, Бережці, Бихів, Гайове, Замшани, Словатичі, Карпилівка К-Кашир., Лобачівка, Милуші, Колодії,

⁵⁶ ВАВКА – рана

⁵⁷ ВАЛАХ – кастрований баран

⁵⁸ ВАЛЮГА – від валятися, нічого не робити

Мар'янівка, Тойкут, Чаруків, Датинь, Кримне) || [ту'пий йак 'вал'інок] (Торговиця) || [ту'пий йек 'вал'анок] 'про нерозумну людину' (Ветли)
тулий як валянок кірзовий [ту'пей йек 'вал'анок 'к'ірзувий] 'т. с.' (Ворокомне)

тулий як сибірський валянок [ту'пий йак с'ібі'рс'к'ій 'вал'анок] 'т. с.' (Вовничі, Комарове Ратнів., Цумань, Куснище, Бужани, Добре, Озерці, Іваничі, Ковель, Колки, Старий Загорів, Топільне)
як валянок [йак 'вал'анок] 'вживати нецензурну лексику' (Тойкут)

ВАНЬКА

Ваньку валяти [Ван'ку вал'айе] 1) 'дурний чоловік'; 2) 'нічого не робити' (Ярославичі)

ВАПНО

дурні пішли ліс білити, а розумні вапноносять [дур'нийі п'ішли ліс бі'лі'єти / а ро'зумні і вапно 'нос'ат'] див. ЛІС

ВАР'ЯТ⁵⁹

з тата вар'ята не роблять [з'тата вар'йата ни робл'ат'] див. ТАТО

ВАРАШКА⁶⁰

рот як варашка [рот йак ва'р'ашка] див. РОТ

ВАРВАРА

любопитна Варвара [л'убо'питна Вар'вара] (Машів) || [ц'і'кава Вар'вара] 'цікавість малої дитини' (Мала Глуша)

любопитній (цікавій) Варварі носа відірвали [л'убо'питний Вар'вари 'носа одир'вали] (Синове) || [ц'і'каві'ї Вар'вар'і 'носа в'ід'ір'вали] 'т. с.' (Ворончин)

тріщи Варюха, бережи ніс та вуха [тр'і'шчи Ва'р'уха, бер'єжи н'іс та 'вуха] 'про погодні умови в грудні' (Клубочин)

ВАРГА

надути варгу [на'дула вар'гу] 'образитися, розсердитися' (Лобачівка)

губи як варги [губи йак 'варги] || [губи йак 'варги] див. ГУБИ

ВАРЕНА

як варена [йак 'варана] 'про спокійну жінку' (Машів)

ВАРЕНИК

губи як вареники [губи йак ва'реники] || [йак вара'нец'і] || [губи йак ва'ренич'к'і] див. ГУБИ

жити як вареник в маслі [живе йак ва'реник в 'масл'і] (Калинівка) || [йак ва'реник в 'масл'і] 'людина, якій постійно щастить' (Любешів)

⁵⁹ ВАР'ЯТ – ненормальний, несамовитий, божевільний

⁶⁰ ВАРАШКА – рот, можливо від російського «варешка»

жити як вареники в сметані [жи|вут' йак ва|реники в сме|тан'і] 'багатство' (Острівок)

кататися як вареник в маслі [йак ва|реник в сме|тан'і ка|тайец':а] (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки) || [ку|пац':а йак ва|реник в'масл'і] 'т. с.' (Шменьки)

клаповухі як вареники [клапо|ух'і йак ва|реник'і] 'про великі вуха' (Чемерин)

купатися як вареник в сметані [ку|пайец':а йак ва|реник в сме|тан'і] 'про багатого чоловіка' (Ясенівка)

наїстися вареників на першому сидю [на|йевса ва|реник'ів на |першому |сид'у] 'переїсти' (Велика Осниця)

щедрий як святковий вареник [ш|чедрий йак с'в'ат|ковий ва|реник] 'про щедрого чоловіка' (Воєгоща)

як вареник в сметані [йак ва|реник в сме|тан'і] 'людина, якій постійно щастить' (Борохів)

ВАРІАНТ

брежнівський варіант [бр'ежн'евс'к'ій варі|ант] 'густі великі брови' (Григоровичі)

ВАРИТИ

а що, він її варити буде [а шо, в'ін йї|її ва|рити |буде] 'про молоде подружжя, коли дружина суттєво старша за чоловіка' (Городище)

ВАРКАЧ⁶¹

варкач як мишачий хвіст [варкач йак |мишачий хв'іст] 'про тонке коротке волосся' (Дачне)

ВАСИЛЬ

у нашому селі самі Василі [у |нашому се|л'і од|н'і Васи|л'і] див. СЕЛО

якби не ті Василі, то не було б дітей на селі [йак|би не т'і Васи|л'і / то ни бу|ло б д'ітеї на се|л'і] див. СЕЛО

ВБИТИЙ

як вбита / як вбитий / як вбиті [йак в|бета] 1) 'бути втомленим' (Полапи) || [йак в|битий] 2) 'міцний сон' (Любитів, Жиричі, Здолбунів, Колодії) || [йак в|бетий] 3) 'втомитися' (Зимне)

ВБОЛИТИ

ніхто не вболить [них|то йї|ни в|болит'] 'не мати співчуття' (Клубочин)

ВГОРУ

глянути вгору ніколи [г|л'анути в |гору |н'іколи] 'не мати часу' (Яревище)

ВДАТИСЯ

вродися – вдайся [вро|дис'а / в'даїс'а] див. ВРОДИТИСЯ

ВДАЧА

вдача собача: не брехне, то й не дихне [в'дача со|бача // не брех|не / то й не дих|не] 'обманювати' (Луцьк)

⁶¹ ВАРКАЧ – дівоча коса, запозичення з польської мови

люди веселої вдачі [л'уде ве'селойі в'дач'і] див. **ЛЮДИ**
мати тиху вдачу [ма'йе 'тиху в'дачу] 'про спокійну людину' (Дюксин)
не дивись на вроду, а дивись на вдачу [ни ди'вис' на в'роду / а ди'вис' на в'дачу] див. **ВРОДА**
поганий на вроду та гарний на вдачу [по'ганий на в'роду та 'гарний на в'дачу] див. **ВРОДА**
така їхня неважна вдача [та'ка йіхн'а не'важна в'дача] 'родинні, некровні стосунки' (Воротнів)

ВЕДМІДЬ

брови як у ведмедя [б'рове йак у вед'мед'а] див. **БРОВИ**
зарости як ведмідь [зар'іс йак вед'м'ід'] (Цумань, Височне) || [за'рослиї йак мед'в'ід'] (Липне) || [за'рошиї йак вед'м'ід'] (Цумань) || [об'рис йак вед'м'ід'] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Борове)
зла як ведмідь [зла йак вед'м'ід'] 'про злу жінку' (Воєгоща)
кувтунатий як ведмідь [кувту'натиї йак вед'м'ід'] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Маневичі)
лапа як у ведмедя [лапа йак у вед'мед'а] див. **ЛАПА**
нога як у ведмедя лапа [но'га йак у вед'мед'а 'лапа] див. **НОГА**
спати як ведмідь [спит' би мед'в'ід'] (Бір) || [спит' йак вед'м'ід'] 'міцний сон' (Сошичне)
спати як ведмідь в берлозі [спит' йак вед'м'ід' в бар'лозі] 'т. с.' (Карпилівка, Велика Осниця)
сунутися як ведмідь [суниц':а йак вед'м'ід'] 'повільно пересуватися' (Губин)
хропіти як ведмідь [хру'пе йак вед'м'ід'] (Колки) || [йак мед'в'ід'] 'хропіти' (Вільхівка, Годомичі, Новосілки)
шляпатий ведмідь [шла'патиї йак вед'м'ід'] 'великий розмір ступні' (Милятин)
як ведмідь [йак вед'мед'] (Мала Глуша) || [йак вид'м'ід'] 'про здорового чоловіка' (Доросині)
як ведмідь взимку [йак вед'м'ід' в'зимку] 'бути лінивим' (Яревище)

ВЕЖА

як вежа [йак 'вежа] 'про високу людину' (Здолбунів)

ВЕЗДЄ

вездє і позавездю [в'езд'е і позав'езд'у] 'бути завжди першим' (Світязь)

ВЕЗТИ

яке їде, таку везе [йа'ке йіде / та'ку ве'зе] див. **ЇХАТИ**

ВЕКСЕЛЬ

взяти жінку на вексель [вз'ат' 'жінку на 'вексил'] див. **ЖІНКА**

ВЕЛИКДЕНЬ

вдітися як серун на Великдень [в'д'ілас'а йак се'рун на Великден'] див. **СЕРУН**
наїстися як на Великдень [на'йівс'а йак на Ва'лекдан'] 'переїсти' (Височне)

ВЕЛИКДУРА

як великдура [йак велик'дура] 1) 'про перерослу дівчинку' (Годомичі) || [йак велик'дура] 2) 'про нерозумну жінку' [Арк'2003, с. 80]

ВЕЛЬОН

одягнула вельона, а п...а розмеляна [над'агнула |вел'она / а |п...а розмел'ана] 'про нецнотливу наречену' (Сокіл)

ВКРАСТИ

як ото вкрав [йак о'то вкрав] 'мало з'їсти' (Воротнів)

ВЕЛОСИПЕД

худий як велосипед [ху'дий йак велоси'пед] 'про худу людину' (Духче)

ВЕПРИК

впертий як веприк [в'пертий йак |веприк] 'про вперту особу' (Полапи)

гладкий як веприк [г'ладкий йак |веприк] 'про повну особу' (Городині)

здоровий як веприк [здо'ровий йак |веприк] 'про повного хлопця/чоловіка' (Доросині)

злий як вепр [злий йак вепр] 'про злу людину' (Воєгоща)

ВЕРА

веру верати [веру |верати] 'обманювати' [Арк'2003, с. 80]

ВЕРБА

гнучка як верба [гну'чка йак вер'ба] 'пластична дівчина' (Велика Осниця)

плаксива верба [плак'сива вер'ба] 'голосно плакати' (Луків)

пуста як верба [пус'та йак вер'ба] 'про жінку, яка не може завагітніти' (Самоволя)

стара верба [ста'ра вер'ба] 'дівчина, яка довго не виходить заміж' (Рівне)

терпляча як верба [терп'л'ача йак вер'ба] 'терпляча людина' (Зубильне)

ВЕРБЛЮД

терплячий як верблюд [терп'л'ачий йак верб'л'уд] 'про терплячу людину' (Воєгоща)

ВЕРВЕЧКА⁶²

брови як вервечки [б'рови йак вер'вечки] див. **БРОВИ**

ВЕРЕДУХА

як вередуха [йак вере'духа] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Золочівка, Ярославичі)

ВЕРЕСК

до свинячого вереску [до сви'н'ачого |вереску] 'бути дуже п'яним' (Рудники, Юрово)

⁶² ВЕРВЕЧКА – один з чотирьох мотузочків, на яких підвішена колиска

ВЕРЕТЕНО⁶³

руки як веретена [руки йак вери\т'она] див. **РУКИ**
язик як веретено [йа'зик йак вере\тено] див. **ЯЗИК**

ВЕРЗУНИ⁶⁴

верзуни верзти [верзу\ни верз\ти] 'обманювати' [Арк'2003, с. 80]

ВЕПРУК⁶⁵

нажертися як вепрук [на\жерса йак веп\рук] 'переїсти' (Велика Осниця)

ВЕРСТВА⁶⁶

верства мальована [верст\ва ма\л'ована] 'довгонога дівчина' (Яревище)
за кусок кишки, сім верстов пішки [за ку\сок \к'ешк'і / с'ім в'ерс\тов \п'ешк'і]
 див. **КУСОК**
сім верстов до небес і все пішки [с'ім верст до небес і все \п'ішки] 'далеко'
 (Полапи)

ВЕРТИХВІСТКА

хитра вертихвістка [хитра вертих\в'істка] 'про хитру жінку' (Хобултова)

ВЕРТОЛІТ

скора як вертоліт [с\кора йак верту\л'от] 'швидка хода' (Козлиничі)
як вертоліт [йак вирту\л'от] 'т. с.' (Машів)

ВЕРТУЛЯ

справжня вертуля [сп\равна йак вер\т'ула] 'про працювиту жінку' (Борове)

ВЕРХ

перти через верх [пре \через верх] 'про багату людину' (Липляни)

ВЕРЦЮХ⁶⁷

верцюх неотесаний [верц'ух нео\тесаний] 'про нерозумного' (Межисить)
лисий верцюх [лисиї \верц'ух] 'про лисого чоловіка' (Маневичі)
що тобі дати: гороху чи бобу, чи верцюхом по лобу [шо туб'і \дати // го\роху чи \бобу / чи верц'ухом пу\лобу] див. **ГОРОХ**

⁶³ ВЕРЕТЕНО – це ручне пристосування для прядіння ниток, яке доцільно використовувати з метою переробки вовни в невеликих обсягах

⁶⁴ ВЕРЗУНИ – діал., постоли

⁶⁵ ВЕПРУК – вепр

⁶⁶ ВЕРСТВА – давня назва східнослов'янської міри великих віддалей, що становила 1,06 км і вживалася до запровадження метричної системи

⁶⁷ ВЕРЦЮХ – спеціальний пристрій, така собі старовинна версія міксера; доволі довга палиця, зроблена зі стовбурця молодого дерева, на одному кінці якої залишались частинки гілок

ВЕРШОК

від горшка до вершка [в'ід горш'ка до верш'ка] || [вид горш'ка два верш'ка]
див. **ГОРШОК**

два вершка від горшка [два верш'ка в'ід горш'ка] 'про людину низького зросту' (Мала-Тур'я)

ВЕСЕЛИЙ

веселий як п'яний [вe'селий йек п'йаний] 'про веселу людину' (Ветли)

ВЕСЕЛИНКА

веселинку з'їв [вeсe'линку зйів] 'сміятися' (Жиричі)

ВЕСЕЛИТИСЬ

не їсти аби повеселитись [йї не йїсте а'бе пов'іси'летис'] див. **ЇСТИ**

ВЕСЕЛКА

як по веселці на коні [йак по ви'сел'ц'і на ко'н'і] 'добре жити, добра доля' (Полапи)

ВЕСЕЛОЩІ

добра жінка - веселощі, а худа - зле зілля [добра ж'інка // вe'селошч'і / а ху'да // зле з'і'л':а] див. **ЖІНКА**

ВЕСІЛЛЯ

в чому кіт на печі, в тому й на весіллі [в чому к'іт на пeч'і / в тому й на вeс'іл':і] див. **КІТ**

в чому кішка на печі, в тому на весіллі [в чому к'ішка на пeч'і / в тому й на вeс'іл':і] див. **КІШКА**

в чому сваха на печі, в тому на весіллі [в чому с'ваха на пeч'і / в тому й на вeс'іл':і] див. **СВАХА**

величається, мов попадя на весіллі [вeл'ичаец':а / моу' попа'д'а на вeс'іл':і] див. **ПОПАДЯ**

тягають як старшу дружку на весіллі [т'а'гайут' йак с'таршу д'ружку на вeс'іл':і] див. **ДРУЖКА**

ВЕСЛА

гребти як веслами [гри'бе йак вeслами] 'швидка хода' (Полиці)

руки як весла [рук'і йак вeсла] див. **РУКИ**

ВЕСНА

весела як весна [вe'сeла йак вeсна] 'про веселу людину' (Любомль)

красивий як весна [красивий йак вeсна] 'про вродливу людину' (Словатичі)

молодий як весна [молодий йак вeсна] 'про молодого вродливого хлопця' (Мала Глуша)

не вийшли з весни [ни вийшли з вeснi] 'молоді особи' (Великий Курінь)

як весна [йак вeсна] 'про молоду вродливу дівчину' (Велика Осниця)

ВЕХА⁶⁸

як **веха** [*йак 'веха*] 'висока дівчина/жінка' (Дюксин)

В

ВЕЧІР

соватися аби день до вечора [*ісовайець :а аби ден' ду |вечора*] див. **ДЕНЬ**

ВЕЧОРКИ

ходить як на вечорки [*'ходить' на вечор'ки*] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Дюксин)

ВЕЩ

візьмеш в руки – маєш **вещ** [*'воз'меш в'рук'і 'майеш в'ешч*] див. **РУКИ**

ВЗЯТИ

взяв той дурнуватий [*вз'ав той дурну'ватий*] (Гірка Полонка) || [*вз'ав той дурний*] 'одружитися на жінці з дитиною' (Липляни, Собіщиці, Підлозці, Бужани)

ВИБІР

від вибору до кольору Бог дає сліпу Федору [*од ви'бору до кол'ору Бог да'є сл'іпу Хве'дору*] 'бути перебірливим у виборі другої половинки' (Підліси)

ВИБІРКИ

за вибірки дає чорт видірки [*за 'виб'ірки да'є чорт 'вид'ірки*] 'про перебірливу дівчину' (Понінка)

ВИВАЛ

вивал неотесаний [*'вивал нио'тесаний*] 'неакуратна людина' (Шменьки)

ВИВОДОК

брати з цілим виводком [*бе'ре з 'ц'ілим |вивудком*] 'про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною' (Ясенівка)

взяти з виводком [*вз'ав з 'виводком*] 'т. с.' (Корчин)

ВИГЛЯДАТИ

неліпо виглядати [*не'л'іпо вигл'а'да'є*] 'про невродливу людину' (Куснище, Бужани, Доросині)

ВИД

глянь на вид і не питай здоров'я [*гл'ан' на вид і не пи'тай здо'ров'я*] 'бути хворобливим, нездоровим' (Дачне, Гірка Полонка, Підлозці, Куснище, Колодії, Бужани, Млинів)

у нашого Давида ні вроди, ні виду [*у |нашого Да|вида н'і в'роди / н'і |вида*] див. **ДАВИД**

⁶⁸ ВЕХА, тобто ВІХА – тичина, жердина, гілка (часто з віхтем на кінці), якою вказують дорогу, позначають межі ділянки тощо

ВИДАННЯ

як на виданні [йак на вида\н':і] 'про молоду вродливу дівчину' (Жиричі)

ВИДЕРЖАНИЙ

ну і видержаний [ну і 'вид'ержаний] 'про терплячу людину' (Вітковичі)

ВИДНО

стидно як видно [с\тидно йак 'видно] || [с\тидно ко\ли 'видно] || [с\тедно йек 'ведно] див. **СТИДНО**

стидно як видно, а ще більше – як немає що показати [с\тидно йак 'видно / а ше 'б'іл'ше // йак ни\ма шо пока\зати] див. **СТИДНО**

ВИДРА

як видра [йак 'видра] 1) 'про сердиту жінку' (Гірники); 2) 'про сміливу людину' (Юрово)

ВИДУМАТИ

що недочує, то видумає [шо ни по\чує / то\видумає] див. **ПОЧУТИ**

ВИДЮЩИЙ

грамотний – видющий і на все тямущий [г'рамотний – ви\д'ушчий і на все т'а\мушчий] див. **ГРАМОТНИЙ**

ВИЗГ

до свинячого визгу [до св'ін'ачий 'в'ізгу] 'алкогольне сп'яніння' (Видраниця, Козлиничі, Смідин, Старий Загорів)

напитися до свинячого визгу [на\пивс'а до сви\н'ачого 'в'ізгу] (Дачне, Млинів, Підлозці, Зарічне, Колодії) || [на\пивс'а до сви\н'ачого 'в'іску] 'бути дуже п'яним' (Липляни)

ВИКАБЕЛЮВАТИСЯ

ще й викабелюється [ше й вика\бел'уйеца] 'про перебірливу дівчину' (Вітковичі)

ВИКРУЧУВАТИ

хоч викручуй [хоч вик'ручуй] 'бути втомленим' (Велика Осниця)

ВИЛА

літати як чорт на вилах [л'і\тайе йак чорт на\вилах] див. **ЧОРТ**

по воді вилами писано [по во\д'і 'вилами 'писано] див. **ВОДА**

як вилами писаний [йак 'вилами 'писаний || йак 'вилами 'писана] 'про вродливу людину' (Датинь)

як вилками скиданий [йак в'іл\ками ск'еданий] 'про невродливого хлопця' (Березичі)

ВИЛИЦЯ⁶⁹

перти через вилиці [пре 'через 'вилиц'і] 'про багату людину' (Вітковичі, Підлозці, Куснище, Млинів, Мала-Тур'я)

⁶⁹ ВИЛИЦЯ – опукла кістка черепа, що міститься між оком і верхньою щелепою

ВИПИТИ

випити своє [випив сво'йе] 'раптово перестати вживати алкогольні напої' (Олександрія)

ВИПЛЮНУТИ

вкусися і виплюнь [вкус'ис'а і 'випл'ун'] див. **ВКУСИТИСЯ**

вкусити і виплюнути [вкус'ис'є і 'випл'ун'] див. **ВКУСИТИ**

ніби пожував і виплюнув [н'іби пожув'ав і 'випл'унуў] див. **ПОЖУВАТИ**

пожоване й виплюнуте [по'жоване й 'випл'унуте] див. **ПОЖУВАТИ**

ВИРОД

борода як у вирода [борода й ак у 'вирода] див. **БОРОДА**

ВИСАДОК⁷⁰

старий висадок [ста'риї 'весадок] 'про неодруженого чоловіка' (Лобна)

ВИСПАТИСЯ

як постелишся, так і виспишся [йак постел'ис':а / так і 'виспис':а] див. **ПОСТЕЛИТИСЯ**

ВИСТАВКА

як на виставці [йак на 'виставц'і] 'про вродливу дівчину' (Любешів)

ВИСТАВЛЯТИ

виставити свої тридцять два [виставив своїї т'рицат' два] 'сміятися' (Полиці)

ВИСТУПЦІ⁷¹

наставити виступці [наст'авила 'виступци] 'образитися, розсердитися' (Борове)

ВИТЕРПІТИ

витерпить тобі все [витерпит' то'б'і все] 'про терплячу людину' (Загаї)

ВИТОЧЕНА

як виточена [йак 'виточана] 'про струнку дівчину' (Маневичі, Брани)

ВИТРИМКА

скоро витримка лопне [с'коро 'витримка 'лопне] 'про терплячу людину' (Полапи)

ВИТРИШКИ⁷²

за перебір Бог дасть витришки [за пере'б'ір Бог дасц' 'витр'ішки] див. **БОГ**

⁷⁰ ВИСАДОК – буряк, який висаджують з метою отримання насіння

⁷¹ ВИСТУПЦІ – губи

⁷² ВИТРИШКИ – витріщення очей; розглядання кого-, чого-небудь

ВИТТЯ

багатому життя, а бідному виття [ба'гатому жи'т':а / а 'б'ідному ви'т':а] див. **ЖИТТЯ**

ВИХОР

бігти (ходити) як вихор [но'б'ігла йак 'вихор] (Синове) || ['ходить' йак 'вихор] 'швидка хода' (Карпилівка К-Кашир.)

як вихор [йак 'в'іхор] 1) 'про сердитого чоловіка' (Золочівка); 2) 'дуже швидко рухатися' (Юрово)

як накручений вихор [йак накруч'ний 'вихор] 'дуже швидко рухатися' (Мала-Тур'я)

ВИШИВАНКА

вишивати язиком вишиванки [виши'вати йази'ком виши'ванки] див. **ЯЗИК**

ВИШИВАТИ

йде як вишиває [йде виши'вайє] див. **ЙДЕ**

ВИШНІ

гарна як вишенька [гарна йак 'в'ішен'ка] 'про вродливу дівчину' (Велика Осниця)

губи як вишеньки [губи йак 'вишен'ки] див. **ГУБИ**

губи як надута вишня [губе йак на'дута 'вешн'а] див. **ГУБИ**

губи як спілі вишні [губи йак с'п'ілі 'вишн'і] || [губи йак с'тигл'і 'вишн'і] див. **ГУБИ**

красива як вишня [кра'сива йак 'вишн'а] 'про вродливу дівчину' (Зарічне)

переспіла вишня [пересп'іла 'вишн'а] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Добре, Сілець)

у вишнях найшли [у вишн'а'ках найшли] 'про народження дитини' (Увин)

як вишня [йак 'вишн'а] 'молода вродлива дівчина' (Велика Осниця)

як вишня спіла [йак 'вишн'а с'п'іла] 'т. с.' (Собіщиці)

ВІВСИК⁷³

дрібний як вівсик [др'ібний йак 'в'іўсик] 'про людину низького зросту' (Зубильне, Голишів, Броди)

ВІВТАР

гордиться як піп на вівтарі [гор'дит'с'а йак п'іп на 'в'івтар'і] див. **ПІП**

ВІВЦІ

перебирати як вівцями [перибир'айє йак 'в'івц'ами] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Губин)

красива як вівця сива [кра'сива йак в'іўц'а 'сива] 'про некрасиву жінку' (Зубильне, Крижівка)

⁷³ ВІВСИК – овес

ВІДБІГАТИ

щоб ти не відбігала [шоп ти не од'бігала] 'негативне побажання про щось заборонене' (Камінь-Каширський)

ВІДВАГА

чия відвага, того й перевага [чи'їа в'ід'вага, 'того й пере'вага] 'про сміливу людину' (Луцьк)

ВІДВОРОТ-ПОВОРОТ

дати відворот-поворот [дала отво'рот-пово'рот] (Замшани) || [отво'рот пово'рот] 'отримати відмову під час сватання' (Смідин)

ВІДГАНЯТИ

не віджене від себе [не в'ідже'не в'ід 'себе] 'про спокійну людину' (Гірка Полонка)

ВІДГОВОРКИ

у всякої Федорки свої відговорки [у вс'ак'її Фе'дорки свої'ї одго'ворк'ї] див. ФЕДОРКА

ВІДДАТИ

віддав би все [в'ід:ав би все] 'про щедрю людину' (Турійськ)

могла б, то все віддала [мог'ла б / то все од:а'ла] (Вітковичі) || [все в'ід:ас'ц' / шо'майе] 'т. с.' (Гірка Полонка)

останнє віддав би [ос'тан':е в'ід:ав би] (Кукли) || [ос'тан':е од:аст] (Дюксин) || [в'ід:асц' ос'тан':е] 'т. с.' (Цумань)

ВІДЖИТИ

віджити своє [оджи'ла своїе] 1) 'передчуття смерті' (Троянівка) || [оджи'ла своїе] 2) 'про якусь стару річ' (Годомичі)

ВІДКОША

дати відкоша [дати в'ідко'ша] (Мала Глуша, Новосілки, Ботин) || [дала отко'ша] 'отримати відмову під час сватання' (Дюксин)

ВІДКРИВАЧКА

як відкривача [йак откри'вачка] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Володимир-Волинський)

ВІДПОЧИНОК

іти на відпочинок [іти на в'ідпо'чинок] 'померти' (Глухи)

ВІДРО

голова як відро [голо'ва йак в'ід'ро] див. ГОЛОВА

нести відро води на голові [не'се в'ід'ро во'ди на голо'в'ї] 'повільно пересуватися' (Добре)

ніс такий, що повісити відро можна [нис та|кій / шо по|в'ісити в'ідро |можна] див. **НІС**

пити як з відра воду [пйе йак з в'ідр|а |воду] 'бути п'яним' (Черемошна Воля)
як старе відро [йак ста|ре в'ідр|о] 'про людей старшого віку' (Велика Осниця)

ВІДСКОЧИЛО

як стукнуло, так і відскочило [йак с|тукнут так і отс|кочило] див. **СТУКНУЛО**

ВІДСПІВАТИ

він своє відспівав [в'ін сво|йе в'ідсп|іваў] 'померти' [Арк'2003, с. 82]

ВІДЬМА

відьма стара [в'ід|ма ста|ра] 'про злу жінку' (Холопичі)

відьма хвостата [в'ід|ма хвос|тата] 'т. с.' (Синове)

відьма, а не свекруха [в'ед|ма / а ни свек|руха] 'про невдоволену свекруху' (Полапи)

зла як відьма [зла йак в'ід|ма] 'про сердиту жінку' (Кримне, Борове, Гірка Полонка, Володимир-Волинський, Острівок, Тойкут)

лиха як відьма [ли|ха йак в'ід|ма] 'про злу жінку' (Плоска)

мордувати як відьма корову [мор|дує / йак в'ід|ма ку|рову] 'набридати' (Григоровичі)

підла як відьма [п'ідла йак в'ед|ма] 'про злу людину' (Комарове Ратнів.)

пуста як відьма [пус|та йак в'ід|ма] 'т. с.' (Новосілки)

сонце світить, дощ іде – видно відьма масло б'є [сонце с|в'ітит' / дощч іде // |видно |вид|ма |масло б'є] див. **СОНЦЕ**

стара відьма [в'ід|ма ста|ра] 'про злу жінку' (Холопичі)

страшна як відьма [ст|рашна йак в'ід|ма] 'про невродливу дівчину/жінку' (Колодії)

теща як відьма [тешча йак в'ед|ма] див. **ТЕЩА**

як відьма [йак в'ед|ма] 'про злу людину' (Осівці, Зарічне)

ВІЗ

везти не свій віз [ве|зе не св'їй в'із] 'одружитися на жінці з дитиною' (Навіз)

взяти з возом [вз|ав з |возом] (Вітковичі) || [вз|ав су|б'ї з |возом] 'т. с.' (Головне)

вийти заміж за старого, то будеш тягнути воза за себе і за нього [вий|деш |замуж за ста|рого / то|будиш т|а|нути |воза за|себе і за|н|ого] див. **СТАРИЙ**

доля не дорога, возом не об'їдеш [дол|а ни ду|рога / |возом ни об|їдиш] див. **ДОЛЯ**

дупа як передок до воза [ду|пи йак пер|едок до|воза] див. **ДУПА**

з чужого воза злазь посеред калу [з чу|жого |возу зл|аз' по|серед |калу] 'надійся сам на себе' (Полапи)

іти як возом [їде йак |возом] 'повільно пересуватися' (Машів)

однаковим возом [од|наковим |возом] 'бути подібним' (Полапи)

тинятися як віз биз дишля [ти|н'атис'а йак в'із биз |дишл'а] 'про бездіяльність' (Полапи)

хоч у воза запрягай [хоч у 'воза запр'а'гаї] 'про здорового чоловіка' (Маневичі)

як віз без дишля [йак в'із без |дишл'а] 'бути безпорадним' (Полапи)

які коні, такий віз, який їхав, таку віз [йа|к'і |кон'і / та|к'ії в'із / йа|к'ії |йіхав / та|ку в'із] див. **КОНІ**

ВІЙНА

страшна як атомна війна [страш'на йак |атомна вуї'на] (Гірники, Машів) || [страшна йак |атомна вої'на] (Любешів, Острівці) || [йак |атумна вуї'на] (Датинь) || [страш'на йак |атомна в'ї'на] (Сілець) || [йак |атомна вої'на] (Рудники) [страш'на йак |атомна вої'на] 'про невродливу дівчину/жінку' (Комарове Ратнів.)

страшний як германська війна [ст'рашний йак гер|манс'ка |воїна || ст'рашна йак гер|манс'ка |воїна] 'т. с.' (Рожище)

ВІК

вік вкоротити [в'ік вкоро|тила] 'про жінку, яка зробила аборт' (Жиричі)

вкоротити віку [вкоро|тили |в'іку] 'закінчити життя самогубством' (Любешів, Нова Руда)

дожити свого віку [до|жив с'вого |в'іку] 'про людей старшого віку' (Воротнів)

краса на день – доброта на вік [кра|са на ден' // добро|та на |в'ік] див. **КРАСА**

старий як вік [ста|реї йак |в'ік] 'про людей старшого віку' (Седлище)

стільки записано на віку [ст'іл'ічки за|писано на |в'іку] 'народження мертвої дитини' (Борове)

як баба, що вік прожила і все знає [йак |баба / шо |в'ік про|жи|ла і |все |знає] див. **БАБА**

ВІКНО

не тільки того світла, що у вікні, а за вікном ще більше [не |тико |того с'вітла / шо |в |вок'ні / а за |вок'ном |ше |б'іл'ше] див. **СВІТЛО**

ВІЛ

віл робив, а муха на розі сиділа [в'іл ро|бив / а |муха на ро|зу си|д'іла] 'працьовитий чоловік та лінива жінка' (Заріччя)

він до роботи як віл до карети [в'ін ду ру|боти йак |в'іл ду ка|рети] див. **РОБОТА**

вола з'їсти [во|ла |з'їїв] 'бути дуже голодним' (Брани, Сілець)

впертий як віл [в'пертиї йак |вил] (Вітковичі) || [в'пертиї йак |в'іл] 'про вперту особу' (Золочівка)

втомлений як віл / замучитися як віл [в|томлениї йак |в'іл] (Чаруків) || [за|мучилас' йак |вил] 'втомитися' (Гірники)

добратися до води як віл до браги [доб'равс'а до |воде йак |в'іл до |браги] див. **ВОДА**

здоровий як віл [здо'ровий йак в'іл] (Годомичі, Колки, Дачне, Звірів, Кукли, Боровичі, Гірка Полонка, Липляни, Жиричі, Куснище, Колодії, Доросині, Млинів) || [йак вил] (Машів) || [здо'ровий йак вул] (Вітковичі) || [здо'ров'їй йек в'іл] 'про здорового чоловіка' (Бірки)

змучитися як віл [з'мучивс'а йак в'іл] 'тяжко працювати, втомитися' (Корчин)

мовчить мов води в рот набрав, з нього слова і волом не витягнеш [мов'чит' моу во'ди в рот наб'рау / з 'ного слова і во'лом не ви'т'агнеш] див. **ВОДА**

наїстися як віл [на'йівс'а йак в'іл] 'наїстися' (Калинівка)

наробитися як віл [наро'бивс'а йак в'іл] (Усичі, Маневичі, Русів) || [йак в'іл] (Маневичі) || [нару'бивс'а йак в'іл] 1) 'бути втомленим' (Велика Глуша); 2) 'тяжко працювати, втомитися' (Маневичі)

наробитися як чорний віл [наро'бивс'а йак 'чорний в'іл] 'тяжко працювати, втомитися' (Воєгоща)

пахати як віл [паше йак в'іл] 'про працюючого чоловіка' (Заріччя, Колки, Собіщиці)

повертатися як віл [повир'тайіц':а йак вил] 'повільно пересуватися' (Машів)

працювати як віл [пра'ц'увала йак в'іл] 'тяжко працювати, втомитися' (Собіщиці, Куснище, Колодії, Бужани, Дачне, Олександрія)

працювати як чорний віл [пра'ц'ує йак 'чорний в'іл] 'т. с.' (Луцьк)

робити як віл / робити як чорний віл [робит' йак в'іл] (Бихів, Губин, Жиричі, Мельники, Овадне, Словатичі, Холопичі, Грабовець, Цумань) || [робит' йак вил] (Добре, Новосілки) || [робит' йак 'чорний в'іл] 'про працюючу людину' (Березичі)

роботящий як віл [робо'т'ашчий йак в'іл] 'т. с.' (Велика Осниця)

робочий як віл [ро'бочий йак в'іл] 'т. с.' (Зарічне)

ситий як чабанський віл [ситий йак ча'банс'кий в'іл] 'ситно наїстися' (Броди)

сунути як волом [суни йак во'лом] 'повільно рухатися' (Машів)

тягнути як віл [т'агне йак во'лака] (Постійне) || [йак вулис'ко] (Козлиничі) || [т'агне йак в'іл] 'про працюючого чоловіка' (Бихів, Маневичі, Карпилівка)

ходити як той віл [ходе йак тої вол] 'т. с.' (Бережки)

як віл [йак вил] (Машів) || [йак в'іл] 'про високу людину' (Рудники, Борохів)

як віл високий [йак в'іл здо'ровий] 'т. с.' (Остріжець)

як віл нагаруватися [йак в'іл нагару'вавс'а] 'тяжко працювати, втомитися' (Мала-Тур'я)

як віл напасяний [йак вил 'пас'аний] 'про повного хлопця/чоловіка' (Машів)

як віл пасений [йак вил 'пас'аний] 'т. с.' (Машів)

як віл у лужу [йак в'іл у'лужу] 'говорити нісенітниці' (Березичі)

як віл уперта [йак в'іл у'перта] 'про вперту жінку' (Любешів)

ВІН

він вже ніякий [вун вже ни'йак'і] 'передчуття смерті' (Сильне)

ВІНЕЦЬ

до вінця збиратися [ду в'інца збирайец':а] 'про дівчину, яка виходить заміж' (Козлиничі)

добра жінка чолові своєму вінець, а зла – кінець [добра жінка мужов'ї сво'їєму в'їнец' / а зла // к'їнец'] див. **ЖІНКА**

під вінець іти [п'ід в'їнец' іде] (Жиричі) || [п'ішла п'ід в'їнец'] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Козлиничі)

розчесати косу до вінця [розчєсав йї косу до в'інц'а] див. **КОСА**

як під вінець [йак п'ід в'їнец'] 'про акуратну дівчину' (Клубочин, Сілець)

ВІНИК

бідний як драний віник [б'ідний йак драниї в'іник] 'про бідного чоловіка' (Ясенівка)

відправити з віником [отп'равила з в'іником] 'отримати відмову під час сватання' (Посників)

до дупи віник [до дупи в'іник] див. **ДУПА**

получити віника [получити в'іник] 'отримати відмову під час сватання' (Довгошиї)

язик як літній віник [йа'зик йак л'ітн'ій в'іник] див. **ЯЗИК**

як всраний віник [йак вс'раниї в'іник] 'дуже швидко рухатися' (Велика Осниця)

ВІНОК

вінок надіти [в'інок над'іла] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Замшани)

до вінця збиратися [ду в'інца збирайец':а] 'про дівчину, яка виходить заміж' (Ясенівка)

красоти у вінку не носити [красоти є в'інку ни носити] див. **КРАСОТА**

під вінець іти / піти під вінець [п'ід в'їнец' іде] (Жиричі) || [п'ішла п'ід в'їнец'] 'про дівчину, яка виходить заміж' (Козлиничі)

хата як у віночку [хата йак є виночку] див. **ХАТА**

як у віночку [йак у в'їночку] 'про акуратну дівчину' (Мала Глуша)

ВІНЧАННЯ

стидатися як дівка до вінчання [стидайіц':а йак д'івка до в'інчан':а] див. **ДІВКА**

ВІНЦЯ

вода по вінця – урожай у сінцях [вода по в'інц'а – урожаї у с'інц'ах] див. **ВОДА**

ВІРВАТИ

не вірвати ніколи [ни вур'ве ніколи] 'про лінивого чоловіка' (Клубочин)

ВІРЬОВКА

коса як вірówka в'ється [ко'са йак в'іровка в'їец'а] див. **КОСА**

хоч вірówki вий [хоч в'ір'овк'і виї] 'надмірна людська доброта, слухняність' (Машів)

ВІСК

хоч віск лий [*хоч воск лей*] ‘надмірна людська доброта’ (Полапи)

ВІСЛЮК

віслюк, його і голоблю не зрушиш [*в'ісл'ук / йу'го і ог'лоблейу не з'рушиш*] ‘про вперту особу’ (Мала-Тур'я)

впертий як віслюк [*впертий йак в'ісл'ук*] ‘т. с.’ (Годомичі, Луцьк)

вуха як у віслюка [*вуха йак у в'ісл'у'ка*] див. **ВУХА**

ВІСТІ

останні вісті [*нос'л'едн'і в'іст'і*] ‘про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку’ (Луків)

блага вість [*бла'га в'ісц'я*] ‘про народження дитини’ (Юрово)

ВІТЕР

аж вітром зносить [*аш в'ітром зносит'*] ‘про худу людину’ (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

аж у вухах вітер свистить [*б'іжит' аш у вухах в'ітер свистит'*] див. **ВУХА**

аж у вухах вітер свище [*гаж у вухах в'ітер с'вишче*] див. **ВУХА**

без вітру хилитися [*без в'ітру хилиц'я*] ‘передчуття смерті’ (Маневичі)

бистра як вітер [*бистра йак в'іт'ор*] ‘швидкість у роботі’ (Воєгоща, Машів)

брехати як Сірко на вітер [*бреше йак С'ірко на в'ітер*] див. **СІРКО**

брехливий собака і на вітер гавкає [*брехливий собака і на в'ітер гавкає*] див. **СОБАКА**

в голові вітер [*в голо'в'і в'ітер*] див. **ГОЛОВА**

в кишенях вітер свище [*в кишен'ах в'ітер с'вишче*] див. **КИШЕНЯ**

від вітру хилитися [*ху'да од в'ітру хилиц'я*] (Ветли) || [*хилиц'я в'ід в'ітру*] ‘про худу особу’ (Брани)

від вітру хитатися [*од в'ітру х'ітайец'я*] ‘т. с.’ (Машів)

віртом задуло / вітер надув [*в'ітром задуло*] (Броди, Довгошії, Добре, Карпилівка К-Кашир., Межисить, Полиці, Топільне, Ясенівка, Увин) || [*в'ітром надуло*] (Береськ, Вовничі, Видраниця, Овадне, Добре, Поворськ, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки) || [*в'іт'ор надув*] (Мельники) || [*в'ітер надув*] ‘про дівчину, яка завагітніла’ (Довгошії, Датинь, Жиричі, Козлиничі)

вітер в голові [*в'ітер в гуло'в'і*] ‘про нерозумного чоловіка’ (Клубочин, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Рудники, Сілець, Точевики)

вітер в голові гуляє [*в'ітер в голо'в'і гу'л'айє*] ‘про молодого вродливого хлопця’ (Підлозці)

вітер в голові свище [*в'ітер в голо'в'і с'вишче*] ‘про нерозумну людину’ (Любешівська Воля)

вітер в кишенях [*в'ітер в кишен'ах*] ‘не мати грошей’ (Велика Осниця, Увин, Дюксин)

вітер м'ячика надув [*в'ітер м'йачика надув*] ‘про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини’ (Датинь)

вітром здути [*в'ітром здує*] ‘про худу людину’ (Собіщиці)

голова набита вітром [*голо'ва набита в'ітром*] див. **ГОЛОВА**

грошей хоч на вітер [зрошеї хоч на в'ітер] див. **ГРОШІ**

гуляти як вітер по полі [гул'айе йак в'ітер пу пол'у] 'про жінку легкої поведінки' (Бихів)

за вітром хитатися [за в'ітром хитайец':а] 'про худу людину' (Дюксин)

за вітром ходити [за в'ітром 'ходить'] 'т. с.' (Дачне, Куснище, Млинів, Кримне)

на вітер пускати [на в'іт'ор пускайе] 'схильність до витрачання грошей' (Бережці)

не з губи мови, не з носа вітру [ни з губе мови, ни з носа в'ітру] див. **ГУБА**

нею вітер носить [нейу в'ітер носит'] 'про худу людину' (Лобачівка)

пускати гроші на вітер [пус'кайт' гроши на в'ітер] || [грош'і на в'ітер пускати] див. **ГРОШІ**

пустити на вітер, то понесе [пусте на в'ітер / то поне'се] 'про худу людину' (Залізниця)

свекор як вітер [с'векор йак в'ітер] див. **СВЕКОР**

тихі як літній вітер [тих'і йак л'ітн'ій в'ітер] 'про мовчазну людину' (Шепетівка)

швидка як вітер [швидк'ій йак в'ітер] 'швидка хода' (Володимир-Волинський, Прип'ять)

швидка як вітер в полі [швидка йак в'ітер в пол'і] 'т. с.' (Вовничі)

як вітром здуло [йак в'ітром здуло] 'швидко втікти' (Гірники)

ВІТКА⁷⁴

як вітка худе [йак в'ітка худе] 'худа дівчина' (Лаврів)

ВІТРИНА

як на вітрині [йак на в'ітрин'і] 'охайність і порядок в оселі' (Гайове)

ВІТРЯЧОК

в заді вітрячок [в зад'і в'ітр'а'чок] 'швидка людина' (Городок)

ВІХОТЬ⁷⁵

срала-мазала і віхтя не стало [с'рала-мазала і в'іхт'а ни стало] 'нічого не зробити' (Любче)

як віхоть [йак в'іхот'] 'про балакучу жінку, бабіку' (Машів)

ВІЧНІСТЬ

відійти у вічність [в'ід'ійшов у в'ічн'іс'т'] (Поворськ) || [видийшло у в'ічн'іс'т'] 'померти' (Боровичі, Звірів, Калинівка, Колки, Кукли, Маневичі, Милятин, Усичі)

ВІШАК

як вішак [йак в'ішак] 'про худу людину' (Рудники)

⁷⁴ ВІТКА – гілка

⁷⁵ ВІХОТЬ – жмут соломи, сіна тощо

ВІШАЛКА

худа як вішалка [ху'да йак 'в'ешалка] (Дерно) || [йак 'в'ешалка] 'про худу людину' (Милуші)

ВКЛОНИТИСЯ

танцювати, танцювати – і не вклонитися [танц'у'ваў, танц'у'ваў – і не вкло'нивс'а] див. **ТАНЦЮВАТИ**

ВКОПАНИЙ

стояти як вкопаний [стойт' йак в'копаний] 'нічого не робити' (Колки, Кримне, Русів, Любешів, Гірники, Годомичі, Володимир-Волинський, Синове, Холопичі)

ВКУСИТИ

вкусити і виплюнути [вкy'се і 'вепл'ун'] 'сердитий сам на себе' (Полапи)

ВКУСИТИСЯ

вкуситися і виплюнути [вкy'сис'а і 'випл'ун'] 'нічого не зробити' (Полапи)

ВЛАДИКА

борода як у владика [боро'да йак у вла'дики] див. **БОРОДА**

борода як у владика, а сумління як в шибеника [боро'да йак у вла'дик'і / а сум'л'ін':а йак в'шибеника] див. **БОРОДА**

ВЛИТИ

ні кинути, ні влити [н'і 'кин', н'і влиї] див. **КИНУТИ**

ВЛІВО

вліво-вправо [в'л'іво-вп'раво] 'про ходу п'яної особи' (Коршів)

ВЛОЖИТИ

добре вложити [добре вло'жив] 'переїсти' (Переспа)

ВМЕРТИ

вмерти і дивитися [вмер і 'дивица] 'про впертого чоловіка' [Арк'2003, с. 82]

вмирати за ним [уми'райе за ним] 'про закохану дівчину' (Гірники)

до вмирання [до вми'ран':а] 'готуватися до смерті' (Карпилівка)

хоч вмирай [хоч вми'рай] 'бути втомленим' (Велика Осниця)

хто не народився, той не вмер [хто ни ро'дивс'а / тої і ни вмер] див. **НАРОДИТИСЯ**

ВОБЛА

суха вобла [су'ха 'вобла] 'про худу людину' (Рудники)

худа йак вобла [худа йак 'вобла] 'т. с.' (Кримне, Ярославичі, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

ВОВК

бігати як від вовка [б'і'жит' йак в'ід 'воўка] 'швидка хода' (Острівок)

бігати як за нею вовк женеться [б'іжит' йак за 'нейу вовк же'нец':а] 'т. с.' (Доросині)

боятися вовка – срати в хаті [бо'йіс'а 'вовка – си'ри ъ 'хат'і] 'про лякливо особу' (Полапи)

боятися як вовк кози [бо'йіц':а йак воўк ко'зи] 'про сміливу людину' (Нова Вижва)

в вовка очей позичати [ѡ 'вовка о'чей позич'айе] 'сором'язливість' (Володимир-Волинський)

від вовка втікати [в'іѡ 'вовка вт'і'кав] 'швидка хода' (Холопичі)

вовк з лісу приніс [вовк з 'лісу при'ніс] 'про народження дитини' (Смідин)

вовка з'ів би [воўка зйів би] 'бути дуже голодним' (Полиці)

вперта коза вовкові користь [в'перта ко'за 'воўков'і 'корист'] див. **КОЗА**

голодна як вовк / голодний як вовк [гу'лодна йак воўк] (Бережки) ||

[гулод'ній йак вовк] 'бути дуже голодним' (Колки, Бихів, Русів, Горохів, Тойкут, Любешів, Духче, Годомичі, Привітне, Буяни, Синове, Милятин, Холопичі) || [го'лодний йак воўк] (Загаї, Ветли, Дачне, Велика Осниця, Осівці, Гать, Підгайці, Вітковичі, Карпилівка, Дюксин, Кримне, Звиняче, Коршів, Цумань, Грабовець, Любешівська Воля, Жиричі, Кукли, Куснище, Зарічне, Здолбунів, Лаврів, Колодії, Бужани, Маневичі, Доросині, Борохів, Підлозці, Собіщиці, Млинів, Яворів, Воегоща, Остріжець, Височне, Мала-Тур'я) || [йак воўк] 'бути дуже голодним' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Рудники, Довговоля, Комарове Ратнів., Маневичі, Цумань, Велика Глуша, Седлище)

дай Боже нашому теляті вовка з'істи [даї 'Боже 'нашуму тел'ат'і 'воўка зйісти] див. **БОГ**

заріс як вовк [за'р'іс йак воўк] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Постійне)

зарослий як вовк [за'рослий йак воўк] 'т. с.' (Добре)

злиденний як вовк [зли'ден:и йак воўк] 'бути дуже голодним' (Точевики)

злий як вовк [злий йак воўк] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки) || [ли'хий йак воўк] 'про сердиту людину' (Сілець)

лихий як вовк [ли'хий би воўк] (Бір) || [ли'хий йак воўк] (Сілець) || [злий йак вовк] (Височне) || [ли'хий йак вовк] 'про злу людину' (Лаврів)

накинутися як вовк на овечку [на'кинувс'а йак воўк на гу'вечку] 'бути дуже голодним' (Велика Осниця)

очі як у вовка [вочи йак у 'воўка] див. **ОЧІ**

позавидувати на вовчу потку [поза'в'ідував на 'воўчу 'потку] 'позаздрити' (Підманове)

робота не вовк – в ліс не втіче [ру'бота ни вовк – ѡ л'іс ни вти'че] див. **РОБОТА**

сердитий як вовк [сер'дитий йак вовк] 'про сердиту людину' (Цумань)

скупий аж вовком вий [ску'пий аш 'воўком виї] див. **СКУПІЙ**

сміливий як голодний вовк [см'іливиї йак го'лодний воўк] 'бути сміливим' (Луцьк)

спіймати вовка [сп'ії'мала 'воўка] 'про жінку, яка завагітніла' (Рудники)

хоч вовком вий [хоч 'воўком виї] 'нудьгувати' (Луків, Холопичі, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

як вовк [йак вофк] 'голодний' (Зимне)

як вовк у гостях [йак воўк у гост'ах] 'ситно наїстися' (Городок)

як вовк ходить [йак воўк] (Любешів, Торговиця) || [йак воўк ходит'] 'про злого чоловіка' (Бережці)

як вовки поскубли [йак воўки поскубли] 'про невродливу людину' (Новосілки)

ВОВКУЛАКА

зарости як вовкулака [зап'іс йак воўкулака] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Шклинь)

зла як вовкулака [зла йак воўкулака] 'про злу людину' (Вільхівка)

злий як вовкулака [злий йак воўкулака || зла йак воўкулака] 'т. с.' (Вільхівка)

ВОВНА

намолоти сім мішків вовни, ні один не повний [намо'лов с'ім 'м'ішк'ів 'вовне / н'і о'дин не 'повний] див. **МІШОК**

не вибити слова як з козла вовни [ни 'виб'єш слова йак з куз'ла 'вовни] див. **СЛОВО**

повна як вовна [повна йек 'воўна] 'про повну жінку' (Ветли)

розуму як на свині вовни [розуму йак на сви'н'і 'вовни] див. **РОЗУМ**

ВОВЧИЦЯ

голодний як вовчиця [го'лодний йак воўчиц'а] 'відчувати голод' (Яревище)

ВОГНЬОВИЙ

бути вогньовим [бути вуґн'овим || 'бути вуґн'ова] 'про сердиту людину' (Клубочин)

ВОГОНЬ

боятися як звір вогню [бо'йіц':а йак з'в'ір воґн'у] див. **ЗВІР**

вогнем дихати [вуґн'ом 'дише] 'про злу людину' (Доросині)

вогнем робити [оґн'ом 'робит'] 'про працювиту жінку' (Бір)

вогонь по Паращиній хаті [ву'гон' ну Па'рашчин'ії 'хати] 'сваритися, робити скандал' (Світязь)

гарний як вогонь [гарний йак во'гон'] 'про вродливого хлопця' (Мощена, Крижівка)

і в вогні не згорить, і в воді не потоне [і є воґн'і не зго'рит' і є во'д'і не по'тоне] 'бути сміливим' (Підліси)

і в вогонь, і в воду [і є во'гон' і є 'воду] (Брани, Рудники, Дюксин, Велика Осниця, Осівці, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Звиняче, Рівне, Підлозці, Собіщиці, Бужани) || [є ву'гон' і є 'воду] (Точевики) || [і є во'гон' / і є 'воду ст'рибне] (Вітковичі) || [хоч є о'гон' / хоч є 'воду] (Новосілки) || [є о'гон' і 'воду] (Полапи, Маневичі) || [і є ву'гон' і є 'воду] (Велика Глуша) || [хот' є о'гон' / хот' є 'воду] 'т. с.' (Седлище, Клубочин)

йому хоч вогню клади, а він своє [йо'му хоч воґн'у кла'ди / а в'ін сво'йе] 'про терплячу людину' (Велика Осниця)

не боятися ні вогню, ні грому [не бо'йіц':а ни оґн'у ни ґ'рому] (Комарове Ратнів.) [ни бо'йіц':а н'і воґн'у / н'і во'ди] 'про сміливу жінку' (Ярославичі)

сердита як вогонь / сердитий як вогонь [сер'дита йак ву'гон'] (Клубочин, Турійськ) || [сер'дитий йак во'гон'] (Жабка, Колки) || [сер'дита йак о'гон'] 'про сердиту людину' (Вітковичі)

хоч в вогонь головою [хоч є во'гон' голо'вою] 'про сміливу людину' (Любитів)

як вогонь [йак о'гон'] (Калинівка) || [йак ву'гон'] 'про сердиту людину' (Кричильськ) [йак во'гон'] 1) 'про злу жінку' (Велика Осниця); 2) 'швидка хода' (Мар'янівка, Седлище, Велика Осниця)

як вогонь по смолі [йак о'гон' по_смо_л'і] 'про працювиту жінку' (Заріччя)

ВОДА

багато води втекло [ба'гато во'ди вте_кло] 'тривалий проміжок часу' (Полапи)

багато води до моря впливе [ба'гато во'ди до_мор'а впли_ве] 'т. с.' (Полапи)

без Гриця й вода не освятиться [без Г'риц'а й во'да ни ос'в'атиц'а] див. ГРИЦЬ

біжи бідо за водою, а я зараз за тобою [б'і_же б'ідо за во'дою, а йа 'зара за то'бою] див. БІДА

біле, не біле, аби воду бачило – за рукавець, то й на тинець [б'і_ле / ни б'і_ле / а_би 'воду бачило – за рука_вець / то й на ти_нець] 'про погану господиню' (Полапи)

боятися як чорт свяченої води [бо'йц'а йак чорт с'в'а_ченої во'ди] див. ЧОРТ

брехати як у воду дивитися [б'реше йак 'воду 'дивиц'а] 'обманювати, говорити неправду' (Маневичі)

в дощ води не випросити [в до_щ во'ди не 'випросиш] див. ДОЩ

в холодній воді не ополоскатися [в ху_лодн'ій ву'д'і ни у_по_ло_ш_чис'а] 1) 'про голосного, крикливого чоловіка'; 2) 'невдоволеність' (Клубочин)

вода залізо несе [во'да за_л'ізо ни_се] 'хода п'яного чоловіка' (Бортнів)

вода по вінця – урожай у сінцях [во'да по_в'інц'а / уро_жай у_с'інц'ах] 'про сприятливі погодні умови для багатого врожаю' (Полапи)

вода як в суху землю [во'да йак в_су_ху_зем_л'у] 'похмілля' (Мирне)

води не замутити [во'ди не за_му_тит'] 'про спокійних, врівноважених людей' (Рівне)

води не сколотити [во'ди не ско_ло_тити] (Млинів) || [во'ди ни ско_ло_тит'] 'т. с.' (Боровичі)

водою води не загатити [во'дою 'воду ни за_га_тиш] 'безглузда робота' (Полапи)

водою запливти [во'дою за_пли_во] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Видранка)

водою писаний [во'дою 'писаний] 'про вродливого хлопця' (Собіщиці)

впасти в біду як курка в воду [впа_у_ў_б'іду йак 'курка_ў_воду] див. БІДА

вродлива хоч води напийся [вру_длива хоч ву_де на_пейс'а] 'про вродливу дівчину' (Воєгоща)

вспливти за водою [спли_ла за_ву_дою] 'втрата сили' (Буяни)

гарна хоч з личка воду пий [га_рна хоч з_'личка 'воду пий] див. ЛИЧКО

дивитися як у воду [де_виц'а йак у_воду] 'щось передбачати' (Полапи)

дівка чиста як вода [д'івка |чиста йак вода] див. **ДІВКА**

добратися до води як віл до браги [доб'равс'а до воде йак в'іл до браги] 'про надмірну кількість' (Полапи)

дохопитися до води як Харетин до паренини [дохопивс'а до води йак Хари|тин до паре|нини] 'про спрагу' (Полапи)

жити як риба у воді [живе йак |риба у вод'і] див. **РИБА**

з води лице [з ву|ди ли|ц'а] 'про вродливу дівчину' (Мала Глуша)

з лица воду можна пити [з ли|ц'е |воду |можна |пити] 'т. с.' (Підманове)

з лица воду пий [з ли|ц'а |воду пий] див. **ЛИЦЕ**

за водою піти [за ву|дойу п'іш|ла] 'втрата сили' (Мала Глуша)

за холодною водою не братися [за хо|лодну |воду не бе|ре|ц'а] (Новосілки) || [і за хо|лодну |воду не в'із|ме|ц'а] 'дуже лінивий' (Колодії)

запити холодною водою [за|пей хо|лодно|ю во|дойу] 'щось втратити' (Полапи)

заробити води до хліба [зароб|и|у |води до хл'|ба] 'нічого не отримати' (Полапи)

здорова вода капає [здо|рова вода |кап|ає] 'процес самогоноваріння' (Кульчин)

здорова як вода / здоровий як вода [здо|рова йак вода] 'про здорову жінку' (Комарове Ратнів., Новосілки) || [здо|ровий йак вода] 'про здорового чоловіка' (Велика Осниця)

з'їж і ти пів біди, і нап'єшся ти води [з'їш і ти пувб'їди / і на|п'єс'а і ти ву|ди] див. **БІДА**

і в вогні не згоріти, і в воді не потонути [і в во|гн'і не зго|рит' і в во|д'і не по|тоне] див. **ВОГОНЬ**

і в вогонь, і в воду [і в во|гон' / і в |воду] || [в ву|гон' / і в |воду] || [і в во|гон' / і в |воду ст'рибне] || [хоч в о|гон' / хоч в |воду] || [в о|гон' і |воду] || [і в у|гон' / і в |воду] || [хот' в о|гон' хот' в |воду] див. **ВОГОНЬ**

і води не дати [і во|ди не дас|ц'] 'про жадібну людину' (Юрово)

йти мов по воді пливсти [їде мов по во|д'і пли|ве] 'повільно рухатися' (Полапи)

кінці в воду [к'ін|ц'і |у |воду] див. **КІНЕЦЬ**

ковток холодної води – дорожче золота [ков|ток хо|лодної во|ди // до|рошче |золота] див. **КОВТОК**

кохання міцне як вода, щедре як земля [ко|хан'а |м'іцне йак вода / |шче|дра йак зем'|а] див. **КОХАННЯ**

кохати – землю водою напувати [ко|хати // |зем|лу во|дойу на|пу|вати] див. **ЗЕМЛЯ**

красивий хоч води напийся [кра|с'івий хоч во|ди на|пийс'] (Броди) || [кра|с'іва йек ву|де на|пийс'а] (Бірки) || [кра|сива хоч во|ди на|пийс'а] (Троянівка) || [та|ка |гарна хоч з ли|ц'а |воду пий] (Замшани, Карпилівка К-Кашир., Мельники, Ясенівка) || [хоч во|ди на|пийс'а] (Старий Загорів) || [хуро|ша хоч во|де на|пийс'а] (Ворокомне) || [хоч во|ди на|пийс'а] 'про вродливого хлопця' (Добре, Посників)

личко, хоч воду з нього пий [личко / хуч |вуду з |н'ого пий] див. **ЛИЧКО**

ложкою з моря води не вичерпати [лош|койу з |мор'а во|ди ни |вичер|пайеш] див. **ЛОЖКА**

меткий як гірська вода [меткий йак г'ірс'ка вода] 'про швидку людину' (Полапи)

ми з тобою як риба з водою [ме з тобою йак 'риба з водою] див. **РИБА**
мовчати мов води в рот набрати, з нього слова і волом не витягнути [мов'чит' моу во'ди в рот наб'рау' / з 'н'ого сло'ва і во'лом не ви'т'агнеш] 'про мовчазну людину' (Мала-Тур'я)

мовчати як води в рот набрати [мув'чит' йак ву'ди в рот наб'рала] 'т. с.' (Бобрин, Броди, Вовничі, Губин, Постійне, Ясенівка)

мовчати як риба в воді [мов'чит' йак 'риба в во'д'і] || [мов'чит' йак 'риба] див. **РИБА**

молоти як прачем по воді [меле йак пра'чом по во'д'і] див. **ПРАЧ**

набрати в пилісок води [наб'рав в 'писок во'ди] див. **ПИСОК**

напитися холодної води як наново народитися [на'пи'єс'а хо'лодної во'ди йак 'наново наро'ди'єс'а] 'втамувати спрагу' (Полапи)

наче з води йти [наче з во'ди йде] 'швидко' (Полапи)

наче у воду дивитися [наче у 'воду 'дивиц':а] 'про вродливого хлопця' (Карпилівка)

не біда як є хліб і вода [ни б'іда йак йе хл'іб і во'да] див. **БІДА**

не за холодною водою не братися [ни за хо'лодною 'воду не б'ратиса] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2003, с. 83]

не каламутити води [ни кала'мут' во'ди] 'нічого не псувати' (Полапи)

не розлий вода [ни роз'лиї во'да] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Троянівка)

не ходи по воду до чужого броду [ни хо'ди по 'воду до чужого б'роду] 'не вмішуватися в чужу сім'ю' (Полапи)

нести відро води на голові [не'се в'ідро во'ди на голо'в'і] див. **ВІДРО**

нижче трави, тихіше води [н'іже тра'ви / т'іше во'ди] 'про спокійну жінку' див. **ТРАВА**

німа як риба у воді [йак 'риба у во'д'і] див. **РИБА**

пий воду, їж воду – нема голоду [пиї во'да / йїж во'да – ни'ма голо'да] 'вода продовжує життя' (Полапи)

пити як з відра воду [п'їє йак з в'ідра 'воду] див. **ВІДРО**

під лежачий камінь вода не тече [п'ід ле'жачий 'камен' во'да не те'че] див. **КАМІНЬ**

піти як за водою [п'ішов йак за во'дою] 'піти і довго не повертатися' (Синове)

по воді вилами писано [по во'д'і 'вилами 'писано] 'про щось невизначене' (Полапи)

понуре як ніс у воду опустил [по'нуре / йак н'іс у 'воду опу'стив] див. **НІС**

послати біду за водою [пош'ли б'ідо за во'дою] див. **БІДА**

решетом воду міряти [реше'том 'воду м'ірити] див. **РЕШЕТО**

риба в воді – їсти годі ['риба в 'вод'і // йїсти 'год'і] див. **РИБА**

рости як з води [рос'ти йак з во'ди] 1) 'дуже швидко' (Полапи); 2) 'про повну жінку' (Броди)

сказати як в чисту воду плюнути [ска'зау' йак в 'чисту 'воду пл'унуу'] 'сказати неправду' [Арк'2003, с. 83]

смирний як вода [смирний ѡак вода || смирна ѡак вода] ‘про сором’язливу людину’ (Ботин)

сміливий води не боїться [см’ілевій воде ни боїц’а] ‘сміливий’ (Полапи)

сміливий як рибина в воді [см’ілев’ї ѡак реб’їна в вод’ї] див. **РИБИНА**

сон за водою [сон за воддойу] див. **СОН**

спливти за водою [сплила за вуддойу] (Буяни) || **за водою піти** [за вуддойу п’їшла] ‘втрата’ (Мала Глуша)

спокійний як вода [спок’їїний ѡак вода] ‘про спокійну людину’ (Бужани)

така гарна, хоч води напийся [та’ка ‘гарна хоч води ‘напис’] ‘про вродливу дівчину’ (Вітковичі)

твої слова, то все вода [твоїї слова / то все вода] див. **СЛОВО**

теці ноги мити і воду пити [тешч’ї ‘ноги ‘мити і ‘воду ‘пити] див. **ТЕЩА**

тиха вода береги рве [тиха вода бер’є’ї рве] саркас. ‘про спокійну людину’ (Велика Осниця)

тихий як вода / тиха як вода [тихий ѡак вода || ‘тиха ѡак вода] 1) ‘про мовчазного чоловіка’ (Смідин); 2) ‘про спокійну жінку’ (Головне, Доросині, Шменьки, Сілець)

тихіше води – нижче трави [тихше води / ‘нижче трави] 1) ‘про мовчазну жінку’ (Маневичі) || [тих’їше води // ‘нижче трави] (Довгошій) || [тих’їша води / ‘нижче трави] (Здолбунів, Колодії) || [тише води / ‘нижче трави] 2) ‘про сором’язливих’ (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

тихіший води [тих’їший води] ‘т. с.’ (Броди)

у неї душа чиста як вода джерельна [у ‘нейї душа ‘чиста ѡак вода ж’ерел’на] див. **ДУША**

хліб і вода – та й нема голода [хл’їб і вода / де ѡ ни’ма голода] див. **ХЛІБ**

ходити як за водою [ходить’ ѡак за воддойу] ‘зустрічатися з дівчиною’ (Бужани)

ходити як по свячену воду [ходитьи ѡак по с’в’ячену ‘воду] ‘приходити без причини, дуже часто’ (Павлів)

холодний як вода з-під Чопа [холодний ѡак вода з-п’їд ‘чона] ‘ніякий’ (Полапи)

хоч води напийся [хор’оша // хоч води на’пийс’а] (Ветли) || [хор’ошій та’кій хоч води на’пийс’а] (Осівці) || [хоч воде на’пейс’а] (Любешівська Воля) || [хоч води на’пийс’а] ‘про вродливу людину’ (Маневичі, Велика Осниця)

хоч з лиця воду пий [хоч з ле’ц’а ‘воду пей] див. **ЛИЦЕ**

хоч з моста та й у воду [хоч з ‘моста та в ‘воду] див. **МІСТ**

чиста як вода [чиста ѡак вода] (Липляни) || [чист’ен’ка ѡак вода] (Лище) || [чистий ѡак воддица] ‘про акуратного хлопця’ (Доросині)

щоб ти по воді ходив і пити просив [жеби ти по вод’ї ход’їв і пит’ про’с’їв] ‘негативне побажання’ (Більськ-Підляський)

щоб тобі з води й роси [шоб то’б’ї з води ї ро’си] ‘побажання багатства’ (Полапи)

як в воду опущений [ѡак в ‘воду о’пушчений] (Рудники, Колодії) || [ѡак у ‘воду у’пушчений] ‘нудьгувати’ (Ощів) || [ѡак в ‘в:оду о’пушчений] ‘бути втомленим’ (Шменьки)

як в рот води [ѡак в рот водди] див. **РОТ**

як в рот води набрати [йак в рот во'ди наб'рав] || [йак во'ди в рот наб'рав] || [се'дет' йак во'де в рот наб'рав] див. **РОТ**

як вода в колодязі [йак во'да в ко'лод'аз'і] 'про спокійну людину' (Лаврів)

як води в рот набрав [йак во'ди в рот наб'рав] (Сілець, Млинів, Жиричі) || [в рот во'ди наб'рала] (Турійськ, Рудники, Звиняче, Коршів, Озерці, Довговоля, Собіщиці, Липляни, Кукли, Бужани, Доросині, Колодії, Усичі, Любитів, Яворів, Маневичі, Воротнів, Цумань, Корчин) || [мов'чит' йак во'ди в рот наб'рала] (Карпилівка, Височне) || [мув'чет' йак ву'де в рот наб'рала] (Мала Глуша) || [йак в рот во'де наб'рав] 'про мовчазного чоловіка' (Полапи, Бірки) || [йак во'ди в рот наб'рав] 'про мовчазних скромних людей' (Юрово)

як водою змити [йак во'да зме'ла] || [йак во'дойу з'мило] 'швидко зникнути' (Любешів)

як водою облити [йак во'дойу об'лито] 'нудьгувати' (Острівок, Жиричі)

як гуски води [йак г'уска во'ди] див. **ГУСКА**

як дві каплі води [йак дв'і капл'і во'ди] див. **КАПЛЯ**

як з води лита [йак з во'ди лита] 'вродлива' (Полапи)

як з гуся води [йак з г'ус'а во'ди] див. **ГУСЬ**

як з чистої води [йак з ч'истої во'ди] 'про красиву людину' (Яревище)

як немає долі, то хоч води напийся [йак ни'ма до'ли / з йіх хоч во'ди на'пийс'а] (Велимче) || [йак ни'ма до'ли / з йіх хоч во'ди на'пийс'а] див. **ДОЛЯ**

як риба з водою [йак риба з во'дойу] див. **РИБА**

як риба у воді [йак риба в во'д'і] див. **РИБА**

як у воду канув [йак у во'ду канув] 1) 'сумувати, нудитися' (Бужани) || [йак у во'ду канув] 2) 'зникнути' (Полапи)

як у воду опущений [йак у во'ду у'пушчєний] 'бути сумним, за щось хвилюватися' (Ощів)

як у воду провалитися [йак у во'ду прова'ливс'а] 'міцний сон' (Турійськ)

ВОДОКАЧКА

Альоша з водокачки [Ал'оша з во'докачки] див. **АЛЬОША**

ВОДУР⁷⁶

водур зайшов [водур зайшов] 'збожеволіти' (Тойкут)

ВОЛГА

валити як волга [валит' йак Волга] 'швидка хода' (Смідин)

ВОЛИ

воли в'яжуть мотузками, а людей словами [воле в'яжут' мотус'ками, а л'удєй сло'вами] 'влучно промовисто говорити' (Полапи)

гарувати як воли [гар'ували йак во'ли] 'тяжко працювати, втомитися' (Лаврів, Усичі)

⁷⁶ ВОДУР – дурість

як були в мене воли, то були в мене куми, а як воли відійшли, куми хату обійшли [йак були ɐ мене воли / то були ɐ мене куми / а йак воле в'ід'їшли / куме хату об'їшли] 'збідніти' (Полапи)

як воли [йак воли] (Понінка, Підгайці) || [йак вил] (Дюксин, Жиричі) || [йак вол'] 'тяжко працювати, втомитися' (Юрово)

ВОЛОДАРКА

володарка двора [володарка двоѳра] 'про акуратну жінку' (Любохини)

ВОЛОКИТА

пустити Микиту на волокиту – нехай волочеться поки хочеться [пуститиєв Ми'кету на воло'києту // не'хай волочиц':а поки 'хочиц':а] див. **МИКИТА**

пустив Бог Микиту на волокиту, хай волочиться, поки хочеться [пуститив Бог Ми'киту на воло'к'їту / хай волочиц':а / поки 'хочец':а] див. **БОГ**

ВОЛОС

волос сивіє, а дупа шаліє [волос си'в'їє / а 'дупа ша'л'їє] 'мати сексуальний потяг у старшому віці' (Локачі)

доходитися до сивого волосу [духо'дилис'а ду'сивого 'волосу] 'дівчина, яка довго не виходить заміж' (Мала-Тур'я)

ВОЛОССЯ

бідний як лисий волоссям багатий [б'їдний йак лисиї волос':ам ба'гатий] 'про бідну людину' (Черемошна Воля)

в жінки волосся довге та розум короткий [ɐ жинк'ї волос 'довг'ї / да 'розум ку'ротк'ї] див. **ЖІНКА**

волосся дибки [волос':а 'дїбки] 'про лякливую людину' (Тойкут)

волосся дибом стає (торчить) [волос':а 'дїбом ста'їє] (Калинівка) || [волос':а 'дїбки ста'ло] (Луцьк) || [волос':а 'дїбом тор'чит'] (Володимир-Волинський, Острівок) || [аш волос':а 'дїбом ста'їє] (Ярославичі) || [волос':а 'дїбки ста'їє] (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Рудники) || [волос':а 'дїбом ста'їє] (Рівне) || [волос 'дїбом ста'їє] (Цумань) || [волос':а на голо'в'ї 'дїбом] 'т. с.' (Брани)

волосся як льон [волос':а йак л'он] 'про рідке нерозчесане волосся' (Маневичі)

волосся як пачоси [волос':а йак па'чоси] 'про рідке розтріпане волосся' (Видранка)

волосся як пір'я [волос':а йак п'їр'я] (Жиричі) || [мало п'їр'я на голо'в'ї] 'т. с.' (Постійне)

волосся як посаджене [волос':а йак пона'сажене] (Синове) || [волос':а йак по'сажене] 'про рідке волосся' (Добре)

волосся як посіяне [волос':є йак по'с'їяни] 'т. с.' (Карпилівка К-Кашир.)

волосся як хвіст у коня [волос':а йак хвист у ко'н'а] 'про товсту розтріпану косу' (Комарове Старовиж.)

волосся, то як курка вскубана [волос':а / то йак 'курка вс'кубана] 'про рідке нерозчесане волосся' (Височне)

дві волосинки торчить [дв'і воло̀синки тор'чит'] 'про рідке волосся' (Датинь)

життя держиться на волоску [жит'т':а |держиц':а на волоску] див. **ЖИТТЯ**
конопляне волосся [коноп'л'ане волос':а] 'про тонке рідке волосся' (Топільне)

на волоску висіти [на волоску висит'] 'передчуття смерті' (Тойкут)

на голові дві волосини, як у Баби-Яги [на голов'і дв'і воло̀сени, йак у |Баби |Йаги] див. **ГОЛОВА**

на дурній голові і волосся не росте [на дур'н'ій голов'і і волос':а ни росте] див. **ГОЛОВА**

надурили лося, в нього дупа без волосся [надурили лос'а в |н'ого |дупа биз вол'ос':а] див. **ЛОСЬ**

розумне волосся покинуло дурну голову [ро'зумне вол'ос':а по'кинуло дур'ну |голову] 'про лисого чоловіка' (Коршів)

сон як на волосині [сон йак на воло̀син'і] див. **СОН**

три волосини в три ряди [три воло̀сини в |ш'іст' р'ад'ів] 'про рідке волосся' (Смідин)

три волосини в шість рядів [три воло̀сини в три р'ад'и] 'т. с.' (Ботин)

три волосини і ті розпатлані [три воло̀сини і т'і роз'патлан'і] 'про рідке нерозчесане волосся' (Берестечко)

три волосинки на голові [три воло̀синки на голов'і] 'т. с.' (Поворськ)

три косіни в два ряди [три ко̀с'іни в два |р'ад'и] 'т. с.' (Юрово)

ВОЛОЦЮГА

волочиться як волоцюга [вол'очиц':а йак волоц'уга] 1) 'про чоловічу зраду' (Яворів, Полапи) || [робочи йак вол'уга] 2) 'про працювиту людину' (Велика Осниця)

ВОЛОЧИТИСЯ

волочилась, волочилась і наволочилась [воло'челас', воло'челас' і наволо'чела] 'народити позашлюбну дитину' (Полапи)

волочиться як пише [вол'очиц':а йак |пише] 'хода п'яного чоловіка' (Луків)

сунеться як волочить [сунец':а йек ву'лочит'] див. **СУНУТИСЯ**

ВОЛОШКИ

як волошки в житі [йак волошк'і в |жит'і] 'про сині очі' (Любохини)

ВОЛЯ

дати волю ногам [дати |вол'у но'гам] 'дуже швидко рухатися, втікати' (Увин)

кому волі доволі, а кому нема ніяк [ку'му |вол'і ду'вол'і / а ку'му ни|ма ни|йак] 'у кожного своя доля' (Жиричі)

на все Божа воля [на все |Божа |вол'а] 'смерть' (Буяни)

ВОЛЯКА

працювати як воляка [прац'увала йак вол'ака] 'тяжко працювати, втомитися' (Липляни)

роботящий як воляка [робо'т'ашчий ѓак во'л'ака] 'про працювиту людину' (Загаї)

як воляка [ѓак во'л'ака] 'тяжко працювати, втомитися' (Загаї, Новосілки)

ВОНА

вона вже не сама [во'на вже не сама] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Жиричі)

ВОРКОТУХА

свекруха-воркотуха [свик'руха-ворко'туха] див. **СВЕКРУХА**

ВОРОНА

ворон рахувати [во'рон шчи'тати] || [шчи'тате во'роне] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2005, с. 66]

чоловік як ворона, а все жінці оборона [чоло'в'ік ѓак во'рона / а все 'ж'інц'і обо'рона] див. **ЧОЛОВІК**

ВОРОТА

видно Гандзя пироги пекла, бо ворота в тісті [видно / 'Ганз'а пироги пик'ла / бо ву'рота є 'т'іст'і] див. **ГАНДЗЯ**

вилупив очі як козел на нові ворота [ви'лупив 'оч'і ѓак ко'зел на 'нов'і во'рота] див. **ОЧІ**

меле, що ні в тин, ні в ворота [меле / шо н'і є тин / н'і є во'рота] див. **ТИН**

не в тин, не в ворота [не є тин не ѓ во'рота] див. **ТИН**

прийшла біда – відкривай ворота [приш'ла би'да – одкри'вай во'рота] див. **БІДА**

райські ворота відкриті [райс'к'і ву'рота в'ідкрит'і] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Холопичі)

ВОШІ

бігати як вош на гребенці [б'ігає ѓак вош на греб'ін'ц'у] 'швидкість у русі' (Добре)

воші бий, воші бий [воши беї, 'воши беї] 'одне і теж' (Полапи)

воші кусають [вош'і ку'сайут'] 'страшно, боятися' (Підманове)

воші нападуть [воши напад'айут'] 1) 'нудьгувати' (Тойкут); 2) 'багато думати' (Полапи)

гени не воші [гени ни 'вош'і] див. **ГЕНИ**

голова не на воші / голова не для вош [голо'ва ни на 'вош'і] див. **ГОЛОВА**

грошей так як на голові вошей [ѓрошеї так ѓак на голо'в'і 'вошеї] див. **ГРОШІ**

грошей як в жида вошей [ѓрошеї ѓак є 'жида 'вошеї] див. **ГРОШІ**

грошей як вош у циган [ѓрошеї ѓак 'вошеї у ци'ган] див. **ГРОШІ**

жити як вош в бороді [живе ѓак вош у боро'д'і] 'про багатого чоловіка' (Добре)

за копійку вош до Києва погнати [за ку'п'ійку вош ду 'Києва поже'не] || [за ку'п'ійку вош ду 'Києва поже'не] див. **КОПІЙКА**

за копійку вош загнати [за ко'п'ійку вош заже'не] див. **КОПІЙКА**

за копіюку вош загнати в Америку [*за ко'п'ейку вош зажи'не в А'мерику*] див. КОПІЙКА

за копіюку вош на базар погнати [*за ко'п'іюку вош на ба'зар поже'не*] див. КОПІЙКА

ледачий як вош в кожусі [*л'а'дашчий йак вош в ку'жус'і*] 'по ліниву людину' (Звиняче)

лінивий як вош [*л'і'нивий йак вош*] (Губин, Звиняче, Ощів, Посників) || [*л'і'ниве йак вош*] 'т. с.' (Золочівка)

надутися як вош на морозі [*на'дутис' йак вош на мо'роз'і*] 'розсердитися, образитися' (Полапи)

сидіти як вош в кожусі [*си'дит' йак вош в ко'жус'і*] 'про спокійного чоловіка' (Брани, Ворончин, Лище)

спритна як вош на шкварді⁷⁷ [*сп'ритна йак вош на шк'вард'і*] 'дуже швидко рухатися' (Воротнів)

хороша як циганська воша [*хо'роша йак ци'ган'с'ка 'воша*] 'про невродливу дівчину/жінку' (Мала Глуша)

як вош в бороді [*йак вош у боро'д'і*] 'про спокійну людину' (Кричильськ, Синове)

як вош на гребінцеві [*йак вош на греб'ін'ц'ови*] (Ворончин) || [*йак вош на гриб'ін'ц'і*] (Озерці, Яворів, Цумань) || [*спо'к'ійн'і йак 'воше на гриб'ін'цеве*] 'т. с.' (Любешівська Воля)

як воша [*йак 'воша*] 'про людину низького зросту' (Броди)

ВПЕЧЕНИЙ

як впечений [*йак в'печениї*] 'швидка хода' (Острівок)

ВПОВИВАТИ

хоч вповивай [*хоч впуви'вай*] 'змерзнути' (Бихів)

ВПРАВО

вліво-вправо [*в'л'іво-вп'раво*] див. ВЛІВО

ВРОДА

гарна врода [*гарна в'рода*] (Кукли) || [*гарна на в'роду*] 'про вродливу дівчину' (Дюксин)

не дивись на вроду, а дивись на вдачу [*ни ди'вис' на в'роду /а ди'вис' на в'дачу*] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Острівок)

поганий на вроду та гарний на вдачу [*по'ганиї на в'роду та 'гарний на в'дачу*] 'про невродливу людину' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

сумний на вроду / сумна на вроду [*сум'ний на в'роду || сум'на на в'роду*] 'т. с.' (Володимир-Волинський, Тойкут)

у нашого Давида ні вроди, ні виду [*у |нашого Да'вида н'і в'роди / н'і 'вида*] див. ДАВИД

файний на вроду / файна на вроду [*фай'ний на в'роду || 'файна на в'роду*] 'про вродливу дівчину' (Губин)

⁷⁷ ШКВАРДА – сковорода

ВРОДИТИ

ще той не вродив, щоб тобі догодив [*ше той ни врудив / шоп ʎжинц'і дугоʎдив*] (Звиняче) || [*ше той ни рудивс'а / шоп туб'і догоʎдив*] 'бути дуже вимогливим, принциповим' (Сильне)

ВРОДИТИСЯ

вродися-вдайся [*вроʎдис'а-вʎдайс'а*] 'про невродливу дівчину/жінку' (Рудники, Заріччя)

ВСРАТИСЯ

всратися, но не піддатися [*вс'рамс'а / но ни поʎдамс'а*] 'бути на висоті' (Полапи)

злякатися **чуть не всратися** [*зл'а'кавс'а чут' ни вс'равс'а*] див. **ЗЛЯКАТИСЯ**

ВСТАВАТИ

як спалось, насухо всталось? [*йак с'палос' // на'сухо вс'талос'*] див. **СПАТИ**

ВСТИД

як калина червона від встиду [*йак ка'лена чер'вона од'сте'да*] див. **КАЛИНА**

ВТІКАТИ

нічого не втіче [*од'нейі н'і'чого ни вти'че*] 'про працювиту жінку' (Головне)

ВТІХА

батькам на радість і втіху [*бат'кам на'рад'іс'т' і в'т'іху*] див. **РАДІСТЬ**

ВТОПЛЕНИК

повезло як втопленику [*повез'ло би в'топленику*] 'пощастило' (Привітне)

ВУГОЛ

всі вугли пообсцикати [*вс'і ву'гл'е нуубс'це'кав*] 'залицятися до дівчини' (Залаззя)

ВУГОР

слизький як вугор [*слиз'киї йак'вугор*] 'про хитру людину' (Мала-Тур'я)

ВУТКА

умний як вутка [*вумниї йак'вудка*] 'про розумного чоловіка' (Духче)

ВУДКАЧ⁷⁸

буде смердіти як вудкач [*буде смер'д'іти йак'вудкач*] 'про осіб, яких краще не зачіпати' (Світязь)

ВУЖ

вужі заведуться [*ву'жи 'зара зав'ід'уц':а*] 'неохайність у будинку' (Воєгоща)

⁷⁸ ВУДКАЧ, зі слів носіїв – птах, має стійкий запах

доїти як вуж корову [доїти йак вуж корову] 'підступно щось вимагати' (Полапи)

надутися як вуж [надув'а йак вуж] 'про сердиту людину' (Головне)

сердитий як вуж [сердитий йак вуж] 'т. с.' (Жиричі)

тоненька як вуж [то'нен'к'ії йак гуж] 'худа дівчина' (Велика Осниця)

як вуж [йак вуж] 'худий' (Велика Осниця)

як вужа під мантию [йак ву'жа п'ід 'мант'ію] 'з характером' (Забара)

як вужа під хвіст [йак ву'жа п'ід хв'іст] 'т. с.' (Тур, Гайове)

як на вужа насцяти [йек на ву'же насц'ев] 'про сердиту людину' (Велика Глуша)

ВУЖЧА

жаднюща більш ніж вужча [жад'н'ушча б'іл'ш н'іж |вужча] 'про скупу жінку' (Воєгоща)

ВУЗОЛ

вузол розв'язався [вузел' розй'азав'а] 'про породіллю' (Видраниця)

ВУЛИК

залетіти як бджола у вулик [залет'іла йак б'жу'ла у |вулик] див. **БДЖОЛА**

шо ти така, як у вулику смола [шо ти та'ка йак у |вулику смо'ла] 'про набридливу людину' (Підманове)

ВУЛИЦЯ

вулицю стоптати [вулиц'у гет' ступ'тав] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Воєгоща, Рудники)

як Андрешко з вулиці [йак Анд'решко з |вулиц'і] див. **АНДРІЙ**

як на Зарванській вулиці [йак на Зар'ванс'к'ії |вулиц'і] 1) 'дуже багато світла, яскраво'; 2) 'голосно сваритися' (Сокіл)

ВУЛКАН

сердитий як вулкан [сердитий йак вул'кан] 'про сердиту людину' (Гірка Полонка)

ВУСА

борода як в козака вуса [боро'да йак у куза'ка |вуса] див. **БОРОДА**

вуса ще не проросли [вуса ше ни порос'ли] 1) 'про молодого юнака'; 2) 'рання закоханість хлопця' (Шменьки)

вуса як в гусара [вуса йак у гу'сара] 'про вусатого чоловіка' (Тойкут)

вуса як в kota [вуса йак у ко'та] 'т. с.' (Довгошії, Датинь, Карпилівка К-Кашир., Овадне, Топільне)

вуса як в Мартина Борулі [вуса йак у Мар'тина Бо'рул'і] 'т. с.' (Жиричі)

вуса як в мого Барсіка [вуса йак у 'мого |Барс'іка] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Цумань)

вуса як в свині брови [вуса йак у сви'ні б'рови] 'про вусатого чоловіка' (Великий Курінь)

вуса як у козла [вуса йак у коз'ла] 'т. с.' (Березичі)

вуса як у моржа [вуса йак у мор'жа] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Комарове Старовиж.)

вуса як у пруса [вуса йак у пруса] 'про вусатого чоловіка' (Словатичі)

капати як з вуса [капайе йак з вуса] 'процес самогоноваріння' (Скарабарівщина)

кіт вуса нагострив [к'іт вуса нагострив] див. **КІТ**

кіт вусами чує [к'іт вусами чуйе] див. **КІТ**

на вус мотати [на вус мотайе] 'про мовчазного чоловіка' (Велика Осниця)

смикати діда за вуса [смикайе д'іда за вуса] див. **ДІД**

смикати kota за вуса [смикайт' kota за вуса] див. **КІТ**

ВУСТА

ані пари з вуст / ні пари з вуст не пустити [а'ні |пари з вуст] || [н'і |пари з вуст] || [н'і |пари з вуст ни |пустит'] див. **ПАРА**

його вустами мед пити [йо'го вустами мед |пити] 'надмірна людська доброта' (Мала-Тур'я)

ні пари з вуст [н'і |пари з вуст] див. **ПАРА**

ВУТКА⁷⁹

умний як вутка [вумний йак вутка] 'про нерозумну людину' (Велика Осниця)

ВУХА

аж за вухами тріщить [аш за вухами тр'іщит'] 'ситно наїстися' (Рудники)

аж у вухах вітер свище [аж у вухах в'ітер свище] 'швидка хода' (Журавники)

біжить аж у вухах вітер свистить [б'іжит' аш у вухах в'ітер свистит'] 'т. с.' (Острівок)

бовтатися як свиняче вухо [бол'тайец'а йак сви'н'аче вухо] 'коли щось заважає' (Муравище)

в одне вухо влетіло, а в друге вилетіло [в одне вухо влет'іло / а в друге вил'ет'іло] 'неуважність, забудькуватість' (Любешів, Острівок)

вішати лапшу на вуха [в'іша'йт' лап'шу на вуха] див. **ЛАПША**

влюбитися по самі вуха [вл'убивс'а по |сам'і вуха] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Острівок)

втюритися по самі вуха [вт'уривс'а по |сам'і вуха] 'про закоханого хлопця' (Лобачівка)

вуха каплаухі як у свині [вуха каплаух'і йак у сви'н'і] 'про великі вуха' (Плоска)

вуха як в глуши [вуши йак в глуши] 'т. с.' (Воєгоща)

вуха як в зайця [вуши йак в зайц'а] 'про людину з добрим слухом' (Бихів) || [вуха йак в зайц'а] 'бути наготові' (Полапи)

вуха як в ішака [вуха йак в ішака] 'про великі вуха' (Береги)

вуха як в осла [вуха йак в усл'уха] (Машів) || [вуха йак у в'ісл'ука] 'т. с.' (Рівне, Коршів)

⁷⁹ ВУТКА – качка

вуха як в осла, а толку нема [вуха йак в усла / а толку ни|ма] 'т. с.' (Залухів)

вуха як в тварі [вуха йак в т|вари] 'т. с.' (Мала Глуша)

вуха як в чебурашки [вуха цак в чебу|рашки] (Грабове, Цумань, Маневичі) || [вух|е йак у чебу|рах'е] (Любешівська Воля) || [вуха йак в чебу|рах'і] 'т. с.' (Колки)

вуха як локатори [вуха йак ло|катори] (Городині, Любитів, Велика Глуша) || [гуши йак ло|катори] (Городище) || [вуха йак ло|каторе] (Височне) || [гуши йак ло|катори] 'т. с.' (Цумань)

вуха як лопухи [вуха йак лу|пухи] (Звиняче) || [вуха йак лопу|х'е] (Новосілки) || [йак лапу|хи] 'про великі вуха' (Машів)

вуха як постоли [вуха йак посто|ли] 'т. с.' (Прип'ять)

вуха як у кроля [вуши йак у кро|л'а] 'т. с.' (Кричильськ)

вуха як у свині [вуха йак у сви|н'і] (Звиняче) || [вуха йак сви|н'а] 'т. с.' (Хрипськ)

вуха як у слона [вуха йак у сло|на] (Звиняче, Довговоля, Яворів, Корчин, Седлище) || [вуши йек в слу|на] 'т. с.' (Бірки)

вухом не поворухнути [вухом ни повурух|не] 'про ліниву людину' (Диковини)

вуши як в глуши [вуши йак в г|луши] 'про великі вуха' (Воєгоща)

гроші через вуха лізуть [г|рош'і чириз |вуха л'ізу|т'] див. **ГРОШІ**

засратися по самі вуха [зас|рала|с'а по |сами |вуха] 'про погану господиню' (Машів)

лапшу на вуха вішати [лап|шу на |вуши |в'ішай|е] див. **ЛАПША**

не голова, а два вуха / голова – два вуха [не голо|ва / а два |вуха] || [голо|ва – два |вуха] || [гулу|ва ї два |вуха] || [гуло|ва і два |вуха] див. **ГОЛОВА**

ноги від вух [ноги од ву|шеї] || [ноги в'ід вух] || [ног'і од ушеї] див. **НОГИ**

по вуха влюбитися [пу |вуха вл'убивс'а] (Троянівка) || [вл'убивс'а по |сам'і |вуха] 'про закоханого хлопця' (Володимир-Волинський, Острівок)

по самі вуха [по |сами |вуха] 'т. с.' (Милятин)

пом'ятий як собаче вухо [пум|н'атиї / йак субаче |вухо] (Маковичі) || [пум|н'ете йак субаче |вухо] (Бірки) || [пум|н'ате йак субаче |вухо] 'про неохайно вдягнуену, у невипрасованому одязі людину' (Цумань)

розвісити вуха як локатори [роз|в'ісив |вуха йак ло|катори] 'бути уважним' (Довговоля)

розум через вуха лізе [розум |через |вуха л'ізе] див. **РОЗУМ**

рот від вух / рот до вух [рот до у|шеї] || [ро|т до ву|шеї] див. **РОТ**

своя шептуха коло вуха [сво|їа шеп|туха |коло |вуха] див. **ШЕПТУХА**

спати на одне вухо [с|пати на од|не |вухо] 'чутливий сон' (Рівне)

спить, а вуха стирчать [спит' / а |вуха стир|чат'] 'т. с.' (Мала-Тур'я)

тріщи Варюха, бережи ніс та вуха [тр'і|щчи Ва|р'уха, бере|жи н'іс та |вуха] див. **ВАРЮХА**

уши як в осла [уши йак в ос|ла] (Озерці) || [уха йак в ус|ла] 'про великі вуха' (Комарове Старовиж., Воєгоща)

язик аж до вух [йа|зик аж до вух] див. **ЯЗИК**

ВЧЕНИЙ

еліганський вчений [ел'іганс'кій в'ченийі] 'про розумну людину' (Грабовець)

ВЧЕПИТИСЯ

не мати до чого вчепитися [не|майє до чо|го вчепитис'а] 'нудьгувати' (Переспа)

В'ЮН

очі як у в'юна [вочи йак у в'юна] див. **ОЧІ**

свекор як в'юн [с'векор йак в'юн] див. **СВЕКОР**

спритний як в'юн [сп'ритній йак в'юн] 'про спритну, швидку людину' (Мощена)

як в'юн [йак в'юн] 1) 'дуже швидко рухатися' (Юрово); 2) 'худий' (Велика Осниця)

В'ЮРКА⁸⁰

вертітися як в'юрка [вертиц'а йак в'і'юрка] 'дуже швидко рухатися' (Остріжець)

В'ЯЗИ

капустяний качан на в'язах [капус'т'аній ка'чан на 'в'язах] див. **КАЧАН**

Г

ГАВИ

гав ловити [гав ло|вити] 'про ліниву людину' (Полиці)

ГАВКАТИ

ніби гавкав, ніби не гавкав [н'іби 'гавкав, 'н'іби не 'гавкав] 'нічого не було' (Маковичі)

ГАД

сердитий як гад [сер'дити йак гад] 'про злу людину' (Велика Осниця)

ГАДИНА

зла як гадина під корчем [зла йак 'гадина п'ід кор'чом] 'про злу людину' (Колодії)

ГАДЮКА

гадюка все коло серця [га'д'ука все 'коло 'серц'а] 'про боязливу людину' (Броди)

закидати гадючки [за'кидати га'д'учки] 'вживати нецензурну лексику' (Яревище)

паршива як гадюка [пар'шива йак га'д'ука] 'про злу жінку' (Клубочин, Холопичі)

⁸⁰ В'ЮРКА – птах

сичить як гадюка [си'чит' йак га'д'ука] 'т. с.' (Полиці, Воєгоща)
язик як в гадюки [йа'зык йак га'д'ук'і] див. **ЯЗИК**
як гадюка [йак га'д'ука] 'про сердиту жінку' (Мала Глуша, Бужани)

ГАЗДА

як файний газда [йак х'вайні' газда] 'акуратний чоловік' (Старий Загорів)

ГАЗЕТА

брехати як з газети вичитувати [б'реше йак з га'зети вичи'туйе] 'обманювати, говорити неправду' (Мала Глуша)
газета усна [га'зета 'усна] 'пліткувати' (Яревище)
газета ходяча [га'зета хо'д'ача] 'т. с.' (Яревище)
сільська газета [с'іл'с'ка га'зета] 'про балакучу жінку, базіку' (Ясенівка)

ГАЙ

піти в зелений гай [п'і'шов є зе'лени' гаї] 'померти; вказано місце локалізації кладовища' (Любешівська Воля)

ГАЙТЮ⁸¹

іти гайтю [і'дем гаїт'у] 1) 'іти гуляти' (Клубочин, Сильне); 2) 'померти' (Холопичі)

ГАКИ

руки як гаки [рук'і йак га'ки] див. **РУКИ**

ГАЛАЙ

галай дурний [га'лаї дур'ній] 'про нерозумну людину' (Гуца)
галай-балай [га'лаї-ба'лаї] 'про неакуратну невідповідальну людину' (Яревище)

ГАЛГАН⁸²

як галган [йак гал'ган] 'про високу людину' (Борохів)

ГАЛОША⁸³

як стара галоша [ни'потриб – йак ста'ра га'лоша] (Прип'ять) || [йак ста'ра ка'лоша] 'про людей старшого віку' (Голомичі)
стара галоша [ста'ра га'лоша] 'т. с.' (Мала-Тур'я)

ГАЛСТУК

закладати за галстук [закла'дає за 'галстук] 'про особу, яка вживає алкоголь' (Рівне, Яревище)
при галстуківі ходити [при 'галстуків'і ху'дити] 'працювати на хорошій роботі' (Годомичі)

⁸¹ ГАЙТЮ – на той світ, тобто померти; ГАЙТКА – довгий вишиваний рушник, у якому в давнину українки носили діток від народження і поки годували грудьми, як казали старожилі, «три Великодніх пости», тобто до 2,5–3 років. Рушником обмотували подушку з немовлям, один кінець перекидали через плече, а потім фіксували кінці полотнища на талії або на шиї. Поліщуки таку тканинну перев'язь так і називали «рушник» або «обрус». Щодо другого значення – труну в могилу опускали за допомогою довгих домотканих рушників, можливо «гайтки», тому це пояснює значення 'померти'.

⁸² ГАЛГАН, те ж саме, що нероба, гульвіса, гультяй

⁸³ ГАЛОША, КАЛОША – взуття, переважно гумове

ГАЛУШКА

гладка як галушка [гладка би галушка] 'про повну жінку, без талії' (Бір)
ніс як галушка [н'іс йак галушка] див. **НІС**

ГАЛЮНИ⁸⁴

до галюників [догал'ун'ік'ів] 'бути дуже п'яним' (Маневичі)

ГАЛЯ

Галя балувана [Гал'а 'балувана] 'про перебірливу дівчину' (Рудники)
Галя берега не бачить [Гал'а 'берега не 'бачит'] 'алкогольне сп'яніння'
 (Березичі, Володимир-Волинський, Губин, Смідин, Рудники)
і Галя вдіта, і Галя роздіта [і 'Гал'а в'д'іта, і 'Гал'а розд'іта] 'і вашим, і нашим'
 (Смідин)
місила Галя тісто – мука на заборі [м'ісила 'Гал'а 'т'істо – мука на забор'і]
 'неохайна дівчина/жінка' (Топільне)

ГАНДЗЯ

видно Гандзя пироги пекла, бо ворота в тісті [видно / 'Ганз'а пироги пекла / бо ворота в 'т'іс'т'і] 'про неохайну господиню' (Клубочин)

ГАНТІНЬКА

бистре як Гантінька на танцях [бистре йак 'Ган'т'ін'ка на 'танц'ях] 'швидка хода' (Любешів)

ГАНЯТИ

зганяти туди й назад [зган'ав туди і назад] 'швидко повернутися' (Тойкут)

ГАПКА

ходив до Гапки – забувся шапки [ходив до 'Гапк'е – забувс'а 'шанк'е] 'чоловік, який зраджує своїй дружині' (Полапи)

ГАПЛИК⁸⁵

буде тобі гаплик [буде туб'і гаплик] 'смерть' (Сильне)
пришов гаплик [пришов гаплик] 1) 'передчуття смерті' (Клубочин);
 2) 'померти' (Клубочин)
скоро гаплик [скоро гаплек] 'передчуття смерті' (Милятин)

ГАРАЗД

раз, і то не гаразд [раз / і то не гаразд] 'невгодити' (Павлів)

⁸⁴ ГАЛЮНИ – марення

⁸⁵ ГАПЛИК – кінець

ГАРАПА⁸⁶

гарапою не заб'єш [ти йу'го ше й га'рапою не за'бйєш] сатир. 'про хворобливу людину' (Звиняче)

коса як гарапа [ко'са йак га'рапа] див. КОСА

Г

ГАРБУЗ

буде гарбуз / росте гарбуз [бу'де га'рбуз] (Городині) || [рос'те йак га'рбуз] 'про жінку, яка очікує дитину' (Постійне)

в гарбузах найти [в'га'рбузах наш'ли] 'про народження дитини' (Бережці)

взяти гарбуза [вз'ав га'рбуза] (Добре, Кульчин, Мельники) || [вз'ав га'рбуз'аку] 'отримати відмову під час сватання' (Межисить)

вхопити гарбуза / відхватити гарбуза [вхо'пити га'рбуза] (Ясенівка) || [га'рбуза в'ідхва'тив] 'т. с.' (Жиричі)

гарбуза виносити [га'рбуза ви'нос'ат'] 'т. с.' (Маневичі)

гарбуза з'їсти [га'рбуза з'йїла] 'про жінку, яка очікує дитину' (Видранка)

гарбуза підсунути [га'рбуза п'ід'сунула] 'отримати відмову під час сватання' (Ботин, Жиричі, Посників)

гарбуза подарувати [га'рбуза пода'рили] 'т. с.' (Поворськ)

гарбуза получити [га'рбуза полу'чив] 'т. с.' (Шменьки)

дати гарбуза [да'ла га'рбузу] (Бобрин, Вовничі, Видраниця, Добре, Лобна, Постійне, Синове) || [га'рбуз'аку да'ли] (Козлиничі, Берестечко Рівн.) || [да'ла га'рбуза] (Ветли, Брани, Велика Осниця, Осівці, Підгайці, Вітковичі, Липляни, Собіщиці, Полапи, Липляни, Млинів, Лаврів, Усичі, Бужани, Маневичі, Доросині, Здолбунів, Яворів, Остріжець, Воєгоща, Велика Глуша, Бірки, Седлище, Воротнів, Цумань) || [дати га'рбуза] (Рудники, Рівне, Мала Глуша, Олександрія, Озерці, Довговоля) || [да'ла га'рбуз] (Куснище) || [га'рбуза да'йє в'руке] (Височне, Колодії) || [дати га'рбузу] (Коршів) || [не н'равица диї га'рбуза да'йут] (Дюксин) || [да'ла га'рбуза і 'замуж не пушла] 'отримати відмову під час сватання' (Велика Осниця)

з'їсти гарбуза [з'йїсти га'рбуза] 'відмова у сватанні' (Журавники)

з'їсти насіння від гарбуза [з'йїла нас'ін':а в'ід га'рбуза] див. НАСІННЯ

кормити гарбузом [кормит' га'рбузом] 'т. с.' (Яревище)

котитися як гарбуз [от 'котиц':а йак га'рбуз] 'про низького хлопця/чоловіка' (Зарічне)

лисина як гарбуз [л'іс'іна йак га'рбуза] див. ЛИСИНА

на гарбуз і свободний [на га'рбуз і сву'бодний] 'отримати відмову під час сватання' (Точевики)

об гарбуза спіткнутися [об' га'рбуза с'поткнув'са] 'про неодруженого чоловіка' (Любешівська Воля)

облизати гарбуза [обли'зав га'рбуз] 'отримати відмову під час сватання' (Старий Загорів)

облупити гарбуза [облу'пити га'рбуза] 'т. с.' [Арк'2003, 84]

отримати гарбуза, не про пса ковбаса [от'римав га'рбуза / не про пса ковба'са] 'т. с.' (Княгининок)

⁸⁶ ГАРАПА – довгтй батіг

піднести гарбуза [*п'іднес'ли гар'буз*] (Мала-Тур'я) || [*гарбу'за п'ід'сунула*] (Сілець) || [*п'ід'сунули гарбу'за*] (Корчин, Велика Осниця) || [*гарбу'за п'ід'носит' 'зам'іст' рушни'к'ів*] (Понінка) || [*п'іднес'ли гарбу'за*] (Карпилівка, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки) || [*п'ідса'дела гарбу'за*] 'т. с.' (Любешівська Воля, Березичі, Топільне)

подати гарбуза [*пода'ла гарбу'за*] 'т. с.' (Турійськ)

причепити гарбуза [*причеп'или гарбу'за*] 'т. с.' (Губин)

товстий як гарбуз [*товстиї 'йек гар'буз*] 'про повного хлопця/чоловіка' (Ветли)

тримати гарбуз [*три'май гар'буз*] 'отримати відмову під час сватання' (Підлозці)

ходить як гарбуза [*ходить' 'йак гарбу'за*] 'про жінку, яка очікує дитину' (Вітковичі)

як гарбуз [*'йак гар'буз*] 'про лисого чоловіка' (Торговиця)

ГАРБУЗИННЯ

заплутатися в гарбузинні і вмерти без свічки [*зап'лутавс'а в гарбу'зен'і і вмер биз с'в'ічки*] 'про хлопця, який ходив до багатьох дівчат і не одружився' (Полапи)

ГАРГА⁸⁷

як гарга молодиця, там ясна світлиця [*'йак гар'га молоди'ця / там 'ясна св'іт'лиц'я*] 'про красиву жінку' (Луцьк)

ГАРМАТА

спати хоч з гармати стріляй [*спит' хоч з гар'мати стр'і'л'ай*] 'міцний сон' (Велика Осниця, Новосілки)

хоч гарматою гати [*хоч гар'матою га'ти*] 'т. с.' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

ГАРМОШКА

веселий як гармошка [*ве'селиї 'йак гар'мошка*] 'про веселу людину' (Озерці)

ГАРНА

гарна як точена [*гарна 'йак 'точаща*] 'про вродливу дівчину' (Прип'ять)
да що гарна, да що червона, да що повна [*да шо 'гарна / да шо чер'вона, да шо 'повна*] 'про здорову красиву жінку' (Велика Осниця)

ГАРНИЙ

гарний як намальований [*'гарний 'йак нама'л'ованиї*] (Вітковичі) || [*'гарний 'йек нама'л'ованиї*] 'про вродливого хлопця' (Ветли)

ГАРУДІЯ⁸⁸

як гарудія [*'йак га'руд'ія*] 'статура дівчини' (Хобултова)

⁸⁷ ГАРГА – невідоме значення

⁸⁸ ГАРУДІЯ – гармата

ГАРЯЧКА

бігати як з гарячки [б'ігайе йак з га'р'ачки] 'швидка хода' (Ботин, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

біла гарячка напала (схопила) || [б'іла га'р'ечка напала] (Поворськ) || [б'іла га'р'ачка схопила] (Постійне) || [б'елка схопила] 'збожеволіти' (Датинь)

говорити як з гарячки [го'ворит' йак з га'р'ачки] 'говорити нісенітниці' (Доросині, Борохів)

до білої гарячки [ду 'б'ілої га'р'ачки] (Добре, Замшани, Ясенівка) || [до 'б'ілої га'р'ечки] 'алкогольне сп'яніння' (Карпилівка К-Кашир.)

допитися до білої гарячки [ду'пивс'а ду 'б'ілої га'р'ачки] 'говорять на чоловіка, який постійно вживає спиртні напої' (Звиняче)

лепетати як з гарячки [ле'пече йак з га'р'ачки] 'говорити нісенітниці, пліткувати' (Мирне, Гірка Полонка)

ляпати язиком як з гарячки [л'апайе йази'ком йак з га'р'ачки] див. **ЯЗИК**

молоти як з гарячки [меле йак з га'р'ачки] (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Рудники, Комарове Ратнів.) || [меле йак з га'р'ачк'і] (Остріжець) || [меле йак з га'р'ачки] (Гайове) || [меле йак з га'р'ечки] (Машів) || [меле йак з га'р'ачк'і] 'говорити нісенітницю' (Остріжець)

напитися до білої гарячки [напи'лос'а до 'б'ілої га'р'ачки] (Загаї) || [до 'б'ілої га'р'ачки] (Велика Осниця, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Понінка, Грабовець, Озерці, Довговоля, Любитів, Доросині, Борохів, Куснище, Здолбунів, Дюксин, Седлище) || [до 'б'ілей га'р'ачк'і] 'напитися, бути дуже п'яним' (Велика Осниця)

плести як з гарячки [плете йак з га'р'ачки] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Овадне)

ГАЧОК

ніс гачком [н'іс гач'ком] див. **НІС**

як бик з гачка зірвався [йак бик з гач'ка з'ір'ваўс'а] див. **БИК**

як гачок [йак гач'ок] 'ніс маленької форми' (Машів)

ГЕЛЕГА⁸⁹

як гелега [йак ге'лега] 'про великі губи в жінки' (Бужани)

ГЕМБА⁹⁰

гембу відквасити [г'ембу удк'васила] 'розсердитися' (Клубочин)

ГЕНДЕЛЬ⁹¹

за три купив, за два продав, аби гендель не пропав [за три ку'пив / за два прудав / а'би 'гендел'ни прупав] 'мати підприємницькі здібності' (Підманове)

⁸⁹ ГЕЛЕГА – губа

⁹⁰ ГЕМБА – губа

⁹¹ ГЕНДЕЛЬ – торгівля, комерція з метою наживи

ГЕНИ

гени не воші [ʎени ни |вош'і] 'генетична спадковість' (Камінь-Каширський)
гени пальцем не зачавити [ʎ'ени |пал'ц'ом ни за|чавиш] 'бути подібним, успадкувати' (Забара)

ГЕРКУЛЕС

як Геркулес [йак Герку'лес] 'про здорового чоловіка' (Бужани)

ГЕРОЙ

як герой [йак ге'рої] 'про сміливого чоловіка' (Милятин)

ГЕРЦОМАХ⁹²

лисий як герцомах [лисиї йак герцо'мах] 'про лисого чоловіка' (Володимир-Волинський)

ГИНДАР⁹³

жінка як гиндар [ж'інка йак |гиндар] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Топільне)

ГЕЦЬКО⁹⁴

заробив як Гецько на милові [заро'бив йак |Гец'ко на |милов'і] 'мало' (Сокіл)

ГІВНО

влюбилася, що в гівно вліпилася [вл'у'билас'а / шо є гам'но вл'і'пилас'а] 'невдало закохатися' (Полапи)

всунути як в дупу гівно [в|сунулас'а йак є |дупу гам'но] див. **ДУПА**

гівно ріденьке через ситечко пити [гав'но р'і'ден'ке |через |ситечко то'б'і |пити] 'побажання п'яниці під час похмілля' (Карпилівка)

господар як з гівна пуля [гос'подар йак з гом'на |пул'а] див. **ГОСПОДАР**

гуманця із рябого песика [гуман'ц'а із ра'бого |песика] 'хотіти бажаного й не отримати нічого; чогось не вистачає' (Підманове)

дівка – як з гівна плівка [д'івка // йак з гум'на п'л'івка] див. **ДІВКА**

заріс як гівно в траві [за'р'іс йак гум'но є тра'в'і] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Озерці)

мале гівно [ма'ле гум'но] (Годомичі) || [гум'но ма'ле] 'вередлива дитина' (Турійськ, Гірники)

малим гівно їв [ма'лим гум'но їй] 1) 'бути везунчиком' (Зимне); 2) 'уміти шукати гриби' (Годомичі)

нести як гівно на трісці [ни'сец'а йак гум'но на т'р'іс'ц'і] 'хвалитися' (Межисить)

робити, робити і гівном завершити [ро'бив / ро'бив і гов'ном завер'шив] (Дюксин) || [ро'бив / ро'бив і гав'ном завер'шив] (Липляни, Жиричі) || [ро'бив ро'бив і гав'ном зап'і'ч'атав] 'незавершена робота' (Дачне, Підлозці, Собіщиці)

⁹² ГЕРЦОМАХ – товчак

⁹³ ГИНДАР – неохайна людина, продавець, спекулянт

⁹⁴ ГЕЦЬКО – прізвисько місцевого жителя

своє гівно не смердить 'не помічати свої недоліки' (Локачі)

скупізна, що гівно з-під себе з'їла б [скуп'ізна / шо гумно з-пуд 'себе з'їла б] див. **СКУПІЗНА**

як гівно до постола [йак гумно до пустула] 'причепитися, набриднути' (Замшани)

як гівно під лопухом [можна і йайко знес'ти] 'сидіти тихо' (Полапи)

як гівно по стінах [йак гамно пу ст'інах] 'неохайність' (Клубочин)

як жук в гівно [йак жук в гамно] див. **ЖУК**

як сливка в гівно [йак сли'евка в гумно] див. **СЛИВКА**

ГІЕНА

либитися як гієна [либиц'а йак г'і'їєна] 'сміятися' (Чаруків)

ГІЛКА

голий як гіль, а гострий як бритва [голий йак г'іл' / а гострий йак б'ритва] 'про бідну людину, однак гостру на слівце' (Ставок)

зламана гілочка [зламана г'ілочка] 'про нецнотливу дівчину' (Ясенівка)

не знає на якій гілці повіситися [не з'нає на йа'к'її г'ілці по'в'іситис'а]

1) 'нудьгувати' (Годомичі, Рудники) || [ни з'нає / на йа'к'її г'ілці в'ішатис']

2) 'про перебірливого хлопця' (Поворськ)

сухий як гіллячка [су'хий йак г'іл':ачка] 'про худу особу' (Броди)

тонка як гілляка [тонка йак г'іл':ака] 'т. с.' (Зубильне)

як гілочки [йак г'іл'ачки] 'про старших людей' (Полиці)

ГІРКА

піти на дубову гірку [по'шов на дубову г'орку] 'померти; вказано місце локалізації кладовища' (Юрово)

піти на Косову гірку [п'і'тиє на Косову г'ірку] 'про забудькувату людину, тому що на Косовій гірці жив розумний чоловік, який усе пам'ятав' (Полапи)

ГІТАРА

талія як гітара [тал'ї'а йак г'і'тара] див. **ТАЛІЯ**

ГІТЛЕР

плани як в Гітлера [п'лани йак в Г'ітл'єра] 'мати недосяжні плани' (Холопичі)

ГЛАДИШКА

лінивий – постав на голові гладішку молока, то воно скисне [ли'невий – постав на гулу'в'і гла'дишку мулу'ка / то ву'но с'кисне] див. **ГОЛОВА**

ноги як гладішки [ног'і йак глади'шк'і] див. **НОГИ**

ГЛАДЬ

вишивати хрестиком і гладдю [виши'вайє хрестиком і г'лад':у] див. **ХРЕСТИК**

ГЛЕЧИК

поставити на голові глечик з молоком, то воно скисне [постав на голов'і глечик з'молоком / то во'но с'кисне] 'повільність' (Іваничі)

ГЛИНА

занести на глину [зане'сут' ту'ди на г'лину] 'померти; вказано місце локалізації кладовища' (Турійськ)

зробити як кіт на глині [с'тил'ки зро'бив йак к'іт на г'лини] || [р'обит' йак к'іт на г'лин'і] || [наро'бив йак к'іт на г'лин'і] див. **КІТ**

напитися як глина [на'пивс'а йак г'лина] 'алкогольне сп'яніння' (Кульчин)

наробити як кіт на глині [наро'бив йак к'іт на г'лини] || [наро'бив йак к'іт на г'лин'і] || [наро'бев йак к'іт на г'лиен'і] див. **КІТ**

як кіт на глині [йак к'іт на г'лен'і] див. **КІТ**

як кіт на сухій глині [йак к'іт на су'х'ій г'лин'і] див. **КІТ**

ГЛУЗД

втратити глузд [вт'ратили глузд] 'збожеволіти' (Рівне)

втратити здоровий глузд [вт'ратив зду'ровий глузд] 'т. с.' (Ботин)

глузд за розум звернув [глузд за'розум зvir'нув] 'збожеволіти' (Чемерин) || [глузд за'розум завер'нув] 1) 'розумово відстала людина; 2) 'неповна розуму' (Липляни)

глузду рішитися [г'лузду р'ішивс'а] 'збожеволіти' (Брани)

з глузду з'їхати [з г'лузду з'їхала] (Брани, Вільхівка, Городині, Луків, Милятин) || [з'їхав з г'лузду] (Довгошиї, Топільне, Ясенівка) || [з г'лузду з'їхав] (Грабовець, Цумань, Любитів, Усичі, Маневичі, Доросині, Яворів, Цумань, Млинів) || [з г'лузду по'їхав] 'т. с.' (Дюксин)

ГЛУПИЙ

скуп – для себе не глуп [скуп – дл'а \себе ни глуп] див. **СКУП**

скупий не глупий [скупей ни глупей] див. **СКУПИЙ**

хто скуп, то не глуп [хто скуп / той ни глуп] див. **СКУП**

ГЛУХА

спить як глуха [спит' йак глу'ха] див. **СПИТЬ**

ГЛУХАНІ⁹⁵

глухані як в слона [гу'хан'і йак в'слона] 'про великі вуха' (Борове)

ГЛУХАР

глухий як глухар [глу'хий йак глу'хар] 'про людину, яка з віком погано чує' (Чаруків)

ГЛУХОМАЙ

як глухомай [йак глу'х'маї] 'про людину, яка з віком погано чує' (Милятин)

ГЛУХОНІМИЙ

якийсь глухонімиий [йакийс' глу'хон'імії] 'про мовчазного чоловіка' (Грабовець)

⁹⁵ ГЛУХАНІ – вуха

ГЛУША⁹⁶

вуши як в глуши [*ʎуши йак в ɣлуши*] див. **ВУШИ**

ГЛУШМАН

глушман старий [*ɣлушман ста'риї*] 'про людину, яка з віком погано чує' (Смолярі Старовиж.)

ГЛЬОЦ⁹⁷

сісти гльоцом [*ʎ'іла ɣл'оцом*] 'втомитися' (Машів)

ГЛЮКИ⁹⁸

до глючиків [*ду ɣл'учик'ів*] 'алкогольне сп'яніння' (Ясенівка)

ГНИДА

як гнида [*йак ɣнида*] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Топільне)

ГНИЛИЦЯ⁹⁹

перебирати як гнилицями [*пирибі'райе йак гнил'ками*] (Русів) || [*пирибі'райе йек гни'лец'ами*] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Ворокомне)

ГНИП¹⁰⁰

малий як гнип [*ма'лиї йак гнип*] 'про людину низького зросту' (Мирне)

ГНИТИ

що має, то ни зогниє [*шо му'є / то ни зугни'є*] 'про бережливе ставлення до свого; про скупку людину' (Підманове)

ГНИЦЯ¹⁰¹

гарна як телиця, а розумна як гниця [*гарна йак те'лиц'а / а ро'зумна йак ɣниц'а*] див. **ТЕЛИЦЯ**

ГНІЗДО

вилітати з гнізда [*вил'і'тайе з ɣн'із'да*] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Кульчин)

на голові сорока гніздо звила [*у 'нейі на голо'ві со'рока ɣн'із'до звил'а*] див. **ГОЛОВА**

⁹⁶ ГЛУША – свиня

⁹⁷ ГЛЬОЦ – дуже тяжко, як-от присісти від втоми

⁹⁸ ГЛЮКИ – неправильне слухове, зорове, дотикове, нюхове, смакове сприймання, зумовлене порушенням діяльності мозку або хворобливим станом організму

⁹⁹ ГНИЛИЦЯ – дика груша

¹⁰⁰ ГНИП, від ГНІТ – 1) важкий предмет, що кладеться на що-небудь для постійного тиснення; 2) стрічка або шнур, що використовується для горіння у деяких освітлювальних та нагрівальних приладах (газових лампах, керогазах, свічках та ін.)

¹⁰¹ ГНИЦЯ – невідоме значення

найти в гнізді [наш'ли в гн'із'д'і] 'про народження дитини' (Малі Доростаї)
ніс такий, що можна гніздо звити [н'іс та'кій / шо 'можна гн'із'до з'вити]
 див. **НІС**

пташенята гніздечко знайшли [п'таше'н'ата гн'із'дечко знаш'ли]
 див. **ПТАШЕНЯТА**

ГНІЙ

блохи гною навозили [б'лохи г'нойу наво'зили] див. **БЛОХА**
морда як торба гною [морда йак 'торба г'нойу] див. **МОРДА**
наробити як собака гною [наро'бив йак со'бака гно'йу] див. **СОБАКА**
прожити життя з чоловіком як за купою гною [прожи'ла жит'а з
 чуло'в'іком йак за 'купою г'нойу] див. **ЖИТТЯ**

ГНОМ

як гном [йак гном] 'про низького хлопця/чоловіка' (Луцьк, Торговиця)

ГНУТИСЯ

не гнеться, не ламається [н'е гн'отса / н'е ло'м'отса] 'нічого не
 трапляється' (Більськ-Підляський)

ГОВОРИТИ

говорити більш чим важити [го'ворит' б'іл'ш чим 'важит] 'про чоловіка,
 який не вміє зберігати таємницю, пліткар' (Поворськ)
говорить сам не знає що [го'ворит' сам не зна'є шо] 'неусвідомлене
 мовлення' (Мала Глуша)
говорити як співати [го'ворит' йак спо'вайе] 'бути радісним' (Юрово)
ти йому що хочеш говори, а він сщить догори [ти йо'му шо хоч гово'ри / а
 в'ін с'цит' дого'ри] 'про вперту особу' (Велика Осниця)

ГОВ'ЯДІНА

жадіна-гов'ядіна [жад'іна гов'ад'іна] див. **ЖАДІНА**

ГОГОЛЬ

розумний як Гоголь [ро'зумний йак 'Гогол'] 'про розумну людину' (Ляхвичі)

ГОДИНА

гарний як сіно в годину [гарний йак 'сіно в го'дину] див. **СІНО**
його побила лиха година [його по'била ли'ха го'дина] 'бути нещасливим'
 (Броди)
прийшла упишня година [приш'ла у'пиш'на гу'дина] 'померти' (Колки)
пробила остання година [про'била гостан'а го'дина] 'т. с.' [Арк'2005,
 с. 70–71]
скільки годин - на весь Голядин і в Полапах трішки [с'к'іл'к'і го'дин - на
 вес' Гол'а'дин і в По'лапах тро'шки] 'жартівлива відповідь на запитання'
 (Полапи)

ГОДИННИК

талія як пісочний годинник [тал'ія йак п'ісочний го'дин:ик] див. **ТАЛІЯ**

ГОДИТИ

ніяк не вгодити [*ни'йак не в'годиш*] 'про перебірливу дівчину' (Дюксин)

ГОДНА¹⁰²

годна на все [*годна на все*] 'про працювиту жінку' (Вітковичі)

Г

ГОЛА

гола аж світиться [*гола, що аш с'в'ітиця*] 'про бідну особу' (Велика Осниця)

гола-боса [*гола-боса*] 'т. с.' (Межисить)

ГОЛЕНЕ

ти йй: стрижене, а вона: голене [*ти йй // ст'рижане / а вона // гол'ане*] див. СТРИЖЕНЕ

ГОЛИЙ

голий босий простоволосий [*голий босий простоволосий*] 'про бідну особу' (Звиняче)

голий як босий [*голий йек босий*] 'т. с.' (Ветли)

голий як турецький святий [*голий йак турец'к'ий с'в'ятий*] 'т. с.' (Полиці)

голий-босий [*голий-босий*] 'т. с.' (Ясенівка)

ГОЛКА

куди голка, туди й нитка [*куда голка / туди й нитка*] 'спільна діяльність' (Микове)

спати як на голках [*спит' йак на голках*] (Забара, Мар'янівка, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Сілець) || [*йак на голках спит'*] 'чутливий сон' (Новосілки)

чиста як з голки [*чиста йак з голки*] 'про акуратну дівчину' (Велика Осниця)

як на голках [*йак на голках*] 'поспішати і хвилюватися' (Тойкут)

ГОЛОВА

апарат між ногами, то ще не корона на голові [*апарат м'іж ногами / то ше ни корона на голові*] див. АПАРАТ

баламутити голову [*баламутити голову*] 'обманювати' (Яревище)

без голови [*без голове*] 'говорити нісенітниці, пліткувати' (Полапи)

без клепки в голові [*без клепки в голові*] див. КЛЕПКА

без одної клепки в голові [*без одної клепки в голові*] див. КЛЕПКА

без царя в голові [*биз ца'ра в гулуві*] див. ЦАР

Бог поклав на голову руку [*Бог поклав на голуву руку*] див. БОГ

в голові вава – в роті кака [*в голові вава – в роті кака*] 'похмілля' [Арк'2005, с. 50]

в голові висохло [*в гулуві висохло*] 'нерозумна людина' (Зимне)

в голові вітер [*в голові вітер*] 'про зрадливого чоловіка' (Тойкут, Сілець)

в голові макітриситися [*в голові мак'триц'а*] 'про нерозумну людину' (Полиці)

¹⁰² ГОДНА – варта, здатна

голова як в барана [гулу'ва йак ъ бара'на] 1) 'про велику голову' 2) 'бути пришелепкуватим' (Воєгоща) || [гулу'ва би ъ бара'на] 3) 'запаморочення голови' (Озерці)

голова як в бугая [вел'іка голо'ва йак ъ буга'йа] 'про велику голову' (Бережки)

голова як в коня [гулу'ва йак ъ ко'н'а] (Полиці) || [гулу'ва йак у ку'н'а] 'т. с.' (Клубочин)

голова як в слона [гулу'ва йак ъ слу'на] 'т. с.' (Клубочин)

голова як відро [голо'ва йак в'ід'ро] 'т. с.' (Воєгоща)

голова як гарбуз [гуло'ва йак гар'буз] 'про велику голову' (Колки, Русів, Чаруків) || [гулу'ва йак гарбу'за] 'запаморочення голови' (Коршів, Острожець, Височне, Седлище, Корчин, Рівне)

голова як гладиска [голо'ва йак глади'шка] 'про велику голову' (Острожець)

голова як горошок [голо'ва йак гор'шок] 'запаморочення голови' (Юрово)

голова як диня [голо'ва йак ден'а] 'про велику голову' (Бережці)

голова як довбеха [ни гулу'ва / а дов'беха] 'т. с.' (Залухів)

голова як друшляк [голо'ва йак друш'л'ак] 1) 'про велику голову'; 2) 'бути забудькуватим' (Луків)

голова як дуля, очі як цибуля [гулу'ва йак |дул'а / |гоч'і йак цибул'а] 'отримати відмову під час сватання' (Годомичі)

голова як жбан [голу'ва йак жбан] 'похмілля' (Новосілки)

голова як збанок [голо'ва йак з'банок] 'запаморочення голови' (Седлище)

голова як капуста [гулу'ва йак ка'пуца'а] 'бути затурканим' (Чаруків)

голова як каструля [голо'ва йак каст'рул'а] 'про велику голову' (Горохів)

голова як кіш [гулу'ва йак к'іш] 'т. с.' (Бихів)

голова як клецоқ [гулу'ва йак клецоқ] 'запаморочення голови' (Полапи)

голова як коліно / гола голова як коліно [гулу'ва йак кул'іно] (Нова Руда) || [гола голо'ва йак кул'іно] 'про лисого чоловіка' (Милятин)

голова як маківка [гулу'ва йак 'макіўка] 'гарно заплетені коси на голові' (Звиняче)

голова як макітра / голова як макітра без дна [гулу'ва йак ма'к'ітра] 1) 'запаморочення голови' (Звиняче, Любешівська Воля, Липне, Цумань, Корчин, Любитів, Довговоля, Олександрія, Новосілки) || [голо'ва йак ма'к'ітра] 2) 'про розумну людину' (Осівці) || [голу'ва йак ма'к'ітра биз дна] 3) 'бути пришелепкуватим' (Машів)

голова як маківка [гуло'ва йак маков'ка] 'гарна зачіска' (Любешівська Воля)

голова як макогін [гулу'ва йак мако'гон] 'бути затурканим' (Годомичі)

голова як пляшка [голо'ва йак пл'ашка] 'про лисого чоловіка' (Мощена)

голова як поліно [голо'ва йак пол'іно] 'про велику голову' (Борове)

голова як ражка [голу'ва йак 'рашк'е] (Велимче) || [голо'ва йак 'ражка] (Осова) || [гулу'ва йак 'рашка] 1) 'про велику голову'; 2) 'бути пришелепкуватим' (Хрипськ)

голова як решето [гуло'ва йак реш'ето] 'забудькуватість' (Любешівська Воля)

голова як срака [гулу'ва йак с'рака] 'бути пришелепкуватим' (Копачівка)

голова як стріха [гулу'ва йак ст'р'іха] 'розтріпане волосся' (Русів, Словатичі)

голова як студень [гулу'ва йак с'туден'] 'про велику голову' (Клубочин)

голова як темний ліс [голо'ва йак 'темни'л'іс] 'невідомі вчинки' (Мощена)

голова як товкач [голо'ва йак тов'кач] 1) 'про лисого чоловіка' (Березичі) || [гулу'ва йак тов'кач] 2) 'запаморочення голови' (Звиняче)

голова як у велетня [голо'ва йак у'велет'н'а] 'про велику голову' (Береги)

голова як у віночку [гуло'ва йак у'віночку] 'гарна зачіска' (Любешівська Воля)

голова як у кобили [гулу'ва йак у'кубили] 'велика голова' (Комарове Старовиж.)

голова як у письменника [гулу'ва йак у'пис'мен:ика] 'про розумного чоловіка' (Воєгоща)

голова як цебер [гулу'ва йак 'цебер] (Маневичі) || [гулу'ва йак 'цебрик] 1) 'запаморочення голови' (Воєгоща) || [голо'ва йак 'цебрик]; 2) 'бути затурканим' (Диковини)

голова як чайник [голо'ва йак 'чайник] 'про велику голову' (Лобачівка)

голова як чвертка [голо'ва йак ч'вертка] 'бути затурканим' (Брани)

голова як черепок [гулу'ва йак ч'ири'пок] 1) 'бути пришелепкуватим' (Забужжя) || [гулу'в йак ч'ири'пок] 2) 'запаморочення голови' (Звиняче, Довговоля, Воєгоща)

голова як чикушка [голо'ва йак ч'ікушка] 'бути затурканим' (Залізниця)

голова як чугун [гулу'ва йак ч'ігун] (Мала Глуша) || [гулу'ва йак чу'гун] 'т.с.' (Кричильськ)

голова як шар [голо'ва йак 'шарик] 'про лисого чоловіка' (Володимир-Волинський, Острівок)

голова як щербата макітра [голо'ва йак ш'чир'бата ма'к'ітра] 'забудькуватість' (Шменьки)

головою чокнутися [голо'вою 'чокнув'а] 'збожеволіти' (Полапи)

голову всадити як в сраку [голови'у вса'дила йак у'с'раку] 'про дівчину, яка невдало вийшла заміж' (Забара)

голову нести як гусак [голо'ву ни'се йак гу'сак] 'про горду людину' (Угриничі)

горобці цвірінкають в голові [у'нейі гороб'ц'і цв'і'р'ін'кайт' у' голо'в'і] див. ГОРОБЦІ

грошей так як на голові вошей [г'рошей так йак на голо'в'і 'вошей] див. ГРОШІ

дерев'яна голова [дерев'я'на голо'ва] 'похмілля' (Старий Загорів)

дирка в голові [ди'ерка у'гулу'в'і] див. ДИРКА

дружити з головою [д'ружит' з голо'вою] 'про чесну людину' (Карпилівка)

дур в голову – розум з голови [дур у'голови – 'розум з голо'ви] див. ДУР

дурна голова [дур'на гулу'ва] 'часткова втрата пам'яті та розуму' (Годомичі)

дурна на всю голову [дур'на на вс'у'голови] 'про нерозумну людину' (Млинів)

дурна як пропка, голова як коробка [дур'на йак п'ропка / голо'ва йак ко'робка] див. ПРОПКА

з головою не дружити [з гуло'вою ни д'ружит'] || [з голо'вою не д'руже] 'про нерозумну людину' (Підліси)

з птахом в голові [з п'тахом в голов'ї] див. ПТАХ

з чужого похмілля голова тріщить [з чужого пох'м'їл':а голо'ва тр'їшчит'] див. ПОХМІЛЛЯ

за дурною головою і ногам нема спокою [за дур'ноу голо'воу і ногам ни'ма спо'коу] 'часткова втрата пам'яті, забудькуватість' (Лобачівка)

забити тям у голові [за'било т'аму в голо'в'ї] див. ТЯМА

задерти голову [за'дер 'голову] 'про горду людину' (Велика Осниця)

задерти голову і розпустити хвоста як пава [за'дер 'голову і розпус'тиў хвос'та йак 'пава] 'горда людина, яка себе переоцінює' (Велика Осниця)

задерти голову як орел [за'дер 'голову йак го'рол] 'т. с.' (Велика Осниця)

зеленьку в голову [зе'лен'ку в 'голову] див. ЗЕЛЕНКА

зірви голова [зі'р'ви голо'ва] 'про сміливу людину' (Карпилівка)

і не красою, і не головою [і не кра'соу / і не гуло'воу] див. КРАСА

іти ще й голову задерти [і'де ше й 'голову за'дерла] 'про ходу гордої людини' (Колодії)

іти як на голові щось нести [і'де йак на голо'в'ї шос' не'се] 'т. с.' (Карпилівка)

кіл на голові теши [к'їл на голо'в'ї те'ши] див. КІЛ

корона з голови не впаде [ко'рона з голо'ви ни впа'де] див. КОРОНА

летіти як на зламани голову [ле'тет' йак на з'ламани 'голову] 'швидкість у русі' (Старий Загорів)

лінивий – постав на голові гладишку молока, то воно скисне [ли'невий – постав на гулу'в'ї гла'дишку мулу'ка / то ву'но скисне] 'про лінивого чоловіка' (Чаруків)

лох на голові [лох на голо'в'ї] див. ЛОХ

лягти головою [л'аг'ла голо'воу] 'померти' (Брани)

мати голову на плечах [ма'їє 'голову на пле'чах] 'про розумну людину' (Липляни, Млинів, Колодії)

мати голову на плечах не для шапки [ма'їє 'голову на пле'чах не для 'шапки] 'т. с.' (Кукли)

мати клепку в голові [ма'їє к'лепку в голо'в'ї] || [ма'їє ту к'лепку в голо'в'ї] див. КЛЕПКА

мати олію в голові [ма'їє гул'їу в гулу'в'ї] див. ОЛІЯ

на голові дві волосини як у Баби-Яги [на голо'в'ї дв'ї воло'сени йак у 'Баби 'Йаги] 'про рідке нерозчесане волосся' (Любешівська Воля)

на голові можна сметану збити [на голо'в'ї 'мона см'тану з'бит'] 'дуже швидко рухатися' (Точевіки)

на голові сорока гніздо звила [у 'нейі на голо'в'ї со'рока гн'їз'до зви'ла] 'мати розтріпане волосся' (Броди)

на голові ціла буслянка [на голо'в'ї ц'їла бусл'анка] 'безлад на голові'; буслянка – лелече гніздо (Сокіл)

на голові як на копиці [на гулу'в'ї йак на ку'пиц'ї] 'про рідке нерозчесане волосся' (Колки)

на голові як на столі – гладко [на гуло'в'ї йак на стол'ї // г'ладко] 'про лисого чоловіка' (Калинівка)

на голову калоші понадівати [на 'голову га'лош'ї понад'ї'вав] 'про неохайно вдягнутого, брудного хлопця/чоловіка' (Постійне)

на дурній голові і волосся не росте [*на дурн'їй голов'ї і волос':а ни росте*] 'про рідке волосся' (Залісся)

насери собі в голову, щоб м'якше спати було [*насери собі в голову / шоп м'якше спат' було*] 'робити якусь дурню' (Луцьк)

не голова, а два вуха / голова – два вуха [*не голо'ва / а два вуха*] (Заріччя) || [*голо'ва – два вуха*] (Милуші) || [*гулу'ва ї два вуха*] (Нова Руда, Холопичі, Клубочин) || [*гуло'ва і два вуха*] 'забудькуватість і неухажливість' (Калинівка)

не голова, а довбеха [*ни гулу'ва / а дов'беха*] 'бути затурканим' (Залухів)

не голова, а дом советов / голова як дом совету [*ни голо'ва / а дом со'ветов*] (Датинь) || [*гуло'ва йак дом со'вету*] 'про розумного чоловіка' (Машів), [*ни голо'ва, а дом со'ветов*] (Звиняче) || [*ни гулу'ва, а дом со'ветов*] 'про розумну людину' (Воєгоща)

не дасть камінця голови натовкти [*ни дас'ц' кам'їн'ц'а гуло'ви натовк'ти*] див. **КАМІНЕЦЬ**

не дружити з головою, вона з ним була на ти, а не на віте [*не дружити з голо'вою / вона з ним була на ти / а не на в'їте*] 'про нерозумну людину' (Підманево)

не мати клепки в голові [*не'має клепки в голо'в'ї*] див. **КЛЕПКА**

не мати копи в голові [*не'має копи в голо'в'ї*] див. **КОПА**

не мати лою в голові [*не'має лою в голо'в'ї*] див. **ЛОЙ**

нема в голові, то в аптеці не купиш [*не'ма в голо'в'ї / то в ап'теці ні купиш*] 'про нерозумну людину' (Маневичі)

нести відро води на голові [*не'се в'їдро во'ди на голо'в'ї*] див. **ВІДРО**

ото-то голова [*о'то-то голо'ва*] 'про розумну людину' (Карпилівка)

розумна голова [*ро'зумна голо'ва*] 'т. с.' (Гірка Полонка)

розумне волосся покинуло дурну голову [*ро'зумне во'лос':а по'кинуло дур'ну голову*] див. **ВОЛОССЯ**

світла голова [*с'в'їтла голо'ва*] 'про розумну людину' (Острівок)

світлу голову мати [*с'в'їтлу голову 'має*] 'т. с.' (Підлозці)

світна голова [*с'в'їтна голо'ва*] 'т. с.' (Млинів, Колодії)

свята голова [*с'в'а'та голо'ва*] 'говорити правду, дотримуватися свого слова' (Крижівка)

сивина в голову – біс в ребро [*сивина в голову // б'їс в ребро*] див. **СИВИНА**

слабий на всю голову [*сла'бий на вс'у голову*] (Велика Осниця, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки) || [*сла'бий на голову*] 'розумово відстала людина' (Буяни, Гірники, Мирне, Синове) || [*сла'ба на голову*] 'збожеволіла' (Кульчин)

слабий на голову [*сла'бий на голову*] 'про нерозумну людину' (Коршів)

такий безлад, що голову зламати можна [*та'кий безлад / що голо'ве зла'мати 'мона*] див. **БЕЗЛАД**

такому і шило в спину ув'їткни, а він скаже, вийми, не повертаючи голови [*та'кому і шило в спину ув'їтк'ни / а в'їн с'каже в'їме не повер'тайучи гуло'ви*] див. **ШИЛО**

тирса в голові [*тирса в голо'в'ї*] див. **ТИРСА**

ум-голова [*ум-голо'ва*] див. **УМ**

фіалки в голові [*ф'їалк'ї в гулу'в'ї*] див. **ФІАЛКА**

хвора на голову [*х'вора на голову*] 'збожеволіти' (Сілець)

холодна голова [*хо'лодна голо'ва*] 'прийти до тями, провітління' (Рожище)

хоч в вогонь головою [хоч в во'гон' голо'войу] див. **ВОГОНЬ**

хоч кілка на голові теши [хоч кул'ка на гуло'в'і ти'ши] || [хоч кул'к'і на гуло'в'і те'ши] || [хоч кул'ка ти'ши] || [хоч ку'лок на гуло'в'і ти'ши] див. **КІЛОК**
хоч не з красою, аби з головою [хоч ни з кра'сою / аби з гулу'войу] див. **КРАСА**

хоч стовп на голові теши [хоч стовп на голо'в'і те'ши] див. **СТОВП**

царя в голові не мати [ца'р'а в голо'в'і ни 'майе] див. **ЦАР**

чиста голова [у 'н'ого 'чиста голо'ва] 'про розумного чоловіка' (Межисить)

шабля раниць голову, а слово – душу [шабл'а 'ранит' 'голову / а слово // 'душу] див. **ШАБЛЯ**

шафа на голову впала [шафа на 'голову в'пала] || [шахва на 'голову в'пала] див. **ШАФА**

шия з намистом, голова зі свистом [ши'я з на'мистом / голо'ва з'і 'свистом] див. **НАМИСТО**

як голову за пліт кинути [йак 'голову за пл'іт 'кинути] 'невдало вийти заміж' [Арк'2003, с. 85]

якщо в голові вавка, то треба пити зеленку літрами [йак'шо в голо'в'і 'вавка / то т'реба 'пити зе'лен'ку 'літрами] 'про нерозумну людину' (Світязь)

ясна голова [йас'на голо'ва] 'про розумну людину' (Рівне)

ГОЛОВЕШКА¹⁰³

дати головеньку / дати головешку [дати голо'вен'ку] (Іваничі) || [дати голо'вешку] 'отримати відмову під час сватання' (Карпилівка К-Кашир.)

чорні як головешка [чорни йак голо'вешка] 'про чорні брови' (Збуж)

ГОЛОВОНЬКА

яка головонька, така розмовонька [йа'ка голо'вон'ка / та'ка роз'мовон'ка] 'про розумну людину' (Полапи)

ГОЛОД

пий воду, їж воду – нема голоду [пий вода / їж вода // ни'ма голо'да] див. **ВОДА**

хліб і вода – та й нема голода [хл'іб і вода // де й ни'ма голо'да] див. **ХЛІБ**

ГОЛОДНИЙ

як голодному срати [хочец'а йак голо'дному с'рати] 'нічого не хотіти' (Маневичі)

ГОЛОС

верещати як не своїм голосом [вереш'чит' ни свої'ім 'голусом] 'про голосного, крикливого чоловіка' (Колки)

голос порвати [голос пур'вав] 'т. с.' (Клубочин)

¹⁰³ ГОЛОВЕШКА – обгоріле поліно

голосок як в пискавки [гулу|сок йак в п'іскавки] 'тонкий голос' (Воєгоща)
прийти в песький¹⁰⁴ **голос** [прийти в п'ес'к'ї|голос] 'дуже пізно' (Сокіл)

ГОЛУБ'ЯТА

любитися як голуб'ята / воркувати як голубки [л'убл'ац':а йак голуб'їата] (Луків) || [л'убл'ац':а йак голубе] (Милятин) || [воркуйт' йак голуб'ки] (Острівок) || [йак голуб'к'ї] (Городині) || [йак голуб'їата] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Гайове)
як голуб'ята [йек голуб'їата] 'про молодят' (Ветли)

ГОЛУБИ

жити як голубки [живут' йек голуб'к'е] 'щасливе сімейне життя' (Черче)
молодята як голубята [молод'ата йак голуб'їата] див. **МОЛОДЯТА**
пара голубів [пара голуб'ів] 'подібність між собою молодої пари' (Велика Осниця)
сиві голубки / сиві як голубки [сив'ї голуп'к'ї] (Луків) || [сив'ї йак голуби] 'про людей старшого віку' (Ощів)
як голуб з голубкою [йак 'голуб з голубкойу] 'закоханість молодої пари' (Велика Осниця)
як голубки [йак голуб'ки] 'подібність між собою молодої пари' (Тойкут)
як ті голуби [йак т'ї голуби] 'про наречених' (Кукли)

ГОЛУБЦІ

як голубці в сметані [йак голуб'ц'ї в сметан'ї] 'про багату людину' (Борохів)

ГОМИЛЕНЕЦЬ¹⁰⁵

брови як в Гомиленця [брови йак в Гумил'енц'а] див. **БРОВИ**

ГОМОНІТИ

гомоніли-гомоніли, доки одубіли [гомон'їли-гомон'їли / 'доки одуб'їли] 'людина на все здатна, поки жива' (Полапи)

ГОНИТИСЯ

в чому гонюся, в тому молюся [в 'чому гон'ус'а / в 'тому мол'ус'а] 'бути неохайним' (Підманове)

гонитися як переляканий [гонит'а йак перел'аканий] 'швидка хода' (Посників)

ГОНОР¹⁰⁶

гонору повні штани [г'онуру 'повни шта'не] 'про горду людину' (Велика Глуша)

ГОНУЧА

за гонучу зробити бучу [за гонучу з'робит' 'бучу] 'про нецензурну лексику' (Карпилівка)

¹⁰⁴ ПЕСЬКИЙ – псячий

¹⁰⁵ ГОМИЛЕНЕЦЬ – прізвисько місцевого жителя, уродженця села Омельне

¹⁰⁶ ГОНОР – перебільшене поняття про свою гідність; чванливість, пиха

зомнята як гонуча [зумн'ана йак гу'нуча] 'про неохайно вдягнену, у невипрасованому одязі людину' (Велика Осниця)
така як гонуча [та'ка йак го'нуча] 'неакуратна людина' (Турійськ)
чорний як гонуча [чорний йак гу'нуча] 'т. с.' (Велика Осниця)
як гонуча [йак гу'нуча] 'т. с.' (Воротнів)

ГОНЧА

бігти як гонча [б'іжит' йак гонча] 'швидка хода' (Постійне)

ГОРА

говори до гори, а в долину смійся [говори до го'ре, а в долину с'м'їйс'а] 'однаково, що говорити' (Полапи)
гора з плеч [го'ра зє плеч] 'полегшення після якогось хвилювання' (Острівок)
здорова йак гора [здо'рова йак го'ра] 'про повну жінку' (Підгайці)
на горі дістали [на го'р'і дустали] 'про народження дитини' (Забара)
перти як дурний під гору [пре йак дур'ний под'гору] 'про вперту особу' (Юрово)
піти на гору [пу'шов на'гору] 'померти; вказано місце локалізації кладовища' (Шменьки)

ГОРБ

гнути горба [гнути гор'ба] (спину) 'тяжко працювати' (Яревище)
гнути натрудженого горба [гне нат'руженого гор'ба] 'т. с.' (Цумань)
піти на горб [п'ішов на горб] 'померти; вказано місце локалізації кладовища' (Собіщиці, Височне)

ГОРБИТИСЯ

аж згорбитися [аш згорбилас'а] 'про працювиту жінку' (Борове)

ГОРБОЧОК

піти на горбочок [п'ідем на горба'чок] 'померти' (Луковичі)
піти на горбочок під березу [п'ішов на гор'бочок під березу] 'т. с.' (Павловичі)

ГОРДІСТЬ

гордість аж пре [горд'іс'т'у аж пре] 'про горду людину' (Кримне)

ГОРЕ

біда сама не йде, а горе і журбу веде [б'іда сама ни йде / а'горе і жур'бу веде] див. **БІДА**
вбита горем [в'бита'горем] 'плакати' (Понінка)
журба горе не розгонить [жур'ба'горе не розгонит'] див. **ЖУРБА**
і так біда, і так горе [і так б'іда / і так'горе] див. **БІДА**
щастя й горе поруч ходять [шчаст'а й'горе поруч'ход'ат'] див. **ЩАСТЯ**

ГОРИ

гори вернути [ʎgɔrɪ 'vɛrnɛ] 'про здорового чоловіка' (Карпилівка)

гори перевернути [муг би 'gɔrɪ пɛрɛвɛр'нут'] (Вітковичі) || [ʎмɔжɛ аш 'gɔrɪ пɛрɛвɛр'нути] 'т. с.' (Загаї)

гори покорити [ʎgɔrɪ пɔкɔ'рив] 'про щасливу жінку' (Кричевичі, Лище)

і гори звернути [i 'gɔrɪ з'вɛрнɛ] 'про сміливу людину' (Кримне)

ГОРІТИ

як мокре горить [ʎак 'мɔкрɛ гɔ'рɪт'] (Клубочин) || [ʎак 'мɔкрɛ гɔ'рɛт'] 'дуже погано, нічк' (Полапи)

ГОРІЛКА

буде свіжа горілочка [ʎбудɛ с'в'іжɔ гɔ'р'ілɔчкɔ] 'весілля, яке має відбутися в селі' (Датинь)

горілка в роті – піся в роботі [гɔ'р'ілка в 'рɔт'і // 'п'іс'а в рɔ'бɔт'і] 'про невірну жінку' (Луцьк)

горілка капає [ʎвɔдкɔ 'кɔпɔйɛ] 'період менструації', жарг. (Клубочин)

горілочку любляти як чорт осипку [гɔ'р'ілɔчкɔ пɔл'уб'л'айɛ ʎак чɔрт 'ɔсɪпкɔ] 'часте бажання вживати алкогольні напої' (Підманове)

дудлити горілку як молоко [ʎдудлɪт' гɔ'рɪлкɔ ʎак мɔлɔ'кɔ] 'про чоловіка-п'яницю' (Гірники)

лікуватися горілкою [ʎл'і'кɔйɛц':а гɔ'р'ілкɔйɔ] 'похмілля' (Воротнів)

попивати горілку [пупɪ'вɔйɛ гур'ілкɔ] 'про чоловіка-п'яницю' (Клубочин)

тонуги в горілці [ʎтɔнɛ в гɔ'р'ілц'і] 'т. с.' (Броди)

ГОРІТИ

робити як мерзле горить [ʎробɪт' ʎак 'мɛрзлɛ гɔ'рɪт'] див. **РОБИТИ**

ГОРІХ

з горіха впасти [з гɔ'р'іхɔ в'пɔлɔ] 'про народження дитини' (Золочівка)

міцний горішок [м'іц'нɪй гɔ'р'ішɔк] 'про терплячу людину' (Усичі)

одним горішком ділитися [ɔд'нɪм гɔ'р'ішɔкɔм 'д'ілɪц':а] 'про щедрю людину' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Клубочин)

як білка за горіхами [ʎак 'б'ɛлкɔ зɔ'ɔрɪхɔмɪ] див. **БІЛКА**

ГОРЛИЦЯ

дівчина як горлиця [ʎд'івчɪнɔ ʎак 'гɔрлɪц'ɔ] див. **ДІВЧИНА**

як горлиця [ʎак 'гɔрлɪц'ɔ] 'про вродливу дівчину' (Острівці)

ГОРЛО

аж із горла лізе [аж із 'гɔрлɔ 'л'ізɛ] (Усичі) || [з 'гɔрлɔ 'л'ізɛ] 'про багату людину' (Млинів)

в два горла [в д'вɔ 'гɔрлɔ] 'вдавитися' (Полапи)

горло чарки просить [ʎгɔрлɔ 'чаркɪ п'рɔсɪт'] 'бажання випити' (Навіз)

за копійчку і горло перегризе [зɔ кɔп'ейічкɔ ʎ 'гɔрлɔ п'ірɪгрɪзɛ] див. **КОПІЙЧКА**

за копійку горло перегризти [зɔ кɔп'ійкɔ 'гɔрлɔ п'ірɪгрɪзɛ] див. **КОПІЙКА**

наїстися від пупка по горло [на'йістис'а в'ід пуп'ка по'горло] див. ПУПОК
невістка як в горлі кістка, а зять любить взять [не'вістка йак в'горл'і
'к'істка, а з'ат' 'л'убит' 'вз'ат'] див. НЕВІСТКА
ціле горло [ц'іле |горло] 'наїстися' (Черемошна Воля)

Г

ГОРЛЯНКА

зашити горлянку [за|шив гор'л'анку] 'не вживати алкогольних напоїв'
(Острівці)

ГОРНЯТА

паровані як горнята мальовані [па'рован'і йак гурн'ата мал'ован'і]
'подібність між собою молодої пари' (Русів)

ГОРОБЕЦЬ

в неї горобці цвірінкають в голові [в 'нейі гороб'ц'і цв'ір'ін'кайут' в
голо'в'і] 'про нерозумну людину' (Любешівська Воля)

веселий як горобець [ве'селий йак гороб'ец'] 'про веселу людину' (Підгайці)

воробей не пролетить [вороб'ей не пролетит'] 'чутливий сон' (Полиці)

горобець в роті не наслідив [гороб'ец' в 'рот'і не насл'ідив] 'відчувати
голод' (Яревище)

горобець стріляний [гороб'ец' стр'іл'аний] 'про перебірливого хлопця, який
подобається багатьом дівчатам' (Плоска)

горобці цвірінкають у макітрі¹⁰⁷ [гороб'ц'і ц'в'ір'ін'кайут' у ма'к'ітр'і] 'про
нерозумну людину' (Кричевичі)

горобця спіймати [гороб'ц'а с'п'ій'мати] (Довгошиї, Поворськ) || [гороб'ц'а
сп'ій'мати] 'отримати відмову під час сватання' (Рудники)

горобцям дулі горнути [гороб'ц'ем дул'і гор'нуте] || [гороб'йам дул'і да'вати] 'про
лінивого чоловіка' [Арк'2005, с. 65]

горобцям дулі загортати (давати) [гороб'ц'ем дул'і гор'нуте] || [гороб'йам
дул'і да'вати] 'т. с.' [Арк'2005, с. 65]

горобцям дулі крутити [гороб'ц'ам 'дул'і к'рутит'] 'т. с.' (Звірив, Кукли,
Боровичі, Колки, Рівне)

горобцям дулі ширихати¹⁰⁸ [гороб'ц'ам |дул'і ши|рихат'] 'нічого не робити'
(Полапи)

за копійку горобця в полі дожене [за ку'п'ііку го'роб'ц'а в 'пол'і дожи|не]
див. КОПІЙКА

маленький як горобець [ма'лен'кий йак гороб'ец'] 'низький чоловік' (Нова
Вижва)

надутися мов горобець на просо [на'дусв' моу' гороб'ец' на 'просо] 'про
сердиту людину' (Мала-Тур'я)

накапузитися як горобець на дощ [нака'пузивс'а йак гороб'ец' на дощ] 'про
мовчазного ображеного чоловіка' (Лобна)

як в горобця під коліном [йак в'гороб'ц'а п'ід кол'іном] 'про щось маленьке'
(Полапи)

¹⁰⁷ МАКІТРА – вид глиняного посуду великого розміру напівсферичної форми з
широким отвором

¹⁰⁸ ШИРИХАТИ – давати

ГОРОД

занадився як когут¹⁰⁹ **у чужий город** [*занадивс'а йак |кугут в чужий город*] див. **КОГУТ**

найти в капусті на городі [*найшли в капусті в городі*] див. **КАПУСТА**

найшли на городі в картоплі [*найшли в городі у картоплі*] 'про народження дитини' (Увин)

сапати города [*сапати гурода*] 1) 'думати' (Гуща); 2) 'курити' (Луцьк)

у городі бузина, а в Києві дядько [*у городі бузина, а ў Києві д'адко*] 'недоречно сказане' (Мала-Тур'я)

ГОРОБИНА

гарна як горобина [*гарна йак горобина*] 'про вродливу дівчину' (Ярославичі)

маленька як горобина [*мален'ка йак горобина*] 'низька дівчина' (Нова Вижва)

як грона горобини [*йак грона горобини*] див. **ГРОНО**

ГОРОХ

буде теплий горох [*буде теплий горох*] 'бути близьким до смерті' (Новосілки)

в стіну горохом [*йак в стіну горохом*] (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Доросині) || [*йак до стіни горохом*] 'про вперту людину' (Любитів)

говорити (сипати) як горохом в стіну [*говорит' би горохом об стіну*] (Бір) || [*сипле йак горохом об стіну*] 'про балакучу людину, базіку' (Береськ)

горох з капустою [*горох с капустою*] 'не мати смаку' (Яревище)

горохом битий [*горохом битий*] 'про невродливу людину' (Підгайці)

два рази горох їсти [*два рази горох їст'*] 'про жадібного' (Синове)

знайти в горосі [*знайшли в горосі*] 'народження кучерявої дитини' (Карпилівка К-Кашир.)

лепече як горох тече [*лепече йак горох тече*] 'про балакучу людину' (Журавники)

перебирати як горох в корзині [*перебирає йак горох ф корзині*] 'про перебірливу дівчину' (Мала-Тур'я)

сипати словами як горохом обсипати [*сипле словами йак гурохом*] || [*сипле словами йак горохом обсипає*] див. **СЛОВО**

сказати не в горох, не в капусту [*сказати ни в горох / ни в капусту*] 'говорити нісенітницю' [Арк'2003, с. 86]

слова як горох із ступи [*слова йак горох з ступи*] див. **СЛОВО**

що тобі дати: гороху чи бобу, чи верцюхом по лобу [*шо тубі дати // гороху чи бобу / чи верцюхом по лобу*] 'хотіти небажаного' (Замшани)

як горох при дорозі [*йак горох при дорозі*] 'про нещасливу людину' (Новосілки)

як до стіни горохом – стукнуло і відскочило [*йак до стіни гурохом // стукнуло і удскочило*] див. **СТІНА**

як об стіну горохом [*йак об стіну горохом*] див. **СТІНА**

¹⁰⁹ КОГУТ – півень

ГОРОХІВ

дурний як звідти до Горохова [*дур'ний йак з'в'ідти до Го'рохова*] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 91]

ГОРОШОК

дурна як пачка горошків [*дур'на йак пачка горош'ків*] див. **ПАЧКА**

дурна як сто грам горошку [*дур'на йак сто грам гу'рошку*] (Маневичі) || [*ту'на йак сто грам гу'рошку*] (Карпилівка К-Кашир., Ясенівка) || [*дур'найа йак сто грам го'рошку*] 'про нерозумну жінку' (Старий Загорів, Яворів)

очі як горошини [*оч'і йак гуру'шини*] || [*гочи йак горо'шене*] див. **ОЧІ**

твердий горошок [*т'вердй го'рошок*] 'про перебірливого хлопця' (Любешівська Воля)

як об стіл горошком [*йак об'ст'іл го'рошком*] див. **СТІЛ**

ГОРПИНА

нашій Горпині гарно в хустині [*наш'ій Гор'пин'і г'арно і в хус'тин'і*] 'про молоду невістку' (Усичі)

ГОРЩИК

вже чим горщик накипів, тим і смердіти буде [*вже чим на'іп'ів го'ршик / тим і смир'д'іти б'уде*] 'негативне враження від якоїсь події' (Підманове)

від горшка до вершка [*в'ід горш'ка до верш'ка*] (Любешівська Воля) || [*вид горш'ка два верш'ка*] 'про людину низького зросту' (Воротнів)

воркоти як горщик [*ворко'ти йак го'рч'ек*] 'про свекруху' (Угриничі)

горшки на лобі побити [*гурш'к'і на лоб'і пубити*] 'бійка п'яного чоловіка' (Локачі)

груди як горщики [*циц'к'е йак горшчи'к'е*] див. **ГРУДИ**

два горшка від вершка [*два горш'ка од вирш'ка*] (Троянівка, Довговоля) || [*два гурш'ка ут вирш'ка*] (Гуца, Холопичі) || [*два верш'ка од горш'ка*] (Годомичі) див. **ВЕРШОК**

одні горшки [*йідн'и горш'ки*] 'одна родина, щось спільне' (Клубочин)

перебирати як циган горшками [*периби'райе йак циган горш'ками*] див. **ЦИГАН**

цицьки як горщики [*циц'к'е йак горшчи'к'е*] див. **ЦИЦЬКИ**

ГОСПОДАР

господар як з гівна пуля [*гос'подар йак з гом'на пул'а*] 'про поганого господаря' (Калинівка)

ГОСПОДИНЯ

в доброго чоловіка і свинка господинька [*в доброго чолов'їка і свинка госпо'дин'ка*] див. **ЧОЛОВІК**

господиня дому [*госпо'дин'а до'мун*] 'про акуратну дівчину' (Яворів)

чистий як господиня [*чистий йак госпо'дин'а*] 'про акуратного хлопця' (Грабовець)

ГОСПОДЬ

Господи милостивий [*Господи ˈмилостивий*] ‘примовляють, коли лякаються’ (Загаї)

Господь забрав розум, забрав і силу [*Господ’ забрав ˈрозум / заб’рав і ˈсилу*] ‘втрата сили’ (Троянівка)

з великого перебору дає Господь перебору [*з великого пере’бору да’є Господ’ пере’бору*] див. **ПЕРЕБІР**

не дав Господь красоти [*не дав Господ’ красоте*] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Полапи)

не доведи Господи [*ни дуведи ˈГосподи*] ‘попередження чи застереження про негаразди’ (Городище)

хай Господь прийме в своєму царстві [*хай Господ’ прийме в ˈцарств’ийї своїй*] ‘померти, потрапити в потойбіччя’ (Тойкут)

як Господь ділив красу, то я спала, а як щастя, то я встала [*як Господ’ д’ілив кра’су / то йа с’пала / а йак ˈщаст’а / то йа вс’тала*] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Коршів)

ГОСТІ

будун в гості прийшов [*будун в ˈгост’і прийшов*] див. **БУДУН**

гості з красними сумками завітали [*гост’і з ˈкрасними сум’ками зав’італи*] ‘період менструації’ (Вітковичі)

гості з Краснодара [*гости з ˈКраснудара*] ‘т. с.’ (Воєгоща, Велика Глуша, Яворів)

гості з Краснодара приїхали [*гост’і з ˈКраснодара при’їхали*] ‘т. с.’ (Гірники)

гості з місяця заходять [*гост’і з ˈміс’яц’а за’ход’ат’*] ‘т. с.’ (Любешів)

гості з Червонограда [*гост’і з ˈЧервонограда*] (Кримне) || [*гост’і з ˈЧервонограда при’їхали*] ‘т. с.’ (Жиричі, Смідин, Ясенівка)

гості прибули / гості приїхали [*гост’і прибули*] (Жиричі) || [*гост’і при’їхали*] ‘т. с.’ (Брани, Береськ, Ботин, Видраниця, Вільхівка, Ворокомне, Гайове, Довгошиї, Словатичі, Куснище, Яворів)

гості прийшли [*гост’і пришли*] ‘т. с.’ (Олександрія, Кукли, Здолбунів, Колодії, Борохів)

приїхали гості з Красного [*при’їхали ˈгост’і з ˈКрасного*] ‘менструація’ (Берестечко, Рівне)

прийшов в гості бодя [*при’шов в ˈгост’і ˈбод’а*] ‘похмілля’ (Мала Глуша)

червоні гості приїхали [*чир’вон’і ˈгост’і*] (Тойкут) || [*чер’воне ˈгосте при’їхале*] ‘період менструації’ (Гірники)

ГОЦЕЛІ¹¹⁰

довгоногі хлопці як гоцелі [*довго’ног’і х’лопц’і йак ˈгоцел’і*] ‘про високого довгоногого хлопця’ (Понінка)

ГРАБЛІ

руки загребуші як граблі [*руки загри’бушч’і йак граб’л’і*] див. **РУКИ**

¹¹⁰ ГОЦЕЛІ, можливо від ГОЦКИ – танці на вечорницях

руки як граблі [руки йак з'рабл'і] || [йак зграбл'а] || [рук'і йак зграбл'ета]
див. **РУКИ**

хоч граблями шукай [хоч грабл'ами шукай] 'дівчина/жінка низького зросту' (Холопичі)

ГРАДУС

бути під градусом [бути пуд з'радусом] 'алкогольне сп'яніння' [Арк'2003, с. 86]

ГРАМ

дурна як сто грам горошку [дур'на йак сто грам гу'рошку] (Маневичі) || [ту'па йак сто грам гу'рошку] (Карпилівка К-Кашир., Ясенівка) || [дур'найа йак сто грам го'рошку] 'про нерозумну людину' (Старий Загорів, Яворів)

ГРАМОТНИЙ

грамотний – видющий і на все тямущий [з'рамотний // вид'ушчи і на все т'а'мушчи] 'про розумну людину' (Прохід)

ГРАНАТА

баба як граната [баба йак гра'ната] див. **БАБА**

ГРАФИНЯ

як графиня в полисканцях¹¹¹ [йак гра'фин'а в полис'кан'ц'ах] 'про акуратну жінку' (Сільце)

ГРЕБІНЕЦЬ

бігати як вош на гребенці [б'ігайе йак вош на греб'ін'ц'у] див. **ВОШ**
як вош на гребінцеві [йак вош на греб'ін'ц'ови] || [йак вош на гриб'ін'ц'і] || [спо'к'їін'і йак 'воше на гриб'ін'цеве] див. **ВОШ**

ГРЕБЛЯ

бійся крохильницьких людей і козлівську греблю [б'їс'а крохил'ниць'ких л'удей і кузл'івс'ку з'ребл'у] див. **ЛЮДИ**
грошей хоч греблю гати [гро'шеї хоч з'ребл'у га'ти] || [гро'ше й хоч з'ребл'у га'ті] || [хоч з'ребл'у га'ти] || [хоч з'ребл'у га'ти] див. **ГРОШІ**
кашутиння як гребля [кашу'тин':а йек з'ребл'а] див. **КАШУТИННЯ**
хоч греблю гати [хоч з'ребл'у га'ти] 'про терплячу людину, якій все одно' (Любитів)

ГРЕК

приїхали греки – привезли цитрини [при'їхали з'реки // привезли цит'рини] 'період менструації' (Самоволя)

¹¹¹ ПОЛИСКАНЦІ – невідоме значення навіть місцевим жителям

ГРЕЧКА

бігати в гречку [бігайе у г'речку] 'про зрадливого чоловіка' (Гірники)

в гречку пригати [в г'речку п'ригати] 'про чоловічу зраду' (Чаруків)

вскочити в гречку [вс'кочиў в г'речку] (Велика Осниця) || [с'кочиў в г'речку] (Велика Осниця) || [с'каче в г'речку] (Точевики) || [ходить у г'речку] 'т. с.' (Юрово)

піти в гречку [п'ішов в г'речку] 'т. с.' (Шклинь)

скакати в гречку [с'каче в г'речку] (Ботин, Жиричі, Кримне, Постійне, Тойкут, Топільне, Млинів, Кукли, Куснище, Бужани, Доросині, Здолбунів, Лаврів, Собіщиці, Липляни, Підлозці, Дачне) || [с'каче в г'речку] (Мала-Тур'я) || [вс'кочила в г'речку] 'про жінку, яка зраджує своєму чоловікові' (Велика Осниця)

як козі гречку [йак куз'і г'речку] див. **КОЗА**

ГРИБ

бери гриби, поки беруться [бе'ри грибе / поке бе'руц':а] 1) 'на все свій час' (Полапи) || [бе'ри гри'би / поки бе'руц':а] 2) 'дівчина, яка довго не виходить заміж' (Турійськ)

молодий як гриб [молодиї йек гриб] 'про молодого вродливого хлопця' (Ветли)

низький як гриб [низ'киї йак гри'бок] 'про низького хлопця/чоловіка' (Осівці) || [низ'киї йак гри'бочок] 'про людину низького зросту' (Яревище)

підрядилася грибом – лізь у кошик [п'ідр'а'дилас'а гри'бом // ліз' у кошик] 'виконувати безпосередньо свої обов'язки' (Зелене)

спокійний як гриб у кошику [спо'к'ійниї йак гриб у кошику] 'про спокійну людину' (Нова Вижва)

чоловік як грибочок [чуло'в'ік йак гри'бочок] див. **ЧОЛОВІК**

як гриб на пні [йак гриб на пн'і] 'про вродливого хлопця' (Постійне)

як гриб у корзині [йак гриб в кор'зин'і] 'про спокійного чоловіка' (Заріччя)

як грибів після дощу [йак гриб'ів п'іс'л'а дошчу] 'багато' (Полапи)

ГРИВА

дівка без коси як кінь без гриви [д'івка без ко'си йак к'ін' без г'риви] || [д'івка без ко'си / шо к'ін' без г'риви] див. **ДІВКА**

ГРИНЬ¹¹²

піти за Гриня [п'ішов за Г'рин'а] 'померти' (Звиняче)

ГРИЦЬ

без Гриця й вода не освятиться [биз Г'риц'а ї вода не ос'в'атиц':а] 'надмірна, нав'язлива присутність' (Полапи)

бліді лица не чарують Гриця [бл'ід'і лиц'а не ча'руйут' Г'риц'а] див. **ЛИЦЯ**

пришов Гриць – дупу тиць [при'шов Г'риц' // 'дупу тиц'] 'непрощений гість, недоречність' (Турійськ)

тиць – бабин Гриць [тиц' // 'бабин Г'риц'] 'недоречно сказане' [Арк'2003, с. 76]

¹¹² ГРИНЬ – покійний житель, вказано місце локалізації кладовища

ГРІМ

жінка як грім [ʃинка ʏак грим] див. **ЖІНКА**

людина як грім [л'у'дена ʏак гр'ім] див. **ЛЮДИНА**

не боїться ні вогню, ні грому [не бо'йці':а ни ог'н'у ни г'рому] || [ни бо'йці':а н'і вог'н'у н'і во'ди] див. **ВОГОНЬ**

не боятися ні грому, ні хмари [ни бо'йці':а ни ʔтучи / ни г'рому] (Борове, Нова Руда) || [ни бо'йці':а ни г'рому / ни ʔтучи] 'про сміливу жінку' (Бір)

свекор – грім, а свекруха – уїдлива муха [с'векор гр'ім / а свек'руха / у'їдлива 'муха] див. **СВЕКОР**

ГРІХ

без гріха [без гр'іха] 'про чесну людину' (Собіщиці)

брати гріх на душу [бе'ре гр'іх на 'душу] (Липляни) || [гр'іх на 'душу б'і'ре] 'про жінку, яка зробила аборт' (Седлище) || [б'рати гр'іх на 'душу] 'робити щось заборонене' (Микове)

взяти гріх на душу / взяти лишній гріх на душу [вз'ала гр'іх на 'душу] (Вовничі, Губин, Добре, Датинь, Кульчин, Посників) || [вз'ала 'лишн'ій гр'іх на 'душу] (Звиняче) || [вз'ала 'важк'ій гр'іх на 'душу] (Гать) || [вз'ати гр'іх на 'душу] 'про жінку, яка зробила аборт' (Звиняче)

від гріха подалі [вит гр'іха по'дал'і] 'застереження' (Вишнівка)

гріх безпокутний [гр'іх 'бес:покутний] 'великий гріх' (Підманове)

гріх великий зробити [гр'іх ве'ликий зару'бела] 'про жінку, яка зробила аборт' (Мала Глуша)

гріх зробити [гр'іх зро'била] 'т. с.' (Доросині)

правда, то не гріх, а торба – то не сміх [п'рава, то не^ч гр'іх / а ʔторба // то не^ч с'м'іх] див. **ГРІХ**

сім смертних гріхів [с'ім с'мертних гр'іх'ів] 'про жінку, яка зробила аборт' (Усичі)

страшний як смертний гріх [страш'ний ʏак с'мертний гр'іх] || (Липляни) [ст'рашна ʏак гр'іх] 'про невродливу людину' (Дюксин)

чоловік красивий – на гріх, а дурний – на сміх [чоло'вік кра'сивий // на гр'іх, а дур'ний // на с'м'іх] див. **ЧОЛОВІК**

ГРІШНИКИ

жарити грішників [ʃарити г'р'ішник'і'ї] 'давати прочухана' (Мельники)

ГРОНО

як грона горобини [ʏак г'рона горо'бини] 'червоні красиві вуста, здебільшого в молодих дівчат' (Височне)

ГРОШІ

без гроша [без гро'ша] 'не мати грошей' (Воротнів)

в грошах кури купаються [в гро'шах ʔкури ку'пайуц':а] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Калинівка)

грошей – діла і до получки нема [гро'шей // д'іла і до пу'лочки ни'ма] 'схильність до витрачання грошей' (Бережки)

грошей кури не глотають [з'рошеї 'кури не г'л'огайт'] 'жити в достатку' (Звиняче)

грошей не міряно [зро'шеї не\м'ір'ано] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Лукив)

грошей повні лантухи [зро'шеї\повни\лантухи] 'т. с.' (Тойкут)

грошей повні мішки [з'рошиї\повне миш'ке] 'т. с.' (Гірники)

грошей проси – не дам [зро'шеї про\си // ни дам] 'скупість багатих' (Любешів)

грошей так як на голові вошей [з'рошеї так йак на голо'ві 'вошей] 'бути багатим' (Підліси, Велика Осниця)

грошей хоч в подушки пхай [зро'шеї хоч в\подушки пхай] 'т. с.' (Навіз)

грошей хоч греблю гати [зро'шеї хоч з'ребл'у га'ти] (Мала Глуша, Довговоля, Комарове Ратнів.) || [хоч з'ребл'у га'ти] (Млинів, Собіщиці) || [хоч з'ребл'у га'ти] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Ощів, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

грошей хоч на вітер [зро'шеї хоч на\в'ітер] 'т. с.' (Любешів)

грошей як в жида вошей [з'рошеї йак в\жида 'вошей] 'т. с.' (Милятин)

грошей як в сучки блох [з'рошеї йак в\сучки блох] 'т. с.' (Велика Осниця)

грошей як вош у циган [з'рошеї йак 'вошей у\циган] 'т. с.' (Годомичі)

грошей як зимою снігу [зро'шеї йак зи\мою с'н'ігу] 'т. с.' (Бережці)

грошей як зірок на небі [зро'шеї йак 'зореї на\небі] 'т. с.' (Полиці)

грошей, кури не клюють [з'рошеї 'кури не кл'у'йт'] (Брани, Рудники, Точевики, Підлозці, Липляни, Кукли, Куснище, Лаврів, Колодії, Усичі, Маневичі, Бужани, Доросині, Борохів, Турійськ, Карпилівка, Дюксин, Липляни, Кримне, Озерці, Любешівська Воля, Яворів, Остріжець, Шменьки, Дюксин, Маневичі, Височне, Бірки, Корчин, Седлище, Цумань, Юрово, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Рівне, Годомичі, Городині) || [зро'шеї шой 'кури не кл'у'йт'] (Велика Осниця, Липне) || [з'рошиї 'кури не кл'у'йт'] (Мирне) || [з'роши 'кури не кл'у'йт'] (Грабовець, Любитів) || [з'рош'і 'кури не кл'у'йт'] (Коршів) || [зро'шеї 'кури не гре'бут'] (Мала Глуша) || [з'роши вже й 'куре не кл'у'йт'] (Полапи, Велика Глуша, Воєгоща) || ['кури не кл'у'йт'] (Млинів, Собіщиці) || [в них с'т'іко тих з'рошеї / шо 'кури не кл'у'йт'] (Загаї) || [в них і 'кури з'рош'і не кл'у'йт'] (Мала-Тур'я) || [в їх грош'еї // 'кури н'і кл'у'йт'] 'т. с.' (Ветли)

грошей, хоч лопатою верни [зро'шеї хот' ло\патою вер'ни] 'про багату людину' (Доросині)

грошей, що немає де й подіти [зро'шеї / шо не\ма де ї по\д'іти] (Велика Осниця) || [зро'шеї / шо н'іде по\д'іти] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Чаруків)

грошима дорогу будуть вистеляти [зрошима до\рогу 'будут' вист'іл'ат'] 'т. с.' (Бережки)

гроші малювати [з'роши мал'ує] 'т. с.' (Нова Руда)

гроші через вуха лізуть [з'рош'і\чириз\вуха л'ізут'] 'т. с.' (Колки)

за гріш шию звернути [за гр'іш\шию з'верне] 'про жадібного' (Тойкут)

за гроші маму продати [за з'рош'і ї\мату про\дасц'] 'т. с.' (Годомичі)

зозулька при грошах окукала [зо'зул'ка при грош'ах о'кукала] див. ЗОЗУЛЬКА

на гроші нема посту [на ɣрош'і не'ма 'посту] 'гроші завжди потрібні' (Шацьк)

не в лежня хліб, не в дурня гроші [ни є 'лежн'а хл'іб / ни є 'дурн'а ɣроши] див. **ЛЕЖЕНЬ**

нема де грошей подіти [ни'ма де ɣрушеї пу'д'іти] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Холопичі)

ні гроша за пазухою [н'і ɣро'ша за 'пазухойу] 'не мати грошей' (Велика Осниця, Юрово)

пішли гроші на розкоші [п'іш'ли ɣрош'і на роз'кош'і] 'бездумно витратити гроші' (Луцьк)

пускати гроші на вітер [пус'кайут' ɣроши на 'в'ітер] (Калинівка) || [ɣрош'і на 'в'ітер пус'кати] 'схильність до витрачання грошей' (Чаруків)

родився, христився, помирай, а гроші давай [ро'дивс'а, хрис'тивс'а, помер'ай, а ɣрош'і да'вай] 'жадібний' (Полапи)

розкидаються грошима куди хочуть [розк'і'дайуц':а ɣро'шима куд'а 'хочут'] 'жити в достатку' (Гірка Полонка)

скупому душа дешевша гроша [ску'пому ду'ша де'шевша ɣро'ша] див. **ДУША**
така хороша, що не варта гроша [та'ка хо'роша / шо ни 'варта ɣроша] 'невродлива жінка' (Клубочин)

щастя не в грошах, аби здоров'я мати [ш'част' не є ɣро'шах / а'бе здо'ров'я 'мате] див. **ЩАСТЯ**

ГРУБА¹¹³

за грубу сісти [за ɣ'руб'у с'істи] 'народження позашлюбної дитини' (Липне)

наробити як кіт на грубі [наро'бив як к'іт на ɣ'руб'і] див. **КІТ**

тільки на грубі грітися [т'іл'ки на ɣ'руб'і ɣр'ітис'а] 'про ліниву людину' (Любешів)

ГРУДЕНЬ

хорошому котові і в грудні березень [хо'рошому ку'тов'і і є ɣрудн'і 'березен'] див. **КІТ**

ГРУДИ

вилізти на груди і виглядати як пес з буди [вил'із на ɣруди і вигл'а'дає як пес з 'буди] 'про зрадливого чоловіка' (Зелене)

груди як горщики [циц'і'к'е як гор'шчи'к'е] 'про великі груди' (Підлісся)

груди як палямбіци [ɣруди як пал'ам'бици] 'т. с.' (Бихів)

серце вискочить з грудей [сер'це 'зара 'вескочет' з ɣру'деї] див. **СЕРЦЕ**

тельняжить у грудях [т'ел'н'ажит' у ɣруд'ах] 'за щось хвилюватися, переживати' (Клубочин)

хоч до грудей клади [хоч до ɣру'деї кл'ади] 'надмірна людська доброта' (Озерці)

як прийшло до грудей, то вже буде од людей [як при'шло до ɣру'деї / то вже 'буде од л'удеї] 'смерть' (Полапи)

якщо має йти під груди, то хай краще йде між люди [як'ш'чо 'має йти п'ід ɣруди / то хай к'раш'че йде м'іж л'уди] 'випустити назовні гази, які накопичились у животі' (Крижівка, Клубочин)

¹¹³ ГРУБА – кам'яна або кахлева піч

ГРУША

вилізти на грушку і рвати петрушку [в'л'ізти на г'рушку і р'вати перт'рушку] 'говорити нісенітниці' (Кричевичі)

груш об'їстися [г'руш об'їстис'а] 'про жінку, яка очікує дитину' (Увин)

допався як Мень до груш [до'навс'а йак Мен' до г'руш] див. **МЕНЬ**

дурний Андруш об'ївся груш [дур'ний Анд'руш об'ївс'а г'руш] див. **АНДРУШ**

любити як душу, трусити як грушу [л'уби йак |душу / тра'си йак г'рушу] || [л'убит' йак |душу / а т'русит' йак г'рушу] див. **ДУША**

любить як чорт суху грушу [л'убит' йак чорт суху г'рушу] див. **ЧОРТ**

найти під грушею [наш'ли н'ід г'рушойу] 'про народження дитини' (Луків)

не можна в дитину вкладати душу – дитину треба лупити як грушу [не |мона в ди'тину вкла|дати |душу // ди'тину т'реба лу'пити йак г'рушу] див. **ДИТИНА**

ніс як грушка [н'іс йак г'рушка] див. **НІС**

перебирати як грушками [пириби'райе йак г'руш'ками] (Звиняче) || [пириби'райе йак гни'лиц'ами] 'про перебірливу дівчину' (Клубочин)

піти під стару грушу [п'ішоў н'ід ста'ру г'рушу] 'померти' (Рудники)

село над річкою, телефон на грушці [се'ло над |р'ічкою / теле'фон на г'рушц'і] див. **СЕЛО**

стара груша [ста'ра г'руша] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Жиричі)

хотіти з груші впасти і сраки не задерти [хочуть з г'руш'і впасти і сраки не задерти] 'хотіти чогось неможливого' (Полапи)

яблуня грушок не родить [йаблун'а г'рушок ни |родит'] див. **ЯБЛУНЯ**

як суха груша [йак суха г'руша] 'про злу тещу похилого віку' (Заріччя)

ГРЯЗЬ

сій у грязь, то будеш князь [с'їй у гр'аз' / то |будеш кн'аз'] 'працелюбність, хороший господар' (Полапи)

ГРЮК

стук-грюк – аби з рук [стук-гр'ук // аби з рук] див. **СТУК**

ГУБА

будь-що до губи – зуби їсти будуть [бут'-шо до гу'бе // |зубе |їсти |будут'] 'пліткувати' (Полапи)

відставити губу [в'ідс'тавила |губу] 'образитися, розсердитися' (Полиці)

вкупилити губу [вкупилити гу'бу] 'т. с.' (Зимне)

губа як в мавпи [гу'ба йак в об'із'їяни] 'великі вуста' (Тойкут)

губа як гемба [гу'ба йак |гемба] 'великі губи' (Цумань)

губа як халява [гу'ба йак ха'л'ава] 'багато говорити' (Калинівка, Русів)

губи в молоці [гу'би в мо'лоц'і] 'про юнака перехідного віку' (Яревище)

губи квасити [гу'би к'васит'] 'про сердиту людину' (Боровичі)

губи надути [гу'би на|дула] 'про ображену людину' (Луцьк)

губи надути як капиці [гу'би на|дув йак |капиц'і] 'т. с.' (Мощена, Любохини)

губи не стулити [гу'би ни |стулит'] 'про гордого' (Калинівка)

губи як бантики [гу'би йак |бантики] (Брани) || [гу'би йак |бант'іки] 'червоні красиві вуста, здебільшого в молодих дівчат' (Корчин)

- губи як бджоли покусали** [губи йак п'чоли поку'сали] 'великі уста' (Новосілки)
- губи як в коня** [гу'бис'к'і йак в ко'н'ари] 'т. с.' (Підманове)
- губи як в старій кобилі** [губи йак в ста'рої ко'билі] 'т. с.' (Великий Курінь)
- губи як варги** [губи йак |варги] (Береги) || [губи йак |варги] 'т. с.' (Мар'янівка)
- губи як вареники** [губи йак ва'реники] (Русів) || [йак ва'ра'нец'і] (Милятин) || [губи йак ва'ренич'к'і] 'пухкі уста' (Коршів)
- губи як вишеньки** [губи йак |вишен'ки] 'про червоні красиві уста, (здебільшого про молодих дівчат)' (Колки, Чаруків)
- губи як гарні, то гарні, а губаті, то губаті** [губи йак 'гарни / то 'гарни / а гу'бати / то гу'бати] 'зовнішній вигляд людини' (Дюксин)
- губи як ковбаси** [губи йак кол'баси] (Цумань) || [губи йак ков'баси] 'великі уста' (Нова Руда, Полиці, Прип'ять)
- губи як колеса** [губи йак кол'еса] 'товсті уста' (Воєгоща)
- губи як кошики** [губи йак |кошики] 'великі уста' (Хрипськ)
- губи як крила чайки** [губи йак к'рила 'чайки] 'т. с.' (Шменьки)
- губи як надута вишня** [губе йак на'дута 'вешн'а] 'червоні красиві уста, здебільшого в молодих дівчат' (Полапи)
- губи як пампушки** [губи йак пампуш'к'і] (Кричильськ) || [губи йак пампуш'ки] 'пухкі уста' (Любитів)
- губи як пельмені** [губи йак п'іл'м'ен'і] 'маленькі губи' (Комарове Старовиж.)
- губи як пелюстки** [губи йак пил'уст'к'е] 'про червоні красиві уста, здебільшого в молодих дівчат' (Бережці)
- губи як постолі** [губи йак постол'и] 'великі губи' (Березичі, Грабове)
- губи як роза** [губи йак 'роза] 'червоні красиві уста' (Рівне)
- губи як спілі вишні** [губи йак с'п'іл'і |вишн'і] (Новосілки) || [губи йак с'тигл'і |вишн'і] 'червоні красиві уста, здебільшого в молодих дівчат' (Шменьки)
- губи як сунички** [губи йак су'нички] 'т. с.' (Вільхівка)
- губи як труби** [губе йек т'руби] (Залаззя) || [губи йак т'руби] (Борове, Бихів, Воєгоща, Гайове, Гірники, Любешів, Липне, Полиці, Коршів, Довговоля, Юрово, Маневичі, Комарове Старовиж.) || [губе йак т'рубе] 'великі уста' (Любешівська Воля, Седлище)
- губи як ягідки** [губи' йак |ягодке] 'червоні красиві уста, здебільшого в молодих дівчат' (Мала Глуша)
- губу відквасити** [губу удк'васив] 'образитися, розсердитися' (Холопичі)
- губу закатати / губу розкатати** [губу зака'тала] (Тойкут, Ворончин) || [губу роска'тала] (Володимир-Волинський) || [роска'тала |губу] 'хотіти багато неможливого' (Любешів)
- де б такого гудзика взяти, щоб на лоб вчепити, щоб губу причепити** [де б та'кого |гуз'іка в'з'ати / шоп на лоб вче'пити / шоп |губу приче'пити] див. ГУДЗИК
- доля маслом губи мастить** [доля |маслом |губи |мастит'] див. ДОЛЯ
- забути язика в губі** [забув |язика в |губ'і] див. ЯЗИК
- закатати губу** [закатала |губу] 'образитися, розсердитися' (Любешів, Бірки)
- закуперити губу** [заку'перила |губу] 'захотіти неможливого' (Полиці)

закупилити губу [зу'бу' заку'пилиў] 1) 'про хвалькувату людину' (Мала-Тур'я) || [заку'пилила 'зубу] (Городині, Луків, Холопичі) || [заку'п'рила 'зубу] (Годомичі) || [заку'пирчила 'зубу] (Володимир-Волинський, Острівок) || [зако'пилити 'зуби] 2) 'образитися, розсердитися' (Довговоля) || [заку'пилити 'зубу] 3) 'про гордого чоловіка/жінку' (Хобултова)

затиснуті губи [затиснут'і 'зуби] 'про жадібного' (Переспа)
іти ще й губу закупилити [і'де ше й 'зубу заку'пилила] 'горда людина, яка себе переоцінює' (Дачне, Кукли, Куснище, Зарічне)

коняча губа [ко'н'ача 'зуба] 'великі вуста' (Мала Глуша)

кусати губу [ку'сати 'зубу] 'про сердиту людину' (Боровичі)

ляпати губою [л'апа'йт' зу'бойу] 'говорити нісенітниці' (Воєгоща)

молоко на губах не висохло [моло'ко на зу'бах не 'висохло] (Клубочин, Рівне) || [ше моло'ко на зу'бах не про'сохло] див. **МОЛОКО**

надуті губи [на'дула 'зуби] 'образитися, розсердитися' (Велика Глуша)

надуті губи як труби [на'дула 'зуби йак т'руби] 'про сердиту людину' (Карпилівка)

не з губи мови, не з носа вітру [ни з губе 'мови / ни з 'носа 'вітру] 'про мовчазну, спокійну людину' (Полапи)

не хочеться губою кривити і жиди калити [ни 'хочиец' :а зу'бойу кривие'ти і 'жиди ка'лие'ти] 'краще не зачіпати дурної людини' (Полапи)

одкопилити губи [одко'пилити 'зуби] 'образитися, розсердитися' (Озерці, Довговоля)

похвали мене моя губонько [похва'ли ми'не мо'йа 'губон'ко] (Воєгоща) || [хва'ли ме'не мо'йа 'губон'ко] (Городині) || [хва'ли 'мене 'мо'йа 'губон'ко] 'хвалитися' (Звиняче, Довговоля, Дюксин, Цумань)

робити із губ халяву [робит' із губ ха'л'аву] 'говорити нісенітниці' (Рівне)

розкатати губу [рузка'тав 'зубу] 1) 'багато хотіти' (Воєгоща) || [роска'тала 'зубу] 2) 'образитися, розсердитися' (Ощів)

розкрити губу як шпак сраку [роск'рив 'зубу йак шпак с'раку] 'багато говорити' (Муравище)

розпустити губу як циган халяву [роп'устив 'зубу йак 'циган ха'л'аву] 'вживати нецензурну лексику' (Княгининок)

така розумна, що через губу не плюне [та'ка ро'зумна / шо 'черес 'зубу не пл'у'йе] 1) 'про людину, яка робить вигляд, що дуже розумна'; 2) 'горда людина' (Довговоля)

хазяйка на всю губу [хаз'а'йка на вс'у 'зубу] див. **ХАЗЯЙКА**

хвали мене моя губо [хва'вали ме'не мо'йа 'зубо] 'хвалитися' (Шменьки)

хвали мене моя губонько, поки не репнеш [хва'вали ме'не мо'йа 'губон'ко / 'поки не 'репниш] 'т. с.' (Яворів)

хвали мене моя губонько, бо ніхто не похвалить [хва'вали ме'не мо'йа 'губон'ко / бо ни'хто не по'хвалє] 'т. с.' (Комарове Ратнів.)

хвали мене моя губонько, бо тя роздеру [хва'вали ме'не мо'йа 'губон'ко / бо т'а розде'ру] (Острівок) || [хва'вали 'мене 'мо'йа 'губон'ко / бо йа 'тебе розде'ру] 'т. с.' (Велика Осниця)

хвали мене моя губонько, то й не розірвешся [хва'вали ми'не мо'йа 'зубо'йко / то'ї ни рузур'вес' :а] 'про хвалькувату людину' (Воєгоща)

хвали мене моя губонько, я тебе, а ти мене [хва'ли ме'не мо'йа |губон'ко, йа // те'бе / а ти // ме'не] 'т. с.' (Воротнів)

хвали моя губонько мене, коли люди не хвалять [хва'ли мо'йа |губон'ко ми'не / коли |л'уди ни хвал'ат'] 'т. с.' (Нова Руда)

хвальби повна губа [хвал'би |повна |губа] див. **ХВАЛЬБА**

цілюю ніжно в губи без притискання [ц'ілуйу |н'іжно в |губи без притис'кан':а] 'дружні відносини між хлопцем і дівчиною' (Луцьк)

через губу не переплюнути [через |губу ни переп'л'унути] (Полиці) || [через |губу не п'л'уне] 1) 'горда людина, яка себе переоцінює' (Дюксин) || [через |губу ни пирип'л'униш]; 2) 'про хвалькувату людину' (Муравище)

через губу не плюне [через |губу не п'л'уне] 'про багату гордовиту людину' (Велика Осниця)

через твою губу хату видно [черес тво'йу |губу |хату |ви'дно] 'про тонкі вуста' (Лаврів)

ГУ-ГУ

ані гу-гу [ан'і гу-гу] 'про мовчазну особу' (Журавники)

ГУДґА¹¹⁴

як гудґа [йак |гудґа] 'про довгий ніс' (Машів)

ГУК

без стуку, без гуку забрали як суку [бес ст'уку / без |гуку заб'рали йак |суку] див. **СТУК**

ГУЛЬКА

копнути в гульку [копнути в |гул'ку] 'бійка п'яного чоловіка' (Зелене)

ГУЛЬТЯЙ

гультяй страшний [гул'т'ай страш'ній] 'про лінивого чоловіка' (Борове)

ГУЛЯТИ

гуляти наліво і направо [гуля'йе на |л'іво і на |п'раво] (Сілець) || [на |л'іво / на |п'раво гул'айе] (Любешів, Лобачівка) || [на |л'іво і на |п'раво] 'про жінку легкої поведінки' (Кричильськ)

гуляти по-чорному [гул'айе пу-|чорному] 'не зберігати подружньої вірності' (Микове, Холопичі)

ГУРАЛЬНЯ¹¹⁵

йде процес гуральні [йде процес гу'рал'н'і] див. **ПРОЦЕС**

ГУРИН¹¹⁶

лапи як в Гурина [лапи йак у |Гурина] див. **ЛАПА**

¹¹⁴ ГУДґА – значення не відоме

¹¹⁵ ГУРАЛЬНЯ – спиртово-горілчаний завод

¹¹⁶ ГУРИН – прізвисько місцевого жителя

ГУСАР

вуса як в гусара [вуса йак в гусара] див. ВУСА

ГУСИ

безмозга гуска [бизмозгла гуска] 'про нерозумну жінку' (Машів)

гнати гуси [гнати гуси] 'алкогольне сп'яніння' [Арк'2005, с. 50]

голову нести як гусак [голову несе йак гусак] див. ГОЛОВА

дурна як гуска [дурна йак гуска] 'про нерозумну жінку' (Межисить)

пнутися як жаба до гуски [пнец':а йак жаба до гуски] див. ЖАБА

розбалакатись як свиня з гускою [розбалакалас' йак свин'а з гускою] див. СВИНЯ

спати як гусь після маку [спит' йак гус'а після маку] 'міцний сон' (Звиняче)

там гуси ночували [там гуси ночували] 'брудно' (Луцьк, Яревище)

хитрий як Панасова гуска [хитрий йак Панасова гуска] 'про хитру людину' (Любешів) || [хитрий йак Панасова гуска] (Броди) || [хитрий йак Панасова гуска] 'про хитру людину' (Липляни, Любешів)

ходити як гуска [ходить' йак гуска] 'про ходу жінки, яка очікує дитину' (Гірники)

як гуска води [йак гуска води] 'алкогольне сп'яніння' (Довгошії)

як з гуся води [йак з гус'а води] 'нічого' (Полапи)

ГУТИРА¹¹⁷

як гутира [йак гутира] 'про повну жінку' (Дюксин)

Г

ГЕДЗЬ¹¹⁸

гедзь вкусив [гедз' вкусив] 'про сердиту людину' (Полиці, Стаївка)

ГЕМБА

губа як гемба [губа йак гемба] див. ГУБА

гембу відквасити [гембу удквасила] 'розсердитися' (Клубочин)

розпустити гембу [розпустити гембу] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 87]

ГРИНДЖОЛИ¹¹⁹

ноги як гринджоли [ног'і йак гринджоли] див. НОГИ

¹¹⁷ ГУТИРА – значення невідоме

¹¹⁸ ГЕДЗЬ – велика муха, що живиться кров'ю тварин і соком рослин

¹¹⁹ ГРИНДЖОЛИ – низькі й широкі сани з боками, що розширюються від передка

ГУДЗИК

де б такого гудзика взяти, щоб на лоб вчепити, щоб губу причепити [де б тако́го |гуз'і́ка в|з'ати / шоп на лоб вче|пити / шоп |губу приче|пити] 'хотіти небажаного' (Підманове)

очі як гудзики [о́чи йак |гузики] див. **ОЧІ**

Д

Д

ДАВАЛКА

тітка давалка [т'і́тка да|валка] див. **ТІТКА**

чесна давалка [чесна да|валка] 'про дівчину легкої поведінки' (Береськ, Видралиця, Губин, Овадне, Полиці, Постійне)

ДАВИД

у нашого Давида ні вроди, ні виду [у |нашого Да|вида н'і в|роди / н'і |вида] 'про невродливу людину' (Карпилівка К-Кашир.)

ДАВНІЙ

не такий старий як давній [не та|к'і́й ста|ри́й йак |давн'і́й] || [не так ста|ри́й йак |давн'і́й] див. **СТАРИЙ**

ДАМА

дама з сумочкою [дама з^с |сумучко́йу] 'про жінку, яка вийшла заміж маючи дитину' (Ясенівка)

ДАР

дар Божий [дар |Божи́й] 'про розумного чоловіка' (Бір)

дар від Бога даний [дар в'і́д |Бога |дани́й] 'про щасливу людину' (Олександрія)

чесний як Божий дар [чесни́й йак |Божи́й дар] 'про чесну людину' (Великий Курінь)

ДАТИ

дати прикурити [дати прику|рити] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Клубочин)

рано дати [рано да|ла] 'про дівчину, яка завагітніла не в шлюбі' (Ясенівка)

ДАХ

дах знесло [дах знес|ло] 'збожеволіти' (Межисить)

дах поїхав [дах по|їхав] (Жиричі) || [дах ну|їхав] (Воєгоща) || [дах по|їхав над гуло|во́йу] 'т. с.' (Любешівська Воля)

ДВА

два на два [два на два] 'про повну людину' (Острівці)

там де одне, там і два [там де од|не / там і два] див. **ОДНЕ**

ДВЕРІ

корона в двері не входить [ко'рона в д'вер'і не в'ходе] див. **КОРОНА**

спина як двері [сп'ена як д'вери] див. **СПИНА**

спокійний як двері [спо'к'їїний як д'вер'ї] 'про спокійну людину' (Селісок)

як в Бога за дверима [йак в'Бога за дв'ир'има] див. **БОГ**

як двері [спо'к'їїний як д'вер'ї] 'про спокійну людину' (Селісок)

як з невісткою сваритися, то на піч дивитися, а як із зятем сваритися, то на двері дивитися [йак з н'ів'істко'ю сва'рис'а / то та'ки на п'іч д'ив'ис'а / а йак з'з'ат'ом сва'рис'а / то на д'вери д'ив'ис'а / бо з'ат' пун'ре з'хати] див. **НЕВІСТКА**

як колгоспні двері [йак кол'хозни д'вери] 'здоровий чоловік' (Кричильськ)

як лобом у двері [йак л'обом в'д'вер'ї] див. **ЛОБ**

як покійник в хаті – двері не закривають [ши'р'інку за'кр'ї / йак по'ко'їн'їк в'хати – д'вери ни за'кр'ї'вайут'] див. **ПОКІЙНИК**

ДВІР

володарка двору [во'лодарка дво'ра] див. **ВОЛОДАРКА**

за перебір получиш чортів двір [за п'еребор по'луч'їш ч'орт'ов дво'р] див. **ПЕРЕБІР**

за той перебір приведе чорта на двір [за то'ї п'ери'б'їр п'рив'е'де ч'орта на дв'їр] див. **ПЕРЕБІР**

занадитися у двір [за'над'ив'с'а у дв'їр] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Лобачівка)

ні кола ні двора [н'ї ко'ла н'ї дво'ра] див. **КОЛА**

щастя повен двір [ш'час'т'а л'повин дво'р] див. **ЩАСТЯ**

ДЕМОНСТРАЦІЯ

менструація-демонстрація [мен'стру'ац'ї'їа-демон'ст'рац'ї'їа] див. **МЕНСТРУАЦІЯ**

ДЕНЬ

бурхливі дні [бурх'лив'ї д'н'ї] 'період менструації' (Полиці)

вдень можна злякатися [в'ден' м'она зл'а'катис'] 'про невродливу дівчину/жінку' (Загаї)

веселий як сонячний день [в'есел'їй як л'сон'ашн'їй ден'] 'про веселу людину' (Мощена)

вчорашній день доганяти [вч'о'рашн'їй ден' дога'н'а'їе] 'похмілля' (Комарове Ратнів.)

вчорашній день наздоганяти [вч'о'рашн'їй ден' наздога'н'а'їе] 'швидка хода' (Замшани)

два дні до смерті осталося [два д'н'ї ду с'мерт'ї вс'талос'а] 'передчуття смерті' (Велика Глуша)

день червоної армії [ден' чер'воної 'арм'ї'ї] 'період менструації' (Гірка Полонка)

денька не стоїть – сонце не пасеться [ден'ка не сто'їт' і л'сонце не па'сец'а] 'про швидкоплинність часу' (Полапи)

дні неладні [д'н'ї не'лад'н'ї] 'період менструації' (Лаврів)

дождатися до останнього дня [дожд'авс' до вс'татн'ого д'н'а] 1) 'бути хворобливим, нездоровим' (Доросині); 2) 'робити все в останній момент' (Годомичі)

жити сьогоднішнім днем [ж^ив^{ут} ' |с'од'н'ішн'ім д^{нем}] 'схильність до витрачання грошей' (Калинівка)

зоряні дні [з^{ор}'ан'і д'н'і] 'період менструації' (Новосілки)

коли не вмирати, то день тіряти [ко'ли не вми'рай / то ден' т'і'р'ай] 'бути близьким до смерті' (Довговоля)

коли сироті женитися, то день малий [ко'ли сирот'і жи'нитис'а, то ден' ма'лий] див. СИРОТА

краса на день – доброта на вік [кра'са на ден' // добро'та на в'ік] див. КРАСА

критичні дні [кри'тичн'і д'н'і] 'період менструації' (Рівне)

лізти як на завтрашній день [л'ізе йак на |завтрашн'ій ден'] (Чаруків) || [іде йак на |завтра] 'повільно ходити' (Турійськ)

молоти як добрий день [меле йак |добрий ден'] 'багато говорити' (Любешів)

морда – за три дні не обсереш [морда // за три д'ні ни об'сериш] див. МОРДА

на чорний день [на |чорни ден'] 'підготовка до смерті' (Клубочин)

наїстися на три дні [на'їелас'а на три д'ні] (Велика Осниця) || [на'ївс'а на три дн'і] 'переїсти' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

останні дні доживати [остан'і д'ні дожи'вайе] 'передчуття смерті' (Ковель)

погані дні [пога'ни дн'і] 'період менструації' (Доросині)

просвистати день [просвистати ден'] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2003, с. 87]

соватися аби день до вечора [совайец'а аби ден' ду |вечора] 'повільно рухатися' (Калинівка)

ті дні [т'і д'н'і] (Любитів) || [ц'і д'н'і] 'період менструації' (Турійськ)

ходить як три дні не їв [ходить' йак три д'ні не їв] 'бути немічним' (Луцьк)

червоні дні [чер'вон'і д'н'і] 'період менструації' (Ощів)

червоні дні календаря [чер'вон'і д'ні календа'р'а] 'т. с.' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

чорні дні [чорн'і д'н'і] 'т. с.' (Бірки)

що день, то ближче до ангела [шо ден' / то б'лише до |ангела] 'з кожним днем ближче до смерті' (Григоровичі, Луцьк)

що день, то ближче до Бога [шо ден' / то б'лише до |Бога] 'передчуття смерті' (Привітне)

що день, то ближче смерті [шу ден', ту б'лише с'мерт'і] 'т. с.' (Звиняче, Собіщиці)

що день, то все ближче [шо ден' / то все б'лише] 'т. с.' (Городині)

як вмирати – все одно день теряти [йак вми'рати – все їд'но ден' т'ер'ати] 'не поспішати' (Ковель)

як корова жувала три дні і виплюнула [йак ку'рова жу'вала три д'ні і |випл'унула] див. КОРОВА

як три дні не їв [йак три д'ні ни їв] 'повільно пересуватися' (Острівок)

ДЕПРЕСІЯ

в депресії сидіти [в деп'рес'ійі си'дит'] 'нудьгувати' (Турійськ)

ДЕРЕВО

дерево сухе, а сучок здоровий [*дерево сухе, а сучок здо|ровий*] ‘немолодий, однак похитливий чоловік’ (Сокіл)

на похиле дерево всі кози скачуть [*на похиле |дерево вс’і |кози с’качут’*] 1) ‘безхарактерна добра людина’ (Полапи) || [*на похиле |дерево і |кози с’качут’*] 2) ‘про нещасну, бідну людину’ (Сокіл)

скрипуче дерево довго скрипить [*скрипуче |дерево |довго скрип’ит’*] ‘хвора людина’ (Нова Вишва)

статура як дерево [*ста|тура йак |дерево*] див. **СТАТУРА**

як всохле дерево [*йак в’сохле |дерево*] ‘про людей старшого віку’ (Велика Осниця)

як до дерева говорити [*йак до |дерева гово|рити*] ‘про впертого чоловіка’ [Арк’2003, с. 88]

як та яблуня між лісовими деревами [*йак та |яблун’а м’іж л’ісовими де|ревами*] див. **ЯБЛУНЯ**

ДЕРКАЧ¹²⁰

дати деркача [*дала дерка|ча*] ‘отримати відмову під час сватання’ (Посників)

старий деркач [*ста’риї дер’кач*] ‘про людей старшого віку’ (Здолбунів)

ДЗВІН

голосний як дзвін, а дурний як довбня [*голос|ней йак зв’ін / а дур|ней йак |довбн’а*] 1) ‘багато розмовляти і все без толку’ (Полапи) || [*го|лосний йак зв’ін / а дур’ний йак |довбн’а*] 2) ‘про нерозумну людину’ (Сілець)

дзвону багато, а правди мало [*звону ба|гато / а п’равди |мало*] ‘обманювати, говорити неправду’ (Млинів)

регоче як дзвіночок [*ре’гоче йак зв’і|ночок*] ‘сміятися’ (Шменьки)

сміх як дзвінок [*см’іх йак зв’і|нок*] див. **СМІХ**

як глухий дзвонить у дзвони [*йак глу|х’ії з’вонит’ в з’вони*] ‘наполегливість’ (Григоровичі)

ДЗЕРКАЛО

лисий як дзеркало [*лисиї йак |зеркало*] (Ярославичі) || [*лисиї йак |зеркало*] (Кульчин) || [*йак |зеркало*] ‘про лисого чоловіка’ (Жиричі)

некрасиву дівку й дзеркало не любить [*некра|сиву |д’іўку й |зеркало не |л’убит’*] див. **ДІВКА**

хоч в дзеркало дивись [*хоч в |зеркало ди|весь’*] ‘про лисого чоловіка’ (Любешівська Воля)

як дзеркало [*йак |зеркало*] ‘про чесну людину’ (Полиці)

ДЗЕТА¹²¹

крутиться як дзета весела [*крутец’|а йак |зета ве|села*] ‘про веселу людину’ (Полапи)

¹²⁰ ДЕРКАЧ – стертий віник

¹²¹ ДЗЕТА – те ж саме, що ДЗИГА

ДЗИГА

бігати як дзиґа [б'іґайе йак |зига] 'швидка хода' (Овадне)
вертітися в полі дзиґою [вертиц'а в 'пол'і |зигойу] див. **ПОЛЕ**
крутітися як дзиґа [к|рутица йак |зига] 1) 'про працювиту жінку' (Полиці) ||
[к'рутиц'а йак |зига] 2) 'дуже швидко рухатися' (Чаруків)
ох уже ця дзиґа [ох у|же ц'а |зига!] 'швидка та метка' [Арк'2003, с. 88]
як дзиґа [йак |зига] 'дуже швидко рухатися' (Троянівка, Комарове, Ратнів.)

Д

ДЗИЗОРИК¹²²

ходити як дзизорик [ходи йак ц|зорик] 'швидка хода' (Милятин)
як дзигорик [йак з|горик] 'швидкість у роботі' (Звиняче)

ДЗІК¹²³

заріс як дзік [за'р'іс йак з'ік] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка'
(Звиняче, Старий Загорів)
зарослий як дзік [за'рослий йак з'ік] 'т. с.' (Милятин)
як дзік [йак з'ік] 'злий чоловік' [Арк'2003, с. 88]

ДЗЬОБ

дзьоб як в дятла [з'об йак |д'атла] 'ніс загнутої форми' (Лобачівка)
ніс як дзьоб [н'іс йак з'об] див. **НІС**
ніс як дзьоб в дятла [нис йак з'об в |д'атла] див. **НІС**

ДЗЬОМБА¹²⁴

високий як дзьомба [ви'сокиї йак |з'омба] 'про високу людину' (Загаї)

ДЗЬОМБУЛ¹²⁵

високий як Дзьомбул [ви'сок'ії йак |з'омбул] 'про високу людину' (Клубочин)

ДЗЮРА¹²⁶

кращої дзюри шукати [к|рашчойі |з'юри шу|кайе] 'про невірною чоловіка'
(Охлопів)

ДИВИТИСЯ

вмер і дивиться [вмер і |дивица] див. **ВМЕРТИ**
сохни-сохни, та дивись не здохни [сохни / |сохни // та ди'вис' ни з|дохни]
див. **СОХНУТИ**

ДИВО

диву дивлять [диву |дивл'ат'] 'про погані сни' (Млинів)
диву даватися [диву да'ватиса'] 'дивуватися' (Годомичі)

¹²² ДЗИГОРИК – годинник, запоз., з польської мови

¹²³ ДЗІК – дикий кабан

¹²⁴ ДЗЬОМБА – значення невідоме

¹²⁵ ДЗЬОМБУЛ – прізвисько місцевого жителя, високого зросту

¹²⁶ ДЗЮРА – дівка

ДИЛДА¹²⁷

висока як дилда [ви'сока йак 'дилда] 'про довгоногу високу дівчину' (Турійськ)

ДИМ

до диму випити [до'диму 'випила] 'бути дуже п'яним' (Вітковичі)

наговорити сім мішків диму [нагово'рив с'ім м'ішк'ів 'диму] див. **МІШОК**

п'яний в дим [п'йаний в дим] 1) 'алкогольне сп'яніння' [Арк'2005, с. 50] || [п'йаний йак дим] 2) 'бути дуже п'яним' (Мирне)

п'яний в диміну [п'йани в д'м'іну] 'т. с.' [Арк'2005, с. 50]

сім мішків диму [с'ім м'ішк'ів 'диму] див. **МІШОК**

сунутися як мішок з димом [суниц'а йек ми'шок з 'демом] див. **МІШОК** (Ворокомне)

шлятися як дим по світі [ш'л'айеіц'а йак дим по с'в'іт'і] 'про жінку легкої поведінки' (Звиняче)

ДИНЯ

диньку вхопити [дин'ку вхо'пив] 'отримати відмову під час сватання' (Шменьки)

диню винести [дин'у 'винесла] (Жиричі) || [винести 'дин'ку] (Датинь) || [дати 'ден'у] 'т. с.' (Ворокомне)

дупи як дині [ду'пи йак 'дин'і] див. **ДУПА**

як гнила динька [йак гни'ла 'дин'ка] 'бути хворобливим, нездоровим' (Новосілки)

як диня [йак 'дин'а] 'про лисого чоловіка' (Ощів)

ДИРКА

дирка в голові [ди'ерка в гулу'в'і] 'часткова втрата пам'яті, забудькуватість' (Гірники)

залізити в засрану дирку [за'л'істи в зас'рану 'ди'ерку] 'виявляти надмірну цікавість' (Полапи)

кров висмоктати і дирки не оставити [кров 'висмокче і 'дирк'і ни ус'тавит'] див. **КРОВ**

хлоп не миш, два рази в одну диру лізити не хоче [хлоп не миш / два 'рази в од'ну 'диру 'л'ізити не хо'че] див. **ХЛОП**

як в мості дирка [йак в мус'ту 'дирка] див. **МІСТ**

ДИТИНА

блінів нажарити на дитині [бл'ін'ів на'жарити на дитин'і] див. **БЛІНИ**

взяти жінку з чужими дітьми [вз'ав 'ж'інку з чужими 'д'іт'ми] див. **ЖІНКА**

взяти з дітьми [вз'ав з 'д'іт'ме] 'про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною' (Міятин)

викинути дитину [викинула дитину] (Ветли) || [вик'інула дит'а] 'про жінку, яка зробила аборт' (Велика Осниця)

¹²⁷ ДИЛДА – людина, що відзначається силою, міцною будовою і переважно високим зростом

викинути дитя [в^ікинула ди^т'а] 'передчасні пологи' (Любешів)

витравити дитину [в^ітравила ди^тину] 'втрата дитини, зробити аборт' (Межисить)

вишкребти дитину [вишкребла ди^тину] 'т. с.' (Березичі)

від сонця дитину вродити [в'ід^ісонц'а ди^тину вро^дила] див. **СОНЦЕ**

встидлива як дитина [встидлива йак ди^тина] 'про сором'язливу дівчину' (Смідин)

дитину згубити не в пору [ди^тину згу^била ни в^іпору] 'передчасні пологи' (Тойкут)

мати непирне дитя [ма^йе не^пирне ди^т'а] 'народити позашлюбну дитину' (Мельники)

нагуляти дитину [нагу^л'ала со^б'і ди^тину] 'т. с.' (Загаї)

не можна в дитину вкладати душу – дитину треба лупити як грушу [не^імона в ди^тину вкла^дати ^ідушу // ди^тину т^реба лу^пити йак з^рушу] 'про виховання дитини' (Полапи)

не спи – дитя підкинуть [не спи // ^ід'ецко н'ід^кинут'] 'промовляють до людей, які засинають' (Більськ-Підляський)

нюняти як мале дитя [н'ун'айе йак ма^ле ди^т'а] 'голосно плакати' (Любешів)

подіти дитину [по^д'іла ди^тину] 'про жінку, яка зробила аборт' (Загаї, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

привести дитину [приве^ла ди^тину] 'жінка, яка народила дитину' (Велика Осниця, Посників)

розмазати дитину [роз^лмазати ди^тину] 'не строго виховувати, все дозволяти' (Годомичі)

розмазурити дитину [розма^зурити ди^тину] 'розпестити дитину' (Клубочин)

розум як в дитини [ро^зум йак в^і ди^тини] див. **РОЗУМ**

скинути дитину [с^кинула ди^тену] 1) 'передчасні пологи' (Милятин) || [с^к'інула ди^тину] (Велика Осниця) || [с^к'інула ди^т'а] (Велика Осниця) || [ди^т'а с^кинула] (Підгайці) || [с^кинула ди^тену] (Велика Глуша) || [с^кинула ди^тину] 2) 'зробити аборт' (Селісок, Загаї, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Маневичі)

сором'язливий як дитятко [со^ром'язливи^й йак ди^т'атко] 'про сором'язливих' (Любешівська Воля)

спати як дитина після купелі [спит' йак ди^тина ^ін'ісл'а ку^пел'у] 'міцний сон' (Звиняче)

спати як дитятко [спит' йак ди^т'атко] 'т. с.' (Холопичі)

спудити дитину [спудила ди^тину] 'втратити дитину через переляк, нервовий стрес' (Топільне)

стидливий як мала дитина [стид^ливе йак ма^ла ди^тина] (Бужани) || [стид^ливи^й йак ма^ла ди^тина] 'про сором'язливого хлопця' (Мельники)

хіба мати винувати, що дитина дурнувата [х'іба ^імати вину^вата / шо ди^тина дурну^вата] див. **МАТИ**

цицькова дитина [циц^кова ди^тина] 'бути дуже прив'язаним до мами' (Клубочин)

чесна як мала дитина [чесна йак ма'ла ди'тина] 'про чесну людину' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки) || [чесний йак ма'ла ди'тина] 'т. с.' (Бужани)
як мале дитя [йак ма'ле ди'т'а] 'голосно плакати' (Городині) || [йак ма'ле ди'т'а] 'чутливий сон' (Велика Осниця)

ДИХАТИ

аж тяжко дихати [аш |т'ашко |дихати] 'переїсти' (Холопичі)

брехати як дихати [б'реше йак |дише] див. **БРЕХАТИ**

ледь дихати [лед' |дише] 'передчуття смерті' (Любешів, Доросині)

натоптатися аж дихати запирає [натоп'тавса аж^ш |дихат' запи'райе] див. **НАТОПТАВСЯ**

як не брехне, то й не дихне [йак ни брих'не / то ї ни диx'не] || [йак ни збриx'не / то ї ни здих'не] див. **БРЕХАТИ**

ДИШЕЛЬ¹²⁸

високий як дишель [ви'сок'і йак |дишел'] (Дюксин) || [ви'сокиї йак |дишел'] 'про високу людину' (Борохів)

довгий як дишло [довгий йак дишл'] (Духче) || [йак |дишел'] 'т. с.' (Городині)

ніс як дишель [нис йак |дишло] див. **НІС**

тинятися як віз биз дишля [тин'атис'а йак в'із биз |дишл'а] див. **ВІЗ**

як дишло, куди впхнув туди і вийшло [йак |дишло / ку'ди пх'нув ту'ди ї |вишло] 'скрізь прилаштуватися, своя користь' (Полапи)

ДИЯВОЛ

душу дияволу віддати [душу д'йаволу о'д:ав] див. **ДУША**

зарости як диявол [за'росле йак |д'авол] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Юрово)

і пану Богу свічка, і дияволу угарок [і |пану |Богу с'в'ічка / і ди'яволу у'гарек] див. **ПАН**

ДІБРОВА

ваші розмови чути до діброви [ваши роз'мове |чути до д'іброве] див. **РОЗМОВА**

ДІВА

стара діва [ста'ра |д'іва] (Постійне, Сілець, Рудники, Жиричі, Велика Глуша, Бірки, Корчин, Рівне, Коршів, Колодії, Усичі, Маневичі, Борохів, Здолбунів, Зарічне, Підлозці, Цумань, Мала Глуша, Олександрія) || [ста'ра |д'ева] (Бобрин, Видраниця, Козлиничі, Ясенівка, Остріжець, Маневичі, Комарове Ратнів., Цумань, Гать, Ветли) || [ста'райа |д'івка] (Старий Загорів) || [йак ста'ра |д'ева] 1) 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Точевики, Вітковичі) || [ста'ра |д'івка] 2) 'про перебірливу дівчину' (Седлище, Яворів, Воєгоща, Юрово, Височне, Звиняче, Озерці, Загаї)

як дівиця [йак д'івиц'а] 'про сором'язливу дівчину' (Кричильськ)

як моя подруга між дівами [йак мо'йа под'руга м'іж |д'івами] див. **ПОДРУГА**

¹²⁸ ДИШЕЛЬ – товста жердина, прикріплена до передньої частини воза або саней, що використовується для запрягання коней і допомагає правити ними

ДІВКА

встидливий як дівка [встидливиї йак 'д'івка] 'про сором'язливих' (Доросині)

всю обувь сходити до дівки [всу 'обув' схо'див до 'д'івки] див. **ОБУВЬ**

гарна дівка як маківка [гарна 'д'івка йак 'мак'івка] 'про красиву дівчину' (Луцьк)

гуляща дівка [гул'ашча д'е'ваха] (Датинь) || [гул'ашча 'д'івка] 'нецнотлива дівчина, яка часто змінює партнерів' (Видранка, Козлиничі)

гухана дівка [гухана 'д'івка] 'т. с.' (Сільце)

де дівку чує, там і ночує [де 'д'івку 'чує / там і но'чує] 'бути в інтимних стосунках з дівчиною' (Любешівська Воля)

дівка – рука рукою, нога ногою ['д'івка // ру'ка рукою / но'га ну'гою] 'про здорову красиву дівчину' (Межисить)

дівка без коси – немає краси ['д'івка без ко'си // не 'має кра'си] 'красива дівоча коса' (Кукли)

дівка без коси як кінь без гриви ['д'івка без ко'си йак к'ін' без г'риви] (Клубочин) || ['д'івка без ко'си / шо к'ін' без г'риви] 'у дівчини повинні бути гарні коси' (Брани)

дівка коси розчісує, а в парубків серце мліє ['д'і'фка 'коси рос'ч'ісує / а в паруп'к'ів 'серце м'л'іє] 'красива дівоча коса' (Мала Тур'я)

дівка на виданні ['д'івка на вида'н':і] 'про молоду вродливу дівчину' (Коршів)

дівка наставила роги ['д'івка на'ставила 'роги] 'дівчина, яка відмовила у сватанні' (Ясенівка)

дівка чиста як вода ['д'івка 'чиста йак во'да] 'про незайману дівчину' (Полапи)

дівка як з гівна плівка ['д'і'ўка йак з гум'на п'л'і'ўка] 'про дівчину легкої поведінки' (Журавичі, Сокіл)

дівка як куриця ['д'івка йак 'куриц'а] 'про невродливу дівчину' (Заріччя)

дівка як муц ['д'івка йак муц] 'про повну дівчину' (Колодії)

дівку не перелюбиш, діжку не перемісиш ['д'івку ни пирим'л'убиш / а 'д'ішку ни пирим'ісиш] 'сумлінність' (Горохів)

дівок перепробувати ['д'і'вок перип'робував] 'про перебірливого хлопця' (Чаруків)

дівок як в решеті дірок ['д'і'вок йак в'риши'т'і д'і'рок] 'т. с.' (Хрипськ)

довгонога дівка [довго'нога 'д'івка] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Острожець)

досиділась дівка до сивих кіс, до жовтих зубів [досид'і'лас' 'д'івка до 'сивих к'іс / до 'жовтих зуб'ів] 'про дівчину, яка довгий час не виходить заміж' (Великий Курінь)

забрана дівка [забрана 'д'івка] 'дати згоду на одруження' (Підгайці)

заклеймована дівка [закли'мована 'д'івка] 'про нецнотливу дівчину' (Жиричі)

запилась дівка [запим'лас' 'д'і'ўка] 'заручена дівчина' (Лаввичі)

засватана дівка всім хороша [зас'ватана 'д'і'ўка вс'ім хо'роша] 'т. с.' (Броди)

засватана дівка усім гарна [зас'ватана 'д'івка вс'ім гарна] 'загальна оцінка зарученої дівчини' (Гута-Боровенська)

засидітись у дівках [*си'дит' у д'ів'ках*] (Карпилівка) || [*засе'д'ілас' у д'ів'ках*] (Полапи) || [*засид'ілас'а в д'ів'ках*] 'дівчина, яка довго не виходить заміж' (Липляни, Бужани, Доросині, Жиричі, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Липляни, Сілець, Ботин, Посників)

зашомпурити дівку [*зашом'пурити д'іўку*] 'позбавити дівчину цноти' (Павлів)

книжка в сумці, а дівка на думці [*к'нижка у с'умц'і / а д'іўка на д'умц'і*] див. **КНИЖКА**

козир-дівка [*козир-д'івка*] див. **ДІВКА**

миколаївська дівка [*миколайівс'ка д'івка*] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Воєгоща, Жиричі)

некрасиву дівку й дзеркало не любить [*некра'сиву д'іўку й дзеркало не л'убит'*] 'про некрасиву жінку' (Луцьк)

ображену дівку корчити [*ображену д'івку корчит'*] 'сердитися; робити вигляд, що сердитий' (Полапи)

подивися, женише, твоя дівка не дише [*пуди'виса / жи'нише / твуйа д'івка ни дише*] див. **ЖЕНИХ**

польська дівка [*пол'с'ка д'івка*] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Добре)

посивіти в дівках [*посив'іти в д'ів'ках*] (Княгининок) || [*так і поси'в'ієш у д'ів'ках*] 'т. с.' (Кримне)

приглядатися як сліпий до дівки [*пригл'адайц'а як сл'іпий до д'івки*] див. **СЛІПІЙ**

пузата дівка [*пузата д'івка*] 'про вагітну жінку' (Ясенівка)

розпустила дівка коси, а за нею всі матроси [*розпус'тила д'івка 'коси / а за нею всі мат'роси*] 'про розкішне довге волосся' (Сілець)

сватає сім, а дівка буде не всім [*с'ватає с'ім / а д'івка 'буде не вс'ім*] 'про перебірливу дівчину, яка довгий час не виходить заміж' (Гута-Боровенська)

сивіти у дівках [*сив'іє в д'ів'ках*] 'т. с.' (Новосілки)

соватися по чужих дівках [*совайц'а по чужих див'ках*] 'про чоловічу зраду' (Новосілки)

стидатися як дівка до вінчання [*стидайц'а як д'івка до в'інчан'а*] 'про сором'язливу дівчину' (Машів)

хвацька дівка [*хвац'ка д'іўка*] 'про вродливу дівчину' (Григоровичі)

цибата дівка [*ой ци'бата д'івка*] 'про тонкі ноги' (Любешівська Воля)

юна дівка [*йуна д'івка*] 'про молоду вродливу дівчину' (Лаврів)

як була дівкою, то сцяла цівкою, а як стала молодницею, то цілою рукавицею [*як була д'івкою / то с'ц'ала ц'івкою / а як с'тала мо'лодиц'ою / то ц'ілою рука'виц'ою*] 'приємні спогади про молодість' (Клубочин)

ДІВЧАТА

в Думашеві дівчата дешеві, а в Клубочині – за пів ціни [*в Дума'шев'і д'івчата дешев'і / а в Клубочин'і // за п'ів ц'іни*], жарт. 'про нецнотливу дівчину' (Клубочин)

вже дівчина стірається [*вже д'івчина ст'ірайц'а*] 'період менструації' (Гать)

дівочка-квіточка [д'івочка-к'віточка] 'про молоду дівчину' (Великий Курінь)

дівчат міняти як шкарпетки [д'івчат м'ін'айе йак шкар'петки] 'про перебірливого хлопця' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

дівчат пасти [д'івчат пас'ти] 'бути прихильними до дівчат' (Підманове)

дівчата, котра з вас не почата? [д'івчата // кот'ра з вас ни пучата?] 'жартівливо про нецнотливу дівчину' (Клубочин)

дівчата, котра з вас почата, якщо ні, то йдіть до коня [д'івч'ета, кот'ра з вас поч'ета, йак'шо н'е, то йд'іте до ко'н'е] 'т. с.' (Світязь)

дівчина з косою, як трава з росою [д'івчина з ко'сою йак тра'ва з ро'сою] 'про красиву косу дівчини' (Мирне)

дівчина як ангел [д'івчина йак 'ангел] 'молода вродлива дівчина' (Звиняче)

дівчина як береза [д'івч'іна йек бе'реза] (Ветли) || [йак бе'реза] 'струнка дівчина' (Брани)

дівчина як горлиця [д'івчина йак 'горлиц'а] 'молода вродлива дівчина' (Новосілки)

дівчина як зірочка [д'івчина йак 'зірочка] 'т. с.' (Велика Осниця)

дівчина як калина [д'івчина йак ка'лина] (Вітковичі, Дюксин) || [йак та ка'лина] (Кримне) || [йак ка'лина] (Озерці) || [йак чер'вона ка'лина] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки) || [гарна йак ка'лина] 'т. с.' (Карпилівка)

дівчина як княгиня [д'івчина йак кн'а'гин'а] 'т. с.' (Звиняче)

дівчина як панянка [д'івчина йак па'н'енка] 'про акуратну дівчину' (Новосілки)

дівчина як ступа [д'івчина йак с'тупа] 'дівчина/жінка низького зросту' (Шменьки)

дівчина як у лузі калина [д'івчина йак у 'лузі ка'лина] 'про красиву дівчину' (Луцьк)

для дівчини гадость, а для жінки радість [дл'а д'івчини гадост' / а дл'а ж'інк'і радост'м'] 'період менструації' (Ковель)

красна дівчина [красна д'івчина] 'про вродливу дівчину' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

міняти дівчат як циган кобилу [м'ін'айе д'івчат йак ци'ган кубилу] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Калинівка)

молода як калина красна [моло'да йак ка'лина к'расна] 'наречена, вродлива дівчина' (Гірка Полонка)

не микуляй очима, я не твоя дівчина [не мику'л'ай о'чима, йа не тву'йа д'івчина] див. ОЧІ

перебирає дівчат як шкарпетки [пере'бирає д'івчат йак шкар'петки] 'про перебірливого хлопця' (Сілець, Вільхівка)

пропала дівчина [пру'пала д'івчина] 'про закохану дівчину' (Холопичі)

розпустили кучері дівчата [роспус'тили 'кучер'і д'івчата] див. КУЧЕРІ

соромливий як дівчина [сором'ливи' йак д'івчина] 1) 'про сором'язливого хлопця' (Нова Вишва) || [сором'яз'ливи' йак д'івчина] 2) 'про сором'язливих' (Велика Осниця)

чемна дівчина [чемна д'івчина] 'про сором'язливу дівчину' (Словатичі)

ДІД

бородатий як дідуган [боро|датиї̯ йак д'іду|ган] 'про бородатого чоловіка' (Карпилівка К-Кашир.)

Дід Мороз приніс [Д'ід Мо|роз при|н'іс] 'про народження дитини' (Ворокомне)

дід по бабі – рідна тітка [д'ід по|баб'і // р'ідна |т'ітка] 'не мати родинних зв'язків' (Смідин)

дід почаєвський [д'ід по|чайі|вс'к'ії] 'про бородатого чоловіка' (Луковичі)
дїду хутшій – село горить! хай горить – піду в друге [д'іду / хут|ш'її // село гу|рит' / хаї го|рит' // н'іду в|друге] 'нікуди не поспішати' (Підманове)

йти як дід старий [іде йак д'ід ста|риї] 'повільно рухатися через втрату сили' (Гірники)

кинув оком дідо [кинув |оком |д'ідо] див. **ОКО**

ни корився дід бабці, той не буде жабці [ни ко|ривс'а д'ід |бабці / тої не |буде |жабці] 'про непокірного' (Полапи)

сивий дідок [сивий д'і|док] 'про людей старшого віку' (Підлозці)

слідом за дідом [сл'ідом за |д'ідом] див. **СЛІД**

сліпого діда вудити [сли|пого |д'іда |вудети] 'процес самогоноваріння' (Ворокомне)

смикати діда за вуса [с|микаїе |д'іда за |вуса] 'т. с.' (Словатичі, Поворськ, Датинь, Березичі, Броди, Ботин)

старий дід [ста|риї д'ід] 'про неодруженого чоловіка' (Довгошії)

стільки діда – стільки хліба [с'к'іл'ки |д'іда // с'т'іл'ки хл'іба] 'у всьому має бути міра' (Клубочин)

хропіти як старий дід [хро|пе йак ста|риї д'ід] 'хропіти' (Карпилівка)

як дід Мамай [йак д'ід Ма|май] 'про вусатого чоловіка' (Замшани)

як дід Мороз [йак д'ід Мо|роз] 'про неголеного й непідстриженого чоловіка' (Торговиця)

як дід старий [йак д'ід ста|риї] 'про бородатого чоловіка' (Калинівка)

як старий дід [йак ста|риї д'ід] 'про неголеного й непідстриженого чоловіка' (Комарове Старовиж.)

ДІДЬКО

дати дідька лисого [дати |д'ід'ка |лисого] 'нічого не дати' (Тристеня)

дідько помагає [йо|му й |д'іт'ко по|ма|гаїе] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Мала-Тур'я)

залатаний як дідько [за|латаниї̯ йак |д'ід'ко] 'про неакуратного чоловіка' (Зубильне)

хоч дідька з'їж, а правду ріж [хоч |д'ід'ка зїїш, а н|равду р'іш] 'про чесних осіб' (Ковель)

як той дідько [йак тої |д'ід'ко] 'про невродливу людину' (Старий Загорів)

ДІЖА

дівку не перелюбиш, діжку не перемісиш [д'івку ни пири|л'убиш / а |д'ішку ни пири|м'ісиш] див. **ДІВКА**

діжка каже буль-буль [д'ішка |каже бул'-бул'] 'постійно бути невдоволеним, буркотіти' (Бужани)

заходити як діти в школу [заход'ят' йак 'д'іти в ш'колу] 'подобатися' (Луцьк)

краще камінь глідати, ніж дітей годувати / діти годувати як камінь глодати [к'рашче 'кам'ін' гл'ідати / н'їж д'іт'ей гуду'вати] || [к'рашче 'кам'ін' глодати / йак д'іт'ей гуду'вати] || [д'іти году'вати йак 'кам'ін' глодати] див. **КАМІНЬ**

малі діти – малий клопіт, великі діти – великий клопіт [мал'и 'д'іти // мал'и клопути / велики 'д'іти // велики клопути] (Кримне, Синове) || [мал'и 'д'іти // мал'ий клоп'ут / б'іл'ши 'д'іти // б'іл'шій клоп'ут] (Воєгоща) || [мал'її 'д'іти // мал'ий клоп'ут] 'клопоти та проблеми при вихованні дітей' (Машів, Буяни)

малі діти – малі біди [мал'и 'д'іти // мал'и б'іди] 'т. с.' (Нова Руда)

малі діти їдять хліб, а великі серце [мал'и 'д'іти ї'д'ут' хл'іб / а велик'і 'серце] (Милятин) || [мал'ї 'д'іти ї'д'ат' хл'іб / а велик'і 'серце] 'т. с.' (Холопичі)

малі діти спати не дають, а великі жити [мал'ї 'д'іти сп'ати ни да'їут' / а велик'і 'жити] (Троянівка) || [мал'ий 'д'іти ни да'їут' сп'ати / а велик'і 'жити] 'т. с.' (Бихів, Любешів, Холопичі)

мудрий як мого батька діти [мудри'й йак 'мого бат'ка 'д'іти || мудра йак 'мого бат'ка 'д'іти] див. **БАТЬКО**

на діти – напердіти, треба себе гядіти [на 'д'іти // напер'д'іти / т'реба с'ібе гл'ад'іти] 'про тих, хто дбає про себе' (Клубочин)

нема долі не по літах, не по дітях [не'ма 'дол'ї не по л'їт'ох не по д'їт'ох] див. **ДОЛЯ**

піти на діти [п'їшов на 'д'іти] (Дюксин) || [п'їшов на чуж'ї 'д'іти 'жити] 'одружитися на жінці з дитиною' (Понінка)

сила в дітях осталася [сила в 'д'їт'ах вст'алас'я] див. **СИЛА**

тихо дітки – батько п'яний [тихо 'д'їтки // бат'ко п'їяній] 'правильно поводитися, увійти в становище' (Маковичі)

ходити як діти до школи [ходит' йак 'д'іти до ш'коли] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Смідин)

як малі діти [йак мал'ї 'д'їте] 'подібність людей старшого віку на малих дітей' (Привітне, Турійськ)

якби не ті Василі, то не було б дітей на селі [йак'би не т'ї Васи'л'ї / то не було б д'їт'ей на сел'ї] 'популярність імені Василь' (Зелене)

які батьки, такі діти [йак'к'ї бат'к'ї / тал'к'ї 'д'іти] див. **БАТЬКИ**

ДНІПРО

ніс, так ніс, як через Дніпро ніс [н'їс / так н'їс / йак 'через Дн'їп'ро н'їс] див. **НІС**

ДНО

змерзнути як на морському дні [змерз йак на морс'їкому д'н'ї] 'змерзнути' (Любешів)

пити і дна не бачити [п'їє і дна ни 'бачит'] 'алкогольне сп'яніння' (Любешів)

ДОБРЕ

добре вложити [*добре вло'жив*] див. **ВЛОЖИТИ**

добре їй за ним [*добре їй за ним*] ‘про жінку, у якої не зраджує чоловік’ (Загаї)

ДОБРО

дати добро [*да'ла доб'ро*] ‘дати згоду на одруження’ (Бужани)

добра повне кухро [*доб'ра 'повне 'кухро*] ‘жити в достатку’ (Новосілки)

добром аж світиться [*доб'ром аш с'в'ітиц':а*] ‘надмірна людська доброта’ (Велика Осниця)

мотати добро наліво й направо [*мо'тайе доб'ро на 'л'іво й на 'право*] ‘про щедру людину’ (Мала-Тур'я)

обрости добром як жид пархами [*обр'іс доб'ром йак жид 'пархами*] ‘багатство’ (Бортнів)

по біді і по добрі [*по б'ід'і і по доб'р'і*] див. **БІДА**

ДОБРОТА

краса на день – доброта на вік [*кра'са на ден' // добро'та на в'ік*] див. **КРАСА**

ДОВБЕХА¹²⁹

не голова, а довбеха [*ни гулу'ва / а дов'беха*] див. **ГОЛОВА**

ДОВБНЯ¹³⁰

голосний як дзвін, а дурний як довбня [*го'лосний йак зв'ін / а дур'ний йак до'вбн'а*] див. **ДЗВІН**

довбнею не доб'єш [*довбнею не до'б'єш*] ‘про вперту особу’ (Липляни)

як той довбень [*йак тої 'довбен'*] ‘т. с.’ (Дачне, Собіщиці, Млинів)

ДОВЖИНА

що в довжину, що впоперек [*шо вздовж / шо в'попирик*] ‘про повну людину’ (Смолярі)

що в ширину, що в довжину [*шо в'шир / то вздовж*] див. **ШИРИНА**

ДОВІС

взяти з довісом [*вз'ав з до'в'есом*] ‘про чоловіка, який одружився з жінкою, котра має дитину’ (Ставок)

ДОВША

ширша ніж довша [*ширша н'іж 'довша*] (Турійськ) || [*ширша йак 'довша*] (Микове, Холопичі) див. **ШИРША**

¹²⁹ ДОВБЕХА (ДОВБЕШКА) – дерев'яний молоток або взагалі замашна палиця з потовщенням на кінці; зневажл. те ж саме, що голова

¹³⁰ ДОВБНЯ – те ж саме, що ДОВБЕХА

ДОГАНЯТИ

остався серучи, не доженеш біжучи [оставс'а сиручи / ни дожи'неш бижу'чи] див. **ОСТАТИСЯ**

ДОГОДИТИ

ще той не вродив, щоб тобі догодив [ше той ни врудив / шоп 'жинц'і дуго'див] див. **ВРОДИТИ**

ДОЗА

дозу прийняти [дозу при'н'ати] 'випити горілки' (Клубочин)

ДОКОСИТИ

докосив і закосив [доко'сив і зако'сив] 'косіння' (Горохів)

ДОКТОР

один доктор знає куди, другий – чим [о'дин 'доктор з'нає ку'ди / дру'гий // чим] 'кожен має займатися своїми справами' (Маневичі)

ДОЛИНА

говори до гори, а в долину смійся [гово'ри до го'ре, а в долину с'м'їс'а] див. **ГОРА**

ДОЛЯ

без долі [без'дол'і] 'про нещасливу людину' (Велика Осниця, Доросині)

в Бога долі просити [в'Бога 'дол'і п'росе] див. **БОГ**

в кого дочок сім, то й доля всім, а в кого одна, то й тої нема [в'кого 'дочок с'ім, тої 'дол'а вс'ім, а в'кого од'на, тої туї не'ма] див. **ДОЧКА**

вродитися без долі [вро'дивс'а без 'дол'і] 'про нещасливу людину' (Велика Осниця)

долею битий [долею'битий] 'т. с.' (Бужани, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

доля заснула [дол'а мо'йа зас'нула] 'т. с.' (Полапи)

доля маслом губи мастить [дол'а 'маслом 'губи 'мастит'] 'бути щасливим' (Луцьк)

доля не для поля, а руки не для пилюки [дол'а ни дл'а 'пол'а / а 'руц'і ни дл'а пил'уц'і] 'про ліниву жінку' (Ковель)

доля не дорога, возом не об'їдеш [дол'а ни ду'рога / 'возом ни об'їдиш] 'неможливість змінити події' (Свинарин)

доля нещаслива [дол'а нещас'лива] 'про нещасливу людину' (Велика Осниця)

доля обійшла [дол'а обойш'ла] 'т. с.' (Дюксин)

доля пелехата [дол'а пеле'хата] 'т. с.' (Велика Осниця)

доля світом блудить [а мо'йа дес' 'дол'а с'в'ітом блудит] 'т. с.' (Велика Осниця)

доля скарала [тих / шо 'дол'а ска'рала] 'про людей старшого віку' (Луків)

за чужу долю побився, а в своїй втопився [за чужу 'долу побивс'а / а в своїй вто'пивс'а] 'надмірна допомога іншим' (Сокіл)

лиха доля [ли'ха 'дол'а] 'про нещасливу людину' (Комарове Ратнів.)

мати гірку долю [мату г'ірку 'долу] 'т. с.' (Млинів)

мати щастя, мати долю [майу 'шчас'т'а, 'майу 'долу] див. **ЩАСТЯ**

не в долі просити, а в полі носити [ни в 'долі про'сила / а в 'полі но'сила] 'народити позашлюбну дитину' (Зелене)

не витерпіла душа лихої долі [ни 'випир'іла 'душа ли'хойі 'долі] див. **ДУША**

не мати долі [не'ма 'долі] (Остріжець) || [ни'ма 'доли] 'про нещасливу людину' (Турійськ)

не мати долі не по літах, не по дітях [не'ма 'долі не по лі'т'ох не по ді'т'ох] 'т. с.' (Любешівська Воля)

не мати щастя, не мати долі [не'ма 'шчас'т'а / не'ма 'долі] див. **ЩАСТЯ**

обділена долею / обділений долею [об'ді'лена 'долейу] (Зарічне, Цумань) || [об'ді'лені 'долейу] 'про нещасливу людину' (Карпилівка)

ой моя ти доле, доле нещаслива, через того чорта стала сива [ой мойа ти 'доле, 'доле нешчас'лива, 'через 'того 'чорта стала 'сива] 'т. с.' (Велика Осниця)

ото в їх доля, живуть по божому [о'то в їх 'дол'а / жи'вут' по 'божому] 'хороше життя у злагоді та мирі' (Велимче)

пестунчик долі [пес'тунчик 'долі] див. **ПЕСТУНЧИК**

повитуха повила, долю нарікла [пови'туха пови'ла, 'долу нари'кла] див. **ПОВИТУХА**

така доля [та'ка 'дол'а в 'нейі] (Турійськ) || [та'ка 'його 'дол'а] 'про нещасливу людину' (Рівне)

така доля щаслива [та'ка йі'йі 'дол'а шчас'лива] 'т. с.' (Воротнів)

щаслива як моя доля [шчас'лива йак мойа 'дол'а] 'т. с.' (Турійськ)

як Бог красу ділив, то я спала, а як долю, то я встала [йак Бог кра'су ді'лив / то йа с'пала / а йак 'долу / то йа встала] див. **БОГ**

як моя доля [йак мойа 'дол'а] 'про нещасливу людину' (Довговоля, Седлище, Любитів)

як немає долі, то хоч води напийся [йак ни'ма 'доли / з їх хоч во'ди на'пийс'а] 'т. с.' (Велимче)

якщо доля, то на печі знайде [йак'шо 'дол'а / тої на печі' знайде] 'заміжжя дівчини' (Турійськ)

ДОМ

не голова, а дом советов / голова як дом советов [ни голо'ва / а дом со'ветов] || [гуло'ва йак дом со'вету] див. **ГОЛОВА**

ДОМА

іти до вічного дому [і'де до 'вічного 'дому] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Карпилівка)

не всі вдома [не вс'і в'дома] 'про нерозумну людину' (Замшани, Посників, Смідин, Борохів, Новосілки, Маневичі, Лещатів)

ні з собою не взяти, ні вдома не залишити [ні з со'бою не воз'ми ні в'дома не поки'н'] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2003, с. 81]

один чобіт, другий бут, один дома, другий тут [о'дин 'чобі'т / д'ругий бут / о'дин 'дома / д'ругий тут] див. **ЧОБІТ**

піти до другої доми [*пуйти до д'ругейі доми*] 'померти' [Арк'2005, с. 70–71]
регоче як то не всі вдома [*ре'гоче йак то не всі в'дома*] 'сміятися' (Загаї)
розвести свинарник в домі [*розве'ла сви'нарник в'дом'і*] див. **СВИНАРНИК**
розвести срач в домі [*розве'ла срач в'дом'і*] див. **СРАЧ**

сіяв батько овес, а я впав з небес, овес зійшов, а я встав, додом пішов
 [*с'ійав бат'ко о'вес / а йа впав з ни'бес / о'вес зійшов / а йа встав / ду'дом пу'шов*] див. **БАТЬКО**

треба збиратися додому [*т'реба зби'ратис'а ду'дому*] 'про людину старшого віку, яка передчуває смерть' (Калинівка)

як до себе додому [*йак до 'себе до'дому*] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Здолбунів)

ДОПЕРЕБИРАТИСЯ

свого доперебирається [*с'вого допереби'райец':а*] 'про перебірливу дівчину' (Воротнів)

ДОРОБАЛО¹³¹

старе доробало [*ста'ре до'робало*] 'про людей старшого віку' (Брани, Олександрія, Чаруків)

ДОРОБИТИ

почати почне, а доробити – то і всрався [*по'чати поч'не, а до'робити – то і вс'равс'а*] див. **ПОЧАТИ**

ДОРОБИТИСЯ

доробився до останнього [*до'робивс'а до вос'тан':ого*] 'бути хворобливим, нездоровим' (Бужани)

ДОРОГА

бути на божій дорозі [*бути на 'бож'ії до'роз'і*] 'передчуття смерті' (Троянівка)

в нього і на рівній дорозі купа [*в 'н'ого і на 'рівн'ії ду'роз'і 'купа*] 'про нещасливу людину' (Мала-Тур'я)

валанчатися по дорозі [*валан'чатис'а по до'роз'і*] 'про п'яну людину, яка ледве йде' (Хобултова)

витоптати дорогу [*витоптав до'рогу*] (Гірники) || [*до'рогу протоп'тав*] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Жиричі)

від гирша до гирша, де дорога ширша [*в'ід 'гирша до 'гирша, де до'рога 'ширша*] 'про ходу п'яної особи' (Загаї)

волочити по дорозі [*волочила по до'рози*] 'т. с.' (Велика Осниця)

вся дорога моя [*вс'а до'рога мо'йа*] 'т. с.' (Любешів)

грошима дорогу вистеляти [*гро'шима до'рогу 'будут' вист'іл'ат'*] див. **ГРОШІ**
доля не дорога, возом не об'їдеш [*дол'а ни ду'рога / 'возом ни об'їйдиш*] див. **ДОЛЯ**

¹³¹ ДОРОБАЛО – про неповоротку, незграбну, товсту людину

дорогу вбити [до'рогу вбив] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Маневичі, Милятин)

дорогу хрестити [до'рогу х'рестит'] 'про ходу п'яної особи' (Турійськ)

іти в три дороги [іде в три до'роги] 'т. с.' (Кримне, Юрово)

іти в чотири дороги [іде в чо'тири до'роги] (Комарове Ратнів.) || [іде в ш'тири до'роге] 'хода п'яного чоловіка' (Гірники)

йти як бик по дорозі [іде йак 'биц'о ну ду'роз'і] див. **БИК**

кинути серед дороги [кинув 'серед до'роги] 'незавершена робота' (Млинів, Бужани)

крутити як чорт дорогою [к'рутит' йак чорт ду'рогою] див. **ЧОРТ**

на Божій дорозі [на 'Бож'ії до'роз'і] 'передчуття смерті' (Остріжець)

на дорозі до смерті [на ду'роз'і ду'с'март'і] 'т. с.' (Бірки)

одне на руках, друге в дорозі [одне на руках / д'руге в до'роз'і] див. **РУКИ**

піти своєю дорогою [п'ішов сво'йейу до'рогою] 'померти' (Жиричі)

протоптати дорогу [протоп'таў до'рогу] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Рудники)

стояти на Божій дорозі [сто'йт' на 'Бож'ії до'роз'і] 'бути близьким до смерті' (Остріжець, Липляни)

тими хлопами можна було вже дорогу до Москви виложити [тими хлу'пами 'можна було вже ду'рогу ду'Муск'ви 'вилужити] див. **ХЛОП**

у нього на кожному повороті життєвої дороги по середині стовп [у 'н'ого на 'кожному пово'рот'і жи'т':евойі ду'роги по се'редин'і стоўп] див. **ПОВОРОТ**
як горох при дорозі [йак го'рох при до'роз'і] див. **ГОРОХ**

ДОСКА

в доску [в 'доску] 'бути дуже п'яним' (Височне)

валятися як доска [ва'л'айец':а йак 'доска] 'т. с.' (Гірка Полонка)

доска сороковка [доска соро'ковка] 'про худу дівчину' (Луковичі)

замучитися в доску [за'мучилас' в 'доску] 'втомитися' (Калинівка)

п'яний в доску [п'йаний в 'доску] 'алкогольне сп'яніння' (Бихів, Володимир-Волинський, Лобачівка, Острівок)

плоска як доска [п'лоска йак 'доска] 'про худу людину' (Бережці, Володимир-Волинський, Тойкут)

худа як доска [ху'да йак 'доска] 'т. с.' (Гірники, Заріччя, Кримне, Синове, Чаруків, Височне)

як доска [йак 'доска] 'т. с.' (Гірка Полонка, Підгайці, Точевики, Маневичі)

ДОХОДЯГА

старі доходяги [ста'рейі дохо'д'аге] 'про старих людей' (Угриничі)

ДОХТОР

библячий дохтор [биб'л'ачий 'дохтор] 'ветеринар' (Підманове)

ДОЦЯ

як мамина доця [йак 'мамина 'доц'а] 'про розпещену дочку' (Любешів)

ДОЧКА

бабина дочка [бабина |дочка] 'про дівчину, яка не виходить заміж' (Горохів)
в дочки витріщи очі, а з сином ділися і на піч дивися [в |доч'к'е |в|итр'ішч |очк'е / а з |сином д'і|лис'а і на п'іч д|ивис'а] 'про стосунки батьків і дітей' (Сокіл)

в кого дочок сім, то й доля всім, а в кого одна, то й тої нема [в |кого |дочок с'ім / тої |дол'а вс'ім / а в |кого од'на / тої туї не|ма] 'про нещасливу людину' (Велика Осниця)

дочка-болячка [доч'ка бол'ач'ка] 'з поганого краще не стане' (Жиричі)
у дочки хороші очки, а в невісточки хліба з'істочки [у |дочки хо|роши |очки / а ду|не|в'істочки хл'іба з'і|сточки] 'родинні стосунки' (Підманове)
яка мати, така дочка [й|ака |мати та|ка |дочка] див. **МАТИ**

ДОШКА

йому судня дошка [й|о|му |судн'а |дошка] 'померти' [Арк'2005, с. 70–71]
прийшла судня дошка [п|ри|ш|ла |судн'а |дошка] 'т. с.' [Арк'2003, с. 90]
судня дошка [судн'а |дошка] 'т. с.' (Клубочин)
худа як дошка [ху|да й|ак |дошка] 'про худу людину' (Вітковичі, Сілець)
як дубова дошка [й|ак ду|бова |дошка] 'про людей старшого віку' (Куснище)
як пральна дошка [й|ак п'рал'на |дошка] 'про худу людину' (Маневичі)

ДОЩ

а жаба казала, дай дощу, дай дощу [а |жаба ка|зала, даї до|шчу, даї до|шчу] див. **ЖАБА**

в дощ води не випросиш [в до|щ во|ди не |випросиш] 'про жадібну людину' (Турійськ)

взяти з пастухом на дощ [вз'ав з пасту|хом на до|щ] див. **ПАСТУХ**

гарна як попова свинка в дощ [гарна й|ак по|пова |сви|чка в до|щ] див. **СВИНКА**

гарний як свиня в дощ [гарний й|ак сви|н'а в до|щ] див. **СВИНЯ**

жаданий як дощ весняний [жаданий й|ак до|щ вис|н'аний] 'довгоочікуваний' (Полапи)

з великої хмари – малий дощ [з ви|ликої х|мари // ма|лий до|щ] див. **ХМАРА**

з великої хмари дощу не буває, з великої любові нічо не буває [з ве|ликої х|мари до|шчу ни бу|ває / з ве|ликої л'у|бові ни|чо ни бу|ває] див. **ХМАРА**

любити невістку як дощ серед літа [л'убит' не|в'істку й|ак до|щ |серед л'іта] див. **НЕВІСТКА**

накапузитися як горобець на дощ [нака|пузивс'а й|ак горо|бец' на до|щ] див. **ГОРОБЕЦЬ**

свинячий дощ [сви|н'ачий до|щ] 'мряка' (Бережки)

сердитий як дощ, коли сонце світить [сир|дитий й|ак до|щ / ко|ли |сонце с'і|в'ітит'], жарт. 'злий чоловік' (Смолярі Старовиж.)

сльози як дощ восени [сл'ози й|ак до|щ वो|сени] (Смолярі Старовиж.) див. **СЛЬОЗИ**

сонце світить, дощ іде – видно відьма масло б'є [сонце с'в'ітит' дощч іде // видно від'ма масло б'є] див. **СОНЦЕ**

ти йому в очі сци, а він каже: «дощ іде» [ти йо'му в'очі сци / а в'ін каже // дощч іде] див. **ОЧІ**

чиста як попова свиня в дощ [честа йак по'нова св'ін'а в дощч] див. **СВИНЯ**

чистий як свиня в дощ [чистий йак сви'н'а в дощч] див. **СВИНЯ**

як грибів після дощу [йак гриб'ів н'іс'л'а до'шчу] див. **ГРИБИ**

як свиня в дощ [йак сви'н'а у дощч] (Собіщиці, Велика Осниця) || [гарний йак сви'н'а в дощч] (Борохів, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Рудники) див. **СВИНЯ**

ДРАБ¹³²

бідний як драб [б'ідний йак драб] 'про бідного чоловіка' (Лобна)

ДРАБИНА

обісрати як кури драбину [об'іс'равс'а йак кури дра'би'єну] див. **КУРИ**

худа як драбина [ху'да йак дра'бина] 'про худу людину' (Сілець, Мощена)

як драбина [йак дра'бина] 'висока статура людини' (Мельників)

як циган за драбиною [йак циган за дра'биною] див. **ЦИГАН**

ДРАГЛІ¹³³

драглі не зварити [драг'л'ів ни з'вари'єш] 'про худу людину' (Полапи)

морда як драглі [морда йак драг'л'і] див. **МОРДА**

ДРАЗ¹³⁴

висохти на дразу [висухла на дра'зу] 'про худу людину' (Підманове)

ДРАКОН

червоний дракон [чер'воний дра'кон] 'період менструації' (Береськ)

ДРАКОНИТИ

не драконь мене [не дра'кон' ме'не] 'попередження про те, щоб не сердити особу' (Луцьк)

ДРЕП¹³⁵

старий як дреп [ста'рий йак дреп] 'про людей старшого віку' (Вітковичі)

ДРИГ

ще мати дриг [ше мати дриг] 'бути здоровим' [Арк'2003, с. 90]

ДРИЖАКИ

дрижака хапати [дрижа'ки ха'пайут'] 'про лякливо особу' (Липляни)

¹³² ДРАБ – діал., зневажл. обідранець, босяк

¹³³ ДРАГЛІ – холодець

¹³⁴ ДРАЗ – суха гілка

¹³⁵ ДРЕП – старе взуття

ловити дрижака [ловит' дрижа'ки] 'т. с.' (Мала-Тур'я)
дрижаки ловити [дри'жаки ловит'] 'змерзнути' (Нова Руда)

ДРИН¹³⁶

як дрин [йак дрин] 'про худу людину' (Точевики)

ДРІЖДЖІ

злий як дріжджі [злий йак д'рож:и] 'бути сердитим' (Августов, Більськ-Підляський)

ДРІЗІНА

п'яний в дрізину [п'йаниї в др'ізі'іну] 'алкогольне сп'яніння' (Заріччя)

ДРІК¹³⁷

зарослий як дрік [за'рослий йак др'ік] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Острожець)

ДРІПА

Василева дріпа [Васи'лева др'іно] 'про жінку легкої поведінки' (Шклинь)

ДРІТ

пекти дротом [пек'ти дротом] 'дуже швидко' (Ратно)

срав їх кіт на тонкий дріт [с'рав йіх к'іт на 'тонк'ій др'іт] див. **КІТ**

ДРОВА

правду казати як дрова рубати [п'равду 'каже йак др'ова рубайе] див. **ПРАВДА**

який-небудь чоловічина, аби дрова і лучина [йа'к'ій 'небуд' чолов'ічина / а'би др'ова і лу'чина] див. **ЧОЛОВІЧИНА**

ДРОЖ

дрож пробиває [дрож проби'вайе] 'відчувати страх, боятися' (Мильськ)

ДРОНГАЛЬ

весочезний дронгаль [височез'ній дрон'гал'] 'про високу людину' (Дачне, Млинів)

ДРУГЕ

що одне, що друге [шо од'не / шо др'уге] див. **ОДНЕ**

ДРУЖКА

бігати як дружка на весіллі [б'ігаїе йак др'ушка на вес'іл':і] 'про спритну, швидко жінку' (Чемерин)

¹³⁶ ДРИН – різка, гілка

¹³⁷ ДРІК – розлина з колючками у пазухах листків

вирядити як старшу дружку [вир'адили йак с'таршу д'ружку] 'красиво одягнутися' (Зубильне)

тягати як старшу дружку на весіллі [т'а'гайт' йак с'таршу д'ружку на вес'іл':і] 'бути надто популярним' (Муравище)

ДРУЗІ

таких друзей на три букви в музей [т'ак'іх друз'ей на три 'букви в муз'ей] 'краще не мати поганих друзів' (Луцьк)

Д

ДРУШЛАК

голова як друшляк [голова йак друш'л'ак] див. **ГОЛОВА**

ДРЮКИ

руки-дрюки [руки-др'уки] див. **РУКИ**

ДРЯНЬ

подла дрянь [подлайа дран'] 'про злу жінку' (Мирне)

ДРЯХЛЕ

таке вже дряхле [та'ке вже д'рахле] 'про людей старшого віку' (Карпилівка)

ДУБ

багатий як Дуб [ба'гатий йак Дуб] 'про багату людину, місцевого жителя, який в селі має прізвисько Дуб' (Цумань)

високий як дуб [ви'сокий йак дуб] (Звиняче, Мала Глуша, Озерці, Любешівська Воля, Грабовець, Корчин) || [йак дуб] 'про високу людину' (Седлище)

височезний як дуб [висо'чезний йак дуб] 'т. с.' (Кукли, Зарічне)

вродливий як дуб [врод'ливий йак дуб] 'про вродливого здорового хлопця' (Воєгоща, Добре, Межисить)

гарний як дуб [гарний йак дуб] 'т. с.' (Воєгоща, Овадне)

говорити як з дуба впасти [го'ворит' йак з 'дуба впа] 'говорити нісенітницю, пліткувати' (Любитів)

дуб дубом [дуб 'дубом] 'про нерозумного чоловіка' (Годомичі, Рудники)

дуба врізати [дуба в'різаї] 'померти' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Рудники, Усичі, Доросині, Цумань, Шменьки, Велика Глуша, Годомичі, Калинівка, Лобачівка, Машів, Нова Руда)

дуба дати [дуба 'дати] 'т. с.' (Городині, Турійськ, Седлище, Бірки, Воротнів, Дюксин)

з дуба впасти [з 'дуба впа] 'збожеволіти' (Бір, Лобачівка, Любешівська Воля)

з дуба звалитися [з 'дуба зва'ливс'а] 'т. с.' (Чаруків)

зараз дуба дасть [зараз 'дуба дас'ц'] 'змерзнути' (Клубочин)

здорова як дуб / здоровий як дуб [зду'рова йак дуб] (Калинівка) || [зду'ров йак дуб] 'про здорового статурного хлопця/чоловіка' (Холопичі)

здоровела як дуб [здоро'вела йак дуб] 'про високу людину' (Милятин)

здоровельний як дуб [здуру'вел'ни йак дуб] 'про здорового чоловіка' (Велика Осниця)

здоровий як дуб [здо'ровиї йак дуб] (Воєгоща, Рівне, Цумань, Яворів, Височне, Корчин, Седлище, Звиняче, Рівне, Шменьки, Корчин, Велика Осниця, Осівці, Рудники, Підгайці, Коршів, Бужани, Маневичі, Комарове Ратнів.) || [здоро'в'її йак дуб] (Любешівська Воля) || [здо'ровиї йак Дуб] (Карпилівка) || [здо'ров'її йек дуб] 'про високу людину' (Ветли, Бірки)

коренистий як дуб [коре'настиї йак дуб] 1) 'про сильну людину' (Доросині) || [йак дуб коре'нистий] 2) 'про високу людину' (Довговоля)

кремезний як дуб [кре'мезниї йак дуб] 'високий сильний хлопець' (Рудники, Гайове, Лище, Брани, Сілець) || [кре'мезниї йак дуб] 'т. с.' (Бужани)

крепкий як дуб [к'репкиї йак дуб] 'про високу людину' (Мала Глуша, Понінка, Зарічне)

лиса буба впала з дуба [лиса |буба в|пала з |дуба] див. **БУБА**

лисий бубен впав із дуба [лисиї |бубен (впав із |дубу)] див. **БУБЕН**

лінивий як дуб [л'їнивиї йак дуб] 'про лінивого чоловіка' (Бобрин, Довгошиї)

міцний як дуб [муцниї йак дуб] (Шменьки) || [м'їц'ниї йак дуб] (Мала Глуша)

молодий як дубок [моло'диї йак дубок] 'про молодого вродливого хлопця' (Осівці)

молоти як з дуба звалився [меле йак з |дуба зва'ливс'а] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Зелене, Чаруків)

моцний як дуб [моцниї йак дуб] 'про здорового чоловіка' (Мала Глуша)

мужчина кремезний, здоровий як дуб [муж'щина кре'мезниї / здо'ровиї йак дуб] 'про сильного високого мужчину' (Турійськ)

піти під дуби [п'їшов п'їд дуби] 'померти; вказано місце локалізації кладовища' (Велика Осниця)

пішов дай лежить під дубами [пу'шоу даї ле'жит пуд дубами] 'т. с.' (Велика Осниця)

пести як до дуба в'язаний [песте йак до |дуба в'їзаниї] 'говорити нісенітницю' (Зелене)

повезти до дуба [повез'ли до |дуба] 'померти; вказано місце локалізації кладовища' (Вітковичі)

сильний як дуб [сил'ниї йак дуб] 'про здорового чоловіка' (Воєгоща)

старий як дуб [ста'риї йак дуб] 'про людину старшого віку' (Яревище, Сілець)

стояти як дуб [сто'їт' йак дуб] 'нічого не робити' (Луків)

хлоп як дуб [хлоп йак дуб] див. **ХЛОП**

хлопець здоровий як дуб [хлопець здо'ровиї йек дуб] || [йак дуб] див. **ХЛОПЕЦЬ**

ходити як дуб [ходить' йак дуб] 'хода п'яного чоловіка' (Ярославичі)

чоловік як дуб [чолов'їк йак дуб] 'про молодого вродливого хлопця' (Воєгоща)

як дуб [йак дуб] 'про вродливого хлопця' (Рудники, Точевики, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Гірники, Золочівка, Мала Глуша, Полиці, Синове, Маневичі)

як дуб високий [йак дуб ви'сокиї] 'про високу людину' (Гать)

як дуб з калиною [йак дуб зє ка'линоу] 'про наречених' (Велика Осниця)

як дуб сильний [йак дуб'сел'ній] 'т. с.' (Полапи)
як з дуба впасти [йак з'дуба впав] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Губин)
як калина з дубом [йак ка'лина з'дубом] див. **КАЛИНА**
як той дуб [йак тої дуб] 'про високу людину' (Зарічне, Здолбунів)

ДУБЕЦЬ

дубця дати [дуб'ца дав] 'померти' (Юрово)
як дубець [йак дубец'] 'про високу людину' (Клубочин)

Д

ДУБИНА

неотесана дубина [неотесана дубина] 'збожеволіла' (Козлиничі)
як дубина [йак дубина] 'про високу людину' (Машів)

ДУБОК

як дубок [йак дубок] 'про молодого вродливого хлопця' (Топільне, Мала-Тур'я, Седлище)
як дубочок козак [йак дубочок козак] 'т. с.' (Підлозці)

ДУГА

брови дугами стали [брови'дугами стали] див. **БРОВИ**
вигнуті як дуга [вигнут'і йак дуга] 'зовнішні ознаки брів' (Олександрія)
зігнутися в дугу [зоз'нувс'а в дугу] 'про старшу людину, яка з віком стала зігнута' (Любешів)

ДУЛЯ

голова як дуля, очі як цибуля [гулу'ва йак'дул'а /'гочі йак цибул'а] див. **ГОЛОВА**
горобцям дулі горнути [горобц'ем дул'і горнуте] || [горобц'ам'дул'і да'вати] || [горобц'ам'дул'і к'рутит'] див. **ГОРОБЦІ**
горобцям дулі ширихати [горобц'ам'дул'і ши'рихат'] див. **ГОРОБЕЦЬ**
дуля з маком [дул'а з'маком] 1) 'отримати відмову під час сватання' (Полапи) || [дул'а з'маком] 2) 'не отримати бажаного' (Годомичі)
кишка кишці дулю показує [кишка'кишці'і'дулу по'казує] див. **КИШКА**
одна однісінька як дуля в кармані [од'на од'ніс'ін'ка йак'дул'а в кар'ман'і] 'бути самотнім' (Холоневичі)

ДУМА

мовчазний як дума [мовчазний йак'дума] 'про мовчазну людину' (Ярославичі)

ДУМАТИ

думає, що з нього буде десять [думайе / шо з'н'ого'буде'дес'ат'] 'занадто багато приділяти уваги для виховання однієї дитини' (Холопичі)

ДУМКА

думка за мором, а смерть за плечима [думка за'мором, а смерт' за пли'чима] 'передчуття смерті' (Вишнівка)
дурень думкою багатіє [дурен'і'думкою бага'т'іє] див. **ДУРЕНЬ**

книжка в сумці, а дівка на думці [к'нижка у с'умці, а 'д'іўка на 'думці] див. **КНИЖКА**

радіти як дурень думкою [ра'д'ііе йак 'дурен' 'думкойу] див. **ДУРЕНЬ**

ДУНАЙ

гуляти як риба по Дунаю [гу'л'айу йак 'риба пу Ду'найу] див. **РИБА**

ДУНДУК

дундук з пустими ящиками [дун'дук з пус'тими 'йашчиками] 'про нерозумного чоловіка' (Постійне)

як дундук [йак дун'дук] 'про мовчазну людину' (Загаї)

ДУНЬКА

як Дунька з бомбоскладу [йак 'Дун'ка з бомбоск'ладу] 'про неакуратну жінку' (Зубильне)

ДУНЯ

розпустила Дуня коси, а за нею всі матроси [роспус'тила 'Дун'а 'коси, а за 'нейу вс'і мат'роси] 'про розкішне довге волосся' (Довговоля)

ДУПА

від м'яса буде дупа лиса [вуд'м'н'еса 'буде 'дупа 'л'еса] див. **М'ЯСО**

волос сивіє, а дупа шаліє [волос си'в'ііе / а 'дупа ша'л'ііе] див. **ВОЛОС**

всі зуби з'їсти і дупу пропердіти [вс'і 'зуби 'зйела і 'дупу прун'ір'ід'ела] див. **ЗУБИ**

всунутись як дупу в гівно [в'сунулас'а йак в 'дупу гам'но] 'про дівчину, яка невдало вийшла заміж' (Клубочин)

голодний, що язик в дупу побіжить [го'лодний / шо аж 'зараз йа'зик в 'дупу по'б'іжит'] див. **ЯЗИК**

до дупи віник [до 'дупи 'в'іник] 'нічого не отримати' (Маковичі)

до дупи срака [до 'дупи с'рака] 'т. с.' (Журавичі)

догори дупою встати [дого'ри 'дупойу вс'тати] 'про сердитого чоловіка' [Арк'2003, с. 91]

дупа курить люльку [дупа 'курит' 'л'ул'ку] 'дуже поспішати' (Полапи)

дупа як баняк [дупа йак ба'н'ак] 'про повну людину' (Корчин)

дупа як жорна [дупи йак 'жорна] 'т. с.' (Милятин)

дупа як кошик [дупа йак 'кошек] (Полапи) || [дупи йак коши'ки] 'т. с.' (Гуща)

дупа як передок до воза [дупи йак пере'док до 'воза] 'про повну жінку' (Милятин)

дупи як чемодан [дупа йак чемо'йдан] 'великого розміру' (Комарове Манев.)

дупи вивертаються [дупи вивир'тайуц':а] 'про повну людину' (Гуща)

дупи не підніме [дупи не н'ід'н'іме] 'по ліниву людину' (Яворів)

дупи як дині [дупи йак 'дин'і] 'про повну людину' (Любитів)

закрутило в дупі шило [закру'тило в 'дуп'і 'шило] 'завжди бути в русі' (Сошичне)

курити дупою люльку [ку'рити 'дупоу 'л'ул'ку] 'дуже поспішати' (Полапи)
 лисий як дупа [лисиї 'як 'дупа] 'про лисого чоловіка' (Машів)
 надурили лося, в нього дупа биз волосся [наду'рили 'лос'а / в 'ного 'дупа
 биз во'лос':а] див. ЛОСЬ
 прийти до дупи по розум [при'шла до 'дупи по 'розум] 'про особу, яка
 раптово перестає пити' (Журавники)
 пришов Гриць – дупу тиць [при'шов Гриць' // 'дупу тиць'] див. ГРИЦЬ
 пропелер в дупі [про'п'ел':ер в 'дуп'і] див. ПРОПЕЛЕР
 хитра як шкірка на дупі [хитра 'як ш'к'ірка на 'дуп'і] див. ШКІРКА
 язик в дупу втік [йа'зик в 'дупу вт'ік] див. ЯЗИК
 як є, то дупі честь, а як скупю – терпи, дупо [й'єст' / то 'дуп'і чест' / а
 с'купю // тер'пи 'дупо] 'жити одним днем' (Клубочин)

ДУПЕЛЬ¹³⁸

в дупель п'яне [в 'дупел' 'п'яне] 'напитися, бути дуже п'яним' (Загаї)
 п'яний в дупель [п'яний в 'дупел'] 'т. с.' (Седлище)

ДУР

дур в голову – розум з голови [дур в 'голову // 'розум з голо'ви] 'говорити
 нісенітниці' (Довговоля)

ДУРА

дура набита [дура на'бита] 'про нерозумну жінку' (Полиці)

ДУРАК

картошка не буряк, хто не влюбляється – послідній дурак [кар'тошка ни
 бур'ак / хто ни вл'убл'ац':а // посл'ідн'ій ду'рак] див. КАРТОПЛЯ
 надурити дурака на чотири кулака [наду'рив дура'ка на чо'тири кула'ка]
 'обманювати' [Арк'2005, с. 67]

ДУРАЧИНА

признак дурачини [п'ризнак дура'чини] див. ПРИЗНАК
 сміх без причини – признак дурачини [см'іх без при'чини // п'ризнак
 дура'чини] || [см'іх без пре'чени п'резнак дура'чени] || [см'іх бес при'чини
 п'ризнак дура'чини] див. СМІХ

ДУРАЧОК

як Іванушка-дурачок [йак І'ванушка-дура'чок] див. ІВАНУШКА

ДУРЕНЬ

дурень думкою багатіє [дурен' 'думкоюу бага'т'іє] 'тішитися чимось
 неважливим' (Звиняче)
 дурень прибацаний [дурен' при'бацаний] 'про нерозумну людину'
 (Клубочин)

¹³⁸ ДУПЕЛЬ – невеликий болотяний птах з довгим прямим дзьобом, відносно короткими ногами та плямистим оперенням; бути дуже п'яним

дурень **пришелемкуватий** [ду'рен' приша\ламкуватий] 'т. с.' (Клубочин)
дурневі закон не писаний [ду'рнев'і за'кон не 'писаний] 'т. с.' (Брани)
наробитися як дурень [наро'бивс'а йак 'дурен'] 'тяжко працювати, втомитися' (Доросині, Височне)
не в лежня хліб, не в дурня гроші [ни є\лежн'а хл'іб / ни є\дурн'а г'роши] див. **ЛЕЖЕНЬ**
носиться як дурень з торбою [носиц':а йак 'дурен' зє 'торбойу] 'робити непотрібну роботу' (Любешівська Воля)
радіти як дурень думкою [ра\д'іє йак 'дурен' 'думкойу] 'про радісного чоловіка' (Воєгоща)
регоче як дурень [ре'гоче йак 'дурен'] 'сміятися' (Підгайці)
регочуть як дурні [ре'гочут' йак 'дурн'і] 'т. с.' (Зарічне)
сміятися як дурень до сала [с'м'і'йец':а йак 'дурин' ду\сала] 'про радісного чоловіка' (Машів)
сміятися як дурний [сми'йеца йак 'дурен'] 'сміятися' (Велика Осниця)
тішитися як дурень гвоздьом [т'ішиц':а йак 'дурин' гвоз'д'ом] 'про радісного чоловіка' (Машів)
хвалитися як дурень латкою [хва\литис'а йак 'дурен' 'латкойу] 'безпідставно вихвалитися' (Луцьк)
чванитися як дурень латкою [ч'ваниц':а йак 'дурен' 'латкойу] 'про хвалькувату людину' (Колодії)

ДУРКА

з дурки біситися [з\ду'рки 'бі'сиц':а] 'нудьгувати' (Острівок)
дурка стріляє [ду'рка ср'іл'айе] 'про нерозумну людину' (Годомичі)

ДУРМАН

дурману наїстися [ду'рману на'й'іс'а] (Звиняче) || [ду'рманом об'й'ілас'а] 'збожеволіти' (Карпилівка К-Кашир.)

ДУРНИЙ

бігати як дурний [біга'є йак ду'рній] 'швидка хода' (Гірники)
бідний, бо дурний [б'ідній / бо ду'рній] див. **БІДНИЙ**
верзти дурне [вир'зе ду'рне] 'говорити нісенітниці' (Воєгоща)
дурна аж носом банки дме [ду'рна аш 'носом 'банки дме] 'про нерозумну людину' (Нова Вишва)
дурне дурнішого [ду'рне ду'рн'ішого] 'т. с.' (Яворів, Височне)
дурне дурному сниться [ду'рне ду'рному с'ниц':а] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки) || [ду'рне ду'рному с'ниц':а] 'погані сні' (Холопичі)
дурне лепече [ду'рне ле'пече] 'говорити нісенітницю' (Луків)
дурне, поїхало в турне, приїхало з турне – все одно дурне [ду'рне / по'й'іхало в ту'рне / при'й'іхало з ту'рне – все'їд'но ду'рне] 'про нерозумних людей' (Годомичі)
дурне спить, дурне сниться [ду'рне спит' / ду'рне с'ниц':а] (Милуші Карпилівка, Остріжець) || [ду'рне спит' / ду'рне снит'] 'про погані сні' (Млинів)

з розумним легше згубити як з дурним знайти [*з ро'зумним 'легше згу'бити йек із дур'ним з'найти*] див. **РОЗУМНИЙ**

ляпасати дурне [*л'апа'сайе дур'не*] 'говорити нісенітниці, пліткувати' (Гірка Полонка)

мале-дурне [*ма'ле-дур'не*] див. **МАЛЕ**

молоде та й дурне [*му'лу'де таї дур'не*] див. **МОЛОДЕ**

наїстися як дурний мила [*на'йістис'а йак дур'ній 'мила*] 'дуже багато' (Нова Вижва)

напахатися як дурні [*напа'халис' йак |дур'ні*] 'втомитися' (Гайове)

наробитися за двох дурних / робити за трьох дурних [*наро'бивс'а за двох дур'них*] (Милятин) || [*робит' за тр'ох дур'них*] 'про працювотого чоловіка' (Вовничі)

наробитися як дурний [*наро'бивс'а йак дур'ній*] (Коршів, Карпилівка) || [*наро'бевс'а йак дур'ней*] 'т. с.' (Полапи, Любешівська Воля)

пахати як дурний [*па'хайе йак дур'ній*] 'т. с.' (Воєгоща)

перти як дурний під гору [*пре йак дур'ній под'гору*] див. **ГОРА**

послати дурного Богу молитися [*пош'ли дур'ного |Богу мо'литис'а*] 'піти й повертатися без очікуваного результату' (Луків)

раденький, що дурненький [*ра'ден'кій / шо дур'нен'кій*] див. **РАДЕНЬКИЙ**

робити за двох дурних [*робит' за двох дур'них*] 'про працювоту людину' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

робити як дурний [*робит' йак дур'ній*] 'т. с.' (Колки)

робота дурнів любить [*ро'бота |дур'ів 'л'убит'*] див. **РОБОТА**

розумного одразу видно, дурного одразу чутно [*ро'зумного од'разу 'видно, дур'ного од'разу 'чутно*] 'про інтелектуальний рівень людини' (Броди)

сміятися як дурний до мила [*см'і'йец':а йак дур'ній до 'мила*] 'сміятися без причини' (Мовники)

сміятися як дурний до сала [*см'і'йец':а йак |дурин' до|сала*] 'т. с.' (Машів)

сміятися як дурний до сиру [*см'і'йец':а йак дур'ній до |сера*] (Русів) || [*см'і'йец':а йак дур'ній ду'сира*] 'т. с.' (Звиняче, Коршів)

такий розумний, що аж дурний [*та'кийі ро'зумній / аж дур'нійі*] див. **РОЗУМНИЙ**

хто скупий, той не дурний [*хто ску'пий / той не дур'ній*] див. **СКУПИЙ**

чим старіше, тим дурніше [*чим ста'р'іше / тим дур'н'іше*] див. **ДУРНІШЕ**

чого бідне, бо дурне, чого дурне – бо бідне [*чо'го 'б'ідне / бо дур'не, чо'го дур'не, бо 'б'ідне*] || [*'б'ідній, бо дур'ній / а дур'ній, бо 'б'ідній*] || [*чо'му 'б'ідній / бо дур'ній / а чо'му дур'ній / бо 'б'ідній*] див. **БІДНИЙ**

як дурник [*йак 'дурник*] 'сміятися' (Новосілкі)

як дурні [*йак дур'ні*] 'тяжко працювати, втомитися' (Брани)

ДУРНИЦІ

дурню молоти [*дур'ну 'молоти*] 'говорити нісенітниці' (Любешівська Воля)

молоти дурниці [*мо'лоти дур'ниці*] (Олександрія) || [*дур'ниці 'меле*] 'т. с.' (Маневичі)

наплести дурниць [*напли'те дур'ниці*] 'т. с.' (Воєгоща)

сама така як ті дурниці [тої са'ма та'ка йак т'і дур'ниц'і] 'т. с.' (Воротнів)
самі дурні та й говорять дурниці [са'м'і дур'н'і та й го'вор'ат' дур'ниц'і]
'т. с.' (Понінка)

ДУСТ¹³⁹

мішок з дустом [м'ішок з'дустом] див. **МІШОК**
як торба дустом [йак торба з'дустом] див. **ТОРБА**

ДУХ

багато духу [ба'гато 'духу] 'важко дихати' (Полапи)
в здоровім тілі здоровий дух [взд'равім 'т'іл'і зд'равий дух] див. **ТІЛО**
важким духом дихати [важким 'духом 'дише] 'про терплячу людину'
(Цумань)
від духа святого [в'ід'духа с'в'а'того] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та
приховує батька дитини' (Жиричі, Топільне, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)
дух простиг [і дух простих] 'бути відсутнім тривалий час' (Світязь)
духу много [духу м'н'іго] 'бути в інтимних стосунках із жінкою' (Журавичі)
духу не чути [ко'го ше 'духу не 'чуйе] 'не боятися' (Клубочин)
жити за божим духом [жи'ве за 'божим 'духом] 'про худу людину' (Кукли)
здоровий духом [зду'ровий 'духом || зду'рова 'духом] 'про сильну людину'
(Гута-Боровенська)
людина духу [л'у'дина 'духу] див. **ЛЮДИНА**
не падати духом [не 'падаї 'духом] 'підтримка у якихось негараздах'
(Заріччя)
останнім духом дихати [остан'ім 'духом 'дихати] 'передчуття смерті'
(Черемошна Воля)
свекор і свекруха одного духа [свекор і свек'руха од'ного 'духа] див. **СВЕКОР**
святим духом дихати [с'в'атим 'духом 'дихати] 'бути близьким до смерті'
(Полапи)
хай б'є свій свого, а чужий хай духа боїться [хай б'є свій с'вого / а чужий хай
'духа бо'йц'а] 'попередження для інших' (Зелене)

ДУХОВКА

закрити духовку [зак'рити ду'ховку] 'замокнути' (Журавичі)

ДУША

Богові душу віддати [Богови 'душу отда'йт'] || [Богу 'душу в'ід:аў] || [душу
'Богу о'д:ав] || [од:а'ла 'Богове 'душе] || [в'ід:а'йе 'Богов'і 'душу] див. **БОГ**
брати гріх на душу [б'рати гр'іх на 'душу] див. **ГРІХ**
взяти гріх на душу / взяти лишній гріх на душу [вз'а'ла гр'іх на 'душу] ||
[вз'а'ла 'лишн'ій гр'іх на 'душу] || [вз'а'ла 'важк'ій гр'іх на 'душу] || [вз'ати гр'іх
на 'душу] див. **ГРІХ**
вилити душу [велит 'душу] 'щось таємне розповісти, відкритися' (Полапи)

¹³⁹ ДУСТ – хімічний препарат у вигляді порошку, що використовується для знищення шкідливих комах

віддати Богу душу [в'ід:а|ла |Богу |душу] || [|Богу |душу од:а|ла] див. **БОГ**
віддати душу нечистому [о|д:ав |душу ни|чистому] (Острівці) || [в'ід:ав |душу |чортів'і] 'закінчити життя самогубством' (Милятин)
гуляй душа - пекла нема [гу|л'аї ду|ша // пек|ла н'ема] 'не боятися гріха, спробувати все заборонене' (Полапи)
добра душа [добра ду|ша] 1) 'про щедру жінку' (Кричильськ, Млинів, Височне) || [добра ду|ша] 2) 'про чесну людину' (Цумань) || [добра ду|ша] 3) 'надмірна людська доброта' (Милятин, Мала Глуша, Ковель, Любомль, Височне) [добра ду|ш'е] 4) 'про добру людину' (Великий Курінь)
душа без тіла [ду|ша без'т'іла] 'нудьгувати' (Жиричі)
душа в душу [ду|ша в |душу] 'добре живуть' (Клубочин, Полапи)
душа в п'ятках / душа в п'ятки [ду|ша в п'ятках] (Смолярі Старовиж, Холопичі, Мала-Тур'я) || [ду|ша в п'ятки] 'злякатися' (Нова Руда)
душа з тілом розстається [ду|ша з' т'ілом розта|йец':а] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Вільхівка)
душа компанії [ду|ша ком'пан'ійі] 'про веселу людину' (Загаї, Брани)
душа на місце вернулась [ду|ша на |місце вир|нулас'] 'полегшення після якихось негараздів' (Нова Руда)
душа просить розсолу [ду|ша п|росит' ро|с:олу] 'похмілля' (Збуж)
душу віддати [йак'би пропро|сили, то й |душу в'ід:ав би] (Кримне) || [душу го|товий в'ід:ати] (Доросині) || [душу от|даец'] (Ветли) || [і |душу в'ід:а|лц б] (Турійськ) || [в'ід:асц' |душу] (Карпилівка) || [і |душу в'ід:асц'] 'про щедру людину' (Підлозці, Маневичі)
душу дияволу віддати [душу д'іаволу о|д:ав] 'закінчити життя самогубством' (Лобачівка)
душу чортові віддати [душу |чорту от|дав] 'т. с.' (Кричильськ)
живу душу погубити [жи|ву |душу погубила] 'зробити аборт' (Черемошна Воля)
за душею ні шелінга [за ду|шею н'і |шел'ага] 'не мати грошей' (Увин)
за цапову душу [за |цапову |душу] 'даремно' (Полапи)
загубити душу [загу|бела |душу] (Ворокомне) || [згу|била ди|тину] 'про жінку, яка зробила аборт' (Брани)
закропити душу [закро|пив |душу] 'перекусити' (Рівне)
залити душу й очей не видно [зали|ла |душу й |гочей ни |видно] 'зовнішні ознаки п'яної жінки' (Любешів)
заяча душа [зай|ача ду|ша] 'про лякливу людину' (Золочівка, Млинів)
золота душа [золо|та ду|ша] 'надмірна людська доброта' (Липляни, Колодії, Млинів, Цумань)
із душі все вийме [із ду|ши все |вийме] 'про щедру людину' (Доросині)
йти як тіло без душі [йде йак |т'іло биз ду|ш'і] див. **ТІЛО**
камінь з душі скотився [кам'ін' з ду|ш'і ско|тивс'а] див. **КАМІНЬ**
люби як душу, труси як грушу [л'уби йак |душу / тра|си йак г|рушу] 1) 'виховання дитини' (Лобачівка, Холопичі) || [л'убит' йак |душу / а т'русит' йак г|рушу] 2) 'насильство в сім'ї' (Микове)
людина-душа [л'у|дина-ду|ша] див. **ЛЮДИНА**
мати Бога в душі [ма|йе |Бога в ду|ш'і] див. **БОГ**

не витерпіла душа лихої долі [ни |в|итирн'іла |душа ли|хойі |дол'і] 'закінчити життя самогубством' (Вільхівка)

не можна в дитину вкладати душу – дитину треба лупити як грушу [не |мона в ди|тину вкля|дати |душу // ди|тину т|реба лу|пити йак г|рушу] див. **ДИТИНА**

останнє пристанище душі [ос'тан':е прис'танишче ду'ш'і] див. **ПРИСТАНОВИЩЕ**

прийняти на душу [прий'н'ати на'душу] 'випити' (Загаї)

прикипіти душею [прик'іп'ів ду'шейу] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Машів)

пропаща душа [пропаща душа] 'безнадійна людина' (Полапи)

скупому душа дешевша гроша [ску'пому ду'ша де'шевша гро'ша] 'про скупу людину' (Броди, Луцьк)

стоїть над душею наче осавула на панщині [сто'йіт' над ду'шейу 'наче оса'вула на 'паничин'і] 'про стосунки свекрух і невісток' (Дачне, Липляни, Кукли, Куснище, Колодії)

терпи душа спасенна будеш [тер'пи ду'ша спа'сен:а 'будеш] 'про терплячу людину' (Довговоля)

у неї душа чиста як вода джерельна [у 'нейі ду'ша 'чиста йак во'да ж'ерел'на] 'щира людина' (Зубильне, Голишів)

ходить як тіло від душі [ходе йак т'іло в'ід ду'ш'і] див. **ТІЛО**

чарства душа [чарства ду'ша] 'про нечуйну особу' (Полапи)

шабля раниць голову, а слово – душу [шабл'а 'ранит' 'голову / а слово // |душу] див. **ШАБЛЯ**

широка душа [ши|рока ду'ша] 'про щедрю людину' (Межисить, Рудники, Дюксин, Крижівка)

щедра душа / добра душа [ш'чедра ду'ша] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Маневичі, Рівне, Любитів, Ковель) || [добра ду'ша] 'т. с.' (Кричильськ)

щедра і душу віддасть [ш'чедра і 'душу о'д:ас'ц'] 'т. с.' (Ветли)

як бальзам на душу [йак бал'зам на'душу] див. **БАЛЬЗАМ**

як душа розсудлива [добра йак ду'ша ро'судлива] 'про спокійну людину' (Корчин)

як камінь з душі впав [йак 'кам'ін' з ду'ш'і впа] див. **КАМІНЬ**

ДУШЕЙКО¹⁴⁰

піти до Душейка [п'ішов ду Ду'шейка] 'померти' (Холопичі)

ДУШЕНЬКА

свекрушенька-душенька [свекр'ушен'ка–'душен'ка] див. **СВЕКРУШЕНЬКА**

ДЬОГОТЬ¹⁴¹

напитися дьогтю [шоб ти на'пивс'а 'д'охт'у] (Липляни) || [на'пивс'а би ти 'д'огт'у] 'негативні висловлення про п'яниць' (Зарічне)

¹⁴⁰ ДУШЕЙКО – прізвисько місцевого жителя, який уже помер

¹⁴¹ ДЬОГОТЬ – темна густа в'язка смолиста з неприємним запахом рідина, що утворюється при сухій перегонці дерева, торфу, бурого та кам'яного вугілля

ДЬОР¹⁴²

дати дьору [дату |д'ору 'втікати'] 'дуже швидко рухатися' (Увин)

ДЮЙМОВОЧКА

як дүймовочка [йак д'уй'мовочка] 'дівчина/жінка низького зросту' (Сілець, Коршів, Маневичі)

ДЯДЬКО

жіночий дядько [ж'і'ночий |д'ад'ко] 'про невірною чоловіка' (Горохів)

злий дядя підкинув [злий |д'ад'а п'ід'кинуў] 'про народження дитини' (Увин)

німий дядько [н'і'миї |д'д'ко] 'про мовчазного чоловіка' (Понінка)

у городі бузина, а в Києві дядько [у горо|д'і бу'зина, а ў 'Київ'і |д'адко] див. ГОРОД

файний дядько [х'вайний |д'ад'ко] 'бути вірним своїй дружині, не зраджувати' (Гать)

ДЯК

до дяка в науку [до|д'ака в науку] 'примушувати силоміць' (Полапи)

ДЯКА

великий дяк на вашу хату [в'еликий д'ак на |вашу| хату] 'вдячність для всієї родини, тобто – велике дякую вашій родині' (Полапи)

однакова дяка [од'накова |д'ека] 'про невдячність' (Підманове)

ДЯТЕЛ

дзьоб як в дятла [з'об йак |д'атла] див. ДЗЬОБ

дятли довбуць [д'атли дов'бут'] 'похмілля' (Добре)

ніс як в дятла [н'іс йак в |д'атла] див. НІС

ніс як дзьоб в дятла [нис йак з'об в |д'атла] див. НІС

Е

ЕКЗЕМПЛЯР

рідкісний екземпляр [р'ідк'існий екземп|л'ар] 'про людину, яка не вживає алкогольні напої' (Лобачівка)

ЕКСПЛУАТАЦІЯ

здавати в експлуатацію [зда|вати ту в експлу|тац'ію] 'про невірну жінку' (Іваничі)

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ходяча енциклопедія [хо|д'ача енцикло|пед'іа] (Бережці, Гайове, Годомичі, Іваничі, Любешів, Полиці, Плоска, Торговиця, Холопичі, Ярославичі) || [хо|д'ача інцикло|пед'іа] (Заріччя, Луків, Машів) || [енцикло|пед'іа ход'ача] 'про розумну жінку' (Жиричі, Брани, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Мала-Тур'я)

¹⁴² ДЬОР – втеча, втекти

Є

ЄВА

встидлива як Єва / стидлива Єва [*встидлива йак Йева*] (Бобрин, Жиричі) || [*стидлива Йева*] (Синове) || [*стидлива йак Йева*] ‘про сором’язливу дівчину’ (Воєгоща)

як та Євка [*йак та Йевка*] ‘неакуратна людина’ (Седлище)

ЄВРЕЙ

скуний єврей [*скупний йеврей*] ‘про скупого чоловіка’ (Кричильськ)

ЄРУНДА

верзти єрунду [*верзе йєрунду*] ‘говорити нісенітниці’ (Лаврів)

Є
Ж

Ж

ЖАБА

банькати як жаба [*бан'кати йак жаба*] ‘великі очі’ (Шменьки)

вже йому жаба цицьки дасть [*вже йому жаба цицьке дас'т'*] ‘незабаром помре’ [Арк'2003, с. 92]

вирядитись як жаба на болоті [*вир'адилас' йак жаба на болот'і*] ‘про хвалькувату людину’ (Юрово)

витріщити баньки (як жаба в болоті) [*в'етришила бан'кі (йак жаба в болоти)*] див. БАНЬКА

дметься як жаба на кладці [*д'мец':а йак жаба на клац':і*] ‘настирливість’ (Полапи)

жаб харашати [*жаб'ів хараш'ети*] ‘про щось маленьке і тупе’ (Полапи)

жаба головата [*жаба гулувата*] ‘неслухняна дитина’ (Клубочин)

жаба гризе [*жаба гризе*] ‘заздрість’ (Ковель)

жаба давить [*от жаба давит'*] ‘про жадібну людину’ (Вітковичі)

жаба душить [*жаба душит'*] ‘заздрісна людина’ (Клубочин)

жаба казала, дай дощу, дай дощу [*а жаба казала / даї дошчу / даї дошчу*] ‘жадібність’ (Клубочин)

жаба на язиці спечеться [*жаба на йа'зиц'і спечец':а*] ‘влучно сказати, багато говорити’ (Полапи)

жаба цицьки дасть [*жаба цицьк'і дас'ц' 1*] ‘втопитися’ (Сильне) || [*жаба цицьк'і дасц' 2*] (Стара Виживка) || [*жаба цец'к'і дас'ц' 3*] ‘померти, загинути’ (Шацьк) || [*жаба цец'к'і дас'ц' 4*] ‘те, що ніколи не відбудеться’ (Гуща) || [*жаба цицьк'і дас'ц' 5*] ‘про поганих господарів, які неякісно та невчасно щось виконують’ (Клубочин, Обара) || [*жаба цицьк'і дас'ц' 6*] ‘про повільно та невчасно виконану роботу’ || [*жаба ц'ц'к'і дас'ц' 7*] ‘померти’ (Сокіл)

жабі по коліна [*жабі по кол'іна*] (Млинів) || [*жабі ну кул'іна 1*] ‘про низьку людину’ (Доросині, Микове) || [*жаби ну кул'іна 2*] ‘мілко’ (Клубочин)

зелена жаба душить [зе|лена |жаба |душит'] 'про заздрісних осіб' (Ковель)
змерзнути як жаба [змерз |як |жаба] 'змерзнути' (Хрипськ, Турійськ)
знати дві пташки: жабу й миш [знати д'в'і п'ташк // |жабу й миш]
див. ПТАШКА

коваль коня кує, а жаба собі ногу підставляє [|ковал' |кон'а ку|є / а |жаба су|б'і |ногу п'ідставл'а|є] див. **КОВАЛЬ**

кожна жаба хвалить своє болото [|кожна |жаба х'валит' сво|є бо|лото (Кримне) / |кажда |жаба сву|є бу|лото х'валит'] 'про хвастуна' (Клубочин)

куди кінь копитом, туди жаба клешнею [ку|ди кин' ку|питом / ту|ди ї |жаба к|лешно|ю] див. **КІНЬ**

мужик як жаба, а крепший як баба [му|жик, |як |жаба / а к|репши| |як |баба] див. **МУЖИК**

набратися як жаба мулу / як жаба мулу [|як |жаба |мулу] (Смідин) || [наб'равс'а |як |жаба |мулу] 1) 'алкогольне сп'яніння' (Воротнів, Городині, Торговиця) || [наб'равс'а |як |жаба |мулу] 2) 'тяжко працювати, втомитися' (Бірки, Воегоща)

надутися як жаба [на|дувса |як |жаба] 'про сердиту людину' (Дюксин)

надутися як жаба на купині [на|дулас'а |як |жаба на купи|н'] 'т. с.' (Дюксин)

наїстися як жаба мулу [на|йївс'а |як |жаба |мулу] 'переїсти' (Бірки)

напитися як жаба мулу [на|пивс'а |як |жаба |мулу] 'бути дуже п'яним' (Рудники)

ни корився дід бабці, той не буде жабці [ни ко|ривс'а д'ід |бабці' / тої не |буде |жабці'|] див. **ДІД**

очі як в жаби [оч'і |як в |жаби] || [очи |як в |жаби] || [вочи |як в |жаби] див. **ОЧІ**

пнутися як жаба до гуски [п'нец'а |як |жаба до |гуски] 'гордовитість' (Полапи)

повзти як жаба [пов|зе |як |жаба] 'повільно рухатися' (Постійне)

пертися як жаба раміння [п|рец'а |як |жаба ра|м'ін'а] 'йти напролом' (Полапи)

противна як жаба [про|т'івна |як |жаба] (Золочівка) || [про|тивна |як |жаба] 'про невродливу дівчину/жінку' (Сілець)

роздайся море – жаба лізе [роз|дайс'а |море // |жаба |л'ізе] див. **МОРЕ**

роздайся море – жаба пливе [роз|дайс'а |море // |жаба |пли|ве] (Полапи) див. **МОРЕ**

синій як жаба [син'ї |як |жаба] || [син'а |як |жаба] 'про п'яну людину' (Полиці)

скаче заміж, як жаба в мул [с|каче |замуж / |як |жаба в |мул] див. **ЗАМІЖ**

страшний як жаба [страш|ний |як |жаба] 'про невродливу людину' (Русів)

ускочити як жаба в жар [ус|кочив |як |жаба в |жар] 'невгамовність' (Полапи)

хлоп як жаба, ліпше як баба [хлоп |як |жаба / |л'іпше |як |баба] див. **ХЛОП**

як жаба [|як |жаба] 'ображена людина' (Хрипськ, Турійськ)

як жаба мулу набратися [|як |жаба |мулу наб'равс'а] (Коршів) || [наб'равс'а |як |жаба |мулу] 'бути дуже п'яним' (Новосілки, Маневичі)

як та жаба по коліно [|як та |жаба пу ку|л'іно] 'дівчина/жінка низького зросту' (Турійськ)

ЖАДИНА

жадіна-гов'ядіна [жад'іна-гов'яд'іна] 'про скупку жінку' (Володимир-Волинський)

як жадний, то скупий, як скупий, то заздрісний [йак 'жадний / то ску'пий / йак ску'пий / то зазд'росний] 'про жадібну людину' (Понінка)

ЖАДНЮЩА

жаднюща більш ніж вужча [жадн'ушча б'іл'ш / н'іж |вушча] 'про скупку жінку' (Воєгоща)

ЖАЙВОРОНОК

спить як жайворонок [спет' йак 'жайворунок] 'чутливий сон' (Полапи)

ЖАЛО

зло як жало [зло йак 'жало] 'про злу людину' (Юрово)

язичок як жало [йазичок йак 'жало] див. **ЯЗИЧОК**

ЖАЛЬ

як мати джарне¹⁴³ як кішка драпне, а як батько джорне, то аж жаль огорне [йак 'мати |з'арне йак 'к'ішка д'рапне / а йак 'бат'ко |з'орне / то аж ж'ел' о'горне] див. **МАТИ**

ЖАР

жару багато [жару ба'гато] 'бути в інтимних стосунках із жінкою' (Журавичі)

жару не позичати [і 'жару не по'зичиш] 'про жадібну людину' (Понінка)

очі як жаринки [оч'і йак жа'ринк'і] див. **ОЧІ**

ускочити як жаба в жар [ус'кочив йак 'жаба в жар] див. **ЖАБА**

ЖАР-ПТИЦЯ

невістка як жар-птиця [ни'в'істка йак жарп'тиц':а] див. **НЕВІСТКА**

ЖАХ

жах Господній [жах Гос'подн'ій] 'про невродливу дівчину/жінку' (Ботин)

ЖБАН

голова як жбан [голу'ва йак жбан] див. **ГОЛОВА**

ЖЕВЖИК

як жевжик [йак 'жевжик] 'швидкість у роботі' (Бихів)

ЖЕНИЛО

вже женило не шевелиться [вже же'нило ни ши'велиц':а] 'про втрату потягу в чоловіків' (Ковель)

ще женило не виросло [ше же'нило не |веросло] 1) 'про малого хлопчика, юнака' (Шацьк) || [шче же'нило ни |виросло] 2) 'рання закоханість хлопця' (Клубочин)

¹⁴³ ДЖАРНУТИ, ДЖОРНУТИ – насварити, образити

ЖЕНИТИ

без мене мене женили [без мене мене жи|нили] ‘зробити щось без відома’ (Клубочин)

ЖЕНИХ

жених – в Петрівку на льоді роздерся [жен'іх // в питр'івку на л'оду роз|дерс'а] ‘зникнути; хлопець, який відмовився одружуватись’ (Полапи)

підтоптаний жених [п'ід'топтаниї жен'их] ‘про неодруженого чоловіка’ (Маневичі)

подивися, женише, твоя дівка не дише [пуди|виса / жи|нише / тву|їа |д'івка ни |дише] ‘роздратований’ (Липне)

Ж

ЖЕНЬКА

Женька Пестіна [Жен'ка |Пест'іна] ‘про жінку-п'яницю’ (Ясенівка)

ЖЕРЕБЕЦЬ

рже як жеребець [рже їак жере|бец'] ‘сміятися’ (Комарове Ратнів.)

як жеребець [їак жере|бец'] (Кричильськ, Велика Осниця, Золочівка) || [їак жири|бец'], згруб. ‘про великого здорового хлопця’ (Машів)

ЖИВИЙ

не живий, не мертвий [ни жи|веї / ни |мертвиї] (Гірники, Нова Руда) || [ни жи|виї / ни |мертвиї] ‘про кволого чоловіка’ (Полиці, Сошичне)

ЖИВІТ

без Бога в животі [бес'Бога в живо|т'і] див. **БОГ**

болів живіт, болить серце [бу|л'ів жи|вут / бу|лит' |серце] ‘виховання дітей’ (Клубочин)

в скупого два рази живіт болить [в ску|пого два |рази жи|вит болит'] ‘про скупого чоловіка’ (Бір)

живіт до спини преклеяний [жи|в'іт до с|пини при|клеїниї] ‘про худу людину’ (Володимир-Волинський, Острівок)

живіт до спини приріс [жи|в'іт до с|пини при|їпайе] (Ворончин) || [жи|в'іт ду с|пини при|рис] (Нова Руда) || [жи|в'іт при|сох до с|пини] ‘бути дуже голодним’ (Сілець, Млинів)

живіт до хребта присох [жи|в'іт ду|хреб|та при|сох] ‘т. с.’ (Мала-Тур'я)

живіт як баняк [жи|в'іт їак ба|н'ак] ‘про великий живіт’ (Острівок)

живіт як барабан [жи|в'іт їак бара|бан] ‘т. с.’ (Нова Руда, Ковель)

живіт як барило [жи|в'іт їак ба|рило] ‘переїсти’ (Новосілки)

живіт як бочка [жи|в'іт їак |бочка] (Годомичі, Ботин, Городині) || [жи|в'іт їак |бочка] (Луків) || [їак |бочка] 1) ‘переїсти’; 2) ‘про великий живіт’ (Липне, Полиці)

живіт як в біременної баби [жи|вит їак у|бе|ремен:ейї] (Гірники) || [жи|в'іт б'і|р'ем'ін:у |баби] (Воєгоща, Калинівка) || [жи|в'іт їак б'і|р'ем'ен:ойї |баби]

(Холопичі) || [живит як у би|ремин:ойі] 'про великий живіт' (Смолярі Старовиж.)

живіт як в Гомиленця [живут як в Гуми|ленц'а] 'т. с.' (Клубочин)

живіт як цебер [жив'іт як |цебер] 'т. с.' (Полиці)

з живота дістати [з живу|та дустали] 'про народження дитини' (Бихів)

кричати як живіт болить [кри|чет' / шо жи|в'іт бу|лит'] 'про голосного, крикливого чоловіка' (Холопичі)

мати Бога в животі [мати |Бога в живу|т'і] див. **БОГ**

мед і той на живіт вилазить [мед^т і той на жи|в'іт ви|лазит] див. **МЕД**

набити живота [на|бив живо|та] 'ситно наїстися' (Дюксин)

нагуляти живота [нагу|л'ала жи|вота] 'народити позашлюбну дитину' (Юрово)

надривати живота від сміху [надри|ває живо|та од с|м'іху] 'багато сміятися' (Любешівська Воля)

напхати живота [нап|хав живо|та] 'переїсти' (Нова Руда)

скинути живота [с|кинула живо|та] 'жінка, яка народила дитину' (Постійне)

утопити своє хазяйство в животі [уто|пити сво|є хаз|аїство в живу|т'і] див. **ХАЗЯЙСТВО**

через живіт спину чухати [через жи|в'іт спину |чухає] 'про худу людину' (Володимир-Волинський, Острівок)

ЖИВЦЕМ

бери і закопуй живцем [би|ри і за|копу| жив|цем] 'втомитися' (Воєгоща)

ЖИД

бігати як жид по порожньому склепі [б'ігає як жид по по|рож'ому ск|леп'і] 'швидка хода' (Поворськ)

боятися як жид сала [бой|атис' |єк жит |сала] 'про лякливу людину' [Арк'2003, с. 92]

грошей як в жида вошей [г|рошеї як в |жида |вошеї] див. **ГРОШІ**

жадібний як жид [жадний як жид] 'про скупого чоловіка' (Хрипськ)

жид польський [жид |пол'с'кий] 'про багатого чоловіка' (Ботин)

мудрий жидок / як жидок [мудри| жи|док] (Посників) || [|як жи|док] 'про розумного чоловіка' (Клубочин, Сильне)

не хочеться губою кривити і жида калити [ни |хочи|єц'а гу|бойу кри|виєти і |жида ка|лиєти] див. **ГУБИ**

обрости добром як жид пархами [об|р'іс доб|ром як жид |пархами] див. **ДОБРО**

перебирати хлопцями як жид кіньми [переби|рає хло|пц'ами як жид |к'ін'ми] див. **ХЛОПЕЦЬ**

скупа як жінка жида [ску|па як |ж'інка |жида] див. **ЖІНКА**

скупий як жид [ску|пий як жид] (Велика Осниця, Турійськ, Собіщиці, Яворів, Клубочин, Корчин) || [ску|пий як жит] (Осівці, Доросині, Турійськ, Озерці) || [ску|пе як жид] (Кримне) || [ску|пеї як жид] (Шклинь) || [|як жид] 'про жадібну людину' (Здолбунів, Борохів, Велика Осниця, Кримне)

тептися як жид на купі [tɨl'neɥ':a ʔak ʒɨd na kɨpɨ] 'про лякливо людину' (Машів)

труситися як жид над купою [t'rɨsɨɥ':a ʔak ʒɨd nad kɨpɔjɔ] 'про жадібну людину' (Велика Осниця)

трястися як жид на кучках [tr'a'seɥ':a ʔak ʒɨd na kɨɥkax] 'про скупого чоловіка' (Переспа)

хитрий як жид [xɨtrɨj ʔak ʒɨd] 'про хитру людину' (Кримне, Новосілки)

як жид [ʔak ʒɨd] 'про скупого чоловіка' (Мар'янівка)

як жид по порожньому склепі [b'ɨgajɛ ʔak ʒɨd pɔ pɔrɔʒ'omɔ sklɛp'i] 'швидка хода' (Поворськ)

як старий жид з бородою [ʔak st'arɨj ʒɨd z burɔ'dɔjɔ] 'про бородатого чоловіка' (Мовники)

Ж

ЖИДІВКА

здорова як жидівка [zdɔ'rɔvɔ ʔak ʒɨ'dɨvka] 'про повну жінку' (Нова Руда)

ЖИЖКИ¹⁴⁴

жижки трусяться [ʒɨʒɨkɨ t'rɨsɨ'aɥ':a] 'про лякливо дівчину/жінку' (Колки)

ЖИЗНЬ

приймача жизнь собача [prɨ'maxa ʒɨzn' sɔbaxa] 'родинні стосунки' (Підманове)

ЖИЛИ

рвати жили [rvɛ 'ʒɨlɨ] 'тяжко працювати, втомитися' (Рівне)

ожили в сраці жили [ɔʒɨ'lɨ v s'rax'i 'ʒɨlɨ] див. **СРАКА**

ЖИР

дуріти від жиру [dɔr'ɨjɨt' v'ɨd 'ʒɨrɨ] 'про багату людину' (Полиці)

біситися від жиру [b'ɨs'ɨɥ':a v'ɛd 'ʒɨɛ'rɨ] 'т. с.' (Полапи)

ЖИРАФА

високий як жирафа [vɨ'sɔk'ɨj ʔak ʒɨ'rɔf] (Заріччя) || [vɨ'sɔkɨj ʔak ʒɨ'rɔfɔ] 'про високу людину' (Любешівська Воля)

довгонога як жирафа [dɔvɔ'ɔnɔgɔ ʔak ʒɨ'rɔxvɔ] 'про струнку довгоного дівчину' (Комарове Старовиж.)

ноги як в жирафи [ʔak ʒɨ'rɔfɔ] || [nɔg'ɨ ʔak v ʒɨ'rɔfɨ] || [nɔgɨ ʔak v ʒɨ'rɔfɨ] || [ʔak ʒɨ'rɔfɔ] див. **НОГИ**

пішла як жирафа [p'ɨʃ'lɔ ʔak ʒɨ'rɔxvɔ] 'про струнку довгоного дівчину' (Корчин)

ЖИТИ

багатому життя, а бідному виття [bɔ'ɔgɔtɔmɔ ʒɨ't':a, a b'ɨdnɔmɔ vɨ't':a] 'про життя в багатстві та бідності' (Луцьк)

вічне життя [v'ɨɥne ʒɨ't':a] 'побажання спокою в потойбіччі' (Коршів)

¹⁴⁴ ЖИЖКИ – задня сторона колін, підколінні сухожилки

вкрасти життя [вк'рала жи'т':а] 'зробити аборт' (Луцьк, Рудники)
гірке життя як полин [г'іркє жи'т':а йак по'лин] 'бути нещасливим, мати тяжке життя' (Луцьк)
жити не хочеться [в'томлена |жити не |хочец':а] 'бути втомленим' (Млинів)
життя б'є через край [жи'т':а бйє| через край] 'швидко' (Полапи)
життя держиться на волоску [жи'т':а |держиц':а на волос'ку] 'передчуття смерті' (Гірники)
загубити життя [загу'била жи'т':а] 'зробити аборт, втратити дитину' (Яревище)
мати файне життя [майє 'файнейє жи'т':а] 'про щасливу людину' (Підгайці)
на життя ображений [на жи'т':а ображени'] 'про ображену людину' (Любешів)
не до життя [в'ін не до жи'т':а] 'у передчутті смерті' [Арк'2005, с. 70]
не судилося пожити [ни судилос'а по|жити] див. **СУДИЛОСЯ**
нове життя вродилося [но'ве жи'т'а вро'дилос'] 'про народження дитини' (Цумань)
обрізати життя [обр'ізала жи'т':а] 'зробити аборт' (Полиці)
піти в життя вічне [п'іде є жи'т':а |в'ічне] 'передчуття смерті' (Воєгоща)
піти з життя [п'ішов з жи'т':а] 'померти' (Жиричі)
прожити життя з чоловіком як за купою гною [прожи'ла жи'т':а з чуло'в'іком йак за |купою г'ною] 'незадовільний портрет чоловіка очима жінки' (Горохів)
ховатися в жито [ху'ваїс'а є |жито] 'про невродливу дівчину/жінку' (Клубочин)
царство вічне, життя безконечне [царство |в'ічне / жи'т':а биско|нечне] див. **ЦАРСТВО**
щоб я так жив [шоп йа так жив] 'радіти дрібничкам' (Кримне)
як волошки в житі [йак во'лошк'і є |жит'і] див. **ВОЛОШКА**
як не збреше, то не проживе [йак ни збреше / то ни прожи'йє] || [йак ни збреше / то ни пружи'ве] див. **БРЕХАТИ**

ЖИТО

в жито ходити [є |жито |ходить] 'про чоловічу зраду' (Дюксин)
хвалять жито у копі, а попа у труні [хвал'ат' |жито у коп'і / а по'па в трун'і] 'всьому свій час' (Полапи)

ЖІНКА

в жінки волосся довге та розум короткий [є |жинк'і |волос |довг'і / да |розум ку'ротк'і] 'про неосвічену дівчину/жінку' (Липне)
вженився – стратився, взяв жінку – всратися: ні з ким спати лягти, ні між люди піти [вжинивс'а // ст'ративс'а / вз'ав |ж'інку // всратис'а / н'і з ким спати л'аг'ти / н'і між |л'уди п'іти] 'невиправданні очікування, розчарування' (Горохів)
взяти жінку з багажем [вз'ав |ж'інку з бага'жем] 'одружитися на жінці з дитиною' (Олександрія)
взяти жінку з пастухом [вз'ав |ж'інку з пасту'хом] 'т. с.' (Добре)

взяти жінку з прицепом [вз'ати |ж'інку з приш'цепом] (Гайове) || [вз'ав зє прицепом] (Добре, Козлиничі, Кульчин, Карпилівка К-Кашир., Постійне, Берестечко Рівн., Словатичі, Топільне, Ясенівка) || [вз'ав зє приш'цепом] (Бобрин) || [вз'ав |ж'інку зє прицепом] (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки) || [ж'інка зє прицепом] (Кримне) || [вз'ав зє прицепом] (Рівне, Цумань, Коршів, Любитів, Довговоля, Здолбунів, Борохів, Маневичі, Турійськ) || [вз'ав |ж'інку зє прицепом] (Цумань) || [вз'ав зє прицепом] 'одружитися на жінці з дитиною' (Колодії, Комарове Ратнів., Дюксин)

взяти жінку з чужими дітьми [вз'ав |ж'інку зє чужими |д'іт'ми] 'одружитися на жінці з дитиною' (Озерці)

взяти жінку на вексель [вз'ат' |ж'інку на |вексил'] 'т. с.' (Липне)

вибирай жінку як хату маже [виби|рай |ж'інку |як |хату |маже] 'оцінка дівчини в роботі' (Сильне)

від сердитої жінки постарієш [в'ід |сердитойі |ж'інки |постар'ійеш] 'про сердиту незадоволену жінку' (Луцьк)

вірний жінці [в'ірний |ж'інці] 'бути вірним своїй дружині, не зраджувати' (Карпилівка)

груба жінка [г'руба |ж'інка] 'про жінку, яка очікує дитину' (Підгайці)

гязна жінка [г'р'азна |ж'інка] 'про породіллю' (Смідин)

гуляща жінка [гу|л'ашча |ж'інка] 'про жінку легкої поведінки' (Полапи)

для дівчини гадость, а для жінки радість [дл'а |д'івчини |гадост' / а дл'а |ж'інк'і |радос'т'] див. ДІВЧИНА

добра жінка – веселоці, а худа – зле зілля [добра |ж'інка // вє|селошч'і, а худа // зле |зі|л':а] 'про тілобудову жінки' (Любомль)

добра жінка мужові своєму вінець, а зла – кінець [добра |ж'інка |мужов'і сво|йему в'інец' / а зла // к'інец'] 'про стосунки в сім'ї' (Луцьк)

жінка в соку [ж'інка в|со|ку] 'про молоду вродливу жінку' (Кримне)

жінка в тяжі [ж'інка в|т'ажі] 'про вагітну жінку' (Самоволя)

жінка випорожнилася [ж'інка |випорожнилас'а] 'про жінку, яка розродилася' (Журавники)

жінка з приданим [ж'інка зє |п|риданім] 'про жінку, яка вийшла заміж, маючи дитину' (Замшани)

жінка із залізними нервами [ж'інка із|зал'ізними |нервами] 'про терплячу людину' (Здолбунів)

жінка не бита, що коса не клепана [ж'інка ни |бита / шо ко|са ни |клепана] 'насильство в сім'ї' (Микове)

жінка облогує [ж'інка об|логує] (Журавичі) || [ж'інка об|логує] 'жінка, яка певний період не перебувала в інтимних стосунках із чоловіком' (Клубочин)

жінка переться [ж'інка пє|рець':а] 'період менструації' (Підгайці)

жінка як гиндар [ж'інка |як |гиндар] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Топільне)

жінка як грім [ж'інка |як |грім] 'про вродливу жінку' (Гірники)

жінка як кролиха [ж'інка |як |кро|лі|ца] 'часта вагітність' (Бережки)

жінка як мур [ж'інка |як |мур] 'про терплячу людину' (Карпилівка)

жінка як печінка [ж'інка |як |пє|чунка] 'про сердиту жінку' (Клубочин)

жінку попорати [ж'інку пу|порати] 'бути в статевих стосунках із жінкою' (Клубочин)

розумна жінка чоловіка із біди вирятує, а дурна ще втокмачить [ро'зумна 'ж'інка чолов'їка із б'їди вир'а'тує / а дур'на ше вток'мачит'] 'про розумну жінку та її відносини в сім'ї' (Луцьк)

свіжа жінка [с'в'їжа 'ж'інка] 'про породіллю' (Володимир-Волинський, Острівок)

сира жінка [си'ра 'ж'інка] 'т. с.' (Бобрин, Броди, Вовничі, Городині, Добре, Датинь, Жиричі, Звиняче, Замшани, Милятин, Поворськ, Постійне, Берестечко Рівн., Словатичі, Старий Загорів, Топільне)

скупа як жінка жида [ску'па йак 'ж'інка 'жида] 'скупа людина' (Зубильне)

стальна жінка [стал'на 'ж'інка] 'про терплячу людину' (Колодії)

тужлива жінка [туж'лива 'ж'інка] 'нудьгувати' (Понінка)

файна жінка [хва'йна 'жунка] 'про вродливу дівчину' (Вітковичі)

хто хворий? – жінка! хто помер? – чоловік! [хто х'ворий? // 'ж'інка / хто по'мер? // чолов'їк] жарт. 'про хворобливу жінку, яка завжди на щось скаржиться' (Велика Осниця)

чиста жінка [честа 'жинка] 'про акуратну дівчину' (Полапи)

чоловік як ворона, а все жінці оборона [чолов'їк йак во'рона / а все 'ж'ін'ц'ї обо'рона] див. **ЧОЛОВІК**

щасливий чоловік, що добру жінку має [шчас'ливий чолов'їк / шо 'добру 'ж'інку 'має] див. **ЧОЛОВІК**

як чоловік жінку любить, то й лиха жінка доброю буде [йак чолов'їк 'ж'інку л'убит' / то й ли'ха 'ж'інка 'доброю 'буде] див. **ЧОЛОВІК**

ЖМЕНЯ

сраку в жменю [с'раку в ж'мен'у] див. **СРАКА**

у жменю не взяти [у ж'мен'у не воз'м'еш] 'гарна дівоча коса' (Залізниця)

ЖМУТ

жим-жим жмут [жим-жим жмут] 'про скупу людину' (Любомль)

ЖОВНА¹⁴⁵

язик як у жовни [йа'зик йак у 'жовни] див. **ЯЗИК**

ЖОВТОК

жовтка втягнути [жовт'ка вт'є'гнути] 1) 'заснути'; 2) 'наїстися' (Полапи, Світязь, Підманове)

лежить, жовтки втягує [лежит' / жовт'ки вт'агує] 'похмілля' (Кримне)

ЖОЛОБ¹⁴⁶

аж жолоб твердий [аш 'жолуб т'вердий] 'ситно наїстися' (Голишів)

¹⁴⁵ ЖОВНА – птах родини дятлових

¹⁴⁶ ЖОЛОБ – дерев'яна посудина прямокутної форми, признач. для годівлі та напування тварин

ЖОЛУДОК

жолудок до спини прилип [*же'лудок до с'пини при'лип*] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки) || [*жолудок до с'пене при'лип*] 'бути дуже голодним' (Гірники)

ЖОПА

жопа як кошик [*жопа йак 'кошик*] 'про повну жінку' (Хрипськ)
руки від жопи [*рук'і уд 'жопи*] див. **РУКИ**

ЖОРНА¹⁴⁷

дупа як жорна [*дупи йак 'жорна*] див. **ДУПА**

ЖУЙКА¹⁴⁸

жувати жуйку [*жу'вати 'жуйку*] 'про балакучу людину' (Полиці)

ЖУК

хитрий жук [*хитрий жук*] 'про хитру людину' (Велика Осниця)
як жук в гівно [*йак жук в гам'но*] 'кудись недоречно попасти, втрапити в халепу' (Клубочин)

ЖУРАВЕЛЬ

довгоногий як журавель [*довго'ногий йак жура'вел'*] 'про довгі ноги' (Підлозці, Колодії, Шменьки)
журавель приніс [*жура'вел' при'ніс*] 'про народження дитини' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)
як журавель [*йак жура'вел'*] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Мала Тур'я)

ЖУРБА

біда сама не йде, а горе і журбу веде [*б'іда сама ни їде / а 'горе і жур'бу веде*] див. **БІДА**
журба горе ни розгонить [*жур'ба 'горе не роз'гонит'*] 'від смутку нещастя не зникне' (Полапи)

З

З'ІСТИ

боятися, щоб не з'їли [*бо'їц'а / шоп не з'їли*] див. **БОЯТИСЯ**
не з'їм, то надкушу [*ни зїм / то надку'шу*] про жадібну людину' (Клубочин)
як не з'їм, то понадкушую [*йак не зїм, то понад'кушуйу*] 'про жадібну людину' (Звірів, Кукли, Хоровичі, Колки)

¹⁴⁷ ЖОРНА – плескуватий круглий камінь, призначений для луцення і розмелювання зерна та інших твердих предметів

¹⁴⁸ ЖУЙКА – повторне пережовування жуйними тваринами їжі, що повертається з шлунка в ротову порожнину

ЗАБОР

від забора до забора [в'ід за'бора до за'бора] 'про ходу п'яної особи' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Здолбунів)

забори цілувати [за'бори ц'ілуїе] 'т. с.' (Колки)

лізти від забора до забора [л'ізе в'ід за'бора ду за'бора] 'т. с.' (Воєгоща)

місила Галя тісто – мука на заборі [м'ісила |Гал'а |т'істо // мука на за'бор'і] див. ГАЛЯ

ЗАВИТКА¹⁴⁹

взяти завитку [вз'ав |завитку] 'одружитися на жінці з дитиною' (Яворів)

ЗАВ'ЯЗКА¹⁵⁰

нажертися під саму зав'язку [на'жерлас'а н'ід 'саму за'вйазку] 'переїсти' (Мирне)

ЗАГАЇ¹⁵¹

облетіти Загаї [обле'т'ів За'гаї] 'дуже швидко рухатися, назва населеного пункту' (Загаї)

ЗАГАЛИТИСЯ¹⁵²

загалися і погонися [зага'лис'а і пого'нис'а] 'не мати роботи, нічого не робити' (Світязь)

ЗАГАТА¹⁵³

на загаті положити [на за'гат'і поло'жили] 'про народження дитини' (Острівок)

ЗАД

дати копня під зад [дала |копн'а н'ід зад] див. КОПНЯ

ЗАДАВАКИ

задаваки робляться [зада'вак'і |робл'ац':а] 'про горду людину' (Гать)

ЗАДИВЛЯТИСЯ

не знати де задивитися [ни з'наїе де зади'виц':а] див. ЗНАТИ

ЗАДНИЦЯ

задницю гріти [задниц'у з'р'іти] 'мати якусь користь' (Клубочин)

¹⁴⁹ ЗАВИТКА, те ж саме, що ПОКРИТКА – дівчина, що народила позашлюбну дитину

¹⁵⁰ ЗАВ'ЯЗКА – дуже багато, досхочу

¹⁵¹ ЗАГАЇ – назва населеного пункту

¹⁵² ЗАГАЛИТИСЯ – заголити спідницю

¹⁵³ ЗАГАТА – вал, насип, стіна, а також подвійний пліт, засипаний всередині чим-небудь, як огорожа

ЗАДРИПОЛЯ¹⁵⁴

як задриполя [йак задри'пол'а] 'неакуратна людина' (Коршів)

ЗАЄЦЬ

бистрий як заєць [бистрий йак зайец'] 'швидка хода' (Клубочин)

бігати як заєць [б'ігайе йак зайец'] 'т. с.' (Броди)

боятися як заєць бубна [бо'йатис' йак зайец' бубна] 'про лякливо людину' [Арк'2003, с. 93]

вуха як в зайця [вуши йак в'зайц'а] || [вуха йак в'зайц'а] див. **ВУХА**

договорилися як заєць з кобилою [догово'рилис'а йак зайец' с' ко'билоу] 'важко домовитися' (Сокіл)

допасувати як заєць кобилі [допа'сував йак зайец' ку'бил'і] 'не догодити' (Сокіл)

за копійку зайця догнати [за ко'п'йку зайц'а доже'н] див. **КОПІЙКА**

заєць в капусті знайшов [зайец' у ка'пуст'і знайшов] 'про народження дитини' (Увин)

заєць приніс [зайац' при'н'іс] 'т. с.' (Довгошії)

злякатися як заєць [зл'а'кавс'а йак зайец'] 'злякатися' (Маневичі)

зуби як у зайця [зуби йак у'зайц'а] див. **ЗУБИ**

мов той заєць під кущем [моу тої зайец' н'ід ку'шчем] 'злякатися' (Борохів)

мов той заєць трясеться [моу тої зайец' тре'сец':а] 'т. с.' (Здолбунів)

ноги як в зайця [ног'і йак в'зайц'а] див. **НОГИ**

полохливий мов заєць [полох'ливиї моу зайец'] 'про лякливо дитину' (Мала-Тур'я)

пудкий як заєць [пудкиї бц'зайец'] 'т. с.' (Бір)

спати як заєць [спит' йак зайец'] (Володимир-Волинський, Годомичі, Городині, Острівок) || [спит' йак зайц'і] 'чутливий сон' (Милятин)

спати як заєць на купці [спит' йак зайец' на'купц'і] 'т. с.' (Шменьки)

спати як заєць під копою [спит' йак зайец' н'ід ко'поу] 'т. с.' (Калинівка)

спати як заєць під корчмою [спит' йак зайец' н'ід кор'чом] 'т. с.' (Цумань)

спати як заєць під кущем [спит' йак зайец' н'ід ку'шчем] 'т. с.' (Русів)

спати як заєць полоханий [спит' йак зайец' полоханий] (Колодії, Мощена) || [спит йак зайец' полох'ливиї] 'т. с.' (Велика Осниця)

спати як той заєць [спит' йак тої зайец'] (Дачне, Коршів, Гірка Полонка, Млинів, Кукли, Куснище, Собіщиці, Бужани) || [спит' йак тої зайец' н'ід ку'шчем] (Воєгоща, Воротнів, Здолбунів, Борохів) || [спит' йак зайец'] (Велика Осниця, Рудники, Ветли, Довговоля, Турійськ, Вітковичі, Підгайці, Карпилівка, Дюксин, Липляни, Озерці, Остріжець, Маневичі, Комарове Ратнів., Дюксин) || [спет' йак зайец'] (Мала Глуша, Любешівська Воля, Велика Глуша, Бірки, Седлище) || [спл'ат' йак зайец'] 'т. с.' (Любитів, Височне)

сполоханий заєць [спо'лоханий зайец'] 'про лякливо особу' (Усичі)

трусливий як заєць [трусл'ивиї йак зайец'] 'т. с.' (Понінка, Комарове Ратнів.)

¹⁵⁴ ЗАДРИПОЛЯ – те ж саме, що ЗАДРИПАНКА

трястися як заєць на купі [три'сеца / йак 'зайец на 'купи] 'т. с.' (Велика Осниця)

човптися як зайці [чов'пуц':а йак 'зайц'і] 'бути в інтимних стосунках з дівчиною' (Липляни)

як заєць [йак 'зайец'] 'дуже швидко рухатися' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

ЗАЗДРІСНИЙ

жадний, то скупий, як скупий, то заздрісний [йак 'жадний / то ску'пий / йак ску'пий / то зазд'росний] див. **ЖАДНИЙ**

ЗАЗДРІСТЬ

де щастя водиться, там заздрість родиться [де 'шчаст'а 'водиц':а / там 'зазд'іст' 'родиц':а] див. **ЩАСТЯ**

ЗАЗІХАТИ

не зазіхай на чуже, бо й свого не матимеш [не заз'іхай на чу'же / бо ї с'вого не 'матимеш] 'бути заздрісним' (Луцьк)

ЗАЙЦІ

як зайці під корчем [йак 'зайц' пуд кур'чом] 'бути на поготові' (Зимне)

ЗАКАЗ

сорок перший по заказу [сорок 'перший по заказу] 'великий розмір ступні' (Ворончин)

ЗАКЛАЛО

як заклало [йак заклало] 'про мовчазного чоловіка' (Машів)

ЗАКОН

дурному закон не писаний [дур'ному за'кон не 'писаний] 'про нерозумну людину' (Звиняче)

сухий закон [су'хий за'кон] 'не вживати алкогольних напоїв' (Ратне)

ЗАКОНИ

живе за законами Божими [жи'ве за за'конами 'Божими] 'про чесну людину' (Осівці)

ЗАКОПУВАТИ

хоч закопуй [та'ка зму'чена хоч би зако'пай ме'не] 'бути втомленим' (Грабовець)

ЗАКОСИТИ

докосити і закосити [доко'сив і зако'сив] див. **ДОКОСИТИ**

ЗАЛИВАТИСЯ

сміятися аж заливатися [см'і'йец':а аш зали'вайец':а] див. **СМІЯТИСЯ**

ЗАЛІЗО

вода залізо несе [во|да за|л'ізо ни|се] див. **ВОДА**

як розпечене залізо: плюнь – буде шепіти [йак роз|печане за|л'ізо / пл'ун' // |буде ши|п'іти] 'про сердиту жінку' (Машів)

ЗАМІЖ

вийти заміж не напасть, аби замужем не пропасть [ви|йти |замуж не|е на|паст' / л'іш би |замужом ни про|паст'] 'про стосунки після заміжжя' (Клубочин)

кіт не валявся, кішка заміж не йшла [к'іт не ва|л'авс'а / 'к'ішка |зам'іж не шла] див. **КІТ**

скаче заміж, як жаба в мул [с|каче |замуж / йак |жаба в мул] 'поспішати' (Клубочин)

стидатися як то заміж перший раз [сти|даец'а йак то |зам'іж |першиї раз] 'про сором'язливих' (Рівне)

хоче заміж аж пищить [хоче |замож аш п'і|щит'] 'хотіти вийти заміж' (Гать)

хоче заміж аж скаче [хоче |зам'іжш аш с|каче] 'т. с.' (Підлозці)

я обманула його: дати дала, а заміж не вишла [йа обма|нула його // |дати да|ла / а |замуж не |вишла] 'перехитрити себе' (Світязь)

ЗАМУТИТИ

нічого не змутить [ни|чо ни з|мутит'] 'чесність' (Велимче)

ЗНАДИТИСЯ

знадився ходити [за|надивс'а с'уди хо|дити] (Дачне, Собіщиці, Борохів, Млинів) || [захо|дивс' с'уди хо|дит'] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Вітковичі)

ЗАПАСКА¹⁵⁵

принести в запасці [принис|ла в за|пас'ц'і] 'народити позашлюбну дитину' (Холопичі)

ЗАПИРАТИ

натоптався аж дихати запирає [натоп|тавса ажш|дихат' запи|рає] див. **НАТОПТАВСЯ**

ЗАПОЛА¹⁵⁶

принести в заполі (приполі) [принес|ла в за|поли] (Бережці) || [принес|ла в за|пол'і] (Головне, Лобачівка, Луків) || [принес|ти вза|поле] (Гірники) || [принес|ла в при|пол'і] 'народити позашлюбну дитину' (Синове)

ЗАРАДИТИ

нічим не зарадить [н'і|чим не за|радит'] 'про жадібну людину' (Загаї)

¹⁵⁵ ЗАПАСКА – жіночий одяг у вигляді шматка тканини певного розміру (перев. вовняної), що використовується замість спідниці для обгортання стану поверх сорочки

¹⁵⁶ ЗАПОЛА – поділ жіночої сорочки

ЗАРІЗ

годований як на заріз [го'дований йак на зар'із] 'про повного чоловіка' (Крижівка)

ЗАРОБЛЯТИ

хто що заробляє [хто шо зароб'л'айе] 'про невродливу дівчину/жінку' (Воротнів)

що заробив, то те й будеш мати [шо зару'бив / ту те ї 'будеш 'мати] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Звиняче)

ЗАРОДОК

викинути зародок [вик'інула зародок] 'про жінку, яка зробила аборт' (Постійне)

ЗАСВАТАНА

сидіти як засватана [сидит' йак зас'ватана] 'тихо' (Млинів, Карпилівка)

як засватана [йак зас'ватана] 'про мовчазну жінку' (Карпилівка)

як засватаний [йак зас'ватиний] 'нічого не робити' (Ощів, Гайове)

ЗАСВЕРБІТИ

де боліло, щоп хутко знов засвербіло [де бол'іло / шоп хутко знов засвир'біло] див. **БОЛІТИ**

ЗАСИНАТИ

заснути навіки [зас'нув на'в'іки] 'померти' (Бихів)

ЗАСІК¹⁵⁷

лежати як свинка в засіку [ле'жит' йак с'венка у за'с'іке] див. **СВИНКА**

ЗАСЛІПИТИ

вже засліпило [вже зас'л'іпило] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Милятин)

ЗАСЛОНКА¹⁵⁸

лоба наставити як заслонку [лоба нас'тавила йак заслонку] див. **ЛОБ**

ЗАСНУТИ

йти, що можна заснути [йде шо 'може зас'нути] див. **ІТИ**

ЗАТИРКА¹⁵⁹

як муха в затирці [йак муха є затирци] див. **МУХА**

¹⁵⁷ ЗАСІК – відгороджене місце в коморі, зерносховищі і т. ін. для зсіпання зерна або великий і високий, звичайно нерухомий ящик з лядою для зсіпання зерна, борошна

¹⁵⁸ ЗАСЛОНКА, ЗАСЛІНКА – шматок жерсті певної форми з ручкою, яким закривають отвір кухонної печі

¹⁵⁹ ЗАТИРКА – 1) страва, зварена на воді або молоці з розтертого в дрібні кульки борошна з водою; 2) їжа для свиней

ЗАТОЧУВАТИСЯ

йти аж заточуватися [їде аш за\тачуйец':а] див. **ІТИ**

ЗАХОДИТИ

сім за вісім заходить [с'ім за 'в'іс'ім за\ходит'] 'про нерозумну особу' (Клубочин)

ЗАЧИПКИ

руки-зачипки [ру\к'е-зачип'ік'е] див. **РУКИ**

ЗАШИПТИ

плюнь – зашипить [пл'ун' – заши\пн'ит'] див. **ПЛЮВАТИ**

ЗАШМОРГ

тримати язик на зашморзі [три\мати йа\зик на\зашморз'і] див. **ЯЗИК**

ЗБИРАТИСЯ

збиратися до своїх [зби\ратис'а ду свої\іх] 'передчуття смерті' (Бортнів)

ЗБІЖЖЯ

весняна роса – повна клуня збіжжя [вис'н'ана ро\са – \повна к\лун'а зб'іж':а] див. **РОСА**

ЗВІЗДА

впала зірка з неба [вже й'її з'в'ізда з'неба] 'померти' (Полапи)

зірка дотліла [вже й'ого з'в'ізда дот\л'іла] 'т. с.' (Полапи)

народитися під щасливою зіркою [народитис'а н'ід шчас\ливою зв'іздо\ю] 'щаслива людина' (Зубильне)

ЗВІР

боятися як звір вогню [бой\іц':а йак з'в'ір вог\н'у] 'злякатися' (Кричевичі)

звіром напертися [зв'іром на\перлас'а] 'переїсти' (Липне)

злий як звір [злий йак зв'ір] 'про сердиту людину' (Воєгоща)

сердитий як звір [сер\дитий йак зв'ір] 'т. с.' (Броди)

як звір [йак зв'ір] (Мала Глуша) || [йак зв'ер] (Бережці) || [йак зв'ір] (Собіщиці) || [йак зв'ір'ука] 'про сердиту людину' (Озерці)

ЗВІРИНА

скалитися як звірина [ш\к'іриц':а йак зв'іри\на] 'про сердитого чоловіка' (Золочівка)

ЗВІРЮКА

звірюка недобита [зв'ір'ука недо\бита] 'про злу людину' (Осівці)

зла як звірюка [зла йак зв'ір'ука] 'т. с.' (Городині, Клубочин)

злий як звірюка [злий йак зв'ір'ука || зла йак зв'ір'ука] 'т. с.' (Городині, Клубочин, Цумань)

ЗВІТ

місячний звіт [м'іс'ачний з'віт] 'період менструації' (Рівне)

ЗВУДКІ¹⁶⁰

звудкі зводити [з'вудк'і з'водити] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Клубочин)

ЗДИБАТИ

яке їхало, таке здибало [й'аке й'іхало / та'ке з'дибало] див. **ЇХАТИ**

ЗДИХАТИ

вже скоро здохну [вже с'коро з'дохну] 'передчуття смерті' (Лище)

сохне за ним і здохне за ним [сохне за ним і з'дохне за ним] див. **СОХНУТИ**

сохни-сохни, та дивись не здохни [сохни / 'сохни // та див'ис' ни з'дохни] див. **СОХНУТИ**

3

ЗДИХЛИНИ

три хвилини до здихлини [три хви'лини до з'дих'лини] див. **ХВИЛИНА**

ЗДИХОЛЬ¹⁶¹

здихоль ходячий [з'дихол'ход'ачий] 'про кволого чоловіка' (Луків)

ЗДОРОВ'Я

в слабого здоров'я питати [в сла'бого здо'ров'я пита'ти] 'бути хворобливим, нездоровим' (Липляни)

глянь на вид і не питай здоров'я [гл'ан' на вид і не пита'й здо'ров'я] див. **ВИД**

див. **ВИД**

здоров'я не позичати [й'ї здо'ров'я не пози'чати] 'про здорову жінку' (Липляни)

не питай слабого здоров'я [ни пита'й в сла'бого здо'роу'л'а] 'передчуття смерті' [Арк'2003, с. 44]

не мати здоров'я [ни'ма здо'ров'я] 'не вживати алкогольних напоїв' (Торговиця)

поправка здоров'я [поп'равка здо'ров'я] 'похмілля' (Олександрія)

щастя не в грошах, аби здоров'я мати [ш'част' не в гро'шах, а'бе здо'ров'я 'мате] див. **ЩАСТЯ**

ЗДРАКАЇ¹⁶²

вилупити здракаї [в'елупи'ла здрака'йі] 'недоброзичливий погляд' (Звиняче)

ЗДРАСТЄ

як здрастє [й'ак зд'раст'є] 'говорити нісенітницю' (Тойкут)

¹⁶⁰ ЗВУДКІ – плітки

¹⁶¹ ЗДИХОЛЬ, ЗДИХЛЯ, ЗДИХЛИНИ – слаба, хвороблива на вигляд істота

¹⁶² ЗДРАКАЇ – очі

ЗДУБИТИСЯ

вже здубився [вже здубевс'а] 'померти' (Ворокомне)

ЗДУРИТИ

геть здуріти [гет' здур'іла] 1) 'розумово відстала людина'; 2) 'неповна розуму' (Велика Осниця)

ЗЕК

як зек [йак зек] 'про лисого чоловіка' (Холопичі)

ЗЕЛЕНЬ

зелень пузата [зелин' пузатайа] 'про малих дітей' (Зимне)

молоде-зелене [молодиї-зеленіі] див. **МОЛОДЕ**

ще зелений [ше зеленіі] 'про молодого хлопця' (Підлозці)

ЗЕЛЕНКА

зеленьку в голову [зелен'ку в'голову] 'про нерозумну людину' (Підманове)

якщо в голові вавка, то треба пити зеленьку літрами [йакшо в голові 'вавка / то треба 'пити зелен'ку 'літрами] див. **ГОЛОВА**

ЗЕМЛЯ

аж земля гнеться [аш зим'л'е под 'йейу г'нец':а] 'про велику людину' (Залізниця)

багата як земля / багатий як земля [багата йак зем'л'а] (Жиричі) || [богатий йак зем'л'а] (Мала Глуша) || [багатий йак зим'л'е] (Любешівська Воля) || [багати йак зим'л'а] 'про багату людину' (Воєгоща)

від землі не доріс [від зем'л'і не дрис] 'про людину низького зросту' (Бірки)

вода як в суху землю [вода йак в'суху 'земл'у] див. **ВОДА**

готовий крізь землю провалитися [готовий кр'із' 'земл'у провалитис'а] 'про сором'язливого хлопця' (Брани, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

до чорта в землю [до 'чорта в'земл'у] див. **ЧОРТ**

здорова як земля [здурова йак зим'л'а] 'про здорову жінку' (Воєгоща)

землею пахнути [зем'лейу 'пахнут'] (Полиці) || [земн'оу 'пахне] 'старість' (Більськ-Підляський)

землю носом орати [земл'у 'носом 'оре] 'зовнішні ознаки п'яної людини' (Дачне, Собіщиці, Кукли, Куснище, Колодії, Маневичі, Млинів, Нова Вижва)

земля йому пухом [зем'л'а 'йому 'пухом] (Замшани) || [зум'л'а 'йому 'пухом] 'побажання спокою в потойбіччі' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

земля пересохла [зем'л'а пересохла] 'похмілля' (Скарабарівщина)

земля пухом [зем'л'а 'пухом] 'побажання спокою в потойбіччі' (Годомичі, Полиці)

земля цукерками пахне [зем'л'а цукерками 'пахне] 'передчуття смерті' (Воротнів)

і на землі рай [і на зем'н'і раї] 'про щось дуже добре' (Городище)

йти до землі не торкнутися [їде до зем'л'і ни торк'нец':а] 'про гордого' (Калинівка)

коханя міцне як вода, щедра як земля [ко'хан':а |м'іцне йак вода / |щедра йак зем'л'а] див. **КОХАННЯ**

кохати – **землю водою напувати** [ко'хати – |земл'у водою напувати] 'насихуватися, наповнюватися' (Полапи)

матюкатися аж земля стогне [мат'у'кайец':а аж зем'л'а с'тогне] 'вживати нецензурну лексику' (Шменьки)

метер від землі [метр в'ід зем'л'і] див. **МЕТЕР**

міг би, то землю з-під ніг їв би [м'іг би, то |земл'у с-п'ід н'іг йів би] 'про скупу людину' (Лахвичі)

не чути землі під ногами [не |чути зем'л'і п'ід но'гами] 'дуже швидко рухатися' (Рудники)

не чути під собою землі [ни |чути п'ід су'бойу зем'л'і] 'т. с.' (Брани)

нехай хоч земля валиться [ни'хай хоч |зимл'а |валиц':а] 'про спокійну людину' (Карпилівка К-Кашир.)

носом можна землю рити [носом |мона |земл'у |рити] див. **НІС**

під ногами землі не відчувати [п'ід но'гами і зем'л'і не в'ідчувае] див. **НОГИ**

прийти з землі – піти в землю [пришла з зем'л'і // |п'ішла в |земл'у] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Бужани)

сила в землю пішла [сила в |земл'у пушла] див. **СИЛА**

смердіти землею [смир'дит' зим'л'ойу] 'старість' (Боровичі)

хай земля буде пухом [хай зим'л'а |буде |пухом] 1) 'побажання спокою у потойбічному світі' (Холопичі) || [хай зем'л'а |буде йо'му |пухом] 2) 'померти' (Рівне)

чорна як земля [чорна йак зем'л'а] 'зовнішній вигляд особи, яка постійно вживає алкоголь' (Доросині)

щедрий як земля / як земля [ш'щедрий йак зем'л'а] (Володимир-Волинський, Жабка, Заріччя, Липне, Машів, Острівок, Острівці, Тойкут, Мала-Тур'я, Велика Осниця, Озерці, Колодії) || [йак зим'л'а] 'про щедру людину' (Холопичі)

що на небі зірочок, то на землі люточок [шо на зем'л'і зоро'чок / то на зим'л'і л'удочок] див. **НЕБО**

як в суху землю [йак в су'ху з'емл'у] 'похмілля' (Клубочин)

як обухом об землю [йак обухом об |земл'у] див. **ОБУХ**

ЗЕРНЯ

зернятко з'їсти [зер'н'атко |зйіла] 'про народження дитини' (Млинів, Лаврів)

розуму на макове зерня [розуму на |макове |зерн'а] див. **РОЗУМ**

ЗЗАДУ

не ззаду, ні спереду [і не |з:аду, н'і с'переду] 'щось мало зробити' (Дюксин)

ЗИГЗАГ

йти зигзагом [йде зи'з'агом] 'про ходу п'яної особи' (Коршів)

ЗИМА

в зимі і снігу б не дав [в 'зим'і с'н'ігу би не дав / йак ску'пе] 'про жадібну людину' (Грабовець)

грошей як зимою снігу [гро'шеї йак зи'мою с'н'ігу] див. **ГРОШІ**

зимою і снігу не допросишся [зи'мою й с'н'ігу ни до'просис'а] (Осівці, Юрово, Велика Глуша, Усичі) || [зи'мою 'нав'ім' с'н'ігу ни 'випросиш] (Звиняче) || [зи'мою с'н'ігу ни 'випросиш] 'про жадібну людину' (Калинівка)

серед зими льоду не дістанеш [серед зи'ми 'л'оду не д'іс'танеш] 'т. с.' (Олександрія)

снігу зимою не випросиш [і с'н'ігу зи'мову не 'випросиш] див. **СНІГ**

снігу зимою не дасть [с'н'ігу зи'мою не дас'ц'] || [зи'мою с'н'ігу не дас'ц'] див. **СНІГ**

снігу серед зими не випросиш [в 'н'ого і с'н'ігу 'серед зи'мии не 'випросиш] || [зи'мою с'н'ігу не 'випросиш] || ['нав'ім' с'н'ігу зи'мою не дас'ц'] див. **СНІГ**

така хороша як зима пригожа [та'ка ху'роша йак зи'ма при'гожа] 'про вродливу дівчину' (Осівці)

3

ЗИНДИФІРА¹⁶³

як Зиндифіра [йак Зинди'в'іра] 'про злу жінку' (Тойкут)

ЗІЛЛЯ

в зілля викинути [в 'зіл':а 'вик'інула] (Словатичі) || [в'екинула в 'зіл':а] 'про жінку, яка зробила аборт' (Старий Загорів)

добра жінка – веселошці, а худа – зле зілля [добра 'ж'інка // ве'селошч'і / а ху'да // зле 'зіл':а] див. **ЖІНКА**

нема такого зілля, як баба на похмілля [с чу'жого пох'м'іл':а голо'ва бо'лит'] 'похмелитися' (Луцьк)

пахуче зілля далеко чути [пахуче 'зіл':а да'леко 'чути] 'про молодих дівчат' (Звиняче)

як мішок із зіллям [йак м'ішок с 'зіл':ам] див. **МІШОК**

ЗІНЬОК¹⁶⁴

голосна як Зіньок [гу'лосна йак З'ін'ок] 'про голосну, крикливу жінку' (Клубочин)

ЗІР

зір соколний [з'ір соко'линий] 'дуже добре бачити' (Олександрія)

ЗІРКА

грошей як зірок на небі [гро'шеї йак 'зореї на 'неб'і] див. **ГРОШІ**

дівчина як зірочка [д'івчина йак 'зірочка] див. **ДІВЧИНА**

засяяла зіронька [за'с'айала 'зірон'ка] 'про народження дитини' (Рівне)

¹⁶³ ЗИНДИФІРА – прізвисько місцвої жительки

¹⁶⁴ ЗІНЬОК – чоловіче ім'я Зиновій

зірку з неба дістати [з'ірку з неба доcтати] (Полиці, Брани) || [тоб'і шо з'ірку з неба] 1) 'зробити неможливе'; 2) 'легко досягати неможливого' (Любешів)

зіронька на небі появилася [з'ірун'ка на неб'і пуйа\вилас'] 'про народження дитини' (Ясенівка)

очі мов зіроньки на небі сяють [оч'і мов з'ірон'к'і на неб'і c'айут'] див. **ОЧІ** хотіти зірку з неба [хоче з'ірку з неба] 'хотіти неможливого' (Жабка)

що на небі зірочок, то на землі людочок [шо на земл'і зорочок / то на зимл'і л'удочок] див. **НЕБО**

як зірки [йак з'ір'ки] 'виразний погляд' (Мильськ)

як зіронька [йак з'іро'йка] (Острівці) || [йак з'ірон'ка] 'про вродливу дівчину' (Мала-Тур'я)

як зіронька ясна [йак з'ірон'ка йасна] 'т. с.' (Усичі)

як зірочка [йак з'ірочка] 'т. с.' (Підлозці)

ЗЛИДНІ¹⁶⁵

жити в злиднях [жи'ве в з'лидн'ах] 'про бідну особу' (Жиричі)

ЗЛОБА¹⁶⁶

кипіти злобою [ки'пит' зло'бойу] 'бути сердитим' (Зубильне)

ЗЛОДІЙ

курачий злодій [кур'ачий з'лод'ій] 1) 'великий розмір ноги' (Облапи); 'боятися' (Полапи)

на злодії шапка горить [на з'лодії' шапка гу'рит'] 'все приховане стає явним' (Клубочин, Маневичі)

ноги як в поліського злодія / нога як в злодія [ног'і йак в пул'іс'кого з'лод'ійа] || [нога йак у з'лодейа] див. **НОГИ**

спить як злодій [спит' йак з'лод'ій] 'чутливий сон' (Звиняче)

як мазурський злодій [йак в ма'зурской з'лодій] 'погано вдягнуті штани чи щось з одягу' [Арк'2005, с. 94]

як у поліського злодія [йак у пол'іс'кого з'лод'ійа] 'великий розмір ступні' (Липляни)

ЗЛЯКАТИСЯ

вночі побачиш, то злякаєшся [вноч'і побачиш / то зл'акайес'а] див. **ПОБАЧИТИ**

злякався чуть не всрався [зл'акавс'а чут' ни вс'равс'а] 'злякатися' (Звиняче)

ЗМІЙ

зелений змій по хаті ходить [зилений зм'ій по хати ходит'] 'похмілля' (Мельники)

¹⁶⁵ ЗЛИДНІ – матеріальні нестатки, бідність

¹⁶⁶ ЗЛОБА – почуття недоброзичливості, ворожнечі до кого-небудь

ЗМІЯ

зла як зміюка / зла як змія [зла йак зм'і́йука] (Володимир-Волинський, Колки, Острівок, Торговиця) || [з'ла́йа би зме'і́а] 'про злу людину' (Бір)

злюща як зміюка [з'лу'шча йак зм'і́йука] 'т. с.' (Велика Осниця)

змія всередині [з'м'і́йа в сире'дин'і] 'т. с.' (Бережці)

змія заядлива [з'м'і́йука за'йадлива] 'т. с.' (Холопичі)

змія підколодна [з'м'і́йа пудку'лодна] (Нова Руда, Мала-Тур'я, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Рудники, Кримне, Звиняче, Підлозці) || [з'м'і́йа пудко'лодна́йа] 'т. с.' (Ветли)

лиха як змія [ли'ха йек з'м'і́йа] 'т. с.' (Бірки)

підла як змія [п'ідла йак з'м'і́йа] 'т. с.' (Вітковичі, Маневичі)

свекруха зміюка [свек'руха з'м'і́йука] див. **СВЕКРУХА**

свекруха як змія [свек'руха йак зм'і́йа] || [свек'руха йак з'м'і́йука] див. **СВЕКРУХА**

сердита як змія [сер'дита йак з'м'і́йа] 'про сердиту жінку' (Гірники)

сердитий як змія / злий як змія [сир'дити́й йак з'м'і́йа] (Городині) || [злий би зме'і́а] 'злий чоловік' (Бір)

хитра змія [хитра з'м'і́йа] 'про хитру людину' (Гірка Полонка)

хитра як зміюка [х'ітра йак з'м'і́йука] 'т. с.' (Довговоля)

як зміюка [йак з'м'і́йука] (Бужани) || [зла йак з'м'і́йука] 'про злу жінку' (Седлище, Жиричі)

як змія [йак з'м'і́йа] (Велика Осниця, Точевики, Собіщиці, Зарічне, Маневичі, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Полапи) || [сер'дити́й йак з'м'і́й] (Олександрія) || [йак та з'м'і́йа] 'про сердиту людину' (Підлозці) || [злий йак зм'і́йа] 'т. с.' (Олександрія, Озерці)

як змія сикає [йак з'м'і́йа |сика́йе] 'т. с.' (Любешів)

як та зміюка [йак та з'м'і́йука] 'т. с.' (Здолбунів, Борохів)

ЗНАЙТИ

знайшла собі [знайш'ла су'б'і] 'народити позашлюбну дитину' (Загаї)

ЗНАК

на козаку нема знаку [на куза'ку ни'ма зна'ку] див. **КОЗАК**

на цьому хлопупу нема знаку [на |ц'ому хло'пу ни'ма зна'ку] див. **ХЛОП**

ЗНАТИ

будеш багато знати, будеш погано спати [будиш ба'гато з'нати / |будиш по'гано с'пати] 'надмірна цікавість малої дитини' (Годомичі)

не знати де задивитися [ни з'на́йе де зади'виц:а] 'перебірливий хлопець, який не може визначитись із вибором дівчини' (Борове)

ЗНОСИ¹⁶⁷

на зносах [на з'нос'ах] (Замличі) || [на з'нос'ах] 'про вагітну жінку' (Рудники)

¹⁶⁷ ЗНОСИ – від російського «на сносах», на останніх днях вагітності

ЗОГРІШИТИ

зогрішити міцно [согре'шела |мицно] 'про дівчину, яка завагітніла не в шлюб' (Гірники)

ЗОЗУЛЯ

викинути як зозуля [викинула йак зо'зул'а] 'зробити аборт' (Самоволя) || [зо'зул'а пуд'к'енула] 'про народження дитини' (Машів)

вірна як зозуля [вірна йак зо'зул'а] сарк. 'про жінку, яка зраджує своєму чоловікові' (Любешівська Воля)

зозулька при грошах окукала [зо'зул'ка при гро'шах о'кукала] 'про багату людину' (Любитів)

зозуля літ не кує [йолму і зо'зул'а вже л'іт не ку'їє] 'померти' (Полапи)

зозуля підкинула [зо'зул'а пуд'к'енула] 'про народження дитини' (Машів)

зозуля хвалить півня за те, що хвалить він зозулю [ку'кушка х'валит' п'іту'ха за то / шо х'валит' в'ін ку'кушку] 'про хвалькувату жінку' (Луків)

3

ЗОЛОТИЙ

молодий-золотий [моло'диї-золо'тиї] див. **МОЛОДИЙ**

ЗОЛОТО

золото і в бані видно [золото і в |бан'і |видно] 'хороші риси не можна приховати' (Луцьк)

ковток холодної води – дорожче золота [ков'ток хо'лодної во'ди // до'рошче |золота] див. **КОВТОК**

купатися в золоті [ку'пайуц':а в |золот'і] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Острівок)

руки як золото [рук'і йек |золото] див. **РУКИ**

файний як золото [х'вайні йак |золото] 'бути вірним своїй дружині, не зраджувати' (Загаї)

чоловік як золото / не чоловік, а золото [чулу'в'ік йак |золото] || [ни чулу'в'ік / а |золото] || [золото // ни чоло'в'ік] див. **ЧОЛОВІК**

як золото [йак |золото] 'про акуратну дівчину' (Любитів)

ЗОРЯ

вродлива як зоря [врод'лева йак зо'р'є] 'про вродливу дівчину' (Любешівська Воля)

народитися під щасливою зорею [народ'ивс'а п'ід час'ливою зо'рею] 'бути щасливим' (Броди)

носом зорі рахувати [носом |зор'і ра'хує] див. **НІС**

ясна зоря [йас'на зо'р'а] 'про вродливу дівчину' (Мала-Тур'я)

ЗРІСТ

ні лиця, ні зросту [н'і ли'ц'а / н'і з'росту] див. **ЛИЦЕ**

ЗРОБИТИ

зробити рогатим [зро|бити ро|гатим] 'про жінку, яка зраджує своєму чоловікові' (Козлиничі)

зробити як за пів людських [зро|бив йак за пув л'уц'к'іх] 'про лінивого чоловіка' (Клубочин)

ЗУБИ

аж зуби цокотять [аш |зуби цоко|т'ат'] 'змерзнути' (Калинівка)

будь-що до губи – зуби їсти будуть [бут' шо до зу|бе // |зубе їй|сти |будут'] див. ГУБА

вивалити зуби [в|валит |зуби] 'про веселу людину' (Велика Осниця)

всі зуби з'їсти і дупу пропердіти [вс'і |зуби |зйела і |дупу прун'і|р'д'ела] 'бути обізнаним у якійсь справі' (Гуща)

дай тільки зуби посушити [даї 'т'іл'ки |зуби посу|шити] 'сміятися' (Підлозці)

досиділась дівка до сивих кіс, до жовтих зубів [доси|д'ілас' |д'івка до |сивих / к'іс до |жовтих зу|б'ів] див. ДІВКА

завжди зуби зверху [завжди |зуби з'верху] 'про веселу людину' (Велика Осниця)

завжди зуби лупити [завжди |зуби |лупит'] 'про веселу людину' (Велика Осниця)

заговорити зуби [заго|ворувати |зуби] 'про чоловіка, який не вміє зберігати таємниць, пліткар' [Арк'2003, с. 94]

зім'ятий як в пса в зубах [зомн'атиї йак в пса в зу|бах] див. ПЕС

змерзнути до зубів [з|мерзла до зу|бив] 'змерзнути' (Смолярі)

зуб на зуб не попадає [зуб на зуб ни по|падає] 'т. с.' (Тойкут, Смолярі Старовиж.)

зуби в шахматному порядку [зуби в |шахматному по|р'адку] 'нерівні зуби' (Любешів)

зуби вилупити [до|вол'ниї / |зуби |вилупив] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Борове)

зуби загострити [зуби за|гост'риї] 'про сердиту людину' (Стаївка)

зуби нагострити [зуби на|гост'рила] 'т. с.' (Лаврів)

зуби продавати [зуби про|да|їє] 'голосно сміятися' (Кримне)

зуби скалити [зуби ш|калити] 'т. с.' (Вільхівка)

зуби сушити [зуби |сушит'] 'сміх без причини' (Острівок)

зуби шифером [зуби |шихвером] 'зуби нерівної форми' (Горохів)

зуби шкалити [зуби ш|калити] 'сміятися' (Вільхівка)

зуби як в бобра [зуби йак в боб|ра] 'гострі зуби' (Липне, Годомичі)

зуби як в кобили [зуби йак в ку|били] 'великі зуби' (Жабка)

зуби як в коня [зуби йак в ку|н'а] (Колки, Тойкут, Любешів, Духче, Ботин, Нова Руда, Холопичі, Підлозці, Ярославичі, Кричильськ) || [зуби йак ко|н'аки] (Воєгоща) || [зуби йак у ко|н'е] 'т. с.' (Хрипськ)

зуби як в копанки [зуби йак в ку|панк'і] 'т. с.' (Колки)

зуби як в корови [зуби йак у ку|рови] 'т. с.' (Хрипськ, Троянівка)

зуби як в кроля [зуби йак в кро|л'а] 'великі передні зуби' (Липне)

зуби як в собаки [зуби йак в со|баки] 'т. с.' (Торговиця)

зуби як крейда [зуби йак |крейд'а] 'крихкі зуби' (Бережці)
зуби як пеньки [зуби йак пен'ки] 'маленькі зуби' (Синове)
зуби як перлини [зуби йак |перли] (Калинівка) || [зуби йак пер|линки] 'білі красиві зуби' (Мар'янівка)
зуби як ріпа [зуби йак |р'іпа] 'т. с.' (Колки)
зуби як сємочки [зуби йак |с'емучк'і] 'маленькі зуби' (Мала Глуша)
зуби як у зайця [зуби йак у |зайц'а] 'великі передні зуби' (Лукив, Милуші, Холопичі, Гайове, Полиці)
зуби як частоколи [зуби йак часто|коли] 'т. с.' (Чаруків)
зуби як штахети [зуби йак шта|хет] 'зуби нерівної форми' (Гірники)
лупити зуби [лу|пити |зуби] 'голосно сміятися без причини' (Журавники)
на зуби бере [на |зуби |бере] 'говорити нісенітниці' (Боровичі)
на зуби перетирати [на |зуби перети|рати] 'т. с.' (Полиці)
ноги від зубів [ноги в'ід зу|б'ів] див. **НОГИ**
піти і до чорта в зуби [п'іде і ду|чорта в |зуби] див. **ЧОРТ**
попасти чорту в зуби [пу|пасти |чорту в |зуби] див. **ЧОРТ**
тільки зуби та очі блищать [та|киї х'вориї шо 'т'іл'ки |зуби та 'очі блиш|чат'] 'бути хворобливим, нездоровим' (Мала-Тур'я)
хоч зуби рви [хоч |зуби рви] 'про особу, яка раптово перестає вживати алкоголь' (Княгининок)
шкірить зуби [ш|к'ірит' |зуби] 'сміятися' (Доросині)
як дурне зуби щирить [йак дур'не |зуби |щирит'] 'т. с.' (Юрово)

ЗИГРІТИСЯ

в ньому нічого не зігріється [в |н'ому н'ічого ни зогр'ієц'а] 'про чоловіка, який не вміє зберігати таємниць, пліткар' (Милятин)

ЗУПИНКА

кінцева зупинка [к'ін'цева зу|пинка] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Маневичі)

ЗЯТЬ

зять – аж до рани прикладай [з'ет' // аш до |рани прикла|дай], жарт. 'про доброго зятя' (Бережці)

зять – на те, щоб взяти, а теща – на те, щоб дати [з'ат' // на те / шоп вз'ат' / а |тешча // на те / шоп дат'] 'відносини між зятем і тещею' (Турійськ)

зять аби взять [з'ат' а|би вз'ат'] 'з поганого краще не стане' (Дюксин)

зять всім зятям зять [з'ет' вс'ім з'ат'ам з'ет'] 'т. с.' (Воєгоща)

зять любить взять [з'ат' |л'убит' вз'ат'] (Калинівка, Топільне) || [з'ат' |л'убит' вз'ат'] 'т. с.' (Велика Осниця, Маневичі, Олександрія, Юрово)

зять не туди сядь [з'ат' не ту|ди с'ат'] 'т. с.' (Гірка Полонка, Маневичі)

зять як (за) чужих п'ять [з'ат' йак чу|жих п'ят'] (Привітне) || [з'ат' за чу|жих п'ят'] (Синове, Велика Осниця, Осівці) || [з'ет' йак чу|жих п'ет'], жарт. 'про зятя' (Милятин)

зять як в людей п'ять [з'ет' йек в |л'удей п'ет'] 'т. с.' (Залаззя)

зять як п'яте колесо [з'ат' йак п'яте |колесо] 'бути зайвим' (Бужани)

зять як чужих п'ять [з'ат' йак чу'жих п'ят'] 'родинні стосунки; про зятя' (Звиняче)

наш зять за людських п'ять [наш з'ет' за л'уц'к'іх п'ет'] (Седлище) || [з'ат' за л'наших п'ет'] 'з поганого краще не стане' (Цумань)

невістка як в горлі кістка, а зять любить взять [не'вістка йак в'горл'і к'істка / а з'ат' л'убит' вз'ат'] див. НЕВІСТКА

такий у мене зять як у людей п'ять [та'к'іі в'мене з'ат' йак у л'удеі п'ят'] 'з поганого краще не стане' (Велика Осниця)

цап – не скотина, зять – не людина [цап // не ско'тина, з'ат' // не л'у'дина] див. ЦАП

як з невісткою сваритися, то на піч дивитися, а як із зятем сваритися, то на двері дивитися [йак з не'вісткою сва'рис'а / то та'ки на п'іч ди'вис'а / а йак з з'ат'ом сва'рис'а / то на д'вери ди'вис'а / бо з'ат' пун'ре з хати] див. НЕВІСТКА

I

ІВАН

загр'іпати як Іван [загр'іпати йак Іван] 'про жадібну людину, місцевого жителя' (Усичі)

Іване, не гайся, робиш не робиш – хитайся [Іване / не гайс'а / робиш не робиш // хитайс'а] 'про повільну роботу, лінуватися' (Сокіл)

Іване, скажи своїй кубилі тпр [Іване / ска'жи сво'ійі кубил'і тпр] жартів. 'вчасно зупинитися' (Полапи)

парочка – Іван і Одарочка [парочка // Іван і О'дарочка] див. ПАРОЧКА

як Іванушка [йак Іванушка] 'про нерозумного чоловіка' (Береги)

як Іванушка-дурачок [йак Іванушка-дура'чок] 'т. с.' (Клубочин)

ІКОНА

закинути лапи за ікону [за'к'енути лапи за і'кону] див. ЛАПИ

на ікони молитися [на і'кони мо'лилас'а] 'пізня довгоочікувана вагітність поза шлюбом' (Замшани)

хоч ікону малюй хоч ікону мал'уй 1) 'про вродливу дівчину' (Брани) || [хоч і'кону ма'л'уй] 2) 'надмірна людська доброта' (Довговоля)

ІКОТА

насмоктатися до ікоти [насмок'тавс'а до і'коти] 'зовнішні ознаки п'яної людини' (Мала-Тур'я)

ІНДИК

белькотіти як індик [бул'коче йак ин'дик] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Луків)

гордий як індик [горд'ій йак ин'дук] (Колки) || [на'дувс'а йак ин'дик] 'про горду людину' (Нова Руда)

індик-кирпоніс [ин'дик кирпо'н'іс] 'т. с.' (Мала-Тур'я)

надутися як індик [на'дулас' йак ін'д'ук] (Комарове Ратнів.) || [на'дутиї йак ін'дик] 'про сердиту людину' (Цумань)

напужаний як індик [на'пужаниї йак ін'дик] 'сердитий невдоволений чоловік' (Мильськ)

насупитися як індик [на'супивс'а йак ін'дик] 'про ображену людину' (Заріччя)

пижитися як індик [п'ижит'а йак ін'дик] 'хвалитися' (Княгининок)

чванитися як індик [ч'ваниц'а йак ін'дика] 'т. с.' (Млинів, Куснище, Зарічне, Дачне)

чванитися як панський індик [ч'ваниц'а йак 'пан'с'киї ін'дик] (Бужани) || [ч'ваниц'а йак ін'дик] 'т. с.' (Маневичі)

як індик надутий [йак ін'дик на'дутиї] (Калинівка) || [зав'сиди на'дути йак з'інди'ки] (Милятин) || [на'дутиї йак ін'д'ук] 'про сердитого чоловіка' (Гайове)

як панський індик [йак 'пан'с'киї ін'дик] 'про горду людину' (Бужани)

як той індик [йак тої ін'дик] 'про хвалькувату людину' (Здолбунів)

І

ІНТЕРЕСНЕ

інтересне таке [інт'іресне та'к'е] 'цікава мала дитина' (Бережці)

ІСКРИ

аж іскри з очей скачуть [аш 'іскрии з очей с'качут'] 'про сердиту людину' (Рудники)

аж іскри сипляться [аш 'іскри сипл'ац'а] 'т. с.' (Нова Руда)

іскри з очей летять [іскри з очей лет'ат'] 'т. с.' (Любешів)

ІСУС

терпить як Ісус [тер'пит' йак І'сус] 'про терплячу людину' (Озерці, Юрово)

ІТИ

іде як спить [і'де йак спит'] 'повільно пересуватися' (Карпилівка)

іде як танцює [і'де йак та'н'ц'уйе] 'про ходу п'яної особи' (Липляни)

іде, що можна заснути [йде шо 'може зас'нути] 'повільно пересуватися' (Остріжець)

іти гайтю [ідем |гайт'у] 1) 'померти' (Холопичі); 2) 'іти на вулицю гуляти з дитиною' (Клубочин)

ІШАК

вуха як в ішака [вуха йак ъ'ша'ка] див. ВУХА

іржати як ішак [ир'жит' йак і'шак] 'сміятися' (Млинів)

наробитися як ішак [наро'бивс'а йак йі'шак] 'тяжко працювати, втомитися' (Звиняче)

пахати як ішак [паше йак йі'шак] 'про працюовиту людину' (Клубочин)

робити як ішак [робит' йак йі'шак] 'т. с.' (Звиняче)

Й

ЙТИ

йде як вишиває [йде йак виши'вайе] 'про ходу п'яної особи' (Коршів, Олександрія, Любитів)

йде як малює [йде йак мал'ує] 'хода п'яної жінки' (Острівок, Володимир-Волинський)

йде як мокре горить [йак 'мокре го'рит'] (Рудники) || [йак 'мокре го'рит'] 'повільно пересуватися' (Юрово)

йде як на вчора [йде йак на в'чора] 'повільно' (Доросині)

йде як на завтра [йде йак на 'завтр'іі] (Любешівська Воля) || [йде йак на 'завтр'іі] (Височне) || [йде йак на 'завтра] 'повільно пересуватися' (Велика Осниця, Турійськ)

йде як спить [йде йак спит'] (Милятин) || [йде йак спит'] 'повільно пересуватися' (Топільне)

йти аж заточуватися [йде аш за'тачуєц':а] 'хода п'яного чоловіка' (Холопичі)

йти по-міськи [йде по-м'іс'ки в 'галстуку] 'про ходу гордої людини' (Грабовець)

йти як спутаний [йде йак с'путаній] 'про ходу п'яної особи' (Шменьки)

на чотирьох йти [на чоти'р'ох 'йіде] 'хода п'яного чоловіка' (Городині)

не йде, а пливе [не йде / а пли'ве] 'про ходу п'яної особи' (Карпилівка)

ЙОЛКИ¹⁶⁸

в йолки піти [в 'йолки п'іш'ла] 'померти' (Лаврів)

ЙОЛОП

йолоп з пилюрами [йолоп з п'іло'рами] 'про дуже дурного чоловіка' [Арк'2003, с. 95]

йолоп, бо може сам зробити [йолоп бо 'може сам з'робит'] 'одружитися на жінці з дитиною' (Точевики)

ЙОСИП

заплаканий Йосьо [зап'лаканій 'Йос'о] 'нарікати на все, бути невдоволеним' (Полапи)

нехай святий Йосип на добре переносить [ни'хай с'в'а'тій 'Йосип на 'добре пере'носит'] 'погані сни' (Липне)

Йосип драний [Йосип на д'раній] 'коли щось невдається' (Клубочин, Городище)

Йосип на качалці [Йосип на ка'чалц'і] 'коли щось невдається' (Боголюби)

І

ІДУЩА

не питуща, не їдуща [не пи'тушча / не йі'душча] див. ПИТУЩА

¹⁶⁸ ЙОЛКИ, тобто ЯЛИНКИ – місце локалізації кладовиде, де ростуть ялини

ЇЖА

апетит **приходить** під час їжі [*ape'litut pri'xodit' za 'йїжойу*] див. **АПЕТИТ**
така **нехороша**, **що їсти не хочеться** [*ta'ka nexo'rosha / sho 'йїсти ни хоциц':a*] 'про невродливу дівчину/жінку' (Бережки)

ЇЖАК

встидливий як **їжак** [*встид'ливиї йак йї'жак*] 'про сором'язливих' (Рудники)
запаханий як **їжак** [*за'паханиї йак йї'жак*] || [*за'пахана йак йї'жак*] 'втомитися' (Клубочин)

колючий як **їжак** [*ко'луциї йак йї'жак*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Рівне)

крутитися як **їжак** [*к'рутиц':a йак йї'жак*] 'чутливий сон' (Лище)

місця як **йожуку на рельсах** [*м'ісц'а йак 'йожуку на'рел'сах*] див. **МІСЦЕ**

стидливий як **їжак** [*стид'ливиї йак йї'жак*] 'про сором'язливого хлопця' (Воєгоща)

ЇСТИ

їсти **поїдом** [*йїст'пойїдом*] 'про сердиту жінку' (Машів)

какав би і їв би [*какав би і 'йїв б*] || [*какала б і 'йїла б*] див. **КАКАТИ**

не їв, не пив і не росився [*ни йїв / ни пив і ни ро'сивс'а*] 'про голодного' (Підманево)

не їсти **аби повеселитись** [*йїї не 'йїсте а'бе пов'іси'летис'*] 'про веселу людину' (Любешівська Воля)

як робиш, то так і їсти будеш [*йак 'робиш / то так 'йїсти 'будеш*] див. **РОБИТИ**

ЇХАТИ

яке їде, таку везе [*йа'ке йїде / та'ку везе*] 'подібність' (Підманево, Шацьк)

яке їхало, таке здибало / яке йшло, таке знайшло [*йа'ке 'йїхало / та'ке здибало*] (Ощів, Калинівка) || [*йа'ке йшло / та'ке здибало*] (Мала Глуша) || [*йа'ке йшло / та'ке знайшло*] 'подібність між собою молодої пари' (Нова Руда)

яке їхало, таке здибало [*йа'ке 'йїхало / та'ке здибало*] 'т. с.' (Прип'ять, Любомль)

К

КАБАН

здоровий як **кабан** [*здо'ровиї йак ка'бан*] 'про високу людину' (Велика Осниця, Воєгоща)

метнутись **кабанчиком** [*мет'нутис'а ка'банчиком*] 'швидко повернутися' (Луків)

нажертися як **кабан** [*на'жерс'а йак ка'бан*] 'переїсти' (Бережки)

наїстися як **кабан** [*на'йїлас'а йак ка'бан*] 'т. с.' (Любешівська Воля)

наперся як **кабан** [*на'перса йак ка'бан*] 'т. с.' (Вітковичі)

хропіти як **кабан** [*хро'пит' йак ка'бан*] 'хропіти' (Сілець)

як кабан [йак ка'бан] 1) 'хропіти' (Мала Глуша) || [йак ка'бан] 2) 'переїсти' (Юрово) || [йак ка'бан] 3) 'про повного хлопця/чоловіка' (Велика Глуша, Гать)
як кабанюга [йак каба'н'уга] 'про злого чоловіка' (Мала-Тур'я)

КАБЕЛЬ

кабель ненаситний [ка'б'ел' нена'ситний] 'про чоловічу зраду' (Кримне)
кабеляка така [каб'ел'ака та'ка] (Липляни, Куснище, Здолбунів, Млинів, Собіщиці) || [каб'ел'ака йа'кий] 'т. с.' (Кукли)

КАБЛУКИ

метер з каблуками [метер з каблу'ками] див. **МЕТЕР**

КАВА

варити каву [вар'ат' каву] 'процес самогоноваріння' (Видранка)

КАВАЛЄР

старий кавалєр [ста'риї кавал'єр] 'про неодруженого чоловіка' (Зарічне)

КАВУН

кавунів наковтатися [каву'н'ів наков'татис'а] 'про жінку, яка завагітніла' (Увин)
круглий як кавун [к'руглий йак ка'вун] 'про великий живіт' (Заріччя)

КАГАЛЄ¹⁶⁹

подивися на кагалє [поде'вис'а на ка'гал'є] 'бути подібним, мати добру генетику' (Полапи)

КАГУР¹⁷⁰

гордий йак кагур [гордиї йак кагур] 'горда людина' (Підліси)

КАДИЛО

поможе як мертвому кадило [по'може йак 'мертвому ка'дило] (Велика Осниця, Грабовець, Озерці, Корчин) || [по'може йак 'мертвому ка'дело] (Седлище) || [по'може йак ка'дило 'мертвому] (Олександрія, Звиняче) || [пу'може йак 'мертвому ка'дило] 'передчуття смерті' (Воєгоща)

КАДУБ¹⁷¹

як кадуб [йак ка'дуб] 'про високу людину' (Колки)

КАДУШКА¹⁷²

як кадущка [йак ка'душка] 'про повну жінку' (Русів, Залізниця)

КАЗАНОК

казанок варить [каза'нок 'варит'] 'про розумну людину' (Полиці)

¹⁶⁹ КАГАЛЄ – генетична спадковість у тлумаченні місцевих жителів

¹⁷⁰ КАГУР – невідоме значення; можливо від КАЧУР

¹⁷¹ КАДУБ – велика діжа

¹⁷² КАДУШКА – діжка

КАЗАНЬ¹⁷³

казань казати [ка'зан' ка'зати] 'бути красномовним' (Полапи)

КАЙДАНИ

закована в кайдани [за'кована в кайда'ни] 'вийти заміж' (Самоволя)

КАКА

в голові вава – в роті кака [в'голо'в'і 'вава // в'рот'і 'кака] див. ГОЛОВА
как – каком к верху [как // 'каком к 'в'ерху] 'дуже погано' (Носачевичі)

КАКАТИ

какала б і їла б [ка'кала б і 'їла б] 'про скупу жінку' (Машів)

КАКАШКИ

какашкі через марлечку [ка'кашк'і 'чириз 'марл'очку] 'взагалі не вживати спиртних напоїв' (Полапи)

КАЛ

з чужого возу злазь посеред калу [з'чу'жого 'возу злаз' по'серед 'калу] див. ВІЗ

К

КАЛАНЧА¹⁷⁴

висока як каланча [ви'сока 'як калан'ча] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Здолбунів)
дівчина як каланча [д'івчина 'як калан'ча] 'т. с.' (Усичі)

КАЛАЧІ

сидіти на печі – їсти калачі [си'дет' на п'іч'і // 'їс'ц' кала'ч'і] див. ПІЧ

КАЛЕНДАР

червоні дні календаря [чер'вон'і д'н'і календа'р'а] див. ДЕНЬ

КАЛИНА

вродлива як калина [врод'лива 'як ка'лина] 'про вродливу дівчину' (Постійне, Сілець)

встидлива як калина [встид'лива 'як ка'лина] 'про сором'язливу дівчину' (Добре)

гарна як калина [га'рна 'як ка'лина] 'про вродливу дівчину' (Велика Осниця)

дівчина як калина [та'ка 'гарна 'д'івчина 'як ка'лина] 'т. с.' (Дерно)

дівчина як у лузі калина [д'івчина 'як у 'луз'і ка'лина] див. ДІВЧИНА

красива як калина [кра'сива 'як ка'лина] 'про вродливу дівчину' (Липляни, Усичі)

об'їстися калини [об'їстис'а ка'лини] 'пересваритися' (Іваничі)

¹⁷³ КАЗАНЬ, КАЗАННЯ – повчальна промова в церкві; проповідь

¹⁷⁴ КАЛАНЧА – висока спостережна башта на будинку пожежної команди

об'їстися червоної калини [об'їстис'а чер'воної ка'лини] 'період менструації' (Замшани)

файний як калина [файний йак ка'лина] 'про вродливого хлопця' (Доросині)

хороша як калина [хуроша йек ка'лена] 'про молоду вродливу дівчину' (Ворокомне)

червона калина [чер'вона ка'лина] 'т. с.' (Ясенівка)

як дуб з калиною [йак дуб з ка'линою] див. **ДУБ**

як калина [йак ка'лина] (Береськ, Гірники, Золочівка, Кульчин, Луків, Лище, Мала Глуша, Полиці, Велика Осниця, Зарічне) || [йак кал'іна] (Звиняче) || [йак ка'лена] 'про вродливу дівчину' (Седлище)

як калина з дубом [йак ка'лина з д'убом] 'закоханість молодої пари' (Брани)

як калина червона від встиду [йак ка'лена чер'вона од сте'да] 'почервоніти' (Полапи)

як у лузі калина [йак у'лузі' ка'лина] див. **ЛУГ**

як червона калина [йак чер'вона ка'лина] 'про вродливу дівчину' (Вовничі, Добре, Маневичі)

КАЛИТА¹⁷⁵

повна калита [повна ка'литка] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Тойкут)

як калита [йак ку'литка] 'про повну жінку, без талії' (Хрипськ)

КАЛИТКА

як бабина калитка [йак 'бабина ка'літка] 'про людей похилого віку' (Небіжка)

КАЛІКА

каліка сибірська [ка'ліка си'б'ірс'ка] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Полиці)

нема ума – считай каліка [не'ма ума – счита'й ка'ліка] див. **УМ**

нема ума рахуй каліка [не'ма ума ра'хуй ка'ліка] див. **УМ**

ходить як каліка [ходить' йак ка'ліка] 'про людину старшого віку, якій важко рухатися' (Холопичі)

яка має чоловіка, суне ноги як каліка [йака 'має чуло'віка / 'суне 'ног'і йак ка'ліка] див. **ЧОЛОВІК**

КАЛОША

зачовгана калоша [за'човгана га'лоша] 'про людей старшого віку' (Ясенівка)

на голову калоші понадівати [на'голову га'лош'і понад'івав] див. **ГОЛОВА**

стара калоша [ста'ра ка'лоша] 1) 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Губин) || [ста'ра ка'лоша] 2) 'про людей старшого віку' (Липляни)

КАЛМІЙ¹⁷⁶

як калмій тельбатий [йак кал'м'ії тел'батий] 'повна людина з великим животом' (Клубочин)

¹⁷⁵ КАЛИТА, КАЛИТКА – торба для грошей

¹⁷⁶ КАЛМІЙ – невідоме значення

КАЛЮЖА

посадити в калюжу [поса'дити в ка'л'ужу] 'підставити' (Луцьк)

КАМІНЬ

діти годувати як камінь глодати [д'іти году'вати йак 'кам'ін' гло'дати] 'клопоти та проблеми при вихованні та забезпеченні дітей' (Прип'ять)

за гарячий камінь не вхопитися [за га'р'ечий 'камен' ни в'хопиц':а] 'про ліниву людину' (Тур)

залізний камінь семижильний [за'л'ізний 'кам'ін' семи'жил'ний] 'про терплячу людину' (Мала-Тур'я)

здоровенний як камінь [здуру'велни йак 'камен'] 'про здорового чоловіка' (Велика Осниця)

каменем стати [каменем с'тала] 'бути черствим' (Лаврів)

камінь з душі скотився [кам'ін' з ду'ш'і ско'тивс'а] 'полегшення після якогось хвилювання' (Острівок)

краще камінь глидати, ніж дітей годувати [к'рашче 'кам'ін' гли'дати / н'іж д'ітеї гду'вати] (Буяни) || [к'рашче 'кам'ін' гло'дати / йак д'ітеї гду'вати] 'клопоти та проблеми при вихованні та забезпеченні дітей' (Клубочин)

мов камінь необтесаний [мов 'кам'ін' необ'тесаний] 'бути молодим, некомпетентним' (Борохів)

не дати камінця голови натовкти [ни да'с'ц' кам'ін'ц'а гуло'ви натовк'ти] 'про скупу людину' (Бортнів)

нерви як камінь [нерви йак 'кам'ін'] див. **НЕРВИ**

під лежачий камінь вода не тече [п'ід ле'жачий 'камен' во'да не те'че] 'про ліниву людину' (Довговоля)

під терплячий камінець щастя тіче [п'ід терп'л'ачий кам'інец' 'шчас'т'а т'іче] 'про терпеливу людину' (Броди)

серце не камінь [серце не 'кам'ін'] див. **СЕРЦЕ**

слічний як з каменя вибитий [с'л'ічний йак з 'камен'а л'атий] (Милятин) || [йак з 'камен'у в'битий] 'про вродливого хлопця' (Звиняче)

спати як камінчик приложив [спит' йак кам'ін'чик прило'жиў] 'добрий сон' (Хобултова)

терпіти як камінь [тир'пит' йак 'камин'] 'про терплячу людину' (Машів)

терплячий як камінь [терп'л'ачий йак 'кам'ін'] 'т. с.' (Стара Гута, Новосілки)

як з каменю вилита [йак з 'камен'а вил'ата] 'про вродливу дівчину' (Коршів)

як камінь з душі впав [йак 'кам'ін' з ду'ш'і в'пав] 'полегшення після якогось хвилювання' (Годомичі)

як камінь з серця [йак 'кам'ін' з 'серц'а] 'т. с.' (Бережці)

КАНАВА

спить хоч канаву гати [спит' хоч ка'наву га'ти] 'міцний сон' (Любешів)

КАНТ

брюки на кант [б'р'уки на кант] див. **БРЮКИ**

КАНТАРКА¹⁷⁷

як кантарка [йак кан'тарка] 'дівчина/жінка низького зросту' (Велика Осниця)

КАНТИЧКА¹⁷⁸

меле як з кантички [меле йак з кан'тички] 'говорити недоречно' (Полапи)

КАПАТИ

вже капає [вже капайе] 'процес самогоноваріння' (Жиричі)

КАПЕЛЮХ

капелюх знімати [капел'ух зн'їмайе] 'з повагою про терплячу людину' (Великий Курінь, Млинів)

метер двадцять з капелюхом [метер двад'ц'ат' з капел'ухом] див. **МЕТЕР**

КАПИЦІ¹⁷⁹

губи надути як капиці [губи на'дув йак капиц'ї] див. **ГУБИ**

капицю повісити [капиц'у пов'ісив] 'понурий, зневірений' (Полапи)

КАПІТАН

п'ян-капітан [п'йан-кап'їтан] 1) 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка'; 2) 'бійка п'яного чоловіка' (Милятин)

К

КАПІТОШКА

весела як Капітошка [весели йак Кап'їтошка] 'про веселу людину' (Береги)

КАПЛЯ

як дві каплі води [йак д'ві капл'ї води] 'подібність між собою молодої пари' (Смолярі Старовиж., Холопичі, Сошичне, Острівок)

як капля в морі [йак капл'а є мор'ї] 'мало' (Луцьк)

КАПУСТА

в бочці з капустою знайти [є бочц'ї з капустою знайшли] див. **БОЧКА**

в капусті знайти [є капуст'ї нашли] (Ясенівка, Жиричі, Датинь, Старий Загорів, Топільне, Карпилівка К-Кашир., Броди, Козлиничі, Видранка, Звиняче, Велика Осниця, Городині, Брани, Мала Глуша, Новосілки, Яворів, Остріжець, Дюксин, Юрово, Маневичі, Цумань, Корчин, Бірки) || [є капуст'ї нашле] (Ворокомне) || [знашли є капуст'ї] (Бобрин, Жиричі, Поворськ, Замшани, Постійне) || [є капуст'ї нашли] (Овадне) || [є капуст'ї знайшли] (Загаї, Мала-Тур'я, Турійськ, Рудники, Увин, Дачне, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Гать, Вітковичі, Карпилівка, Звиняче, Коршів, Цумань, Озерці, Довговоля, Липляни) || [є капусту найшли] (Ветли, Олександрія, Підлозці, Собіщиці, Кукли, Куснище, Лаврів, Колодії, Маневичі, Доросині, Велика

¹⁷⁷ КАНТАРКА – вуздечка; у поясненях місцевих жителів – курка (куриця)

¹⁷⁸ КАНТИЧКА – колядник, збірка колядок

¹⁷⁹ КАПИЦІ – ремінь, що зв'язує бияк із ціпилном

Глуша, Млинів, Лаврів) || [з ка'пусти принес'ли] (Велика Осниця) || [в ка'пuste найш'ле] (Височне) || [в ка'пус'т'і здибали] 'про народження дитини' (Грабовець, Точевики)

голова як капусця [зулу'ва йак ка'пуц'а] див. **ГОЛОВА**

горох з капустою [го'рох з ка'пустойу] див. **ГОРОХ**

заєць в капусті знайшов [зайец' у ка'пус'т'і знайшов] див. **ЗАЄЦЬ**

здибати в капусті [здибали в ка'пу'ст'і] 'про народження дитини' (Милятин)

найти в капусті в городі [найшли в ка'пус'т'і в го'род'і] 'т. с.' (Березичі)

розкисла як капуста [рос'кисла бц ка'пуста] 'голосно плакати' (Бір)

сказати не в горох, не в капусту [сказати ни в го'рох / ни в ка'пусту] див. **ГОРОХ**

КАПШУК¹⁸⁰

злий як капшуком [злий йак капшу'ком] 'про сердиту людину' (Височне)

КАРАПУЗ

як карапуз / як карапузи [йак кара'пуз] 1) 'про людину низького зросту' (Цумань) || [йак кара'пузи] 2) 'повні дітки' (Мала Глуша)

КАРАСЬ

малий карасик [ма'лий ка'расик] 'про низького хлопця/чоловіка' (Велика Осниця)

на те щука в морі, щоб карась не дрімав [на те шчука в мор'і / шоб ка'рас' ни др'імав] див. **ЩУКА**

КАРГА

стара карга [ста'ра кар'га] 'про людей старшого віку' (Корчин)

стара як карга [ста'ра йак кар'га] 1) 'допікати словом'; 2) 'про невдоволену свекруху' (Височне)

як карга [йак кар'га] 'про невродливу дівчину/жінку' (Машів)

КАРДИБАЛЕТ

йти як кардибалет [йде йак кардиба'лет] 'хода п'яного чоловіка' (Воєгоща)

КАРЕТА

він до роботи як віл до карети [в'ін ду ру'боти йак в'іл ду ка'рети] див. **РОБОТА**

КАРЛИК

малий як карлик [ма'лий йак 'карлик] 'про низького хлопця/чоловіка' (Підлозці)

як карлик [йак 'карлик] 'т. с.' (Вільхівка, Усичі, Грабовець)

КАРМАН

в карманах вітер свище [в кар'манах в'ітер с'вище] 'схильність до витрачання грошей' (Луцьк)

¹⁸⁰ КАПШУК – набряки під очима або взагалі на обличчі

в карманах сквозняки [в карма\нах сквоз\н\аки] ‘про бідного чоловіка’ (Датинь)

жирний карман [жирний карма\ман] ‘багатство’ (Залісся)

за словом в карман не полізе [за словом в карма\ман ни пол\ізе] див. **СЛОВО**

карман дірявий [кар\ман ди\р\авий] ‘схильність до витрачання грошей’ (Троянівка)

одна однісінька як дуля в кармані [од\на од\н\іс\ін\ка йак \дул\а в карма\ман\і] див. **ДУЛЯ**

у карман влізти [в карма\ман ул\ізе] ‘дівчина/жінка низький зросту’ (Нова Руда)

КАРТА

не везло в картах, повезло в любові [не вез\ло у \картах / повез\ло в л\уб\в\і] ‘людина, якій почало щастити’ (Кримне)

перебирати як циганка картами [периб\ирає йак ци\ганка \картами] див. **ЦИГАНКА**

стара карта [ста\ра кар\га] ‘про людину похилого віку’ (Велика Глуша)

КАРТИНА

гарна як картина [гарна йак кар\тина] ‘про вродливу дівчину’ (Липляни)

хоч картину малювати [хоч кар\т\іну мал\уї] ‘т. с.’ (Городині)

хоч картину пиши [хоч кар\тину пи\ши] ‘т. с.’ (Жиричі)

як з картини зійшла [йак з кар\тини \з\ійшла] ‘т. с.’ (Ботин, Гайове)

як з картини знята [йак з кар\тене \з\н\ата] ‘т. с.’ (Полапи)

як на картині [йак на кар\тин\і] ‘охайність і порядок в оселі’ (Городині)

КАРТОПЛЯ

в картоплі лежав [в картоп\л\ах ле\жав] ‘про народження дитини’ (Рокитне)

картошка не буряк, хто не влюбляється – послідній дурак [кар\тошка ни бур\ак / хто ни вл\уб\л\ац\а // посл\ідн\ії ду\рак] ‘закоханість’ (Ковель)

мішок картоплі [м\ішок кар\топл\і] див. **МІШОК**

найти на городі у картоплі [най\шли в го\род\і у кар\топл\і] див. **ГОРОД**

ніс як картоплина [н\іс йак картоп\лина] || [н\іс йак картоп\лина] || [нис йак картоп\лена] || [н\іс йак кар\топил\і] див. **НІС**

перебирати як картоплю [пир\иб\ирає йак кар\топл\у] ‘про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем’ (Мала Глуша)

розумна жінка так попросить чоловіка почистити картопельку, що він і пиріжків напече [ро\зумна \ж\інка так поп\росит\ чоловіка почистити кар\топел\ку / шо в\ін і пир\іж\к\ів напече] див. **ЖІНКА**

КАРТОЧКА

з жовтою карточкою [з\ жовтойу \карточкойу] ‘збожеволіти’ (Ветли)

КАСТРУЛЯ

вишкребти як каструлю [вишкребли йак кастру\л\у] ‘про жінку, яка зробила аборт’ (Добре)

КАТАЛКА

забрали на каталці [забрали на ка'талці] 'бути хворобливим, нездоровим' (Усичі)

кругла як каталка [к'ругла йак ка'талка] 'про повну жінку' (Береги)

КАТОРЖНІ

попрацювати як каторжні [попрац'ували йак 'каторжн'і] 'тяжко працювати, втомитися' (Велика Осниця)

КАТУШКА

слабий на всю катушку [сла'бий на вс'у ка'тушку] 'про розумово відсталого чоловіка' (Мала Глуша, Сілець)

КАТЯ

дурнувата Катя журавицька [дурну'вата Кат'а жура'виц'ка] 'про нерозумну жінку' (Клубочин)

КАЦАП

дурний кацап [дур'ний ка'цан] 'про нерозумного чоловіка' (Гуца)

К

КАЦАПКА

горда як кацапка [горда йак ка'цанка] 'про горду жінку, яку знають у населеному пункті' (Гірка Полонка)

КАЧАЛКА

справедливий як качалка [справед'лива йак ка'чалка] 'про справедливу людину' (Бужани)

Йосип на качалці [Йосип на ка'чалці] див. **ЙОСИП**

КАЧАН

капустяний качан на в'язах [капус'т'аний ка'чан на 'вйазах] 'про нерозумну людину' (Зубильне)

повна як качан [повна йак ка'чан] 'про повну людину' (Нова Вижва)

КАЧЕНЯ

гидке каченя [гид'ке качен'а] 'про невродливу людину' (Ясенівка, Сілець)

як гидке каченя [йак гид'ке качен'а] 'т. с.' (Любитів)

КАЧКА

заточуватися, йти як качки по асфальті гнати [за'тачуець'а / йде йак кач'ки по ас'фал'т'і гнав] 'про ходу п'яної особи' (Грабовець)

йти як качок гонити [йде йак ка'чок 'гонит'] 'т. с.' (Підгайці)

качки гнати [качки же'не] 'т. с.' (Велика Осниця)

качок годувати [ка'чок годувати] 'рвотний процес' (Крижівка)

коливатися як качка [коли'вайець'а йак 'качка] 'про ходу п'яної особи' (Озерці)

низенька як качечка [ни'зен'ка йак 'качечка] 'дівчина/жінка низького зросту' (Любешівська Воля)

перекидатися як качка [переки'даець':а йак 'качка] 'про повільну людину' (Дюксин)

табун качок гнати [йак кач'ки заган'айе] див. **ТАБУН**

табун качок заганяти [та'бун качок же'не] 'хода п'яного чоловіка' (Заріччя)

ходити як качечка [йак 'качечка] (Володимир-Волинський, Острівок) || [ходить' йак 'качечка] 'про ходу жінки, яка очікує дитину' (Клубочин)

як качка [йак 'качка] 'недбайлива господиня' [Арк'2003, с. 95]

як качка пливсти [йак 'качка пли'ве] 'хода п'яної жінки' (Липне)

КАША

любити гречану кашу їсти [л'убит' гре'чану 'кашу ї'істи] 'зраджувати' (Бужани)

КАШАЛОТ

нога як кашалот [но'га йак каша'лот] див. **НОГА**

КАШУТИННЯ¹⁸¹

кашутиння як гребля [кашу'тин':а йек г'ребл'а] 'про рідке волосся в жінок' (Залаззя)

КВАЧ¹⁸²

як квач [йак квач] 'змокнути' (Калинівка)

КВІТКА

відцвіли квіти [в'ідц'в'іли к'в'іти] 'про старших людей' (Воєгоща)

гарна як квітка в полі [гарна йак к'в'ітка в 'пол'і] 'про вродливу дівчину' (Володимир-Волинський)

гарна як квітка навесні [гарна йак к'в'ітка навес'н'і] 'т. с.' (Мощена)

дівочка-квіточка [д'івочка-к'в'іточка] див. **ДІВОЧКА**

діти як квіти (квіточки) [д'ітки йак к'в'іти] || [д'іти йак к'в'іточки] див. **ДІТИ**

запилена квіточка [за'пилена к'в'іточка] 'про нецнотливу дівчину' (Ясенівка)

зашарітися як квітка [заша'р'івс'а йак к'в'ітка] 'про сором'язливого хлопця' (Мала-Тур'я)

квітка в полі [к'в'ітка в 'пол'і] 'про вродливу дівчину' (Рудники)

молода як квітка [моло'да йак к'в'іточка] (Сілець) || [моло'да йак к'в'ітка] 'про вродливу дівчину' (Доросині)

не для тебе мама квіточку ростила [не для 'тебе 'мама к'в'іточку рос'тила] див. **МАМА**

невісточка як квіточка [ни'в'істочка йак к'в'іточка] див. **НЕВІСТОЧКА**

¹⁸¹ КАШУТИННЯ – рідке волосся

¹⁸² КВАЧ – намотане на кінець палиці клоччя, ганчір'я тощо для мащення чого-небудь

сором'язлива як квітка [*сором'язлива йак к'в'ітка*] 'бути сором'язливим' (Крижівка)

страшна як квітка з мазі [*страшна йак к'в'ітка з маз'і*] 'про невродливу дівчину/жінку' (Брани)

файна як квітка [*файна йак к'в'ітка*] 'про вродливу дівчину' (Остріжець)

хороша як квіточка [*хороша йак к'в'ітка*] 'про вродливу дівчину' (Височне)

як квітка [*йак к'в'ітка*] 1) 'про вродливу дівчину' (Олександрія) || [*йак та к'в'іточка*] (Підлозці, Собіщиці, Липляни, Куснище, Здолбунів, Бужани, Маневичі) || [*йак к'в'іточка*] 2) 'про вродливу дівчину' (Годомичі) || [*йак к'в'ітки*] 3) 'про наречених' (Точевики)

як та квіточка буяє [*йак та к'в'ітка бу'йайе*] 'т. с.' (Лаврів)

КВОЧКА

заклопотатися як квочка коло курчат [*заклопотав'а йак квочка коло кур'чат*] 'бути заклопотаним, піклуватися про всіх' (Луцьк)

засидітися як квочка на яйцях [*засид'ілас'а йак квочка на яй'ц'ях*] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Острожець)

намокнути як квочка [*намокла йак квочка*] 'змокнути' (Колки)

неповоротка як квочка [*ниповоротка йак квочка*] 'про ліниву жінку' (Добре)

сердитий як квочка [*сердитий йак квочка*] 'бути сердитим' (Броди)

сидіти як квочка на кублі [*сидит' йак квочка на кубл'і*] 'про сором'язливу людину' (Постійне)

як квочка [*йак квочка*] 1) 'піклуватися'; 2) 'бути незадоволеним' (Бужани)

КЕБЕТА¹⁸³

кебета догори дригом стала [*кабета дугури дригом стала*] 'збожеволіти' [Арк'2003, с. 96]

кибети не хватає [*кебети не хва'тайе*] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 96]

мати кебету [*має кибету*] 'про розумного чоловіка' (Нова Руда)

КЄВДЯЛО¹⁸⁴

як кєвдяло [*йак к'евд'ало*] 'про повільну людину' (Загаї)

КЕНГУРУ

бігти як кенгуру [*бі'іжит' йак кенгуру*] 'швидка хода' (Гірники)

КЕНДЮХ¹⁸⁵

напхати свого кєндюха [*нап'хав с'вого кєнд'уха*] 'ситно наїстися' (Загаї)

КЕПКА

метр з кепкою в стрибку [*метр з кепкою в стриб'ку*] див. **МЕТЕР**

¹⁸³ КЕБЕТА – здібність, уміння, хист; розум.

¹⁸⁴ КЄВДЯЛО – можливо від КИВАТИСЯ, повільно рухатися

¹⁸⁵ КЕНДЮХ – перший відділ шлунка жуйних тварин, у якому попередньо перетравлюється їжа; рубець

КИЇВ

за копійку вош до Київа погнати / вош до Москви (Києва, Луцька) загнати [за ку'п'їїку вош ду 'Киїєва поже'не] || [за ку'п'їїку вош ду 'Киїєва поже'не] див. КОПІЙКА

у городі бузина, а в Києві дядько [у горо'д'і бу'зина / а ў 'Киїєв'і 'д'адко] див. ГОРОД

язик до Києва доведе [йа'зик до 'Киїєва дове'де] див. ЯЗИК

КИЙ

пий-пий – на старість торба й кий [пій-пій // на с'тарос'т' торба й кій] див. СТАРІСТЬ

КИНУТИ

ні кинь, ні влий [н'і 'кин' / н'і влій] 'про спокійну людину' (Загаї)

КИПТИ

аж кіпоть [аж к'іп'от'] 'про злу жінку' (Бихів)

не пече, не меле й так кипить [не'че / ни 'меле й так к'іп'ет'] див. ПЕКТИ

КИП'ЯТОК

спішить як кип'ятком облитий [сп'і'шит' йак к'іп'ят'ком облеш] 'дуже поспішати у нагальній справі' (Любешів)

КИРПАЧ¹⁸⁶

кирпачем вертіти [кирпа'чем 'вертит'] 'про перебірливу дівчину' (Собіщиці, Дачне)

КИРПОНІС

індик-кирпоніс [індик кирпо'н'іс див. ІНДИК

КИТАЄЦЬ

дурний як сто китайців в купі [дур'ний йак сто к'і'тайц'ів в куп'і] 'про нерозумного чоловіка' (Ковель)

очі як в китайця [вочи йак в к'і'тайц'а] || [гоч'і йак в к'і'тайц'а] || [оч'і йак в к'і'тайц'а] || [гочи йак в к'і'тайц'а] див. ОЧІ

як китаєць [йак к'і'таїец'] 'про низького хлопця/чоловіка' (Кричильськ)

КИТИЦЯ¹⁸⁷

як китиці [йак 'китиц'і] 'про великі густі брови' (Боровичі)

КИЦЯ

бабина киця [бабина 'киц'а] 'пестливе звернення хлопця до дівчини' (Павлів)

КИЦЬКА

гарна як киця з бантиком [гарна йак 'киц'а з 'бантиком] 'про красиву людину' (Броди)

¹⁸⁶ КИРПАЧ – ніс

¹⁸⁷ КИТИЦЯ – жмуток ниток, шнурків і т. ін., зв'язаних з одного кінця до купи, що є прикрасою, оздобою чого-небудь

заплакані як у кицьки [зап'лалан'і йак у 'киц'ке] 1) 'про маленькі очі круглої форми'; 2) 'про плаксиву жінку' (Звиняче)

і кіт не женився, і кицька заміж не йшла [і к'іт ни же'нивс'а / і 'к'іц'ка |замуж ни шла] див. **КІТ**

очі як в кицьки [оч'і йак 'киц'ки] див. **ОЧІ**

плаксива як кицька [п'лак'сива йак 'к'ец'ка] 'про плаксиву людину' (Хобултова)

родити як та кицька [родит' йак та 'киц'ка] 'часті пологи' (Чаруків)

така вже киця [та'ка вже 'киц'а] 'про мовчазну жінку' (Звиняче)

КИША¹⁸⁸

суне як киша [суне йак 'киша] 'повільно пересуватися' (Заріччя)

КИШЕНЯ

без копійки в кишені [бес коп'ійки в ки'шені] див. **КОПІЙКА**

брацати у кишені [бр'а'шит' у ки'шен'і] 'про багату людину' (Млинів)

в задній кишені [в'задн'ій ки'шен'і] 'байдуже' (Полапи)

в кишені аж загуло [в ки'шен'і аш загу'ло] 'не мати грошей' (Увин)

в кишенях вітер свище [в ки'шен'ах в'ітер с'вище] 'схильність до витрачання грошей' (Переспа, Калинівка)

вітер в кишенях [в'ітер в ки'шен'ах] див. **ВІТЕР**

заглядати в чужу кишеню [загл'адати в чу'жу ки'шен'у] 'жити за чужий рахунок' (Увин)

кишеня не сходиться [ки'шен'а не с'ходиц'а] 'багатство' (Увин)

копійка в кишеню пливе [коп'ійка в ки'шен'у пливе] див. **КОПІЙКА**

набивати кишені [наби'вати ки'шен'і] 'наживатися' (Увин)

повна кишеня [повна ки'шен'а] 'бути багатим' (Яревище)

потрусити кишеню [потру'сити ки'шен'у] 'примусити когось витратитися' (Увин)

КИШКА

за кусок кишки, сім верстов пішки [за ку'сок 'к'ешк'і с'ім в'ерс'тов 'н'ешк'і] див. **КУСОК**

кишка кищі дулі показує [кишка 'кищ'і 'дул'у по'казує] 'бути дуже голодним' (Мала-Тур'я)

кишка пересохла [кишка пере'сохла] 'похмілля' (Видранка)

кишка плаче [к'ішка п'лаче] 'період менструації' (Добре)

кишки зав'язати [киш'ки зав'язали] 'людина, яка раптово перестала вживати алкогольні напої' (Межисить)

кишки марш грають [киш'ки марш г'райут'] 1) 'бути дуже голодним' (Клубочин, Нова Руда, Мала-Тур'я) || [к'іх'і 'марша г'райут'] 2) 'відчувати голод' (Підманове)

кишки брейк грають [киш'ки брейк г'райут'] 'бути дуже голодним' (Годомичі)

кишки порвати [кишки пур'вати] 'сміятися' (Полиці)

¹⁸⁸ КИША – кишка

кишку зашити [к'ишку заш'ила] 'раптово перестати вживати алкогольні напої' (Черемошна Воля)

не мати кишки [нема'йе к'ишки] 'про нецнотливу дівчину' (Синове)

одне в пелюшках, друге в кишках [од'не в пил'уш'ках / друге в к'иш'ках] див. ПЕЛЮШКА

КІЛ

ні кола, ні двора [н'і ко'ла / н'і дво'ра] 'про бідну особу' (Рудники, Мала-Тур'я)

КІЛОК

кіл на голові теши [к'іл на голо'в'і те'ши] 'про вперту особу' (Млинів)

нове ситечко на кілочку [но'ве с'итечко на к'і'лочку] || [но'ве с'ито на к'і'лочку] || [но'ве с'итце на к'і'лку] || [но'ве с'итце на к'і'лочку] див. СИТЕЧКО
нове сито на кілочку, а потім під лавкою [но'ве с'ито на к'і'лочку / а 'потім п'ід'лаў'койу] див. СИТО

ходити як на кілок наткнута [х'одит' й'ак на ку'лок 'наткнута] 'про кволу худу дівчину/жінку' (Заріччя)

хоч кілка на голові теши [х'оч кул'ка на гуло'в'і ти'ши] (Рудники, Калинівка, Любешів) || [х'оч кул'к'і на гуло'в'і те'ши] (Холопичі) || [х'оч кул'ка ти'ши] (Нова Руда) || [х'оч ку'лок на гуло'в'і ти'ши] 'про вперту особу' (Доросині)

язик кілком став [й'а'зик кул'ком став] див. ЯЗИК

К

КІНЕЦЬ

буде тобі кінець [бу'де ту'б'і кон'ци'г'еї] 'про кволу людину' (Холопичі)

відкинути кінці [в'ід'кинуў к'ін'ц'і] 'померти' (Турійськ)

добра жінка мужові своєму вінець, а зла – кінець [д'обра ж'інка 'мужов'і сво'й'ему в'і'нец' / а зла // к'і'нец'] див. ЖІНКА

кінець поганий, початок хороший [к'і'нец' по'ганий / по'чаток хо'роший] 'віра у щось краще' (Любешів)

кінець скоро [ко'нец' с'коро] 'про кволу людину' (Чаруків)

кінці в воду [к'ін'ц'і ў'воду] 'нічого не знайти' (Полапи)

кінці з кінцями звести не можуть [к'ін'ц'і з к'ін'ц'ами з'в'ести ни 'може] (Воєгоща) || [кун'ц'і з кун'ц'ами з'вод'ат'] 'бідність' (Машів, Холопичі)

кінці з кінцями зводити [к'ін'ц'і з к'ін'ц'ами з'водит'] (Коршів) || [к'ін'ц'і з к'ін'ц'ами не з'веде] (Велика Осниця) || [кун'ц'і з кун'ц'ами не з'веде] (Доросині) || [кон'ц'і з кон'ц'аме з'водит'] 'про бідну особу' (Седлище)

кінці зводити [кун'ц'і з'вод'ат'] 'передчуття смерті' (Любешів)

на кінці сраки [на кун'ц'і с'рак'і] 'не звертати уваги, не сприймати' (Клубочин)

на кінці язика [на кун'ц'і й'азик'а] 'пліткувати' (Клубочин)

КІНО

Бобік здох – кіна не буде [Боб'ік здох / ки'на ни 'буде] див. БОБІК

кіно крутити [к'іно к'рутить] 'бачити сни' (Підгайці)

КІНЧАТИСЯ

добре те, що добре кінчається [д'обре те / шо 'добре к'ін'чай'ец':а] 'полегшення після якогось хвилювання' (Холопичі)

КІНЬ

варгатий як кінь [вар|гатиї̯ йак к'ін'] 'про губатого чоловіка' (Бужани)

волосся як хвіст у коня [во|лос' : а йак хвист у ко|н' а] див. **ВОЛОССЯ**

втомитися як кінь [вто|мивса йак кин'] (Дюксин) || [в'томлениї̯ йак к'ін'] 'бути втомленим' (Маневичі)

гендлювати як циган кіньми [г'інд|л'уйе йак |циган |к'ін'ми] див. **ЦИГАН**

губи як в коня [гу|бис'к'і̯ йак в ко|н' ари] див. **ГУБИ**

дівка без коси як кінь без гриви [д'івка без ко|си йак к'ін' без г|риви] || [д'івка без ко|си / шо к'ін' без г|риви] див. **ДІВКА**

дівчата, котра з вас почата, якщо ні, то ідіть до коня [д'івч'ета / кот|ра з вас по|ч'ета / йак'шо н'е / то й|д'іте до ко|н' е] див. **ДІВЧАТА**

домовитися як з конем по телефону [до|мовитис' а йак з |кон' ем по теле|фону] 'ні про що не домовитися' (Августов, Більськ-Підляський)

замість коня запрягати [зам'іс'ц' ко|н' а за|пр' агати] 'про повного хлопця/чоловіка' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

заморитися як кінь в полі [змо|ривс' а йак к'ін' в |пол' і] 'бути втомленим' (Мала-Тур'я)

здоровий як кінь [здо|ровиї̯ би кин'], згруб. 1) 'про великого здорового хлопця' (Бір) || [здо|ровиї̯ йак к'ін'] 2) 'про здорового чоловіка' (Підлозці, Маневичі, Кримне, Грабовець, Підлозці, Лаврів, Яворів)

зуби як в коня [зуби йак в ку|н' а] || [зуби йак ко|н' аки] || [зуби йак у ко|н' е] див. **ЗУБИ**

іржати як кінь [рже йак к'ін'] (Заріччя, Милуші, Мала Глуша, Любитів, Підлозці, Корчин, Остріжець, Шменьки, Дюксин, Воротнів) || [г'ір|же йак к'ін'] (Вільхівка) || [рже йак кин'] (Гірники) || [ре|гоче би кин'] (Клубочин) || || [г'ірже йак ко|н' ака] (Цумань) || [ір'же йак к'ін'] (Загаї, Рівне, Цумань, Цумань, Полапи) || [г'іржит' йак к'ін'] (Звиняче) || [рже йак кун'] (Довговоля) || [ір'же моу к'ін'] 'сміятися' (Мала-Тур'я)

коваль коня кує, а жаба собі ногу нідставляє [ко|вал' |кон' а ку|їе / а |жаба су|б' і |ногу н'ідстав|л' айе] див. **КОВАЛЬ**

коня би з'ів [ко|н' а бц зйів] 'бути дуже голодним' (Кримне)

коня покласти [ко|н' а пок|ласти] 'закінчення косіння трави' (Смідин)

коня положити [ко|н' е поло|жили] (Старий Загорів) || [ко|н' а поло|жити] 'т. с.' (Жиричі)

коса як в коня хвіст [ко|са йак у ко|н' а хвист] див. **КОСА**

креше як кінь [креше йак к'ін'] 'швидка хода' (Топільне)

куди кінь копитом, туди жаба клешнею [ку|ди кин' ку|питом / ту|ди і |жаба к|лешноу] 'спільна діяльність' (Локачі, Клубочин)

Михайло приїхав на білому коні [Михаїло приї|хав на б'ілим кун' і] див. **МИХАЙЛО**

напахатися як кінь [напа|хавс' йак к'ін'] 'тяжко працювати, втомитися' (Комарове Ратнів.)

напрацюватися як кінь [напра|ц'увалис' йек к'ін'] 'т. с.' (Ветли)

наробитися як кінь [наро|бивса йак кун'] (Вітковичі) || [наро|бивс' а йак к'ін'] (Звиняче, Коршів) || [нару|бевс' а йак к'ін'] 'т. с.' (Мала Глуша, Воротнів)

не дай Бог коня лінивого, а чоловіка ревнивого [ни даї Бог ку|н' а ли|невого, а чуло|в' іка рив|невого] див. **БОГ**

пахати як кінь [паше йак кин'] (Ботин, Гірники, Поворськ) || [паше йак кон'ака] (Датинь, Кульчин, Межисить) || [паше йак к'ін'] 'про працювиту людину' (Точевіки, Млинів, Підлозці, Колодії, Бужани, Маневичі, Кукли)

перебирати хлопцями як жид кіньми [переби'райе х'лопц'ами йак жид 'к'ін'ми] див. **ХЛОПЕЦЬ**

перебирати як кінь копитом [переби'райе йак к'ін' ко'питом] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Жиричі)

перебирати як циган кіньми [переби'райе йак 'циган 'к'ін'ми] || [переби'райе йак 'циган 'кон'ми] || [пириби'райе йак 'циган 'кун'ми] || [переби'райе йак 'цеган 'к'ін'ми] || [параб'і'райе йек 'циган 'кун'ме] || [п'і'р'і'б'і'райе йак 'циган 'кун'ме] || [пириби'райе йак 'циган 'кун'ми] || [пириби'райе йак 'циган 'к'ін'ми] || [переби'райе йак 'циган 'кон'і] || [переб'і'райе йак 'цеган 'кон'ме] див. **ЦИГАН**

похожа свиня на коня, тільки шерсть не така [по'хожа сви'н'а на ку'н'а / то но шерст'ни та'ка] див. **СВИНЯ**

працювати як кінь [прац'у'вав йак к'ін'] (Млинів, Жиричі) || [прац'ували йак 'кон'і] 'тяжко працювати, втомитися' (Борохів, Кукли, Здолбунів)

принц на червоному коні [принц на чер'воному кон'і] див. **ПРИНЦ**

реготати як кінь [рего'нит йак к'ін'] (Мирне) || [рего'тит' йак кон'ака] (Височне) || [рего'тит' йак ку'н'ака] (Височне) || [ре'гоче йек к'ін'] (Ветли, Грабовець, Куснища) || [ри'гоче йак к'ін'] (Воєгоща) || [ра'гоче йек ку'н'ака] 'сміятися' (Бірки)

реготати як кінь до вівса [ри'гоче йак кин' ду'вув'са] (Нова Руда) || [і'р'же йак к'ін' до'в'ів'са] 'сміятися' (Рудники)

скакати як кінь на кобилу [с'каче йак к'ін' на ко'билу] 'бути в інтимних стосунках з дівчиною' (Карпилівка)

сміятися як кінь [с'м'і'йец':а йак к'ін'] 'сміятися' (Грабовець)

сьогодні на коні, а завтра під копитами [с'о'годн'і на ку'н'і / а 'завтра пуд ку'петами] 'не завжди буде однаково' (Полапи)

твій кінь – мій кінь [тв'і'й к'ін' // м'і'й к'ін'] 'привласнення чужих речей' (Полапи)

товстий як кінь [тов'стий йак к'ін'] 'про повного хлопця/чоловіка' (Зарічне)

тут і кінь не валявся [тут і к'ін' не ва'л'ав'с'а] 'нічого не зробити' (Цумань)

тягнути як кінь [т'егне йак кин'] 'про працювितого чоловіка' (Кримне)

хропіти як кінь [хро'пе йак к'ін'] 'хропіти' (Колодії)

шкіритися як кінь до будяка [ш'к'іриц':а йак к'ін' до буд'ака] 'сміятися' (Григоровичі, Велика Осниця)

шкіритися як кінь до кобили [ш'к'іриц':а йак к'ін' до ко'били] 'т. с.' (Ратне)

як кінь [йак к'ін'] 1) 'про високу людину' (Острівці, Рудники) || [йак к'ін']

2) 'про здорового статурного хлопця/чоловіка' (Любешів) || [йак к'ін']

3) 'переїсти' (Турійськ)

як по веселці на коні [йак пови'сел'ц'і на кон'і] див. **ВЕСЕЛКА**

КІСТКА

всі кістки пообсмоктувати [всі' косто'махи пооб'смоктували] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємницю, пліткарку' (Чаруків)

дзвеніти кістками [зве'нит' ко'с'т'ами] 'про худу людину' (Володимир-Волинський, Острівок)

зложити кістки [зложила к'істкі] 'померти' (Брани)
кістками тріщати [кусту^лмахи триш^лчат' / рип^л'ат'] 'про худу людину' (Клубочин)

кістки й шкіра [к'істкі і ш^лкура] 'т. с.' (Брани)

кістки перебирати [к^лости пириби^лрати] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Нова Руда)

кістки перемити [к^лос'т'і пер^лмити] (Городині, Холопичі) || [у^лсе к^лосточки мий^ле] (Любешів) || [к^лос'т'і по^лмити] (Володимир-Волинський, Острівок) || [пу^лмити к^лос'т'і] (Забара) || [вс'і к^лос'т'і пуобми^лвали] 'т. с.' (Забара)

кісток не чути [к'істок не ч^лути] 'втомитися' (Полиці)

мішок з кістками [м'ішок з з^л к'іст^лками] див. **МІШОК**

невістка – чужа кістка [не^л'вістка / то чужа к'істка] || [не^л'вістка йак чужа к'істка] || [не^л'вістка // чужа к'істка] || [не^л'вістка йак в 'горл'і к'істка] || [не^л'вестка йак чужа к'істка] || [не^л'вістка в 'горл'і к'істка] || [не^л'вістка йак в 'горл'і к'істка] || [ни^л'вістка // чужа к'істка] див. **НЕВІСТКА**

невістка як в горлі кістка, а зять любить взять [не^л'вістка йак в 'горл'і к'істка, а з'ат' л'убит' вз'ат'] див. **НЕВІСТКА**

перебирати всіх по кісточках [переби^лраїе вс'іх по к'істочках] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Посників)

тарабанити кістками [тара^лбане к^лос'т'і] 'про худу людину' (Володимир-Волинський, Острівок)

упав-пропав і ніхто кісток не зібрав [у^лнав-про^лнав і ни^лто к'істок не з'іб^лрав] 'зникнути безвісти' (Полапи)

шукати кістку в молоці [шу^лкаїе косто^лмаху в молоц'і] (Брани) || [шу^лкаїе к'істку в молоц'і] 'про перебірливу дівчину' (Підгайці)

язик без кісток [йа^лзик без к'істок] див. **ЯЗИК**

як сорока в кістку [йак со^лрока в к'істку] див. **СОРОКА**

КІТ

в чому кіт на печі, в тому й на весіллі [в чому к'іт на п^леч'і / в тому й на в^лс'іл'і] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Заріччя)

вирости як кіт навсидячки [вир'іс йак к'іт нав'сид'ачки] (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки) || [вир'іс йак к'іт нав'сид'ачк'і] 'про людину низького зросту' (Мощена)

вичиститися як кіт [вичистивс'а йак к'іт] 'про акуратного хлопця' (Постійне)

вуса як в kota [вуса йак в ко^лта] див. **ВУСА**

вусатий як кіт [вусатий йак к'іт] 'про вусатого чоловіка' (Поворськ)

гризтися як кіт з собакою [гризуц'а йак кит з собако^лу] (Гірники) || [жи^лве йак к'іт с собако^лу] 'погані стосунки між подружжям' (Русів, Жабка, Калинівка, Брани)

жити як кіт в маслі [жи^лве йак к'іт в мас'л'і] 'про багатого чоловіка' (Жиричі)

жити як кіт з собакою [жи^лве йак к'іт с собако^лу] (Жабка, Ківерці) || [жи^лвут' йак к'іт з собако^лу] (Ворончин) || [йак к'іт з собако^лу] 'погані стосунки між чоловіком і дружиною' (Любешів)

знає кіт, де сметанку злизав [з'най^ле к'іт / де смитанку зли^лзав] 'усвідомлювати свою помилку, визнавати провину' (Полапи)

зробити як кіт на глині [с'тил'ки зробив йак к'іт на г'лини] (Велика Осниця) || [робит' йак к'іт на г'лин'і] (Підгайці) || [нарo'бив йак к'іт на г'лин'і] 'щось мало зробити' (Комарове Ратнів.)

зробити як кіт наплакав [зру'бев йак к'іт нап'лакав] (Мала Глуша) || [нарo'бив йак к'іт нап'лакав] (Колодії, Шменьки) || [йак к'іт нап'лакав] 'т. с.' (Дюксин, Комарове Ратнів., Велика Глуша, Бірки, Седлище)

зчепилися і човпуться як коти [сче'пилис'а і чов'пуц':а йак ко'ти] 'бути в інтимних стосунках із дівчиною' (Гірка Полонка)

і кіт не женився, і кицька заміж не йшла [і к'іт ни же'нивс'а / і к'іц'ка |замуж ни шла] 'нічого не зроблено' (Бережки)

кіт вуса нагострив [к'іт |вуса нагост'рив] 'процес самогоноваріння' (Добре)

кіт вусами чує [к'іт |вусами |чує] 'бажання випити' (Межисить)

кіт мартівський [к'іт |марц'івс'кій] 'про молодого вродливого хлопця' (Словатичі, Поворськ, Довгошії, Березичі)

кіт не валявся [к'іт не ва'л'авс'а] 'щось мало зробити' (Собіщиці)

кіт не валявся, кішка заміж не йшла [к'іт не ва'л'авс'а / к'ішка |зам'іж не шла] 'т. с.' (Зелене)

кіт-муркіт [к'іт-мур'к'іт] 'про молодого хлопця' (Сільце)

котові хвоста не зав'язати [ку'тові і хвос'та ни зав'йаже] 'про лінивого чоловіка' (Мала Глуша)

кусатися як кіт з собакою [ку'сайуц':а йак к'іт з со'бакоюу] 'про сердиту людину' (Довговоля)

лінивий як кіт [л'і'нивій йак к'іт] 'по ліниву людину' (Кримне, Олександрія)

лінивий як кіт паршивий [л'і'нивій йак к'іт пар'шивій] 'т. с.' (Лище)

лінивий як сто котів укупі [л'і'нивій йак сто ку'тив у'купи] 'т. с.' (Комарове Старовиж.)

любитися як коти [л'убл'ац':а йак ко'ти] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Калинівка)

майський кіт [маіс'к'ій к'іт] 'про молодого вродливого хлопця' (Кульчин)

мартовський кіт [мар'товс'кій к'іт] 'про зрадливого чоловіка' (Замшани, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

марцюють як коти в березні [мар'цуйт йак ко'ти в 'березн'і] 'бути в інтимних стосунках з дівчиною' (Велика Осниця)

нарo'бився як кіт цибулі наївся [нарo'бивс'а йак к'іт ци'бул'і на'йівс'а] 'тяжко напрацюватися' (Черемошна Воля)

нарo'бити як кіт на глині [нарo'бив йак к'іт на г'лини] (Воєгоща, Машів) || [нарo'бив йак к'іт на г'лин'і] 1) 'щось мало зробити' (Лище) || [нарo'би'єв йак к'іт на г'ли'єн'і] 2) 'про лінивого чоловіка' (Полапи)

нарo'бити як кіт на грубі [нарo'бив йак к'іт на г'руб'і] 'щось мало зробити' (Шменьки)

не завжди коту масленіца [н'є в'с'єгда ко'ту |масл'єн'іца] 'не завжди добре буде' (Світязь)

очі як в ката [гочи йак в ко'та] див. **ОЧІ**

перебирати як кіт салом [периба'райє йак к'іт |салом] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Ясенівка)

підняти морду як кіт, що щура спіймав [п'ід'н'ав |морду йак к'іт / шо шчу'ра сп'ій'маў] див. **МОРДА**

радий як кіт перед сметаною [радиї̯ йак к'іт 'перед смитаною] 'радіти дрібничкам' (Доросині)

роботи як кіт наплакав [рo'боти йак к'іт нап'лакав] 'мало' (Заріччя)

сваряться як собака з котом [с'вараца йак со'бака з кутом] див. **СОБАКА**

смикати kota за вуса [с'микайт' ко'та за 'вуса] 'процес самогоноваріння' (Словатичі)

соватися як кіт з мишею [совайец':а йак к'іт з 'мишуйу] 'зустрічатися перед одруженням' (Русів)

спить як кіт [спит' йак к'іт] 'чутливий сон' (Машів)

спокійний як кіт перед мишею [спо'к'ійний̯ йак к'іт 'перед 'мишою] 'про спокійну людину' (Доросині)

спритний як кіт [сп'ритний̯ йак к'іт] 'дуже швидко рухатися' (Воєгоща)

срав їх кіт на тонкий дрiт [срав̯ йіх к'іт на 'тонк'ій̯ др'іт] 'байдужість' (Клубочин)

тягнути kota за хвіст [т'агне ко'та за хв'іст] (Топільне) || [т'агне ко'та за хвост'а] (Колки) || [т'аг'нут' ко'та за хв'іст] 'про неодруженого чоловіка' (Млинів)

хорошому котові і в грудні березень [хо'рошому кутов'і і в г'рудн'і 'березен'] 1) 'молодий хлопець'; 2) 'невірний чоловік' (Ковель)

хропіти як кіт [хро'пе йак к'іт] 'хропіти' (Олександрія)

хропіти як кіт муркає [хро'пе йак к'іт 'муркає] 'т. с.' (Острожець)

як кіт біля молока [йак к'іт 'коло молоко] 1) 'про спокійного чоловіка' (Борове) || [йак к'іт 'біл'а молоко] 2) 'про хитрих осіб' (Сілець)

як кіт в мішку [йак к'іт в 'іш'ку] 'про молодого зятя чи невістку' (Угриничі)

як кіт з псом [йак к'іт з псом] 'погані стосунки між чоловіком і дружиною' (Головне, Любомль)

як кіт з собакою [йак к'іт з со'бакою] 'стосунки між подружжям' (Любешів)

як кіт на глині [йак к'іт на г'лен'і] 'мало зробити' (Зимне)

як кіт на печі [йак к'іт на п'еч'і] 'про спокійного чоловіка' (Омельне)

як кіт на сухій глині [йак к'іт на су'х'ій̯ глин'і] 'мало' (Тойкут)

як кіт наплакав / наробив як кіт наплакав [йак к'іт нап'лакаў] (Бережці, Гайове, Колки, Калинівка, Любешів, Луків, Мала Глуша, Мар'янівка, Полиці, Синове, Тойкут, Холопичі) || [йак кит нап'лакаў] (Гірники) || [нару'біў̯ йак к'іт нап'лакаў] (Бихів, Русів, Топільне, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Звиняче, Новосілкі) || [йак к'іт нап'лакаў; то ї вт'аў] (Загаї, Велика Осниця, Цумань, Любешівська Воля, Доросині, Борохів) || [йак кот нап'лакаў] 'щось мало зробити' (Юрово)

як сидячий кіт [йак сид'ачій̯ к'іт] 'про низького хлопця/чоловіка' (Брани)

КІТЯХИ¹⁸⁹

в кітяхах найти [в к'іт'а'хах наш'ли] 'про народження дитини' (Бережці)

¹⁸⁹ КІТЯХИ, КИТИЦІ – жмуток ниток, шнурків і т. ін., зв'язаних з одного кінця до купи, що є прикрасою, оздобою чого-небудь

КІШКА

в чому кішка на печі, в тому на весілі [в чому |к'ішка на пeч'і / в |тому ї на ве|с'іл':і] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Заріччя)

кіт не валявся, кішка заміж не йшла [к'іт не ва|л'авс'а, |к'ішка |зам'іж не шла] див. КІТ

кішка плаче [к'ішка п|лаче] 'період менструації' (Добре)

лінивий як кішка на печі [ли|нивий |як |к'ішка на пeч'і || ли|нива |як |к'ішка на пeч'і] 'про ліниву людину' (Ясенівка)

як кішка [|як |к'ішка] 'часті пологи' (Смолярі Старовиж.)

як кішка драна [|як |к'ішка д'рана] 'про невродливу дівчину/жінку' (Любешівська Воля)

як кішка з собакою [|як |к'ішка з| собакою] 'сваритися' (Велика Осниця)

як мати джарне як кішка драпне, а як батько джорне, то аж жаль огорне [|як |мати |з'арне |як |к'ішка д|рапне / а |як |бат'ко |з'орне / то аш ж'ел' огорне] див. МАТИ

КЛАД

клад на пеньку знайти [клад на пен'ку знайшла] 'про багату жінку' (Постійне)

КЛАДКА

дметься як жаба на кладці [д|мец':а |як |жаба на к|лад'ц'і] див. ЖАБА

кладку проклав через річку [к|ладку прок|лав |через |р'ічку] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Олександрія)

КЛАС

кончити одну класу [кончив |їдну |класу] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (Милятин)

кончити чотири класи і п'ятий коридор [кончив ш|tiri |класи і п'ятий кал'ідор] 'т. с.' (Микове)

просидіти дев'ять класів і отримати справку [просид'ів |дев'ят' |клас'ів і от|римав сп|равку] 'т. с.' (Луцьк)

КЛЕПАЛО¹⁹⁰

клепало мати [к|лепало |майе] (Лаврів) || [к|лепку |майе] 'про розумну людину' (Борохів, Собіщиці)

КЛЕПАРА

не мати клепарі [не|ма к|ле|пари] 'про нерозумну людину' (Залізниця)

КЛЕПАТИ

клепати не треба [вжеї к|ле|пати не т|реба] 'одружитися на жінці з дітьми' (Підліси)

¹⁹⁰ КЛЕПАЛО, КЛАПАРА, те ж саме, що КЛЕПКА – кожна з опуклих дощечок, з яких складається бочка, діжка й т. ін.

КЛЕПКА¹⁹¹

без клепки [бис к'лепк'е] 'про розумово відсталого чоловіка' (Бережці)
без клепки в голові [бес к'лепки в голов'і] (Підлозці, Велика Осниця) || [бес к'лепки] (Маневичі) || [бис к'лепки] 'про нерозумну людину' (Шменьки)
без однієї клепки в голові [бес од'ної к'лепки в голов'і] 'т. с.' (Смідин)
залитися в клепку [за'ливс'а в к'лепку] 'напитися' (Підліси)
клепка на місці [к'лепка на 'м'іс'ц'і] 'про розумну людину' (Кримне)
клепки бракує [к'лепки бра'кує] 'про нерозумну людину' (Коршів)
клепки не хватає [к'лепк'і нц' ф'ат'айе] 'т. с.' (Зимне)
мати клепку в голові [ма'йє к'лепки в голов'і] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки) || [ма'йє к'лепку в голов'і] (Карпилівка) || [ма'йє ту к'лепку в голов'і] (Бужани) || [мати к'лепку в голов'і] 'про розумну людину' (Хобултова)
не хватає клепки [не хва'тайє к'лепки] 1) 'розумово відстала людина'; 2) 'неповна розуму' (Дюксин)
не мати клепки [не'ма к'лепк'і] 1) 'розумово відстала людина; 2) 'неповна розуму' (Велика Осниця) || [не'мати к'лепки] 3) 'збожеволіти' (Млинів)
не мати клепки в голові [не 'ма'йє к'лепки в голов'і] 'про нерозумну людину' (Рудники)
чоловік з клепкою [чолов'ік з' к'лепкойу] див. **ЧОЛОВІК**

К

КЛЕШНІ

куди кінь копитом, туди жаба клешнею [ку'ди кин' ку'питом / ту'ди і 'жаба к'лешнойу] див. **КІНЬ**
куди риба хвостом, туди рак клешнею [ку'да |риба хвус'том / ту'ди і рак к'лешн'ойу] див. **РИБА**
не нога, а ціла клешня [ни но'га / а 'ц'іла к'лешн'а] див. **НОГА**
руки як клешні [руки йак к'лешн'і] див. **РУКИ**

КЛИМ

брови як у Клима [б'рови йак у К'лима] див. **БРОВИ**

КЛИМЧИК

піти до Климчика [п'ішов до К'лимчика] 'померти' (Острожець)

КЛИН

clin клином вибиває [clin к'лином виби'вайє] 'використовувати тотожні засоби впливу' (Клубочин)

КЛИНКИ

clinки підбивати [clin'ки пудби'вайє] || [clin'ц'і пудби'вайє] (Годомичі) || [clin'ки п'ідби'вати] (Млинів, Кукли, Куснище) || [п'ідби'вайє clin'ц'і] (Брани) || [clin'ки п'ідби'вайє] 'про хлопця, який зацікавився дівчиною' (Поворськ)

¹⁹¹ КЛЕПКА – кожна з опуклих дощечок, з яких складається бочка, діжка й т. ін.

КЛІЩІ

руки як кліщі [рук'і йак кл'ішч'і] див. РУКИ

КЛОПІТ

збутися клопоту [з'бутис' клопоту] 'померти' [Арк'2005, с. 70–71]

малі діти – малий клопіт, великі діти – великий клопіт [мал'и |д'іти // мал'и клопоти / велики |д'іти // велики клопоти] || [мал'и |д'іти // мал'иї клопоти / |б'іл'ши |д'іти // |б'іл'шиї клопоти] || [мал'ії |д'іти // мал'иї клопоти] див. ДІТИ

КЛОУН

як клоун [йак к'лоун] (Любитів, Маневичі, Бужани) || [йак к'ловун] 'про веселу людину' (Комарове Ратнів.)

як клоун веселий [йак к'лоун ве'селиї] 'т. с.' (Височне)

як клоун на параді [йак к'лоун на'парад'і] 'т. с.' (Турійськ)

КЛУБ

без клубу немає шлюбу [бес к'лубу не'має шл'убу] 1) 'відвідувати різні заходи'; 2) 'бути в інтимним стосунках до шлюбу' (Полапи)

КЛУБОК

як клубочок котитися / клубок покотився [йак клубочок |котиц'а] (Годомичі) || [кулу'бок поко'тивс'а] 'про жінку, яка очікує дитину' (Ясенівка)

КЛУНЯ

весняна роса – повна клуня збіжжя [вис'н'ана роса – |повна к'лун'а зб'іжс'а] див. РОСА

здорова як клуня [здурова йак к'лун'а] 'про повну жінку' (Звиняче)

лежні в клуні погоріли [лежн'і в к'лун'і пого'р'іли] див. ЛЕЖНІ

КЛЮВ

ніс як клюв [н'іс йак кл'ув] || [нис йак кл'ук] || [н'іс йак кл'увак] див. НІС

КЛЮЧ

бити ключем [бити кл'учем] 'бути життєдайним' (Полапи)

КЛЮЧКА

ніс як ключка [нис бц'кл'учка] див. НІС

ходить як ключка [ходить' би кл'учка] 'хода п'яного чоловіка' (Бір)

КЛЯМКА¹⁹²

не мати клямки [не'має кл'емки] 'про нерозумну жінку' (Смідин)

КЛЯТА

лягла не клята, встала не м'ята [л'агла ни кл'ата / встала ни м'ната] 'про незаміжню дівчину' (Клубочин)

¹⁹² КЛЯМКА – пластинка з важільцем, якою зачиняють і відчиняють двері, хвіртку тощо.

КЛЯЧА¹⁹³

пахати як кляча [паше йак к'л'ача] 'про працювиту людину' (Маневичі)
стара кляча [ста'ра к'л'ача] 1) 'про людей старшого віку' (Рівне); 2) 'невродлива людина старшого віку' (Тойкут)
худа як кляча [худа йак к'л'ача] (Воєгоща) || [худа йак к'л'ач'а] 'про худу людину' (Комарове Ратнів.)
як кляча [йак к'л'ача] 'про людей старшого віку' (Турійськ)

КНИЖКА

брехати як книжки читати [бреше йак книж'ки чи'тайе] 'обманювати, говорити неправду' (Цумань)
книжка в сумці, а дівка на думці [к'нижка у с'умц'і / а 'д'іўка на 'думц'і] 'закохатися' (Мала-Тур'я)
ходяча книжка [хо'д'ача к'нишка] 'про розумну людину' (Клубочин, Привітне)
як з книжки читати [йак з к'нижки чи'тайе] 'т. с.' (Велика Осниця)

КНОПКА

ніс як кнопка [н'іс йак к'нопка] див. **НІС**
як кнопка [йак к'нопа] (Тойкут) || [йак к'нопка] 'дівчина/жінка низького зросту' (Головне, Лаврів)

К

КНУР¹⁹⁴

наїстися як той кнур [на'йіс'а йак той кнур] 'переїсти' (Дачне, Млинів, Куснище, Колодії)

КНЯГИНЯ

гордий як княгиня [гордий йак кн'а'гин'а || 'горда йак кн'а'гин'а] 'про горду людину' (Годомичі)
дівчина як княгиня [д'ів'чина йак кн'а'гин'а] див. **ДІВЧИНА**

КНЯЗЬ

князь Борис все плуги ковав та людям давав [кн'аз' Бо'рис все плу'ги ко'вав та 'л'уд'ам да'вав] 'про чесну людину' (Усичі)
сій у грязь, то будеш князь [с'ій у гр'аз', то 'будеш кн'аз'] див. **ГРЯЗЬ**

КОБЕЛЬ

кобель гулящий [ка'б'ел' гу'л'ашчий] 'про зрадливого чоловіка' (Лукив)
як кобель [йак ка'б'ел'] 'т. с.' (Володимир-Волинський, Острівок, Городище)

КОБИЛА

гладка як кобила [гладка йак ку'била] (Заріччя, Холопичі) || [йак коби'л'аха], згруб. 'про повну жінку' (Машів)

¹⁹³ КЛЯЧА – заморений, слабосилий, худий кінь; фізично слаба, виснажена, нездатна до роботи людина

¹⁹⁴ КНУР – самець свині

городити сон рябої кобили [го'родит' сон р'а'бойі ко'били] див. **СОН**
 губи як в старої кобили [гу'би йак в ста'ройі ко'били] див. **ГУБИ**
 договорився як з кобилою Отче наш [догово'рив'са йак з ко'билою |Оч:е наш|
 'не домовитися' (Сокіл)
 договоритися як з кобилою в болоті [дугу'ворис'а йак зє ку'билою в
 бу'лот'і] 'нічого не отримати, не досягти очікуваного' (Луків)
 договоритися як заєць з кобилою [догово'рилис'а йак |зайец' зє ко'билою|
 див. **ЗАЄЦЬ**
 допасувати як заєць кобилі [допа'сував йак |зайец' ку'бил'і] див. **ЗАЄЦЬ**
 здорова як кобила [здо'рова йак ко'била] (Синове, Кримне, Шменьки) ||
 [здо'рова йак ку'била] (Милятин) || [йак коб'іл'іца], згруб. 'про жінку в тілі'
 (Кричильськ)
 здорова як лісникова кобила [здо'рова йак л'есн'ікова ко'била] 'про
 здорову жінку' (Юрово)
 зуби як в кобили [зуби йак в ку'били] див. **ЗУБИ**
 Іване, скажи своїй кубилі тпр [Іване / ска'жи сво'ійй ку'бил'і тпр] див. **ІВАН**
 іржати як кобила [г'ір'же йак ко'билка] (Карпилівка) || [ір'же йак ко'била]
 (Дачне) || [р'же йак ко'била] (Коршів) || [ір'же йак ко'била] 'сміятися'
 (Собіщиці, Кукли, Зарічне, Здолбунів, Колодії, Бужани, Маневичі)
 кобила віддихає [ку'била отди'хайе] 'т. с.' (Воєгоща)
 кобила лошача – робота смердяча [кобила ло'ш'еча // робота смер'д'еча]
 'про погану роботу, через поважні причини' (Полапи)
 коса як в кобили [ку'са йак в ку'били] див. **КОСА**
 коса як в кобили хвіст [ко'са йак в ко'били хв'іст] див. **КОСА**
 міняти дівчат як циган кобилу [м'ін'айе д'ів'чат йак ци'ган ку'билу]
 див. **ДІВЧИНА**
 не приший кобилі хвіст [не при'шиї ко'бил'і хв'іст] 'говорити нісенітниця,
 пліткувати' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)
 пахати як кобила [паше йак ко'била] 'про працювиту людину' (Кримне)
 перти як кобила [пре йак ко'била] 'дуже швидко рухатися' (Зарічне)
 приший хвіст кобилі [при'шиї хв'іст ку'бил'і] див. **ХВІСТ**
 рабої кубили сон [ра'бейі ку'били сон] 'нісенітниця' (Полапи)
 ржати як кобила [р'же йак ко'била] 'т. с.' (Бережці, Ворончин, Синове,
 Тойкут, Вітковичі, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)
 рот як в кобили [рот йак в ко'били] див. **РОТ**
 скакати як кінь на кобилу [скаче йак к'ін' на ко'билу] див. **КІНЬ**
 сон рабої кобили [сон р'а'бойі ко'били] див. **СОН**
 хвіст як в кобили [хв'іст йак в ко'били] див. **ХВІСТ**
 шкіритися як кінь до кобили [шк'іриц':а йак к'ін' до ко'били] див. **КІНЬ**
 як кобила [йак ко'била] 1) 'про велику жінку' (Заріччян) || [йак ко'била]; 2) 'про
 здорову жінку' (Шменьки, Маневичі)

КОБРА

зла як кобра [зла йак |кобра] 'про злу жінку' (Троянівка)
 як кобра [йак |кобра] 'т. с.' (Велика Осниця)

КОВАЛЬ

коваль коня кує, а жаба собі ногу підставляє [к'овал' |кон'а ку'їє / а |жаба су'б'і |ногу п'ідставл'аїє] 'невідповідність ситуації' (Полапи)

КОВБАСА

губи як ковбаси [зуби йак ков'баси] див. **ГУБИ**

летіти ковбасою [л'ет'іти ковба'сойу] 'швидко піднятися і побігти' (Острівок)

не про пса ковбаса [не про пса ковба'са] див. **ПЕС**

отримати гарбуза, не про пса ковбаса [от'римав гарбу'за / не про пса ковба'са] див. **ГАРБУЗ**

КОВТОК

ковток холодної води – дорожче золота [ков'ток хо'лодної во'ди // до'рошче |золота] 'про спрагу' (Полапи)

КОГУТ¹⁹⁵

в нього і когут несеться [в'н'ого і ку'гут не'сец':а] 'про багату людину' (Мала-Тур'я)

занадився як когут у чужий город [за'надивс'а йак |кугут в'чу'жній го'род] 'про молодого хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Самоволя)

К

КОД

знайти код [знай'шов код] 'взагалі не вживати спиртних напоїв' (Кульчин)

кода поставити [кода пу'с'тавили] 'т. с.' (Козлиничі)

КОЖА

ні жи, ні рожи [н'і |кожи / н'і |рожи] 'про невродливу людину' (Межисить)

КОЖОВ¹⁹⁶

високий як кожов [ви'сокий йак |кожов] 'про високу людину' (Бережки)

КОЖУХ

вивернути кожуха [ви'вернути ко'жуха] 'показати свій характер' (Полапи)

ледачий як вош в кожусі [л'а'дашчий йак вош в'ку'жус'і] див. **ВОШ**

сидіти як вош в кожусі [си'дит' йак вош в'ко'жус'і] див. **ВОШ**

сісти на кожух [с'іла на ко'жух] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Словатичі)

КОЗА

бігати як кізочка [б'ігаїє йак |к'ізочка] 'швидка хода' (Бихів)

боятися як вовк кози [бо'їц':а йак во'к ко'зи] див. **ВОВК**

вперта коза вовкові користь [в'перта ко'за |во'юков'і |корист'] 'вперта людина' (Луцьк)

¹⁹⁵ КОГУТ – півень

¹⁹⁶ КОЖОВ – невідоме значення

дивитися як коза рогом [ди'витиц:а йак ку'за |рогом] 'про сердитого чоловіка' [Арк'2003, с. 97]

забити козу [за'бити козу] 'випити небагато' [Арк'2003, с. 98]

злапати козу [з'лапати козу] 'закінчення косіння' (Переславичі)

козу гнати [ко'зу г'нати] (Квасів, Скарабарівщина, Береськ, Кульчин, Межисить) || [ко'зу г'нати] 'косіння трави' (Береськ, Кульчин, Межисить)

козу мати [ко'зу |мати] 'т. с.' (Поворськ)

на похиле дерево всі кози скачуть [на по'хиле |дерево вс'і |кози с'качут'] див. **ДЕРЕВО**

розумний як Сидорова коза [ро'зумний йак |Сидорова ко'за] див. **РОЗУМНИЙ**
смикати козу за хвіст [с'микати козу за хв'іст] 'займатися процесом самогоноваріння' (Сільце)

худа як коза [ху'да йак ко'за] 'про худу людину' (Зарічне)

цибата як коза [ци'бата йак ко'за] 'про тонкі ноги' (Велика Осниця)

як коза [йак |коза] 1) 'дуже швидко рухатися' (Гать); 2) 'про сердиту жінку' (Полиці)

як коза вперта [йак ко'за в'перта] 'про вперту жінку' (Велинче)

як козі гречку [йак ку'зі і г'речку] 'про впертого чоловіка' (Полонка)

КОЗАК

борода як в козака вуса [боро'да йак в ко'зака |вуса] див. **БОРОДА**

на козаку нема знаку [на ко'заку ни|ма зна'ку] 'про зрадливого чоловіка' (Микове)

терпи, козаче, отамоном будеш [тер'пи / ко'заче / отама'ном |будеш] 'про терплячу людину' (Велика Осниця, Рудники)

як дубочок козак [йак дубочок козак] див. **ДУБОЧОК**

як донський козак [йак дон'с'к'ий ко'зак] 'про вусатого чоловіка' (Бобрин)

як козак [йак ку'зак] (Ботин) || [йак ко'зак] 1) 'про молодого вродливого хлопця' (Добре, Жиричі) || [йак ко'зак] 2) 'про вродливого хлопця' (Рудники)

КОЗАРЛЮГА

як той козарлюга [йак той козар'люга] 1) 'про здорового чоловіка' (Собіщиці, Кукли, Куснище); 2) 'про сердиту людину' (Дачне)

КОЗЕЛ

борода як у козла [боро'да йак у коз'ла] || [буру'да йак в куз'ла] див. **БОРОДА**
бородатий як козел [боро'датий йак ко'зел] 'про бородатого чоловіка' (Добре, Кульчин)

вилупити очі як козел на нові ворота [ви'лупив |оч'і йак ко'зел на |нов'і во'рота] див. **ОЧІ**

впертий як козел [в'пертий йак ко'зел] (Звиняче) || [йак ко'зел] 'про вперту особу' (Грабовець, Зарічне)

вуса як у козла [вуса йак у коз'ла] див. **ВУСА**

гордий як козел [г'ордий йак ко'зел] 'про горду людину' (Гірка Полонка)

не вибити слова як з козла вовни [ни |вибийеш слова йак з куз'ла |вовни] див. **СЛОВО**

цибатий як козел [ци'батиї йак ко'зел] 'про тонкі ноги' (Велика Осниця)
як з козла молока [йак з коз'ла моло'ка] 'немає ніякого толку' (Велика Осниця)
як козел [йак ко'зел] 1) 'про неголеного чоловіка' (Коршів) || [йак ку'з'ол] 2) 'про впертого чоловіка' [Арк'2003, с. 98]
як козла зварити [йак куз'ла зва'рила] 'коли щось не виходить' (Мельники)

КОЗИР

козир-баба [козир-'баба] 'про сміливу жінку' (Кричевичі)
козир-дівка [козир-'д'івка] 'впевнена у собі дівчина' (Клубочин)
козирі гнути [кози'р'і г'нути] 'хвалитися' (Кричевичі)

КОЗІІХА¹⁹⁷

здорова як Козііха [здо'рова йак Коз'і'їха] 'про повну людину' (Хобултова)

КОЗЛЯК

старий козляк [ста'риї коз'л'ак] 'про людей старшого віку' (Зарічне)

КОЛГОСП

сила в колгоспі осталася [сила в кол'госп'і осталас'а] див. **СИЛА**

К

КОЛЕСА

бігати як білка в колесі [б'ігає йак б'іл'ка в коле'с'і] || [йак б'іл'ка в коле'с'і] || [йак б'іл'ка в коле'сови] див. **БІЛКА**
вертїтися (крутитися) як білка в колесі [вертиц'а йак б'іл'ка в коле'с'і] || [к'рутиц'а йак б'іл'ка в коле'с'і] || [йак б'іл'ка в кол'і'с'і] див. **БІЛКА**
губи як колеса [губи йак коле'са] див. **ГУБИ**
дурний як колесо [дур'ниї йак колесо] 'про нерозумну людину' (Броди)
зять як п'яте колесо [з'ат' йак п'яте колесо] див. **ЗЯТЬ**
ноги колесом [ног'і колесом] див. **НОГИ**
очі як колеса [оч'і йак коле'са] див. **ОЧІ**
пішла буйда на колесах [п'ішла буйда на коле'сах] див. **БУЙДА**
потрапив пес у колесо [пот'рапив пес у колесо] див. **ПЕС**
як бджілка в колесі [йак б'ж'іл'ка в коле'с'і] див. **БДЖІЛКА**

КОЛИВО¹⁹⁸

їде не до короваю, а до колива [їде не до коро'вайу, а до кол'ива] див. **КОРОВАЙ**

КОЛИСКА

спати як в колисці [спит' йак (мов) в кулис'ц'і] 'міцний сон' (Ковель)
як в колиску, так і в могилку [йак в колиску / так і в могилку] 'померти' (Добре)

КОЛІНА

бабі по коліна [баб'і по кол'іна] див. **БАБА**

¹⁹⁷ КОЗІІХА – місцева жителька

¹⁹⁸ КОЛИВО – поминальна кутя чи каша з пшениці, рису і т. ін. із солодкою підливою

голова як коліно / гола голова як коліно [гулува йак кул'іно] || [гола голоува йак кул'іно] || [голиї йак кол'іно] див. **ГОЛОВА**

голомозий як коліно [голомозиї йак кол'іно] 'про лисого чоловіка' (Княгининок)

до білого коліна [до'білиї кол'іна] 'алкогольне сп'яніння' (Березичі, Поворськ)

до жовтого коліна [до'жовтого кол'іна] 'т. с.' (Глухи)

жабі по коліна [жаб'і по кол'іна] (Млинів) || [жаб'і ну кул'іна] (Доросині) || [жаби ну кул'іна] (Микове) див. **ЖАБА**

і море по коліна, і море по плече [і 'море ну кол'іна / і 'гори ну плече] || [і 'море ну кол'іна / і 'море ну плече] див. **МОРЕ**

лисий як коліно [лисиї йак кол'іно] (Береськ, Годомичі, Добре, Жиричі, Машів, Словатичі, Берестечко Рівн.) || [лесиї йек кул'іно] (Ворокомне) || [лисиї йак кул'іно] 'про лисого чоловіка' (Буяни)

море по коліна [море по кол'іна] || [море ну кол'іна] || [море по кол'іно] || [мов 'море по кол'іна] див. **МОРЕ**

низького коліна [низ'кого кол'іна] 'про бідну людину' (Боровичі)

п'яному море по коліна [п'яаному 'море по кол'іна] || [море по кол'іно] див. **МОРЕ**

руки до колін [рук'і до кол'ін] див. **РУКИ**

язик по коліна [йа'зик ну кол'іна] див. **ЯЗИК**

як в горобця під коліном [йак в гороб'ця п'ід кол'іном] див. **ГОРОБЕЦЬ**

як та жаба по коліно [йак та 'жаба ну кул'іно] див. **ЖАБА**

КОЛІР

від вибору до кольору Бог дає сліпу Федору [од ви'бору до кол'ору Бог да'йе с'л'і'ну Хве'дору] див. **ВИБІР**

КОЛОБОК

гладкий як колобок [гладкиї йак коло'бок] 'про повну людину' (Мельників)

лисий як колобок [лисиї йак коло'бок] 'про лисого чоловіка' (Ботин)

такі як колобочки [так'і йак коло'бочки] 'повні дітки' (Луків)

як колобок [йак коло'бок] 1) 'про людину низького зросту' (Велика Осниця) || [йак кулубок] (Воєгоща, Машів) || [йак коло'бок] 2) 'про жінку, яка очікує дитину' (Володимир-Волинський, Лище, Острівок)

КОЛОДА

в одного колоди¹⁹⁹ повилазили, а в другого тільки починають лізти [в од'ного кол'оди пови'лазили / а в д'ругого т'іл'ки почи'найут' 'л'ізти] 'про перехідний вік дітей' (Полапи)

лежати як колода [ле'жит' йак кол'ода] (Полиці) || [ле'жит' йак ку'лода] 'про ліниву людину' (Кричильськ, Сілець)

лінивий як колода [л'інивиї йак кол'ода] 'т. с.' (Корчин)

як колоди [йак кол'оди] 'великі повні руки' (Цумань)

¹⁹⁹ КОЛОДИ, коли повилазять колоди, тобто відросте нове пір'я, то вважають, що птиця дорослішає

КОЛОДЯЗЬ

з колодязя витягти [з^с ку'лод'аз'а | вит'агли] 'народження дитини' (Кримне)

як вода в колодязі [йак во'да в ко'лод'аз'і] див. **ВОДА**

КОЛОКОЛЬНЯ

моя колокольня працює [му'йа кулу'кол'н'а пра'ц'уйе] 'про розумну жінку' (Шклинь)

КОЛОНКА

біля колонки [б'іл'а ко'лонки] 'народження дитини' (Тристеня)

КОЛОСКИ

як колоски [йак колос'ки] 'про густі брови' (Мильськ)

КОЛХІДА

перти як колхіда [пре йак кол'х'іда] 'швидкість у русі' (Смідин)

КОЛЯДА

молода як коляда [моло'да йек кол'а'да] див. **МОЛОДА**

К

КОМАР

задушити в пузі комара [заду'шив в |пуз'і кома'ра] див. **ПУЗО**

комар носа не підточить [ко'мар 'носа не п'ід'точе] 'чисто, не придерешся' (Милуші)

КОМБАЙН

перти як комбайн [пре йак ком'байн] 'дуже швидко рухатися' (Полапи)

КОМЕДІЯ

люди з комедіями [л'уди з ку'мед'іями] див. **ЛЮДИ**

КОМИН

вилізти як з комина [вил'ізла йак з |комина] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Муравище)

з комина капати [з^с |комина |капайе] 'процес самогоноваріння' (Посників)

комин димить [комин димит'] 'т. с.' (Посників)

така як онуча від комина [та'ка йак гу'нуча уд |комина] див. **ОНУЧА**

як комин [йак |комин] 'висока дівчина/жінка' (Дюксин)

як через комин летів [йак |чирес |комин ли'т'ів] 'неакуратна людина' (Павловичі)

як чорт з комина [йак чорт з^с комина] див. **ЧОРТ**

КОМІР

за комір литися [за |ком'ір |л':ец':а] 'швидкість у роботі' (Острівок)

КОМП'ЮТЕР

бортовий комп'ютер [бортовий комп'ютер] 'вирішувати важливі справи' (Світязь)

ходячий комп'ютер [ход'ячий комп'ютер] 'про розумного чоловіка' (Чаруків)

КОМПАНІЯ

людина компанії [л'юдина компан'її] див. **ЛЮДИНА**

КОНДИЦІЯ²⁰⁰

до кондиції [до кондиц'її] 'бути дуже п'яним' (Велика Осниця)

КОНИК

коника припинати [коника припинати] 'піти в туалет' (Луцьк)

КОНІ

міняти як циган коні [мін'айе йак циган кон'ї] див. **ЦИГАН**

перебирати хлопцями як жид кіньми [перебирайе хлопц'ами йак жид к'ін'ми] див. **ХЛОПЕЦЬ**

попрацювати як коні [попр'ац'ували йак кон'ї] 'тяжко працювати, втомитися' (Брани)

як коні [йак кон'ї] (Загаї, Підгайці, Підлозці) || [йак к'ін'] 'т. с.' (Мала-Тур'я)

як ті коні [йак т'ї кон'ї] 'про криві ноги' (Заріччя)

які коні, такий віз, який їхав, таку віз [йак'ї кон'ї / так'ї в'із / йак'ї йїхав / так'у в'із] 'подібність' (Горохів)

КОНОПЛІ

в коноплі бігати [в конопл'ї б'ігайе] 'про невірну жінку' (Великий Курінь)

коса як конопля [коса йак конопл'а] див. **КОСА**

плести коноплі [плести конопл'ї] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 98]

скочити в коноплі [с'кочиў у конопл'ї] 'про чоловічу зраду' (Любешівська Воля)

страшний, хоч в коноплі став [ст'рашний / хоч в конопл'ї став || ст'рашна / хоч в конопл'ї став] 'про невродливу людину' (Вовничі)

хоч у коноплі ставити [хоч у кунупл'ї став] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' [Арк'2005, с. 98]

як з конопель вилізти [йак з конопел' 'вил'із] 'неакуратна людина' (Рудники)

КОНЦИГЕЙ²⁰¹

буде тобі концигей [буде туб'ї конциг'ей] 'смерть' (Холопичі)

КОНЧИНА²⁰²

прийшла кончина [приш'ла кончина] 'померти' (Комарове Ратнів.)

²⁰⁰ КОНДИЦІЯ – якість, норма, яким повинен відповідати товар, матеріал і т. ін.

²⁰¹ КОНЦИГЕЙ, тобто КІНЕЦЬ

²⁰² КОНЧИНА – смерть

КОНЬКИ

коньки відкинути [кон'ки в'ід'кинув] (Олександрія) || [кон'ки од'кинув] (Лобачівка) || [кун'ки от'кинув] 'померти' (Заріччя, Колки)

коньки підбивати [кун'к'і подби'вайе] 'про хлопця, який зацікавився дівчиною' (Городині)

метер двадцять на коньках [метр д'вадцет' на кон'ках] див. **МЕТЕР**

скоро коньки відкине [с'коро кон'ки од'кине] 'передчуття смерті' (Маневичі)

КОНЯКА

втомитися як коняка на полі [вто'мивс'а йак ко'н'ака на'пол'і] 'втомитися' (Чаруків)

здорова як коняка [здо'рова йак ко'н'ака] 'про здорову жінку' (Дюксин)

крепка як коняка [к'репка йак ко'н'ака] 'про повну жінку' (Воротнів)

пахати як коняка [па'хайе йак ко'н'ака] 'про працювиту людину' (Млинів, Підлозці, Колодії, Бужани, Маневичі, Кукли)

ржати як коняка [рже йак ко'н'ака] (Калинівка, Холопичі, Чаруків) || [і'р'же йак ко'н'ака] (Любешів) || [г'і'р'же йак ку'н'ака] (Бір) || [рже йак ко'н'ака] (Кримне, Озерці, Борохів, Яворів, Маневичі, Юрово, Седлище) || [рже йак ку'н'ака] (Велика Глуша) || [рже йак ко'н'ака] 'сміятися' (Велика Осниця)

роботяща як коняка [робот'ашча йак ко'н'ака] 'про працювиту жінку' (Добре)

терпелива як коняка [терпи'лива йак ко'н'ака] 'терпляча людина' (Зубильне)

як коняка [йак ко'н'ака] 'про здорового чоловіка' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

КОПА²⁰³

не мати копи в голові [не'майе |копу в'голоу'ї] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 99]

пройшла копа – шукай попа [прош'ла ко'па // шу'кай по'па] 'після шістдесяти років потрібно готуватися до смерті' [Арк'2003, с. 44]

спати як заєць під копою [спит' йак зайец' п'ід ко'пою] див. **ЗАЄЦЬ**

хвалять жито у копі, а попа у труні [хвал'ат' |жито у ко'п'і / а по'па в'тру'н'і] див. **ЖИТО**

КОПАНКА²⁰⁴

зуби як в копанки [зуби йак ку'панк'і] див. **ЗУБИ**

КОПИСТОЧКА²⁰⁵

руки як кописточки [руки йак ко'писточки] див. **РУКИ**

²⁰³ КОПА – стіжок із 60 снопів жита (пшениці), складених колоссям усередину й прикритих одним снопом зверху

²⁰⁴ КОПАНКИ – найдавніше ручне знаряддя для обробки ґрунту під посів у вигляді палиці, звичайно з кам'яним або металевим клинком

²⁰⁵ КОПИСТОЧКА – дерев'яна лопатка для розмішування чого-небудь

КОПИТА

копита відкинути [ко'пита в'ід'к'інув] 'померти' (Вільхівка, Острівок, Борохів)

куди кінь копитом, туди жаба клешнею [ку'ди кин' ку'питом / ту'ди ї 'жаба к'лешнойу] див. **КІНЬ**

нога як копито [нога йак ко'пито] див. **НОГА**

перебирати як кінь копитом [периби'райе йак к'ін' ко'питом] див. **КІНЬ**

сьогодні на коні, а завтра під копитами [с'о'годн'і на ку'н'і / а 'завтра пуд ку'петами] див. **КІНЬ**

КОПИЦЯ²⁰⁶

гладка як незавершена копиця [г'ладка йак неза'в'іршена ку'пиця] 'про повну жінку' (Велика Осниця)

здорова як горохова копиця [здо'рова йак го'рохова ко'пиц'а] 'т. с.' (Броди, Зубильне)

здорова як копиця [здо'рова йак ко'пиц'а] (Шменьки, Юрово, Крижівка, Велика Осниця) || [зду'рова йак ку'пиц'а] 'т. с.' (Звиняче)

копицю мняти [ку'пиц'у 'мн'ати] 'бути в інтимних стосунках з дівчиною' (Доросині)

копиця шуверу [ко'пиц'а 'шуверу] 'про неголеного непідстриженого чоловіка' (Новосілки)

маленька як копичка незавершена [ма'лейка йак ко'пичка неза'в'іршена] 'дівчина/жінка низького зросту' (Велика Осниця)

на голові як на копиці [на гулу'в'і йак на ку'пиц'і] див. **ГОЛОВА**

ще не одна копиця миш не роздавила [ше ко'пиц'а ми'шеї не за'душит'] (Іваничі) || [ше ни од'на ку'пиц'а миш ни рузда'вила] 'про статеві стосунки повного чоловіка із худою жінкою' (Луцьк)

ще копиця мишей не задушить [ше ко'пиц'а ми'шеї не за'душит'] 'про великого чоловіка та маленьку жінку' (Іваничі)

як копиця [йек ко'пец'а] 'про повну людину' (Залізниця)

як копичка [йак ко'пичка] 'дівчина/жінка низького зросту' (Велика Осниця)

КОПІЙКА

без копійки в кишені [бес ко'п'ійки в ки'шені] 'не мати грошей' (Увин)

блищати як нова копійка [бли'шчит' йак но'ва ко'п'ійка] 'красиво одягнутися' (Зубильне)

в церкві за копійку пердне [в 'церкви за ко'п'ійку 'перне] див. **ЦЕРКВА**

вош до Москви погнати [вош ду Моск'ви за'гнає би] || [за ку'п'ійку вош ду Муск'ви за'гонит'] (Холопичі) || [за ко'п'ійку вош в Моск'ву поже'не] 'про жадібну людину' (Сошичне, Холопичі)

доки кожному копійку не перерахує, то й не заспокоїться [доки 'кожну ко'п'ійку не перера'хує / то й не заспо'койц'а] 'т. с.' (Підлозці)

за кожному копійку труситися [за 'кожну ку'п'ійку т'расец'а] 'т. с.' (Колки)

за копійку в церкві пердне [за ка'п'еїку в 'церкви 'перднув би] (Турійськ) || [за ко'п'еїку в 'церкви 'перне] (Полапи) || [за ко'п'ійку в 'церкві 'пердне] 'т. с.' (Велика Осниця)

²⁰⁶ КОПИЦЯ – невеликий стіжок сіна, соломи тощо

за копійку в церкві свисне [за коʷн'ііку в'цѣркв'і с'висне] 'т. с.' (Шменьки)
за копійку вбити може [за коʷн'ііку в'бити ʌ може] 'т. с.' (Чаруків)
за копійку вдавитися [за коʷн'ііку в'давиц':а] (Тойкут, Нова Руда, Мар'янівка, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки) || [за коʷн'ейку в'давиц':а] (Машів) || [за коʷн'ііку в'давица] (Велика Осниця) || [за коʷн'ийку в'давиц':а] 'т. с.' (Новосілки, Полапи, Цумань)
за копійку вош до Київа погнати [за куʷн'ііку вош ду ʌ Киїєва поже'не] (Липне, Гайове) || [за куʷн'ііку вош ду ʌ Киїєва поже'не] 'про жадібного' (Гайове)
за копійку вош до Луцька пожене [за коʷн'ііку вош до ʌ Луц'ка поже'не] 'т. с.' (Буяни)
за копійку вош загнати [за коʷн'ііку вош заже'не] 'т. с.' (Милуші)
за копійку вош зажене в Америку [за коʷн'ейку вош зажи'не в ʌ Америку] 'т. с.' (Седлище)
за копійку вош на базар погнати [за коʷн'ііку вош на ба'зар поже'не] 'т. с.' (Іваничі)
за копійку горло перегризти [за коʷн'ийку ʌ горло пиригри'зе] 'т. с.' (Гірники, Холопичі)
за копійку горобця в полі догнати [за куʷн'ііку горобц'а в ʌ пол'і дожи'не] 'про скупу людину' (Володимир-Волинський)
за копійку зайця дожене [за коʷн'ііку зайц'а доже'не] 'про жадібну людину' (Доросині)
за копійку матір продати [за коʷн'ііку ʌ матира прудас'ц'] 'т. с.' (Воєгоща)
за копійку очі видерти [за коʷн'ііку ʌ очи ʌ видере] 'т. с.' (Синове)
за копійку повіситися [за коʷн'ііку по'висиц':а] 'т. с.' (Тойкут, Шменьки)
за копійку погнати блох до Москви [за коʷн'ейку поже'не блох до ʌ Моск'ви] 'т. с.' (Машів)
за копійочку і горло перегризти [за коʷн'ейічку й ʌ горло н'іригри'зе] 'т. с.' (Любешівська Воля)
за копіку повіситися [за коʷн'ііку по'висиц':а] 'т. с.' (Луків)
і копійки не оставити [і коʷн'ііки не оставит'] 'т. с.' (Бужани)
копійка в кишеню пливе [коʷн'ііка в ки'шен'у пли'ве] 'мати прибуток від чогось' (Увин)
копійки щитати [коʷн'ііки шчи'тайут'] 'схильність до витрачання грошей' (Колки)
копійку від серця відірвати боїться [коʷн'ііку в'ід ʌ серц'а в'ід'ірвати бо'йц':а] 'про жадібну людину' (Луцьк)
над кожною копійкою труситися [над ʌ кожноу коʷн'іікоу т'русиц':а] 'т. с.' (Звірів, Кукли, хоровичі, Колки)
ні копійки [ни коʷн'ііки] 'не мати грошей' (Воротнів)
ні копійки за пазухою [не копий'ки за ʌ пазуху] 'т. с.' (Грабовець)
перебиватися з копійки на копійку [периби'вайуц':а з коʷн'іік'і на коʷн'ііку] 'схильність до витрачання грошей' (Острівок)
як нова копійка [йак но'ва коʷн'ііка] (Клубочин, Любитів) || [йак ну'ва куʷн'ііка] 'про акуратну дівчину' (Велика Осниця, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Рудники)

КОПНЯК²⁰⁷

дати копня під зад [дала |копн'а п'ід зад] 'відмовити хлопцеві у сватанні' (Черемошна Воля)

КОРА

скоро кора на морді поросте [с'коро ку'ра на |морд'і порус'те] 'про чоловіка-п'яницю' (Муравище)

КОРАБЛИК

в корабликові плавати [в ко'рабликов'і п'лавати] 'передчуття смерті' (Воєгоща)

КОРАЛИ²⁰⁸

красива як свиня в коралах [кра'сива йак сви'н'а в ко'ралах] див. **СВИНЯ**

КОРГА²⁰⁹

носа коргою не дістати [носа кор'гою не д'іс'тати] див. **НІС**

КОРЖИКИ²¹⁰

коржики валяти [кор'жики вал'ала] 'нічого не зробити' (Видранка)

КОРЗИНА

перебирати як горох в корзині [периби'раїє йак го'рох ф кор'зин'і] див. **ГОРОХ**

плести корзини [плис'ти |корзни] 'обманювати' [Арк'2003, с. 99]

як гриб у корзині [йак гриб в кор'зин'і] див. **ГРИБ**

КОРИДОР

кончити чотири класи і п'ятий коридор [кончив ш'тири класи і п'ятий кал'ідор] див. **КЛАС**

КОРИСТЬ

вперта коза – вовкові користь [в'перта ко'за // 'воўков'і 'корист'] див. **КОЗА**

КОРИТО

брати під корито [б'рати п'ід ко'рито] 'вийти заміж раніше старшої сестри' (Любешів)

класти як свині в кориті [кла'де йак сви'н'і в ку'рит'і] див. **СВИНЯ**

кожна свиня своє корито хвалить [кожна сви'н'а сво'їє ко'рито х'валит'] див. **СВИНЯ**

накрити коритом [накр'или ко'ритом] 'дівчина, яка довго не виходить заміж' (Куснище, Лаврів, Дачне, Шацьк)

²⁰⁷ КОПНЯК – удар ногою

²⁰⁸ КОРАЛИ – намисто

²⁰⁹ КОРГА – можливо КОЧЕРГА

²¹⁰ КОРЖИКИ – пряники

під коритом [п'ід ко|ритом] 'мати вплив на старшого' (Іваничі)
як свиня з корита [йак сви|н'а з ко|рита] (Смолярі Старовиж.) || [йак сви|н'а з ку|рита] див. **СВИНЯ**

КОРІННЯ

погане коріння [по|гане ко|р'ін'а] 1) 'погані люди'; 2) 'погана генетика' (Рівне)

КОРІНЬ

все пішло в корінь [все пуш|ло в |корин'] (Ковель) || [в |н'ого все пуш|ло в |корин'] 'про невеликого хлопця/чоловіка, бабія' (Клубочин)

КОРОБКА

дурна як пропка, голова як коробка [дур|на йак п|ропка / голо|ва йак ко|робка] див. **ПРОБКА**

як коробка [йак ко|ропка] 'про повну жінку' (Юрово)

КОРОВА

бігати як жидівська корова по селі [б'іга|є йак жи|д'івс'ка ку|рова по се|л'і] 'дуже швидко рухатися' (Воротнів)

бігати як корова [б'іга|є йак ко|рова] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Замшани)

брови як в корови [б|рови би в ко|рови] || [б|рови йак в ку|рови] див. **БРОВИ**

вийди падло з кукурудзи, налякай корову [ви|йди |падло з куку|рузи, на|л'а|кай ко|рову] див. **ПАДЛО**

випастись як корова [ви|пас|ас' йак ко|рова] 'про повну жінку' (Крижівка)

все реве як корова [все ре|ве йа ко|рова] (Дюксин) || [ре|ве йак ко|рова] 'плакати' (Новосілки)

гладка як корова [г|ладка йак ку|рова], згруб. 'про повну жінку' (Холопичі, Рудники)

гладка як коровсько [г|ладка йак ко|ровс'ко] 'т. с.' (Велика Осниця)

груба як корова [г|руба йак ко|рова] 'т. с.' (Грабовець)

гуляща як корова [гу|л'ашча йак |курова] 'про жінку легкої поведінки' (Лаврів)

густи як корова [гу|де йак ку|рова] 'голосно плакати' (Гірники)

добру корову видно по цицьках [добру ко|рову |видно по циц|ках] 'про зовнішність жінки' (Світязь)

доїти як вуж корову [до|їти йак вуж ко|рову] див. **ВУЖ**

дурний дурному купив корову [дур|ний дур|ному ку|пий ку|рову] 'говорять про поганого хазяїна' [Арк'2003, с. 91]

жирна як корова [жи|рна йак ку|рова] 'про повну жінку' (Турійськ)

здорова як корова [здо|рова йак ко|рова] (Воєгоща, Тойкут, Гірка Полонка, Борохів, Колодії) || [зду|рова йак ку|рова], згруб. 'здорова статурна жінка' (Мала Глуша, Любешів, Полиці, Любешівська Воля, Осівці, Звиняче, Маневичі, Собіщиці, Кукли, Велика Осниця) || [здо|рова йак ко|рова] 'про повну жінку' (Коршів, Олександрія, Озерці) || [здо|рова йек ко|рова] 'про здорову жінку' (Ветли)

зуби як в корови [зу|би йак у ку|рови] див. **ЗУБИ**

корова не свекруха – не посудить [ко'рова не свик'руха // не по'судит'] 1) 'жити окремо від свекрухи, господарювати' (Цумань) || [ку'рова ни свек'руха / ни по'судит'] 2) 'мати своє господарство, будучи в невістках' (Клубочин)

лемегати як корова онучі [леме|гайе йак ку'рова гу'нучи] 'довго їсти' (Клубочин)

лінива як корова [ли'нива йак ку'рова] (Клубочин) || [л'інива йак ко'рова] (Постійне, Велика Осниця) || [ко'рова ли'нева] 'про ліниву людину' (Бережці)

лінивий як бондарева корова [л'інивий йак 'бондарова ко'рова] 'т. с.' (Нова Вишва)

мордувати як відьма корову [мор'дує / йак в'ід'ма ку'рову] див. **ВІДЬМА**

нажертися як корова [на'жерс'а йак ку'рова] 'переїсти' (Турійськ)

нерашлива корова [ни'рашлива ко'рова] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Постійне)

ні корови, ні свині – тільки Сталін на стіні [н'і ко'рови / н'і сви'ні // 'т'іл'ки Стал'ін на с'т'іні] 'бідність' (Бужани)

очі як у корови [оч'і йак у ко'рови] || [го'чи йак в 'корови] див. **ОЧІ**

перебирати як Ймен з коровами [переби'райе йак Й'мен з ко'ровами] 'про перебірливого хлопця' (Маневичі)

повна як корова [повна йак ко'рова] 'про повну жінку' (Рівне)

ревти як корова [ри'ве йак ку'рова] 'т. с.' (Брани, Володимир-Волинський, Вільхівка, Гірники, Мирне, Машів, Острівок, Ощів, Синове, Холопичі, Чаруків)

реготати як корова [рже йак ко'рова] 'сміятися' (Торговиця)

рова-корова [рова-ко'рова] 'голосно плакати' (Заріччя)

стара як корова [ста'ра йак ко'рова] 'про людей старшого віку' (Велика Осниця)

товста як корова [товста йак ко'рова] 'про повну людину' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

у корови пішла [у коро'ви піш'ла] 'т. с.' (Коршів)

фігура як у корови [гв'ігура йак у ку'рови] див. **ФІГУРА**

ходити як ялова корова [ходить' йак ко'рова 'йалова] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Жиричі)

язик як в корови [йа'зик йак в ко'рови] див. **ЯЗИК**

як в корови в сраці був [йак в ку'рови в с'раці'і був] 'про неохайно вдягненого, у невипрасованому одязі хлопця/чоловіка' (Клубочин)

як корова [йак ко'рова] (Мирне) || [йак ку'рова] 1) 'про невродливу дівчину/жінку' (Точевики) || [йак ко'рова] 2) 'велика людина' (Підлозці, Зарічне) || [йак ку'рова] 'про повну жінку' (Бірки)

як корова жувала три дні і виплюнула [йак ку'рова жу'вала три дні і 'випл'унула] 'неохайно вдягнена, в невипрасованому одязі дівчина/жінка' (Гайове, Сілець)

як корова по теляті [йак ко'рова по тел'ет'у] 'про породіллю' (Журавники)

як корова пожувала [йак ку'рова пожу'вала] 'неохайно вдягнена, в невипрасованому одязі дівчина/жінка' (Брани, Годомичі, Горохів, Калинівка, Кримне, Золочівка, Привітне, Рудники)

як корова пожувала і виплюнула [йак ку'рова пожу'вала і випл'унула] 'т. с.' (Любешів, Острівці, Холопичі)

якщо то що, а ні, то я пішла корову доїти [йак\шо / то шо / а н'е / то йа п'ішла ку\рову до\йіти] 'про інтимні відносини між хлопцем і дівчиною' (Звиняче)

ялова коро́ва [йялова ко\рова] (Ботин, Овадне, Постійне) || [ййелава ку\рова] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Добре)

КОРОВАЙ²¹¹

іде не до коро́ваю, а до ко́лива [іде не до коро\вайу / а до \колива] 'готуватися до смерті' (Велика Осниця)

не до коро́ваю йде, а до ко́лива [ни до коро\вайу йде / а до \колива] 'про людей старшого віку' (Сокіл)

КОРОК

дурний як корок [дур\ній йак \корок] 'про нерозумну людину' (Броди)

корка понюхати [корка по\нухав] 'алкогольне сп'яніння' [Арк'2003, с. 86]

КОРОЛЕВА

стидливий як королева [стид\л'івий йак куро\л'ева] || [стид\л'іва йак куро\л'ева] 'про сором'язливу людину' (Бережки)

КОРОМИСЛО²¹²

руки як коромисло [рук'і йак куро\мисло] див. **РУКИ**

язик як коромисло [йа\зик йак коро\мисло] див. **ЯЗИК**

як дурний з коромислом [йак дур\ній з\ коро\ми\сло\м] 'нерозумна людина' (Полапи)

КОРОНА

апарат між ногами, то ще не корона на голові [апа\рат м'іж но\гами / то ше ни ко\рона на голо\в'і] див. **АПАРАТ**

корона в двері не входить [ко\рона в\двер'і не в\ходе] 'бути гордим' (Цумань)

корона з голови не впаде [ко\рона з\ голо\ви ни впа\де] 'т. с.' (Чаруків)

КОРОСТА

короста – річ проста, зажив – чухайся [ко\роста // рич п\роста / за\жив // /чу\хай\с'а] 'про людину після одруження' (Полапи)

КОРОТИШКА

як коротишка [йак коро\тишка] 'про низького хлопця/чоловіка' (Золочівка)

КОРУЩ²¹³

і коруша не дасть [і \коруша не дас'ц'] 'про жадібну людину' (Доросині)

²¹¹ КОРОВАЙ – великий круглий пухкий хліб із прикрасами з тіста, який печуть на весілля

²¹² КОРОМИСЛО – дерев'яна вигнута палиця з зарубками або гачками на кінцях, якою носять на плечах відра з водою тощо

²¹³ КОРУЩ, тобто СКОРИНКА

КОРЧ

зла як гадина під корчем [зла йак 'гадина п'ід кор'чом] див. **ГАДИНА**
як зайці під корчем [йак 'зайці'і пуд кур'чом] див. **ЗАЙЦІ**
який корч, така й палуза [йа'кий корч / та'ка і па'луза] 'подібність'
(Підманево, Шацьк)

КОРЧМА

спати як заєць під корчмою [спит' йак 'зайец' п'ід кор'чом] див. **ЗАЄЦЬ**

КОСА (волося)

дві коси як мишачі хвости [дв'і ку'си йак 'мишач'і хвус'ти] 'про тонку косу' (Мала Тур'я)

де коса – там краса [де ко'са // там кра'са] 'красива дівоча коса' (Березичі)

дівка без коси – немає краси [д'івка без ко'си // не'має кра'си] див. **ДІВКА**

дівка без коси як кінь без гриви [д'івка без ко'си йак к'ін' без г'риви] || [д'івка без ко'си / шо к'ін' без г'риви] див. **ДІВКА**

дівка коси розчісує, а в парубків серце мліє [д'іфка 'коси рос'ч'ісує / а в паруп'к'ів 'серце м'л'іє] див. **ДІВКА**

дівчина з косою, як трава з росою [д'івчина з ко'сою йак тра'ва з ро'сою] див. **ДІВЧИНА**

довга коса – жіноча краса [довга ко'са – ж'іноча кра'са] (Ветли, Бужани, Осівці) || [д'івоча ку'са – д'івоча кра'са] (Воєгоща) || [ж'іноча ко'са – то ж'іноча кра'са] 'красива дівоча коса' (Мирне, Рудники, Понінка, Кримне)

досиділась дівка до сивих кіс, до жовтих зубів [досид'ілас' 'д'івка до 'сивих к'іс / до 'жовтих зуб'ів] див. **ДІВКА**

замітати косою [зам'ітайє ко'сою] (Посників) / [ме'те ко'сой] 'мати довгу дівочу косу' (Березичі, Овадне)

коса груба як прац [ко'са г'руба йак прац] (Дюксин) || [ко'са йак прац] 'про товсту розтріпану косу' (Рівне, Маневичі, Седлище, Коршів, Довговоля, Собіщиці)

коса до пояса [ко'са до по'йаса] 'мати довгу дівочу косу' (Броди, Губин, Датинь, Лаврів, Усичі, Цумань)

коса заплетена, хата не метена [ко'са зап'летена / 'хата не 'метена] 'про ліниву людину' (Луцьк)

коса – дівоча краса [ко'са // д'івоча кра'са] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Коршів, Озерці, Мельників, Маневичі, Шменьки) || [ку'са // д'івоча кра'са] (Бірки) || [ко'са // ж'іноча кра'са] 'красива дівоча коса' (Мала Тур'я, Брани, Гірка Полонка, Підлозці)

коса не розплетена [ко'са ни розп'летена] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Поворськ)

коса як в кобили [ку'са йак в кубили] 'про товсту розтріпану косу' (Доросині)

коса як в кобили хвіст [ко'са йак в кобили хв'іст] 'т. с.' (Топільне)

коса як в коня хвіст [ко'са йак у кон'а хвист] 'т. с.' (Велимче)

коса як в русалки [ко'са йак в русалки] 'про розкішне волосся, заплетене в косу' (Звиняче, Сілець)

коса як віршовка в'ється [ко'са йак в'і'рoвкa 'вйец':a] 'красива дівоча коса' (Любешівська Воля)

коса як гарапа [ко'са йак га'рапа] 'про тонку довгу косу' (Межисить)

коса як конопля [ко'са йак коноп'л'a] 'про тонку розтріпану косу' (Замшани)

коса як мітла [ко'са йак м'іт'ла] 'про товсту розтріпану косу' (Мельники)

коса як мотузка [ко'са йак мо'тузка] 'про дівочу косу' (Черемошна Воля)

коса як обскубана [ку'са йак обс'кубана] 'про тонке коротке волосся' (Доросині)

коса як перевесло [ко'са йак пере'весло] 'товста дівоча коса' (Клубочин)

коса як прач [ко'са йак прач] 'про товсту розтріпану косу' (Жиричі, Карпилівка К-Кашир., Старий Загорів, Ясенівка)

коса як пряник [ко'са йак п'р'аник] 'дівоча коса' (Самоволя, Мельники, Колодії)

коси дибом стали [коси |дйбoм с'тали] 'про лякливо людину' (Борове)

коси як посажані / як посажене [косе йак по'сад'ане] (Угриничі) || [йак по'сад'іне] 'про рідке волосся' (Мильськ)

не рїж косу, втратиш красу [не р'їж ко'су / вт'ратиш кра'су] 'застереження, заборона обстригання кіс' (Бужани)

обрізати косу [обр'їзали ко'су] (Губин, Добре, Довгошії, Карпилівка К-Кашир., Овадне, Синове) || [од'р'їзати ко'су] (Добре) || [ко'су обр'їзала] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Поворськ)

ой коротка коса як мишачий хвіст [уї ко'роткa ку'са йак |мишачий хвист] (Бобрин) || [мишачий х'востик] 'коротке волосся, з якого важко заплести косу' (Козлиничі, Ставок)

розпустила дівка коси, а за нею всі матроси [рознус'тила 'дйвкa 'коси / a за 'нею всі мат'роси] див. ДІВКА

розпустила Дуня коси, а за нею всі матроси [рознус'тила 'Дун'а 'коси / a за 'нейу всі мат'роси] див. ДУНЯ

розчесати косу до вінця [розче'сав йї 'косу до в'інц'а] 'про нецнотливу дівчину' (Самоволя)

руса коса до пояса [руса |косa до по'йаса] (Довгошії, Словатичі) || [косa до по'йаса] (Мала Глуша, Велика Осниця, Карпилівка К-Кашир.) || [руса |косa 'нижче по'йаса] 'красива довга дівоча коса' (Липляни)

широка коса [ши'рока ко'са] 'т. с.' (Здолбунів)

КОСА (знаряддя праці)

жінка не бита, що коса не клепана [ж'інкa нй |бита / шо ко'са нй к'лепана] див. ЖІНКА

коси коса поки роса [ко'си ко'са |поки ро'са] 'про косіння трави' (Словатичі, Поворськ, Ботин)

коси коса поки роса, роса долой – косар домой [ко'си ко'са |поки ро'са / ро'са до'лой // ко'сар до'мой] 'т. с.' (Березичі)

косу забивати [косу збйвайе] 'закінчення косіння трави' (Жиричі)

прийти з косою [п'рйде з ко'сойу] 'померти' (Бір)

розмахатися косами [рознма'халис'а |косами] 'косіння трави' (Бобрин)

КОСТИЛІ

ноги як костилі [лноги йак костил'і] див. **НОГИ**

руки як костилі [рруки йак костил'і] див. **РУКИ**

як на костилях [йак на костил'ах] 'людина старшого віку, якій важко рухатися' (Годомичі)

КОСТІ

аж кості світяться [аш 'кост'і с'в'іт'ац':а] 'про худу людину' (Гайове, Рудники)

в мерзлу кость [в 'мерзлу коc't'] 'про перебірливого хлопця' (Навіз)

змерзнути на костомаху [змерз на кусту'маху] 'змерзнути' (Русів)

кості зверху [к'ос't'і з'в'ерху] 'про худу людину' (Яревище)

костомахи тріщать (риплять) || [кусту'махи триш'чат' (rip'л'ат')] 'т. с.' (Клубочин, Гайове)

на кості тільки собаки кидаються, і то голодні [на 'кос't'і т'ік'і суб'ак'і к'ідайуц':а / і то гу'лодн'і] 'т. с.' (Звиняче)

набір костей і ложка крові [наб'ір 'кос't'ів і 'лошка к'ров'і] див. **НАБІР**

одна шкіра і кості [од'на ш'к'іра й 'кос't'і] див. **ШКІРА**

одні кості [од'нейі 'косте] 'про худу людину' (Залізниця)

одні кості сторчать [одни 'кос't'і стор'чат'] 'т. с.' (Осівці)

тільки ребра й кості [т'ико 'ребра і 'кос't'і] див. **РЕБРА**

шкіра та кості [ш'к'іра та 'кос't'і] || [ш'к'іра і 'кос't'і] див. **ШКІРА**

язик без костей [йа'зик без коc't'еї] || [йа'зик биз коc't'еї ни ла'майец':а] див. **ЯЗИК**

язик без костомах [йа'зик биз кусту'мах] див. **ЯЗИК**

КОТЕЛОК²¹⁴

як в мідному котелку [йак в 'м'едному кот'ел'ку] 'довго' (Григоровичі)

КОТИ

коти з хати – миші в танці [ку'ти з' хати // 'миш'і в 'танц'і] 'мати волю будь-що зробити, здебільшого заборонене' (Городище)

лінивий як сто котів вкупі [л'і'нивий йак сто ку'тив у'купи] 'про ліниву людину' (Комарове Старовиж.)

любитися як коти [л'убл'ац':а йак ко'ти] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Калинівка)

човптися як коти [чов'пуц':а йак ко'ти] 'бути в інтимних стосунках з дівчиною' (Дачне, Кримне, Собіщиці, Куснище, Колодії, Бужани, Маневичі)

КОТИГОРОШОК

як котигорошок [йак котиг'орошок] 'низького зросту' (Володимир-Волинський, Острівок)

²¹⁴ КОТЕЛОК, тобто КАЗАНОК – невелика металева посудина з дужкою та глибокою накривкою, у якій варять страву в польових умовах або з якої їдять

КОТУШКА

з котушок з'їхати [з̣ ко'тушок з'їхала] (Смолярі Старовиж., Межисить) || [з̣ кату'шок по'їхав] 'збожеволіти' (Любешівська Воля) || [з'їхала з̣ ко'тушок] 'збожеволіти' (Бужани, Брани)

злетіти з котушок [злит'їў з̣ ко'тушок] 'т. с.' (Мала-Тур'я)

КОХАННЯ

коханя міцне як вода, щедре як земля [ко'хан':а м'іцне йак вода / шчедра йак зем'л'а] 'про взаємини між молодю парою' (Полапи)

нема піньонзів – нема коханя [ни'ма п'ін'онзув // ни'ма ко'хан':а] див. ПІНЬОНЗИ

паня – до коханя [пан'а // до ко'хан':а] див. ПАНІ

КОЦЮБА²¹⁵

ніс як коцюба [н'іс йак коц'у'ба] див. НІС

суха як коцюба [су'ха би коц'у'ба] 'про худу людину' (Бір)

як коцюба за піччю [йак коц'у'ба за п'іч':у] 'про сором'язливу дівчину' (Мельники)

К

КОЧЕРГА²¹⁶

ніс як кочерга [н'іс йак кочер'га] див. НІС

як кочерга [йак кочер'га] 'про балакучу людину' (Рудники)

КОШЕЛІ²¹⁷

нагнути кошелів [нагн'ути кошел'ів] 'обманювати' [Арк'2003, с. 99]

плести кошелі [пл'ете кошел'і] 1) 'говорити нісенітниці' (Маневичі, Цумань, Велика Осниця) || [напл'ете кошел'ов] (Юрово) || [пл'ете кушел'і] 2) 'про балакучу людину' (Комарове Ратнів.) || [пли'те кошил'і] (Бережці, Синове) || [пл'іте кушел'і] 3) 'говорити нісенітницю' (Гуща)

КОШЕПЛУТ²¹⁸

плести кошеплут [пли'те кошен'лут] 'говорити нісенітниці' (Комарове Старовиж.)

КОШИК

губи як кошики [губи йак кошики] див. ГУБИ

дупа як кошик [ду'па йак 'кошек] || [ду'пи йак коши'ки] див. ДУПА

жопа як кошик [жо'па йак кошик] див. ЖОПА

²¹⁵ КОЦЮБА – знаряддя у вигляді насадженого на держак залізного прута з розплесканим і загнутим кінцем для перемішування палива в печі й вигрібання з неї жару, попелу; кочерга.

²¹⁶ КОЧЕРГА – т. с. що КОЦЮБА

²¹⁷ КОШЕЛІ – кошики

²¹⁸ КОШЕПЛУТ – особа, яка плете кошики

кошки плести [кошки плетут] 'говорити нісенітниця, пліткувати' (Колодії)

підрядилася грибом – лізь у кошик [підр'адила́с'а грибом // ліз' у кошик] див. ГРИБ

плести кошки й плетінки [плести кошки й плетінки] 'обманювати' [Арк'2005, с. 67]

правду сказати – не кошки плести [правду сказати // не кошик плести] див. ПРАВДА

спокійний як гриб у кошику [спокійний як гриб у кошику] див. ГРИБ

як гриб у кошику [як гриб у корзині] див. ГРИБ

КОШИЛО²¹⁹

кошило кошилет [кошило кошилет] 'обманювати' [Арк'2003, с. 99]

КОШИЛЬОК²²⁰

кошильок товстий [кошильок товстий] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Володимир-Волинський)

КОШНИЦЯ²²¹

як кошниця [як кошниця] 'про повну жінку' (Новосілки)

КОЩІЙ

кощій безсмертний [каше́й безсмертний] (Довгошиї, Ясенівка) || [як каше́й] (Овадне) || [як каше́й бисмертний] 'про невродливу людину' (Нова Руда)

КУПЕЦЬ

зарослий як купець [заросли як купець] 'про непідстриженого чоловіка' (Сокіл)

КРАЙ

голодна як із сибірського краю [голодна як із сибірського краю] 'відчувати голод' (Крижівка)

життя б'є через край [життя б'є через край] див. ЖИТТЯ

як з голодного краю [як з голодного краю] 'бути дуже голодним' (Рудники, Рівне, Юрово)

КРАЛЯ²²²

чира краля [чира краля] 'про вродливу дівчину' (Нова Вижва)

²¹⁹ КОШИЛО – кошик

²²⁰ КОШИЛЬОК – гаманець

²²¹ КОШНИЦЯ – висока й вузька повітка, виплетена з лози, куди зсипають кукурудзу в качанах

²²² КРАЛЯ – красуня

КРАМНИЦЯ

в крамниці купити [в крам|ниці'ї ку|пили] 'про народження дитини' (Годомичі)

КРАН

крану не бачити [к|рану ни |бачити] 'зловживати алкоголем' (Іваничі)

КРАПЛЯ

як крапля в морі [на|ро|били йак к'рапл'а в|мор'ї] 'щось мало зробити' (Рівне)

КРАСА

Бог обділив красою [Бог обд'і|лив кра|сою] див. **БОГ**

де коса – там краса [де|ко|са // там кра|са] див. **КОСА**

дівка без коси – немає краси [д'і|вка без ко|си // не |має кра|си] див. **ДІВКА**

довга коса – жіноча краса [дов|га ко|са // ж'і|ноча кра|са] || [ж'і|ноча ко|са // то ж'і|ноча кра|са] див. **КОСА**

і не красою, і не головою [і не кра|сою, і не гу|ло|вою] 'про нещасливу людину' (Полапи)

коса – дівоча краса [ко|са // д'і|воча кра|са] || [ку|са // д'і|воча кра|са] || [ко|са // ж'і|ноча кра|са] див. **КОСА**

краса на день – доброта на вік [кра|са на ден' // добро|та на в'ік] 'про невродливу дівчину/жінку' (Точевики)

краса неписана [кра|са нео|пи|суйема|я] (Поворськ) || [красо|та не|писана] (Горохів) || [кра|са ни|писана] 'про вродливу дівчину' (Луцьк)

красу на тарілку не положиш [кра|су на та|р'елку не по|ложиш] 'т. с.' (Понінка)

не дав Бог краси [ни дав Бог кра|си] див. **БОГ**

не добрати ніяк собі краси [ни дуб|рав н'і|йак со|б'і кра|си] 'хлопець, який не може вибрати собі дівчину' (Броди)

не мати краси [ни|ма кра|си] 'про невродливу людину' (Броди)

не рїж косу, втратиш красу [не р'іж ко|су / вт|ратиш кра|су] див. **КОСА**

осушила чужа краса [осу|шила чу|жа кра|са] 'про змарнілого хлопця' (Добре)

хоч не з красою, аби з головою [хоч ни з кра|сою / аби з гу|ло|вою] 'щаслива доля незалежно від зовнішньої краси' (Топільне, Смолярі Старовиж.)

як Бог красу давав, то я спала, а як щастя, то я встала [йак Бог кра|су ди|лиў то йа с|пала / а йак |шчаст'е то йа вс|тала] див. **БОГ**

як Господь ділив красу, то я спала, а як щастя, то я встала [йак Гос|под' д'і|лив кра|су / то йа с|пала / а йак |шчаст'а / то йа вс|тала] див. **ГОСПОДЬ**

як давали красу, то я спала, а як давали щастя – то я встала [йак да|вали кра|су / то йа с|пала / а йак да|вали |шчаст'а / то йа вс|тала] (Машів) || [йак Бог да|вав кра|су / то йа с|пала / а йак |шчаст'а / то йа вс|тала] 'щаслива людина не зовсім привабливої зовнішності' (Клубочин)

КРАСАВІЦА

писана красавица [пи|сана кра|сав'їца] 'про вродливу дівчину' (Гать)

КРАСИВА

не родись красива, а родись щаслива [н'е ра'д'іс' кра'с'ивоюу / а шчас'л'ивоюу] (Холопичі) || [ни рудис' красивої / а рудис' шчасливоюу] (Гайове) || [вс'тала вродилас' некра'сивої / а шчасливоюу] (Бережки) || [не ро'дис' красивоюу, а ро'дис' шчасливоюу] (Велика Осниця) || [не вродис' кра'сивим, а вродис' шчасливим] (Маневичі) || [не ро'дис' красива, а ро'дис' шчаслива] 'щастя не в зовнішній красі' (Точевики, Підлозці)
хоч не красива, але щаслива [хот'ни кра'с'іва / но шчаслива] 'т. с.' (Дерно)

КРАСНИЙ

не будь красним, а будь щасним [ни буд' к'расним / а буд' ш'часним] 'щаслива доля незалежно від зовнішньої краси' (Бережки)
не родись красний, але щасний [ни 'родиц'а к'расній / 'але 'шчасній] (Топільне) || [не рудис' к'расної / а 'шчасної] (Бихів) || [ни рудис' к'расній / а 'шчасній] (Буяни) || [не ро'дес'а к'расна, а ро'дес'а 'шчасна] 'щаслива людина не зовсім привабливої зовнішності' (Седлище)

КРАСНОАРМІЙЦІ

приїхали красноармійці [при'їхали красноар'м'їц'і] 'період менструації' (Вільхівка)

КРАСОТА

красоти у вінку не носити [красо'ти є в'ін'ку ни но'сити] 'про вродливу дівчину' (Троянівка)
не дав Господь краси [не дав Гос'под' красо'те] див. **ГОСПОДЬ**

КРАСТИ

шити-прясти, курвити і красти [шити-п'расти / 'курвити і к'расти] див. **ШИТИ**

КРЕЗ²²³

багатий як Крез [ба'гатиї йак Крез] 'бути багатим' (Яревище)

КРЕЙДА

білий як крейда [б'ілії йак к'реїда || б'іла йак к'реїда] 'про акуратну людину' (Навіз)
зуби як крейда [зуби йак 'креїд'а] див. **ЗУБИ**

КРЕМ

кинути крему ложку [кинути к'рему 'ложку] 1) 'будь-що завершити'; 2) 'влучно сказати' (Котів)

КРЕМІНЬ

як кремінь [йак к'рем'ін'] 'про високу людину' (Підгайці)

²²³ КРЕЗ – прізвисько місцевого жителя

КРЕНДЕЛІ²²⁴

виписувати кренделі [ви|писувати к|рендел'і] 'хода п'яного чоловіка' [Арк'2003, с. 101]

кренделі вишивати [крин|дел'і виши|вайе] 'т. с.' (Машів)

КРЕНТАК²²⁵

ходити крентаком [хо|дити крента|ком] 'хода п'яного чоловіка' [Арк'2003, с. 101]

КРИВИТИСЯ

брехати і не кривитися [бреше і не к|ривиц:а] див. **БРЕХАТИ**

КРИВІ

вже криві [вже кри|в'і] 'старша людина, яка з віком стала зігнута' (Бережки)

КРИВОЛЯКА

пішов як криволяка [п'ішов йак криво|л'ака] 'про ходу п'яної особи' (Корчин)

КРИК

до крику поросячого [до к|рику поро|с'ачого] 'бути дуже п'яним' (Турійськ)

КРИЛА

губи як крила чайки [губи йак к|рила 'чайки] див. **ГУБИ**

крила ростуть [крила рос|тут'] 'бути закоханим' (Бужани)

ніжні як крила лебідки [н'іжн'і йак к|рила ли|б'ідки] 'ніжні руки' (Шменьки)

руки як крила [руки йак к|рила] див. **РУКИ**

як ластівчине крило [йак ласт'івчине кри|ло] 'про тоненькі брови' (Мильськ)

КРИМ

в Крим по сіль [в Крим по с'іл'] 'піти й довго не повертатися' (Лище)

пройти Крим і Рим, і мідні труби [пройшла Крим і Рим і м'ід'н'і т|руби] 'про нецнотливу дівчину, яка часто змінює партнерів' (Поворськ, Межисить)

КРИНИЦЯ

з криниці (колодязя) витягнути [з кр|лод'аз'а вит'агли] (Кримне) || [з кр|нец'і вит'анули] (Старий Загорів) || [з кр|лод'аз'а вит'агли] (Кримне) || [з кр|нец'і вит'анули] 'про народження дитини' (Старий Загорів)

копати криниченьку [ко|пати крини|чен'ку] 'бути в інтимних стосунках з дівчиною' (Млинів, Усичі)

КРИНТАКОМ

іти кринтаком [і|де кринта|ком] 'хода п'яної людини' (Межисить)

²²⁴ КРЕНДЕЛІ – виріб із тіста (звичайно здобного), формою схожий на вісімку

²²⁵ КРЕНТАК, тобто КРЕНДЕЛЬ – виріб із тіста (звичайно здобного), формою схожий на вісімку

КРИЧАТИ

кричати на всю Іванівську [*к'ричет' на вс'у Іван'івс'ку мат'у'каме*] 'вживати нецензурну лексику' (Любешівська Воля)

кричати на всю Іваську [*к'ричати на вс'у Івас'ку*] 'голосно кричати' (Мощена)

КРИША

з криши впав [*з к'риш'і впаў*] 'збожеволіти' (Турійськ)

криша поїхала / кришу знесло [*к'риша по'їхала*] (Датинь, Добре, Посників, Постійне, Ясенівка, Довговоля, Млинів, Жиричі, Здолбунів, Маневичі, Височне, Турійськ, Вітковичі, Карпилівка, Кримне) || [*к'риша у'їхала*] (Поворськ) || [*к'ришу знесло*] 'т. с.' (Межисить)

КРИШЕЧКА

кришечкою хліба поділитися [*к'ришечкоюу х'л'іба по'д'ілиц'а*] 'про щедру людину' (Юрово, Клубочин)

поділитися кришечкою [*у са'мейі не!ма / а по'д'ілиц'а к'решичкоюу*] 'т. с.' (Любешівська Воля)

КРИШТАЛЬ

чиста як криштал [*чиста йак криш'тал'*] 'про акуратну дівчину' (Жиричі)

як криштал [*йак криш'тал'*] 'про чесну людину' (Мала-Тур'я)

КРІЛЬ

вуха як у кроля [*вуши йак у крол'а*] див. **ВУХА**

зуби як в кроля [*зуби йак в крол'а*] див. **ЗУБИ**

човптися як кролі [*чов'пуц'а йак крол'і*] 'бути в інтимних стосунках з дівчиною' (Млинів)

шарпатися як ті кролі [*шорпайуц'а йак т'і крол'і*] 'т. с.' (Підлозці, Здолбунів, Борохів)

КРІСЛО

між двома кріслами сісти [*між двома к'р'іслами с'істи*] 'догодити всім' (Світязь)

КРІТ

єб... як кріт [*йєб... йак кр'іт*] 'часто бути в інтимних стосунках' (Світязь)

очі як в крота [*лоч'і йак в кро'та*] див. **ОЧІ**

сліпі як кроти [*сл'іпн'і йак кро'ти*] (Гірники) || [*сл'іпн'ий йак кр'іт*] 'про людину, яка погано бачить' (Острівок)

той, що кроти шукає [*той / шо кро'ти шукайє*] 'хропіти' [Арк'2005, с. 19]

як невірний кріт [*йак не'вірн'ий кр'іт*] 'про зрадливого чоловіка' (Ярославичі)

КРОВ

аж кров грає [*аш кров г'райє*] 'про веселу людину' (Новосілки)

гарна як кров з молоком [*гарна йак кроў з моло'ком*] 'про вродливу дівчину' (Вітковичі)

здорова кров з молоком [здо'рова кроў з моло'ком] (Загаї) || [здо'рова йак кроў з моло'ком] 'про здорову жінку' (Турійськ)

кров висмоктати і дирки не оставити [кров |висмокче і |дирк'і ни у|ставит'] 'бути набридливим' (Клубочин)

кров з молоком [йак кроў з моло'ком] (Любитів) || [кроў з моло'ком] (Шменьки, Звиняче, Постійне, Кримне, Велика Глуша, Маневичі, Мала-Тур'я, Велика Осниця, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Бережці, Заріччя, Головне, Губин, Козлиничі, Машів, Троянівка, Любешів) || [кров з моло'ком] 1) 'про вродливу жінку' (Здолбунів, Бережці, Заріччя, Головне, Губин, Козлиничі, Машів, Троянівка, Любешів) || [кров з моло'ком] 2) 'про здорову жінку' (Седлище) || [кроў з моло'ком] 3) 'про молоду вродливу дівчину' (Усичі, Маневичі, Любешівська Воля)

кров холоне [кров хо|лоне] 'про лякливу дівчину/жінку' (Брани, Мала Глуша)

кров'ю сходити [к'ров'ю с|ходит'] 'про хвору жінку' (Мильськ)

набір костей і ложка крові [на|б'ір |кос'т'ів і |лошка к'ров'і] див. **НАБІР**

панська кров [пан'с'ка кров] 'про лінивого чоловіка' (Замшани)

свіжа кров [с'в'іжа кроў] 'про молодого вродливого хлопця' (Млинів)

як кров з молоком [йак кроў з мулу'ком] (Буяни, Калинівка, Холопичі) || [йак кров з мулу'ком] (Велика Глуша) || [йак кров з мулу'ком] (Буяни, Калинівка, Холопичі) || [йак кроў з моло'ком] 'про вродливу людину' (Турійськ, Підгайці)

К

КРОКВИ²²⁶

ноги як крокви [ноги йак к'рокви] див. **НОГИ**

КРОКИ

семимильні кроки [семи|мил'ні к'роки] 'швидка хода' (Глухи)

КРОЛИХА

родить як кролиха [родит' йак коро|лиха] 'часті пологи' (Машів)

КРОПИВА

в кропиву викинути [в кро|пиву |вик'інула] (Береськ, Жиричі, Машів) || [|викинула в кро|пиву] 'про жінку, яка зробила аборт' (Броди, Поворськ)

кропиву висцяти [в кро|пиву |вис'ц'ала] (Машів) || [|висц'ала в кро|пиву] 'т. с.' (Підгайці)

сісти на кропиву [с'іла на кру|пиву] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Ясенівка)

щасливі як голі в кропиви [шчаслив'і йак |голі в кро|пив'і] 'бути нещасливим' (Луцьк)

КРОШКА²²⁷

поділитися крошкою [пу|д'ілиц'а к'рошкою] 'щедрість' (Турійськ)

²²⁶ КРОКВИ – ряд подвійних брусів, з'єднаних у горішній частині під кутом і закріплених долішніми кінцями до стін будівлі, на яких тримається дах

²²⁷ КРОШКА – крихта

КРУГ

круги виписувати [к^ру^га'е ви^пису^йе] 'хода п'яного чоловіка' (Машів)

КРУГЛЯЧОК

круглячок буде [к^ру^гл'а'чок 'буде] 'вагітність на перших місяцях' (Полиці)

КРУПА

надутися як миш на крупу [на'ду^лас' йак миш на к^ру'пу] див. **МИШ**

КУБІНЕЦЬ²²⁸

товстий як кубінець [т^ов^ст^ий йак ку'б'інець] 'про повного хлопця/чоловіка' (Бихів, Любешів)

КУБЛО

вилітати з кубла [вил'і'тати з куб'ла] 'вийти заміж' (Іваничі)

з воронячого кубла соловей не вилитить [з во'рон'ачого 'кубла соло'вей не 'вилитит'] 'з поганого краще не стане' (Заріччя)

сидіти як квочка на кублі [си'дит' йак к'вочка на куб'л'і] див. **КВОЧКА**

чихотливий бусел приніс на кубло [чи'хотливиі 'бусел при'ніс на куб'ло] див. **БУСЕЛ**

як кублисько [йак куб'лис'ко] 'про непідстриженого чоловіка' (Лище)

КУВАТИ

не кує, не меле [не ку'є не 'меле] 'дуже лінивий; нічого не робити' (Дюксин)

КУДИ

хоч куди [хоч ку'ди] 'про вродливого хлопця' [Арк'2003, с. 100]

КУЗЬМА

не те в Кузьми на умі [не те в Куз'ми на у'м'і] 'про підлу людину' (Усичі)

КУКЛА

як кукла [йак 'кукла] 'про вродливу дівчину' (Бихів, Ощів)

КУКУРІКУ

ні бе, ні ме, ні кукуріку [н'і бе / н'і ме / н'і ку-ку-р'і-ку] 'про нерозумну людину' (Рудники)

КУКУРУДЗА

вийди падло з кукурудзи, налякай корову [ви'йди 'падло з куку'рузи / нал'а'кай ко'рову] див. **ПАДЛО**

КУКУШКА

кукушка скоро улетить напроч [ку'кушка с'коро ул'ет'іт 'напроч'] 'втратити розум' (Луцьк)

кукушка хвалить пітуха за те, що хвалить він кукушку [ку'кушка х'валит' п'іту'ха за то / шо х'валит' в'ін ку'кушку] 'про хвалькувату жінку' (Луків)

²²⁸ КУБІНЕЦЬ – мішок великого розміру

КУЛАК

в рух пішли кулаки [в рух п'ішли кулак'і] див. **РУХ**

надурити дурака на чотири кулака [надурив дурака на чотири кулака] див. **ДУРАК**

так мене, мамо, хлопці люблять, що за кулаками світу не бачу [так мене / мамо / хлопці і люблять / що за кулаками світу не бачу] див. **МАМА**

товста як кулак [товста як кулак] 'гарна дівоча коса' (Залізниця)

трубити в кулак [трубити в кулак] 'плакати' (Боровичі)

КУЛЬБАБА

залетіти як суха кульбаба в стріху [залетіла як суха кульбаба в стріху], жарт. 'про дівчину, яка завагітніла не в шлюб' (Звиняче, Поворськ)

як кульбаба [як кульбаба] 'про рідке волосся' (Збуж)

КУЛЯ

кулею вилетіти [кулею вилетіла] 'швидко піднятися і втікти' (Луцьк)

літати як куля [летіти як куля] 'дуже швидко рухатися' (Загаї)

сміливого й куля не бере [сміливого й куля не бере] (Млинів) [сміливого й куля не бере] (Воєгоща) || [смілого й куля не бере] 'про сміливу людину' (Луцьк)

К

КУМА

голодній кумі – пироги на умі [голодни кумі // пироги на умі] 'досягати бажаного' (Машів)

здоров, кума, серед ночі [здоров / кума / серед ночі] 'недоречність' (Світязь)

знає кума – знає пів села [знає кума // знає пів села] 'пліткувати' (Луцьк)

кум кумові, а сват міністру [кум кумові / а сват міністру] 'мати зв'язки' (Забара)

кума кумі – пішло по селі [кума кумі / і пішло по селі] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємницю, пліткарку' (Синове)

як були в мене воли, то були в мене куми, а як воли відійшли, куми хату обійшли [як були в мене воли / то були в мене куми / а як воли відійшли / куми хату обійшли] див. **ВОЛИ**

КУНИЦЯ

мудра як кунця [мудра як кунця] 'про хитру жінку' (Кричильськ)

КУПА

в нього і на рівній дорозі купа [в нього і на рівній дорозі купа] див. **ДОРОГА**

дурний як сто китайців вкупі [дурний як сто китайців вкупі] див. **КИТАЙЦІ**

плести, що купи не тримається [плести / що купи не тримається] 'говорити нісенітницю' (Калинівка)

прожила життя з чоловіком як за купою гною [прожила життя з чоловіком як за купою гною] див. **ЖИТТЯ**

спати як заєць на купці [спати як заєць на купці] див. **ЗАЄЦЬ**

тептисся як жид на купі [ти'пец':а йак жид на'купи] див. **ЖИД**
труситися як жид над купою [т'русиц':а йак жид над'купойу] див. **ЖИД**
трясется як заєць на купі [три'сеца / йак'зайец на'купи] див. **ЗАЄЦЬ**

КУПЕЛЬ

спить як дитина після купелі [спит' йак ди'тина 'п'ісл'а купел'у] див. **ДИТИНА**

КУПИНА²²⁹

надутися як жаба на купині [на'дулас'а йак'жаба на'купи'н'і] див. **ЖАБА**

КУПИТИ

прийде глупе й мене купе [прийде г'лупе й'мене'купе] див. **ПРИЙТИ**

КУРВА

гуляща курва [гу'л'ашча'курва] 'про жінку легкої поведінки' (Ветли)
нема поля без бульби, а села без курви [ни'ма'пол'а биз'бул'би / а'сила биз'курви] див. **ПОЛЕ**

КУРВИТИ²³⁰

шити-прясти, курвити і красти [шити-п'расти / 'курвити і'красти] див. **ШИТИ**

КУРДУПЕЛЬ²³¹

маленький як курдупель [ма'лен'киї йак кор'дупел'] (Гірка Полонка) || [ма'лиї йак кур'дупел'] 'про людину низького зросту' (Звиняче)
як курдупель [йак кур'дупел'] (Володимир-Волинський, Кричильськ, Острівок, Холопичі, Бихів, Городині, Луків, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Сілець, Турійськ, Довговоля) || [йак кур'дупил'] (Новосілки) || [йак тої кур'дуплик] (Бужани, Маневичі) || [йак кар'дупел'] 'т. с.' (Остріжець)
як курдуплик [йак кур'дуплик] 'т. с.' (Коршів)

КУРКА

безголова курка [безголова'курка] 'про нерозумну жінку' (Полиці)
бігати як курка до сідала [б'ігає йак'курка ду'с'ідала] 'швидка хода' (Ясенівка)
буває, що півень співає, а курочка сокоче [бу'ває / шо'п'івен'с'п'іває / а'курочка со'коче] див. **ПІВЕНЬ**
в грошах кури купаються [в'гро'шax'кури ку'пайуц':а] див. **ГРОШІ**
волосся, то як курка вскубана [волос':а / то йак'курка вс'кубана] див. **ВОЛОССЯ**
впасти в біду як курка в воду [впаў'ї б'іду йак'курка'ї'воду] див. **БІДА**

²²⁹ КУПИНА – горбик на луці чи болоті, порослий травною або мохом

²³⁰ КУРВИТИ – зраджувати

²³¹ КУРДУПЕЛЬ – коротун

гордий як півень, що багато курей має [г'ордиї й'ак 'п'івен' / ш'о ба'гато ку'рей 'майе] див. ПІВЕНЬ

грошей, що кури не клюють [г'рошеї / ш'о |кури ни кл'у'йут'] || [з'рошеї, |кури ни кл'у'йут'] див. ГРОШІ

дівка як куриця [д'івка й'ак |куриц'а] див. ДІВКА

жити як курка в просі [жи'вут' й'ак 'курка в 'п'рос'і] 'жити в достатку' (Турійськ)

зачмокана як мокра курка [зач'мокана й'ак 'мокра 'курка] 'про неакуратну людину' (Броди)

змокнути як курка [з'м'окла й'ак |курка] 'змокнути' (Турійськ)

курей їсти [ку'рей 'й'їсти] 'курити' (Луцьк)

кури ведуться [кури ве'дуц'а] 'про багату людину' (Глухи)

кури золоті яйця несуть [кури зо'лот'і 'й'айц'а не'сут'] 'уявлення про надмірну кількість грошей' (Вітковичі)

кури не клюють [кури ни кл'у'йут'] 'т. с.' (Турійськ)

мовчати як курка [мов'чит' й'ак |курка] 'про мовчазну жінку' (Полиці)

мокра як та кура [м'окра й'ак |кура 'тайа] 'змокнути' (Бережки)

народити як курці знести яйце [на'ро'дети й'ак |куруц'і з'ни'сте 'й'айц'а] 'легкі пологи' (Забара)

обісрався як кури драбину [оби'срав'са й'ак |кури дра'бину] 'обговорити, висловити своє незадоволення' (Полапи)

обскубана курка [об'скубана |курка] 'про рідке нерозчесане волосся' (Ясенівка)

пам'ять як у куриці [п'ам'ят' й'ак у |куруц'і] див. ПАМ'ЯТЬ

про тебе і кури не шепчуть [про 'тебе і |кури ни 'шепчут'] 'людина, яку ігнорують' (Маневичі)

сліпа як курка [сл'і'па й'ак |курка] (Переспа, Годомичі, Буяни, Синове, Сошичне, Мала Глуша) || [сл'єпий й'ак |курка] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Привітне)

човптися як півень з куркою [а чов'пуц'а й'ак 'п'івен' з |курок'ойу] див. ПІВЕНЬ

як курка [й'ак та |курка] 'про людину старшого віку'

як курка вскобла [й'ак |курка вскоб'ла] 'втомитися' (Нова Руда)

як курка до сідала [б'і'гаїе й'ак |курка ду |с'ідала] 'швидка хода' (Ясенівка)

як курка лапою [й'ак 'курка 'лапойу] 'неакуратно писати' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

як курка, коли стемніє [й'ак |курка / ко'ли стим'н'іє] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Смолярі Старовиж., Привітне)

як мокра курка [й'ак 'мокра |курка] (Годомичі, Старий Загорів) || [м'окра й'ак |курка] 'змокнути' (Городині, Переспа, Милятин)

КУРІПКА

як куріпка [й'ак ку'р'іпка] 'про вродливу дівчину' (Седлище)

КУРКУЛЬ

багатий як куркуль [ба'гатиї й'ек ку'р'кул'] 'про багату людину' (Юрово, Бірки)

жити як куркуль [жи'ве й'ак ку'р'кул'] 'т. с.' (Липляни, Березичі)

зажертися як куркуль [за'жерс'а й'ак ку'р'кул'] 'т. с.' (Добре)

КУРНИК

наче в курнику ночував [наче в курни'ку ночу'ваў] 'неакуратна людина' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

КУРОПАТКА

не мати хатки без куропатки [ни'ма хатки бис куро'патки] див. ХАТА

КУРЧА

зклопотатися як квочка коло курчат [зклопо'тавс'а йак к'вочка 'коло кур'чат] див. КВОЧКА

курча жовтороте [кур'ча жо'вто'роте] 'про молоденьку дівчину' (Цумань)

курча печене [кур'ча п'е'чона] 'промовляють, коли щось не вдається' (Августов, Більськ-Підляський)

КУСОК

вкусити свій кусок черствого хліба [вку'сити с'в'їй ку'сок черст'вого х'л'їба] 'мати якесь випробування' (Полапи)

за кусок кишки сім верстов пішки [за ку'сок 'к'ешк'ї с'їм в'ерс'тов 'п'ешк'ї] 'бути жадібним' (Полапи)

куска хліба не мати [ї ку'с'ка х'л'їба не 'маїе] 'про бідну особу' (Полапи)

кусок куска гонить [ку'сок ку'с'ка 'гонит'] 'голодний' (Полапи)

останнім куском хліба поділитися [остадн'їм ку'ском х'л'їба по'д'їлиц'ї:а] (Карпилівка К-Кашир.) || [ос'тан':їй ку'сок х'л'їба в'їд:с'ц'] (Звиняче) ||

[ос'тан':їм ку'ском х'л'їба по'д'їлиц'ї:а] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки) ||

[ос'тан':їй ку'сок х'л'їба в'їд:ас'ц'] 'про щедрю людину' (Підлозці)

ходити як за куском хліба ['ходит' йак за ку'ском х'л'їба] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Кримне)

варене, парене і так кусками [варене / 'парене і так ку'сками] 'великий вибір' (Полапи)

КУТОК

кутки обтирати [кут'ки обти'рати] 'про ліниву людину' (Полиці)

п'ятого кутка шукати [п'їятого кут'ка шу'каїе] 'нудьгувати, не знати чого хотіти' (Калинівка)

терпить-терпить як миш в кутку [тер'пит-тер'пит йак миш в 'кутку] див. МИШ

КУТЯ

вже не йде до куті, а но до яйка [вже йде не до 'кут'ї, а но до 'й'аїка] 'період від Різдва до Пасхи' (Клубочин)

КУФАЙКА²³²

робити аж куфайка завертається [робит' аш ку'файка завир'тайец'ї:а] 'про працюючого чоловіка' (Рожище)

КУХРО²³³

добра повне кухро [доб'ра 'повне 'кухро] див. ДОБРО

КУЦ²³⁴

напитися як куц [на'пес'а йак куц] 'алкогольне сп'яніння' (Гірники)

²³² КУФАЙКА – стьобана куртка на ваті

²³³ КУХРО – обкута скриня з вигнутим віком

²³⁴ КУЦ, від КУЦЯ – свиня

КУЦЕПЕРДИК²³⁵

як куцепердик [йак куце'пердик] 'про низького повного хлопця/чоловіка' (Володимир-Волинський, Острівок, Клубочин)

КУЧА

наробити велику кучу [наро'бети ви'лику |кучу] 'про лінивого чоловіка' (Полапи, Калинівка)

КУЧЕРІ

розпустили кучері дівчата [роп'ус'тили 'кучер'і д'ів'чата] 'красива дівоча коса' (Сілець)

КУЧЕРЯВИЙ

хотілося не такого: кучерявого і молодого [х'т'ілос'а ни тако'го / куч'ер'аво'го і молод'ого] 'невдало вийти заміж' (Полапи)

КУЧКА

трястися як жид на кучках [тр'а'сец':а йак жид на |кучках] див. **ЖИД**

КУЧКУДАН

як кучкудан [йак кучку'дан] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Володимир-Волинський, Острівок, Городище)

КУЧМА

зарости як кучма [за'р'іс йак |кучма] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Губин)

КУШЕЛІ²³⁶

плести кушелі [пле'те куше'л'і] 'про балакучу людину' (Комарове Ратнів.)

КУЩ

мов той заєць під кущем [мов тої 'зайец' н'ід ку'шчем] див. **ЗАЄЦЬ**
спати як заєць під кущем [спит' йак |зайец' н'ід куш'чем] див. **ЗАЄЦЬ**

Л

ЛАВКА

недогода моїй бабці ні на печі, ні на лавці [недо'года мо'її 'бабц'і н'і на печ'і / н'і на |лавц'і] див. **НЕДОГОДА**

нове сито на кілочку, а потім під лавкою [но'ве 'сито на к'і'лочку / а 'потім н'ід |лаўкойу] див. **СИТО**

під лавкою [п'ід |лавкойу] 'поява дитини' (Яревище)

²³⁵ КУЦЕПЕРДИК – недостатньої довжини; короткий

²³⁶ КУШЕЛІ – кошики

ЛАД

дійшло до ладу [д'ійшло до ладу] 'досягнуто поставленої мети' (Жабка)

до ладу [до ладу] 'порядок у всьому' (Яревище)

сміятися без ладу [см'ієца без ладу] 'сміятися' (Дюксин)

ЛАДАН²³⁷

боятися як чорт ладану [бо'йіц':а йак чорт ладо́на] || [бо'йіц':а йак чорт лада́ну] || [йак чорт лада́ну] див. **ЧОРТ**

ладан пахне [ладан пахне] 'передчуття смерті' (Привітне)

на ладан дихати [на ла́дан 'диха́є] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Звиняче, Рівне, Коршів, Олександрія, Милятин, Корчин) || [на ла́дан 'деха́є] (Полапи, Седлище, Яворів, Воєгоща, Комарове Ратнів., Воротнів) || [на ла́дан 'дише́] (Микове, Велика Глуша, Шменьки) || [на ла́дан 'дише́] 'передчуття смерті' (Цумань)

ЛАДНИЙ

ладний у всьому / ладна в усьому [ладний у в'с'ому] 1) 'красивий чоловік' (Нова Вишва) || [ладна у в'с'ому] 2) 'про акуратну дівчину' (Дачне, Млинів, Куснище, Колодії, Бужани)

ЛАМПАСИ²³⁸

почервоніти як лампаси [почерво́н'ів йак лампа́си] 'засоромитися' (Чаруків)

ЛАМПОЧКА

без могорича не світить і лампочка Ілліча [бис музури́ча ни с'в'ітит' і лампучка Іл:'і́ча] див. **МОГОРИЧ**

ЛАНТУХ²³⁹

грошей повні лантухи [гроше́й повни ла́нтухи] див. **ГРОШІ**

як лантух [йак вантух] (Золочівка) / [йак ла́нтух] 'про повного хлопця/чоловіка' (Буяни, Клубочин)

ЛАНЦЮГ

дурне як теля з ланцюга [дурне йак те́л'а з ла́нц'у́гу] див. **ТЕЛЯ**

ЛАНЬ

ноги довгі як у лані [ноги 'довг'і йак у ла́н'і] див. **НОГИ**

як в лані [йак в ла́н'і] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Прип'ять)

ЛАПА

вмерти і лапи задерти [вмер і ла́пи за'дер] 'померти' (Зарічне)

²³⁷ ЛАДАН – ароматична смола, яку добувають із тропічного дерева босвелії; використовують звичайно для куріння під час виконання релігійних обрядів; *заст.* готуватися до смерті

²³⁸ ЛАМПАСИ – кольорова смужка з сукна, що нашивається по зовнішньому шву формених штанів

²³⁹ ЛАНТУХ – великий мішок з грубої тканини

закинути лапи за ікону [за'к'енути лапи за і'кону] 'т. с.' [Арк'2005, с. 70–71]
лапа як в слона [лапа йек в слу'на] (Бірки) || [лапи йак в слу'на] 'великий розмір ступні' (Гірники, Клубочин)

лапа як у ведмедя [лапа йак у вед'мед'а] 'т. с.' (Луцьк)

лапи як в Гурина [лапи йак у Гурина] 'т. с.' (Бір)

масло лапками збиває [масло лапками зби'вайє] див. **МАСЛО**

нога як в ведмедя лапа [но'га йак в вед'мед'а лапа] див. **НОГА**

поліська лапа [по'л'іс'ка лапа] 'великий розмір ступні' (Холопичі)

руки як ведмедьова лапа [руки йак вед'мед'ова лапа] див. **РУКИ**

руки як лапи [рук'і йак лапи] див. **РУКИ**

як курка лапою [йак курка лапо'ю] див. **КУРКА**

ЛАПТИ²⁴⁰

лапті сплести [лапт'і сп'л'ів] 'померти' (Луцьк)

ЛАПША

вішати лапшу на вуха [в'іша'йт' лап'шу на 'вуха] 'обманювати' (Липляни)

лапшу на вуха вішати [лап'шу на 'вуши в'ішайє] 'говорити нісенітниці' (Вітковичі)

ЛАСКА²⁴¹

що за ласка в нашого Яська [шо за 'ласка в 'нашого 'Яс'ка] 'про сердиту людину' (Усичі)

ЛАСКАЛО

язик як ласкало [йа'зик йак л'аскало] див. **ЯЗИК**

ЛАСОЧКА

як ласочка [йак ласочка] 'про вродливу дівчину' (Мала-Тур'я)

ЛАСТИ

здорові як ласти [здо'ров'і йак ласти] 'великий розмір ступні' (Цумань)

ласти відкинути [ласти в'ід'к'інув] 'померти' (Чаруків)

ласти склеїти [ласти ск'л'ейів] (Володимир-Волинський, Колки, Машів, Острівок, Тойкут, Млинів) || [ласти ск'лейіти] 'т. с.' (Седлище)

ноги як ласти [ноге йак ласте] || [ноги йак ласти] див. **НОГИ**

ЛАСТІВОЧКА

звиватися як ластівка [зви'вайец':а йак лас'т'івка] 'дуже швидко рухатися' (Воєгоща)

як ластівочка [йак ластувучка] 'про акуратну дівчину' [Арк'2003, с. 101]

²⁴⁰ ЛАПТИ – плетене з лика або іншого матеріалу старовинне селянське взуття, яке носили з онучами, прив'язаними до ноги мотузками

²⁴¹ ЛАСКА – доброзичливе, привітне ставлення до кого-небудь

ЛАТКА²⁴²

латка на латці [латка на 'лат'ц':і] 'про бідну людину' (Яревище)
хвалитися як дурень латкою [хва'литис'а йак 'дурен' 'латкойу]
див. **ДУРЕНЬ**

ЛАХ²⁴³

лахи на опахи і додому [лахи на о'пахе і ду'дом] 'швидко збиратися' (Зелене)
спить аж лахи завертаються [спит' аш 'лах'і завир'тайуц':а] 'міцний сон'
(Локачі)
старий лах [ста'рйі л'ах] 'про людину старшого віку' (Буяни)

ЛЕБЕДИКИ

закохані лебедики [за'кохан'і ле'бедики] 'про взаємини між хлопцем і дівчиною' (Воєгоща)
як лебедята до смерті разом [йак лебед'ата до с'мерти 'разом] 'щасливе сімейне життя' (Годомичі)

ЛЕБІДКА

встидлива як лебідка [встид'лива йак ли'б'ідка] 'про сором'язливу людину'
(Звиняче)
гарна як лебідка [гарна йак ле'б'ідка] 'про вродливу дівчину' (Жиричі)
ніжні як крила лебідки [н'іжн'і йак к'рила ли'б'ідки] див. **КРИЛА**
пливсти як лебідка [пли'ве йак ле'б'ідка] 'про ходу п'яної особи' (Млинів)
пливсти як лебедиця [пли'ве йак лебе'диц'а] 'повільно пересуватися'
(Ясенівка)

ЛЕБІДЬ

витончений як лебідь [витонче'ний йак 'леб'ід'] 'про вродливого хлопця'
(Липляни)
вірний лебідь [в'ірній йак 'леб'ід'] 'бути вірним своїй дружині, не зраджувати' (Доросині)
гарний як лебідь [гарній йак 'леб'ід'] 'про вродливого хлопця' (Ясенівка)

ЛЕВ

злий як лев / [злий йак лев] 'злий чоловік' (Золочівка)
сміливий як лев [см'іливий йак лев] 'про сміливу людину' (Понінка, Луцьк)
як здохлий лев [йак з'дохлий лев] 'про спокійну людину' (Коршів)
як лев [йак лев] 'про горду людину' (Велика Осниця)

ЛЕВОН²⁴⁴

піти до Левона [п'ішов до 'Левона] 'померти' (Милятин)

ЛЕГІНЬ

як легінь [йак 'леген'] 'про молодого вродливого хлопця' (Собіщиці)

²⁴² ЛАТКА – шматок тканини або шкіри, яким зашивають дірки в одязі, взутті і т. ін

²⁴³ ЛАХ – старий одяг

²⁴⁴ ЛЕВОН – локалізація кладовища, де захоронений місцевий житель Левон

ЛЕГКЕ

як легке на пательні [*йак 'легке на пател'н'і*] 'про сердиту жінку' (Хобултова)

ЛЕДАР

ледар ходячий [*ледар ход'ачий*] 'про лінивого чоловіка' (Полиці)

ЛЕДАЧЕ

ледаче є ледаче [*л'а'даче йе л'а'даче*] 'дуже лінивий' (Понінка)

ЛЕДІ

залізна леді [*жи\л'ізна лед'і*] 'про спокійну жінку' (Машів)

ЛЕЖАТИ

лежати влогом [*лежати ўлогом*] 'хворіти' [Арк'2003, с. 101]

лежати лежма [*ле'жит' 'лежма*] 'про ліниву жінку/чоловіка' (Велика Осниця)

лежати лігма [*ле'жати 'лігма*] 'т. с.' [Арк'2003, с. 101]

ЛЕЖАЧИЙ

не бий лежачого [*ни биї ли'жачого*] 'про лінивого чоловіка' (Клубочин) ||

[*не беї ли'жачого*] 'про ліниву людину' (Седлище)

ЛЕЖЕНЬ

лежень із лежнів [*лежен' з лежн'ув*] 'про ліниву людину' (Клубочин)

лежень патентований [*лежен' патентований*] 'т. с.' (Посників)

лежень хоперський [*лежен' хопер'кий*] 'т. с.' (Зарічне)

лежень чортів [*лежин' чортув*] 'т. с.' (Словатичі)

лежні в клуні погоріли [*лежн'і в клун'і погор'іли*] 'т. с.' (Добре)

лежня давити [*лежн'а давит'*] 'т. с.' (Ромейки)

не в лежня хліб, не в дурня гроші [*ни в лежн'а хліб ни в дурн'а гроши*] 'про поганих господарів' (Залухів)

цілий день лижма лежати [*цілий ден' 'лижма ле'жит*] 'дуже лінивий' (Велика Осниця)

ЛЕЙБА²⁴⁵

піти як лейба [*п'ішов йак 'лейба*] 'неакуратна людина' (Корчин)

ЛЕЙДА²⁴⁶

оце вже і лейда [*о'то вже ї лейда*] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Лобачівка)

ЛЕЙЗУР²⁴⁷

Лейзур задрипаний [*Лейзур задр'іпаний*] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Звиняче)

²⁴⁵ ЛЕЙБА, ЛЕЙБИК – чоловічий або жіночий верхній одяг, звичайно без рукавів

²⁴⁶ ЛЕЙДА – пліткарка

²⁴⁷ ЛЕЙЗУР – місцевий мешканець

ЛЕЛЕКА

лелека приніс [лелека принєсла] (Ясенівка, Увин, Гірка Полонка, Коршів) || [лелека прин'іс] (Мар'янівка, Жиричі, Датинь, Броди, Постійне, Понінка, Вітковичі, Карпилівка, Липляни, Олександрія, Рівне, Здолбунів, Лаврів, Колодії, Усичі, Бужани, Борохів, Яворів, Дюксин) || [лилека принєсла] 'про народження дитини' (Любешівська Воля)

ЛЕМЕХА²⁴⁸

ходити як лемеха [ут'ходит' йак лимеха] 'повільно рухатися' (Бобрин)
як лемеха [йак лемеха] 1) 'про мовчазну людину'; 2) 'безхарактерний'; 3) 'про повільну людину' (Загаї)

ЛЕНІН

лисий як Ленін [лисиї йак Лен'ін] 'про лисого чоловіка' (Ярославичі)
розумна як Ленін / розумний як Ленін [ро'зумна йак Лен'ін] (Борове) || [ро'зумний йак Л'ен'ін] 'про розумну людину' (Комарове Ратнів.)
чесна як Ленін [чесна йак Лен'ін] 'надмірна чесність', із сарказм. (Цумань)

ЛЕНТУХ²⁴⁹

лентух юродивий [лентух йуродивий] 'по ліниву людину' (Дачне, Собіщиці, Кукли, Куснище)

ЛЕНТЯЙ

лентяй ще той [лен'т'аї ше той] 'по ліниву людину' (Бужани)

ЛЕПЕТА

баба-лепета [баба-лепет'а] див. **БАБА**
язик як в лепеті [йа'зик йак в лепет'і] див. **ЯЗИК**

ЛЕТІТИ

летіти як впечений [летит' йак в'печиний] 'швидкість у русі' (Острівок)
летіти як навіжений [летит' йак на'в'іжени] 'т. с.' (Гірники)

ЛИБИТИСЯ

либитися на всі тридцять два [либиц'а на вс'і т'риц'ат' два] 'сміятися' (Лаврів)

ЛИЖИ

лижи настроїти [лижи наст'ройів] 'налаштуватися в похід' (Великий Курінь)
ноги як лижі [ног'і йак лижи] див. **НОГИ**

ЛИКА²⁵⁰

лика не в'язати [лика ни й'яже] 'про чоловіка-п'яницю' (Клубочин, Любешів, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

²⁴⁸ ЛЕМЕХА – про нерішучу, безхарактерну людину

²⁴⁹ ЛЕНТУХ – те ж саме, що ЛАНТУХ

²⁵⁰ ЛИКО – внутрішня частина кори молодих листяних дерев, переважно липи, що легко відокремлюється від стовбура і ділиться на стрічки; лубок

ЛИМОН

вижати́й лимон [вижати́й ли́мон] (Луків, Млинів, Бужани) || [йак вижа́тиї ли́мон] 'бути втомленим' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Мала Глуша)
наїстися лимонів [наї́ївс'а ли́мон'ів] 'про ображену людину' (Володимир-Волинський)

ЛИН

пузо відвісити як лин мулу [пузо в'ід'в'ісиу́ йак лин му́лу] див. **ПУЗО**
як лин [йак лин] 'родинні стосунки; про спритного тестя' (Доросині)
як лин в ставку [йак лин в стау́ку] 'бути лінивим' (Яревище)
як лин мулу [йак лин му́лу] 'про повного чоловіка; про ситу людину' (Яревище)

ЛИНВА²⁵¹

брови як линва [б'рови йак ли́нва] див. **БРОВИ**

ЛИНОК

линків на себе поначіпляти [лин'к'ів на себе поначи́п'л'ав] 'про лінивого чоловіка' (Любешів)
повний як линок [повни́й йак ли'нок] 'про повного хлопця/чоловіка' (Вітковичі)
як линок виблискує [йак ли'нок виб'лиску́є] 'т. с.' (Клубочин)

Л

ЛИПИНИ²⁵²

в Ліпини пора [в Л'іп'іни по́ра] 'збожеволіти' (Кримне)

ЛИПКА

обдертий як липка [об'дерти́й йак ли́пка] 'про бідного чоловіка' (Жиричі)

ЛИС

от лис фарбований [от лис 'хварбовани́й] 'про хитру людину' (Дачне, Зарічне, Лаврів)
старий лис [ста'ри́й л'іс] (діал. л'іс 'лис') (Острівок) || [ста'ри́й лис] 'т. с.' (Сілець)
хитра як лис Микита [хитра лис Ми'кита] (Лобачівка) || [хитри́й йак лис Ми'кита] (Калинівка) || [лис Ми'кита] 'про хитру людину' (Рудники)
хитрий підступний лис [хитри́й п'ідс'тупни́й лис] 'т. с.' (Брани)
хитрий як лис / хитра як лис [хитра йак лис] (Борове, Лище, Милятин, Холопичі, Ярославичі) || [хит'р'ушча йак ли'са] (Годомичі) || [хитри́й йак лис] (Загаї, Ветли, Турійськ, Понінка, Карпилівка, Млинів, Колодії, Усичі, Борохів) || [х'етр'ії йак лис] (Мирне) || [хетри́й йак лес] (Осівці) || [хитри́й лис] (Гірка Полонка, Звиняче, Рівне) || [йак лис] 'про хитру людину' (Цумань, Яворів, Комарове Ратнів., Маневичі, Корчин, Цумань)
як лис хитрожопий [йак лис хитро'жопи́й] 'т. с.' (Підліси)

²⁵¹ ЛИНВА – товста дуже міцна мотузка з волокон або дроту; канат

²⁵² ЛИПИНИ – населений пункт, у якому знаходиться психіатрична лікарня

ЛИСИЙ

лисий аж блищить [л'исий аж блиш'чит'] 'про лисого чоловіка' (Бихів)

лисий як місяць [л'исий йак м'іс'ац'] 'т. с.' (Смідин)

ніби сліпий лисого стриже [н'іби с'л'іпий лисого стри'же] див. **СЛІПІЙ**

ЛИСИНА

блищить лисина як сонечко [блиш'чит' лисина йак сонечко] 'про лисого чоловіка' (Диковини)

лисіна як в барана [л'исина йак в бара'на] 'т. с.' (Бережки)

лисіна як гарбуз [л'іс'іна йак гарбу'за] 'т. с.' (Юрово)

лисіна як яйце [л'исина йак йаї'це] 'т. с.' (Межисить)

протерти лисину на чужих подушках [про'тер лисину на ч'ужих подуш'ках] 'бути невірним своїй дружині, зраджувати' (Мала-Тур'я)

світити лисиною як люстром [св'ітит' лисиноюу йак л'устром] 'про лисого чоловіка' (Топільне)

світити лисиною як свічкою [св'іте лисиноюу йак с'вічкоюу] 'т. с.' (Іваничі)

ЛИСИЦЯ

гуляти як лисиця [гул'айе йак ли'сиц'а] 'про жінку легкої поведінки' (Ярославичі)

лисиця на хвості принесла [ли'сиц'а на хвос'т'і принес'ла] 'про народження дитини' (Постійне)

от лисиця (хитра) [от ли'сиц'а] (Собіщиці, Куснище) || [от ли'сиц'а хитра] (Бужани) || [от лиска] 'про хитру людину' (Вітковичі)

розумна як лисиця [ро'зумна йак ли'сиц'а] 'т. с.' (Ярославичі)

розумна як совиця і хитра як лисиця [ро'зумна йак совиц'а і хитра йак ли'сиц'а] див. **СОВИЦЯ**

спати як лисиця [спит' йак ли'сиц'а] 'чутливий сон' (Острожець, Сілець)

хитрий (хитра) як лисиця [хитрий йак ли'сиц'а] (Велика Осниця, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Грабовець, Олександрія, Любитів, Маневичі, Доросині) || [хитра би ли'сица] (Озерці) || [хитра йак ли'сичка] (Загаї) || [хитра йак ли'сиц'а] (Жиричі, Сілець) || [х'ітра йак ли'сица] (Велика Осниця, Любешівська Воля, Остріжець, Шменьки, Дюксин, Височне) || [хитр'і йак ли'сиц'а] (Гать) || [хитра ли'сиц'а] (Підгайці) || [хетре йак ли'сец'а] (Мала Глуша, Воєгоща) || [х'етра ле'сец'а] (Полапи) || [йак та ли'сиц'а] (Підлозці, Бірки, Велика Глуша, Седлище) || [х'ітра ли'сиц'а] (Городині, Луків, Луцьк, Торговиця) || [х'ітра ли'сичка] 'про хитру людину' (Клубочин)

як лисиця [йак ли'сиц'а] 'т. с.' (Троянівка, Чаруків)

як лисиця хитрюща [йак ли'сиц'а хит'р'ушча] 'т. с.' (Кукли)

ЛИСТОК

дрижить як осиковий листок [дри'жет' йак о'секові лис'ток] 'про лякливу особу' (Шменьки)

прилипнути як банний лист [при'лип йак о'то 'бан:ій лист] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Комарове Ратнів.)

труситися як осиковий лист [тру'сиц'а йак о'синовий лист] (Машів) || [тру'сиц'а:а йак о'сикові лис'ток] 'про лякливу особу' (Рудники)

ЛИХИЙ

зла як лихий [зла йак ли'хий] 'про злу жінку' (Воєгоща)

лихе доступило [ли'хе досту'пило] 'закінчити життя самогубством' (Машів)

лихе забрало [йі'їі ли'хе заб'рало] 'т. с.' (Городині)

лихе не згине [ли'хе не з'гине] 'у житті завжди бувають невдачі' (Світязь)

лихе спутало [ли'хе сп'утало] 'закінчити життя самогубством' (Калинівка)

лихий попутав [ли'хий по'путає] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Заріччя, Вишнівка)

ЛИХО

знати по чім лихо [зна'єє по ч'ім ли'хо] 'про нещасливу людину' (Великий Курінь)

іти без лиху [і'ти без'лиху] 'іти у невизначеному напрямку' (Клубочин)

лихо побило [ли'хо по'било] 'т. с.' (Лахвичі)

перти як лихе [пре йак ли'хе] 'дуже поспішати у нагальній справі' (Годомичі)

сьорбнути лиха [с'орб'нули ли'ха] 'нещаслива жінка' (Великий Курінь, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

ЛИЦАР

лицар без страху [лицар без ст'раку] (Цумань) || [лицар без ст'ра'ху і до'гани] 'про сміливу людину' (Липляни)

ЛИЦЕ

бліді лица не чарують Гриця [б'л'ід'і ли'ц'а не ча'руйт' Гри'ц'а] 'горда людина, яка себе переоцінює' (Усичі)

гарна хоч з личка воду пий [гарна хоч з' личка 'воду пий] 'про вродливу дівчину' (Шменьки, Брани)

з води лице [з' ву'ди ли'ц'а] див. **ВОДА**

з лица воду пий [з' ли'ц'а 'воду пий] 'про вродливу дівчину' (Підгайці)

з лица спасти [з' ли'ц'а спав] 'нудьгувати, переживати за щось' (Доросині)

за хитрим чоловіком, той жінка молодіє, а за дурним, личенько марніє [за 'х'ітрим чо'ло'в'іком / тої 'жінка моло'д'і'єє / а за дур'ним / 'личен'ко мар'н'і'єє] див. **ЧОЛОВІК**

лице як мазниця [лице йак маз'ниц'а] 'про невродливу дівчину/жінку' (Підгайці)

лице як намальоване [та'к'є л'і'це йак нама'л'оване] 'про вродливу дівчину' (Бережки)

личко хоч воду з нього пий [личко хуч 'вуду з'н'ого пий] 'т. с.' (Мала-Тур'я)

ні лица, ні зросту [н'і ли'ц'а / н'і з'росту] 'про невродливу дівчину/жінку' (Млинів)

ні лица, ні слівця [н'і ли'ц'а / н'і с'л'ів'ц'а] 'бути втомленим' (Лаврів)

перебирати як свині личем рити [пириби'райе йак сви'н'а личем 'рийе] див. **СВИНЯ**

уста сині, личко чорне [уста |син'і / личко |чорне] див. **УСТА**

хоч з лица воду пий [хоч з' ли'ц'а 'воду пий] 'про вродливу дівчину' (Топільне, Здолбунів, Борохів, Млинів, Яворів, Цумань)

ЛІД

в Петрівку на льоді роздерся [в Питр'івку на л'оду роздерс'а] див. ПЕТРІВКА

від теплого слова лід розстає [от теплого слова л'ід розстайе] див. СЛОВО
жених – в Петрівку на льоді роздерся [же|н'іх // в Питр'івку на л'оду роздерс'а] див. ЖЕНИХ

на льоді роздертися [на л'удов'і роздерс'а] ‘піти і пропасти’ (Гуща)

піти як теща під лід [пошла як т'ошча п'ід л'ід] див. ТЕЩА

серед зими льоду не дістати [серед зи|ми л'оду не д'іс'танеш] див. ЗИМА
хотіти льоду в Петрівку [хоче л'оду в |Петр'івку] ‘хотіти чогось неможливого’ (Калинівка)

як по льоді йти [йак на л'оду їде] ‘хода п'яного чоловіка’ (Кричильськ)

ЛІЖИННЄ²⁵³

ліжинне – найлутше лічинне [л'іжин'е – найлуч:е л'ичин'е] ‘під час хвороби найкраще відлежатися’ (Гуща)

ЛІЖКО

спати хоч з ліжком винос [спит' хоч з л'іжком виноси] ‘міцний сон’ (Яворів)

ЛІЗТИ

навкарачки лізти [навкарачки лазе] ‘про ходу п'яної особи’ (Понінка)

наївся, що вже не лізе [найївса, шо вже ни л'ізе] див. НАЇВСЯ

ЛІКАРНЯ

стерильно як в лікарні [стерил'но як в л'ікарн'і] ‘охайність у будинку’ (Млинів)

у лікарні купили [у л'ікарн'і купили] ‘про народження дитини’ (Мала-Тур'я)

ЛІЛЕЯ

як лілея між тереном [йак л'ілея м'іж т'ерном] ‘про вродливу дівчину’ (Гірка Полонка)

ЛІЛІПУТ

малий як ліліпут [малий як л'іл'іпут] ‘про низького хлопця/чоловіка’ (Точевіки)

низький як ліліпут [низ'к'ій як л'іл'іпут] (Мала Глуша) || [йак л'іл'іпутик] ‘т. с.’ (Підлозці)

як ліліпут [йак л'іл'іпут] ‘т. с.’ (Буяни, Колки, Любешів, Чаруків, Ярославичі)

ЛІНИВИЙ

в щасливого як в лінивого [в щасливого йек в ли|невого] див. ЩАСЛИВИЙ
таке ліниве, що дихати не хоче [во|но та|ке л'іниве / шо дихат' не хоче] ‘дуже лінивий’ (Юрово)

²⁵³ ЛІЖИННЄ – лежання

ЛІНЬ

лінь напала [л'ін' на'пала] 'бути втомленим' (Турійськ)
тітка лінь приступила [т'ітка л'ін' присту'пила] див. **ТІТКА**

ЛІС

брови як ліс [б'ров'і йек л'іс] див. **БРОВИ**

брови як ліс чорні [б'рови йак л'іс |чорні] див. **БРОВИ**

брови як темний ліс [б'рови йак |темний л'іс] див. **БРОВИ**

в лісі найти [в л'іс'і наш'ли] 'про народження дитини' (Бережці)

в тихім лісі сидять біси [в |тих'ім л'іси си|д'ат' |б'іси] 'зробити щось неочікуване, непередбачуване' (Гуща)

вийти як із лісу [в'ийшов йак із л'ісу] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Береги)

вовк з лісу приніс [вовк з л'ісу при|н'іс] див. **ВОВК**

глухий як ліс [глух'ий йак л'іс] 'про людину, яка з віком погано чує' (Острівок)

голова як темний ліс [голо|ва йак |темний л'іс] див. **ГОЛОВА**

дурні пішли ліс білити, а розумні вапноносять [дур'нийі п'ішли л'іс б'ілі|ети / а ро|зумні вап|но |нос'ат'] 'про непотрібну роботу' (Полапи)

зарости як ліс [за|р'іс йак л'іс] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Датинь)

можна ліс палити [можна л'іс па|лити] 'похмілля' (Квасів)

на пустому збий весь ліс, а йому один біс [на пус'тому зб'їй вес' л'іс і йому й'і|ден б'іс] 'про впертих осіб' (Клубочин)

найти в лісі [наш'л'і в л'іс'і] 'про народження дитини' (Бережки)

не в ліс, не в біс [ни в л'іс / ни в б'іс] 'нікуди' (Гуща)

не до лісу, не до бісу [ни ду|л'іса / ни ду|б'іса] 'недоречно' (Гуща)

не до села, не до ліса [ни ду|си|ла / ни до|л'іса] див. **СЕЛО**

робота не вовк – в ліс не втіче [ру|бота ни вовк // в л'іс ни вти|че] див. **РОБОТА**

сон на сухий ліс [сон на су|х'ий л'іс] див. **СОН**

хай йде на ліси [хаї йде на л'і'си] 1) 'погані сни' (Грабовець) || [хаї на л'іс і|де] 2) 'побажання, щоб погані сни зникли з темрявою' (Смолярі Старовиж.)

хай йде на сухий ліс [хаї йде на су|х'ий л'іс] 'побажання, щоб погані сни зникли з темрявою' (Юрово)

хто в ліску, то дасть собі раду, а хто в піску, то пропав [хто в лис'ку, то дасу' су|б'і |раду, а хто в п'іску, то про|пав] 'про життя на цьому світі та в потойбіччі' (Клубочин)

чужа сім'я – то темний ліс [чу|жа с'ім'я // то |темний л'іс] див. **СІМ'Я**

щось в лісі здохло [шос' у л'іс'і здохло] 'не вживати алкогольних напоїв' (Лобна, Шменьки, Сильне, Клубочин)

як з голодного лісу [йак з го|лодного л'ісу] 'бути дуже голодним' (Рудники, Рівне, Юрово)

як Хома лісу плести / плести як Роман лісу [йак Ху|ма л'ісу пли|те] || [плис'ти йак Ру|ман л'ісу] 'обманювати' [Арк'2003, с. 102]

ЛІТА

вбитися в літа [в'бивс'а в л'і'та] 'про людину старшого віку' (Яревище)

зозуля літ не кує [йолу і зозул'а вже л'іт не куїє] див. **ЗОЗУЛЯ**
нема долі не по літах, не по дітях [не'ма 'дол'і не по л'іт'ох не по д'іт'ох]
див. **ДОЛЯ**

смерть літ не лічить [смерт' л'іт не л'ічит'] див. **СМЕРТЬ**
що з літ, то з розуму [шо з л'іт / то з 'розуму] (Кримне, Буяни, Бихів, Жабка) || [і з л'іт / і з 'розуму] 'часткова втрата пам'яті та розуму через старість' (Турійськ)

ЛІТАК

летіти як літак [ле'тит' йак л'і'так] 'дуже швидко рухатися' (Карпилівка)
як літак [йак л'і'так] 'т. с.' (Любитів)

ЛІТАТИ

високо літає та низько сідає [ви'соко л'і'тайє та 'низ'ко с'і'даїє] 'реально оцінювати свої можливості' (Луцьк)
не ходить, а літає [не 'ходить' / а 'л'отайє] || [не 'ходить' / а 'летайє]
див. **ХОДИТИ**

ЛІТО

любити невістку як дощ серед літа [л'убит' не'в'істку йак дощ 'серед л'іта] див. **НЕВІСТКА**

ЛІТР

якщо в голові вавка, то треба пити зеленку літрами [йак'шо в голо'ві 'вавка /то т'реба 'пити зе'лен'ку 'л'ітрами] див. **ГОЛОВА**

ЛІТУЧКА²⁵⁴

женеться як літучка [же'нец':а йак л'іт'учка] 'швидка хода' (Липне)

ЛІХТАР

лисий як ліхтар [лисиї би лих'тар] 'про лисого чоловіка' (Бір)

ЛІЦЕЙ

з тилу ліцей, з пшоду музей [с'тилу л'і'цеум / с'пшоду му'зеум] 'помилкове враження про зовнішній вигляд' (Августов)

ЛІЧЕННЯ²⁵⁵

ліжинне – найлутше лічення [л'і'жин'не – най'лутше л'і'чин'не] див. **ЛІЖИННЕ**

ЛІЩИНА

гарна як ліщина [гарна йак л'іш'чина] 'про вродливу дівчину' (Скарабарівщина)

ЛОБ

в лобі висохти [в'лобу |висухло] 'про нерозумну людину' (Крижівка)

²⁵⁴ ЛІТУЧКА – про легкий, швидкий вид транспорту

²⁵⁵ ЛІЧЕННЯ – те ж саме, що лікування

говорити як з лоба читати [гуворит' ѡак з лоба читайе] 'надмірна цікавість та обізнаність малої дитини' (Любешів)

горшки на лобі побити [гурш'к'і на лоб'і пу'бити] див. ГОРШКИ

де б такого гудзика взяти, щоб на лоб вчепити, щоб губу причепити [де б такоґо гуз'іка в'з'ати / шоп на лоб вчепити / шоп губу причепити] див. ГУДЗИК

здоровий лоб [здо'ровий лоб] 'про високу людину' (Кримне)

лоб на три п'яді [лоб на три п'їад'ї] 'про розумну людину' (Кричевичі)

лоб у милі [лоб у 'мил'ї] 'про працюовиту людину' (Маневичі)

лоба наставити як заслонку [лоба на'ставила ѡак заслонку] 'великий лоб' (Бережки)

наїстися аж лоб твердий [на'ївс'а аш лоб т'вердій] 'наїстися' (Кричевичі)

одна росте як в лобі око [од'на рос'те ѡак в лоб'ї око] 'про одну дитину в сім'ї' (Калинівка)

повний лоб [п'овний лоб] 'про розумну людину' (Млинів, Колодії)

хоч в лоб, хоч по лобу [хоч в лоб / хоч по лбу] (Звірів, Кукли, Машів, Боровичі, Колки) || [хоч в лоб / хоч по лобу] 'про вперту особу' (Рудники)

хоч на лобі напиши [хоч на лоб'і напи'ши] 'т. с.' (Ляхвичі)

цілуй його в лоб і мат' його в.... [ц'їлуй ѡго в лоб і мат' ѡго в...] 'сатир., коли прощаються' (Підманове)

що тобі дати: гороху чи бобу, чи верцюхом по лобу [шо ту'б'ї їдати // го'роху чи бобу / чи вер'ц'охом пу'лобу] див. ГОРОХ

як лобом в двері [ѡак лобом в д'вер'ї] 'про впертого чоловіка' (Володимир-Волинський, Острівок)

як пуля в лоб, то пуля в лоб [ѡак пул'а в лоб / то пул'а в лоб] див. ПУЛЯ

ЛОДОНЯ

лисий ѡак лодоня [лесий ѡак лудон'а] 'лисий чоловік' (Зимне)

ЛОЖКА

в сраку по раки, ложкою по мед [в с'раку пу'рак'ї / лошкойу пу мет] див. СРАКА

кинути крему ложку [кинути к'рему ложку] див. КРЕМ

ложкою з моря води не вичерпати [лошкойу з мор'а води ни вичерпайеш] 'безглузда робота' (Полапи)

набір костей і ложка крові [наб'їр к'ос'т'ів і ложка к'ров'ї] див. НАБІР

розуму – ні ложки [розуму // н'ї ложки] див. РОЗУМ

такий, що ложки не підніме [такий шчо і лошки не п'їд'н'їме] 'бути хворобливим, нездоровим' (Мала-Тур'я)

хоче меду та ще й ложкою [хоче меду та ще ї лошкойу] див. МЕД

як мед то й ложкою [ѡак мед той лошкойу] див. МЕД

ЛОЗА

в очерет лозами трясти [в оч'ерет лозами тр'ас'ти] див. ОЧЕРЕТ

з'їв би лозу [з'їв би лозу] 'бути дуже голодним' (Карпилівка)

сонечко встає, сон хай на лози йде [сонечко вста'їе / сон хай на лози їде] див. СОНЕЧКО

тонка як лоза [тонка йак ло'за] 'струнка дівчина' (Велика Осниця)
тонка як лозина [тонка йак ло'зена] 'про худу дівчину' (Седлище)

ЛОЙ²⁵⁶

не мати лою в голові [не'майє лойу є голо'ві] 'про нерозумного чоловіка' (Журавники)

ЛОКАТОРИ²⁵⁷

вуха як локатори [вуха йак ло'катори] || [гуши йак ло'катори] || [вуха йак ло'каторе] || [гуши йак ло'катори] див. **ВУХА**
очі як локатори [очи йак лу'катори] див. **ОЧІ**
розвісити вуха як локатори [роз'в'ісив 'вуха йак ло'катори] див. **ВУХА**

ЛОМАТИСЯ

не гнеться, не ломається [н'є гн'оца / н'є лом'оца] див. **ГНУТИСЯ**

ЛОНО²⁵⁸

скрутитися в лоні [скру'тило'с'а є лон'і] 'народження мертвої дитини' (Годомичі)

ЛОПАЙДИК

нога як лопайдик [но'га йак ло'пай'дик] див. **НОГА**

ЛОПАТА

в кожну хату по лопаті, а в мою аж дві [є 'кожну'й 'хат'і по ло'пат'і / а є мо'й'уй аж^ш дв'і] див. **ХАТА**

грошей, хоч лопатою верни [гро'шеї хот' ло'пато'ю вер'ни] див. **ГРОШІ**

довгий язик з лопатою [дов'гий 'йазик з ло'пато'ю] див. **ЯЗИК**

лопати як помело [ло'пати йак пом'ело] 'про балакучу жінку, базіку' (Довговоля, Озерці)

ноги як лопати [ноги йак ло'пати] див. **НОГИ**

руки як лопата [рук'і йак ло'пата] || [рук'і йек лу'пата] див. **РУКИ**

язик як лопата [йа'зик йак ло'пата] || [йа'зик йак лу'пата] || [йа'зек йак лу'пата] || [йа'зик мов ло'пата] || [йа'зик йак ло'пата] див. **ЯЗИК**

язик як лопата колгоспна [йа'зик йак ло'пата кол'козна] див. **ЯЗИК**

як лопата [йак ло'пата] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Понінка, Рудники) || [йак лу'пата] 'про неосвічену дівчину/жінку' (Ворончин)

ЛОПОТУХА

свекруха-лопотуха [свек'руха-лопо'туха] див. **СВЕКРУХА**

²⁵⁶ ЛОЙ – жир рогатої худоби та овець, що вживається в їжу; у старовину використовувався для освітлення житла

²⁵⁷ ЛОКАТОРИ – апарат для визначення місцезнаходження тіла способом уловлювання відбитих від нього звукових хвиль або радіохвиль

²⁵⁸ ЛОНО – про те, що є пристановищем, притулком для кого-, чого-небудь; у фраземі – утроба

ЛОПУХ²⁵⁹

бідний як лопух [б'ідний йак ло'пух] 'про бідного чоловіка' (Ботин)
вуха як лопухи [вуха йак лупу'хи] || [вуха йак лопу'хе] || [йак лапу'хи]
див. ВУХА
лінивий як лопух [л'інивий йак ло'пух] 'по ліниву людину' (Підлозці)
як гівно під лопухом [можна і йайко знес'ти] див. ГІВНО

ЛОСИЦЯ

як лосиця [йак ло'сиц'а] 'про здорову жінку' (Великий Курінь)

ЛОСЬ

здоровий як лось [зду'ровий йак лос'] 'про високу людину' (Клубочин)
надурили лося, в нього дупа без волосся [надурили 'лос'а / в 'н'ого 'дупа биз во'лос':а] 'обхитрити себе' (Підманове)
нога як в лося [нога йак в'лос'а] див. НОГА
як лось [йак лос'] 'велика людина' (Точевики, Підлозці)

ЛОТЕРЕЯ

руки в лотерею не виграв [рук'і в лота'рею ни 'виграв] див. РУКИ

ЛОХ

лох на голові [лох на голо'в'і] 'немита голова' (Забара)

Л

ЛОШИЦЯ

здоровельна як лошиця [здуру'вел'на йак ло'шиця] 'про здорову жінку' (Велика Осниця)
не смійся, я лошадей боюся [не с'м'ійс'а / йа лоша'д'ей бо'йус'] 'голосно сміятися' (Черськ)
працьовита як лошиця [прац'о'вита йак ло'шиц'а] 'про працьовиту людину' (Карпилівка)
як лошиця [йак ло'шиц'а] 'про велику жінку' (Заріччян)

ЛУГ

дівчина як у лузі калина [д'ів'чина йак у 'луз'і ка'лина] див. ДІВЧИНА
як у лузі калина [йак у 'луз'і ка'лина] 'про вродливу дівчину' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

ЛУЖА

як віл у лужу [йак в'іл у 'лужу] див. ВІЛ

ЛУЙНИЧИХА²⁶⁰

от луйничиха [от 'луйничиха] 'про неохайну особу' (Полапи)

²⁵⁹ ЛОПУХ – бур'ян родини складноцвітих із широкими листками і чіпким суцвіттям з колочками; реп'ях

²⁶⁰ ЛУЙНИЧИХА – про брудну людину, походить від ЛОЙ – жир рогатої худоби, що вживається в їжу; у старовину використовувався для освітлення; жирова речовина, що виділяється залозами шкіри людини

ЛУК²⁶¹

брови як лук [б'рови йак лук] див. **БРОВИ**

ЛУНА²⁶²

брехати як собака на луну [б'реше йак со'бака на лу'ну] див. **СОБАКА**

ЛУПАТИ

не натупаєшся – не налупаєшся [не на'тупайеш'а // не на'лупайеш'а] див. **ТУПАТИ**

ЛУЦЬК

за копійку вош до Київа погнати / вош до Москви (Києва, Луцька) загнати [за ко'п'ї'ку вош до Луц'ка поже'не] див. **КОПІЙКА**
смерть в Макаревичі – я в Луцьк, смерть в Луцьк – я в Макаревичі [смерт' в Мака'ревичи // йа в Луц'к, смерт' в Луц'к // йа в Мака'ревичи] див. **СМЕРТЬ**

ЛУЦЯ²⁶³

у нашої Луці як не в нозі, то в руці [у 'нашойі Луц'і йак не 'ноз'і / то 'руц'і] 'про хворобливу людину, яка завжди на щось скаржиться' (Дюксин)

ЛУЧИНА²⁶⁴

який-небудь чоловічина, аби дрова і лучина [йа'к'їй 'небуд' чолов'ї'чина / а'би д'рова і лу'чина] див. **ЧОЛОВІЧИНА**

Л

ЛЬВІВ

такий скупий, що й миш на шнурку до Львова пожене [та'кий ску'пий / шо й 'мишу на шнур'ку до Л'вова по'гонит'] див. **МИШ**

ЛЬОН

волосся як льон [во'лос':а йак л'он] див. **ВОЛОССЯ**

ЛЬОХ

хата, хлів, льох – хазяїн здох [хата / хл'ів / л'ох // ха'з'айін здох] див. **ХАТА**

ЛЮБИТИСЯ

сваритися – любитися [с'варац':а – л'убл'ац':а] див. **СВАРИТИСЯ**

хто чубиться, той любиться / то чубляться, то любляться [хто 'чубиц':а / той 'л'убиц':а] || [хто 'чубиц':а / той 'л'убиц':а] || [то 'чубл'ац':а / то 'л'убл'ац':а] || [ко'ли 'чубл'ац':а / то 'л'убл'ац':а] див. **ЧУБИТИСЯ**

чим більше сваряться, тим більше любляться [чим б'їл'ш с'варац':а / тим б'їл'ш 'л'убл'ац':а] див. **СВАРИТИСЯ**

²⁶¹ ЛУК – ручна зброя для метання стріл, яка має вигляд стягнутої тятивою дуги

²⁶² ЛУНА – місяць

²⁶³ ЛУЦЯ – ім'я жінки

²⁶⁴ ЛУЧИНА – довга, тонка тріска

ЛЮБОВ

з великої хмари дощу не буває, з великої любові нічо не буває [з великої хмари дощу ни буває / з великої л'убові ничо ни буває] див. ХМАРА

любов, шо хоч на оберемок клади [л'убов / шо хоч на оберемок клади] 'показова любов' (Полапи)

любов'ю ситий не будеш [л'убов'ю сит ни будиш] 'важливість метеріального становища' (Клубочин)

не везло в картах, повезло в любові [не везло у картах / повезло в л'уб'ві] див. КАРТИ

не відкладай п'янку на завтра, а любов на старість [ни видкладай п'янку на завтра / а л'убов на старост'] див. П'ЯНКА

ЛЮБОМЛЬ

на весь Шацький Любомль [на весь Шацьк'її Л'убомил'] 'на велику територію' (Підманове)

ЛЮБУНІ

цюпуні-любуні [ц'упуні-л'убуні] див. ЦЮПУНІ

ЛЮДИ

бідні люди [б'ідні л'уди] 'про нещасливу людину' (Грабовець)

бійся крохильницьких людей і козлівську греблю [б'їс'а крохил'ницьких л'удей і кузл'івс'ку греблю] 'потрібно знати, чого боятися' (Локачі)

будуть люди, якщо мухи не з'їдять [будут' л'уди / якшо мух'ї не з'їд'ат'] 'прагнення до чогось' (Маневичі)

вженився – стратився, взяв жінку – всратися: ні з ким спати лягти, ні між люди піти [вж'инивс'а // ст'ративс'а / вз'ав ж'інку // вс'ратис'а / ні з ким спати л'аг'ти / ні між л'уди п'їти] див. ЖІНКА

віддасть все людям [все л'уд'ам о'д'ас'ц'] 'про щедру людину' (Велика Осниця)

воли в'яжуть мотузками, а людей словами [воле в'яжут' мотус'ками / а л'удей словами] див. ВОЛИ

все місто всрають як не люди [все м'істо вс'рают' як не л'уди] див. МІСТО
добрі люде скрізь кане [добр'ї л'уде скр'із' кане] 'про дюдей, які завжди раді допомогти' (Світязь)

зять як в людей п'ять [з'ет' як в л'удей п'ят'] див. ЗЯТЬ

князь Борис все плуги ковав та людям давав [кн'аз' Бор'ис все плу'ги ко'вав та л'уд'ам да'вав] див. КНЯЗЬ

люди веселої вдачі [л'уде вес'елой в'д'ач'ї] 'про жартівників' (Турійськ)

люди від Бога [л'уди в'ід'Бога] 'надмірна людська доброта' (Понінка)

люди з комедіями [л'уди з ку'мед'їями] 'про веселу людину' (Точевики, Підлозці)

люди мають за люди [л'уди майут' за л'уди] 'мати повагу серед людей' (Клубочин)

люди ніч розібрали [тил'ки л'їг / а л'уди вже і нич розоб'рали] 'швидко минула ніч' (Велика Осниця)

люди нічку розберуть [л'уде 'н'ічку розберут'] 'пізня година' (Полапи)
моторні люди [мо'торн'і л'уди] 'про працюовиту людину' (Гать)
не Богу, не людям [ни 'Богов'і / ни л'уд'ам] див. **БОГ**
не стидатися ні людей, ні Бога [ни сти'диц':а ни л'удеї / ни 'Бога] 'про жінку легкої поведінки' (Борове)
нездалі люди [нез'дал'і л'уди] 'погані люди' (Грабовець)
непотрібні люди на білому світі [непот'р'ібн'і л'уди на 'білому с'в'іт'і] 'про злу людину' (Понінка)
ні Богові, ні людям [ни Богов'і, ни л'уд'ам] див. **БОГ**
ні до Бога, ні до людей [н'і до 'Бога / н'і до л'удеї] див. **БОГ**
осінні люди [о'с'ін'і л'уди ше] 'про людей старшого віку' (Турійськ)
піти в люди [пушла в л'уде] (Мельники) || [п'ішла в л'уди] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Топільне)
полудські люди до полудських людей полудські ходять [по'луц'к'і л'уди до по'луц'к'іх л'удеї по'луц'к'і 'ход'ат'] 'приходить в гості з гостинцями' (Підманево)
поший мені блюзку, але не таку як у людей [по'шиї ми'н'і бл'узку / да ни та'ку йак у л'удеї] див. **БЛЮЗКА**
пропащі люди [про'пашч'і л'уди] 'про нещасливу людину' (Понінка)
себе показати і людей увідать [себе пока'зат' і л'удеї ув'ідат'] 'хвастатися' (Світязь)
скорий поспіх людям посміх [ско'риї 'посп'іх л'уд'ам 'посм'іх] див. **ПОСПІХ**
спішити і людей смішити [с'н'ішит' і л'удеї с'м'ішит'] 'робити щось поспіхом і не отримати очікуваного результату' (Луцьк)
такий у мене зять як у людей п'ять [та'к'ії в' мене з'ат' йак у л'удеї п'ят'] див. **ЗЯТЬ**
толкова пара людей [тол'кова 'пара л'удеї] див. **ПАРА**
хвали, моя губонько, мене, коли люди не хвалять [хвали / мо'йа 'губон'ко / ми'не / коли л'уди ни хвал'ат'] див. **ГУБОНЬКА**
хто спішить, той людей смішить [хто с'н'ішит' / тої л'удеї с'м'ішит'] 'дуже поспішати у нагальній справі' (Бережці, Гірники, Лище)
як добрі люди [йак 'добри л'уди] 'надмірна людська доброта' (Грабовець)
як прийшло до грудей, то вже буде од людей [йак пришло до грудеї / то вже 'буде од л'удеї] див. **ГРУДИ**
якби люди не вмирили, то б небо підперли [к'еп л'уди ни вми'рвали / то вже б 'небо пудп'ірвали] 'померти' [Арк'2003, с. 44]
якщо має йти під груди, то хай краще йде між люди [йак'шчо 'має йти п'ід г'руди, то хай к'рашче йде м'іж л'уди] див. **ГРУДИ**

ЛЮДИНА

башковита людина [баш'ковита л'удина] 'про розумного чоловіка' (Добре)
гнила людина [гнила л'удина] 'про лінивого чоловіка' (Милятин, Грабовець)
добра людина [добра л'удина] 'не вживати алкогольних напоїв' (Дюксин)
душевна людина [ду'шевна л'удина] 'надмірна людська доброта' (Кримне)
загребуша людина [загре'буша л'удина] 'про жадібну людину' (Дачне, Гірка Полонка, Собіщиці, Бужани, Куснище, Млинів)
закодирована людина [зако'д'ірована л'удина] 'не вживати алкогольних напоїв' (Вільхівка)

замучитися як стара людина [за¹мучила^с'а йак ста¹ра л'у¹дина] 'втомитися' (Турійськ)

золота людина [зулу¹та л'у¹дина] (Вовничі, Видраниця, Губин, Жиричі, Мельники, Поворськ, Синове Ясенівка, Воєгоща) || [зулу¹та л'у¹дена] (Ворокомне, Полапи, Любешівська Воля) || [золо¹та л'у¹дина] 'про чесну людину' (Маневичі)

компанійська людина [компа¹н'їс'ка л'у¹дина] 'про веселу людину' (Понінка)

лукава людина [лукава л'у¹дина] 'про дівчину, яка відмовляє хлопцеві' (Зарічне)

людина духу [л'у¹дина 'духу] 'про веселу людину' (Олександрія)

людина з розумом [л'у¹дина з¹розумом] 1) 'не вживати алкогольних напоїв' (Борове); 2) 'про розумного чоловіка' (Любешів)

людина з сивою бородою [л'у¹дина з¹'сивою боро¹дою] 'про людей старшого віку' (Липляни)

людина компанії [л'у¹дина ком¹пан'її] 'про веселу людину' (Олександрія)

людина мисле, а Бог кресле [л'у¹дина 'мисле / а Бог к¹ресле] 'про зміну планів, недосяжність неочікуваного' (Муравище)

людина недогода [л'у¹дина // ниду¹года] (Привітне) || [ни¹чим ни до¹годиш] 'про ображену людину' (Привітне)

людина планує, а Бог керує [л'у¹дина пла¹нує / а Бог ки¹рує] 'вірування людей' (Ковель)

людина як грім [л'у¹дена йак гр'ім] 'про здорового статурного хлопця/чоловіка' (Милятин)

людина-душа [л'у¹дина-ду¹ша] 'надмірна людська доброта' (Карпилівка, Здолбунів, Борохів)

людина-скороход [л'у¹дина-скоро¹ход] 'дуже швидко рухатися' (Олександрія)

мудра людина [л'у¹дина] 'про розумну людину' (Замшани)

останнє місце людини [ос¹тан¹'є м'їсце л'у¹дини] див. **МІСЦЕ**

подільчива людина [по¹д'іл'чива л'у¹дина] 'про щедрю людину' (Броди)

потайна людина [пу¹тайна л'у¹дена] 'про мовчазну жінку' (Ворокомне)

правдива людина [прав¹дива л'у¹дина] 'бути справедливим' (Броди)

пропаща людина [про¹пашча л'у¹дина] 'про особу, яка вживає алкоголь' (Олександрія, Холопичі)

розумна людина [ро¹зумна л'у¹дина] 'т. с.' (Жиричі, Воротнів)

сердешна людина [сер¹дешна л'у¹дина] 'надмірна людська доброта' (Дачне, Підлозці, Куснище, Зарічне)

хазяйська людина [ха¹з'айс'ка л'у¹дина] (Понінка, Воротнів) || [ха¹з'айс'к'і л'у¹ди] 'про працювиту людину' (Грабовець)

хитра людина в'ється як хмелина [хитра л'у¹дина 'вїец':а йак хме¹лина] 'бути хитрим' (Броди)

хороша людина [хо¹роша л'у¹дена] 'про чесну людину' (Полапи)

цап - не скотина, зять - не людина [цап // не¹ ско¹тина, з'ат' // не¹ л'у¹дина] див. **ЦАП**

що на небі зірочок, то на землі людочок [шо на зем¹л'і зоро¹чок / то на зим¹л'і л'удо¹чок] див. **НЕБО**

ЛЮЛЬКА²⁶⁵

дупа курить люльку [дупа 'курит' 'л'ул'ку] див. **ДУПА**
курити дупою люльку [курити 'дупою 'л'ул'ку] див. **ДУПА**

ЛЮСТРО

в хаті як в люстеркові [в'хате йак в'л'устеркове] див. **ХАТА**
гарний як люстро [гарний йак 'л'устро] 'про акуратного хлопця' (Велика Осниця)
світити лисиною як люстром [с'вітит' 'лисиноюу йак 'л'устром] див. **ЛИСИНА**

ЛЮЦИПЕР²⁶⁶

добрий як Люципир / добра як Люципир [добрий йак Л'уципир || 'добра йак Л'уципир] 'про злу людину' (Муравище)

ЛЯДВИГА²⁶⁷

чортова лядвига [чортова л'ад'вига] 'народити позашлюбну дитину' (Велика Осниця)

ЛЯК

ляк напав [л'ак на'пав] 'злякатися' (Турійськ)
набратися ляку [наб'равс'а 'л'аку] 'про лякливо особу' (Звиняче)

ЛЯКАЛО

лякало городнє [л'акало го'родн'е] 'про невродливу людину' (Клубочин)
лякало горохове [л'акало го'рохове] 'т. с.' (Кукли)
як лякало [йак 'л'акало] 'т. с.' (Дерно)

ЛЯЛЬКА

вирядитися як лялька [вир'адилаc'а йак 'л'ал'ка] 'красиво одягнутися' (Зубильне)
гарна як лялька (кукла) [йак 'кукла] (Бихів, Ощів) || [гарна йак 'л'ал'ка] 'про вродливу дівчину' (Борове, Володимир-Волинський, Гайове, Гірники, Лобачівка, Нова Руда, Полиці, Тойкут, Холопичі)
красива як лялечка [красива йак 'л'алечка] 'т. с.' (Колодії)
ладна як зі болота лялька [ладна йак з'і'болота 'л'ал'ка] див. **БОЛОТО**
спочатку нянька, а потім лялька [спочатку 'н'ан'ка / а потім 'л'ал'ка] див. **НЯНЬКА**
хороша як лялька [хо'роша йак 'л'ал'ка] 'про вродливу дівчину' (Звиняче)
як лялечка [йак 'л'алечка] (Брани) || [йак 'л'ал'іч'ка] 1) 'про вродливу дівчину' (Русів, Диковини) || [йак 'л' ал'учк'і] (Холопичі) || [йак 'л'ал'очки] (Милятин) || [йак л'ал'очк'е] 2) 'про вродливих дітей' (Турійськ)
як лялька [йак 'л'ал'ка] 1) 'про вродливих дітей' (Городині, Брани); 2) 'про вродливу дівчину' (Юрово, Корчин)

²⁶⁵ ЛЮЛЬКА – приладдя для куріння, що складається з мундштука і чашечки для накладання тютюну

²⁶⁶ ЛЮЦИПЕР – біс

²⁶⁷ ЛЯДВИГА – жінка легкої поведінки

ЛЯПАТИ

ляпнути не думаючи [л'апнув не 'думаючи] 'говорити нісенітниці, пліткувати' (Коршів)

ЛЯСИ²⁶⁸

ляси точити [л'аси 'точит'] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Ботин, Карпилівка)

ЛЯСКАЛО²⁶⁹

язик як ляскало [йа'зик йак 'л'аскало] див. **ЯЗИК**

М

М'ЯСОРУБКА

молоти як м'ясорубка [меле йак м'ясо'рубка] 'про балакучу жінку, базіку' (Ясенівка)

МАВПА

губа як в мавпи [гу'ба йак в об'із'йани] див. **ГУБА**

зарости як мавпа [за'р'іс йак 'мавпа] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Звиняче, Мельники, Ясенівка)

красива як мавпа [кра'сива йак 'мавпа] 'про невродливу дівчину/жінку' (Постійне)

мавпа рижа із Парижа [мавпа 'рижа із Па'рижа] 'т. с.' (Полиці)

трохи гарніша за мавпу [т'рохи гар'нішиї за 'мавпу] 'т. с.' (Кримне, Здолбунів)

як мавпа [йак 'мавпа] (Годомичі) || [йак 'мавпа] 1) 'про людину старшого віку' (Холопичі) || [йак 'н'авпа] 2) 'дівчина/жінка низького зросту' (Годомичі) || [йак 'мавпа] 3) 'про невродливу дівчину/жінку' (Бобрин, Липляни, Ветли)

як мавпочка [йак 'мавпочка] 'бути напоготові' (Юрово)

як та мавпа [йак та 'мавпа] 'про веселу людину' (Підлозці)

МАГАЗИН

в магазині купити [в мага'зин'і ку'пили] (Заріччя, Кримне) || [ку'пили в мага'зин'і] 'про народження дитини' (Жиричі, Поворськ)

МАЖОР

вуса як у мажора [уса йак у мор'жа] див. **ВУСА**

МАЗАТИ

срати-мазати [срав-'мазав] див. **СРАТИ**

МАЗАТИСЯ

вона мажеться [ву'на 'мажиц':а] 'період менструації' (Калинівка)

²⁶⁸ ЛЯСИ – беззмістовні, пусті розмови; теревені

²⁶⁹ ЛЯСКАЛО – те ж саме, що ЛЯПАЛО

МАЗНИЦЯ²⁷⁰

лице як мазниця [лице йак маз'ниц'а] див. **ЛИЦЕ**

МАЗУРКА²⁷¹

хитра мазурка [х'ітра ма'зурка] 'про хитру жінку' (Клубочин)

МАЗЬ

страшна як квітка з мазі [ст'рашна йак к'в'ітка з ма'зі] див. **КВІТКА**

МАЗЬОХА

як мазьоха [йак ма'з'оха] 'голосно плакати' (Клубочин)

МАЗЯ

мазя крамарська [ма'з'а к'раман'с'ка] 'про плаксиву жінку' (Залаззя)

плакати як мазя [плаче йак ма'з'а] 'т. с.' (Бихів)

страшна як квітка з мазі [ст'рашна йак к'в'ітка з ма'зі] див. **КВІТКА**

МАЗЯР²⁷²

як мазяр [йак ма'з'ар] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Звиняче)

МАЙСТЕР

майстер на всі руки [майстер на вс'і 'рук'е] (Любешівська Воля) ||

[майстер на вс'і 'руки] 'про працювиту людину' (Липляни, Жиричі)

на всі руки майстер [на вс'і 'рук'і майстер] || [на вс'і 'рук'і (майстер)] див. **РУКИ**

МАК

гарна дівка як маківка [гарна 'д'івка йак ма'ківка] див. **ДІВКА**

гарна як маківка [гарна йак ма'ківка] (Словатичі) || [йак макувка] 'про вродливу дівчину' (Видранка, Межисить, Синове)

діточки як маківочки [д'іточки йак ма'ківочки] 'т. с.' (Воєгоща)

розцвісти як мак [розц'ів'ів йак мак] 'про вродливого хлопця' (Борове)

спати як гусь після маку [спит' йак гу'с'а п'іс'л'а маку] див. **ГУСЬ**

спати як з маківкою [спит' йак з ма'ковкою] 'міцний сон' (Воротнів)

спати як з маком [спит йак з ма'ком] 'т. с.' (Мирне)

спати як маківка [спит' йак ма'ківка] 'добрі сни' (Усичі)

спати як у маківці [спит' йак у макувци] (Кримне, Машів) || [спит' йак у маковц'і] (Ромейки) || [спит' йак у ма'ківц'і] 'міцний сон' (Тойкут, Загаї, Рудники, Турійськ)

цвісти як мак [ц'в'іте йак мак] 'про красиву дівчину' (Гута, Любешівська Воля)

червоний як мак [чир'воний йак мак || чир'вона йак мак] 'почервоніти на лиці' (Ярославичі)

як маки червоні [йак маки в'пол'і] 'про молоду вродливу дівчину' (Жиричі)

²⁷⁰ МАЗНИЦЯ – посуд для дьогтю

²⁷¹ МАЗУРКА – вихідка з великої етнічної групи поляків, що жили на північному сході Польщі й говорили одним із діалектів польської мови

²⁷² МАЗЯР – продавець дьогтю

як маківка [йак ʼмаковка] (Машів) || [йак ʼмак'івка] 'засоромитися' (Підлозці, Точевики)

як маківки [йак ʼмак'івки] 'про гарних дітей' (Любешів)

як маку [йак ʼмаку] 'багато' (Світязь)

МАКАРЕВИЧІ

смерть в Макаревичі - я в Луцьк, смерть в Луцьк - я в Макаревичі
[смерт' ɛ Мака'ревичи // йа ɛ Луц'к, смерт' ɛ Луц'к // йа ɛ Мака'ревичи]
див. СМЕРТЬ

МАКІТРА²⁷³

голова як макітра [голо'ва йак ма'к'ітра] див. ГОЛОВА

горобці цвірінькають у макітрі [горобц'і ц'в'ір'ін'кают' у ма'к'ітр'і]
див. ГОРОБЦІ

лиса макітра [лиса ма'к'ітра] 'про лисого чоловіка' (Постійне, Смолярі Старовиж.)

макітра варить [ма'к'ітра 'варит'] 'про розумну людину' (Рудники)

розуму добра макітра [розуму ʼдобра ма'к'ітра] див. РОЗУМ

ходяча макітра [ход'а'ча ма'к'ітра] 'про лисого чоловіка' (Добре)

МАКОВЕРТ²⁷⁴

лисий як маковерт [л'ісиї йак мако'в'ерт] 'про лисого чоловіка' (Гута)

М

МАКОГІН²⁷⁵

голова як макогін [гулу'ва йак мако'гон] див. ГОЛОВА

лисий як макогін [лисиї йак мако'г'ін] (Губин) || [лисиї йак мако'гон] 'про лисого чоловіка' (Грабове)

МАКСИМ

ходить як Максим із Настею [ход'ат' йак Мак'сим з ʼНастейу] 'молода пара, яка довгий час зустрічається' (Лище)

МАКУХА²⁷⁶

махлай макуха [мах'лаї ма'куха] див. МАХЛАЙ

свекруха як макуха [свек'руха йак ма'куха] див. СВЕКРУХА

МАКУШКА

Богом в макушку поцілована [Богом ɛ ма'кушку поц'ілована] див. БОГ

²⁷³ МАКІТРА – вид глиняного посуду великого розміру напівсферичної форми з широким отвором

²⁷⁴ МАКОВЕРТ – товстий дерев'яний стрижень, ударами, натискуванням якого ушілюють яку-небудь масу або подрібнюють, розтирають що-небудь

²⁷⁵ МАКОГІН – дерев'яний стрижень із потовщеним заокругленим кінцем, яким розтирають у макітрі мак, пшоно тощо

²⁷⁶ МАКУХА – залишки після вичавлення олії з насіння олійних культур; вичавки

МАЛАХА²⁷⁷

померла Малаха – я не твоя сваха [пу|мерла Ма|лаха – йа не т|войа с|ваха] ‘невизнання родинних зв’язків, гордовита людина’ (Григоровичі)

МАЛЕ

мале-дурне [ма|ле-ду|рне] ‘вередлива дитина’ (Смолярі Старовиж.)

старе хутко забуває, а мале хутко споминає [ста|ре |хутко забу|ває / а ма|ле |хутко спуми|нає] див. СТАРЕ

старе як мале [ста|ро|є йак ма|ло|є] || [ста|ре йак ма|ле] див. СТАРЕ

старий ще гірш малого [ста|ри|й ше г|ірш ма|лого] див. СТАРИЙ

що старе, що мале, то однакове [шо ста|ре / а ма|ле / то ї|єд|на|ково] || [шо ста|ре / то йак ма|ле] || [шо ста|ре / шо ма|ле / то уд|на|ково] || [ста|ре / шо ма|ле] || [ста|ре ї ма|ле – од|на|ково] || [шо ста|ре / шо ма|ле] див. СТАРЕ

МАЛІГНА²⁷⁸

говорити як з малігни [гово|рити йак з ма|л|ї|гни] ‘про балакучого чоловіка, базіку’ [Арк’2003, с. 103]

МАЛЬОК

пустити мальок – залити фундамент [пус|тити ма|л|ок, за|лити фун|дамент] ‘про інтимні стосунки’ (Павлів)

МАЛЮВАТИ

йде як малює [ї|де йак ма|л|у|є] див. ІТИ

МАЛЯРІЯ

плести як з малярії [пли|сти йак з ма|л|а|р|ї|ї] ‘про балакучого чоловіка, базіку’ [Арк’2003, с. 103]

МАМА

за гроші маму продати [за|прош|ї ї|маму про|дас|ц|] див. ГРОШІ

не для тебе мама квіточку ростила [не для |тебе |мама к|в|і|точку рос|тила] ‘отримати відмову під час сватання’ (Кримне)

нова мама [но|ва |мама] ‘жінка, яка народила дитину’ (Воєгоща)

так мене, мамо, хлопці люблять, що за кулаками світу не бачу [так мене / |мамо / хло|пці |л|убл|ат| / шо за кула|ками с|в|іту не |бачу] ‘про стосунки між чоловіком і жінкою, коли чоловік схильний до насильства’ (Полапи)

чорт його маму зверне [чо|рт його |маму з|верне] див. ЧОРТ

МАМОНТ

бочка здорова як мамонт [бо|чка здо|рова йак |мамонт] див. БОЧКА

²⁷⁷ МАЛАХА – ім’я жінки

²⁷⁸ МАЛІГНА – те ж саме, що ГАРЯЧКА

МАНДА²⁷⁹

манда в шлейках [ман'да в шл'ейках] 'про жінку легкої поведінки' (Клубочин)

МАНДРОНИ²⁸⁰

мандрони правити [манд'рони п'равити] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 103]

МАННА

ждати манни з неба [жде |ман:и з |неба] 1) 'хотіти неможливого' (Кримне) || [жде |ман:у з |неба] 2) 'про перебірливого хлопця' (Доросині)

хотіти манни з неба [|хоче |ман:и з |неба] 'хотіти неможливого' (Бережці)

чекати манни небесної [чи|кайе |ман:и ни|бесної] 'т. с.' (Буяни)

МАНА

ману пускати [|ман:у пус|кати] 'пліткувати' (Полиці)

МАНТАЧКА²⁸¹

язик як мантачка [|я|зик |як мин|течка] || [|я|зик |як ман|тачка] див. **ЯЗИК**

МАНТРИ

співати свої мантри [|с'п'і|вати свої|і |мантри] 'повторюватися, говорити одне і теж' (Холоневиці)

МАНТІЯ²⁸²

як вужа під мантию [|як ву|жа п'ід |мант'ію] див. **ВУЖ**

МАРА²⁸³

похожа на мару [пу|хожа на ма|ру] 'про невродливу дівчину/жінку' (Годомичі)

страшна як мара [|страш|на |як ма|ра] 'т. с.' (Чаруків)

ходить як мара [|ходить' |як ма|ра] 'швидка хода' (Ботин)

МАРГАРИН

попасти як яйця в маргарин [по|пали |як |йаїц'а в марга|рин] див. **ЯЙЦЯ**

МАРИСЯ

встидливий як Марися [|встидливи|й |як Ма|рес'а] 'про сором'язливого хлопця' (Володимир-Волинський, Острівок)

²⁷⁹ МАНДА – статевий орган у самки тварини

²⁸⁰ МАНДРОНИ – нісенітниця

²⁸¹ МАНТАЧКА – вузький дерев'яний плоский брусок для гостріння коси, укритий шаром смоли з піском

²⁸² МАНТІЯ – довгий широкий одяг у вигляді плаща, що спадає до землі

²⁸³ МАРА – істота або предмет, що уявляється комусь; привид, примара; міфічна істота, найчастіше в образі злої потворної чаклунки; уособлення нечистої сили

МАРКА

скотина вищої марки [ску|тина |вишчой |марк'і] див. **СКОТИНА**

МАРКО

гонитися як Марко по пеклі [ґониц':а |йак Мар|ко пу |пеклу] 'спішити, швидко бігати' (Клубочин)

Марко бере [Мар|ко |бере] 'спати хочеться' (Полапи)

Марко сватає [Мар|ко с|ватайе] 'т. с.' [Арк'2003, с. 103]

як Марко в пеклі [б'ігає |йак Мар|ко в |пекли] 'швидка хода' (Турійськ)

МАРЛЕЧКА

какашки через марлечку [ка|кашк'і |чириз |марл'очку] див. **КАКАШКИ**

МАРМІН²⁸⁴

дурний як мармін [дур|ний |йак |марм'ін] 'про нерозумного чоловіка' (Словатичі)

МАРТИН

вуса як в Мартина Борулі [вуса |йак в Мар|тина Бо|рул'і] див. **ВУСА**

не бере Мартин цицьки – значить не голодний [ни би|ре Мар|тин |циц'к'і // з|начит' ни го|лодний] 'чогось не хотіти, не мати бажання' (Луцьк)

МАРУДИТИСЯ

нудитися-марудитися [нудиц':а-ма|рудиц':а] див. **НУДИТИСЯ**

МАРЦИПАН²⁸⁵

як марципан [йак мар|це|пан] 'про акуратного хлопця' (Словатичі)

М

МАРЦЮВАТИСЯ

піти марцюватися [n'ішов мар|ц'у|ватис'а] || [n'ішоў мар|ц'у|ватис'а] див. **ПІТИ**

МАРШ

кишки марш грають / кихи марш грають [киш|ки марш ґ|райут'] || [к'іх'і |марша ґ|райут'] див. **КИШКА**

МАСЛО

доля маслом губи мастить [дол'а |маслом |губи |мастит'] див. **ДОЛЯ**

жити як вареник в маслі [жи|ве |йак ва|реник в |масл'і] див. **ВАРЕНИК**

жити як кіт в маслі [жи|ве |йак к'іт в |масл'і] див. **КІТ**

кататися як вареник в маслі [йак ва|реник в сме|тан'і ка|тайец':а] || [ку|пац':а |йак ва|реник в |масл'і] див. **ВАРЕНИК**

качатися як сир в маслі [ка|чайец':а |йак сир в |мас'л'і] див. **СИР**

купатися як сир в маслі [йак сир в |масл'і] || [ку|пайец':а |йак сир у |масл'і] || [жи|ве |йак сир у |масл'і] див. **СИР**

²⁸⁴ МАРМІН – хатнє начиння

²⁸⁵ МАРЦИПАН – тісто з товченого мигдалю, горіхів і т. ін. з цукром; кондитерський виріб із такого тіста

масло лапками збивати [масло лапками зби'вайе] 'нероба' (Полапи)
масницю до сраки, то масло буде [масниц'у ду с'рак'і / то масло буде]
див. **МАСНИЦЯ**

пішла по масло, та й у печі погасло [п'ішла по масло / та й у печ'і погасло]
'про ліниву людину' (Луцьк)

рухатися як муха в маслі [рухайец':а йак муха в масл'і] див. **МУХА**

сонце світить, дощ іде – видно відьма масло б'є [сонце с'вітит' дощ
іде // видно вид'ма масло б'є] див. **СОНЦЕ**

як муха в маслі [йак муха в масл'і] || [рухайец':а йак муха в масл'і]
див. **МУХА**

як сир в маслі кататися [йак сир в масл'і кат'айец':а] || [йак сир у масл'і]
див. **СИР**

як сир в маслі купатися [йак сир у масл'і куп'айец':а] див. **СИР**

МАСЛЕНИЦЯ²⁸⁶

не завжди коту масленица [н'є в'с'егда коту масл'ен'іца] див. **КІТ**

МАСНИЦЯ²⁸⁷

масницю до сраки, то масло буде [масниц'у ду с'рак'і / то масло буде]
'швидко щось робити' (Григоровичі)

МАТ

мат за матом [мат за матом] 'вживати нецензурну лексику' (Володимир-
Волинський, Підлозці)

мат-перемат [мат-пере'мат] 'т. с.' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

очі матом стоять [оч'і матом сто'йат'] див. **ОЧІ**

МАТВІЙ

співай, Матвію, бо я не вмію [с'н'і'вай / Мат'в'і'ю / бо йа не в'м'і'ю] 'про
веселу людину' (Усичі)

МАТИ (дієс.)

всіх мати десь [вс'іх майе дес'] 'про сміливу людину' (Турійськ)

мати в собі [майу в со'б'і] (Словатичі) || [мати на со'б'і] 'період менструації'
(Олександрія)

на собі мати [на со'б'і майу] 'т. с.' (Грабовець)

не зазіхай на чуже, бо й свого не матимеш [не заз'і'хай на чуже / бо й свого
не матимеш] див. **ЗАЗІХАТИ**

що заробив, то те й будеш мати [шо зару'бив / ту те й будеш мати]
див. **ЗАРОБИТИ**

²⁸⁶ **МАСЛЕНИЦЯ, МАСНИЦЯ** – давньослов'янське свято проводів зими, пристосоване християнською церквою до тижня перед великим постом і пов'язане зі звичаєм веселитися та готувати певні страви (млинці, вареники з сиром і т. ін.)

²⁸⁷ **МАСНИЦЯ** – спеціальна посудина з пристосуванням для збивання масла з вершків або сметани

МАТІОЛА

сором'язлива як матіола [сором'яз'лива йак мат'іола] 'соромитися' (Підгайці)

МАТІР

а не підеш ти кобени матери [а не 'підеш ти к'ібени 'матери зє 'хати] 'отримати відмову під час сватання' (Гать)

біля матері і сіль цукром здається [б'іл'а 'матер'і і с'іл' 'цукром зда'йец':а] 'близькі родинні, кровні стосунки' (Годомичі)

була сила як мати носила [була 'сила йак 'мати но'сила] див. СИЛА

в матера пані, а свекрухи – рабиня [в 'матира 'пан'і / в свик'рухи // ра'бин'а] 'т. с.' (Воєгоща)

за копійку матір продати [за кол'п'ійку 'матира прудас'ц'] див. КОПІЙКА

засидітися у матері під спідницею [засид'івс'а у 'матер'і під с'під'ницею] 'про неодруженого чоловіка' (Карпилівка)

лутша за рідну матір [луч:а за 'рідну 'матир] 'добра свекруха' (Турійськ)

мати з байстрюком [мати з бай'стр'уком] 'про жінку, котра має дитину' (Датинь)

мати одною рукою б'є, а другою гладить [мати од'но́ю ру'кою б'є / а др'уго́ю гла'дит'] 'родинні, кровні стосунки' (Холопичі)

Матінко милостива [Мат'інко 'милостива] 'примовляють, коли лякаються' (Загаї)

мать-перемать [мат'-пере'мат'] 'вживати нецензурну лексику' (Межисить)

молода матуся [моло'да ма'тус'а] 'жінка, яка народила дитину' (Довгошиї, Ясенівка)

насеру твоїй матері [на серу 'твоїї 'матер'і] 'абияк, неякісно' (Клубочин, Маковичі)

ні в стрій, ні в бій, ні кибені матері [ни в стрі'ї / ни в б'ї'ї / ни ки'бен'і 'матер'і] див. СТРІЙ

обоє такі як від одної матері [о'бо́є та'к'і йак з од'ної 'матери] 'подібність між собою молодої пари' (Бережки)

різати правду-матінку [р'іже п'равду-'мат'інку] див. ПРАВДА

свекруха – не рідна мати [свик'руха // ни 'мати] || [свик'руха ни 'рідна 'мати] див. СВЕКРУХА

свекруха не мати [свик'руха не 'мати] див. СВЕКРУХА

свекруха не мати, свекор не батько [свик'руха ни 'мати / с'векор ни 'бат'ко] див. СВЕКРУХА

свекруха – то друга мати [свик'руха // то др'уга 'мати] див. СВЕКРУХА

слухай свекруху як матір, а свекра як батька [слуха'й свик'руху йак 'мат'ір / а с'векра йак 'бат'ка] див. СВЕКРУХА

хитре телятко дві матки ссе [хитре те'л'атко дв'і 'матки с:є] див. ТЕЛЯТКО

хіба мати винувата, що дитина дурнувата [х'іба 'мати вину'вата, шо ди'тина дурну'вата] 'про нерозумну людину' (Довговоля)

чужа мати дасть прикурити [чужа 'мати дас'ц' прику'рити] 'про невдоволену свекруху' (Любешів)

як мати б'є, то щастя є, а батько дьорне, то за серце візьме [йак ˈмати б'є / то ˈщаст'а йє / а ˈбат'ко ˈд'орне / то за ˈсерце ˈвоз'ме] 'родинні стосунки' (Полапи)

як мати джарне як кішка драпне, а як батько джорне, то аж жаль огорне [йак ˈмати ˈж'арне йак ˈк'ішка ˈд'рапне / а йак ˈбат'ко ˈж'орне / то аш ж'ел' ˈогорне] 'т. с.' (Сокіл)

як мати Тереза [йак мат' ˈТереза] 1) 'надмірна людська доброта' (Луків); 2) 'надмірне повчання' (Годомичі)

яка мати, така дочка [йа'ка ˈмати / та'ка ˈдочка] 'родинна подібність, спадковість' (Синове)

МАТКА

бешенство матки [б'ешенст'во ˈматки] 'про жінку легкої поведінки' (Кримне)

матка на нулю [ˈматка на ну'л'у] 'про лякливої дівчину/жінку' (Клубочин)

матка опустилась [ˈматка опустилас'] 'т. с.' (Заріччя, Машів, Велика Осниця)

МАТРАЦ

від матраса задуло [в'ід мат'раса за'дуло] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Кульчин)

гладкий як матрац [глад'киї йак мат'рас] 'про повну людину' (Понінка)

М

МАТРОСИ

розпустила дівка коси, а за нею всі матроси [ропсут'ила ˈдівка ˈкоси / а за ˈнейу всі мат'роси] див. ДІВКА

розпустила Дуня коси, а за нею всі матроси [ропсут'ила ˈДун'а ˈкоси / а за ˈнейу всі мат'роси] див. ДУНЯ

МАТЮК

без матюка слова не скаже [биз мат'у'ка і слова ни скаже] 'вживати нецензурну лексику' (Холопичі)

матюк ходячий [ма'т'ук хо'д'ачиї] 'т. с.' (Калинівка)

матюки гнути [ма'т'у'ки гнут'] 'т. с.' (Підгайці)

що не слово, то матюк [шо не с'лово / то ма'т'ук] див. СЛОВО

що слово, то матюк [шо с'лово / то ма'т'ук] див. СЛОВО

МАХЛАЙ

махлай макуха [мах'лаї ма'куха] 'про нерозумну людину' (Мала-Тур'я)

МАХОРКА²⁸⁸

дурна махорка [дур'на ма'хорка] 'про нерозумну жінку' (Сільце)

²⁸⁸ МАХОРКА – однорічна рослина родини пасльонових, листя та стебла якої використовують для виготовлення тютюну, а також як сировину в хімічній промисловості

МАЦИК²⁸⁹

зняти маціка [з'н'ав |мац'іка] 'косіння трави' (Берестечко Рівн.)

МАЦІЯ²⁹⁰

велика мація [вe|лика ма|ція] 'велика подія' (Локачі)

МАЧУХА

свекруха – **зла мачуха** [свeк|руха // зла ма|чуха] див. **СВЕКРУХА**

я тобі не попелюшка, ти мені не зла мачуха [йа то|б'і не попe|л'ушка / ти мe|н'і не зла |мачуха] див. **ПОПЕЛЮШКА**

МАШИНА

губозакаточну машинку [губoза|катoчну ма|шинку] 'нічого не отримати' (Головне)

скороход, що машиною не доженеш [скoрo|ход /|ходе / шо ма|шиною ни дужи|неш] див. **СКОРОХОД**

спритна як машинка [сп|ритна йак ма|шинка] 'дуже швидко рухатися' (Височне)

як машина [йак ма|шина] 'т. с.' (Воротнів)

МАШКАРА²⁹¹

старий як машкара [ста|риї йак машка|ра] 'про людину старшого віку' (Лещатів)

МЕБЕЛЬ

як мебель [йак |мебeл'] 1) 'бути пасивним, нічого не робити'; 2) 'про п'яну людину' (Брани, Павлів)

МЕД

в сраку по раки, ложкою по мед [в с|раку пу |рак'і / |лошкою пу мет] див. **СРАКА**

говорити як медом мазати [гoвo|рити йак |медом |мазати] 'услесливо говорити, хвалити' (Полапи)

як медом мастити [йак |медом мас|тити] || [йак |медом помас|тити] || [йак |медом намас|тити] 'услесливо говорити' (Полапи)

говорити мов медок варити [гoвo|рити мов мe|док ва|рити] 'услесливо говорити, влучно висловлюватися' (Полапи)

помазати медом [пома|зати |медом] 'услесливо говорити' (Полапи)

добра як мед [дoбpa йак мед] 'про добру людину' (Омельне)

добрий як з медом [дoбpий йак з|медом] (Броди) || [дoбpий йак з|медом] 'про добру людину' (Голишів)

залити медом очі [за|лити |медом |оч'і] 'закохатися' (Підманове)

²⁸⁹ МАЦИК – старовинна поліська страва, м'ясна куля в міхурі, яка кладеться під гніт

²⁹⁰ МАЦІЯ – подія

²⁹¹ МАШКАРА – про дуже негарне, спотворене обличчя людини; потвора

захотіти як меду в Спасівку [захо|т'іти йак |меду в С|пас'івку] 'дуже хотіти чогось' (Полапи)

його вустами мед пити [йо|го вус|тами мед |пити] див. **ВУСТА**

мед і той на живіт вилазить [мед^m і тої на жи|в'іт ви|лазит] 'не мати міри' (Городище)

мед через пуп лізе [мед |через пуп піде] 'т. с.' (Полапи)

медом помазані [наче |медом по|мазан'і] 'закоханість' (Мала-Тур'я)

не стільки буде меду як смороду [не |т'іл'ки |буде |м'оду йак смо|роду] 'не зважати на людину з поганим характером, базіку' (Клубочин)

пре як сліпий до меду [пре йак с'л'іпий до |меду] 'дуже швидко рухатися' (Звиняче)

пчола летить, де мед пахнеть [пчо|ла ле|тит' / де мет пах|нит'] див. **ПЧОЛА**

ходить як йому медом помазано [ходить' йак йо|му |медом по|мазано] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Кримне)

ходить як муха до меду [ходить' йак |муха до |меду] див. **МУХА**

хотіти меду та ще й ложкою [хоче |меду та ще ї лош|кою] 'хотіти чогось у великій кількості' (Синове)

як мед то й ложкою [йак мед тої лош|кою] 'не мати міри' (Полапи)

як муха в меді [йак |муха в |мед'і] див. **МУХА**

МЕЖА

межу протоптати [|межу про|топтуйе] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Лаврів)

М

МЕЛАНІЯ

добра Мелашка [|добра Ме|лашка] 'про добру людину' (Любомль)

скромняга як Меланя [скром'н'ага йак Ма|лан'а] 'про сором'язливу дівчину' (Самоволя)

МЕНИ

для мене [|для |мене] 'період менструації' (Велика Осниця)

МЕНСТРУАЦІЯ

менструація-демонстрація [менстру|ац'ія-демонст|рац'ія] 'період менструації' (Дерно)

МЕНЬ²⁹²

допався як Мень до груш [до|павс'а йак Мен' до груш] 'ситно наїстися' (Усичі)

МЕРВА²⁹³

в хаті мерва [|в|хат'і |мерва] див. **ХАТА**

мерву робити [|мерву ру|бити] 1) 'дуже сваритися'; 2) 'піднімати на жінку руку' (Годомичі)

²⁹² МЕНЬКО – чоловіче ім'я

²⁹³ МЕРВА, можливо від МАРЕНА – лиха зла сила

МЕРТВА

впасти як мертва [в'пала йак 'мертва] 'бути втомленим' (Комарове Ратнів.)

МЕРТВИЙ

не живий, не мертвий [ни жи'вєй / ни 'мертвий] (Гірники) || [ни жи'виї / ни 'мертвиї] див. **ЖИВИЙ**

МЕТАТИ

рвати і метати [рве і ме'тайє] || [ре'ве і 'м'ече] див. **РВАТИ**

МЕТЕЛИК

чуткий як метелик [чуткиї йак ме'телик] 'чутливий сон' (Борове)

МЕТЕОР

летіти як метеор [ле'тит йак мет'е'ор] 'швидка хода' (Озерці)

літати як метеор [летає йак м'іт'і'ор] 'т. с.' (Лобна)

мчатися як метеор [м'чиц'а йак мете'ор] 'т. с.' (Коршів)

ходити як метеор [ходить' йак мет'і'ор'іт] 'т. с.' (Височне)

як метеор [йак м'іт'і'ор] (Бережці, Тойкут, Ворончин, Гайове, Велика Глуша) || [йак мете'ор] 'т. с.' (Жиричі)

МЕТЕР

метер в прижку [метир в приж'к'є] 'про людину низького зросту' (Мала Глуша)

метер від землі [метр в'ід зем'л'і] 'т. с.' (Заріччя)

метер двадцять [метир д'вацит'] 'т. с.' (Бережці)

метер двадцять з капелюхом [метер д'вадц'ат' з капел'ухом] 'т. с.' (Острівці)

метер двадцять на коньках [метр д'вадцет' на кон'ках] 'т. с.' (Диковини)

метер з каблуками [метер з каблук'аками] 'т. с.' (Котів)

метер з кепкою в стрибку [метр з кепкойу в стриб'ку] 'т. с.' (Рівне)

метер з хвостиком [метр з х'востиком] 'т. с.' (Кримне)

метер з шапкою [метир з шапкойу] (Звиняче, Холопичі, Любитів, Корчин) ||

[метер с шапкойу] (Клубочин, Мала Глуша) || [метр з шапкойу] (Маневичі,

Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Рудники, Карпилівка) || [метер з шапкойу]

(Полапи, Собіщиці, Яворів, Цумань) || [метер з шапочкайу] (Височне) ||

[метер з шапкову] (Коршів) || [метр в шапц'і] 'про людину низького

зросту' (Коршів, Точевики, Вітковичі, Озерці)

метер зі стільцем [метер з стул'чиком] 'т. с.' (Машів)

метер п'ять з шапкою [метер п'ят' з шапкойу] 'т. с.' (Довговоля)

метр в шапці [метр в шапц'і] 'т. с.' (Довговоля, Бірки, Сілець)

МЕТІЛКА²⁹⁴

працьовита як метьолка [прац'увита йак м'ет'олка] (Дачне) ||

[прац'увита йак м'ет'олка] (Собіщиці, Куснище) || [йак м'ет'ілка] 'про

працьовиту людину' (Клубочин)

²⁹⁴ МЕТІЛКА – 1) метелик; 2) мітла

МИКИТА

пустив Бог Микиту на волокиту, хай волочиться, поки хочеться [пущ'тив Бог Ми'киту на волок'иту / хай волочиц':а / 'поки хочец':а] див. БОГ

пустив Микиту на волокиту – нехай волочеться поки хочеться [пущ'тив Ми'киту на волокиету // нехай волочиц':а / 'поки хочиц':а] 'про жінку легкої поведінки' (Полапи)

спить Микита і не чує, як по пузі вош танцює, прокидається Микита і вбиває паразита [спит' Ми'к'іта і не 'чує / 'як по 'пузі вош танц'уйє / проки'даец':а Ми'к'іта і вби'ває пара'зіта] 'міцний сон' (Довговоля)

хитра як лис Микита [хитра 'як лис Ми'кита] || [хитри' 'як лис Ми'кита] || [лис Ми'кита] див. ЛИС

МИКОЛАЙ

Миколай приніс [Мико'лаі при'ніс] 'про народження дитини' (Карпилівка)

МИЛИЙ

хліб, сіль з водою, аби милий з тобою [хл'іб / с'іл' з во'дою / а'би 'милий з то'бою] див. ХЛІБ

МИЛИЦІ

милиці підбивати [милиц'і п'ідби'ває] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Підлозці)

МИЛО

вимити рота душовим милом [вимити 'рота 'душовим 'милом] див. РОТ
заробити як Гецько на милові [заро'бив 'як 'Гец'ко на 'милов'і] див. ГЕЦЬКО
заробити як Яблонський на милові [заро'били 'як 'Яблон'с'ки' на 'милов'і] див. ЯБЛОНСЬКИЙ

лоб у милі [лоб у 'мил'і] див. ЛОБ

наїстися як дурний мила [на'їстис'а 'як дур'ній 'мила] див. ДУРНИЙ

наробився як дурний мила наївся [наро'бивс'а 'як дур'ній 'мила на'ївс'а] (Маневичі) || [нару'бивс'а 'як 'мила на'ївс'а] (Буяни) || [наро'бивса 'як дур'ній 'мила на'ївса] (Озерці, Яворів, Седлище, Цумань) || [нару'бефс'а 'як дур'неї 'мела на'їфс'а] 'тяжко напрацюватися' (Зимне)

наробити як Яблонський на мило [наро'бити 'як 'Яблон'с'ки' на 'мило] див. ЯБЛОНСЬКИЙ

сміятися як дурний до мила [см'і'йец':а 'як дур'ній до 'мила] див. ДУРНИЙ

МИЛОСЕРДЯ

сестра милосердя [сест'ра мило'серд'а] див. СЕСТРА

МИМРА

мовчати як мимра [мов'чит' 'як 'мимра] 'про мовчазну жінку' (Довговоля)

МИНТЕЧКА²⁹⁵

язик як минтечка [йа'зик 'як мин'течка] див. ЯЗИК

²⁹⁵ МИНТЕЧКА – те ж саме, що МАНТАЧКА

МИНТРЕГА²⁹⁶

прийти як минтрега [пруш'ла йак минт'рега] 'дуже швидко' (Клубочин)

МИХАЙЛО

Михайло приїхав на білому коні [Миха́йло приї́хав на б'лім кун'і] 'на свято Михайла випав сніг' (Клубочин)

МИЧУРІН

брови як в Мичуріна [б'рови йак в Ми'чур'іна] див. **БРОВИ**

МИША

бідна як руда миш [б'ідна йак руда миш] 'бути бідним' (Любомль)

бідний як польова миша [б'ідний йак пол'ова 'миша] 'т. с.' (Масловець)

бідний як попова миш [б'ідний йак по'пова миш] 'т. с.' (Полиці)

бідний як церковна миш [б'ідний йак цер'ковна миш] (Жиричі, Словатичі, Довгошії, Добре, Мельники, Вовничі, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Турійськ, Рудники, Точевики, Вітковичі, Коршів, Довговоля, Остріжець, Шменьки, Маневичі, Корчин, Цумань) || [б'ідний йак цер'ковна 'миша] (Поворськ, Замшани, Березичі) || [б'ідна йак миш] (Комарове Ратнів., Велика Осниця) || [б'ідни йак цер'ковна миш] (Дюксин, Звиняче) || [б'ідний йак цир'ковна меш] (Височне, Велика Глуша, Седлище) || [б'ідней йак цер'ковна меш] (Старий Загорів) || [б'ідна йак цир'ковна миш] (Овадне, Лобна, Постійне) || [гола йак це'р'ковна миш] 'т. с.' (Броди)

біля одної дірки і миша здихає [коло од'нейі 'дирки і 'миша зди'хайе] || [коло од'нейі 'дирки і 'миша зди'хайе] див. **ДІРКА**

голий як миш [голий йак миш] 'про бідну людину' (Велика Осниця)

голіший від миші [гол'іший од 'миш'і] 'т. с.' (Журавники)

зловити мишку [злов'ила 'мишку] || [злов'ила паву'ка] 'завагітніти' (Посників, Іваничі)

знати дві пташки: жабу й миш [знати дв'і п'ташки // 'жабу й миш] див. **ПТАШКА**

коти з хати – миші в танці [ку'ти з 'хати // 'миш'і в 'тан'ці] див. **КОТИ**

миш не обідити [миш ни зо'б'ідит'] 'надмірна людська доброта' (Тойкут)

миші вкрали [миш'і в'крали] 'втрата сили' (Годомичі)

миші гонити [миш'і 'гоне] 'хропіти' (Заріччя)

навіть миш однієї дірки не тримається [нав'іт' миш од'ноїі 'дирки ни три'майці':а] 'про зрадливого чоловіка' (Ковель)

надутися як миш на крупу [наду'лас' йак миш на кру'пу] 'про сердиту жінку' (Луцьк)

сірі миші [с'ірі 'миш'і] 'про спокійних людей' (Черче)

соватися як кіт з мишею [совайец':а йак к'іт з 'мишуйу] див. **КІТ**

спати як миш [спит' йак миш] 'чутливий сон' (Коршів)

спить як миш шкребе [спит' йак миш шкр'а'бе] 'т. с.' (Юрово)

спокійний як кіт перед мишою [спо'к'ійний йак к'іт 'перед 'мишойу] див. **КІТ**

²⁹⁶ МИНТГЕРА – те ж саме, що МИГЕРА

такий скупий, що й миш на шнурку до Львова пожене [та'кий ску'пий / шо й 'мишу на шнур'ку ду Л'вова по'гонит'] 'про жадібну людину' (Мала-Тур'я)
терпить-терпить як миш в кутку [тер'пит-тер'пит йак миш в 'кутку] 'про терплячу людину' (Велика Осниця)

хлоп не миш, два рази в одну диру лізти не хоче [хлоп не миш / два 'рази в од'ну |диру л'ізти не хо'че] див. **ХЛОП**

ще копиця мишей не задушила [ше ко'пиц'а ми'шей не за'душит'] || [ше ни од'на ку'пиц'а миш ни рузда'вила] див. **КОПИЦЯ**

як миш [йак 'миша] 'про спокійну жінку' (Гірники)

як миш під мітлю [йак миш пуд м'іт'лоу] 'т. с.' (Бережці, Бихів)

як у миші [йак у 'меші] 'маленькі очі круглі' (Воєгоща)

МІГЕРА

як мігера [йак ми'гера] 'про сердиту жінку' (Милуші)

МІЗИНЧИК

як хлопчик-мізинчик [йак х'лопчик-м'і'зинчик] див. **ХЛОПЧИК**

МІШОК

з-за угла мішком прибитий [при'битий з:а уг'ла м'іш'ком] (Ясенівка) || [з:а уг'ла м'іш'ком при'битий] 'про нерозумного чоловіка' (Володимир-Волинський)

МІКРОЩІЛКА

мікрощілка сліпошара [м'ікро'шч'ілка сл'іпо'шара] 'про зовнішні ознаки людини' (Луцьк)

МІЛІЦІЯ

з міліцією не дружи й жінці правду не кажи [з м'і'л'іц'і'йейу не дру'жи ї 'ж'ін'ц'і п'равди не ка'жи] 'стосунки з іншими людьми' (Переспа)

МІЛЬЙОН

мої мільйони, мої тисячі [моїї м'іл'ійони / моїї 'тис'ачи] 'про дітей' (Клубочин)

МІМОЗА

сором'язлива як мімоза [сором'аз'лива йак м'і'моза] 'соромитися' (Прохід)

МІНІСТР

кум кумові, а сват міністру [кум 'кумов'і / а сват м'ін'істру] див. **КУМ**

МІНУТА

родитися не в ту мінуту [ро'дилас' не в ту ми'нуту] 'про нещасливу людину' (Мала Глуша)

МІСТ

хоч з моста та й у воду [хоч з моста та в 'воду] 'про невродливу людину' (Добре)

щастя як в того, що на мостку [ш'част'а йак в 'того, шо на мос'ту] див. **ЩАСТЯ**

як в мості дирка [йак в мус'ту 'дирка] 'про щось непотрібне' (Клубочин)

МІСТО

все місто всрають як не люди [все 'м'істо вс'рают' йак не 'л'уди] 'все як не в людей' (Луцьк)

МІСЦЕ

до хворого місця ложити [ду х'ворого 'м'іс'ц'а ложи] 'надмірна людська доброта' (Нова Руда)

душа на місце вернулась [душа на 'місце вир'нула] див. **ДУША**

забити місце [за'биў 'м'іс'ц'е] 'зустрічатися з дівчиною' (Підліси)

з'їсти і живого місця не оставити [з'їст' і живого 'м'іс'ц'а ни оставит'] 'про злу жінку' (Любешів)

клепка на місці [к'лепка на 'м'іс'ц'і] див. **КЛЕПКА**

місце вічного спочинку ['м'ісце в'ічного в'ідпочинку] 'смерть' (Бужани)

місце премирення ['м'ісце пре'мирен':а] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Мала-Тур'я)

на своєму місці [на с'вому 'м'іс'ц'і] 'бути толерантним' (Рівне)

ніде сухого місця не мати [ниде су'хого 'м'іс'ц'а ни'ма] 'змокнути' (Воєгоща)

останнє місце людини [ос'тан':е 'м'ісце л'у'дини] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Понінка)

останнє місце спочинку [ос'тан':е 'м'ісце спо'чинку] 'т. с.' (Мала-Тур'я)

очі на мокрому місці [очи на 'мокрому 'м'іс'ц'і] || [гочи на 'мокрому 'м'іс'ц'і] || [очи на 'мокрому 'м'іс'ц'і] див. **ОЧІ**

руки з того місця [руке з 'того 'мес'ц'а] див. **РУКА**

стати на місце [с'тати на 'місце в'сво'йему жи'т':і] 'раптово перестати вживати алкогольні напої' (Рівне)

тихе містечко [тихе 'м'іс'течко] 'померти; вказано місце локалізації кладовища' (Яворів)

місця як йожуку на рельсах ['м'іс'ц'а йак 'йожуку на 'рел'сах] сатир. 'не можна знайти собі місця' (Торчин)

як поперечне місце [йак попе'речн'е 'м'ісце] 'про низького хлопця/чоловіка' (Милятин)

МІСЯЦЬ

брови як місяць [б'рови йак 'м'іс'ац'] див. **БРОВИ**

гарний як місяць [гарн'ий йак 'м'іс'ац'] 'про вродливого хлопця' (Бужани, Велика Осниця)

гості з місяця заходять [гост'і з 'м'іс'ац'а за'ход'ат'] див. **ГОСТІ**

до руского місяця ждати [до 'руского 'м'іс'ац'а ж'дати] 'піти і довго не повертатися' (Смолярі Старовиж.)

засвітив місяць [зас'в'ітив 'м'іс'ац'] 'про лисого чоловіка' (Березичі)

лисий як місяць [лиси'й йак 'м'іс'ац'] див. **ЛИСИЙ**

місяць в повнолунні ['м'іс'ац' в'повно'лун':і] 'період менструації' (Постійне)

молодий місяць [молодиї м'іс'ац'] 'про молодого вродливого хлопця' (Ясенівка)

молодий як місяць [молодиї йак м'іс'ац'] 'т. с.' (Мала Глуша)

одинадцятий місяць виношувати [вже йди|нац':атиї м'іс'ац' виношуйе] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Ясенівка)

повновидий як місяць [повно|видиї йак м'іс'ац'] 'про вродливого хлопця' (Велика Осниця)

руський місяць зійде [рус'киї м'іс'ац' з'іїде] 'довго не повертатися' (Полапи)

третій рік на дев'ятому місяці [трет'її рік на дев'ятому м'іс'ац'ї] див. **РІК**

три місяці я з тобою, три місяці ти зі мною, три місяці разом [три м'іс'ац'ї йа з тобою / три м'іс'ац'ї ти з'ї мною / три м'іс'ац'ї разом] 'приписування батьківства сторонньому чоловікові' (Зелене)

хлопець як місяць [х'лопец йак м'ісяц'] див. **ХЛОПЕЦЬ**

хотіти місяця з неба [хоче м'іс'ац' з неба] 'про перебірливу дівчину' (Доросині)

як взявся, як взявся, то так і за три місяці родила [йак вз'авс'а / йак вз'авс'а / то так і за три м'іс'ац'ї ро|дила] 'стосунки між хлопцем і дівчиною' (Городище)

як місяць [йак м'іс'ац'] 'про молодого вродливого хлопця' (Велика Осниця)

як місяченько [йак м'іс'а'чен'ко] 'т. с.' (Мала-Тур'я)

як молодий місяць [йак молодиї м'іс'ац'] 'т. с.' (Усичі)

як повний місяць [йак повниї м'іс'ац'] 'про лисого чоловіка' (Озерці)

як ясний місяць [йак йасен м'іс'ац'] 'про вродливого хлопця' (Довгошиї)

ясен місяць [йасен м'іс'ац'] 'т. с.' (Рудники)

МІТЛА

бистра як мітла [бистра йак м'ітла] 'дуже швидко рухатися' (Цумань)

коса як мітла [ко|са йак м'ітла] див. **КОСА**

мітлу між ноги [мит'лу миж |ноги] 'дуже поспішати в нагальній справі' (Гуща)

нелютна погода – мітла не розкривається [ни л'отна по|года // м'ітла не розкри|вайец':а] див. **ПОГОДА**

робити як мітлою мести [робит' йак метелем м'ете] 'про працювиту жінку' (Межисить)

руки як мітли [руки йак м'ітли] див. **РУКИ**

худа як мітла [худа йак м'ітла] 'про худу людину' (Прип'ять)

як миш під мітлою || [йак миш пуд м'ітлою] див. **МИШ**

як мітла [йак мет'ла] 'дуже швидко рухатися' (Дюксин)

МІХ

надутися як міх [на|дувс'а йак м'іх] 'про ображену людину' (Жабка)

сунутися як міх ковальський [суниц':а йак м'іх ковал'с'киї] 'повільно пересуватися, важкість у ході' (Жиричі)

як ковальський міх [йак ку'вал'с'к'її м'іх] 'про кволу людину із хворобою дихання' (Клубочин)

МІШАЛКА²⁹⁷

дати по сраці мішалкою [дали по срац'і м'ішалкою] див. СРАКА

МІШОК

бити мішком з-за рогу [б'є м'іш'ком з:а 'рогу] 'про нерозумну людину' (Яревище)

говорити – не мішки носити [говори́ти // не м'іш'ки но́сити] 'про балакучу людину' (Луцьк)

грошей повні мішки [г'рошиї |повне миш'ке] див. ГРОШІ

з-за угла мішком прибита [з:а вуг'ла миш'ком приб'ета] див. УГОЛ

мішком прибитий [м'іш'ком приб'итий] 'про нерозумного чоловіка' (Брани)

мішок з дустом [м'ішок з' дустом] 'про повного хлопця/чоловіка' (Володимир-Волинський, Острівок)

мішок з кістками [м'ішок з' к'іст'ками] (Млинів, Яревище) || [м'ішок с к'ост'ами] 'про худу людину' (Рудники)

мішок картоплі [м'ішок кар'топл'і] 'про повного хлопця/чоловіка' (Лобачівка)

мішок розв'язався [м'ішок рузв'азафс'а] 'все почало вдаватися' (Зимне)

наговорити сім мішків диму [наговори́в с'ім м'іш'к'ів |диму] (Мар'янівка) || [намо́лов с'ім м'іш'к'ів |диму] 'говорити нісенітницю' (Любешів)

намолати сім мішків вовни і ті неповні [намо́лов с'ім м'іш'к'ів |вовни і т'і ни|повни] 'про хвалькуватого чоловіка' (Полапи)

намолати сім мішків вовни, ні один не повний [намо́лов с'ім м'іш'к'ів |вовне / н'і о'дин не |повний] (Седлище, Ясенівка) || [намо́лов с'ім м'іш'к'ів |вовни і т'і ни|повни] (Полапи) || [намо́лоти с'ім м'іш'к'ів гре'чаної |вовни] 'т. с.' (Годомичі)

напхатися як мішок [нап'хавс'а йак м'ішок] 'переїсти' (Заріччя)

настрочити сім мішків вовни і ті неповні [настро́чив с'ім м'іш'к'ів |вовни і вс'і |повни] 'говорити нісенітниці' (Нова Руда)

рот як мішок [рот йак миш'ок] див. РОТ

сім мішків диму [с'ім м'іш'к'ів |диму] 'про хвалькувату людину' (Любешів)

сопти як мішок [су'пне йак миш'ок] 'про кволу людину із хворобою дихання' (Микове)

спокійний як порося в мішку [спо'к'їїній йак поро'с'а в м'іш'ку] див. ПОРОСЯ

сунутися як мішок [суниці':а йак м'ішок] (Словатичі) || [суниці':а йак миш'ок] 'повільно пересуватися, важкість у ході' (Синове)

сунутися як мішок з димом [суниці':а йек миш'ок з' |демом] 'т. с.' (Ворокомне)

товста як мішок [товста йак м'ішок] 'про повну жінку без талії' (Калинівка)

у мішку вродитись [йак у м'іш'ку вро'дивс'] 'про щасливу людину' (Березичі)

хрופти як дірявий мішок [х'ропне йак у д'і'р'авий м'іш'ок] 'хрופіти' (Любешів)

як з-за угла мішком прибитий [говори́т' йак з:а уг'ла м'іш'ком приб'итий] || [приб'итий з:а уг'ла м'іш'ком] || [з:а уг'ла м'іш'ком приб'итий] див. УГОЛ

як кіт в мішку [йак к'іт в м'іш'ку] див. КІТ

²⁹⁷ МІШАЛКА – предмет, знаряддя, пристрій для розмішування чого-небудь

як кубинський мішок [йак кубинс'киї м'ішок] 'про великий живіт' (Бережки)

як мішок із зіллям [йак м'ішок з 'зіл':ам] 'про повного хлопця/чоловіка' (Острожець)

як поперечний мішок [йак попе'речниї м'ішок] 'про повну жінку' (Павловичі)

як порося в мішку [спок'їїниї йак порос'а в м'іш'ку] див. **ПОРОСЯ**

як у мішку [йак у меш'к'е] 'глибоко посаджені очі' (Седлище)

МЛЕГО²⁹⁸

довга як млего [довга йак м'л'его] 'про довгоногоу статну дівчину' (Карпилівка К-Кашир.)

МЛИН

кричати як млин [кри'чит' йак млен] 'про голосного, крикливого чоловіка' (Бережці)

молоти як млин [мел'е йак м'лен] 1) 'говорити нісенітницю' (Гуща); 2) 'про балакучого чоловіка, базіку' (Кричильськ)

молоти як порожній млин [меле йак по'рожн'її млин] (Велика Осниця) || [меле йак пус'тий млин] 'про балакучу людину' (Озерці, Цумань)

молоти як пустий млин [меле йак пус'тиї млин] 'говорити нісенітниці' (Сілець, Микове)

молоти як чортівський млин [мо'лоти йак чорт'івс'киї млин] 'обманювати' [Арк'2005, с. 67]

пустий млин [пус'тиї млин] 'говорити нісенітницю' (Лобачівка)

язик як млин [йа'зик йак 'мелниц'а] див. **ЯЗИК**

як пустий млин [йак пус'тиї млин] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Звиняче)

МНЮХ²⁹⁹

як мнюх [йак мн'ух] 'про поганого господаря' (Милятин)

МНЯЛО³⁰⁰

як мняло [йак мн'ало] (Лобачівка) || [йак мн'ело] 'про повільну людину' (Седлище)

як мнялух [йак мн'елух] 'т. с.' (Седлище)

МОВА

більше мови як діла [б'іл'ше 'мови йак 'д'іла] 'багато говорити, мало зробити' (Лаврів)

дурна мова [дур'на 'мова] 'говорити нісенітниці' (Бортнів, Рудники)

мови як в хмари [мови йак в х'мари] 'про балакучого чоловіка, базіку' [Арк'2003, с. 105]

не з губи мови, не з носа вітру [ни з гу'бе 'мови / ни з 'носа 'в'ітру] див. **ГУБА**

²⁹⁸ МЛЕГО – Молочний шлях

²⁹⁹ МНЮХ – риба річкова, минь

³⁰⁰ МНЯЛО – те ж саме, що МАКОГІН; млява, нерішуча людина

МОВЧАТИ

поки торчить, то мовчить [п^ок'і торч^ит' / то мовч^ит'] див. **ТОРЧАТИ**

МОГИЛА

в могилу звести [в мо^гилу з^вис^ти] 'закінчити життя самогубством' (Нова Руда)

мовчазний як могила [мовчаз^ний йак мо^гила] 'про мовчазну людину' (Луцьк)

одна нога в могилі [од^на ну^га в му^гил'і] див. **НОГА**

одною ногою в могилі [вуд^нейу ну^гойу в му^г'ели] див. **НОГА**

МОГИЛКА

як в колиску, так і в могилку [йак в ко^лиску / так і в мо^гилку] див. **КОЛИСКА**

МОГЛИ

як пили, то могли [йак пи^ли / то мо^гли] див. **ПИЛИ**

МОГЛИЦІ³⁰¹

піти на могилиці [по^йду на мо^глиц'і] 'померти; вказано місце локалізації кладовища' (Озерці)

МОГОРИЧ

без могорича не світить і лампочка Ілліча [бис му^гурича ни с'в'ітит' і лам^пучка Іл':іча] 'отримувати могорич за будь-що' (Звиняче)

М

МОДЕЛЬ

як модель [йак мо^дел'] 'про вродливу дівчину' (Турійськ)

МОДНО

зараз це модно [шо 'зараз це 'модно] 'бути в інтимних стосунках з дівчиною' (Гать)

МОЗОК

мозок палає [мо^зги па^лайут'] 'похмілля' (Постійне)

поїхати мозгами [по^йха^й моз^гами] 'збожеволіти' (Брани)

МОЗОЛЬ

мозолі натирати [мо^зол'і нати^райе] 'про працюючого чоловіка' (Острівок)

як мозоль [йак мо^зол'] 'про великий живіт' (Любешів)

МОКРЕ

робити як мокре горить [робит' йак мо^кре го^рит'] (Посників, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки) || [йак мо^кре го^рит'] 'про лінивого чоловіка' (Буяни)

³⁰¹ МОГЛИЦІ – те ж саме, що МОГИЛКИ

МОЛИТВА

вашиими молитвами жити [вашими мул'ітвами жи'йу] 'життя без особливих змін' (Турійськ)

читати як піп молитву [чи'тайе йак пип мул'итву] див. ПІП

МОЛИТИСЯ

в чому гонюся, в тому молюся [в 'чому го'н'ус'а / в 'тому мо'л'ус'а] див. ГОНИТИСЯ

МОЛОДА

молода щось квокче [моло'да шос' к'вокче] 'завагітніти до шлюбу' (Полапи)

молода як коляда [моло'да йек кол'а'да] 'про красиву наречену' (Полапи)

МОЛОДЕ

молоде та й дурне [мулу'де таі дур'не] 'зробити неправильний вчинок' (Воєгоща)

молоде-зелене [моло'диі-зе'леніі] (Жиричі, Доросині) || [моло'де-зе'лене] 'про молодого вродливого хлопця' (Цумань, Бужани Дюксин, Сілець)

молоденьке-солоденьке [моло'ден'ке-соло'ден'ке] 'про молодого вродливого хлопця' (Лобна)

МОЛОДИЙ

де молодий, там і хороший [де моло'диі там і хо'рошиі] 'про молодого вродливого хлопця' (Озерці)

молодий-золотий [моло'диі-золо'тиі] 'т. с.' (Березичі)

розвести як молодого [розве'ла йак моло'дого] 'дівчина, яка відмовила у сватанні' (Ясенівка)

хотілося не такого: кучерявого і молодого [х'т'ілос'а ни та'кого / куч'ер'авого і моло'дого] див. КУЧЕРЯВИЙ

МОЛОДИЦЯ

гарна молодиця [гарна моло'диц'а] 'про молоду вродливу жінку' (Колодії, Яревище)

молодицю брати [моло'диц'у бере] 'одружитися на жінці з дитиною' (Зарічне)

молодичка як теличка [моло'дичка йак тел'ичка] 'про вродливу жінку з характером' (Омельне)

сплетна молодичка [сп'летна моло'дечка] 'про красиву жінку' (Залізниця)

спокійна як молодиця [спо'к'ійна йак моло'диц'а] 'про спокійну жінку' (Гірники)

стати молодичею [ст'ала моло'дец'о'йу] 1) 'про дівчину, яка втратила цноту'; 2) 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Старий Загорів)

як була дівкою, то сцяла цівкою, а як стала молодичею, то цілою рукавицею [йак була д'івко'йу / то с'ц'ала ц'івко'йу / а йак ст'ала муло'диц'о'йу / то ц'іло'йу рука'виц'о'йу] див. ДІВКА

як гарга молодиця, там ясна світлиця [йак гар'га моло'диц'а / там йасна св'іт'лиц'а] див. ГАРГА

МОЛОДІСТЬ

баба яга в молодості [баба йага йак 'молодос'ц'і] || [баба йага в 'молодос'ц'і] див. **БАБА ЯГА**

не першої молодості [не 'першої 'молодос'т'і] 'про людей старшого віку' (Луцьк)

МОЛОДЯТА

молодята як голуб'ята [молод'ата йак голуб'ята] 'закоханість молодої пари' (Велика Осниця)

МОЛОКИТИНА³⁰²

як молокитина [йек молок'етина] 'висока дівчина' (Залізниця)

МОЛОКО

гарна як кров з молоком [гарна йак кроў з молоком] див. **КРОВ**

губи в молоці [губи в молоц'і] див. **ГУБИ**

дудлити горілку як молоко [дудлит' горілку йак молоко] див. **ГОРІЛКА**

здорова як кров з молоком [здо'рова йак кроў з молоком] див. **КРОВ**

лінивий – постав на голові гладишку молока, то воно скисне [ли'невий // постав на гулу'в'і гладишку мулу'ка / то ву'но с'кисне] див. **ГОЛОВА**

молоко і то через цидилок [мала'ко і то п'є 'чириз ци'дилок] 'не вживати алкогольних напоїв' [Арк'2003, с. 106]

молоко на губах не висохло [моло'ко на гу'бах не 'висохло] (Клубочин, Рівне) || [ше моло'ко на гу'бах не про'сохло] 'про юнака; рання закоханість хлопця' (Підлозці, Шменьки)

молоко не обсохло кругом рота [моло'ко не об'сохло кру'гом 'рота] 'про молодого хлопця, юнака' (Цумань)

молоко не обсохло, а вже в світ лізе [моло'ко ни об'сохло / а вже в с'віт л'ізе] 'надмірна цікавість та обізнаність малої дитини' (Острівок)

поставити на голові глечик з молоком, то воно скисне [постав на голо'в'і глечик з молоком / то во'но с'кисне] див. **ГЛЕЧИК**

пташиного молока не вистачає [йо'му 'т'іл'ки пта'шиного моло'ка не виста'чайє] (Дачне) || [т'іл'ки пта'шиного моло'ка не виста'чайє] 'про багату людину' (Підлозці, Собіщиці)

шукати кістку в молоці [шу'кайє косто'маху в молоц'і] (Брани) || [шу'кайє 'к'істку в молоц'і] див. **КІСТКА**

шукати шкварок в молоці [шу'кайє шк'варок в молоц'і] див. **ШКВАРКА**

як з козла молока [йак з коз'ла моло'ка] див. **КОЗЕЛ**

як кіт біля молока [йак к'іт 'коло моло'ка] див. **КІТ**

як кров з молоком / кров з молоком [йак кроў з мулу'ком] || [кроў з молоком] || [йак кров з мулу'ком] див. **КРОВ**

МОЛОТИ

меле аби молоти [меле а'би мо'лоти] 'говорити нісенітниці, пліткувати' (Кримне)

³⁰² МОЛОКИТА – один із видів верби

молоти безперестанку [меле биспирис'танку] 'багато говорити' (Гірники)
молоти що попало [мел'ат' шо по'пало] 'говорити нісенітниці, пліткувати' (Зарічне)

не кує, не меле [не ку'їє / не 'меле] див. **КУВАТИ**

не пече, не меле й так кипить [не'че / ни 'меле й так ки'пет'] див. **ПЕКТИ**
щось таке меле [шос' та'ке 'меле] 'говорити нісенітниці, пліткувати' (Карпилівка)

МОНАТІК

ти Монатік! [ти Мо'нат'ік] 'про нестандартну особу, якій чогось не вистачає' (Луцьк)

МОНАХ

в монахи записатися [в мо'нахи запи'савс'а] 'не вживати алкогольних напоїв' (Датинь)

як монах [йак ма'нах] 'неголений, непідстрижений і неакуратний чоловік' (Рівне, Бихів, Луків, Ярославичі)

МОР³⁰³

думка за мором, а смерть за плечима [думка за 'мором / а с'мерт' за пли'чима] див. **ДУМКА**

МОРГАЛА³⁰⁴

моргала виставити [мор'гала 'виставити] 'недоброзичливий погляд' (Прилуцьк)

МОРГАТИ

брехати і не моргнути [б'реше і не морг'не] див. **БРЕХАТИ**

МОРДА

збракла морда [заб'ракла 'морда] 'про жінку-п'яницю' (Ясенівка)

кірзова морда [к'ірзова 'морда] 'про чоловіка-п'яницю' (Видраниця)

морда – за три дні не обсереш [морда // за три дн'і ни об'сереш] 'про невродливу дівчину/жінку' (Машів)

морда – хоч пацюків бий [морда // хоч пац'ук'ів биї] 'про повного хлопця/чоловіка' (Микове)

морда як драглі [морда йак драг'л'і] 'зовнішній вигляд особи, яка постійно вживає алкоголь' (Загаї)

морда як торба гною [морда йак 'торба г'ноу] 'про невродливу дівчину/жінку' (Духче)

морда хоч цуценят бий [морда хоч цуце'н'ат биї] 'про здорового чоловіка' (Мала-Тур'я)

морда хоч шурів бий [морда хоч шчу'р'ів беї] 'про некрасиву людину' (Залізниця)

³⁰³ МОР – смерть

³⁰⁴ МОРГАЛА – очі

морду закупиздити [морду закупиздила] ‘про горду людину’ (Мала Глуша)
нагла морда [нагла морда] ‘про зухвалу людину’ (Луцьк)
підняти морду як кіт, що щура спіймав [підняв морду як кіт / що щура спіймав] ‘бути задоволеним, гордим’ (Зубильне)
синя морда [син’а морда] ‘про чоловіка-п’яницю’ (Посників)
скоро кора на морді поросте [скоро кура на морді поросте] див. **КОРА**
спита морда [спита морда] ‘про чоловіка-п’яницю’ (Березичі)
така морда, що щурів можна бити [така морда / що щурів мона бити] ‘про повного хлопця/чоловіка’ (Городок)
хитрий як єврейська морда [хитрий як єврейс’ка морда] ‘про хитру зухвалу людину’ (Довговоля)
щітка на морді виросла [щітка на морді виросла] див. **ЩИТКА**

МОРЕ

багато води до моря впливе [багато води до мор’а впливе] див. **ВОДА**
багатого правди як в морі піни [багато правди як на мор’і піни] див. **ПРАВДА**
і море по коліна, і море по плече [і море по кол’іна / і гори по плече] (Годомичі) || [і море по кол’іна / і море по плече] ‘про сміливу людину’ (Любешів)
йти як за море срати [їде як за море срати] ‘повільно пересуватися’ (Колки, Машів)
ложкою з моря води не вичерпати [ложкою з мор’а води не вичерпайеш] див. **ЛОЖКА**
море по коліна [море по кол’іна] (Головне, Тойкут) || [море по кол’іна] (Звиняче, Шменьки) || [море по кол’іно] (Здолбунів, Борохів) || [мов море по кол’іна] ‘про сміливу людину’ (Колодії)
на те щука в морі, щоб карась не дрімав [на те щука в мор’і / щоб карас’ни др’імав] див. **ЩУКА**
наробити як крапля в морі [наробили як крапл’а в мор’і] див. **КРАПЛЯ**
п’яному море по коліна [п’яному море по кол’іна] (Калинівка, Кричильськ, Полиці, Синове) || [море по кул’іна] (Ворончин, Гірники, Горохів, Заріччя, Полиці К-Кашир., Тойкут, Холопичі) || [море по кол’іно] ‘зовнішні ознаки п’яного чоловіка’ (Жабка)
піти як за море [піти як за море] ‘піти і довго не повертатися’ (Русів)
піти як за море срати [піти як за море срати] ‘т. с.’ (Колки, Чаруків)
роздайся море – жаба лізе [роздайс’а море // жаба лізе] ‘про гордих пихатих осіб’ (Клубочин)
роздійся море – жаба пливе [роздайс’а море // жаба пливе] ‘про гордих зухвалих осіб’ (Полапи)
синиця море запалила [синиця море запалела] див. **СНИЦЯ**
сльзьми моря не наповнити [сльзьми мор’а не наповниш] див. **СЛЬОЗИ**
червоне море [червоне море] ‘період менструації’ (Ясенівка)
як капля в морі [як капл’а в мор’і] див. **КАПЛЯ**

МОРКВА

в моркві найти [в моркві найшли] ‘про народження дитини’ (Полапи)

ніс як морквина [нис йак морк'вина] див. **НІС**
як у моркви бадилля [йак у моркви ба'дил':а] 'рідке волосся у жінок'
(Карпилівка К-Кашир.)

МОРОЗ

мороз по тілу [мо'роз по'т'ілу] 'про лякливо дівчину/жінку' (Любешів)
мороз по шкірі [мо'роз по ш'к'ір'і] (Тойкут, Чаруків) || [мо'роз по ш'к'уре] 'т. с.'
(Гірники)
мороз-сніжинка [мо'роз-сн'іжинка] 'не реагувати' (Ковель)
надутися як вош на морозі [на'дутис' йак вош на мо'роз'і] див. **ВОША**

МОРХЛЯК³⁰⁵

старий морхляк [ста'ри' морхл'ак] 'про людей старшого віку' (Велика
Осниця)

МОСКАЛЬ

дурний як москаль [дур'ній йак мос'кал'] 'про нерозумного чоловіка' (Прилуцьк)
як з москалями потеревенити [йак з москал'ами потеревенит'] 'вживати
нецензурну лексику' (Охлопів)

МОСКВА

за копійку вош до Києва погнати / вош до Москви (Києва, Луцька) загнати
[вош ду Моск'ви за'гнав би] || [за ку'п'і'їку вош ду Муск'ви за'гонит'] || [за ко'п'і'їку вош в
Моск'ву поже'не] див. **КОПІЙКА**

за копійку погнати блох до Москви [за ко'п'ейку поже'не блох до Моск'ви]
див. **КОПІЙКА**

тими хлопамі можна було вже дорогу до Москви виложити [тими хлу'пами
можна було вже ду'рогу ду Муск'ви 'вилужити] див. **ХЛОП**

МОТИКА³⁰⁶

напитися як мотика [на'питис'а йак мо'тика] 'напитися' (Луцьк)
руки як мотики [руки йак му'тики] див. **РУКИ**

МОТОР

хутка як мотор [хутка йак мо'тор] 'швидка в русі' (Луцьк)

МОТОЦИКЛ

як муха на мотоциклі [йак муха на мото'цикл'і] див. **МУХА**

МОТУЗКА

воли в'яжуть мотузками, а людей словами [воле 'ві'яжут' мотус'ками / а л'удей
сло'вами] див. **ВОЛИ**

коса як мотузка [ко'са йак мо'тузка] див. **КОСА**

³⁰⁵ **МОРХЛЯК** – зморщене тіло

³⁰⁶ **МОТИКА** – найдавніше ручне знаряддя для обробки ґрунту під посів у вигляді палиці,
звичайно з кам'яним або металевим клинком

МОХ

вкритися мохом [вк'ривс'а ʎмохом] 'про непідстриженого, неголеного чоловіка' (Самоволя)

мохом поріс [ʎмохом по'р'іс] 'про людей старшого віку' (Рудники)

як мох [йак мох] 'про рідке волосся' (Боровичі)

МОШКО³⁰⁷

заріс як Мошко [за'р'іс йак ʎмошко] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Корчин)

МРЕЦЬ

живий мрець [жи'виї мрець'] 'про кволого чоловіка' (Колки, Любешів)

мерцем ходити [мер'ц'ом ʎходит'] 'т. с.' (Острівок)

ходячий мрець [хо'д'ачий мрець'] (Коршів, Цумань, Брани) || [хо'д'ечий мрець'] 'бути хворобливим, нездоровим' (Седлище)

МУДРАГЕЛИК

мудрагелик головатий [мудра'гелик голу'ватий] 'про розумну людину' (Мала-Тур'я)

МУДРІШЕ

що шустріше, то мудріше [шо шуст'р'іше / то муд'р'іше] див. **ШУСТРІШЕ**

МУДЬ³⁰⁸

здоровий як мудь [здо'ровий йак муд'] 'про статурного високого чоловіка' (Броди)

М

МУЖ

добра жінка мужові своєму вінець, а зла – кінець [добра ʎж'інка ʎмужов'і сво'їєму в'інец' / а зла // к'інец'] див. **ЖІНКА**

муж і жона – одна сатана [муж і жо'на // од'на сата'на] 'подібність між подружжям' (Мала Глуша, Мар'янівка)

МУЖИК

моцний мужик [моцний му'жик] 'про здорового чоловіка' (Мала Глуша)

мужик як жаба, а крепший як баба [му'жик йак ʎжаба / а к'репший йак ʎбаба] 'фізична сила чоловіка' (Клубочин, Цумань)

мужик як жаба, але дужчий за бабу [му'жик йак ʎжаба / ʎали ʎдушчий за ʎбабу] 'зовнішні ознаки чоловіка' (Хрипськ)

потягається – ніхто не догадається: значиться мужика хочеться, якщо великий, то один, якщо маленький, то два [путь'а'гайец':а // ни'хто ни дуга'даец':а // значиц':а мужи'ка ʎхочец':а / йак'шо великий / то один / йак'шо ма'лен'кий / то два] 'про інтимні стосунки між чоловіком і жінкою' (Підманове)

³⁰⁷ МОШКО – прізвисько місцевого жителя

³⁰⁸ МУДЬ – невихована людина, грубіян

статний мужик [с'татний му'жик] 'про вродливого хлопця' (Кримне, Куснище)

як мужик толковий, то толковий у всьому [йак му'жик тол'ковий / то тол'ковий у в'с'ому] 'бути порядним; не зраджувати' (Кримне)

МУЗЕЙ

з тилу ліцей, з пшоду музей [с'тилу л'іцеум / с'пшоду музеум] див. **ЛІЦЕЙ**
таких друзей на три букви в музей [так'іх дру'з'ей на три 'букви в му'з'ей]
див. **ДРУЗІ**

хороше як у музеї [хуру'ше йак в музеї] 'охайність і порядок в оселі' (Топільне)

хоч в музей веди [хоч в музеї ве'ди] 'т. с.' (Луків)

МУЗИКА

весело було, як батька ховали: музика грала, цукерки давали [весело було йак / 'бат'ка ху'вали / 'музика г'рала цу'к'ерки да'вали] див. **БАТЬКО**
що робив, що музику слухав [шо ро'бив / шо 'музику с'лухаў] 'щось мало зробити' (Мала-Тур'я)

МУКА (борошно)

з тої муки не будуть палюнки [з тойі му'ки не 'будут' пал'унк'е] 'нічого не вийде' (Полапи)

місила Галя тісто – мука на заборі [м'ісила 'Гал'а т'істо // му'ка на за'бор'і]
див. **ГАЛЯ**

піти як Пестина по муку [пуш'ла йак Пис'тина по му'ку] див. **ПЕСТИНА**

МУКИ (страждання)

вродитися на муку [вро'дилос'а на му'ку] 'про народження дитини' (Воєгоща)
молоти як на муках [меле йак на му'ках] 'говорити нісенітниці' (Підгайці)
плести як на муках [пле'те йак на му'ках] 'т. с.' (Корчин)

МУЛ (тварина)

мовчати як мул [мов'чат' йак мул] 'про мовчазну особу' (Іваничі)

МУЛ (осад)

набратися як жаба мулу / як жаба мулу [йак 'жаба мулу наб'равс'а] || [наб'равс'а йак 'жаба мулу] || [йак 'жаба мулу] || [наб'равс'а йак 'жаба мулу] || [вже наб'ралас' йак 'жаба мулу] див. **ЖАБА**

наїстися як жаба мулу [на'йівс'а йек 'жаба мулу] див. **ЖАБА**

напитися як жаба мулу [на'пивс'а йак 'жаба мулу] див. **ЖАБА**

пузо відвісити як лин мулу [пузо в'ід'в'ісиў йак лин мулу] див. **ПУЗО**

скакати заміж, як жаба в мул [скаче 'замуж / йак 'жаба в мул] див. **ЗАМІЖ**
як лин мулу [йак лин мулу] див. **ЛИН**

МУЛЬТИК

як баба-яга з мультика [баба-йа'га з мул'тика] див. **БАБА-ЯГА**

МУМІЯ

німа як мумія [н'іма йак мум'ія] 'про мовчазну жінку' (Смідин)
ходити як мумія [ходит' йак мум'ія] 'про кволу, худу дівчину/жінку' (Ярославичі)

МУР

жінка як мур [ж'інка йак мур] див. **ЖІНКА**
здоровий як мур [здоровий йак мур] / [здоров'їй йак мур] 'про здорового чоловіка' (Мирне, Звиняче)
стійкий як мур [ст'ійкий йак мур] 'про терплячу людину' (Шменьки)

МУРАВА³⁰⁹

піти під мураву [п'іти н'ід мура'ву] 'померти' [Арк'2005, с. 70–71]

МУРАХА

жінка як мурашечка [жонка йак му'рашечка] див. **ЖІНКА**
мурашки йдуть по тілу [му'рашк'і йдут' по 'т'ілу] (Велика Осниця) || [му'рашки по 'т'іл'і] (Осівці) || [му'рашки по 'т'ілу] (Грабовець) || [мурашки по тілі] (Яворів) || [му'рашк'е по в'с'ому 'т'ілове] (Любешівська Воля) || [му'рашки ну 'т'іл'і 'б'ігайт'] (Велика Глуша, Цумань) || [му'рашк'е по 'т'ілове] 'про лякливую особу' (Седлище)
мурашки по тілі [му'рашк'і ну 'т'іл'і] 'т. с.' (Котів, Торчин)
мурашки по шкірі [му'рашки ну ш'к'ір'і] 'т. с.' (Ворончин)
працьовита як мураха [робот'ашча му'раха] 'про працьовиту людину' (Калинівка, Мар'янівка)
працювати як мурахи [пра'ц'уйут' йак му'рахи] 'т. с.' (Воєгоща)
роботяща як мурашечка [та'ка робот'ашча йак му'рашечка] 'т. с.' (Юрово)
старатися як мурашка [ста'райец':а йак му'рашка] 'т. с.' (Луцьк)
талія як в мурахи [тал'ія йак в мурав'ія] див. **ТАЛІЯ**
трудитися як мурашка [т'рудитц':а йак му'рашка] 'про працьовиту людину' (Годомичі, Смідин)

МУРЗА³¹⁰

страшна як мурза [страшна йак мур'за] 'про неохайно вдягнуену, брудну дівчину/жінку' (Борове)

МУХА

боятися як собака мухи [бо'йіц':а йак со'бака м'ухи] див. **СОБАКА**
брехати як псові мух лапати [бре'хати йак п'сов'і мух л'апати] див. **ПЕС**
будуть люди, якщо мухи не з'їдять [будут' л'уди / йакшо м'ух'і не зій'д'ат'] див. **ЛЮДИ**
в руках мухи сплять [в ру'ках м'ухи сп'л'ат'] див. **РУКИ**
віл робив, а муха на розі сиділа [в'іл робив / а м'уха на розу сид'іла] див. **ВІЛ**

³⁰⁹ МУРАВА – густа молода трава

³¹⁰ МУРЗА – бути замурзаним, брудним

ворушитися як муха в смолі [во'рушиц':а йак 'муха в смо'л'і] 'зробили дуже мало з певних причин' (Нова Вишва)

довольна як муха в тепло [ду'вол'на йак 'муха в теп'ло] 'про радісну жінку' (Годомичі)

довольний як слон мухою [до'вол'ній йак слон 'мухойу] див. **СЛОН**

і мухи не троне [і 'мух'і не т'роне] (Кричевичі) || [мухи не об'їдит'] 'про добру людину' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

йти як сонна муха [йде йак 'сон:а 'муха] 'про повільну людину' (Велика Осниця)

крутитися як муха в окропі [к'рутиц':а йак 'муха в ок'роп'і] 'про працювиту жінку' (Смідин, Постійне)

лиха муха [ли'ха 'муха] 'допікати словом' (Брани)

муха вкусила [муха вку'сила] 'швидко піднятися і втекти' (Заріччя)

муха-цокотуха [муха-цоко'туха] 'про балакучу жінку, базіку' (Ботин)

мухи в носі [мухи в 'нос'і] 'про горду людину' (Полиці)

мухи в носі грають [мух'і в 'нос'і г'райут'] 'т. с.' (Боровичі, Липляни)

мухи не зачепити [мухи ни за'чепит'] 'про спокійного чоловіка' (Володимир-Волинський, Острівок)

мухи не образити [мухи не образит'] 'добра людина' (Крижівка)

мухи не скривдити [мухи не ск'ривдит'] 'т. с.' (Цумань)

мухи пальцем не скривдити [мухи 'пал'цем не ск'ривдит'] 'про чесну людину' (Бужани)

навіть мухи не обідити [нав'іт' 'мухи не об'їдит'] 'про спокійну людину' (Гірка Полонка)

надоїдлива муха [надо'їдлива 'муха] 'бути невдоволеною' (Глухи, Рудники)

наче муха в окропі [наче 'муха в ок'роп'і] 'про молоду спритну невістку' (Бужани)

не плутати мухи з борщом [не плута'й 'мух'і з бор'шчом] 'неправда' (Світязь)

під мухою [пуд 'мухойу] 'бути в алкогольному сп'янінні' [Арк'2003, с. 107]

повертатися як муха в смолі [повер'тайец':а йак 'муха в смо'л'і] (Калинівка, Турійськ) || [йак 'муха в сму'л'і] 'повільно пересуватися' (Холопичі)

повзти як сонна муха [пов'зе йак 'сон:а 'муха] 'повільно рухатися' (Овадне, Замшани, Постійне)

роздерти як пси муху [розде'рут' йак пси 'муху] див. **ПСИ**

рухатися як муха в маслі [рухайец':а йак 'муха в мас'л'і] 'повільність' (Горохів)

сварливі мухи [свар'лив'і 'мух'і] 'сваритися, вживати нецензурну лексику' (Гута-Боровенська)

свекор – грім, а свекруха – уїдлива муха [с'векор / гр'ім / а свек'руха // у'їдлива 'муха] див. **СВЕКОР**

свекруха – ряба муха, пече очі [свик'руха ра'ба 'муха / ни'че 'гоч'і] див. **СВЕКРУХА**

спить і чує як муха летить [спит' і 'чує йак 'муха ле'тит'] 'чутливий сон' (Карпилівка)

спритна як муха в сметані / як муха в сметані [сп'ритна йак 'муха в сме'тан'і] 1) 'про повільну людину' (Мощена) || [йак 'муха в сме'тан'і] 2) 'повільно пересуватися' (Вовничі)

спритний як муха в хамулі [сп'ритний йак 'муха в ха'мул'і] 'про ліниву людину' (Звиняче)
ходить як муха до меду [ходить' йак 'муха до'меду] 'дуже часто' (Полапи)
як муха в борщі [йак 'муха в бор'шч'і] 'дуже швидко рухатися' (Маневичі)
як муха в затирці [йак 'муха в'затирци] 'т. с.' (Нова Руда)
як муха в маслі [йак 'муха в'масл'і] (Любитів) || [рухайец':а йак 'муха в'масл'і] 'про повільну людину' (Корчин)
як муха в меді [йак 'муха в'мед'і] 'т. с.' (Колодеже)
як муха в окропі обертатися [йак 'муха в ок'рон'і обир'тайіц':а] 'про працювиту жінку' (Машів)
як муха в сметані [йак 'муха в сметан'і] 'повільно пересуватися' (Вовничі)
як муха в смолі [йак 'муха в'смол'і] 'т. с.' (Старий Загорів, Береськ, Бужани)
як муха в тепло [йак 'муха в'теп'ло] 'людина, якій постійно щастить' (Рудники)
як муха на мотоциклі [йак 'муха на'мотоцикл'і] 'про спокійну жінку' (Ярославичі)
як муха по хамулі [йак 'муха по'ха'мул'і] 'про повільну людину' (Мирне, Коршів)
як та муха [йак та 'муха] 'про працювиту жінку' (Клубочин)

МУХОМОР

старий як мухомор [ста'рий йак мухо'мор] 'про людей старшого віку' (Коршів)

МУЦ³¹¹

дівка як муц [д'івка йак муц] див. ДІВКА

М'ЯСО

від м'яса буде дупа лиса [вуд мн'еса 'буде 'дупа л'еса] 'поправлятися' (Гуща)
не риба, не м'ясо [не 'риба / не 'м'ясо] див. РИБА

Н

НАБРАТИСЯ

за чим поженешся, того наберешся [за чим пожи'нес':а, 'того наби'рес':а] див. ПОЖЕНЕШСЯ

НАБІР

набір костей і ложка крові [на'бір 'кост'ів і 'лошка к'ров'і] 'про худу людину' (Володимир-Волинський)
суповий набір [суповий на'бор] 'т. с.' (Полапи)

³¹¹ МУЦ – невеличкий кінь

НАВІЖЕНА

кричати як навіжена [кри'чит' йак нав'іжена] 'про сердиту людину' (Любешівська Воля)

НАГАДИТИ

нагадити і не прибрати [на'гадив і не приб'рав] 'про поганого господаря' (Заріччя)

НАГЛИЦЯ³¹²

найти на себе наглицю [на'шов на |себе |наглиц'у] 'закінчити життя самогубством' (Підманове)

НАГУЛЯНЕ

взяти з нагуляним [вз'ав з на'гул'аним] 'одружитися на жінці з дитиною' (Підлозці)

НАДІЯ

при надії [при на'д'ійі] (Посників, Смідин, Мала-Тур'я, Брани, Турійськ, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Липляни, Мала Глуша, Підлозці, Собіщиці, Лаврів, Здолбунів, Колодії) || [бути при на'д'ійі] (Цумань, Усичі) || [з на'д'ійейу] 'про жінку, яка завагітніла' (Олександрія)

НАДСІВСЯ

наївся аж надсівся [на'йівс'а аш над'с'івс'а] див. **НАЇВСЯ**

Н

НАДУТИСЯ

наїстись і надутись [на'йілас' і на'дулас'] див. **НАЇСТИСЯ**
ходити надутому [|ходе на'дутьі] 'про мовчазного ображеного чоловіка' (Милятин)

НАЖЕРТИСЯ

нажерся аж тріщить [на'жерса аш три'щит] 'переїсти' (Велика Осниця)

НАЗНАЧЕНО

йому так назначено [йу'му так наз'начано] 'передчуття смерті' (Бихів)

НАЇСТИСЯ

наївся аж надсівся [на'йівс'а аш над'с'івс'а] 'переїсти' (Синове)
наївся, що вже лізе [на'йєвса, шо вже ни 'л'ізе] 'т. с.' (Велика Осниця)
наїстись і надутись [на'йілас' і на'дулас'] 'про дівчину, яка завагітніла не в шлюбі' (Холопичі)

НАЙДЮК³¹³

брати з найдюками [бе'ре з найд'у'ками] 'одружитися на жінці з дитиною' (Корчин)

³¹² НАГЛИЦЯ – «нагла смерть», самогубство

³¹³ НАЙДЮК – байстрюк, позашлюбна дитина

НАЙС³¹⁴

вері найс [*вер'і найс*] ‘красива дівчина’ (Шепетівка)

НАКЛЕП

наклеп наводити [*наклепи на'водит'*] ‘про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку’ (Датинь)

НАКОВЕРТ³¹⁵

як наковерт [*йак нако'верт*] ‘про лисого чоловіка’ (Любохيني)

НАМАЛЬОВАНО

гарний як намальований [*гарний йак нама'л'ований*] || [*гарний йек нама'л'ований*] див. **ГАРНИЙ**

така хороша як намальована [*та'ка ху'роша йак нама'л'ована*] див. **ХОРОША**

хороша як намальована [*хо'роша йак нама'л'ована*] див. **ХОРОША**

хороший як намальований [*хо'рошиї йак нама'л'ований*] див. **ХОРОШИЙ**

як намальована [*йак нама'л'ована*] (Бихів, Кримне, Луків, Гірники, Воєгоща, Смолярі Старовиж., Привітне, Холопичі, Ратнів, Гайове, Мала Глуша, Мар'янівка, Коршів, Озерці, Любитів, Любешівська Воля, Собіщиці, Підлозці, Рудники, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Воротнів) || [*йак ма'л'ована*] ‘про вродливу дівчину’ (Острівок)

як намальовані [*йак нама'л'ован'і*] ‘про вродливих дітей’ (Полиці)

як намальовано [*йак нама'л'овано*] ‘про красиву струнку дівчину’ (Липляни)

Н

НАМИСТО

гарна як свиня в намисті [*гарна йак сви'н'а ъ на'мист'і*] див. **СВИНЯ**

красива як намистина [*кра'сива йак намис'тина*] ‘про вродливу дівчину’ (Млинів, Дачне)

очі як намистинки [*оч'і йак намистинки*] див. **ОЧІ**

шия з намистом, голова зі свистом [*ши'я з на'мистом / голо'ва з'і с'вистом*] ‘про нерозумну людину’ (Небіжка)

НАПИТИСЯ

напилася я п'яна [*нап'ілас'а ъа п'йана*] ‘алкогольне сп'яніння’ (Довгошиї)

напитися до нестями [*напи'лас' до нес'т'аме*] ‘бути дуже п'яним’ (Любешівська Воля)

НАПРАВИТИ

погана бий, щоб сі направила, добра бий, щоб сі не спортила [*по'гана биї / шоп с'і нап'равила / добра биї / шоп с'і ни с'портила*] див. **БИТИ**

³¹⁴ НАЙС – з англійської мила, приємна

³¹⁵ НАКОВЕРТ – макогін, дерев'яний товкач

НАПХАТИСЯ

напхатися, що сісти не можна [нап'хавс'а / шо |с'істи ни |можна] 'переїсти' (Ворончин)

НАРАЛЬНИК³¹⁶

ніс як наральник [н'іс йак на'ралник] див. НІС

НАРИТНИКИ³¹⁷

вирядитися як свиня в наритники [вир'адилас'а йак сви'н'а в на'ритники] див. СВИНЯ

НАРКОТ³¹⁸

наркот спитий [нар'кот с'питий] 'про чоловіка-п'яницю' (Воєгоща)

НАРОДИТИ

народила і не облизала [врудила // ни вбли'зала] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 83]

НАРОДИТИСЯ

хто не народився, той не вмер [хто ни ро'дивс'а / той і ни вмер] 'смерть' (Воєгоща)

НАРЦИС

нарцис гордий [нар'цис |гордиї] 'про горду людину' (Веселе)
самозакоханий нарцис [самоза'коханий нар'цис] 'про акуратного хлопця' (Скарабарівщина)

НАСІННИК³¹⁹

старий насінник [ста'риї на'с'ін:ик] 'про неодруженого чоловіка' (Хобултова)

НАСІННЯ

з'їсти насіння від гарбуза [зйїла на'с'ін:а в'ід гарбу'за] 'про жінку, яка завагітніла' (Млинів)

НАСТОВБЕЧИТИ³²⁰

настовбечити лишнього [настоу'бечити |лишн'ого] 'говорити нісенітницю' [Арк'2003, с. 102]

³¹⁶ НАРАЛЬНИК – змінна частина робочого органа ґрунтообробних знарядь

³¹⁷ НАРИТНИКИ – частина кінської зброї, що утримує хомут або шлею від сповзання на шию (під час спуску з гори і т. ін.)

³¹⁸ НАРКОТ – те ж саме, що наркоман

³¹⁹ НАСІННИК – рослина, плід рослини, а також зерна, бульби і т. ін., залишені на насіння

³²⁰ НАСТОВБЕЧИТИ – те ж саме, що наговорити

НАСТЯ

хваста-маста баба Настя [x'васта-маста |баба |Нас'т'а] див. **БАБА**
ходить як Максим із Настею [ход'ат' йак Мак'сим з |Настейу] див. **МАКСИМ**
як швидка Настя [йак швид'ка |Нас'т'а] 'швидкість у русі' (Заріччя)

НАТОПТАТИСЯ

натоптатися аж дихати запирає [натоп'тавса ажш |дихат' запи'райе]
'переїсти' (Вітковичі)

НАТУРА³²¹

жидівська натура [жи'д'ів'с'ка на'тура] 'про жадібну людину' (Рудники)
пуста натура [пуста на'тура] 'про злу жінку' (Клубочин)

НАУМ

батько Наум наведе на ум [бат'ко На'ум наведе на ум] див. **БАТЬКО**

НАУКА

до дяка в науку [до д'а'ка в науку] див. **ДЯК**

НАЧАЛЬНИК

зробіть мене начальником, свинею я сам стану [зру'б'іт' |мене на'чал'ником / свин'ойу йа сам с'тану] 'показати приховані, негативні риси характеру' (Ковель)

НЕБЕСА

відійти на небеса [в'ід'ій'шов на неб'еса] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Луків)

сім верстов до небес і все пішки [с'ім верст до неб'ес і все |п'ішки] див. **ВЕРСТВА**
сіяв батько овес, а я впав з небес, овес зійшов, а я встав, додом пішов
[с'ійав |бат'ко о'вес / а йа впав з |небес / о'вес зій'шов / а йа встав / ду'дом пу'шов] див. **БАТЬКО**

НЕБО

великий аж до неба [ве'ликиї аж до'неба] 'про високу людину' (Доросині)
високий до неба [ви'сокиї ду'неба] 'т. с.' (Брани, Велика Осниця)
високий до неба, дурний як не треба [ви'сок'і ду'неба / дур'ниї йак ни т'реба] || [ви'сока ду'неба / а дур'на йак ни т'реба] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (Клубочин, Велика Осниця)
впала вже її звізда з неба [вже й'її з'в'ізда з'неба] див. **ЗВІЗДА**
грошей як зірок на небі [гро'шей йак |зореї на'неб'і] див. **ГРОШІ**
до неба хоче дістати [до'неба |хоче д'іс'тати] 'про високу людину' (Яворів)
ждати манну з неба [жде |ман:у з'неба] див. **НЕБО**
з неба впасти [з'неба впасти] || [з'неба в'пало] 'народження дитини' (Воєгоща, Олександрія)
задерти носа до самого неба [за'дерла |носа до са'мого |неба] див. **НІС**

³²¹ НАТУРА – характер

зірку з неба дістати [з'ірку з неба достати] || [тобі шо з'ірку з неба] див. ЗІРКА

зіронька на небі появилася [з'ірун'ка на неб'і пуйавилас'] див. ЗІРОНЬКА на сьомому небі від щастя [на с'омому неб'і від шчас'т'а] (Жиричі, Карпилівка) || [йак на с'омому неб'і] 'людина, якій постійно щастить' (Рівне) очі мов зіроньки на небі сяють [оч'і мов з'ірон'к'і на неб'і с'айут'] див. ОЧІ піти на небо до Бога [п'ішла на небо до Бога / а там шо заробила] 'померти' (Бобрин)

хотіти (ждати) манни з неба / чекати манни небесної [хоче ман:и з неба] || [жде ман:и з неба] див. МАННА

хотіти зірку з неба [хоче з'ірку з неба] див. ЗІРКА

хотіти місяць з неба [хоче м'іс'ац' з неба] див. МІСЯЦЬ

що на небі зірочок, то на землі людочок [шо на земл'і зорочок / то на зимл'і л'удочок] 'дуже багато' (Полапи)

якби люди не вмирали, то б небо підперли [к'еп л'уди ни вмирили / то вже б небо пудп'ерали] див. ЛЮДИ

якби міг, то й небо прихилив [якби м'іг / то й небо прихилив] 'про щедрю людину' (Бужани)

НЕВДАХА

невдаха безталанний [невдаха безта'лан:и] 'про нещасливу людину' (Брани)

НЕВІСТКА

любити невістку як дощ серед літа [л'убит' не'вістку йак дощ с'еред л'іта] 'родинні, некровні стосунки' (Олександрія)

невістка – добра хвістка [ни'вістка // добра х'вістка] 'про невістку' (Годомичі)

невістка – чужа кістка [не'вістка, то чужа к'істка] (Загаї, Вітковичі) || [не'вістка йак чужа к'істка] (Велика Осниця) || [не'вістка // чужа к'істка] (Велика Осниця, Карпилівка, Дюксин, Любешівська Воля, Гірка Полонка, Маневичі, Жиричі, Седлище, Жиричі, Топільне) || [не'вістка йак в 'горл'і к'істка] (Жомарове Ратнів.) || [не'вестка йак чужа к'істка] (Юрово) || [не'вістка / в 'горл'і к'істка] (Кримне) || [не'вістка йак в 'горл'і к'істка] (Любитів) || [ни'вістка // чужа к'істка] 'т. с.' (Жабка, Воєгоща, Машів, Лобачівка, Полиці, Нова Руда, Городині, Милятин, Калинівка, Любешів)

невістка як в горлі кістка, а зять любить взять [не'вістка йак в 'горл'і к'істка / а з'ат' л'убит' вз'ат'] 'з поганого краще не стане' (Турійськ)

невістка як жар-птиця [ни'вістка йак жар-п'тиц'а] 'про молоду спритну невістку' (Вільхівка)

невістка – то чужа кістка [ни'вістка // то чужа к'істка] (Звиняче) || [не'вістка / чужа к'істка] 'родинні, некровні стосунки' (Олександрія, Новосілки)

невісточка як квіточка [ни'вісточка йак к'віточка] 'про молоду невістку' (Великий Курінь, Велика Осниця)

свіжоспечена невістка [св'іжоспечена не'вістка] 'т. с.' (Лобачівка)

у дочки хороші очки, а в невісточки хліба з'істочки [у дочки хо'роши очки / а ду не'вісточки хл'іба з'істочки] див. ДОЧКА

як з невісткою сваритися, то на піч дивитися, а як із зятем сваритися, то на двері дивитися [йак з не¹в'істкоюу сва¹рис'а / то та¹ки на п'іч ди¹вис'а / а йак з¹ат'ом сва¹рис'а / то на д¹вери ди¹вис'а / бо з'ат' пуп¹ре з¹хати] 'родинні стосунки' (Залухів)

НЕВІЛЬНИК

з невільника нема робітника [з не¹вол'ника ни¹ма ро¹ботн'іка] 'про поганого працівника' (Полапи)

НЕВОЛЯ

плаче як риба в неволі [п¹лаче йак ¹риба в не¹вол'і] див. **РИБА**

НЕГОДА

йому і негода осяяна сонцем [йу¹му і не¹года о¹с'айана ¹сонцем] 'людина, якій постійно щастить' (Мала-Тур'я)

НЕ ГОДНА

не годна заснути [не¹годна зас¹нути] 'втрата сну через якусь причину' (Полапи)

НЕГР

пахати як негр [п¹аше йак ¹н'ег'ір] 'про працюючого чоловіка' (Машів)

НЕГІЛЕЙДА³²²

ото вже негілейда [о¹то вже не¹г'ілейда] 'про неакуратну людину' (Любохيني)

НЕДІЛЯ

Бог неділю, чорт роботу [Бог не¹д'ілу / чорт ро¹боту] див. **БОГ**

в неділю родитись [в не¹д'ілу ро¹дилас'а] 'про ліниву жінку' (Замшани)

кривава неділя [кри¹вава ни¹д'іла] 'період менструації' (Холопичі)

настала біла неділя, і я окуліла [наста¹ла бй¹ла ни¹д'іла / ди й йа оку¹ліла] 'змерзнути на Вербну неділю' (Клубочин)

сім неділь на тиждень справляти [с'ім ни¹д'іл' на ¹тижден' справ¹л'айе] 'про ліниву людину' (Острівок)

НЕДОБІР

за перебор буде недобор / за перебор Бог дасть недобор [за пере¹бор ¹буде ни¹до¹бор] || [за пере¹бор Бог дас¹т' ¹недо¹бор] || [за пере¹б'ір да¹є Б'іг не¹до¹б'ір] || [за пере¹б'ір бу¹вайє не¹до¹б'ір] || [в'ід ве¹ликого пере¹бору ¹буде не¹до¹б'ір] див. **ПЕРЕБІР**

НЕДОГОДА

людина-недогода [л'у¹дина // ни¹ду¹года] 'про людину, яку нічого не влаштує' (Привітне)

недогода моїй бабці ні на печі, ні на лавці [недо¹года мо¹йй ¹бабці ¹ні на п¹ечі / ¹ні на ¹ла¹вці] 'про особу, якій ніколи не вгодиш' (Григоровичі)

³²² НЕГІЛЕЙДА – те ж саме, що неакуратна людина

НЕДОРІЗАНА

кричати як недорізана [кри^лчит' йак нидо^р'ізана] (Гайове, Гірники, Луків) || [ре^лве йак нидо^р'ризана] 'про голосну, крикливу жінку' (Гірники)

НЕДОТЕПНА

стала недотепна [стала неду^ттепна] 'збожеволіла' (Бобрин)

НЕДЯКУВАНИЙ

прийти непрошеним, піти недякуваним [п^рейдиш напро^шениї / ^лн'їдеш ни^д'екуваниї] див. **НЕПРОШЕНИЙ**

НЕЛЮБ

з нелюбом жити як в пеклі гнити [з^нел'убом ^лжети йак в ^лпеклі ^лгнити] 'про відносити між подружжям; вийти заміж за нелюба' (Полапи)

не думала, не гадала, за нелюба попала [не ^лдумала / не га^лдала / за ^лнел'уба по^лпала] 'вийти невдало заміж' (Полапи)

НЕМОВЛЯ

спати як немовля [спит' йак немов^л'а] 'міцний сон' (Собіщиці, Цумань)

стидливий як немовля [стид^лливе йак немов^л'а] 'про сором'язливих' (Олександрія)

як немовля після купелі [йак немов^л'а ^лн'іс'л'а ку^пел'і] 'міцний сон' (Рудники)

НЕНАСИТЬ

ненасить господня [не^лнасит' гост^под^н'а] 'про жадібну людину' (Звиняче)

Н

НЕНЗА

плакати як ненза [п^ллаче йак ^лненза] 'голосно плакати' (Луків)

НЕНОРМАЛЬНИЙ

верещати як ненормальний [вириш^лчит' йак ненор^лмал'нії] 'про голосного, крикливого чоловіка' (Чаруків)

НЕПОКАЮЩЕ

б'юще – непокающе [бу^лйушче // ни^пу^лкайушче] 'пологи: жінки бояться, але народжують' (Липне)

НЕПОТРІБ

непотріб – як стара галоша [ни^лпотриб // йак ста^ра га^ллоша] 'про людей старшого віку' (Прип'ять)

НЕПОТРІБНА

нікуди не потрібна [ни^куда ни^пут^р'їбнайа] 'про людей старшого віку' (Турійськ)

НЕПРОШЕНИЙ

прийти непрошеним, піти недякуваним [п^рейдиш напро^шениї / ^лн'їдеш ни^д'екуваниї] 'про непрошених гостей' (Підманове)

НЕРАХА³²³

в хаті як в нерахи [в'хат'і йек в ни'рах'і] див. ХАТА

запустити себе як нераха [запус'тив себе йак та не'р'аха] 'неголений, непідстрижений і неакуратний чоловік' (Чаруків)

нераха з нерах [ни'раха з ни'рах] 'про неакуратну людину' (Комарове Манев.)

нераха як собака [ни'раха йак со'бака] 'т. с.' (Полапи)

нераха як циган [нираха йак циган] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Плоска)

як нераха [йак ни'раха] 'т. с.' (Колки)

НЕРВИ

жінка із залізними нервами [ж'інка із зал'ізними 'нервами] див. ЖІНКА

залізні нерви [нерви жел'із'ні] (Чаруків) || [жи'л'ізні 'нерви] (Звиняче, Коршів, Острівці) || [зал'із'ні 'нерви 'маїе] 'про терплячу людину' (Бужани, Доросині)

мати залізні нерви [маїе зал'із'ні 'нерви] 'т. с.' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

нерви як камінь [нерви йак 'кам'ін'] 'т. с.' (Борохів)

стальні нерви [стал'ни 'нерви] 'т. с.' (Борове)

НЕСЛЕЯ³²⁴

хазяїн як неслея [хаз'айін би нес'лейа] див. ХАЗЯЇН

НЕСТИ

нести себе [не'се се'бе] 'про горду людину' (Підгайці)

нести спочити [не'сут' спочити] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Комарове Ратнів.)

НЕХЛЮЙ³²⁵

ой ти нехлюй [ой ти нех'л'уйу] 'неакуратна людина' (Остріжець)

НЕХЛЮЯ

нехлюя – зроду нехлюя [них'л'уйа // з'роду них'л'уйа] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Воєгоща)

нехлюя нирашлива [них'л'уйа ни'р'ашлива] 'т. с.' (Олександрія)

нехлюя як свиня в болоті [них'л'уйа йак свин'а в болоти] 'т. с.' (Нова Руда)

ходить як нехлюя [ходить' йак них'л'уйа] 'т. с.' (Мельники)

НЕХОРИЗНА³²⁶

але й нехоризна [але й нexo'ризнайа] 'про невродливу дівчину/жінку' (Бір)

³²³ НЕРАХА – неакуратна особа

³²⁴ НЕСЛЕЯ – те ж саме, що поганий господар

³²⁵ НЕХЛЮЙ, НЕХЛЮЯ – неакуратна особа

³²⁶ НЕХОРИЗНА – некрасива жінка

НЕЧИСТИЙ

віддати душу нечистому [oɪd:av ɪдушу нѳчѳстому] (Острівці) || [v'ɪd:av ɪдушу ɪчортов'ї] 'самогубство' (Милятин)

НЕЩАСНА

як нещасна [ɲак неш'часна] 'про невродливу дівчину/жінку' (Милятин)

НЕЩАСНИЙ

бідний-нещасний [б'їднѳ-не'щаснѳ] див. **БІДНИЙ**

НЕЩАСТЯ

нещастя якесь [не'щасцѳ':а ѳа'кес'] 'про нещасливу людину' (Кукли)

НЕТ

зійти на нет [зо'ѳти на'нет] 'про кволу людину' [Арк'2003, с. 94]

НИБОРАКА³²⁷

ниборака слабий [нибу'рака сла'бейка] 'бути хворобливим, нездоровим' (Любешівська Воля)

НИВА

щедра нива [ш'чедра ѳак ɪнива] 'про щедру людину' (Доросині)

що вродить нивка – не заробить Сєвка [шо в'родет' ɪневка // ни за'робет' 'С'елка] 'скільки б людина не працювала на землі, немає гарантії про майбутній врожай' (Полапи)

як нива щедра [ѳак ɪнива ш'чедра] 'про щедру жінку' (Мала Глуша)

НИКАТИ³²⁸

ледь никати [лед' ɪникаѳе] 'передчуття смерті' (Кримне)

НИТКА

брови як нитки [б'рови ѳак ɪнитк'ї] || [б'рови ѳак ɪниточка] див. **БРОВИ**

життя держиться на ниточці [жѳ'т'а ɪдержѳцѳ':а на ɪнѳтоцѳ':ї] див. **ЖИТТЯ**

змерзнути до ниточки [змерз до ɪниточки] 'змерзнути' (Колки)

змокнути до ниточки [з'мокла до ɪниточки] 'змокнути' (Любешів)

змокнути до послїдньої нитки [з'мокнути ду пас'л'едн'уѳї ɪнитки] 'т. с.' (Бихів)

куди голка, туди й нитка [ку'да ɪголка / ту'ди ɪ ɪнитка] див. **ГОЛКА**

ніде сухої нитки не мати [н'їде су'хої ɪнитки ни'ма] 'змокнути' (Головне)

³²⁷ НИБОРАКА, НЕБОРАКА – людина, становище або вчинки, дії якої викликають співчуття

³²⁸ НИКАТИ – ходити, рухатися без діла, без мети; тинятися

промокнути до нитки [про|мок до |нитки] (Ворончин, Синове, Луцьк, Острівок) || [мокра ду|нетке] 'т. с.' (Гірники)

спитися на нитку [с'пивс'а на |нитку] 'говорять на чоловіка, який постійно вживає спиртні напої' (Звиняче)

ткати на тонку нитку [тче на |тонку |нитку] 'передчуття смерті' (Машів)

тонка як нитка [тонка йак |нитка] 'про худорляву дівчину' (Броди)

НИЦІ

жити як ниці [жи|вут' йак |н'ішч'і] 'бідність' (Жабка)

НІЖ

гостра як ніж [гостра йак н'іж] 'про злу людину' (Золочівка)

сердитий як ніж [сер'дитий йак ниж] 'про сердиту людину' (Мирне, Підгайці)

як ніж [йак н'іж] (Рудники) || [йак нуж] 'злий чоловік' (Ромейки)

НІЖИТИСЬ

ніжаться обоє [н'іжац':а о'бойе] 'бути в інтимних стосунках з дівчиною' (Лаврів)

НІЖКА

спить і не дише, тільки ніжками колише [спит' і ни |дише / |т'іл'ки |н'ішками ко|лише] 'міцний сон' (Осова)

НІЗДРЯ

сопіти в дві ніздрі [со|пе в д'в'і |н'іздр'і] 'міцний сон' (Підлозці)

НІМА

мовчати як німа [мов'чит' йак н'і|ма] 'про мовчазну жінку' (Юрово, Броди, Топільне)

як німа [йак ни|ма] (Добре, Мельники) || [йак н'і|ме] 'мовчати' (Точевики)

НІМЕЦЬ

мовчати як німець / як німець [мов'чит' йак |н'імец'] (Березичі, Кульчин, Мар'янівка, Русів, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки) || [йак |н'імец'] 'про мовчазного чоловіка' (Кримне, Остріжець, Жиричі, Поворськ, Топільне)

НІМИЙ

як німий [йак ни|миї] 'про мовчазного чоловіка' (Мельники)

НІС

водити за ніс [во|дити за н'іс] 'обхитрити, обманути' (Клубочин)

гониться аж носа б'є [гониц':а / аш |носа б'є] 'швидка хода' (Воєгоща)

дерти носа [де|ре н'іс] (Загаї) || [із за|дертим |носом] (Дюксин) || [де|рти |носа] (Млинів) || [носа за|дерла] (Жиричі, Карпилівка, Височне) || [носом де|ре] (Лаврів) || [носа де|ре] (Борохів, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Вітковичі) || [носа за|дер] 'про горду людину' (Яворів, Маневичі, Остріжець)

дістати носа [д'істати |носа] 'відмова у сватанні' (Журавники)

дурна аж носом банки дме [дур'на аш |носом |банки дме] див. ДУРНА

з синім носом [з|син'ім|носом] 'про чоловіка-п'яницю' (Межисить)
задер носа догори і хвалиться собою [за'дер|носа дого'ри і х'валиц':а со'бою] 'горда людина, яка себе переоцінює' (Рівне)
задерти носа до самого неба [за'дерла|носа до са'мого|неба] 'т. с.' (Підлозці)
задирати носа [заде'райе|носа] 'хвалитися' (Липляни)
заточуватися аж носом орати [за'тачуיעц':а аш|носом гу'ре] 'повільна хода' (Зимне)

землю носом орати [земл'у|носом|оре] див. **ЗЕМЛЯ**

комар носа не підточить [ко|мар|носа не п'ід'т:очє] див. **КОМАР**

крутити носом [к'рутит'|носом] 'про дівчину, яка не може визначитися із майбутнім обранцем' (Воєгоща, Тойкут, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

любопитній (цікавій) Варварі носа відірвали [л'убо|питній Вар|варі|носа одир|вали] (Синове) || [ц'і|кавії Вар|вар'і|носа в'ід'ір|вали] (Ворончин)
див. **ВАРВАРА**

мухи в носі / мухи в носі грають [мухи в|нос'і] || [мух'і в|нос'і г'райт'у] див. **МУХИ**

наставити носа як бусел [нас'тавив|носа йак|бус'ко / а ше ї гор|батий] 'про довгий ніс з горбинкою' (Бережки)

наставити перед носом [нас'тавити|перед|носом] 'про великий живіт' (Лобачівка)

не дери носа, бо соплі видно [не де'ри|носа / бо|сопл'і|видно] 'про горду людину' (Кримне)

не з губи мови, не з носа вітру [ни з гу|бе|мови / ни з|носа|в'ітру] див. **ГУБА**

не сунь свого носа до чужого проса [не сун'|носа до чу|жого|п'роса] 'надмірна цікавість малої дитини' (Заріччя)

ніс гачком [н'іс гач'ком] 'ніс маленької форми' (Звиняче)

ніс дзьобатий [н'іс з'обатий йак у|д'атла] 'про довгий ніс' (Любешівська Воля)

ніс до бороди достає [н'іс до боро|ди доста|йє] 'т. с.' (Калинівка)

ніс повісити [н'іс по|в'ісила] 'сумувати, нудитися' (Липляни)

ніс понурити [н'іс по|н'урила] (Дачне) || [н'іс по|нурила] 'т. с.' (Жиричі, Кукли, Куснище, Здолбунів, Маневичі)

ніс посинів [н'іс поси|н'ів] 'про чоловіка-п'яницю' (Датинь)

ніс похнюпити [н'іс пох|н'упила] 'сумувати, нудитися' (Жиричі, Бужани, Борохів)

ніс такий, що можна гніздо звити [н'іс та|кий / шо|можна гн'із|до з|вити] 'про великий ніс' (Бужани)

ніс такий, що повісити відро можна [нис та|кий / шо по|в'ісити в'ід|ро|можна] 'про довгий ніс' (Бихів)

ніс як банька [н'іс йак|бан'ка] 'т. с.' (Буяни)

ніс як бараболя [н'іс йак бара|бол'а] (Торговиця) || [нис йак бара|бол'а] 'про кирпатий ніс' (Полапи, Цумань)

ніс як болт [н'іс йак бовт] 'про довгий ніс' (Любешів)

ніс як бульбина [нис йак|бул'бина] (Синове) || [нис йак|бул'ба] 'про кирпатий ніс' (Мала Глуша)

ніс як Буратіно / ніс як в Буратіно [нис йак Бура|т'іно] (Гірники) || [н'іс йак в|Бура|т'іно] 'про довгий ніс' (Луцьк)

ніс як бурулька [н'іс йак бо'рул'а] 'т. с.' (Лобачівка)
ніс як буряк [н'іс йак бу'р'ак] (Полиці) || [йак бу'рак] 'т. с.' (Велимче)
ніс як в дятла [н'іс йак в'д'атла] 'т. с.' (Плоска)
ніс як в орла [нис йак в ор'ла] (Володимир-Волинський, Острівок) || [н'іс йак в'гор'ла] 'ніс загнутої форми' (Звиняче, Седлище)
ніс як в свині п'ятачок [нис йак в свин'і п'ята'чок] 'про кирпатий ніс' (Острівок)
ніс як в яструба [нис йак в'яструба] 'гострий ніс' (Любитів)
ніс як валянок [нис йак 'вал'анок] 'про великий ніс' (Воєгоща)
ніс як галушка [н'іс йак галушка] 'про кирпатий ніс' (Велимче)
ніс як грушка [н'іс йак з'рушка] 'т. с.' (Лаврів)
ніс як дзьоб [н'іс йак з'об] 'про довгий ніс' (Колки)
ніс як дзьоб в дятла [нис йак з'об в'д'атла] 'т. с.' (Маневичі)
ніс як дишель [нис йак 'дишло] 'т. с.' (Борове)
ніс як довгий руль [н'іс йак 'довгий рул'] 'про довгий ніс з горбинкою' (Шменьки)
ніс як картоплина [н'іс йак картоп'лина] (Ярославичі) || [н'іс йак картоп'лина] (Довговоля, Озерці, Коршів) || [нис йак картоп'лена] (Седлище) || [н'іс йак картопил'] 'про кирпатий ніс' (Звиняче)
ніс як клюв [н'іс йак кл'ув] (Колки) || [нис йак кл'ук] (Воєгоща) || [н'іс йак кл'у'вак] 'про довгий ніс' (Грабове)
ніс як ключка [нис би кл'учка] 'т. с.' (Бір)
ніс як кнопка [н'іс йак к'нопка] 'ніс маленької форми' (Нова Руда)
ніс як коцюба [н'іс йак коц'уба] 'про великий ніс' (Карпилівка К-Кашир.)
ніс як кочерга [н'іс йак кочер'га] 'т. с.' (Острожець)
ніс як морквина [нис йак морк'вина] 'про довгий ніс' (Заріччя)
ніс як наральник [н'іс йак на'ралник] 'про довгий ніс з горбинкою' (Береги)
ніс як нога [н'іс йак но'га] 'про довгий ніс' (Диковини)
ніс як палюшка [н'іс йак па'л'ушка] 'курносий ніс' (Глухи)
ніс як паровоз [н'іс йак пара'воз] 'про довгий ніс' (Гайове)
ніс як перепичка [нис йак пе'репичка] 'круглий кирпатий ніс' (Маневичі)
ніс як плужок [нис йак плу'жок] 'про довгий ніс' (Цумань)
ніс як рило [н'іс йак 'рило] 'кирпатий ніс' (Коршів)
ніс як рубильник [нис йак рубил'ник] 'великий ніс' (Комарове Старовиж.)
ніс як руль [н'іс йак рул'] 'про довгий ніс з горбинкою' (Русів)
ніс як сливка [нис йак с'левка] 'про кирпатий ніс' (Бережці)
ніс як у бусла [нис йак у'бус'н'а] 'про довгий ніс' (Гірники)
ніс як у дятла [нис йак у'д'атла] 'т. с.' (Воєгоща, Коршів)
ніс як у чаплі [нис йек у'чapl'i] 'т. с.' (Бірки)
ніс як цибулина [н'іс йак цибул'а] 'про кирпатий ніс' (Острожець)
ніс як черепаха [нос йак чере'паха] 'круглий кирпатий ніс' (Юрово)
ніс як Шклинют [н'іс йак Шклин'ут] 'про великий ніс' (Новосілки)
ніс, так ніс, як через Дніпро ніс [н'іс / так н'іс / йак 'через Дн'іп'ро н'іс] 'про довгий ніс' (Мощена)
носа відморозити [носа в'ідмо'розив] 'змерзнути' (Острівок)
носа дерти [носа де'ре] 'про хвалькувату людину' (Хобултова, Велика Осниця) || [носа ди'ре] 'про гордого' (Луцьк)
носа коргою не дістати [носа кор'гойу не д'іс'тати] 'про горду людину' (Здолбунів)

носок дивиться в пісок [но|сок |дивиц':а в пи|сок] 'передчуття смерті' (Калинівка)
носом верне [носом |верне] (Лаврів, Цумань) || [носом |вертит'] 'про перебірливу дівчину' (Підлозці, Кукли, Куснище)

носом зорі рахувати [носом |зор'і ра'хуйе] 'про горду людину' (Дачне, Млинів, Підлозці, Собіщиці)

носом крутити [носом к'рутит'] 'про перебірливу дівчину' (Вітковичі, Карпилівка, Дюксин, Липляни, Кримне, Рівне, Полапи, Здолбунів, Колодії, Борохів, Підлозці, Кукли, Куснище, Млинів)

носом можна землю рити [носом |мона |земл'у |рити] 'про довгий ніс' (Воротнів)

носом ріллю орати [носом р'іл'у |оре] 'т. с.' (Бужани)

носом стелю чибєрхати [носом с'тел'у чибєр'хайє] 'про горду людину' (Новосілки)

понуре як ніс у воду опустив [по|нуре йак н'іс у |воду упу|стив] 1) 'ображена людина' (Чаруків); 2) 'вперта людина' (Клубочин)

рити носом [рийє |носом] 1) 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Датинь); 2) 'про п'яну людину' (Годомичі)

сажа під носом [сажа п'ід |носом] див. **САЖА**

синій ніс [син'ій н'іс] 'про чоловіка-п'яницю' (Козлиничі)

смерть на носі [смерт' на носу] див. **СМЕРТЬ**

тріщи Варюха, бережи ніс та вуха [тр'ішчи Ва'р'уха / бере|жи н'іс та |вуха] див. **ВАРЮХА**

ходить з пюзом до носа [ходить' зє |пюзом до |носа] див. **ПУЗО**

чує носок, що зарийється в пісок [чує носок / шо за|рийец':а в п'ісок] 'бути в стані алкогольного сп'яніння' (Луцьк)

шишок під носок [ши|шок п'ід носок] див. **ШИШКА**

НІСЕНІТНИЦІ

нести нісенітниці [не|сут' н'ісе|н'ітниц'і] 'говорити нісенітниці, пліткувати' (Млинів, Турійськ)

НІЦ³²⁹

змерзнути на ніц [з|мерзла на н'іц] 'змерзнути' (Машів)

НІЧ

де ніч застала, там і спить [де н'іч зас|тала / там і спит'] 'миттєве засинання' (Тойкут)

куди ніч, туди й сон [ку|ди нич / ту|ди й сон] (Велика Осниця, Звиняче, Коршів, Озерці, Довговоля, Собіщиці, Маневичі, Шменьки, Велика Глуша, Цумань) || [ку|де ноч / ту|де й сон] (Полапи) || [ку|де |ничка / ту|де й сон] (Любешівська Воля) || [ку|де нич / ту|де й сон] 'про погані сни' (Бірки, Седлище)

куди сон, туди й ніч, куди ніч, туди й сон [ку|ди сон / ту|ди й нич // ку|ди нич / ту|ди й сон] див. **СОН**

³²⁹ НІЦ – з польської мови, НІЧОГО

люди ніч розібрали [ʔтил'ки л'іг / а ʔл'уди вже і ніч розоб'рали] || [ʔл'уде ʔн'ічку розберут'] див. **ЛЮДИ**

наробитися як темна ніч [нароʔбивс'а ʔак ʔтемна н'іч] 'про працюючого чоловіка' (Видранка)

ніч помирить / Божа нічка всіх помирить [н'іч поʔмирит'] (Годомичі) || [ʔБожа ʔн'ічка вс'іх поʔмирит'] 'сімейні стосунки між подружжям' (Заріччя)

ніч пройшла – і сон пройшов [н'іч проʔшла / і сон проʔшов] 'про погані сни' (Велика Осниця)

очі темні як ніч [оч'і ʔтемн'і ʔак н'іч] див. **ОЧІ**

похмурий як ніч [похʔмурий ʔак н'іч] || [похʔмура ʔак н'іч] 'сумувати' (Мильськ)

святий Пантелеймон, куди ніч, туди й сон [с'в'аʔтиʔ Пантелиʔмон / куʔди ніч / туʔди ʔсон] див. **ПАНТЕЛЕЙМОН**

святий Самсон, куди забрав ніч, туди й забирай сон [с'в'аʔтиʔ Сам'сон / куʔди заб'рав н'іч / туʔди ʔ заб'рав сон] див. **САМСОН**

страшний як ніч / страшна як ніч [ст'рашний ʔак н'іч] || [ст'рашна ʔак н'іч] 'про невродливу людину' (Береськ)

тихий як ніч / тиха як ніч [ʔтихий ʔак н'іч] || [ʔтиха ʔак н'іч] 'про сором'язливу людину' (Посників)

цигани ніч украли [ци'гане ніч ук'рали] див. **ЦИГАНИ**

як бідний жениться, то і ніч мала [ʔак ʔб'ідний в'жениц'а / то і н'іч ма'ла] 'про бідну особу' (Мала-Тур'я)

як сироті женитися, то й ніч мала [ʔак сирот'і же'нитис'а / то ʔ н'іч ма'ла] див. **СИРОТА**

яка ніч, така й правда [ʔака н'іч / та'ка ʔ п'равда] 'про погані сни, на які не варто звертати увагу' (Шменьки)

НОВОСАД³³⁰

піти за Новосада [п'ішов за Ново'сада] 'померти; вказано місце локалізації кладовища' (Борохів)

НОГА

апарат між ногами, то ще не корона на голові [апа'рат м'іж но'гами / то ше ни ко'рона на голо'ві] див. **АПАРАТ**

без задніх ніг [биз'задн'іх н'іх] 'втомитися' (Зимне)

брати ноги на плечі [б'рати 'ноги на п'леч'і] 'втікати' (Увин)

в ноги [в'ноги] 'т. с.' (Увин)

взяти ноги в руки [вз'ати 'ноги в'руки] 'т. с.' (Увин)

винести вперед ногами [винесли впе'ред но'гами] 'померти' (Доросині)

втомитися, що з ніг валитися [втомилася / шоʔ з ниг ва'л'уса] (Велика Осниця) || [в'томлена / шо з н'іг па'дају] (Кримне) || [в'томлений і 'ног'і не нес'ут'] 'бути втомленим' (Собіщиці, Липляни, Кукли, Куснице, Зарічне, Колодії, Маневичі, Підлозці)

дати волю ногам [дати 'вол'у но'гам] див. **ВОЛЯ**

³³⁰ НОВОСАД – прізвище місцевого жителя, який помер

дівка – рука рукою, нога ногою [д'іўка // рука рукою / нога ногою] див. ДІВКА

жити на широку ногу [жи'ве на ши'року 'ногу] (Шменьки) || [жи'вут' на ши'року 'ногу] 'про багату людину' (Лаврів)

з ніг валитися [з н'іг 'валиц':а] 'бути втомленим' (Велика Осниця)

з ніг падати [з н'іг 'падайе] 'т. с.' (Новосілки)

за дурною головою і ногам нема спокою [за дур'ноіу голо'воіу і но'гам ни'ма спо'коіу] див. ГОЛОВА

задерти ноги / протянути ноги [за'дер 'ноги] (Брани) || [прот'а'нув 'ноги] 'померти' (Брани)

задирати ноги [зади'рати 'ноги] 'передчуття смерті' [Арк'2005, с. 70]

зарано ноги розставити [за'ран':е 'ног'і рус'тавити] (Клубочин) || [за'ран':е рос'тавила 'ноги], згруб. 'про жінку, яка завагітніла не в шлюб'і (Березичі)

іти з ноги на ногу [і'де з но'ги на 'ногу] 'повільно пересуватися' (Березичі)

коваль коня кує, а жаба собі ногу підставляє ['ковал' 'кон'а ку'їє / а 'жаба суб'і 'ногу п'ідстав'а'їє] див. КОВАЛЬ

ледве ноги волочити [лед'ве 'ноги во'лочит'] (Здолбунів, Борохів) || [у'томл'аніє лед' 'ноги во'лоче] (Вітковичі) || [лед' 'ноги во'лочит'] 1) 'бути втомленим' (Дюксин) || [лед'ве 'ноги ву'лочит'] 2) 'повільно пересуватися через втрату сили' (Брани)

ледве ноги волочити за собою [лед'ве 'ноги во'лочит' за со'боіу] 'хода п'яного чоловіка' (Брани)

ледве ноги переставляти [лед'ве 'ноги перестав'а'їє] (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Усичі) || [лед'ве но'гами во'лочит'] 'т. с.' (Доросині)

ледь на ногах стояти [лед' на но'гах сто'їт'] 'бути втомленим' (Карпилівка)

ледь ногами перебирати [лед' но'гами пириби'райе] 'хода п'яного чоловіка' (Борове)

ледь ногами плутати [лед' но'гаме п'лутайе] 'т. с.' (Любешівська Воля)

міг би, то землю з-під ніг їв би [м'іг би / то 'зем'у с-п'ід н'іг ї'є би] див. ЗЕМЛЯ

мітлу між ноги [мит'лу миж 'ноги] див. МІТЛА

на трьох ногах ходити [на тр'ох но'гах 'ходить'] 'людина старшого віку, яка переміщається за допомогою палиці' (Острівок)

не з тої ноги встати [ни с' тейі но'г'і вс'тати] 'про сердитого чоловіка' [Арк'2003, с. 108]

не знати на яку ногу стати [не з'наєє на йа'ку 'ногу с'тати] 'горда людина, яка себе переоцінює' (Загаї)

не йде, а ледь ноги суне [не йде / а 'лед' 'ноги 'суне] 'про ходу п'яної особи' (Шменьки)

не нога, а ціла клешня [ни но'га / а 'ц'іла клешн'а] 'великий розмір ступні' (Воєгоща)

не потрібно ноги розставляти [ни т'реба ниг рос'тавл'ати], згруб. 'про жінку, яка завагітніла не в шлюб'і (Броди)

не чути землі під ногами [не 'чути зем'л'і п'ід но'гами] див. ЗЕМЛЯ

ні ніг, ні рук не чути [н'і н'іг / н'і рук не 'чуйе] 'тяжко працювати, втомитися' (Мала-Тур'я)

ніг і рук не чути [в'томлена і н'іг / і рук не ч'чуу] 'т. с.' (Гірка Полонка)
ніг під собою не чути [н'іг под со'бойу ни ч'чуйе] 'т. с.' (Полиці)
ніс як нога [н'іс йак но'га] див. **НІС**
нога як аршин [но'га йак ар'шин] 'великий розмір ноги' (Залісся)
нога як в ведмедя лапа [но'га йак в вед'мед'а 'лапа] 'т. с.' (Мала Глуша)
нога як в лося [но'га йак в лос'а] 'т. с.' (Карпилівка К-Кашир.)
нога як в слона [но'га йак в сло'на] (Новосілки) || [ног'е йак у сло'на] 'великий розмір ступні' (Любешівська Воля)
нога як кашалот [но'га йак каша'лот] 'т. с.' (Береги)
нога як копито [нога йак ко'пито] 'велика нога' (Грабове)
нога як лопайдик [но'га йак ло'пайдик] 'т. с.' (Тур)
ноги витягнути [ноги вит'агнув] (Любешів) || [ноги вит'агнула] 'померти' (Острівок, Володимир-Волинський)
ноги від вух [ноги од ву'шеї] (Нова Руда) || [ноги в'ід вух] (Звиняче, Коршів, Цумань, Мала Глуша, Мельників, Сілець) || [ног'і од у'шеї] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Довговоля)
ноги від зубів [ноги в'ід зуб'ів] 'т. с.' (Іваничі, Чаруків)
ноги від плечей [ноги в'іт плеч'ей] 'т. с.' (Шклинь)
ноги від шиї [ног'і в'ід ший'ї] (Городині) || [ноге од 'шей'і ростут'] (Седлище) || [ноги в'ід ший'ї] 'т. с.' (Седлище)
ноги волочити [ноги во'лочит'] 'повільно пересуватися' (Млинів)
ноги до ушей [ног'і до у'шеї] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Дюксин)
ноги довгі як у лані [ноги 'довг'і йак у 'лан'ї] 'т. с.' (Понінка)
ноги зав'язуються [ноги за'в'язууц'а] 'про ходу п'яної особи' (Олександрія)
ноги заплітати [ноги запл'ітайе] 'т. с.' (Борохів)
ноги колесом [ног'і ко'лисом] 'криві ноги' (Дідовичі)
ноги метрові [ноги мет'рови] 'про тонкі ноги' (Борове)
ноги мити, ще й викручувати [ног'і мити / ше ї вик'ручувати] 'ставлення зятя до тещі' (Заріччя, Клубочин)
ноги набити [ноги на'бив] (Смолярі Старовиж.) || [ног'і уби'ваїе] (Торговиця) || [на'бити 'ноги] (Золочівка) || [ног'і уби'ваїе] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Клубочин)
ноги не держать [ноги не 'держат'] 'бути втомленим' (Цумань)
ноги не несуть [в'томлені і 'ног'і не не'сут'] 'т. с.' (Липляни)
ноги позбивати [ноги позби'вав] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Березичі, Довгошиї)
ноги протягнути [ноги прот'агнуў] 'померти' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)
ноги стоптати [ног'і стоп'тав] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Добре)
ноги як булки [ног'і йак бу'лки] 'про товсті ноги' (Торговиця)
ноги як в боціна [ноге йак в боц'уна] 'про довгі ноги' (Полапи, Доросині)
ноги як в бусла [ног'і йак в бус'ка] (Бихів, Кричильськ, Полиці) || [ног'і йак в боц'уна] 'довгоногий хлопець' (Забара, Луків)

ноги як в жирафи [йак жи|рафа] (Калинівка) || [ног'і йак в жи|рафи] (Милятин) || [ноги йак в жи|рафи] (Сілець) || [йак жи|рафа] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Точевики)

ноги як в зайця [ног'і йак в|зайц'а] 'довгоногий хлопець' (Заріччя)

ноги як в поліського злодія / нога як в злодія [ног'і йак в пул'іс'кого з|лод'ійа] (Духче, Колки, Калинівка, Ярославичі) || [нога йак у з|лодейа] 'великий розмір ступні' (Осова)

ноги як в страуса [ног'і йак в|страуса] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Липне, Сілець, Любитів)

ноги як в чаплі [ног'і йак в|чапл'і] (Брани, Гірники, Забужжя, Любешів, Машів, Полиці) || [ноги йак в|цапл'і] 'т. с.' (Береги)

ноги як в шлапаки [ноги йак шлапа|к'е] (Полапи, Височне) || [нога йак шла|пак] 'великий розмір ступні' (Острожець, Юрово, Маневичі, Корчин, Довговоля)

ноги як гладішки [ног'і йак гладі|шк'і] 'про товсті ноги' (Сильне)

ноги як гринджоли [ног'і йак грин|жולי] 'криві ноги, незграбні' (Липне)

ноги як з патиками [ног'і йак па|тик'і] (Хрипськ) || [ноге йак пате|ке] (Гірники) || [ног'і йак з па|тиками] 'про тонкі ноги' (Хрипськ)

ноги як костилі [ноги йак костил'і] 'криві ноги, незграбні' (Володимир-Волинський, Острівок, Сілець)

ноги як крокви [ноги йак к|рокви] 'про товсті ноги' (Маневичі, Цумань)

ноги як ласти [ноге йак ла|сте] (Гірники) || [ноги йак ла|сти] 'великий розмір ступні' (Рівне, Комарове Старовиж.)

ноги як лижі [ног'і йак ли|жи] 'т. с.' (Бережці, Бихів, Торговиця)

ноги як лопати [ноги йак ло|пати] 'т. с.' (Яворів)

ноги як постолі [ног'і йак посто|ли] 'т. с.' (Заріччя)

ноги як прачі [ноги йак пра|ч'і] 'т. с.' (Карпилівка К-Кашир.)

ноги як сірники [ног'і йак с|ірк'і] 'про тонкі ноги' (Колки, Машів, Холопичі)

ноги як струни [ноги йак ст|руни] 'т. с.' (Володимир-Волинський)

ноги як телята [ног'і йак ти|л'ета] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Забужжя)

ноги як тріска [ног'і йак тр|іска] 'про тонкі ноги' (Ярославичі, Сілець)

ноги як у буська [ног'е йак у|бус'ка] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Любешівська Воля)

ноги як циби [ноги йак ци|би] 'про тонкі ноги' (Синове)

ноги як циркуль [ног'і йак ци|ркул] 'криві ноги, незграбні' (Духче)

ноги як чаплі [ноги йак у|чапл'і] (Осівці, Маневичі) || [ноги йак в|цапл'і] (Новосілки) || [ноге йак в|чапл'і] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Седлище)

ноги як шлапаки [ноги йак шлапа|ни] (Озерці, Седлище) || [ног'і йак шлапа|ій] (Привітне) || [ног'і йак шлапа|ч'і] 'великий розмір ступні' (Клубочин)

ноги як шпиці [ног'і йак ш|пиц'і] 'про тонкі ноги' (Полиці)

ноги-гомнодави [ноги-гомно|дави] 'великий розмір ступні' (Диковини)

ноги-шаблі [ноги-шабл'і] 'про худі ноги' (Яворів)

ногу за ногу волочити [ногу за|ногу во|лочит] 'повільно пересуватися через втрату сили' (Тойкут)

обома ногами в ямі [гобома ногами в йами] ‘передчуття смерті, хворіти’ [Арк’2005, с. 70]

одна нога в могилі [одна нуга в муґил’і] ‘передчуття смерті’ (Холопичі)

одна нога тут, друга – там [одна нога тут / друга – там] ‘швидкість у русі’ (Брани)

одною ногою в могилі [вуднейу нугойу в муґ’ели] ‘передчуття смерті’ (Бихів)

одною ногою в ямі [д’нойу нугойу в йами] ‘т. с.’ (Нова Руда)

одною ногою вже на тому світі стояти [од’нойу ноґойу вже на’тому с’в’іт’і сто’йт’] ‘готуватися до смерті’ (Загаї)

під ногами землі не відчувати [п’ід ногами і земл’і не в’ідчу’вайе] ‘про горду людину’ (Кукли)

піти з ноги на ногу [пошов з ноги на ногу] ‘хода п’яного чоловіка’ (Любешів)

плести ногами [плет’е ногами] ‘т. с.’ (Карпилівка)

приставити ноги до берези [прис’тавити ноги до берези] ‘померти’ (Журавники)

розкрити ноги на виліт [рус’тавила (руск’рила) ног’і на вил’от], згруб. ‘про жінку, яка завагітніла не в шлюб’ (Клубочин)

розставити ноги, де не потрібно [рос’тавила ноги / де не т’реба] ‘т. с.’ (Володимир-Волинський, Острівок)

сидіти на босу ногу [си’дит’ на босу ногу] ‘погано, несхвалено, невдало’ (Вишків)

спати без задніх ніг [спит’ без задн’іх н’іг’] (Рудники, Коршів) || [спет’ без задніх ниг] ‘міцний сон’ (Любешівська Воля, Лаврів, Усичі, Бужани, Маневичі)

стелитися як шмата під ноги [стелиц’а йак шмата пуд’ ноги] див. ШМАТА

страшна нога [страш’на нога] ‘великий розмір ступні’ (Грабове)

так наробитися, що ніг не чути [так наро’бивс’а / шо н’іг не чути] ‘бути втомленим’ (Загаї)

тепло як в мертвого ноги [тепло йак в мертвого ноги] ‘холодно’ (Мельники)

тещі ноги мити і воду пити [тешч’і ноги мити і воду пити] див. ТЕЩА

третю ногу причепити [т’рет’у ногу причипили] ‘людина старшого віку, яка переміщається за допомогою палиці’ (Калинівка)

третья нога виросла [т’рет’а нога виросла] ‘т. с.’ (Тойкут, Воєгоща)

три ноги [три ноги] ‘т. с.’ (Ощів)

тягнути ноги [т’агне ноги] ‘повільно пересуватися, важкість у ході’ (Постійне)

у нашої Луці як не в носі, то в руці [у нашої Луц’і йак не в нос’і / то в руц’і] див. ЛУЦЯ

ходить нога за ногою [ходить нога за ноґойу] ‘повільно пересуватися’ (Загаї)

чорт ноги ламає [чорт ног’і пуламає] див. ЧОРТ

як ноги і руки перекулупило / як ноги і руки поперебивало [йак 1ноги і 1руки перекулу1пило] (Годомичі) || [йак 1ноги і 1руки попере1бивало] 'втомитися' (Годомичі)

яка має чоловіка, суне ноги як каліка [йа'ка 1має чуло'в'іка / 1суне 1ног'і йак ка'л'іка] див. **ЧОЛОВІК**

НОРМА

випити норму [1випила 1норму] 'зовсім не вживати спиртних напоїв' (Поворськ)

НОСКИ

міняти як носки [м'ін'айе йак нос'ки] (Сілець) || [м'ін'айе йак т'і шкар'петки] 'про перебірливого хлопця' (Бужани, Яворів)

НОСОК³³¹

носок дивиться в пісок [но1сок 1дивиц'а в пи1сок] 'передчуття смерті' (Калинівка)

НОСУЛІ³³²

заробити як Гецько на носулях [заро1бив йак 1Гец'ко на но1сул'ах] див. **ГЕЦЬКО**

НУДИТИСЯ

нудитися-марудитися [1нудиц'а-ма1рудитиц'а] 'нудьгувати' (Любешів)

НУДНИКИ

нуд бере [нуд би1ре] 'нудьгувати' (Машів)

нуди нападають [1нуди напа1дають] 'т. с.' (Осівці)

нудники напали [1нудник'і на1пали] 'т. с.' (Зелене, Велика Осниця)

НУДНО

нудно мені, смажно мені [1нудно ми1н'і / с1мажно ми1н'і] 'бути хворобливим, нездоровим' [Арк'2003, с. 109]

НУДЬГА

з нудьги помирати / з нудьги вмерти можна [з нуд'1ги поми1рає] (Гірники) || [з 1нудг'і в1мерти 1можна] (Бережці) || [з нуд'1ги в1мерти 1можна] 'нудьгувати, сумувати, немати чим займатися' (Велика Осниця) |

НУЛЬ

матка на нулю [1матка на нул'у] див. **МАТКА**

на нулю [на нул'у] 'схильність до витрачання грошей' (Полиці)

³³¹ НОСОК – те ж саме, що НІС

³³² НОСУЛІ – невідоме значення

НЮНІ

нюні розпускати [н'ун'і роспус'кайе] (Калинівка) || [н'ун'і роспус'кат'] (Липне) || [пус'кайе н'ун'і] (Нова Руда) || [н'ун'і пус'кайе] (Бірки) || [н'ун'і роспус'тиў] 'плакати' (Мала-Тур'я)

розпустити нюні [розпус'тила н'ун'і] (Лище, Карпилівка) || [розпус'кайе н'ун'і] 'т. с.' (Звиняче)

як нюня [йак н'ун'а] 'т. с.' (Тойкут)

НЯНЬКА

спочатку нянька, а потім лялька [спочатку н'ан'ка / а потім л'ал'ка]
1) 'передчасна вагітність' (Холопичі); 2) 'спочатку народити дівчинку, а пізніше хлопчика; донька буде глядіти сина' (Годомичі)

О

ОБЕРЕМОК

взяти з оберемком [вз'ав з оберем'ком] 'одружитися на жінці з дитиною' (Дюксин)

любов, що хоч на оберемок клади [л'убов, шо хоч на обе|ремок кла|ди]
див. ЛЮБОВ

ОБЕРТ

заводитися з пів оберту [за'водиц':а з п'іў'оберту] 'запальна людина' (Мала-Тур'я)

ОБЖОРА

напоротися як обжора [на|поролас'а йак об|жора / все пови|їдала] 'переїсти' (Велимче)

ОБІЙТИ

легше перескочити як обійти [легше перис'кочити н'їж об'їйти]
див. ПЕРЕСКОЧИТИ

ОБІЛИТИ

не очорнити, не обілити [йа до них обиз'вавс'а, а во|ни не очер|нет', не обил:ет'] див. ОЧОРНИТИ

ОБІЦЯНКА

обіцянка-цяцянка [об'іц'анка ц'а|ц'анка] 'не дочекатися обіцяного' (Клубочин)

ОБЛИЗАТИ

народила і не облизала [вру|дила – ни вбли|зала] див. НАРОДИТИ

ОБЛИЗЕНЬ³³³

облизня схопити [облиз'н'а схо'пив] 'отримати відмову під час сватання' (Межисить)

отримати облизня [от'римав бл'аз'н'а] (Турійськ) || [схо'пити 'облиз'н'а] (Звиняче) || [схо'пив 'облиз'н'а] 'т. с.' (Борохів)

спіймати облизня [сп'ї'мати 'облиз'н'а] 'т. с.' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

ОБОД³³⁴

шия, хоч ободи гни [ши'я / хоч обо'ди гни] див. **ШИЯ**

ОБОЄ

обоє-рабоє [о'бойе-ра'бойе] (Смолярі Старовиж., Синове) || [уб'ойе р'а'бойе] 'подібність між собою молодої пари' (Турійськ)

ОБОРА³³⁵

з мого перебору пішла за обору [з 'мого пере'бору н'їшла за о'бору] див. **ПЕРЕБОР**

ОБОРОНА

чоловік як ворона, а все жінці оборона [чоло'в'їк як во'рона / а все ж'їнці обо'рона] див. **ЧОЛОВІК**

ОБРАЗ³³⁶

як з образа писаний [йак з 'образа 'писаний] 'про вродливого хлопця' (Борохів)

ОБРУЧ³³⁷

лопнули обручі / обручі полопали [лопнули бру'чи] (Ворокомне) || [обруч'ї по'лопали] 'про породілля' (Видранка)

ОБУВ³³⁸

всю обув сходит до дівки [всу 'обув' схо'див до 'д'ївки] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Грабовець)

ОБУХ³³⁹

дурний як обух [дур'ний би о'бух] (Бір) || [дур'ний йак о'бух] 'про нерозумну людину' (Броди)

³³³ ОБЛИЗЕНЬ – відмова при залицянні, сватанні або у якому-небудь проханні взагалі

³³⁴ ОБОД – смужка, облямівка, яка обрамовує, оточує що-небудь

³³⁵ ОБОРА – відгороджена частина подвір'я з приміщеннями для худоби; вийти заміж за бідного чоловіка

³³⁶ ОБРАЗ – те ж саме, що ІКОНА

³³⁷ ОБРУЧ – залізна, дерев'яна і т. ін. штаба, яку набивають на бочку, діжку і т. ін. для скріплення

³³⁸ ОБУВ – взуття

³³⁹ ОБУХ – тупа, важча частина гострого знаряддя (перев. сокири) або зброї, що міститься з протилежного боку від гострої

лінивий як обух [ли'ниви йак у'бух] (Липне) || [л'інивиї йак о'бух] (Вовничі) || [л'іниве йак о'бух] 'про лінивого чоловіка' (Ярославичі)
як обухом об землю [йак о'бухом об'земл'у] 'нічого' (Полапи)

ОБЦЕНЬКИ³⁴⁰

крепкий як обценьки [кре'пкії йак об'цен'ки] 'про здорового чоловіка' (Підгайці)

ОБШОРИ³⁴¹

серце в обшори не пішло [серце в обшори не п'ішло] див. **СЕРЦЕ**

ОВЕС

реготати як кінь до вівса [ри'гоче йак кин' ду ву'вса] || [і'р'же йак к'ін' до в'івса] див. **КІНЬ**

сіяв батько овес, а я впав з небес, овес зійшов, а я встав, додом пішов [с'ійав бат'ко о'вес / а йа впав з небес / о'вес зійшов / а йа встав / ду'дом пу'шов] див. **БАТЬКО**

срав їх пес на кінський овес [срав їх пес на к'ін'с'кії го'вес] див. **ПЕС**

ОВЕЧКА

дурна як овечка – не скаже ні словечка [дур'на йак о'вечка // ни с'каже н'і сло'вечка] 'про нерозумну людину' (Мощена)

дурна як овечка [дур'на йак го'вечка] 'т. с.' (Велика Осниця)

зашмуляний як овечка [заш'мул'ана йак гу'вечка] 'неакуратна людина' (Велика Осниця)

йде туди, де Панас овець не пасе [йде ту'да / де Па'нас го'вець не па'се] див. **ПАНАС**

кричати як овечка [кри'чит' йак гу'вечка] 'про голосну, крикливу жінку' (Колки)

накинутися як вовк на овечку [на'кинувс'а йак во'ук на гу'вечку] див. **ВОВК**

спокійна як овечка [спо'койна йак во'вечка] 'про спокійну людину' (Комарове Ратнів.)

як овечка [йак о'вечка] 'дурна жінка' (Мельники)

ОГІРКИ

в огірках знайти [в о'г'і'р'ках знайш'ли] (Маневичі, Звиняче) || [наш'ли в о'г'і'р'ках] 'про народження дитини' (Тур, Гайове)

кислий як квашений огірок [кисле йак к'вашений о'г'і'рок] 1) 'про сердитого чоловіка' (Любешів); 2) 'про ображену людину' (Любешів)

молодий як огірочок [моло'диї йак о'г'і'рочок] 'про молоду людину' (Голишів)

³⁴⁰ ОБЦЕНЬКИ – ручне металеве знаряддя у вигляді щипців з загнутими всередину і загостреними кінцями для витягування цвяхів

³⁴¹ ОБШОРИ, ОФШОРИ – це один з найвідоміших і найефективніших методів «планування» податків або їх «оптимізації» (ухилення від сплати податків)

піти до Артема огірки стерегти [п'ішов до Артема ог'ірк'і стерег'ти]
див. **АРТЕМ**

повний як огірок [повний йак ог'ірок] 'про повну людину' (Нова Вижва)

хороший як огірок [хо'роший йак огу'рок] 'про вродливого хлопця' (Синове)

як огурчик [йак о'гурчик] 'про акуратного чоловіка' (Сільце)

ОГЛОБЛІ³⁴²

високий як оглобля [ви'сокий йак ог'лобл'а] 'про високу людину' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Бір)

віслюк, його і оглоблею не зрушиш [в'ісл'ук / йу'го і ог'лоблейу не з'рушиш]
див. **ВІСЛЮК**

розвертати оглоблі [розвер'тати ог'лобл'і] 1) 'вертатися';
2) 'підлаштовуватися під когось' (Полапи)

як оглобля [йак ог'лобл'а] 'про високу людину' (Дюксин)

ОДАРОЧКА

парочка – Іван і Одарочка [парочка – Іван і О'дарочка] див. **ПАРОЧКА**

ОДНЕ

там де одне, там і два [там де од'не / там і два] 'очікування другої дитини в сім'ї' (Заріччя)

що одне, що друге [шо од'не / шо д'руге] 'сімейні стосунки між подружжям' (Смолярі Старовиж.)

ОДУБІТИ³⁴³

гомоніли-гомоніли, доки одубіли [гомон'іли-гомон'іли / доки одуб'іли]
див. **ГОМОНІТИ**

ОДЕЖА

є на одезі [йе на в'дежи] (Ветли) || [на од'ежи] (Синове) || [на в'даже] 'період менструації' (Височне)

на одезі єсця [на в'деже 'йесц'а] 'т. с.' (Любешівська Воля)

перебирати як одяг [пириби'райе йак од'ежу] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Гірники)

стало на одезі [стало на гу'дежи] 'період менструації' (Годомичі)

ОЗЕРО

зарости як Любецьке озеро [за'р'іс йак Л'убец'ке озеро] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Заріччя)

очі як озера [оч'і йак о'зера] див. **ОЧІ**

хоч в озеро йди [хоч в озеро їди] 'бути в розпачі, не знати, що робити' (Полапи)

³⁴² ОГЛОБЛІ, ГОЛОБЛЯ – одна з двох жердин, прикріплених кінцями до передньої частини воза, саней і т. ін., у які запрягають коня

³⁴³ ОДУБІТИ – дуже змерзнути; залякнути, закоцюбнути, померти

ОКО

брехати і оком не кліпнути [б'реше й 'гоком не кл'іпне] 'обманювати, говорити неправду' (Звиняче)

брехати і оком не мигнути [б'реше і 'оком ни миг'не] 'обманювати' (Смолярі Старовиж.) || [б'реше й 'оком не миг'не] 'т. с.' (Доросині)

брехати і оком не моргнути [б'реше і 'воком не мург'не] (Любитів) || [б'реше і 'оком не морг'не] 'т. с.' (Любешівська Воля)

всевидяче око [все'вид'уче 'око] 1) 'все бачити і повчати'; 2) 'висловлювати своє незадоволення або повчати' (Липляни)

заздрене око [зазд'рен:е 'гоко] 'про жадібну людину' (Клубочин)

збрехати і оком не зморгнути [збр'ехав і 'оком ни морг'нув] (Калинівка, Полиці) || [зб'реше і 'оком не зморг'не] 'обманювати' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

і оком не моргнути [і 'оком не морг'не] 'про спокійну людину' (Усичі)

кинув оком дід [кинув 'оком 'д'ідо] 'оцінити майбутню наречену' (Зелене)

на одне око сліпий, а на друге зовсім не бачить [на одне 'око с'л'іпій / а на д'руге 'зовсім не бачит'] 'про людей похилого віку' (Небіжка)

не в жодному оці [ни в 'жодним 'гоци] 'не випив' [Арк'2003, с. 110]

одна росте як в лобі око [одна росте йак в лоб'і 'око] див. **ЛОБ**

одним оком спав, а другим дивився [од'ним 'оком спав / а д'ругим ди'вивс'а] 'чутливий сон' (Загаї)

одним оком спить, другим зиркає [од'ним 'гоком спит' / д'ругим 'зиркає] 'т. с.' (Любешів)

перше око в сраці [перше 'око в срац'і] 'бути першим там, де не потрібно' (Полапи)

повний як око [повній йак 'око] 'про повну склянку' (Годомичі)

покласти око [пок'лав 'око] 'про хлопця, який зацікавився дівчиною' (Володимир-Волинський)

спати одним оком [спит' од'ним 'гоком] 'чутливий сон' (Золочівка, Ярославичі)

як риб'яче око [йак 'риб'яче 'гоко] 'про чисту, акуратну людину' (Мильськ)

ОКРІП

гарячий як окріп [га'р'ечій йак ок'р'іп] 'про швидку людину' (Полапи)

крутитися як муха в окропі [к'рутиц':а йак 'муха в ок'роп'і] див. **МУХА**

наче муха в окропі [наче 'муха в ок'роп'і] див. **МУХА**

як муха в окропі обертатися [йак 'муха в ок'роп'і обир'тайц':а] див. **МУХА**

ОКУЛЯРИ

очі як окуляри ['гочи йак оку'л'ари] див. **ОЧІ**

ОКУНЬ

рубати окуня [рубати 'окун'а] 'вдати що нічого не розумієш' (Полапи)

сидіти окунем [сид'іти 'окун'ом] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2003, с. 110]

ОЛЕНЬ

бистрий олень [бистрий ал'ен'] 'швидка хода' (Звиняче)

бігати як олень [б'ігайе йак о'лен'] 'т. с.' (Усичі)

молодий як олень [моло'диї йак о'лен'] 'про молодого вродливого хлопця' (Гірка Полонка)

ОЛЕСЯ

знайшов би десять, якби не Олеся [знай'шов би 'дес'ат' / йаг'би не О'лес'а] 'про чесного чоловіка' (Усичі)

ОЛІЙНИЦЯ³⁴⁴

гідка як олійниця [гадка йак го'лійниця] 'про невродливу дівчину/жінку' (Велика Осниця)

ОЛІЯ

в нього голова без олії [в'н'ого голо'ва без го'л'ії] див. **ГОЛОВА**

мати олію в голові [мати гу'л'ію в гу'лу'ві] 'про розумного чоловіка' [Арк'2003, с. 110]

ОЛУХ

олух царський [олух 'цар'с'к'ії] 'про лінивого чоловіка' (Острівок)

олух царя небесного [олух ца'р'а не'бесного] 'про нерозумного чоловіка' (Козлиничі)

ОМЕЛЬКО

дурний Омелько [дур'ній О'мел'ко] 'про нерозумного чоловіка' (Ботин, Поворськ, Чемерин) || [дур'ній йак О'мел'ко] 'про нерозумну людину' (Броди)

як в Омелька [йак в Гу'мел'ка] 'неохайність у будинку' (Холопичі)

як Омелько [йак О'мел'ко] 'неакуратна людина' (Седлище)

ОНИМІТИ

як оніміти [йак они'м'іла] 'про мовчазну жінку' (Машів)

ОНУЧА

така як онуча від комина [та'ка йак гу'нуча уд 'комина] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Муравище)

ОНУЧНИК³⁴⁵

як онучник / городиський онучник [йак го'нучник] (Ярославичі) || [гу'ру'дис'к'ії гу'нучник] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Клубочин)

ОПАРИТИСЯ

на одному опаритися [на 'йід'ному о'паритис'а] 'помилитися' (Клубочин)

³⁴⁴ ОЛІЙНИЦЯ – підприємство з виготовлення олії; зі слів носіїв – нею били лляні олії

³⁴⁵ ОНУЧНИК – ганчірник

ОПАХИ³⁴⁶

лахи на опахи і додому [*лахи на опахе і ду'дом*] див. ЛАХИ

ОПЕНЬОК

худа як опеньок [*ху'да йак о'п'ін'ок*] 'про худу людину' (Любешівська Воля)
як опеньок [*йак опе'н'ок*] 'т. с.' (Велика Осниця)

ОПЕЦЬОК³⁴⁷

йак опецьок [*йак о'пец'ок*] 'про повного хлопця/чоловіка' (Дюксин)
повний як опецьок [*повний йак о'пец'ок*] 'т. с.' (Куснище, Лаврів, Дачне)
така як опецьок [*така йак о'пец'ок*] 'про повну жінку без талії' (Володимир-Волинський, Острівок)
товстий як опецьок [*товстий йак о'пец'ок*] 'про повного хлопця/чоловіка' (Підлозці)
як опецьок [*йак о'пец'ок*] 'про ліниву людину' (Доросині)

ОПУДАЛО³⁴⁸

городнє опудало [*го'родн'е о'пудало*] 'про невродливу людину' (Лище)
небрите опудало [*неб'рете о'пудало*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Полапи)
опудало болотяне [*у'пудало бу'лот'ане*] 'про невродливу людину' (Клубочин)
піти як опудало [*п'ішов йак о'пудало*] 'т. с.' (Топільне)
розтріпаний як опудало [*розт'р'іпаний йак о'пудало*] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Лобачівка)
страшний як опудало городнє [*страш'ней йак о'пудало го'родн'е*] 'про невродливу людину' (Любешівська Воля)
як опудало [*йак о'пудало*] 'т. с.' (Ботин, Топільне)
як опудало городнє [*йак го'родне о'пудало*] (Корчин) || [*йак о'пудало го'родн'е*] 'про невродливу дівчину/жінку' (Звиняче, Рівне, Підлозці, Лаврів, Бужани, Воєгоща, Грабовець, Довговоля, Колодії, Маневичі, Дачне, Осівці, Млинів, Кримне, Собіщиці, Куснище, Здолбунів, Кукли, Яворів)
як опудало горохове [*йак опу'дало го'рохове*] (Осівці) || [*о'пудало го'рохове*] 'про невродливу людину' (Вітковичі)

ОПУШНЯ³⁴⁹

буде тобі опушня [*буде ту'б'і опуш'н'а*] 'смерть' (Микове)

ОРЕЛ

горда як орел [*горда йак о'рел*] (Жабка) || [*горди' йак о'рел*] 'про горду людину' (Велика Осниця, Комарове Ратнів, Маневичі, Ветли)

³⁴⁶ ОПАХИ – щось взяти під руки

³⁴⁷ ОПЕЦЬОК – невисока на зріст товста, незграбна людина

³⁴⁸ ОПУДАЛО – подоба людської постаті з накинутого на хрестовину або начиненого соломною старого одягу, яку ставлять у садках і на городах для відстрашування птахів

³⁴⁹ ОПУШНЯ – смерть

задерти голову як орел [*за'дер 'голову йак го'рол*] див. **ГОЛОВА**
красивий як орел [*кра'сивиї йак о'рел*] 'про вродливого хлопця' (Шменьки)
ніс як в орла [*нис йак в ор'ла*] || [*н'іс йак в гор'ла*] див. **НІС**
сизий орел [*сизий о'рел*] 'про молодого хлопця' (Любохيني)
хлопець як орел [*х'лопеч'ц' йак 'горел*] || [*х'лопиц' йак о'рел*] див. **ХЛОПЕЦЬ**
чоловік як орел [*чолов'ік йак о'рел*] див. **ЧОЛОВІК**
юний орел [*й'уний о'рел*] 'молодий хлопець' (Яревище)
як орел [*йак о'рел*] 'про вродливого хлопця' (Тойкут, Бобрин, Смідин)
як орел сизокрилий [*йак о'рел сизок'рилий*] 'т. с.' (Полапи)

ОРИШКА³⁵⁰

кисла Оришка [*кисла О'ришка*] 'плакати' (Усичі)

ОРКЕСТР

як барабан без оркестру [*пox'м'іл':а йак бара'бан без ор'кестру*] див. **БАРАБАН**

ОСА

вжалила оса [*в'жалила о'са*] 'про сердиту людину' (Лище)
сердита як оса [*сер'дита йак о'са*] 'т. с.' (Колодії)
худа як оса [*ху'да йак ву'са пири'в'язана*] 'про худу людину' (Гуща)
як оса перев'язана [*йак ву'са перев'язана*] 'про струнку дівчину з тонкою талією' (Гуща)
як оси [*йак 'оси*] 'про сердиту людину' (Великий Курінь)

ОСАВУЛА

стояти над душею наче осавула на панщині [*сто'їт' над ду'шейу 'наче оса'вула на 'панщин'і*] див. **ДУША**

ОСЕЛ

впертий як осел / вперта як осел [*в'пертий йак о'сел*] (Загаї, Ветли, Брани, Велика Осниця, Мирне, Турійськ, Вітковичі, Гірка Полонка, Кримне, Липляни, Звиняче, Карпилівка, Довговоля, Колодії, Усичі, Маневичі, Яворів, Комарове Ратнів., Шменьки, Маневичі, Цумань) || [*в'пертий йак о'с'ол*] (Осівці, Озерці, Височне, Седлище) || [*в'перте йак о'сел*] (Мала Глуша) || [*йак тої о'сел*] (Підлозці) || [*в'пертий йак у'сел*] (Воєгоща) || [*в'перти йак гу'с'ол*] 'про вперту особу' (Велика Осниця) || [*в'перта йак о'сел*] (Городині, Гірники, Русів) || [*в'перта йак у'с'ол*] 'про вперту особу' (Велика Глуша, Бірки, Бережки)

вуха як в осла [*вуха йак в усл'у'ха*] див. **ВУХА**

вуха як в осла, а толку нема [*вуха йак в усл'а / а 'толку ни'ма*] див. **ВУХА**

вуха як в ослюка [*вуха йак в усл'у'ха*] див. **ВУХА**

дурний як осел [*дур'ний йак о'сел*] 'про нерозумного чоловіка' (Гірники)

лінивий як осел [*л'і'нивий йак о'сел*] 'по ліниву людину' (Любитів)

тупий як осел [*ту'пий йак о'сел*] 'про нерозумну людину' (Корчин, Воротнів)

³⁵⁰ ОРИШКА – жіноче ім'я Орися

уши як в осла [уши йак в осла] || [уха йак усла] див. **УШИ**
як осел [йак усел] 1) 'про спокійного чоловіка' (Клубочин) || [йак осел]
2) 'про вперту особу' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Точевики, Підгайці, Собіщиці, Жиричі, Лаврів, Борохів)

ОСЕЛЕДЕЦЬ

перебирати як оселедцями в діжці [пирибирайе йак селеду'ами в д'іжці] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Звиняче)
худий як оселедець [худиї йак оселедець] 'про худу людину' (Понінка)
як оселедець [йак оселедець] 'про вродливого хлопця' (Губин)

ОСИКА

скакати як осика [скаче йак осика] 'про злу людину' (Карпилівка)
тонка як осика [тонка йак осика] 1) 'струнка дівчина' (Велика Осниця) ||
[тонка йак осина] 2) 'тонкий стан' (Межисить)
тремтіти як осика [тримтит' йак осика] 'про лякливу дівчину/жінку' (Липне)

ОСИПКА

горілочку полюбляти як чорт осипку [гор'ілочку пол'убл'айе йак чорт осипку] див. **ГОРІЛОЧКА**

ОСІНЬ

щедрий як осінь [ш'чедрий йак ос'ін'] 'про щедру людину' (Гірники)
щедра як осінь на плоди [ш'чедра йак ос'ін' на плоди] 'т. с.' (Володимир-Волинський)

ОСЛІПНУТИ

геть осліпли [гит' ослепли] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Гірники)

ОСОКА

струнка як осока [струнка йак осока] 'струнка дівчина' (Турійськ)

ОСТАТИСЯ

остався серучи, не доженеш біжучи [оставс'а сиручи / ни дожи'неш бижу'чи] 'про лінивого чоловіка' (Синове)

ОСТАТКИ

хто п'є остатки, той пенькни і гладкий [хто п'іє остатк'і / тен п'ен'кни і гладк'і] 'про людей, які доїдають і допивають залишки' (Більськ-Підляський)

ОТАМАН

терпи, козаче, отамоном будеш [тер'пи / ко'заче / отама'ном будеш] див. **КОЗАК**

ОТВОРОТ-ПОВОРОТ

отворот-поворот [отво'рот пово'рот] (Коршів) 'отримати відмову під час сватання' (Довговоля)

ОТЧЕ НАШ

перебила свиня Отче наш, то хай сама і молиться [пере'била сви'н'а Оч:е'наш / то хай са'ма і 'молиц':а] див. **СВИНЯ**

по Отченаші, наливай по чаші [пу Оч:е'наш'і нали'вай пу'чаш'і] 'про молитву під час застілля' (Клубочин)

читати як Отче наш [читайе йак Оч:енаш] 'бути компетентним, дуже добре знати' (Микове)

ОХОТА

послав Бог роботу, а забрав чорт охоту [пос'лав Бог ру'боту / а заб'рав чорт у'хоту] див. **БОГ**

ОЦЕТ

як оцет [йак 'оцет] 'довговічний' (Августов, Більськ-Підляський)

ОЧЕРЕТ

в очерет лозами трясти [в оче'рет 'лозами тр'ас'ти] 'займатися чимось непотрібним' (Григоровичі)

лізти як чорт з очерету [л'ізе йак чорт з оче'рету] див. **ЧОРТ**

хай йдуть в очерети, в болота [хай йдут' в очери'та, в болу'та] 'побажання, щоб погані сни зникли з темрявою' (Клубочин)

ОЧІ

аж іскри з очей скачуть [аш 'іскри з очей с'качут'] див. **ІСКРИ**

бачили очі, що брали [бачили 'очі / шо б'рали] 'про нещасливу людину' (Здолбунів)

бісики в очах горять [б'ісики в очах го'р'ат'] || [б'ісики в очах г'райут'] див. **БІСИКИ**

бісики в очах скачуть [б'ісики в очах с'качут'] див. **БІСИКИ**

в вовка очей позичати [в 'вовка очей пози'чайе] див. **ВОВК**

в дочки витріщи очі, а з сином ділися і на піч дивися [в 'доч'к'е 'виптр'ішч 'очк'е / а з 'сином д'і'лис'а і на п'іч див'ис'а] див. **ДОЧКА**

вилупити очі, як козел на нові ворота [ви'лупив 'очі / йак ко'зел на 'нов'і во'рота] 'про нерозумну людину' (Сілець)

виплакати очі [вип'лакала 'очи] 'постійно плакати' (Бір)

волячі очі [вол'ач'і 'очи] 'очі круглої форми' (Княгининок)

всі очі виплакати [вс'і оч'і 'виплакав] (Мала-Тур'я) || [вс'і 'оч'і 'виплаче] 'постійно плакати' (Яворів)

голова як дуля, очі як цибуля [гулу'ва йак 'дул'а / 'зоч'і йак ци'бул'а] див. **ГОЛОВА**

дивитися в очі і не засміятися [див'иц':а в 'оч'і і не засм'ійец':а] 'обманювати, говорити неправду' (Підлозці)

з очей і серця [з оч'ей і 'серц'а] 'не бачити і перестати любити' (Полапи)

за копіюку очі видерти [*за коп'їюку |очи |видере*] див. **КОПІЙКА**

зав'язати очі [*зав'язала |оч'ї*] 'про дівчину, яка невдало вийшла заміж' (Березичі)

залити душу й очей не видно [*залила |душу і |гочеї ни |видно*] див. **ДУША**

залити медом очі [*залити |медом |оч'ї*] див. **МЕД**

залити очі [*|оч'ї залив*] (Острівок) || [*залив |вочи*] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Бихів)

засмальцьована, що аж очей не видно [*засмал'цьована / що аж о'чеї не |видно*] 'неакуратна людина' (Маневичі)

іскри з очей летять [*|іскри з |очей лет'ат'*] див. **ІСКРИ**

їсти хотіти, аж на очі не бачити [*|їсти |хочу аш на |оч'ї не |бачу*] (Підгайці) || [*|їсти |хочу на |оч'ї ни |бачу*] 'бути дуже голодним' (Мала Глуша)

наставити очі [*на|тавила |гочи*] 'недоброзичливий погляд' (Клубочин)

натомитися, аж в очах чорно [*натомивс'а / аж в |очах |чорно*] 'втомитися' (Синове)

не микуляй очима, я не твоя дівчина [*не мику'л'аї |очима / |я не тву'їа д'івчина*] 'про перебірливу дівчину' (Любитів)

не очі, а баньки [*не |вочи / а |бан'ке*] 'великі очі круглої форми' (Мала Глуша)

недобрі очі мати [*нидоб'ризни |гочи |майе*] 'очі, які врочать' (Клубочин)

очей не відірвати [*|очей ни в'ід'ірвеш*] 'про вродливу дівчину' (Брани)

очей не здужає підняти [*|очей ни здужає пудн'ети*] 'втомитися' (Великий Курінь)

очі видерти [*|воч'ї |видере*] 'про злу людину' (Юрово)

очі випікати [*|гоч'ї вип'їкати*] 'допікати словом, нарікати' (Клубочин)

очі замилювати [*|оч'ї за|мил'увати*] 'обманювати' (Рудники, Новосілки)

очі згубити [*|гочи згубити*] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Нова Руда)

очі зіграти [*|оч'ї з'іграти*] 'виразні очі' (Межисить)

очі колупати [*|оч'ї колупати*] 'хотітися спати' (Світязь)

очі матом стоять [*|оч'ї |матом сто'їат'*] 1) 'про сп'янілу людину'; 2) 'про розсерджену людину' (Світязь)

очі мов зіроньки на небі сяють [*|оч'ї мов |з'ірон'к'ї на |неб'ї |с'айут'*] 'яскравий погляд, красиві очі' (Мощена)

очі на мокрому місці [*|очи на |мокрому |м'іс'ц'ї*] (Машів, Ярославичі) || [*|гочи на |мокрому |м'іс'ц'ї*] (Нова Руда) || [*в |нейі |оч'ї на |мокрому |м'іс'ц'ї*] (Шменьки) || [*|очи на |мокрому |м'іс'ц'ї*] 'плакати' (Мирне)

очі на ходу закриваються [*|оч'ї на |ходу закрив'айуц'а*] 'бути втомленим, засинати' (Карпилівка)

очі повигнували [*вже |очи повигну|вали*] 'голосно плакати' (Борове)

очі потьмяніли [*|очи пот'ма|н'їли*] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Калинівка)

очі світяться як в собаки [*|воче с'в'іт'ац'а |як у |субаки*] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Гірники)

очі спереду і ззаду [*|оч'ї с'переду і |з:аду*] 1) 'все бачити і повчати'; 2) 'висловлювати своє незадоволення' (Гірка Полонка)

очі темні як ніч [*|оч'ї |темн'ї |як н'їч*] 'карі очі' (Мощена)

очі як баньки [оч'ї йак 'бан'ки] (Коршів, Яворів) || [гочи йак 'бан'ки] (Озеро) || [гоч'ї йак 'бан'ке] (Звиняче) || [очи йак 'бан'ки] (Довговоля) || [вочи йек 'бан'ке] (Бірки, Корчин) || [оч'ї йак 'банк'ї] (Гайове, Городині) || [оче йак 'бан'ке] 'великі очі круглої форми' (Сошичне)

очі як більма [очи йак 'біл'ма] 'т. с.' (Береги, Ярославичі)

очі як блискавка [оч'ї йак блискавка] 'виразний погляд' (Новосілки)

очі як в бика [оч'ї йак у би'ка] 'про великі очі' (Височне)

очі як в жаби [оч'ї йак в 'жаби] (Гайове, Калинівка) || [очи йак в 'жаби] (Грабове) || [вочи йак в 'жаби] 'про маленькі очі круглої форми' (Любитів)

очі як в китайця [вочи йак в ки'тайц'а] (Гірники) || [гоч'ї йак в к'ї'тайц'а] (Милятин, Звиняче) || [оч'ї йак в ки'тайц'а] (Воршів) || [гочи йак в ки'тайц'а] 'маленькі очі з вузьким розрізом' (Маневичі, Височне)

очі як в кицьки [оч'ї йак в 'киц'ки] 'про маленькі очі круглої форми' (Вільхівка)

очі як в ката [гочи йак в ко'та] 'т. с.' (Ощів)

очі як в крота [оч'ї йак в кро'та] 'маленькі круглі очі з вузьким розрізом' (Володимир-Волинський)

очі як в поросяти [оч'ї йак в поро'с'ати] 'маленькі круглі очі' (Милуші)

очі як в сови [оч'ї йак в со'ви] (Володимир-Волинський, Прип'ять, Плоска, Тойкут) || [оче йак у со'ве] (Любешівська Воля, Угриничі) || [вочи йак у су'ви] 'т. с.' (Воєгоща)

очі як в соловейка [воче йак в суло'вейка] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Гірники)

очі як в чорта [вочи йак в 'чорта] 'грайливий погляд' (Мала Глуша)

очі як в щура [очи йак в шчу'ра] 'маленькі очі круглі' (Кричильськ)

очі як в японця [оч'ї йак в йа'пон'ц'а] 'маленькі очі з вузьким розрізом' (Чаруків)

очі як горошини [оч'ї йак гуру'шини] (Буяни) || [гочи йак горо'шене] 'про маленькі очі круглої форми' (Любешівська Воля)

очі як гудзики [очи йак |гузики] 'т. с.' (Заріччя)

очі як жаринки [оч'ї йак жа'ринк'ї] 'виразний погляд' (Любохини)

очі як колеса [оч'ї йак ко'леса] 'вирячкуваті круглі очі' (Великий Курінь)

очі як ленінський рубель [гок'ї йак 'лен'ін'с'кїй рубел'] 'великі круглої форми очі' (Духче)

очі як локатори [очи йак лу'катори] 'т. с.' (Колки)

очі як намистинки [оч'ї йак намис'тинки] 'про красиві очі' (Воєгоща)

очі як озера [оч'ї йак о'зера] 'про сині очі' (Новосілки)

очі як окуляри [гочи йак оку'л'ари] 'круглі очі' (Котів)

очі як сліпи [вочи йак с'л'їне] 'погано бачити' (Юрово)

очі як смола [гочи йак сму'ла] 'карі очі' (Полапи)

очі як у в'юна [вочи йак у в'ю'на] 'про маленькі очі' (Комарове Старовиж.)

очі як у вовка [вочи йак у |воўка] 'недоброзичливий погляд' (Бихів)

очі як у корови [оч'ї йак у ко'рови] (Цумань, Довговоля) || [гочи йак в 'корови] 'великі очі круглої форми' (Маневичі)

очі як фари [оч'ї йак |фари] (Горохів) || [вочи йак х'вари] 'т. с.' (Комарове Старовиж.)

очі як ягоди [оч'ї йак йе'года] 'про красиві очі' (Березичі)

очі як яйця курячі [ʎochʲi ʲyak ʲjajʲca ʲkʲurʲaʲci] ‘про великі очі’ (Городок)
пеньок з очима [pɛnʲok z ʲochʲima] || [ʲyak pɛnʲ] || [stʲujʲimʲ ʲyak pɛnʲokʲ]
див. ПЕНЬОК

піти в світ за очі [pʲitiʲʂov ʲɛʲsvʲitʲ za ʲochʲi] див. СВІТ

поросячі очі / свинячі очі [porʲosʲaʲci ʲglʲaskʲi] (Диковини) || [sʲvinʲsʲkʲi ʲochʲi]
‘про маленькі очі круглої форми’ (Русів)

похмелитися хоче – на очі не бачить [poxmɛʲlʲitʲisʲa ʲxochɛ // nʲa ʲochʲi nɛ
ʲbʲaʲʲitʲ] ‘похмілля’ (Берестечко Рівн.)

правду в очі чесати [pʲravdu ʲɛʲochʲi ʲʲɛʲʂɛ] див. ПРАВДА

пулькати очі [pulʲkʲatʲi ʲochʲi] ‘великі очі круглої форми’ (Грабове)

свекруха – ряба муха, пече очі [svʲekʲruʲxa / rʲabʲa ʲmuʲxa / pɛʲʲɛ ʲʲochʲi]
див. СВЕКРУХА

сліпе очі витріщило [slʲipɛ ʲochʲi ʲvitʲrʲiʲʂʲilo] ‘злякатися’ (Млинів)

сліпне на очах [slʲɛpnɛ nʲa ʲochʲax] ‘про людину, яка з віком погано бачить’
(Лище)

спати з відкритими очима [spʲitʲ z vʲidʲkʲritʲimi ʲochʲima] ‘чутливий сон’
(Підлозці)

так хочу випити, аж на очі не видно [tak ʲxochʲu ʲvipʲitʲi / aʲʂ nʲa ʲʲochʲi nʲi
ʲvidʲno] ‘хотіти випити’ (Звиняче)

ти йому в очі сци, а він каже: «Дош іде» [ti ʲjʲomʲu ʲɛʲochʲi sʲci / a vʲin ʲkʲaʲʂɛ //
doʲʂʲi ʲidɛ] ‘про вперту особу’ (Велика Осниця)

тільки зуби та очі блищать [tʲalʲkʲi ʲxʲvorʲiʲ / ʂo ʲtʲilʲkʲi ʲzʲubi ta ʲochʲi
ʲbliʲʂʲatʲ] див. ЗУБИ

тільки очі прикрити [tʲalʲkʲi ʲochʲi ʲpʲrikʲriv] ‘чутливий сон’ (Доросині)

туман в очі пускати [tuʲman ʲɛʲochʲi ʲpusʲkʲajɛ] див. ТУМАН

у дочки хороші очки, а в невісточки хліба з’істочки [ʲu ʲdʲochʲki xʲorʲoʲʂʲi ʲochʲki / a
dʲuʲnɛʲvʲiʲstʲochʲki ʲxlʲiʲba zʲiʲstʲochʲki] див. ДОЧКА

у свекрухи безліч очей [ʲu svʲekʲruʲxi ʲbɛzʲlʲiʲʲɔ ʲochʲɛʲi] див. СВЕКРУХА

у свекрухи ззаду очі є [ʲu svʲekʲruʲxi i zʲ:adu ʲochʲi ʲjɛ] див. СВЕКРУХА

у страху очі великі [ʲu stʲraxʲu ʲochʲi vɛʲlʲikʲi] (Рудники) || [ʲɛ stʲraxʲa ʲochʲi
vɛʲlʲikʲi] див. СТРАХ

хитрі очі мати [xʲitrʲi ʲochʲi ʲmʲajɛ] ‘про хитру людину’ (Млинів)

ходити з темними очима [xʲodʲitʲ z ʲtɛmʲnimi ʲochʲima] ‘про нерозумну
людину’ (Липляни)

хоч плюнь в очі [xʲoch plʲunʲ ʲɛʲʲochʲi] ‘про впертого чоловіка’ [Арк’2003, с. 110]

щурячі очі [ʲʂʲurʲaʲci ʲochʲi] ‘маленькі очі, круглі’ (Рівне)

ОЧКИ

вруслі як очки [tʲakʲi vʲrusʲlʲi ʲyak ʲʲochʲkʲi] ‘про форму очей’ (Бережки)

тільки очки потіють [tʲilʲkʲi ʲochʲki pʲotʲiʲjʲutʲ] ‘нервувати’ (Світязь)

ОЧМАНА³⁵¹

як очмана [ʲyak ʲochʲmaʲna] ‘про невродливу людину’ (Милуші)

³⁵¹ ОЧМАНА – очманіла, одуріла людина

ОЧОРНИТИ

не очорнити, не обілити [йа до них обиз'вавс'а / а во!ни не очер!нет' / не обил:ет'] 'не дати ніякої відповіді' (Підманево)

ОЧУМЕЛОВ

лаятися як Очумелов [лайец':а йак Очу!м'елов] 'вживати нецензурну лексику' (Постійне)

П

ПАВА

важна як пава [важ'на йак 'пава] 'про горду людину' (Крижівка)

горда як пава [горда йак 'пава] (Полиці, Любешів, Ковель, Маневичі) || [йде йак 'пава] 'т. с.' (Холопичі)

задерти голову і розпустити хвоста як пава [за'дер 'голову і роспус'тиў хвос'та йак 'пава] див. ГОЛОВА

йти як пава [йде йак 'пава] 'повільно рухатися' (Переспа)

піти як пава [п'иш'ла йак 'пава] 'про акуратну дівчину' (Постійне)

пливти як пава [пли'ве йак 'пава] 'повільно рухатися' (Годомичі)

ходити як пава [ходить' йак 'пава] (Видранка) || [ходить' о'то йак 'пава] 'т. с.' (Комарове Ратнів.)

чванитися як павиця [ч'ваниц':а йак па'виц'а] 'хвалитися' (Карпилівка)

як пава [йак 'пава] 1) 'про вродливу дівчину' (Володимир-Волинський); 2) 'про горду людину' (Годомичі, Полапи, Доросині); 3) 'про акуратну дівчину' (Добре, Сілець)

ПАВИЧ

гарний як павич [гарний йак па'вич] 'про вродливого хлопця' (Колодії)

гордий як павич [гордий йак па'вич] 'про горду людину' (Турійськ)

піти як павич [пуш'ов йак па'вич] 1) 'про гордого'; 2) 'про акуратного хлопця' (Добре)

як павич [йак 'павич] 'про гордого' (Іваничі)

ПАВЛІН

гарний павлін [гарний пав'л'ін] 'про акуратного хлопця' (Ясенівка)

гордий як павлін [гордий йак пав'л'ін] 'про горду людину' (Мала Глуша)

розпустити хвоста як павлін [роспус'тев хвос'та йак пав'л'ін] див. ХВІСТ

хвалитися як той павлін [х'валиц':а йак тої пав'л'ін] 'про хвалькувату людину' (Підлозці)

ходить як павлін [ходить' йак пав'л'ін] 'про гордого' (Нова Руда)

ПАВУК

з'їсти павучка [з'йла павуч'ка] 'про жінку, яка завагітніла' (Загаї)

зловити павука [зловити паву'ка] 'завагітніти, невидимо потрапити в жіночий організм' (Іваничі, Обарів)

ковтнути павучка / проковтнути павука [ковтнула павучка] (Підгайці) || [проковтнула павука] 'завагітніти' (Звірів)
павука з'їсти [павука з'їла] 'про жінку, яка завагітніла' (Звиняче)
піймати павучка [сп'їла павучка] 'т. с.' (Рудники)

ПАДЛО³⁵²

вийди, падло, з кукурудзи, налякай корову [вийди / падло / з кукурузи / налякай корову] 'про невродливу людину' (Охлопів)
лихе падло [лихойе падло] 'про злу, підлу людину' (Хобултова)
падлота, мре і дивиться [падлот'а / мре і дивиц'а] 'т. с.' (Підгайці)
така падлота [така падлота] 'т. с.' (Корчин)

ПАЗУХА

все в пазуху [все в пазуху] 'все вернеться' (Полапи)
жити як в Бога за пазухою [живе йак в Бога за пазухойу] див. **БОГ**
не копійки за пазухою [не копійки за пазуху] див. **КОПІЙКА**
ні гроша за пазухою [ні гроша за пазухойу] див. **ГРОШІ**
принести за пазухою [принести за пазухойу] 'народити позашлюбну дитину' (Кримне)
спати як в Бога за пазухою [спит' йак у Бога за пазухойу] див. **БОГ**
хоч за пазуху засади [хоч за пазуху засади] 'надмірна людська доброта' (Воєгоща)
хоче взяти Бога за пазуху [хоче вз'єти Бога за пазуху] див. **БОГ**
як в Бога за пазухою [йак в Бога за пазухойу] || [живе йак в Бога за пазухойу] || [живут' йак в Бога за пазухойу] див. **БОГ**
як в Христа за пазухою [йак в Христа за пазухойу] див. **ХРИСТОС**

ПАЛАЖКА

Параска і Палажка [Параска і Палашка] див. **ПАРАСКА**

П

ПАЛАТА

палата розуму [палата розуму] 'про нерозумну людину' (Луцьк)

ПАЛЕЦЬ

Бозя пальчик показує [Боз'а пал'чик пуказує] див. **БОЗЯ**
гени пальцем не зачавити [г'ени пал'ц'ом ни зачавиш] див. **ГЕНИ**
голий як палець [голий йак палец'] 'про бідного чоловіка' (Смідин, Велика Осниця)
з рідкими пальцями [з р'ідкими пал'ц'ами] 'схильність до витрачання грошей' (Синове)
зробити з п'ять пальців [зрубив з п'ят' пал'ц'у] 'вкласти свій труд' (Клубочин)
і палець в палець не стукнути [і палиц' ву палиц' ни стукне] || [палец' об палец' ни стукне] (Бихів, Тойкут, Любешів, Холопичі, Мар'янівка, Велика Осниця, Озерці, Мирне, Володимир-Волинський) || [палец' об палец' не

³⁵² ПАДЛО – труп тварини; підла, негідна людина

в'дарит'] (Сілець, Мала Глуша, Довговоля, Полапи, Собіщиці, Доросині) || [палец' в'палец' не с'тукне та'кеї ли'нев'її] (Височне) || [і'палиц' в'у'палиц' ни с'тукне] 'про ліниву людину' (Бихів)

і пальця не підняти [і'пал'ц'а ни п'ід'н'іме] 'т. с.' (Колки)

йому пальця в рот не клади [йо'му п'ал'ц'а в'рот ни кла'ди] 'про сердитого чоловіка' [Арк'2003, с. 111]

кожен пальчик однаково болить [кожен п'ал'чик од'наково бо'лит'] 'однакові почуття до кожної дитини' (Годомичі)

кругом пальця водити [к'ругом п'ал'ц'а в'одит'] 'обманювати' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

кругом пальця обведе [к'ругом п'ал'ца об'веде] 'т. с.' (Вітковичі)

мухи пальцем не скривдить [мухи п'ал'цем не ск'ривдит'] див. **МУХА**

не вчора роджена і не пальцем роблена [не в'чора ро'жана і ни п'ал'цим ро'бл'ана] 'бути компетентною' (Сокіл)

обвести круг пальця [об'вес'ти к'руг п'ал'ц'а] 'обхитрити, обманути' (Луцьк)

пальцем не ворухнути [і'пал'цем не во'рух'не] (Велика Осниця) || [і'пал'ц'ом ни шив'іл'не] (Воєгоща) || [і'пал'ц'ом ни во'рушит'] (Годомичі) || [і'пал'цем ни ву'рух'не] 'т. с.' (Гірники)

пальця в рот не клади, бо відкусить [пал'ц'а в'рот не кла'ди / бо в'ідку'сит'] 'про сердиту людину' (Новосілки)

пальця не підніме [і'пал'ц'а ни п'ід'н'іме] 'про ліниву людину' (Колки)

пальця покажи, то сміятись буде [пал'ц'а пока'жи / то см'ї'ятис' 'буде] 'сміятися без причини' (Кримне)

перебирати як пальцями [периби'райе йак п'ал'ц'ами] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Борове)

хоч пальця врїж [хоч п'ал'ц'а в'рїж] (Карпилівка К-Кашир.) || [хоч п'ал'ц'а в'р'їж] 'про терплячу людину' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

як палець [йак п'алиц'] 'про низького хлопця/чоловіка' (Доросині)

П

ПАЛИМУТКИ³⁵³

як палимутки [йак палимутки] 'про сердиту людину' (Великий Курінь)

ПАЛИЦЯ

Бог з палкою не ходить, сам знайде [Бог з' палко'ю ни х'одит' / сам знай'де] див. **БОГ**

висока як палка [ви'сока йак палка] 'висока дівчина/жінка' (Володимир-Волинський, Острівок)

руки як у палиці [руки йак у'палиц'і] див. **РУКИ**

стояти як паліяка [сто'їит' йак пал'їн'ака] 'нічого не робити' (Любешів)

стояти як пал' [сто'їит' йак пал'] 'нічого не робити' (Колки)

ПАЛИЧКИ

руки як палички [руки йак палич'ки] див. **РУКИ**

ПАЛУЗА

який корч, така й палуза [йа'кий корч / та'ка й палуза] див. **КОРЧ**

³⁵³ ПАЛИМУТКИ (ПАЛИМУДИ) – червона маленька мураха

ПАЛЬОНКА³⁵⁴

пальонкою **запахло** [пaл'онкойу запахло] 'процес самогоноваріння' (Замшани)

ПАЛЮНКА³⁵⁵

з тої муки не будуть палюнки [з'тойі муки не будуть пал'ун'к'е] див. **МУКА**

ПАЛЮШКА³⁵⁶

ніс як палюшка [н'іс йак пaл'ушка] див. **НІС**

ПАЛЯМБІЦІ³⁵⁷

груди як палямбіци [г'руді йак пaл'ам'бици] див. **ГРУДИ**

ПАМ'ЯТНИК

гордий як пам'ятник [гордий йак пaм'ятник] 'про гордого' (Острівок)

ПАМ'ЯТЬ

діво́ча пам'я́ть [д'ев'і́ча пaм'я́т'] (Тойкут, Ощів, Машів) || [д'івоча пaм'я́т'] (Заріччя, Іваничі, Гайове) || [д'ев'і́ча пaм'я́т'] 'часткова втрата пам'яті, забудькуватість' (Холопичі)

куря́ча пам'я́ть [к'урача пaм'я́т'] 'т. с.' (Луків)

літати як без пам'яті [л'і́тайе йак биз пaм'я́ти] 'дуже швидко рухатися' (Шменьки)

не мати пам'яті [ни́ма тейі пaм'я́ти] (Воєгоща) || [ни́ма пaм'я́ти] (Синове) || [ни́ма пaм'я́т'і] (Милятин) || [пaм'я́т'і ни́маіе] (Мар'янівка) || [не́ма пaм'я́ти] (Велика Осниця) || [пpишло на гoлуву / а тiпер йутко́ве ни́чо ни пaм'я́тайу /ни́ма пaм'я́ти] 'часткова втрата пам'яті та розуму' (Велимче)

пам'яті збутися [пaм'я́т'і збу́лас'а] 'т. с.' (Бережки)

пам'я́ть коротка [пaмн'я́т' к'урoткa] 'т. с.' (Бихів)

пам'я́ть як у куриці [пaм'я́т' йак у к'ур'іци] 'т. с.' (Турійськ)

стежку напам'я́ть знати [с'тешку на пaм'я́т' з'на́йе] див. **СТЕЖКА**

ПАМПУШКА

гу́би як пампушки [гу́би йак пaмпуш'к'і] || [гу́би йак пaмпуш'ки] див. **ГУБИ**

пухла як пампушка [пухла йак пaм'пушка] 'про повну жінку' (Липляни)

ПАН

багатий як пан [ба'гaтій йак пaн] 'про багату людину' (Седлище)

говори сам, ти гоноровий пан [гoвo'pи сам / ти гoнo'poвій пaн] 'про поважну особу' (Більськ-Підляський)

³⁵⁴ ПАЛЬОНКА – горілка

³⁵⁵ ПАЛЮНКА – паляниця

³⁵⁶ ПАЛЮШКА – 1) палець; 2) паляниця

³⁵⁷ ПАЛЯМБІЦІ – паляниця

заможний як пан [за¹можне¹й йак пан] 'про багатого чоловіка' (Старий Загорів)

і пану Богу свічка, і дияволу угарок [і ¹пану ¹Богу с¹в¹ічка / і дийаволу угарек] 'догодити всім' (Августов)

піти до пана Лопатинського [п¹ішов до ¹пана Лопатин¹с¹кого] 'померти' (Топільне)

сам пан склепав [сам пан скл¹епав] 'зробити своїми руками' (Клубочин)

служи пану вірно, то він тебе перне [служ ¹пану ¹в¹ерне / то в¹ін те¹бе ¹п¹ерне] 'розчарування в довірі' (Гуща)

ходити як панок [ходит¹ йак п¹анок] (Посників) || [йак п¹анок] 'про акуратного хлопця' (Вовничі)

як пан [йак пан] 'про багату людину' (Грабовець)

ПАНАС

йти туди, де Панас овець не пасе [йде туд¹а / де П¹анас го¹вець не п¹асе] 'десь дуже далеко; невідомо де' (Торчин)

ПАНІ

в матері пані, а свекрухи – рабня [в ¹матира ¹пан¹і / в свик¹рухи // ра¹бин¹а] див. МАТИ

вбери пня, то буде паня [вбе¹ри пн¹а / то ї¹буде п¹ан¹а] див. ПЕНЬ

гонорова як пані [гуно¹рова йак ¹пан¹і] 'про горду людину' (Звиняче)

дівчина як панянка [д¹ів¹чина йак п¹ан¹енка] див. ДІВЧИНА

паня – до кохання [пан¹а // до ко¹хан¹:а] 'про жінку легкої поведінки' (Ковель)

перебірлива як пані [пир¹і¹б¹ірлива йак ¹пан¹і] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Годомичі)

як панія [йак ¹пан¹і¹я] 'про багату людину' (Велика Осниця)

ПАНТЕЛЕЙМОН

святий Пантелеймон, куди ніч, туди й сон [с¹в¹а¹тій Пантелиї¹мон / куди¹ ни¹ч / туди¹ ї¹сон] 'погані сни' (Нова Руда)

ПАНТЕРА

голодна як пантера [го¹лодна йак пан¹тера] 'бути дуже голодним' (Брани)

зла як пантера / злий як пантера [зла йак пан¹тера] (Довговоля, Мар'янівка) || [зл¹а¹йа йак пан¹тера] 'про сердиту людину' (Осівці, Звиняче)

така як пантера [та¹ка йак пан¹тера] (Осівці) || [йак пан¹тера] (Рудники) || [сер¹дита йак пан¹тера] 'т. с.' (Вітковичі)

як пантера [йак пан¹тера] 'т. с.' (Велика Осниця, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Любешівська Воля, Корчин)

ПАНЩИНА

стоїть над душею, наче осавула на панщині [сто¹їт¹ над ду¹шею¹ наче осавула на ¹панщин¹і] див. ДУША

ПАПАРХ ³⁵⁸

вже і папарху немає [вже тут і \папарху його не\має] 'і сліду не залишилося' (Полапи)

ПАПРУВКА ³⁵⁹

як та папруква [йак та пап'і'руйка] 'красива дівчина' (Хобултова)

ПАР

на всіх парах [на вс'іх па\рах] 1) 'швидко рухатися' (Годомичі); 2) 'швидко піднятися і побігти' (Острівок)

ПАРА

ані пари з вуст / ні пари з вуст не пустити [а\н'і \пари з вуст] (Липне) || [н'і \пари з вуст] (Милуші) || [н'і \пари з вуст ни \пустит'] 'мовчати' (Любешів)
ви на мене як на пару поросят [ви на \мене йак на \пару поро\с'ат] 'під час звернення на Ви' (Карпилівка Ківерц.)

два чобота – пара / два сапога – пара [два \чобути / \пара] див. **ЧОБІТ**
не допоможуть і чари, якщо хтось не до пари [не помо\жут' і \чари / йак\шо хто не до \пари] див. **ЧАРИ**

ні пари з вуст [н'і \пари з вуст] 'мовчати' (Цумань, Борохів)

спати на пару [от у\же й сп\л'ат на\пару] 'бути в інтимних стосунках з дівчиною' (Велика Осниця)

толкова пара людей [тол\кова \пара л'удеї] 'про спокійну людину' (Понінка)

ПАРОВОЗ

дрихнути як паровоз [дрихне йак пару\воз] 'міцний сон' (Клубочин)

ніс як паровоз [н'іс йак пара\воз] див. **НІС**

пачити як паровоз [пачит' йак пара\воз] 'про чоловіка, який багато курить' (Клубочин)

перти як паровоз [пре йак паро\воз] 'дуже швидко рухатися' (Гірка Полонка, Липляни, Підлозці, Собіщиці, Липляни, Куснище, Здолбунів, Колодії, Маневичі, Дачне)

трубити як паровоз [т'рубит' йак паро\воз] 'хропіти' (Турійськ)

хропти як паровоз [хро\пе йак пара\воз] (Вітковичі, Коршів, Любешівська Воля, Жиричі) || [йак поро\воз] (Рудники, Дюксин) || [хру\пе йак пару\воз] 'т. с.' (Воєгоща)

ПАРАГРАФ

гарна як параграф [гарна йак па\раграф] 'про гарну фігуру' (Володимир-Волинський, Острівок)

ПАРАД

як клоун на параді [йак к\лоун на па\рад'і] див. **КЛОУН**

як на параді [йак на па\рад'і] 'акуратний чоловік' (Плоска, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Сілець)

³⁵⁸ ПАПАРХ – для місцевих жителів – слід

³⁵⁹ ПАПРУВКА – сорт яблук

ПАЗАЗИТ

спить Микита і не чує, як по пузі вош танцює, прокидається Микита і вбиває паразита [спит' Ми'к'іта і не 'чує / йак по 'пузі вош тан'ц'уйє / проки'даєц':а Ми'к'іта і вби'ває пара'зіта] див. **МИКИТА**

ПАЗАЗИТКА

паразитка така [пара'зитка та'ка] 'про злу людину' (Млинів, Здолбунів)

ПАЗАСКА

Параска і Палажка [Па'раска і Па'лашка] 'про сварливих жінок' (Карпилівка)

ПАРДОН³⁶⁰

нема пардону [ни'ма пар'дону] 'невихована, зухвала людина' (Підманове)

ПАРЕНИНА³⁶¹

дохопитися до води як Харетин до паренини [дохол'ни'євс'а до во'диє йак Хари'є'тин до пара'енини] див. **ВОДА**

ПАРИЖ

мавпа рижа із Парижа [мавпа 'рижа із Па'рижа] див. **МАВПА**

ПАРОСТОК

взяти з паростками [вз'ав зє 'паростками] 'одружитися на жінці з дитиною' (Доросині)

ПАРОЧКА

парочка – Іван і Одарочка [парочка // Іван і О'дарочка] 'молода пара, яка довгий час зустрічається' (Нова Руда)

ПАРТИЗАН

мовчати як партизан [мов'чит' йак парти'зан] (Ворончин, Сілець) || [мув'чит' йак парт'і'зан] 'про мовчазного чоловіка' (Клубочин)
як партизан [йак парти'зан] 'т. с.' (Рудники)

ПАЗУБОК

вхомутати парубка [вхомут'ела 'парубка] 'дівчина, яка збирається виходити заміж' (Ворокомне)

дебелий парубок [де'белій парубок] 'про високу людину' (Лаврів)

дівка коси розчісує, а в парубків серце мліє [д'і'фка 'коси рос'ч'ісує / а в паруп'к'ів 'серце м'л'і'є] див. **ДІВКА**

засидітися в парубках [засид'івс'а в паруб'ках] 'про неодруженого чоловіка' (Липляни)

козацький парубок [ко'зац'киї 'парубок] 'про акуратного хлопця' (Полиці)

красен парубок [к'расен 'парубок] 'т. с.' (Березичі)

³⁶⁰ ПАРДОН – бути невихованим

³⁶¹ ПАРЕНИНА – необроблена земля

парубок видний [*п'арубок ʎвидний*] 'про молодого вродливого хлопця' (Ботин)

парубок козацький [*п'арубок коʎзац'кий*] 'т. с.' (Полиці)

парубок як бугай здоровий [*п'арубок ʎак бу'гай здо'ровей*] 'т. с.' (Полапи)

парубок як сокіл [*п'арубок ʎак 'сок'іл*] 'т. с.' (Шменьки)

солом'яний парубок [*со'лом'яний ʎарубок*] 'про старого неодруженого чоловіка' (Загаї)

старий дід [*ста'рий д'ід*] 'про неодруженого чоловіка' (Довгошії)

старий парубок [*ста'рий ʎарубок*] 'т. с.' (Затурці, Гать)

царський парубок [*царс'кий ʎарубок*] 'т. с.' (Вовничі, Датинь)

ПАРУС

на повних парусах [*на ʎповних пару'сах*] 'швидкість у русі' (Брани)

ПАРХИ³⁶²

обрости добром як жид пархами [*об'р'іс доб'ром ʎак жид ʎпархами*] див. ДОБРО

труситися як жид над пархом [*три'сеца ʎак жид над ʎпархом*] див. ЖИД

ПАРХІМ

видно з-заду, що Пархім [*видно з-заду / шо Пар'хім*] 'неакуратна людина' (Усичі)

ПАСИНОК³⁶³

брати з пасинком [*бе'ре з'є ʎпасинком*] 'одружитися на жінці з дитиною' (Шменьки, Юрово)

ПАСКА

багатому і в будень свято, а вбогому і на Паску піст [*ба'гатому і в ʎбуден' с'ʎв'ато / а в'богому і на ʎПаску п'іст*] див. СВЯТО

до китайської паски вернутися [*до ки'тайс'кої ʎпаски вер'нец':а*] 'піти й довго не повертатися' (Любешів)

шити-брити – завтра Паска [*шити-б'рити // ʎзавтра ʎПаска*] 'про погану господиню' (Любешів)

ПАСКУДНИЦЯ³⁶⁴

як паскудниця [*ʎак пас'кудниц'а*] 'вживати нецензурну лексику' (Воєгоща)

ПАСТУХ

взяти жінку з пастухом [*вз'ав ʎж'інку з ʎпасту'хом*] див. ЖІНКА

взяти з пастухом на дощ [*вз'ав з'є ʎпасту'хом на дощ*] 'одружитися з жінкою, що має дитину' (Машів)

з готовим пастухом [*з'є го'товим ʎпасту'хом*] 'т. с.' (Височне)

³⁶² ПАРХИ – заразне шкірне захворювання людини, під час якого на шкірі під волоссям, на тілі, нігтях з'являються гнійні струпи і рубці, а також струпи і рубці від цієї хвороби

³⁶³ ПАСИНОК – нерідний син одного з подружжя, який доводиться рідним другому

³⁶⁴ ПАСКУДНИЦЯ – та, хто робить погані, мерзенні, гидкі вчинки

ПАТЕЛЬНЯ³⁶⁵

лисий як пательня [л'исий ѓак па'тел'н'а] (Воєгоща) || [л'исий ѓак пател'іна] 'про лисого чоловіка' (Довговоля)

стара пательня [ста'ра па'тел'н'а] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Журавичі)

як легке на пательні [ѓак 'легке на па'тел'н'і] див. **ЛЕГКЕ**

ПАТИКА³⁶⁶

висохти як пати́ка [л'висохла ѓак па'тєчка] 'про кволу худу дівчину/жінку' (Полиці)

ноги як з пати́ками [ног'і ѓак па'тик'і] || [лноге ѓак патєке] || [лног'і ѓак зє па'тиками] див. **НОГИ**

роззявити свого пати́ка [роз'а:вити с'вого па'ти'ка] 'голосго кричати' (Світязь)

руки як пати́ки [рук'і ѓак пат'ік'і] див. **РУКИ**

як пати́к [ѓак па'тик] 'про худу людину' (Підгайці)

ПАХАТИ

та на ній пахати треба [та на н'ій па'хати т'реба] 'про повну жінку' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

ПАХНУТИ

малом пахнути [малом па'хнут'] 'мало чогось смачного' (Звиняче)

цвісти і пахнути [цв'і'те і па'хне] див. **ЦВІСТИ**

ПАЦЬОРКА³⁶⁷

як пацьорка [ѓак па'ц'орка] 'охайність і порядок в оселі' (Привітне)

П

ПАЦЮК³⁶⁸ (свиня)

виглядати як пацю́к годований [вигл'а'дає ѓак па'ц'ук го'дований] 'про повну людину' (Голишів, Зубильне)

ПАЦЮК (криса)

морда – хоч пацю́ків бий [морда // хоч па'ц'ук'ів бий] див. **МОРДА**

ПАЧКА

дурна як пачка горошків [дур'на ѓак па'чка горош'ків] 'про нерозумну людину' (Горохів)

ПАЧОСИ³⁶⁹

волосся як пачоси [волос':а ѓак па'чоси] див. **ВОЛОССЯ**

³⁶⁵ ПАТЕЛЬНЯ – сковорідка

³⁶⁶ ПАТИКА – те ж саме, що палиця

³⁶⁷ ПАЦЬОРКА – намісто

³⁶⁸ ПАЦЮК – те ж саме, що поросля

³⁶⁹ ПАЧОСИ – 1) рештки, відходи при чесанні, переробці вовни, льону, бавовни і т. ін.;
2) пасма волосся, звичайно скуйовдженого, поплутаного, нечесаного

ПАША³⁷⁰

пришла остання паша [пришла йу'му' ус'тан':а |паша] 'померти' (Підманове)

ПАЯЛО³⁷¹

рот як паяло [рот йак па'йало] див. **РОТ**

ПЕДАЛЬ

педаль затурканий [пи'дал' за'туркани'] 'бути повільним, повільно пересуватися' (Ясенівка)

ПЕКАЧ

як пекач [йак пе'кач] 'про людину низького зросту' (Великий Курінь)

ПЕКЛО

відійти до пекла [в'ід'ійшов до 'пекла] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Луків)

відразу йти в пекло [з'разу їде в 'пекло] 'закінчити життя самогубством' (Прип'ять)

гонитися як Марко по пеклі [го'ниці':а / йак Мар'ко пу 'пеклу] див. **МАРКО**

гуляй душа – пекла нема [гу'л'аї ду'ша // пек'ла 'н'ема] див. **ДУША**

жити як у пеклі [жи'вут' йак у 'пекли] 'про нещасливу родину' (Осівці)

з нелюбом жити, як в пеклі гнити [з 'нел'убом ж'ети / йак в 'пеклі' г'нети] див. **НЕЛЮБ**

летіти як перед батька в пекло [ле'тит' йак 'перед |бат'ка в 'пекло] див. **БАТЬКО**

лізти як сатана в пекло [л'ізе йак сата'на в 'пекло] див. **САТАНА**

спішити поперед батька в пекло [п'опер'ед |бат'ка в 'пекло] || [п'рес'а йак 'перед |бат'ком в 'пекло] || [сп'ішит' по'перед |бат'ка в 'пекло] || [ни сп'іши по'перед |бат'ка в 'пекло] див. **БАТЬКО**

справжнісіньке пекло [справж'н'іс'ін'к'е 'пекло] 'щось нестерпне' (Микове)

спровадити до пекла, чортам на сніданок [спрова'дити до 'пекла / |чортам на сн'іданок] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Острівок)

спровадити до пекла [спру'ва'дити ду 'пекла] 'т. с.' (Микове)

як Марко в пеклі [б'іга'йе йак Мар'ко в 'пекли] див. **МАРКО**

як у пеклі [йак у 'пеклі] 'жахливо' (Журавичі)

ПЕКТИ

не пече, не меле й так кипить [пе'че / ни 'меле й так ки'пет'] 'тяжкий, запальний характер' (Полапи)

ПЕКУХА

свекруха-пекуха [сви'кру'ха пи'ку'ха] див. **СВЕКРУХА**

³⁷⁰ ПАША – 1) ділянка землі з трав'янистою рослинністю; 2) останні дні життя

³⁷¹ ПАЯЛО, ПАЯЛЬНИК – ручний інструмент для паяння

ПЕЛЕНА

в пелені принести [в пелен'і принес'ли] (Ботин, Дюксин) || [в пилн'і принес'ла] 'народити позашлюбну дитину' (Довговоля)

принести в пелені [принес'ла в пелені] 'т. с.' (Велика Осниця, Рудники, Карпилівка, Годомичі, Микове, Воєгоща, Остріжець, Цумань)

ПЕЛЬКА³⁷²

напхати пельку [нап'хав 'пел'ку] 'переїсти' (Брани)

несита пелька [не'сита 'пел'ка] 'про жадібну людину' (Липляни)

роззявити пельку [ро'з':авила 'пел'ку] 1) 'великий рот'; 2) 'про сварливу жінку' (Гірники)

ПЕЛЬМЕНІ

губи як пельмені [губи йак п'іл'м'ен'і] див. **ГУБИ**

ПЕЛЮСТКИ

губи як пелюстки [губи йак пил'уст'к'е] див. **ГУБИ**

ПЕЛЮШКИ

одне в пелюшках, друге в кишках [од'не в пил'уш'ках / д'руге в к'іш'ках] 'часті пологи' (Замшани, Калинівка)

ПЕНДЛИК³⁷³

як пендлик [йак 'пендлик] 'про людину низького зросту' (Велика Глуша)

ПЕНЗЛИК

пензлика мачати [пензлика ма'чати] 'бути в інтимних стосунках' (Павлів)

ПЕНСІЯ

ждати пенсії [ждут' 'пенс'ійі] 'не вживати алкогольних напоїв' (Полиці)

ПЕНЬ

блищати як пень [блис'тит' йак пен'] 'про лисого чоловіка' (Олександрія)

вбери пня, то буде паня [вбе'ри пн'а / то ї 'буде па'н'а] 'про акуратну людину' (Сильне)

глухий як пень [глу'хий йак пен'] (Буяни, Холопичі) || [йак пен'ок] (Городині) || [глу'хий йак пен'] 'про глуху людину' (Усичі)

голий як пень [голий йак 'пен'] 'про бідну особу' (Млинів)

дурний (тупий) як пень [дур'ний (ту'пий) йак пен'] (Володимир-Волинський, Вільхівка, Колки, Луків, Машів, Острівок, Русів) || [дур'ний йак пен'] 'про нерозумну людину' (Остріжець, Рівне, Любитів, Здолбунів, Борохів, Луцьк)

дурний як пеньок [дур'ний йак пн'ок] (Троянівка, Звиняче) || [дур'ний йак пен'ок] (Понінка) || [дур'ні йак пен'к'і] 'про нерозумну людину' (Гать)

³⁷² ПЕЛЬКА – рот

³⁷³ ПЕНДЛИК – про щось маленьке, невелике

зуби як пеньки [зуби йак пен'ки] див. **ЗУБИ**

клад на пеньку знайти [клад на пен'ку знайшла] див. **КЛАД**

лінивий як пеньок [л'їнивий йак пе'н'ок] 'про ліниву людину' (Велика Осниця)

мовчати як пень [мов'чат' йак пен'] 'про мовчазного чоловіка' (Олександрія) || [мов'чат' йак пен'] 'бути мовчазним' (Яревище)

пеньок з очима [пе'н'ок з очима] (Буяни) || [йак пен'] (Машів) || [стуїйт' йак пи'н'ок] 'нічого не робити' (Бережці, Переспа, Милятин, Чаруків)

прездоровий як дубовий пень [прездо'ровий йак дубовий пен'] 'про статурного молодого хлопця' (Броди)

старий пень [ста'рий пен'] (Броди, Словатичі, Синове, Рудники, Остріжець, Маневичі) || [ста'рий пе'н'ок] 'про неодруженого чоловіка' (Довгошиї)

старий пеньок [ста'рей пе'н'ок] (Полиці, Калинівка, Дюксин) || [сти'рей пи'н'ок] (Бережці) || [ста'рий пе'н'ок] 'про людину старшого віку' (Мирне, Лаврів, Маневичі, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Цумань)

старий пеньок порохнявий [ста'рий п'їн'ок пурух'л'авий] 'т. с.' (Холопичі)

старий як пень [ста'рий йак пен'] (Лище, Новосілки, Липляни, Вітковичі, Гірка Полонка, Жиричі, Борохів, Доросині, Усичі, Машів, Загаї, Ветли) || [ста'ри йак п'їн'ок] (Воєгоща, Комарове Ратнів., Любешівська Воля) || [ста'ри йак пен'] (Дюксин, Озерці) || [ста'рий йак пе'н'ок] (Височне, Любитів, Колодії, Підгайці, Колодеже, Осівці) || [ста'ри йак пен'ки] 'т. с.' (Гірники)

старий як пеньок трухлявий [ста'рий йак трух'л'авий пи'н'ок] (Русів) || [ста'рий йак трух'л'авий пен'] 'т. с.' (Шменьки)

стояти як пень [стоїйт' йак пен'] 'повільно рухатися' (Турійськ)

трухлявий пеньок [йак трух'л'авий пе'н'ок] (Милятин, Мала-Тур'я) || [йак трух'л'авий пен'] 'про людину старшого віку' (Жабка)

як гриб на пні [йак гриб на пні] див. **ГРИБ**

як пень впертий [йак пен' в'пертий] 'про вперту особу' (Кукли)

як пеньок [йак пе'н'ок] (Велика Осниця, Собіщиці, Мала Глуша) || [йак пи'н'ок] 1) 'про низького хлопця/чоловіка' (Шменьки) || [йек пе'н'ок] 2) 'про людей похилого віку' (Залізниця)

як пеньок [йак пе'н'ок] 'про нерозумну людину' (Рудники)

як пеньок вусовий [йак пи'н'ок ву'совий] 'т. с.' [Арк'2003, с. 112]

як порохнявий пень [йак порох'н'евий пи'н'ок] 'про людину старшого віку' (Нова Руда)

як той пеньок чекає поки струхне [йак той пе'н'ок че'кає 'поки ст'рухне] 'про неодруженого чоловіка' (Кримне)

як трухлявий пеньок [йак трух'л'авий пе'н'ок] (Милятин) || [йак трух'л'авий пен'] 'про людину старшого віку' (Жабка)

ПЕРВАЧОК

капає-капає первачок [капаї-капаї перва'чок] 'процес самогоноваріння' (Ясенівка)

первачок побіг [перва'чок по'біг] 'т. с.' (Датинь)

ПЕРДУН

старий пердун [ста'рей пер'дун] 'про людей старшого віку' (Велика Глуша)

ПЕРЕБИРАЧКА

за перебирачку з'їсти болячку [з̣а переби'рачку зйісц' бо'л'ачку] (Зарічне) || [за переби'рачку Бог да'їе бо'л'ачку] 'про перебірливу дівчину' (Юрово)

ПЕРЕБІР

з великого перебору дає Господь переко́ру [з̣ ве'ликого пере'бору да'їе Гос'под' пере'кору] 'про дівчину, яка з великої кількості хлопців не вибрала достойного' (Шменьки)

з мого перебору піти за обору [з̣ ʎмого пере'бору п'їшла з̣а о'бору] 'т. с.' (Острожець)

за перебір получиш чортів двір [з̣а пере'бор по'луч'їш ʎчорт'ов дв'ор] 'т. с.' (Кричильськ)

за перебор буде недобор / за перебор Бог дасть недобор [з̣а пере'бор ʎбуде ни'добо'р] (Холопичі) || [з̣а пере'бор Бог да'с'т' ни'добо'р] (Ясенівка) || [з̣а пере'б'їр да'їе Б'їг ни'добо'їр] (Ветли) || [з̣а пере'б'їр бу'ва'їе ни'добо'їр] (Гать) || [в'їд ве'ликого пере'бору ʎбуде ни'добо'їр] 'т. с.' (Турійськ)

за той перебір приведе чорта на двір [з̣а то'ї пере'б'їр п'риве'де ʎчорта на дв'їр] 'т. с.' (Звиняче)

ПЕРЕВАГА

чия відвага, того й перевага [чи'їа в'їд'вага / ʎтого ʎ пере'вага] див. ВІДВАГА

ПЕРЕВЕСЛО³⁷⁴

брови як перевесла [б'рови ʎак пере'весла] див. БРОВИ

коса як перевесло [ко'са ʎак пере'весло] див. КОСА

П

ПЕРЕДОК³⁷⁵

дупа як передок до воза [ду'пи ʎак пере'док до'воза] див. ДУПА

слабка на передок [слаб'киї (слаб'ка) на пере'док] 1) 'про нерозумну людину'; 2) 'про жінку, яка зраджує своєму чоловікові' (Рудники)

ПЕРЕЗИМУВАТИ

добре перезимувати [д'обре пере'зиму'вала] 'про повну людину, набрати зайву вагу' (Залізниця)

ПЕРЕКІР

з великого перебору дає Господь переко́ру [з̣ ве'ликого пере'бору да'їе Гос'под' пере'кору] див. ПЕРЕБІР

ПЕРЕКОЧИТИ

лекше перескочити як обійти [ле'гше пере'с'кочити н'їж об'їїти] 'про повну людину' (Калинівка)

³⁷⁴ ПЕРЕВЕСЛО – джгут із скрученої соломи для перев'язування снопів

³⁷⁵ ПЕРЕДОК – передня частина воза, візка, екіпажа і т. ін.

ПЕРЕКРУЧУВАТИ

як не почує, то перекрутить [йак ни по'чуйє / то перик'рутит'] див. **ЧУТИ**

ПЕРЕЛАЗ³⁷⁶

переламати усі тини і перелазити [перела'маў у'с'і ти'ни і пере'лази] див. **ТИН**
поламати перелаз [пола'мав пере'лаз] 'про молодого хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Самоволя)
свинячий перелаз [сви'н'ачий пере'лаз] 'про низького хлопця/чоловіка' (Понінка)

ПЕРЕЛЕТІТИ

задалеко перелетіти [задалеко переле'т'іла] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Ясенівка)

ПЕРЕЛИВАТИ

переливати з пустого в порожнє [перели'ває зє пу'стого в по'рожн'є] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Любешівська Воля)

ПЕРЕЛЯК

бігати як з переляку [б'ігає йак зє пере'л'аку] (Велика Осниця) || [б'іжит' йак спере'л'аку] 'дуже швидко рухатися' (Велика Глуша)

втюритися як із переляку [в'т'урилас' йак є пири'л'аку] 'про закохану дівчину' (Годомичі)

гонитися як з переляку [гоници'а йак спери'л'аку] 'швидка хода' (Городині)

іти як з переляку [іде йак с пири'л'аку] 'т. с.' (Турійськ)

молоти як з переляку [меле йак з пере'л'аку] 'багато говорити' (Милуші)

нажертися як з переляку [на'жерс'а йак зє пири'л'аку] 'переїсти' (Гірники)

наробитися як з переляку [наро'билас'а йак зє пере'л'аку] 'тяжко працювати, втомитися' (Карпилівка)

перти як з переляку [пре йак с пери'л'аку] 'дуже швидко рухатися' (Годомичі, Топільне, Довговоля, Седлище, Цумань)

ходити як з переляку [ходить' йак с перел'аку] 'т. с.' (Дюксин)

як з переляку [йак зє пере'л'аку] 'говорити нісенітниця, пліткувати' (Рудники, Любешів, Буяни, Цумань)

ПЕРЕНАШЕТИ³⁷⁷

ти мене не перенашей [ти ме'не ни пирина'ш'еї] 'не пліткувати, не обговорювати' (Полапи)

ПЕРЕПІЧКА³⁷⁸

ніс як перепічка [нис йак пе'рєпичка] див. **НІС**

³⁷⁶ ПЕРЕЛАЗ – певним чином обладнана частина огорожі; місце, де перелазять або переступають, перескакують і т. ін. через неї

³⁷⁷ ПЕРЕНАШЕТИ – пліткувати

³⁷⁸ ПЕРЕПІЧКА – поколотий ножем корж, що робиться із кислого хлібного тіста і печеться на сковороді, намащеній маслом або салом

ПЕРЕПІЙ³⁷⁹

говорити як після трьох перепіоїв [зу|ворит' йак ʎпосл'е тр'ох переп'ойів] 'говорити нісенітницю' (Любешів)

ПЕРЕПІЛКА

брівки як в перепілки [бр'івки йак в н'ірип'ілк'і] див. **БРІВКИ**
спритний як перепілка [сп'ритній йак переп'ілка || сп'ритна йак переп'ілка] 'про працьовиту людину' (Золочівка)

ПЕРЕЦЬ

серце з перцем [серце з ʎперцем] див. **СЕРЦЕ**
червоний як перець [чер'воній йак ʎперец' || чер'вона йак ʎперец'] 'почервоніння на лиці' (Хрипськ)

ПЕРЛИНА

зуби як перлини [зуби йак ʎперли] (Калинівка) || [зуби йак пер'линки] див. **ЗУБИ**

ПЕРУН³⁸⁰

а щоб тебе Перун тріснув [а шоп ти|бе ʎПерун тр'иснув] 'прокляття' (Гуща)
хай на них Перун вріже [хай на них Пе'рун в'риже] 'т. с.' (Світязь)

ПЕРТИ

перти через верх [пре ʎчерез верх] 'про багату людину' (Липляни)

ПЕРЧАТКИ

міняти як печатки [м'ін'айе йак н'ір'чатк'і] (Холопичі) || [м'ін'айе йак пер'чатки] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Гайове)

перебирати як перчатки [пер'би|райе йак пер'чатки] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Луцьк, Чаруків)

ПЕС

бігати як пес [б'ігайе йак пес] 'про хлопця, який зацікавився дівчиною' (Смідин)

брехати як псові мух лапати [бри|хати йак п'сов'і мух ʎлапати] 'обманювати' (Полапи)

вилізти на груди і виглядати як пес з буди [вил'із на ʎгруди і вигл'а|дайе йак пес з ʎбуди] див. **ГРУДИ**

вірний пес [в'ірній йак пес] 'бути вірним своїй дружині, не зраджувати' (Здолбунів, Колодії, Бужани, Борохів)

гарний як пес базарний [гарній йак пес ба|зарній] 'про невродливого хлопця' (Мощена, Броди)

гнилий пес [гни|лий пес] 'про лінивого чоловіка' (Охлопів)

³⁷⁹ ПЕРЕПІЙ – зловживання випивати алкогольних напоїв більше за іншого, інших

³⁸⁰ ПЕРУН – у східних слов'ян бог дощу, блискавки і грому

голодний як пес [*го'лодний йак пес*] (Звиняче, Полапи, Шменьки, Корчин) || [*го'лодна йак пес*] (Луків, Машів, Прип'ять) || [*йак пес*] 'бути дуже голодним' (Загаї, Новосілки)

гуманця із рябого песика [*гуман'ц'а із'ра'бого 'песика*] див. **ГУМАНЦЕ**

зім'ятий як в пса в зубах [*зімн'атий йак в пса в зу'бах*] 'про неохайно вдягненого, у невипрасованому одязі хлопця/чоловіка' (Гуща)

злий пес [*злий пес*] 'про сердиту людину' (Мала-Тур'я)

злий як пес [*злий йак пес*] 'т. с.' (Яворів)

змерзнути як пес [*змерз йак пес*] 'змерзнути' (Заріччя)

крутити хвостом як пес серучи [*крутит' хвос'том йак пес се'ручи*] див. **ХВІСТ**

крутитися як пес хвостом [*крутиц'а йак пес хвос'том*] 'про хитру людину' (Полапи)

кудлатий як пес [*куд'латий йак пес*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Шменьки)

ледачий як пес [*ле'дачий йак пес*] 'по ліниву людину' (Сілець)

лінивий як пес [*ли'нивий йак пес*] (Машів) || [*ли'нивей йак п'с'ура*] 'т. с.' (Підманове)

молоти як пес хвостом [*мо'лоти йак пес хвос'том*] 'говорити нісенітницю' [Арк'2003, с. 112]

не про пса ковбаса [*не про пса ковба'са*] 'отримати відмову під час сватання' (Княгининок)

недобрий як злий пес [*п'іниц'а йак пес*] (Колки) || [*недоб'рече йак злий пес*] 'про злого чоловіка' (Брани)

отримати гарбуза, не про пса ковбаса [*от'римав гарбуза / не про пса ковба'са*] див. **ГАРБУЗ**

патлатий як пес [*пат'латий йак пес*] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Смідин)

пес не поваляє, то не з'їсть [*пес не пова'ляє / то не з'їс'ц'*] 'поки до свого не досягне, робити не буде' (Полапи)

потрапив пес у колесо [*пот'рапив пес у 'колесо*] 'потрапити в халепу' (Жабка)

ричати як пес [*ри'ч'ети йек п'с'ура*] 'про сердитого чоловіка' [Арк'2003, с. 112]

срав їх пес на кінський овес [*срав йіх пес на 'кін'с'кий го'вес*] 'байдуже ставлення' (Полапи)

старий пес [*ста'рий пес*] 'про людей старшого віку' (Яворів)

як злий пес [*йак злий пес*] 'т. с.' (Брани)

як кіт з псом [*йак к'іт з' псом*] див. **ПЕС**

як пес [*йак пес*] 'змокнути' (Машів)

як пес бреше [*йак пес б'реше*] 'обманювати, говорити неправду' (Лаврів)

як пес на прив'язі [*йак пес на п'рив'яз'і*] 'про голодного чоловіка' (Хобултова)

як пес собачий [*йак пес со'бачий*] 'про сердиту людину' (Підманове)

як пес траву їсть [*шоп так пси т'раву йїли / йак ти зрубив*] 'нічого не зробити' (Сокіл)

ПЕСТИНА³⁸¹

піти як Пестина по муку [*пуш^лла йак Пис^тина по му^ку*] ‘піти й довго не повертатися’ (Клубочин)

ПЕСТУНЧИК

пестунчик долі [*пес^тунчик^лдол^і*] ‘щаслива людина’ (Голишів, Зубильне)

ПЕТЕЛЬКА

знати курочу петельку і ту не всеньку [*з^найе^л курочу пeтeл^ку і ту не в^сен^ку (у^лсен^ку)] (Любче) || [*з^нати^л кур^ачу пeтeл^ку і ту не в^сен^ку*] ‘про нерозумну людину’ (Рудники)*

ПЕТРІВКА

в Петрівку на льоді роздерся [*в^л Пит^рівку на л^оду роз^дерс^а*] ‘зникнути; хлопець, який відмовився одружуватись’ (Полапи)

хоче льоду в Петрівку [*хоче^л л^оду в^лПетр^івку*] див. ЛІД

ПЕТРУШКА

вилізти на грушку і рвати петрушку [*вл^ізти на г^рушку і р^вати перт^рушку*] див. ГРУШКА

ПЕЦЯТИ³⁸²

пецяв-пецяв і не допецяв [*пeц^ав-пeц^ав і не допeц^ав*] ‘незавершена робота’ (Кукли)

ПЕЧЕНЕ

печеного тільки немає [*пeчeнoгo т^икo нeм^айe*] ‘мати багато грошей’ (Хобултова)

П

ПЕЧЕРИЦЯ

гарна мов печеричка [*г^арна мoв пeчeр^ичка*] ‘про красиву жінку’ (Голишів)
стара печериця [*с^тара пeчeр^иц^а*] 1) ‘про дівчину, яка не вийшла заміж’;
2) ‘про людину старшого віку’ (Троянівка, Велика Осниця, Дюксин)
як печеричка [*й^ак пeчeр^ичка*] (Велика Осниця) || [*й^ек пeчoр^иц^а*] ‘про людей похилого віку’ (Залізниця)

ПЕЧІНКА

жінка як печінка [*ж^унка йак пeч^инка*] див. ЖІНКА

печінка своє дає [*пeч^инка свoй^е дaй^е*] ‘не вживати алкогольних напоїв’ (Ботин)

ПИВО

круглий як бочка з пива / кругла як бочка з пива [*к^руглий йак бoчка з^п пивa*] див. БОЧКА

³⁸¹ ПЕСТИНА – жіноче ім’я

³⁸² ПЕЦЯТИ – швидко впасти; неякісно щось робити

ПИЛ

аж пиль котиться [аш пил'котиц':а] 'швидко піднятися і втікти' (Воєгоща)

аж пилюка піднялася [аж пил'лука п'ідн'алас'а] 'т. с.' (Чаруків)

доля не для поля, а руки не для пилюки [дол'а ни дл'а пол'а / а руц'і ни дл'а пил'уц'і] див. **ДОЛЯ**

один, ще й пиль витирає [один / ше й пил'витирайе] 'занадто багато уваги для виховання однієї дитини' (Любешів)

пиллом занести [пиллом занесло] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Постійне)

руки не для пилюки [руц'і ни дл'а пил'уц'і] див. **РУКИ**

ПИЛА (ім.)

як пила [йак пил'ла] 'про сердиту людину' (Юрово)

пиляти як пилка [п'іл'айе йак пилка] 'т. с.' (Холопичі)

ПИЛИ (дієсл.)

як пили, то могли [йак пили / то могли] 'перестати вживати алкогольні напої' (Звиняче)

ПИЛОРАМА

йолоп з пилорами [йолоп з п'ілорами] див. **ЙОЛОП**

ПИНДИК³⁸³

малий пиндик [ма'лиї 'пиндик] 'про низького хлопця/чоловіка' (Олександрія, Карпилівка)

ПИРИГ

багатий як Пиріг [багатиї йак Пир'іг] 'про багату людину' (Навіз)

ПИРОГИ

видно Гандзя пироги пекла, бо ворота в тісті [видно / Ган'з'а пироги пекла / бо ву'рота в'т'іс'т'і] див. **ГАНДЗЯ**

голодній кумі – пироги на умі [го'лодни кум'і – пир'ог'і на ум'і] див. **КУМА**
розумна жінка так попросить чоловіка почистити картопельку, що він і пиріжків напече [ро'зумна 'ж'інка так по'просит' чоло'віка по'чистити кар'топел'ку / шо в'ін і пир'іж'к'ів напеч'е] див. **ЖІНКА**

ПИСАНКА

гарна як писанка [гарна йак п'исанка] 'про вродливу дівчину' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Велика Осниця, Підгайці)

розмальована писанка [розма'л'ована п'исанка] 'про акуратну дівчину' (Ясенівка)

хороша як писанка [хо'роша йак п'исанка] 'про вродливу дівчину' (Шменьки)

³⁸³ ПИНДИК – щось маленьке, невелике

як писанка [йак ʰписанка] (Володимир-Волинський, Калинівка, Милуші, Острівок, Старий Загорів, Тойкут, Чаруків, Доросині, Кримне, Рівне, Турійськ, Рудники, Комарове Ратнів., Корчин) || [йак ʰпесанка] ‘т. с.’ (Любешівська Воля)

ПИСАТИ

брехати як писати [бʰреше йак ʰпише] див. **БРЕХАТИ**

волочиться як пише [волоʰчицʰ:а йак ʰпише] див. **ВОЛОЧИТИСЯ**

як написана [йак наʰписана] ‘про вродливу дівчину’ (Городині, Довговоля, Точевики, Яворів)

ПИСИ³⁸⁴

віддути писи [oʰd:ув ʰписи] ‘образитися, розсердитися’ (Машів)

ПИСКАВКА

голосок як в пискавки [гулуʰсок йак в ʰпʰскавки] див. **ГОЛОСОК**

ПИСКЛЯ

як пискля [йак ʰписклʰа] ‘голосно плакати’ (Воєгоща)

ПИСКНУТИ

не пискнути, не чиркнути [ни ʰпискнути ни ʰчиркнути] ‘про мовчазного чоловіка’ [Арк’2003, с. 113]

ПИСОК³⁸⁵

мати брудний писок [майє бруднʰиʰ ʰписок] ‘вживати нецензурну лексику’ (Мала-Тур’я)

набрати в писок води [набʰрав в ʰписок воʰди] ‘про мовчазного чоловіка’ (Грабовець)

писок ніколи не відмивається [ʰписок нʰіколи не вʰідми/вайецʰ:а] ‘вживати нецензурну лексику’ (Мала-Тур’я)

робити з писка халяву [робитʰ с ʰписка хаʰлаву] ‘обманювати, говорити неправду’ (Мала-Тур’я)

ПИСЬКА

ні цицьки, ні письки [нʰі ʰцицʰки / нʰі ʰписʰки] див. **ЦИЦЬКА**

ПИСЬМЕННИК

голова як у письменника [гулуʰва йак в писʰмен:ика] див. **ГОЛОВА**

ПИТИ

не їв, не пив і не росився [ни йів ни / пив і ни роʰсивсʰа] див. **ЇСТИ**

п’ємо, б’ємо, розходимось [пʰєм / бʰєм / розʰходимсʰа] ‘дуже швидко’ (Зелене)

³⁸⁴ ПИСИ – губи

³⁸⁵ ПИСОК – обличчя

пити як в останній раз [*пйе йак в остан':ій раз*] 'алкогольне сп'яніння' (Клубочин)

хоч води з нього напийся [*хоч води з 'н'ого на'пийс'а*] 'про вродливого хлопця' (Калинівка)

ПИТУЩА

не питуща, не їдуща [*не пи'тушча не й'їдушча*] 'не вживати алкогольних напоїв' (Загаї)

ПИХА³⁸⁶

напустити пиху [*напустив 'пиху*] 'про пихату людину' (Доросині)

там стільки пихи [*там с'т'іл'ки 'пихи*] 'про хвалькувату людину' (Кримне)

ПИЦЬКИ

цицьки не пицьки [*'циц'ки не 'пиц'ки*] див. **ЦИЦЬКИ**

ПИШКА

гладка як пишка [*г'ладка йак 'пишка*] 'про повну жінку, без талії' (Кричильськ)

ПІВ ДУПИ

як пів дупи за курчи [*йак п'ів 'дупи за кур'чи*] 'про невродливу особу' (Журавники)

ПІВЕНЬ

буває, що півень співає, а курочка сокоче [*бу'ває / що 'п'івен' с'п'їває / а 'курочка со'коче*] 'про щось неймовірне' (Полапи)

всі півні повиздыхали [*вс'і 'п'івн'і позди'хали*] (з її року народження) 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Рудники)

гарний півень [*'гарний 'п'івен'*] 'про акуратного хлопця' (Замшани)

гонитися як півень [*'гониц':а йак 'п'івен'*] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Милятин, Сілець, Рудники)

гордий як півень, що багато курей має [*'гордий йак 'п'івен' / що ба'гато курей 'має*] 'горда людина, яка себе переоцінює' (Велика Осниця)

гулящий півень [*гу'л'ашчий 'п'івен'*] 'про зрадливого чоловіка' (Полиці, Сілець)

задерти хвоста як півень [*за'дер хвост'а йак 'п'івен'*] див. **ХВІСТ**

зозуля хвалить півня за те, що хвалить він зозулю [*ку'кушка х'валит' п'іту'ха за то / що х'валит' в'ін ку'кушку*] див. **ЗОЗУЛЯ**

кричати як півень [*кри'чит' йак 'п'івен'*] 'про голосного, крикливого чоловіка' (Вільхівка)

півень гамбурзький [*'п'івен' 'гамбурз'кий*] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Городині)

сидіти як півень на сідалку [*си'дит' йак 'п'івен' на 'с'ідалку*] 'гордий' (Полапи)

³⁸⁶ ПИХА – надмірно висока думка про себе, погорда, зарозумілість, зазнайство

човптися як півень з куркою [чов'пуц':а йак 'п'івен' з' 'куркойу] 'бути в інтимних стосунках з дівчиною' (Кукли)

ще не один півень курку не задушив [ше ни один 'п'івен' |курку ни заду'шив] 'про великого чоловіка та маленьку жінку' (Гуща)

як півень [йак 'п'івен'] 1) 'про вродливого гордовитого хлопця' (Мельники) || [йак 'п'івен'] 2) 'про багату людину' (Олександрія)

як півень колгоспний [йак 'п'івен кал'хозній] 'про худу людину' [Арк'2003, с. 115]

ПІВОНІЯ

гарна як півонія [гарна йак п'івон'ійа] 'про вродливу дівчину' (Ярославичі)

ПІДІЙТИ

не можна до неї підійти [не 'можна до 'нейі п'ід'ійти] 'горда людина, яка себе переоцінює' (Загаї)

ПІДМЕТЕНИЙ

ходити як підметений [ходить' йак п'ід'метеній] 'швидка хода' (Русів)

ПІДНЕБІННЯ

з чорним піднебінням [з' 'чорним п'ідне'б'ін':ям] 'про злу людину' (Дюксин)
язик до піднебіння приріс [йа'зик до п'ідне'б'ін':а при'р'іс] див. **ЯЗИК**

ПІДОШВА

підшови горять [п'ідшови го'р'ат'] 'дуже швидко рухатися' (Мала-Тур'я)

протер підшови [про'тер п'ідшови] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Мала-Тур'я)

П

ПІДСТЕЛИТИСЯ

зарано підстелитися [за'ран'е пудстел'лилас'] 'про дівчину, яка завагітніла не в шлюб' (Ясенівка)

ПІДСТИЛКА³⁸⁷

підстилка для всіх [п'ідс'т'ілка дл'а вс'іх] 'про нецнотливу дівчину' (Березичі)

ПІДТИКАНА

як підтикана [йак п'іт:икана] 1) 'про рідке нерозчесане волосся' (Посників); 2) 'про неохайно одягнену людину' (Годомичі)

ПІДТИЧКА³⁸⁸

залоюна як підтичка [за'лойана йак п'ід'тичка] 'про брудну людину' (Полапи)

³⁸⁷ ПІДСТИЛКА – та, що підстилась, підкладається під когось

³⁸⁸ ПІДТИЧКА – нижня частина жіночої сорочки, пришита, звичайно в поясі, до верхньої; для носіїв – це фартух

ПІДЦВІРІНЬОК³⁸⁹

малий підцвіріньок [ма'лій'пудц'в'ір'ін'ок] 'про молодого хлопця' (Дюксин)

ПІЖМУРКИ

грати в піжмурки [г'рати в'п'іжмурки] 'обхитрити, обманути' (Луцьк)

ПІЗНО

лучше пізно як нікому [лутше'п'ізно чим н'і'кому] 'про інтимні стосунки' (Млинів)

ПІНА

в роті чорно і з рота піна [в'рот'і'чорно і з'рота'п'іна] див. **РОТ**
багатого правди як в морі піни [ба'гато п'равди'йак на'мор'і'п'іни] див. **ПРАВДА**

ПІНОЧЕТ

спати як піночет [спит'йак п'іно'чет] 'чутливий сон' (Бужани)

ПІНЬОНЗИ³⁹⁰

нема піньонзів – нема кохання [ни'ма п'ін'онзув // ни'ма ко'хан':а] 'за все треба платити' (Забужжя)

ПІП

білоголові діти у попа [б'й'логол'ов'і д'іти у по'пá] див. **ДІТИ**

борода як в попа [буру'да'йак в по'па] див. **БОРОДА**

гордитися як піп на віттарі [гор'диц':а'йак п'іп на'в'іттар'і] 'про гордого чоловіка' (Нова Вижва)

дурний піп тебе христив [дур'ний пип ти'бе хрис'тив] 'про нерозумного' (Журавичі)

жінці раз, попу два, шоп не казав «трам-та-та» [ж'инки раз / по'пу два / шоп ни ка'зав т'рам-та-та] див. **ЖІНКА**

заріс як піп [за'рис'йак пип] 'неохайна, непідстрижена людина' (Микове)

лінивий як піп [л'і'нивий'йак п'іп] 'про ліниву людину' (Годомичі)

на хріна попу баян, він і так веселий [на хр'іна по'пу ба'йан / в'ін і так ве'селий] 'про веселу компанійську особу' (Підманове)

обрости як піп [об'рос'би пип] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Бір)

остання в попа попадя [ос'тан':а в по'па по'па'д'а] (Журавичі) || [пос'л'ідн'а в по'па'ж'інка] 'про щось останнє, оскільки попам заборонено одружуватися вдуге' (Полапи)

піп своє, а чорт своє [п'іп сво'йе / а чорт сво'йе] 'мати свою думку та її відстоювати' (Полапи)

прибрався як піп на службу [при'бравс'а'йак п'іп на'с'лужбу] 'красиво одягнутися' (Зубильне)

³⁸⁹ ПІДЦВІРІНЬОК – пташення

³⁹⁰ ПІНЬОНЗИ – гроші

пройшла копа – шукай попа [прош'ла ко'па // шу'кай по'па] див. **КОПА**
скупий як піп [ску'пий' як п'ін] 'скупість' (Глухи, Липляни)
хвалять жито у копі, а попа у труні [х'вал'ат' ъжито у ко'п'і / а по'па в тру'н'і] див. **ЖИТО**
чим ширший рукав в попа, тим скупіший [чим' ширшиї' ру'кав у пу'па / тим ску'п'ішиї] див. **РУКАВ**
читати як піп молитву [чи'тає' як пип му'литву] 'бути компетентним' (Журавичі)
як піп / бородатий як піп [й'ак п'ін] (Ворончин) || [й'ак пип] (Синове) || [боро'датий' як п'ін] 'про бородатого чоловіка' (Броди)
який піп, така й попада [й'а'кий' пуп / та'ка ї пу'па'д'а] 'подібність' (Микове)
який піп, такий прихід [й'а'к'її' поп / та'к'її' при'ход] 'яка людина, така справа' (Гуща)

ПІР

сита як після піру [сита' як п'ісл'а п'іру] 'переїсти' (Воєгоща)

ПІР'Я

волосся як пір'я [во'лос':а' як п'ір'я] (Жиричі) || [мало' п'ір'я на голо'ві] див. **ВОЛОССЯ**
пір'я розпустити [п'ір'я роспус'ити] 'про горду людину' (Полиці)
причепи пір'їну – полетить [причи'пи п'ір'їну // поли'тит'] 'дуже швидко рухатися; швидко щось зробити' (Мала-Тур'я)
руки як пір'їни [ру'ке' як п'ір'їни] див. **РУКИ**
худий як пір'їнка [ху'дий' як п'ір'їнка] 'про худу людину' (Привітне)
чудо в пір'ї [чу'до в п'ір'ї] див. **ЧУДО**

ПІРДІД

старий пірдід [ста'реї' п'ір'д'ід] 'про людей старшого віку' (Полапи)

ПІСНЯ

собача пісня [со'бача п'іс'н'а] 'позіхати' (Полапи)
я не старець, щоп пісню кінчати [й'а не с'та'рец' / шоп п'іс'н'у кін'чати] див. **СТАРЕЦЬ**

ПІСОК

аж пісок сиплеться [аж п'і'сок сиплец':а] 'про людей старшого віку' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)
бреше, що пісок з потилиці сиплеться [бр'еше / шо п'і'сок з по'тилици'ї' сипец':а] 'обманювати' (Любче)
пісок в рукавах [п'і'сок в ру'ка'вах] 'про лінивого чоловіка' (Постійне)
носок дивиться в пісок [но'сок' дивиц':а в пи'сок] див. **НОСОК**
пісок сиплеться [п'і'сок сипец':а] 'старість' (Полиці)
хто в ліску, то дасть собі раду, а хто в піску, то пропав [хто в ли'ску / то дасц' су'б'ї' раду / а хто в п'іску, то пру'нав] див. **ЛІСОК**
чує носок, що заріється в пісок [чу'є но'сок / шо за'риєц':а в п'і'сок] див. **НОСОК**

ПІСТ

багатому і в будень свято, а вбогому і на Паску піст [ба'гатому і в'буден' |с'в'ато, а в'богому і на'Паску п'іст] див. **СВЯТО**

великий піст – притис на хвіст [ви'лик'їй пуст // при'тис на хвуст] 'не встигнути щось зробити до посту' (Клубочин)

на гроші нема посту [на з'рош'і не'ма 'посту]' див. **ГРОШІ**

ПІСТОЛЕТ

тримати хвіст пістолетом [три'мати хв'іст п'істо'л'етом] див. **ХВІСТ**

ПІСЯ

горілка в роті – піся в роботі [го'р'іл'ка в'рот'і // 'п'іс'а в'ро'бот'і] див. **ГОРІЛКА**

ПІТ

до десятого поту [до де'с'атого 'п'оту] 'тяжко працювати, втомитися' (Кримне)

піт тече [п'іт те'че] 'т. с.' (Яревище)

потом обливатися [п'отом об'ли'вайе'ц':а] 'т. с.' (Острівок)

сім потів зійшло [с'ім по'т'ів з'ї'ш'ло] 'т. с.' (Годомичі)

ПІТИ

а не пішла би ти, пішла [а не по'ш'ла би ти по'ш'ла] 'красива толерантна відмова' (Світязь)

всі ми туди підемо, тільки не всі разом [вс'і ту'ди п'іде'мо / 'т'іл'ки не вс'і 'разом] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Маневичі)

одна піде, а друга прийде [од'на п'іде / а д'руга при'йде] 'часті негаразди в сім'ї' (Годомичі)

піти безлиху [п'іти |без'лиху] 'піти й не повертатися' (Клубочин)

піти від нас [п'і'шов од'нас] 'померти' (Броди)

піти до своїх [п'і'ш'ла до'сво'їх] 'т. с.' (Доросині)

піти додому [пу'ш'ла ду'дом] 'т. с.' (Мельники)

піти марцюватися [п'і'шоў мар'ц'у'ватис'а] 'про невірною чоловіка' (Кременець)

піти наліво [пу'шоў на'л'іво] 'про чоловічу зраду' (Велика Осниця)

піти попасом [п'і'ш'ла 'по'пасом] 'без толку' (Полапи)

піти спати [п'і'шов с'пати] 'померти' (Зелене)

піти туди, звідки прийшли [п'і'шла ту'ди з'в'ідки при'ш'ла] 'т. с.' (Підлосці, Собіщиці, Липляни, Млинів, Кукли, Куснище, Здолбунів, Колодії, Дачне, Гірка Полонка)

пішла я нафіг, а ви за мною так бистренько-бистренько [п'і'ш'ла йа 'наф'іг / а ви за'мною так бист'рен'ко-бист'рен'ко] 'невизначений пункт руху, без толку' (Світязь)

пішла як повишивала [пу'ш'ла йак пови'ш'вала] 'про ходу п'яної особи' (Маневичі)

пішла як пописала [п'і'ш'ла йак попи'сала] 'швидка хода' (Звиняче)

ПІТУХ³⁹¹

кукушка хвалить пітуха за те, що хвалить він кукушку [ку|кушка х'валит' n'itu|xa за то / шо х'валит' в'ін ку|кушку] див. КУКУШКА

ПІЧ

в дочки витріщи очі, а з сином ділися і на піч дивися [в |доч'к'е |витр'ішч |очк'е / а з |сином д'і|лис'а і на н'іч дивис'а] див. ДОЧКА

в чому кіт на печі, в тому й на весіллі [в |чому к'іт на п'еч'і / в |тому ї на вел'с'іл':і] див. КІТ

в чому кішка на печі, в тому на весіллі [в |чому к'ішка на п'еч'і / в |тому ї на вел'с'іл':і] див. КІШКА

в чому сваха на печі, в тому на весіллі [в |чому с'ваха на п'еч'і / в |тому ї на вел'с'іл':і] див. СВАХА

вирядитися як чугун з печі [в'ирад'ивс'а йак чу|гун з п'еч'і] див. ЧУГУН

впасти з печі [в'пала с'печ'і] (Підгайці) || [з п'еч'і в'пала] (Поворськ, Синове) || [с п'ечи в'пала] (Ворокомне, Клубочин, Карпилівка К-Кашир.) || [в'пасти с п'ечи] 'жінка, яка народила дитину' [Арк'2003, с. 114]

з печі не злізти [с п'еч'і ни з'л'ізе] 'про сором'язливу людину' (Кричильськ)

здорова як піч [зд'орова йак н'іч] 'про повну жінку' (Вітковичі)

лінива як кішка на печі [ли|нива йак |к'ішка на п'еч'і] див. КІШКА

ляпнути як баба з печі срала [л'апнути йак |баба с'печ'і с'рала] див. БАБА

на печі грітися [на п'еч'і г'р'і'йец':а] 'про ліниву жінку' (Острівок)

на печі родитися [на п'еч'і род'ац':а] 'про народження дитини' (Тойкут)

накласти як за піч [накл'ав йак за н'іч] 'ситно наїстися' (Турійськ)

недогода моїй бабі не на печі, не на лаві [ниду|года мо'її |баб'і ни на п'еч'і / ни на лав'і] || [недо|года мо'її |баб'і н'і на п'еч'і / н'і на лав'і] див. НЕГОДА

пішла по масло, та й у печі погасло [п'іш'ла по |масло / та й у п'еч'і по|гасло] див. МАСЛО

повна як піч [п'овна йак н'іч] 'про повну жінку' (Зубильне, Голишів)

розпастися як піч [роз'паслас'а йак н'іч] 'набрати зайвої ваги' (Полапи)

сидіти на печі – їсти калачі [сид'ет' на п'іч'і // їс'ц' калач'і] 'по ліниву людину' (Любешівська Воля)

сидіти та й піч колупати [сид'ит' та ї н'іч колу|пайе] 'про сором'язливу людину' (Вовничі)

хліб в пічці [хл'іб в п'іч'ці] див. ХЛІБ

як з невісткою сваритися, то на піч дивитися, а як із зятем сваритися, то на двері дивитися [йак з ни|в'істкоюу сварис'а / то та|ки на п'іч дивис'а / а йак з |з'ат'ом сварис'а / то на |двери дивис'а / бо з'ат' пун|ре с' |хати] див. НЕВІСТКА

як з печі впала [йак с п'еч'і в'пала] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Ясенівка)

як кіт на печі [йак к'іт на п'еч'і] див. КІТ

як коцюба за піччю [йак коц'уба за п'іч':у] див. КОЦЮБА

як піч [йак н'іч] 'про повну жінку' (Маневичі)

³⁹¹ ПІТУХ – півень

як піч колупати / піч колупати / тільки піч колупати [йак п'іч колупайе] (Губин, Добре) || [п'іч колупайе] (Датинь, Козлиничі) || [т'іл'ки п'іч колупати] (Березичі) || [сидит' та ї п'іч колупайе] 'про сором'язливу людину' (Вовничі)

якщо доля, то на печі знайде [йак'шо |дол'а / тої на пич'і знайде] див. **ДОЛЯ**

ПІШЛО

як прийшло, так і пішло [йак пришло / так і пішло] див. **ПРИЙШЛО**

ПЛАКАТИ

плакати гірко [п'лаче'горка] 'плакати' (Юрово)

ПЛАКСА

вчитати як плакса [вичитайе йак п'лакса] 'голосно плакати' (Тойкут)
румсати як плакса [румсайе йак п'лакса] (Золочівка) || [йак п'лакса] 'т. с.' (Сошичне)

ПЛАТОК

на чужий роток не накинеш платок [на чужей роток не накинеш платок] див. **РОТ**

ПЛАЧ

плач Ярославни [плач Йарославни] 'плакати' (Княгининок)

ПЛЕНТАТИСЬ

ледь плентатися [лед' п'лентайеу':а] 'хода п'яного чоловіка' (Чаруків)
плентатися як на завтра [п'лентайеу':а йак на 'завтра] 'повільно пересуватися' (Загаї, Чаруків)

ПЛЕСТИ

плести щось [плете шос'] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Вітковичі)

ПЛЕТІНКИ³⁹²

плести кошики й плетінки [плетти |кошики й плет'інки] див. **КОШИК**

ПЛЕТЮГА³⁹³

верзти як плетюга [вер'зе йак плет'юга] 'говорити нісенітниці' (Хобултова)

ПЛЕЧІ

аршин в плечах [аршин у плечах] див. **АРШИН**
брати ноги на плечі [брати 'ноги на плеч'і] див. **НОГА**
голова на плечах [голо'ва на плечах] див. **ГОЛОВА**

³⁹² ПЛЕТІНКИ – плетена сумка для продуктів, дрібних речей тощо; кошик

³⁹³ ПЛЕТЮГА – брехун

гора з плеч [го|ра з плеч] див. **ГОРА**

думка за мором, а смерть за плечима [думка за |мором / а с|мерт' за пл|чима] див. **ДУМКА**

і море по коліна, і море по плече [і |море ну кол'іна / і |гори ну плече] || [і |море ну кол'іна / і |море ну плече] див. **МОРЕ**

мати голову на плечах [ма|йе |го|лову на плече|х] див. **ГОЛОВА**

мати голову на плечах не для шапки [ма|йе |го|лову на плече|х не для шапки] див. **ГОЛОВА**

ноги від плечей [ноги в'іт плече|й] див. **НОГИ**

смерть за плечима [смерт' за плече|ма] див. **СМЕРТЬ**

як в Бога за плечима [як в |Бога за плече|ма] див. **БОГ**

ПЛИВСТИ

не йде, а пливе [не йде, а пл|ве] див. **ЙДЕ**

ПЛИТА

яка плита, така й хазяйка [я|ка пл'і|та, та|ка й ха|з'айка] 'неакуратна людина' (Юрово)

ПЛІВКА

дівка – як з гівна плівка [д'івка – як з г|ум|на пл'івка] див. **ДІВКА**

ПЛІД

ні роду, ні плоду [ни |роду / ни пл|оду] див. **РІД**

ПЛІНТУС

ставити себе вище плінтуса [с|та|вит' |себе |ви|ще пл'ін|туса] 'про горду людину' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

П

ПЛІТ

вити як сука в плоті [ви|йе як |сука в пл|от'і] див. **СУКА**

з хлопом як за плотом [с|хлопом як за пл|отом] див. **ХЛОП**

іти від плота до плота [іде в'ід пл|ота ду пл|ота] 'хода п'яного чоловіка' (Осова, Плоска, Карпилівка)

накидатися як за пліт [нак'і|да|йец':а як за пл'іт] 'багато з'їсти, переїсти' (Григоровичі)

перти як сліпий до плота [пре як с'л'іпий до пл|ота] 'дуже швидко рухатися' (Звиняче)

під плотом загнутись [п'ід пл|отом за|гну|тис'] 'померти в бідності' [Арк'2003, с. 114]

плести плота [пл'і|те пл|ота] 1) 'про чоловіка, який не вміє зберігати таємниць, пліткар' (Ратно) || [плес|ти пл|ота] 2) 'говорити нісенітницю' [Арк'2003, с. 114]

сміливий як за плотом [см'і|ливий як за пл|отом] 'про боязливу людину' (Броди)

тягне як коростявого бика до плоту [т'а|гне як корос|т'а|вого би|ка до пл|оту] див. **БИК**

як голову за пліт кинути [як |го|лову за пл'іт |кинути] див. **ГОЛОВА**

ПЛІТКИ

пести плітки [п^ли^те сп^л'етн'і] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Тойкут)

плітки збирати [сп^л'етн'і зби^райе] 'т. с.' (Бобрин, Калинівка)

тільки плітки збирати [т^ико п^л'отки п^о сел'і зби^райут'] 'т. с.' (Хобултова)

ПЛІШ³⁹⁴

як лисий пліш [йак 'лисиі п^л'іш] 'про лисого чоловіка' (Височне)

ПЛОДИ

щедра як осінь на плоди [ш'чедра йак 'ос'ін' на п^ло^ди] див. **ОСІНЬ**

ПЛУГИ

князь Борис все плуги ковав та людям давав [к^н'аз' Бо^рис все п^лу^ги ко^вав та 'л'уд'ам да^вав] див. **КНЯЗЬ**

ним тільки й плуги ганяти [ним 'т'іл'ки й п^лу^ги га^н'ати] 'про здорового чоловіка' (Мала-Тур'я)

ПЛУЖОК

ніс як плужок [нис йак п^лу^жок] див. **НІС**

ПЛЮВАТИ

плюнь – зашепить [п^л'ун' // заши^пит'] 'про злу жінку' (Машів)

ПЛЮВАЧКА

напитися до плювачки [на^пивс'а до п^л'у^вачки] 'бути дуже п'яним' (Шменьки)

ПЛЯШКА

голова як пляшка [голо^ва йак п^л'ашка] див. **ГОЛОВА**

лізти у пляшку [л'ізти у п^л'ашку] 'любити алкогольні напої' (Луцьк)

ПОБАЧИТИ

вночі побачиш, то злякаєшся [вно^ч'і побачиш / то зл'а^кайес'а] 'про невродливу дівчину/жінку' (Воєгоща)

ПОВЗТИ

ледве повзти [лед' пов^зе] 'про ходу п'яної особи' (Мала Глуша)

рачки повзти [р^ачки пов^зе] 'зовнішні ознаки п'яної людини' (Лаврів)

ПОВИТУХА³⁹⁵

повитуха повила, долю нарікла [пови^туха пови^ла, 'дол'у нари^кла] 'про визначення долі людини' (Полапи)

³⁹⁴ ПЛІШ – місце, на якому витерлася, облізла шерсть

³⁹⁵ ПОВИТУХА – жінка, яка приймає дитину в породіллі, допомагає при пологах

ПОВИШИВАТИ

піти як повишивати [пуш'ла йак повиши'вала] див. ПІТИ

ПОВНА

да що гарна, да що червона, да що повна [да шо 'гарна / да шо чер'вона / да шо 'повна] див. ГАРНА

неяка повна [н'е'йака 'повна] 'про жінку, яка очікує дитину' (Юрово)

ПОВОРОТ

отворот-поворот [отво'рот пово'рот] див. ОТВОРОТ

у нього на кожному повороті життєвої дороги по середині стовп [у 'н'ого на 'кожному пово'рот'і жи'т:евої ду'роги по се'редин'і сто'п] 'про нещасливу людину' (Мала-Тур'я)

ПОВХ³⁹⁶

як повх [йак повх] 'про повного хлопця/чоловіка' (Сильне)

ПОГАНО

розумний аж погано [ро'зумний / шо аж по'гано] 'про розумного чоловіка' (Броди)

ПОГИБЕЛЬ

зігнутися в три погібелі [зі'гнувс'а в три по'гібел'і] 'старша людина, яка з віком стала зігнута' (Переспа)

ПОГОДА

не льотна погода – мітла не розкривається [ни 'л'отна по'года // 'м'ітла не розкри'вайец':а] 'про недоречний момент' (Городок)

не хвали погоди зрання, а жінки з молоду [ни хвали по'годи з'ран':а / а 'ж'інки з 'молоду] 'завчасні висновки' (Звиняче)

родити як бараболя за погоди [родит' йак бара'бол'а за по'годи] див. БАРАБОЛЯ

ПОГОНИТИСЯ

загалися і погонися [зага'лис'а і пого'нис'а] див. ЗАГАЛИТИСЯ

ПОДАРУНОК

взяти з подарунком [вз'ав с пода'рунком] 'одружитися на жінці з дитиною' (Млинів)

ПОДАТИСЯ

всрамся, но не піддамся [вс'рамс'а / но ни по'дамс'а] див. ВСРАТИСЯ

ПОДВИГ

на подвиги тягне [на 'подвиги т'агне] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Любешів)

³⁹⁶ ПОВХ – польова миш; діал. щось маленьке і кругле

ПОДІЛИТИСЯ

останнім поділитися [*ос'тан':ім по'д'илиц':а*] ‘про щедрю людину’ (Підгайці)

ПОДОЛ³⁹⁷

нести в подолі [*не'се ę по'дол'і*] ‘народити позашлюбну дитину’ (Підгайці)

принести в подолі [*принес'ти ę по'дол'і*] (Коршів, Нова Руда) || [*принес'ла ę по'дол'і*] (Мала Глуша) || [*принес'ла ę по'дол'і*] (Жиричі, Рівне, Дачне, Велика Осниця, Здолбунів, Лаврів, Колодії, Усичі, Бужани, Маневичі, Доросині, Борохів, Жиричі, Кукли, Куснище, Собіщиці, Підлозці, Млинів, Яворів) || [*принес'ти ę по'долку*] ‘народити позашлюбну дитину’ (Юрово)

ПОДОРОЖНИК

як подорожник [*й'ак подо'рожник*] ‘надмірна людська доброта’ (Кримне)

ПОДРУГА

із зеленою подружкою дружити [*з зил'еноу под'ружкойо д'ружит'*] ‘про заздрісних людей’ (Клубочин)

як моя подруга між дівами [*й'ак мо'йа под'руга м'іж 'д'івами*] ‘про вродливу дівчину’ (Гірка Полонка)

ПОДУШКА

грошей хоч в подушки пхай [*гро'шеї хоч ę по'душки пхай*] див. **ГРОШІ**

протерти лисину на чужих подушках [*про'тер 'лисину на 'чужих по'душ'ках*] див. **ЛИСИНА**

руки як подушки [*рук'і й'ак по'дух'і*] див. **РУКИ**

сісти на подушку [*с'іла на по'душку*] ‘про дівчину, яка вийшла заміж’ (Видраниця, Постійне, Словатичі, Ясенівка)

як подуха [*й'ак по'духа*] ‘про повну жінку’ (Комарове Ратнів.)

ПОДЧЕРЕВ'Я³⁹⁸

низьке як свиняче подчерев'я [*низ'ке й'ак сви'н'аче подчере'в'є*] ‘дівчина/жінка низького зросту’ (Юрово)

ПОДЯКУВАТИ

вже пудякувати [*вже пу'д'єкував*] ‘померти’ (Полапи)

ПОЕТ

так бреше, що й поет не напише [*так б'реше / шо ї по'ет ни на'пеше*] ‘обманювати’ (Привітне)

ПОЖАР

бігати як на пожар [*б'ігає й'ак на по'жар*] (Велика Осниця) || [*би'жит й'ак на по'жар*] (Велика Осниця, Млинів) || [*б'іжит' й'ак на по'жар*] ‘дуже швидко рухатися’ (Сошичне, Острівок)

спішити як на пожар [*с'п'і'шит' й'ак на пу'жар*] ‘т. с.’ (Русів, Гірники, Машів)

³⁹⁷ ПОДОЛ – те ж саме, що ПЕЛЕНА

³⁹⁸ ПОДЧЕРЕВ'Я – нижня внутрішня частина черева

ПОЖАРНИК

спати як пожарник [*спит' йак пу'жарн'ік*] 'чутливий сон' (Клубочин, Грабовець, Цумань, Яворів)

ПОЖЕНЕШСЯ

за чим поженешся, того наберешся [*за чим пожи'нес':а / 'того наби'рес':а*] 'уподібнюватися до когось' (Полапи)

ПОЖОВАНИЙ

пожоване й виплюнута [*по'жоване й 'випл'унута*] (Любитів) || [*пожу'вав і 'випл'унув*] 'про неохайно вдягну, у невипрасованому одязі людину' (Володимир-Волинський, Любешів, Острівок)
як пожований [*йак по'жований*] 'т. с.' (Машів)

ПОЖУВАТИ

ніби пожував і виплюнув [*н'іби пожу'вав і 'випл'унув*] 'про неохайно вдягну, у невипрасованому одязі людину' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

ПОЇДОМ

їсти поїдом [*йіст' по'їдом*] 'про сердиту жінку' (Машів)

ПОЇЗД

спішити як на поїзд [*сп'ішит' йак на по'їзд*] 'дуже поспішати в нагальній справі' (Мала Глуша)

ПОЇХАТИ

поїхати поладитися [*по'їхати по'ладитис'а*] 'бути в лікарні, полікуватися' (Підліси)

ПОКАЗАТИ

в його завжди на дванадцять показує [*в його завше на два'нацят' по'казує*] 'сильний сексуальний потяг' [Арк'2003, с. 87]

ПОКІЙНИК

або полковник, або покойник [*а'бо пол'ковник / а'бо по'койник*]
див. ПОЛКОВНИК

як покойник в хаті – двері не закривають [*ши'р'інку за'криї / йак по'койн'ік в хати // д'вери ни закри'вайут'*] 'втрата статевого потягу' (Підманове)

ПОКІС³⁹⁹

гнати покоса [*г'нати по'коса*] 'косіння трави' (Ясенівка)

ПОКОЇ⁴⁰⁰

як в покоях [*йак в по'коях*] 'охайність і порядок в оселі' (Машів)

³⁹⁹ ПОКІС – смуга скошеної трави, збіжжя і т. ін.

⁴⁰⁰ ПОКОЇ – красива, чиста, багата оселя

ПОКРИТКА⁴⁰¹

стати покриткою [стала 'покриткою] 'народити позашлюбну дитину' (Грабовець)

ПОЛА⁴⁰²

щокі до пола вісять [шчок'і до'пола 'в'іс'ат'] див. **ЩОКИ**

ПОЛАДИТИСЯ⁴⁰³

поїхати поладитися [по'їхати по'ладитис'а] див. **ПОЇХАТИ**

ПОЛЕ

вертітися в полі дзигою [вертиц'а в 'полі 'зигойу] 'про працювиту людину' (Любешівська Воля)

втомитися як коняка на полі [вто'мивс'а йак кон'ака на 'полі] див. **КОНЯКА**

вчепили теля до поля, а воно літає [вчи'є'пили те'ч'л'є до'пол'є / а воно 'л'єтайє] див. **ТЕЛЯ**

гарна як квітка в полі [гарна йак к'в'ітка в 'полі] див. **КВІТКА**

гуляти як вітер по полі [гу'л'айє йак 'в'ітер по'пол'у] див. **ВІТЕР**

доля не для поля, а руки не для пилюки ['дол'а ни дл'я 'пол'а / а 'руц'і ни дл'я пи'л'уц'і] див. **ДОЛЯ**

за копійку горобця в полі догнати [за ку'п'ійку го'робиц'а в 'полі дожи'не] див. **КОПІЙКА**

заморитися як кінь в полі [змо'ривс'а йак к'ін' в 'полі] див. **КІНЬ**

квітка в полі [к'в'ітка в 'полі] див. **КВІТКА**

на поганому полі й трава не росте [на по'ганому 'полі й тра'ва не ростє] 'про лисого чоловіка' (Карпилівка К-Кашир.)

не в долі просити, а в полі носити [ни в 'долі про'сила / а в 'полі но'сила] див. **ДОЛЯ**

нема поля без бульби, а села без курви [ни'ма 'пол'а биз 'бул'би / а с'ла биз 'курви] 'про жінку легкої поведінки' (Сокіл)

одного поля ягода [од'ного 'пол'а 'йагода] (Милуші, Ворончин) || [од'ного 'пол'а 'йагоди] 'подібність між собою молодої пари' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

поле орати можна [поле о'рати 'можна] 'про здорового чоловіка' (Рудники)

швидка як вітер в полі [ш'видка йак 'в'ітер в 'полі] див. **ВІТЕР**

ПОЛИ

битися об поли руками [битис'а об'поли ру'ками] 'про нещасливу людину' (Боровичі, Усичі)

⁴⁰¹ ПОКРИТКА – дівчина, що народила позашлюбну дитину

⁴⁰² ПОЛА – край кожної з половин одягу (пальта, шинелі, піджака і т. ін.), що розгортається спереду

⁴⁰³ ПОЛАДИТИСЯ – полікуватися, поремонтуватися

ПОЛИН

гірке життя як полин [*g'ir'ke жи't':a йак по'лин*] див. **ЖИТТЯ**

ПОЛИСКАНЦІ⁴⁰⁴

як графиня в полисканцях [*йак гра'фин'а в полис'канц'ах*] див. **ГРАФИНЯ**

ПОЛИЧКА

догоріла свічка до полички [*дого'р'іла с'в'ічка до по'лички*] див. **СВІЧКА**

ПОЛІНО

лежати поліном [*ли'жит' ну'л'іном*] 'про лінивого чоловіка' (Гуща)

лисий як поліно [*лисиї йак по'л'іно*] 'про лисого чоловіка' (Любешів)

спати як поліно [*спит' йак ну'л'іно*] 'міцний сон' (Холопичі)

тупий як поліно [*ту'пий йак по'л'іно*] 'про нерозумного чоловіка' (Кримне)

ПОЛК

в нашому полку прибуло [*в 'нашому 'полку прибу'ло*] (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки) || [*до них в 'нашому 'полку прибу'ло*] 'про народження дитини' (Жиричі)

Максимового полку [*Мак'симового 'полку*] 'про сміливу людину' (Усичі)

ПОЛКОВНИК

або полковник, або покойник [*а'бо пол'ковник / а'бо по'койник*] 'про сміливу людину' (Луцьк)

ПОЛОВА

голова не половию набита [*голо'ва ни по'ловоюу набита*] див. **ГОЛОВА**

голова не половию напхана [*гулу'ва ни ну'ловоюу напхана*] див. **ГОЛОВА**

мішок з половию [*м'ішок с по'ловоюу*] див. **МІШОК**

як вівсяна полова [*йак ув'с'ана ну'лова*] 'про нерозумну людину' (Велицьк)

ПОЛОСА

чорна полоса [*чорна поло'са*] 'часті негаразди в сім'ї' (Смолярі Старовиж.)

ПОЛУЧКА

грошей – діла і до получки нема [*гро'шей // д'іла і до ну'лучки ни'ма*] див. **ГРОШІ**

ПОЛЯНА

світла поляна [*с'в'ітла по'л'ана*] 'про лисого чоловіка' (Ясенівка)

ПОМ'ЯТА

лягла не клята, встала не м'ята [*л'агла ни к'л'ата вс'тала ни м'н'ата*] див. **КЛЯТА**

⁴⁰⁴ ПОЛИСКАНЦІ – невідоме значення

ПОМАРА⁴⁰⁵

ходити як помара [ходит' йак пома\ра] 'повільно рухатися' (Милуші)

ПОМЕЛО⁴⁰⁶

лопати як помело [ло\пати йак поми\ло] див. **ЛОПАТИ**

лопоче язиком мов помелом [ло\поче йази\ком моу поме\лом] див. **ЯЗИК**

ляскати як помело [л'аскати йак поми\ло] 'про балакучу жінку, базіку' (Довговоля)

молоти тим язиком як помелом [меле тим йази\ком йак поме\лом] див. **ЯЗИК**

молоти як помело [меле йак пом'і\л'е] (Полапи) || [меле йак поме\лом] 'про балакучу жінку, базіку' (Рудники, Кримне)

молоти як помелом замітати [меле йак поме\лом зам'і\тайе] 'т. с.' (Постійне)

наше помело по селі рознесло [наше поми\ло по с\л'і рознес\ло] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Машів)

тріпати тим язиком як помелом [три\пайе тим йа\зиком йак поме\лом] див. **ЯЗИК**

тріпати язиком як помелом [три\пайе йа\зиком йак нуми\лом] див. **ЯЗИК**

ходити як помело [ходит' йак поме\ло] 'швидка хода' (Мирне)

язик – помело, а слова – ракета [йа\зек поме\ло, а сло\ва – ра\к'ета] див. **ЯЗИК**

язик як помело [йа\зек йак поми\ло] || [йа\зек йак нуми\ло] || [йа\зек йак поме\ло] див. **ЯЗИК**

ПОМИЇ⁴⁰⁷

напитися як бик помий [на\пивс'а йак бик по\миї] див. **БИК**

помиями лити [пу\миями л':е] 'вживати нецензурну лексику' (Нова Руда)

ПОМИРАТИ

ми всі помремо, тільки не всі разом [ми вс'і пом\ремо / то\но ни вс'і \разом] 'померти' (Синове)

ПОМИРИТИСЯ

як посваряться, так і помиряться [йак пос\варац':а / так і по\мирац':а] див. **ПОСВАРИТИСЯ**

ПОМІДОР

влюбитися по самі помідори [вл'у\бивс'а ну \сам'і нум'і\дори] 'про закоханого хлопця' (Клубочин)

вляпатися по самі помідори [вл'а\патис'а ну \сам'і нум'і\дори] 'великі проблеми' (Полапи)

⁴⁰⁵ ПОМАРА – те ж саме, що ПРИМАРА

⁴⁰⁶ ПОМЕЛО – палиця з прив'язаним до неї на кінці пучком хвойних гілок, ганчірок і т. ін. для вимітання золи з печей, для прочищення димоходів

⁴⁰⁷ ПОМИЇ – вода від миття посуду з залишками їжі, рештками продуктів і т. ін.

стидливий як той помідор [*стид'ливиї йак той пом'ідор*] 'соромитися' (Підгайці)

як помідор [*йак пом'ідор*] 'т. с.' (Гірники, Заріччя, Осова)

найти в помідорах [*наш'ли в пом'ідорах*] 'про народження дитини' (Луковичі)

ПОМІШАНИЙ

буйно помішаний [*буїно пом'ешаниї*] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Луцьк)

ПОМІЧ

Бог їм в поміч [*Бог їм в пом'іч*] див. **БОГ**

ПОМОЧНИК

помочник – в січку срати [*помочн'ік в с'ічку срати*] 'про поганого господаря' (Годомичі)

ПОНАДКУШУВАТИ

як не з'їм, то понадкушую [*йак не зїм / то понад'кушуйу*] див. **З'ЇСТИ**

ПОНОС

бігати як понос напав [*би'жит йак по'нос на'пав*] 'дуже швидко рухатися' (Велика Осниця)

ПОНЧИК

кругла як пончик [*к'ругла йак пончик*] 'про повну жінку без талії' (Лукив, Холопичі, Довговоля, Яворів)

ходити як пончик [*ходит' йак пончик*] 'про ходу жінки, яка очікує дитину' (Воєгоща)

П

ПОПАДЯ

величатися, мов попададя на весіллі [*величайец':а мої попада'а на вес'іл':і*] 'хвалитися' (Луцьк)

заздренна як попададя [*ззд'рон:а йак попада'а*] 'про жадібну людину' (Велика Осниця)

остання в попа попададя [*остан':а в по'па попада'а*] див. **ППП**

який піп, така й попададя [*йа'киї пуп / та'ка ї пупа'д'а*] див. **ППП**

ПОПЕЛ

піти по попел і чорта сховати [*пу'шов по попел і чорта сховав*] 'піти й довго не повертатися' (Гірники)

ПОПЕЛЮШКА

я тобі не попелюшка, ти мені не зла мачуха [*йа то'б'і не попел'ушка / ти мен'і не зла мачуха*] 'рівноправність' (Полапи)

ПОПЕРЕК

що в довжину, що впоперек [*шо вздовж / шо в'попирик*] див. **ДОВЖИНА**

ПОПЕЧЕНИЙ

бігати як попечений [б'і|жит' йак по|печениї] || [б'і|жит' йак об|печениї] || [йак о|печениї] || [йак по|печениї] || [йак при|печана] див. **БІГАТИ**
кричати як попечений [кри|чет' йак по|печениї] 'про голосного, крикливого чоловіка' (Милятин)

ПОПЛАВСЬКИЙ

пресвятий Поплавський [прис'в'а|тиї Поп|лаўс'к'ії] 'здивування' (Луцьк)

ПОПІЛ

прилетіти як той попіл [при|летит' йак тої|пепел] 'швидко' (Шацьк)

ПОПУГАЙ

як попугай [йак попу|гаї] 'мала дитина, яка все повторює' (Луків)

ПОРА

дитину згубити не в пору [ди|тину згу|била ни є|пору] див. **ДИТИНА**
на порі [на по|р'і] 'про жінку, яка очікує дитину' (Ставок)
пора прийшла [пу|р'є при|шла] 'померти' (Височне)
прийшла пора [при|шла по|ра] 'т. с.' (Милятин)

ПОРАДИТИСЯ

нема з ким порадитися [не|ма є ким по|радитис'а] 'сумувати, нудитися' (Загаї)

ПОРІГ

без Бога ні до порога [бис |Бога ни ду пу|рога] див. **БОГ**
високі пороги [ви|сок'і по|роги] 'бути багатим' (Павлів)
пороги оббивати [пу|роги уб:и|вайє] (Бобрин) || [вби|вайє по|роги] (Посників) || [оби|вайє по|рог'і] (Мельники, Постійне, Новосілки, Любитів, Шменьки, Височне) || [обб'івайє по|роги] (Видраниця, Звиняче, Лобна) || [пу|роги об:и|вайє] (Володимир-Волинський, Гайове, Нова Руда, Острівок, Синове) || [пу|р'іг об:и|вайє] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Мар'янівка)
причесатися, прилизатися, в нові штани вбратися і на порозі всратися [причи|савс'а / прили|завс'а / є но|в'і шта|ни вб|равс'а і на пу|роз'і вс|равс'а] див. **ПОРІГ**
смерть на порозі [смерт' на пу|роз'і] || [смерт' на пу|роз'і] див. **СМЕРТЬ**

ПОРІЧКА

як порічка [йак по|р'ічка] 'про людину старшого віку' (Заріччя)

ПОРОДА⁴⁰⁸

жидівська порода [жи|д'івс'ка по|рода] 'про багату людину' (Кримне)

⁴⁰⁸ ПОРОДА – сукупність рис вдачі, характеру, що створює певний тип людей

жидівської породи [жи|д'івс'кої по|роди] 'про скупу людину' (Облапи)
не жидівської породи [не жи|д'івс'кої по|роди] 'про чесну людину'
(Доросині)

ПОРОЖНЄ

переливати з пустого в порожнє [пери|л|вайе с пус|того в по|рожн'є]
див. ПУСТЕ

ПОРОСЯ

ви на мене як на пару поросят [ви на |мене йак на |пару поро|с'ат]
див. ПАРА

вимащений як порося [вима|шчений йак поро|с'а] 'про неакуратну людину'
(Луцьк)

очі як в поросяти [оч'і йак в поро|с'ати] див. ОЧІ

свині не до поросят як її вже смалять [св'ін'і н'і до поро|с'ет йак |нейі вже
с|мал'ат'] див. СВИНЯ

спокійний як порося в мішку [спо|к'їїний йак поро|с'а в м'іш|ку] жарт. 'про
спокійну людину' (Мощена)

як печене порося [йак пе|чене поро|с'а] 'сміятися' (Боровичі)

як порося [йак поро|с'а] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку'
(Замшани)

як порося в мішку [спо|к'їїний йак поро|с'а в м'іш|ку], жарт. 'про спокійну
людину' (Мощена)

як різане порося [йак |р'ізане поро|с'а] 'голосний істеричний сміх' (Рудники)

ПОРОХНО⁴⁰⁹

порохно сиплеться [порох|но |сипец':а] (Полапи) || [порох|но |сипле|ца]
(Доросині) || [пурух|но |сипиц':а] 'про людей старшого віку' (Звиняче)

старе порохно [ста|ре порох|но] (Городині, Брани, Бужани, Рудники) ||
[ста|риї йак порох|но] 'т. с.' (Цумань)

старий, що порохно сиплеться [ста|ри / шо порох|но |сипиц':а] 'т. с.'
(Маневичі)

ПОРОША⁴¹⁰

хороша як свиня у порошу [хо|роша йак сви|н'а у по|рошу] див. СВИНЯ

ПОРТ

сміливий як за портом [см'і|ливиї йак за |портом] 'про сміливу людину'
(Нова Вишва)

ПОРТРЕТ

як з портрета [йак с пат|рета] 'про вродливу дівчину' (Бихів)

ПОРХАВКА

поношана порхавка [по|ношана |порхавка] 'про старшу особу' (Торчин)

⁴⁰⁹ ПОРОХНО – хто-небудь дуже старий, немічний; можливо від ПОРОХ

⁴¹⁰ ПОРОША – мжичка, мряка

прокурена порхавка [*про'курена 'порхавка*] 'про жінку, яка багато курить' (Торчин)

стара порхавка [*ста'ра 'порхавка*] 1) 'про людину старшого віку'; 2) 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Машів)

як порхавка [*й'ак 'порхавка*] 'про людей старшого віку' (Рудники)

ПОРШЕНЬ

шевелити поршнями [*шеве'лити порш'н'ами*] 'поспішати' (Полапи)

ПОРЯДОК

яка хазяйка, такий порядок [*й'а'кай'а ха'з'ай'ка / 'такеї і пу'р'адок ъ 'хате*] див. ХАЗЯЙКА

ПОСАГ

сісти на посагу [*сі'іла на 'посагу*] 'про дівчину, яка вийшла заміж' (Жиричі)

ПОСАДКА

посадка аеродром [*пу'садка аерод'ром*] 'про лисого чоловіка' (Чаруків)

ПОСВАРИТИСЯ

як посваряться, так і помиряться [*й'ак пос'варац':а / так'і по'мирац':а*] 'сімейні стосунки між подружжям' (Гірники)

ПОСИНІННЯ

до посиніння [*до пос'ін'ен'ій'а*] 'напитися, бути дуже п'яним' (Велика Осниця)

ПОСЛІДНІЙ

сорок послідній [*сорок пос'л'ід'н'ій'*] 'великий розмір ступні' (Маневичі)

ПОСМІХ

скорий поспіх – людям посміх [*скориї 'пос'н'іх 'л'уд'ам 'пос'м'іх*] 'надмірна поспішність' (Володимир-Волинський)

ПОСТАВИТИ

постав мене, не руш мене [*постав ми'не / не руш ми'не*] 'про спокійну людину' (Новосілки)

ПОСТЕЛИТИСЯ

як постелишся, так і виспишся [*й'ак пост'елис':а / так і 'виспис':а*] 'сам собі винен' (Полапи)

ПОСТІЛ⁴¹¹

борода до постола [*боро'да до посто'ла*] див. БОРОДА

⁴¹¹ ПОСТІЛ – м'яке селянське взуття з цілого шматка шкіри без пришивної підошви, яке звичайно носили з онучами, прив'язуючи до ніг мотузками (волоками)

вуха як постоли [*вуха йак посто\ли*] див. **ВУХА**
губи як постоли [*губи йак посто\ли*] див. **ГУБИ**
драний постіл [*д\раний пост\тил*] ‘про неодруженого чоловіка’ (Карпилівка К-Кашир.)
молоти постолом [*меле посто\лом*] ‘про балакучого чоловіка, базіку’ (Жиричі)
ноги як постоли [*ног\і йак посто\ли*] див. **НОГИ**
порваний постіл [*д\раний пост\тил*] ‘про неодруженого чоловіка’ (Карпилівка К-Кашир.)
розпуститися як постоли [*ропнуст\титис\а йак посто\ли*] ‘бути розкутим’ (Полапи)
язик як постіл [*йязик йак пост\іл*] див. **ЯЗИК**
як гівно до постола [*йак гум\но до пунст\у\ла*] див. **ГІВНО**
як постоли [*йак посто\ле*] ‘великий розмір ступні’ (Седлище)

ПОСТОРОНОК⁴¹²

брови як посторонки [*б\рови йак пунсто\ронки*] див. **БРОВИ**
переступити за посторонку [*пересту\пила за посто\ронку*] ‘про жінку, яка завагітніла’ (Звиняче)

ПОТЯГУШКИ⁴¹³

потягушки на растушки [*пот\е\гушк\і на ростушк\і*] ‘про потягання після сну’ (Світязь)

ПОТИ⁴¹⁴

аж сім потів вийшло [*аш с\ім пот\ів в\ийшло*] ‘тяжко працювати, втомитися’ (Велика Осниця)

ПОТИЛИЦЯ

бреше, що пісок з потилиці сиплеться [*бреше / шо н\і\сок с\ пот\илиц\і |сипец\:\а*] див. **ПІСОК**
показувати потилицю [*по\казувати пот\илиц\у*] ‘втікати’ (Увин)

ПОТКИ⁴¹⁵

позавидувати на вовчу потку [*поза\видували на в\овчу потку*] ‘заздрити всякій дрібниці’ (Світязь)
хорошому йоб...у вонючі потки не бувають [*хо\рошому йоб...у во\н\уч\і |потк\і не бу\вайут*] ‘про чоловіка, який був у стосунках з багатьма жінками’ (Світязь)

⁴¹² ПОСТОРОНОК – міцний ремінь або мотузок, що з’єднує в упряжці хомут з орчиком

⁴¹³ ПОТЯГУШКИ – витягатися всім тілом, розправляючи руки, ноги, стан

⁴¹⁴ ПОТИ – до того часу, до тих пір; доти; поки

⁴¹⁵ ПОТКИ – феромони

ПОТРІБНА

нікому не потрібна [ни|кому не |нужна] ‘про нецнотливу дівчину’ (Старий Загорів)

ПОХМЕЛЯТОР

включити похмелятора [вкл’у|чив похм’е|л’атора] ‘похмілля’ (Велика Осниця)

ПОХМІЛЛЯ

з чужого похмілля голова тріщить [з^ш чу|жого похм’іл’:а голо|ва тр’і|щит’] ‘похмілля’ (Усичі)

нема такого зілля, як баба на похмілля [з^ш чу|жого похм’іл’:а голо|ва бо|лит’] див. **ЗІЛЛЯ**

ПОХОЖЕ

одне на друге похоже [йі|дне на д|руге пу|хоже] ‘подібність між собою молодої пари’ (Турійськ)

ПОХОЛОДАТИ

все похолодало [все по|хо|лодало] ‘злякатися’ (Юрово)

ПОХОРОНИТИ

тільки родила, а вже похоронила [шено вро|дила / а вже ї |схоро|нила] див. **РОДИТИ**

ПОЧАТИ

почати почне, а доробити – то і всрався [по|чати поч|не / а доро|бити // то і вс|равс’а] ‘щось мало зробити’ (Кримне)

ПОЧАТОК

кінець поганий, початок хороший [к’і|нец’ по|ганиї / по|чаток хо|рошиї] див. **КІНЕЦЬ**

ПОЧЕРК

не йде а пише, а почерк то який [не йде / а |пише / а |почерк то й|а|кій] ‘про красиву ходу молодої стрункої вродливої дівчини’ (Павлів)

ПОЧОТ⁴¹⁶

достойна почоту [дос|тоїна по|чоту] ‘надмірна людська доброта’ (Калинівка)

ПОЧУТИ

що недочує, то видумає [шо ни по|чує / то |видумає] ‘про людину, яка з віком погано чує’ (Кримне)

⁴¹⁶ ПОЧОТ – пошана

ПОШТА

бистрий як пошта [бистрий як пошта] || [бистра як пошта] 'швидкість у русі' (Добре)

ПОШУКАТИ

такого ще пошукати треба [такого ще пошукати треба] 'бути вірним своїй дружині, не зраджувати' (Усичі)

ПОЯС

коса до пояса [коса до пояса] див. КОСА

руса коса до пояса [руса коса до пояса] || [коса до пояса] || [руса коса нижче пояса] див. КОСА

ПРАВДА

багатого правди як на морі піни [багато правди як на морі піни] 'говорити неправду' (Полапи)

брехні багато, а правда одна [брехні багато / а правда йідна] див. БРЕХНЯ

дзвону багато, а правди мало [дзвону багато / а правди мало] див. ДЗВІН

правда – то не гріх, а торба – то не сміх [правда / то не гріх / а торба // то не сміх] 'повчання' (Полапи)

правди в тебе як в решеті [правди в тебе як в решеті] 'обманювати, говорити неправду' (Межисить)

правду в очі чеше [правду в очі чеше] 'говорити правду' (Велика Осниця)

правду казати як дрова рубати [правду каже як дрова рубає] 'про чесну людину' (Новосілки)

правду сказати – не кошики плести [правду сказати // не кошик плести] 'обманювати' (Заріччя)

різати правду-матінку [ріже правду-матінку] 'говорити правду' (Рівне)

хоч дідька з'їж, а правду ріж [хоч дідька зїш / а правду ріш] див. ДІДЬКО

хто правдою живе, тому дихати не дає [хто правдою живе / тому дихати не дає] 'про бідного' (Полапи)

яка ніч, така й правда [яка ніч / така й правда] див. НІЧ

ПРАВЕДНИК

як той праведник [як той праведник] 'про чесну людину' (Підлозці)

ПРАВУНКИ⁴¹⁷

правуни правити [праву не правити] 'допитуватися' (Зимне)

ПРАОТЦІ

піти до праотців [піти до праотців] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Брани)

ПРАПОРЩИК

як прапорщик [як прапорщик] 'вживати нецензурну лексику' (Рудники)

⁴¹⁷ ПРАВУНКИ – з'ясовувати стосунки

ПРАЦЮВАТИ

завзято працювати [*зав'з'ато прац'увати*] 'тяжко працювати, втомитися' (Коршів)

попрацювали за сімох [*попрац'ували за с'імох*] 'т. с.' (Велика Осниця)

працювати як останній раз [*прац'увала йак оста'н'їй раз*] 'т. с.' (Млинів)

ПРАЧ⁴¹⁸

коса груба як прач [*ко'са з'руба йак прач*] (Дюксин) || [*ко'са йак прач*] див. **КОСА**

коса як прач [*ко'са йак прач*] див. **КОСА**

молоти як прачем по воді [*меле йак пра'чом по вод'і*] 'балакуча жінка, базіка' (Полапи)

ноги як праці [*ноги йак пра'ч'і*] див. **НОГИ**

як прач [*йек прач*] 'гарна дівоча коса' (Залізниця)

ПРЕЗИДЕНТ

багатий як президент [*ба'гатий йак презид'ент*] 'про багату людину' (Воротнів)

ПРИБИТИЙ

як прибитий [*йак при'битий*] 'про нерозумного чоловіка' (Клубочин)

ПРИБОРИ

сунутися як по приборах [*суниц'а йак по при'борах*] 'про ходу п'яної особи' (Велика Глуша)

ПРИБРАТИ

нагадити і не прибрати [*на'гадив і не приб'рав*] див. **НАГАДИТИ**

ПРИВ'ЯЗАТИСЯ

нема до кого прив'язатися [*не'ма до'кого прив'язатис'*] 'сумувати, нудитися' (Зарай)

ПРИВ'ЯЗЬ

брехати як собака на прив'язі [*бреше йак со'бака на повод'ку*] || [*бреше йак су'бака на п'рив'язи*] || [*бреше йак пес на п'рив'яз'і*] див. **СОБАКА**

веселий як цуцик на прив'язі [*веселий йак 'цуцик на п'рив'яз'і*] див. **ЦУЦИК**

як пес на прив'язі [*йак пес на п'рив'яз'і*] див. **ПЕС**

як собака на прив'язі [*йак су'бака на п'рив'яз'і*] див. **СОБАКА**

ПРИВИД

ходячий привид [*ход'ачий п'ривид*] 'про невродливу людину' (Постійне)

ПРИВІТ

з привітом [*з при'в'етом*] 1) 'розумово відстала людина'; 2) 'несповна розуму' (Вітковичі); 3) 'дуже сміятися' (Межисить)

⁴¹⁸ ПРАЧ – дерев'яний гладенький валок для вибивання білизни під час прання

ПРИГОН⁴¹⁹

взяти з пригоном [вз'ев є пригоном] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, котра має дитину' (Межисить)

ПРИДАНЕ

взяти з приданим [вз'ав є приданим] (Вовничі, Видраниця, Овадне, Смідин, Синове, Звиняче, Юрово, Усичі) || [вз'ев є приданим] (Мала Глуша, Прип'ять) || [вз'ав жінку є приданим] (Довговоля) || [вз'ев є преданим] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, котра має дитину' (Старий Загорів)
жінка з приданим [жінка є приданим] див. **ЖІНКА**

ПРИДАТОК

узяти з придатком [уз'аў є придатком] 'одружитися на жінці з дитиною' (Яревище)

ПРИДУШЕНА

кричати як придушена [кричит' йак придушена] 'про голосну, крикливу жінку' (Володимир-Волинський, Острівок)

ПРИЖОК

метер в прижку [метир є прижк'е] див. **МЕТР**

ПРИЗНАК

признак дурачини [признак дурачини] 'голосно сміятися без причини' (Гірка Полонка)
сміх без причини – признак дурачини [см'іх бес причини // признак дурачини] || [см'іх бес пречени / признак дурачени] || [см'іх бес причини / признак дурачини] див. **СМІХ**

П

ПРИЙМАК

у приймаки набиватися [у примаки наби'вайец':а] 'хотіти одружитися' (Карпилівка)

ПРИЙТИ

одна піде, а друга прийде [одна н'іде / а друга прийде] див. **ПІДЕ**
прийде глупе й мене купе [прийде глупе й мене купе] 'знайти свою пару' (Сокіл)
прийшло йому його [пришло його] 'про людину несповна розуму' (Воротнів)
як прийшло, так і пішло [йак прийшло / так і пішло] 'схильність до витрачання грошей' (Холопичі)

ПРИКОЛОШКАНА

як приколошкана [йак прикулошкана] 'про нерозумну жінку' (Клубочин)

⁴¹⁹ ПРИГОН – дитина

ПРИКОТИТИ⁴²⁰

прикотити аж двоє [*прико'тила аш д'войе*] 'жінка, яка народила двоє дітей' (Велика Осниця)

ПРИКУРИТИ

дати прикурити [*дати прику'рити*] див. **ДАТИ**

червона, хоч прикурою [*чер'вона / хоч при'куруї*] 'почервоніти' (Клубочин)

ПРИМАРА⁴²¹

добра примара [*добра при'мара*] 'про злу жінку' (Клубочин)

ПРИМІСТ⁴²²

з примосту впасти [*с примусту в'пало*] 'про народження дитини' (Видранка)

ПРИНЦ

принц заморський [*принц за'морс'к'її*] 'про вродливого хлопця' (Ботин)

принц на червоному коні [*принц на чер'воному ко'н'ї*] 'період менструації' (Жиричі)

ПРИПАРА⁴²³

як мертвому припара [*їак мертвому при'пара*] 'нічого не допоможе' (Нова Вижва)

ПРИПЕНЬОК

як припеньок [*їак припе'н'ок*] 'про людину низького зросту' (Великий Курінь)

ПРИПІЧОК⁴²⁴

впасти з припічка [*в'пасти с при'пічка*] 'збожеволіти' [Арк'2003, с. 116]

ПРИПЛІД

взяти з приплodom [*вз'ати с при'плodom*] (Бірки) || [*вз'ав с при'плodom*] (Олександрія, Жиричі, Межисить, Троянівка, Холопичі, Новосілки) || [*вз'ав с при'плodom*] (Лобна) || [*уз'ев с при'плodom*] 'про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною' (Комарове Старовиж.)

нагуляти приплod [*нагу'л'ала при'плod*] 'нешлюбна вагітність' (Броди)

⁴²⁰ ПРИКОТИТИ – народити

⁴²¹ ПРИМАРА – те, що не відповідає справжньому уявленню про дійсність; щось химерне, незвичайне, спотворена дійсність; тінь померлого в хворобливій уяві; нереальна, вигадана істота з страхітливою зовнішністю; привид

⁴²² ПРИМІСТ – дерев'яний настил збоку вулиці для пішоходів; причал

⁴²³ ПРИПАРА – лікувальна процедура, що полягає в прикладанні до тіла чого-небудь гарячого, переважно вогкого

⁴²⁴ ПРИПІЧОК – горизонтальна площина перед челюстями печі під кошином, продовженням якої є черинь печі

ПРИРОДА

природа віддихнула [при'рода в'ід:их'нула] 'про невродливу людину' (Губин, Сілець)

розумна від природи [ро'зумна уд'при'роди] 'про розумну жінку' (Ясенівка)

ПРИСТАНИЩЕ

останнє пристанище душі [ос'тан':е прис'танишче ду'ш'і] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

ПРИТИСКАННЯ

цілюю ніжно в губи без притискання [ц'ілуйу 'н'іжно в'губи бес'притис'кан':а] див. ГУБИ

ПРИТУЛИТИСЯ

нема до кого притулитися [не'ма до'кого приту'литис'] 'сумувати, нудитися' (Загаї)

ПРИХІД

який піп, такий прихід [й'а'к'і'ї по / та'к'і'ї при'ход] див. ПІП

ПРИЧАСТЯ

як до причастя [й'ак до'при'част'а] 'про акуратну дівчину' (Клубочин, Рудники, Точевики)

ПРИЧЕП

брати з причепом [би'ре з'приш'чепом] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, котра має дитину' (Калинівка, Машів, Холопичі)

взяти жінку з причепом [вз'ав 'ж'інку с'при'чепом] || [ж'інка с'при'чепом] || [вз'ав с'при'чепом] || [вз'ав 'ж'інку с'при'чепом] || [вз'ав с'при'чепом] див. ЖІНКА

взяти причеп [вз'ав при'ц'еп] 'одружитися на жінці з дитиною' (Глухи)

забирати з причепчиками [заб'рав с'при'цепчиками] 'про чоловіка, який одружився з жінкою, котра має дитину' (Ворокомне)

ПРИЧИНА

смерть іде і причину за собою веде [смерт' і'де і'при'чину за'со'бою ве'де] див. СМЕРТЬ

сміх без причини – признак дурачини [с'м'іх без'при'чини // п'ризнак дура'чини] || [с'м'іх без'пре'чени / п'резнак дура'чени] || [с'м'іх бес'при'чини /п'ризнак дура'чини] див. СМІХ

ПРИШАРАШЕНИЙ

як пришарашений [й'ак приша'рашени'ї] 'про нерозумну людину' (Вітковичі)

ПРИЩЕПА

причепилася прищепи [приче'пилас'а при'щепи] 'набридлива людина' (Полапи)

ПРИЯТЕЛЬ

нема вірнішого приятеля як добра жінка [нема вірнішого приятел'а йак 'добра жінка] 'про стосунки в сім'ї' (Луцьк)

ПРІРВА

як у прірву провалитися [йак у н'р'ірву проваливс'а] 'раптово зникнути' (Полиці)

ПРІСКА

у нашой Пріски вся срака в тісті [у нашой Пр'іс'к'і вс'а с'рака в'т'іст'і] 'про неохайну господиню' (Підманове)

ПРОБКА

дурна як пробка, голова як коробка [дур'на йак н'р'онка / голо'ва йак ко'робка] 'про нерозумну людину' (Полапи)

дурний як пробка / дурна як пробка [дур'ний йак н'р'обка] (Гайове, Липне, Нова Руда) || [дур'ней йак н'р'обка] (Гірники) || [дур'на йак н'р'обка] 'т. с.' (Жиричі)

тупий як пробка [ту'пий йак н'р'онка] 'т. с.' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

як пробка [йак н'р'онка] 1) 'про нерозумну людину' (Новосілки, Рудники, Понінка) || [йак н'р'обка] 2) 'швидкість у русі' (Брани)

ПРОКЛЯТА

робити як проклята [ро'бити йак н'рокл'ата] 'тяжко працювати, втомитися' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Троянівка)

ПРОЛОМ

йти на пролом [йде на пролом] 'про сміливу людину' (Олександрія)

ПРОПАДАТИ

де наше не пропадало [де наше не пропадало] 'про сміливу людину' (Луцьк)

ПРОПЕЛЕР

гонитися як з пропелером [го'ниці'а с проп'ел'ером] 'швидка хода' (Калинівка, Ковель)

пропелер в дупі [проп'ел'ер в'дуп'і] 'т. с.' (Маневичі)

швидка як пропелер [ш'видка йак проп'ел'ер] 'т. с.' (Горохів)

як пропелер [йак проп'ел'ер] 'про працювиту жінку' (Тойкут)

як з пропелером [йак с проп'ел'ером] 'швидкість у роботі' (Острівок)

ПРОСО

жити як курка в просі [жи'вут' йак 'курка в'прос'і] див. КУРКА

надутися мов горобець на просо [на'дувс' моу' горобец' на просо] див. ГОРОБЕЦЬ

не сунь свого носа до чужого проса [не сун'носа до чужого проса] див. НІС
як чорт просо посіяв [йак чорт просо пос'іяў] див. ЧОРТ

ПРОСТИТУТКА

гуляти як проститутка [гу'л'айе йак прост'і'тутка] 'про жінку легкої поведінки' (Чаруків, Бірки)

ПРОСТОВОЛОСИЙ

голий, босий, простоволосий [голий / босий / простово'лосий] див. **ГОЛИЙ**

ПРОСЦЯТИ

все просцяти [все прос'ц'ав] 'про людину, яка пропила своє майно' (Велика Осниця)

ПРОФІЛЬОНИ⁴²⁵

ходити на профільони [хо'дити на проф'іл'они] 'себе показати' (Полапи)

ПРОЦЕС

йде процес гуральні [йде процес гу'рал'н'і] 'процес самогоноваріння' (Губин)

ПРУС⁴²⁶

вуса як у пруса [вуса йак у н'руса] див. **ВУСА**

ПРЯНИК

викабелюватися як житній пряник [вика'бел'уйец':а йак 'жит'н'ій н'ран'ік] 'хотіти чогось недосяжного' (Локачі)

коса як пряник [ко'са йак н'р'аник] див. **КОСА**

перебирати як пряниками [переби'райе йак н'ран'іками] 'про перебірливу дівчину' (Журавники)

язик мати як пряник [йа'зик 'майе йак н'раник] див. **ЯЗИК**

язик як пряник [йа'зик йак н'раник] див. **ЯЗИК**

ПРЯСТИ

тонко прясти [тонко н'р'асти] 'про хвору людину; бути при смерті' (Сокіл)

шити-прясти, курвити і красти [шити-н'расти / 'курвити і к'расти] див. **ШИТИ**

ПСИ

псів гонити [пс'ів го'нити] 'завершення косіння' (Охлопів)

роздеруть як пси муху [розде'рут' йак пси 'муху] 'бути сердитим, сваритися' (Світязь)

ПСИХ

психа мати [п'сиха 'майе] 'про запальний характер' (Грабовець)

⁴²⁵ ПРОФІЛЬОНИ – світські заходи, свята

⁴²⁶ ПРУС – комаха родини саранових, темно-рудого забарвлення, що живе в степовій смузі та є шкідником сільськогосподарських рослин; тарган

ПТАХ

важний птах [*л'важний птах*] 'про багату особу' (Журавники)

з птахом в голові [*ц'н'птахом в'голови*] 'про нерозумну дивакувату людину' (Горохів, Павлів)

ПТАШЕНЯТА

молоді як пташенятка [*молод'ї йек пташе'н'атка*] 'про наречених' (Ветли)

пташенята гніздечко знайшли [*пташе'н'ата гн'із'дечко знаш'ли*] 'одружитися на жінці з дітьми' (Лахвичі)

як пташенятко [*й'ак пташе'н'атко*] 'про гарну дитину' (Ворончин)

ПТАШКА

весела як пташка [*ве'села й'ак п'ташка*] 'про веселу жартівливу жінку' (Нова Вижва)

доліталась пташка [*дол'і'талас' п'ташка*] 'народити позашлюбну дитину' (Кримне)

знати дві пташки: жабу й миш [*знати дв'ї п'ташки // 'жабу й миш*] 'про неосвічену особу' (Світязь)

літати як пташка [*лета'є й'ак п'ташка*] 'швидкість у русі' (Береськ)

незальотна пташка [*неза'л'отна п'ташка*] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Губин)

працьовита як пташка [*прац'о'вита й'ак п'ташка*] 'про працьовиту людину' (Павлів)

рання пташка росу оббиває [*ран':а п'ташка 'росу об:и'ва'є*] 'т. с.' (Любомль)

ПУДАЛО⁴²⁷

як пудало городнє [*й'ек 'пудало го'родн'є*] 'про невродливу людину' (Бірки, Цумань)

ПУДО⁴²⁸

пудо пуденне [*пудо пуден:є*] 'про невродливу дівчину/жінку' [Арк'2003, с. 117]

ПУЖАЛО⁴²⁹

як пужало [*й'ак 'пужало*] 'про невродливу людину' (Турійськ)

ПУЗО

виставити пузо [*вестовила 'пузо*] 'про жінку, яка очікує дитину' (Милятин)

задушити в пузі комара [*заду'шив в'пуз'ї кома'ра*] 'наїстися' (Брани)

нагуляти пузо [*нагу'л'ала 'пузо*] 'народити позашлюбну дитину' (Любешівська Воля)

нажертися по пузо [*то вже на'жерс'а по'пузо*] 'переїсти' (Осівці)

наїстися від пуза [*на'й'вс'а от'пуза*] (Коршів, Остріжець) || [*на'й'лис' в'ід 'пуза*] (Мала Глуша, Доросині) || [*от'пуза*] 'т. с.' (Собіщиці)

⁴²⁷ ПУДАЛО – те ж саме, що ОПУДАЛО

⁴²⁸ ПУДО – який важить один пуд

⁴²⁹ ПУЖАЛО – опудало

напхати пузо [нап'хав 'пузо] 'т. с.' (Лаврів)
пузо відвисити [пузо в'ід'висив] 'про повного чоловіка' (Яревище)
пузо відвісити як лин мулу [пузо в'ід'вісиў як лин 'мулу] 'бути товстим' (Любомль)
пузо мати [пузо 'майє] 'про жінку, яка очікує дитину' (Кримне)
скинути своє пузо [ск'єнула свуйє 'пузо] 'т. с.' (Воєгоща)
спить і не чує, як на пузі блох танцює [спит' і ни 'чуйє / як на 'пузі блох тан'ц'уйє] 'міцний сон' (Полиці)
спить Микита і не чує, як по пузі вош танцює, прокидається Микита і вбиває паразита [спит' Ми'к'ита і не 'чуйє / як по 'пузі вош тан'ц'уйє / проки'даєц':а Ми'к'ита і вби'ває пара'зіта] див. **МИКИТА**
тільки те робити, що пузо чесати [т'іл'ки те 'робит' / шо 'пузо 'чеше] 'про лінивого чоловіка' (Чаруків)
ходити з пузом [ходить' є 'пузом] 'про ходу жінки, яка очікує дитину' (Ворончин)
ходити з пузом до носа [ходить' є 'пузом до 'носа] 'т. с.' (Синове)

ПУЛЕМЕТ

строчити як з пулимета [строчит' як з пул'ім'ота] 1) 'базікати, влучно висловлюватися' (Полапи); 2) 'швидко говорити' (Годомичі)

ПУЛЬС

до потери пульсу [до по'тер'і 'нул'су] (Мала Глуша) || [на'пивс'а до по'т'єри 'нул'са] 'бути дуже п'яним' (Шменьки)

ПУЛЯ

господар як з гівна пуля [гос'подар як з гом'на 'пул'а] див. **ГОСПОДАР**
зірватися як пуля [зір'валас'а як 'пул'а] 'швидкість у русі' (Чаруків)
летіти як пуля [ли'тит' як 'пул'а] (Бобрин, Видранка) || [поле'т'іла як 'пул'а] 'т. с.' (Датинь)
метнутись як пуля [мет'нулас' як 'пул'а] 'швидко піднятися і втікти' (Луцьк)
перти як пуля [пре як 'пул'а] 'швидкість у русі' (Колки)
полетіти як пуля [поле'т'іла як 'пул'а] 'т. с.' (Лобачівка)
як пуля [йак 'пул'а] 'т. с.' (Рудники, Маневичі)
як пуля в лоб, то пуля в лоб [йак 'пул'а в лоб / то 'пул'а в лоб] 'базікати, влучно висловлюватися' (Луцьк)

ПУП

аж пуп розв'язався, треба поспати, щоб зав'язався [аж пуп розв'язавс'а / т'реба поспати / шо зав'язавс'а] 'переїсти' (Кримне)
в пуп дихати [є пуп 'дише] 'про людину низького зросту' (Черче)
до пупа [до 'пупа] 'переїсти' (Мала Глуша)
малий як пупець [малий як 'пуниц'] 'про низького хлопця/чоловіка' (Хрипськ)
мед через пуп лізе [мед 'через пуп піде] див. **МЕД**
наїстися від пупа [на'йївс'а од 'пупа] 'переїсти' (Острівок)

наїстися від пупка по горло [на'йїстис'а в'ід пуп'ка по 'горло] 'ситно наїстися' (Хобултова)

наїстися до пупа [на'йївс'а до 'пупа] 'переїсти' (Маневичі)

наїстися, що пуп трісне [на'йївс'а / шо пуп т'р'існе] 'ситно поїсти' (Луцьк)

пуп розв'яжиться [пуп розв'їажиц':а] 'щось тяжке підняти' (Полапи)

як пупець [й'ак пуп'ец'] 'про низьку людину' (Лахвичі)

ПУСТЕ

переливати з пустого в порожнє [перели'ваїе с пустого в по'рожн'є] 'говорити нісенітниці' (Любешівська Воля)

ПУСТОМЕЛЯ⁴³⁰

ходити як пустомеля [ходить' й'ак пустомел'а] 'довго не одружуватися' (Бужани)

ПУТАЛО

старе путало [ста'ре 'путало] 'про людей старшого віку' (Годомичі)

ПУТО⁴³¹

лазити як путо [лазит' й'ак 'путо] 'повільно пересуватися' (Бережці)

путо проложити ['путо проло'жив] 'про хлопця, який залицяється до дівчини' (Тойкут)

ПУТЬОВИЙ

як нема толкового, лутше без путьового [й'ак ни'ма тул'кового / 'лутше без'пут'ового] див. **ТОЛКОВИЙ**

ПУХ

земля йому пухом [зем'л'а й'ому 'пухом] || [хаї зим'л'а 'буде 'пухом] || [хаї зим'л'а 'буде 'пухом] || [зем'л'а 'пухом] див. **ЗЕМЛЯ**

не з заячого пуху [не з 'зайачого 'пуху] 'про сміливу людину' (Павлів)

ПУЧКОМ

все пучком [все пуч'ком] (Мала Глуша) || [все їде пуч'ком] 'завжди щастить' (Гірники)

ПУШКА⁴³²

пустити пушку [пуст'ити 'пушку] 'обманювати' [Арк'2003, с. 117]

ПУШКАРЬОВА

як Пушкарьова [й'ак Пушка'р'ова] 'про невродливу дівчину' (Машів, Полиці)

⁴³⁰ ПУСТОМЕЛЯ – людина, яка говорить багато і беззмістовно; базіка

⁴³¹ ПУТО – ремінь, мотузка, ланцюг, якими стягують ноги якої-небудь тварини, щоб обмежити свободу її пересування (перев. під час випасу)

⁴³² ПУШКА – теж саме, що ГАРМАТА

ПУЩ⁴³³

як пуц [йак нушч] 'про мовчазного чоловіка' (Новосілки)

ПЧІЛКА

літати як пчілка [л'ітайе йак п'ч'ілка] 'швидкість у русі' (Добре)

працювати як пчоли [пра'ц'уйут' йак п'чоли] 'про працювиту людину' (Турійськ)

пчола летить, де мед пахнеть [пчола летит' / де мет пах'нит']
впевненість у бажаннях (Боголюби)

робоча пчілка [ро'боча п'ч'ілка] 'про працювиту людину' (Рівне)

старательна пчола [ста'рат'ел'на пчола] 'т. с.' (Клубочин)

як пчілки [йак п'чолк'і] 'тяжко працювати, втомитися' (Велика Осниця)

ПШЕНИЦЯ

іхати по пшеницю [ййіде по пши'нец'у] 'хропіти' (Седлище)

ПШИК⁴³⁴

спитися на пшик [спивс'а на пшик] 'говорять на чоловіка, який постійно вживає спиртні напої' (Звиняче)

П'ЯВКА

брови як п'явка [брови йак п'йавка] див. **БРОВИ**

пристати як п'явка [прист'ав йак п'йавка] 'хлопець, який наполегливо залицяється до дівчини' (Межисить)

П'ЯДЬ⁴³⁵

лоб на три п'яді [лоб на три п'йад'і] див. **ЛОБ**

П

П'ЯНИЙ

веселий як п'яний [ве'селий йек п'йаний] див. **ВЕСЕЛИЙ**

ще ни один п'яний свічки в церкві ни поставив [ше ни о'дин п'йаний с'в'ічки в'церкв'і ни пос'тавиў] 'розраховувати на свої сили' (Полапи)

П'ЯНКА

друга п'янка [д'руга п'йанка] 'похмілля' (Коршів)

не відкладай п'янку на завтра, а любов на старість [ни видкла'дай п'йанку на'завтра / а л'у'бов на с'тарос'т'] 'всьому свій час' (Клубочин)

П'ЯТАК

скупа така, що не позичить п'ятака [ску'па та'ка /шо ни по'зичит' п'ята'ка] див. **СКУПА**

⁴³³ ПУЩ – сич

⁴³⁴ ПШИК – ніщо, дурниця

⁴³⁵ П'ЯДЬ – давня східнослов'янська міра довжини, що дорівнювала відстані між кінцями розтягнутих великого і вказівного пальців; чверть аршина

П'ЯТАЧОК

ніс як в свині п'ятачок [нис йак в сви́н'і п'ятачок] див. **НІС**

П'ЯТИ

бігати як п'яти скипідаром намазали [б'ігайе йак п'яти скип'ідаром на|мазали] 'швидка хода' (Видранка)

в п'ятках біс грає [в п'ятах б'іс іг'райе] 'завжди бути в русі' (Бережці)

вже п'ятки постирав [вже п'ятки пусти|рав] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Полиці)

вступити вище своїх п'ят [всту|пити 'више сво'їх п'ят] 'перевищити свої уповноваження чи можливості' (Полапи)

душа в п'ятках / душа в п'ятки [ду'ша в п'ятках] || [ду'ша в п'ятки] || [ду'ша у п'ятках] див. **ДУША**

накивати п'ятами [наки|вати п'ятами] 'втікати' (Увин)

наступати на п'яти [насту|пати на п'яти] 'наздоганяти косаря під час косіння' (Лобна, Видранка)

п'яти підрізати [п'яту п'ідр'ізайе] 'т. с.' (Карпилівка К-Кашир.)

по п'ятках бити [по п'ятах б'їе] 'т. с.' (Добре)

серце в п'ятки втікло / серце в п'ятках [серце в п'ятк'і вт'ікло] || [серце в п'ятках] || [сарца в п'їетке пуш'ло] див. **СЕРЦЕ**

П'ЯТНИЦЯ

йти як середа на п'ятницю [йіде йак сири|да на п'ятниц'у] див. **СЕРЕДА**

скривитися (надутися) як середа на п'ятницю [скри|вивс'а йак середа на п'ятниц'у] || [на|дувс'а йак середа на п'ятниц'у] див. **СЕРЕДА**

Р

РАБ

пахати як раб [паше йак раб] 'про працювиту людину' (Звиняче)

трудитися як раби [тру|дилис'а йак ра|би] 'т. с.' (Велика Осниця)

РАБИНЯ

в матері пані, а свекрухи – рабиня [в |матира |пан'і / в свик|рухи // ра|бин'а] див. **МАТИ**

як рабиня [йак ра|бин'а] 'про працювиту жінку' (Звиняче, Точевики)

РАБОЄ

обоє рабоє [убоїе р'а|бойе] 'подібність між собою' (Хрипськ)

РАДЕЙКО⁴³⁶

наше радейко [наше ра|дейко] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Годомичі)

⁴³⁶ РАДЕЙКО – те ж саме, що РАДІО

РАДЕНЬКИЙ

раденький, що дурненький [ра|ден'киї / шо дур'нен'киї] 'про радісного чоловіка' (Ворончин, Рудники)

РАДІАТОР

радіатор кипить [рад'іатор к'іпєт'] 'похмілля' (Лобна)

РАДІО

брехати як московське радіо [брєше / йак мус'ковс'ке |рад'іо] 'обманювати' (Микове)

говорити як радіо [гу|ворит' йак |рад'іо] 'про балакучу людину, базіку' (Бобрин)

говорити як радіо проковтнути [го|ворит' йак |рад'іо проков'тує] 'про базіку, пліткаря' (Постійне)

годяще радіо [го|д'ашче |рад'іво] 'про людину, яка не вміє зберігати таємницю, пліткарку' (Смолярі Старовиж.)

месне радіо [м'єсне |рад'іо] 'про балакучу жінку, базіку' (Турійськ)

молоти як радіо [мєлє йак |рад'іо] 'т. с.' (Словатичі)

наше радіо [наше |рад'іо] 'т. с.' (Ясенівка)

німецьке радіо [н'і|мец'ке |рад'іо] 'т. с.' (Велика Глуша)

плескати язиком, як те радіо [плєшче йазы|ком / йак те |рад'іо] див. **ЯЗИК**

польське радіо [п'ол'с'ке |рад'іо] 'про пліткарку' (Губин)

радіо «Брехунець» [рад'іво Бреху|нец'] 'про балакучу людину' (Рудники)

радянське радіо [со|в'єц'ке |рад'іо] 'т. с.' (Броди)

трандіти як радіо [тран|дит' йак |рад'іо] 'про балакучу людину, базіку' (Полиці)

як польове радіо [йак пол'о|ве |рад'іо] 'т. с.' (Ветли)

як польське радіо [йак |пол'с'ке |рад'іо] 'т. с.' (Жиричі)

як радіо [йак |рад'іо] 'т. с.' (Бережці)

як радіо «Брехунець» [йак |рад'іо Бреху|нец'] 'т. с.' (Вовничі)

РАДІСТЬ

батькам на радість і втіху [бат'кам на |рад'іс'т' і в'т'іху] 'про народження дитини' (Підлозці)

пити радість [п'ити |рад'іс'ц'] 'отримувати радість' (Цумань)

старість не радість [с'таруст' ни |рад'іс'т'] (Полиці) || [с'тар'іс'т' ни |рад'іс'т'] (Ощів) || [с'тар'іс'т' ни |рад'іс'ц'] 'про людину старшого віку' (Кримне)

РАЖКА⁴³⁷

голова як ражка [голу|ва йак |ражка] || [голу|ва йак |рашк'є] див. **ГОЛОВА**

РАЗ

як в останній раз [йак в о|стан':її раз] 'бути дуже п'яним' (Грабовець)

⁴³⁷ РЯЖКА, РАЖКА – невелика дерев'яна або металева посудина з ручками у вигляді низького шаплика (перев. для миття в лазні)

РАЙ

в рай попасти [в раї попала] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Кричильськ)

добре живеш – в рай попадеш [добре живеш // в раї пупадеш] 'т. с.' (Клубочин)

і на землі рай [і на землі рай] див. **ЗЕМЛЯ**

піти в рай [п'їде в рай] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Корчин)

спати як в раю [спит' йак в раїу] 'міцний сон' (Чаруків)

як в раю [йак в раїу] 'про щось дуже добре' (Городище Ківерц)

РАК

в сраку по раки, ложкою по мед [в с'раку пу |рак'ї / |лошкою пу мет] див. **СРАКА**

відправити по раки [в'їдп'равила по |раки] 'отримати відмову під час сватання' (Доросині)

куди риба хвостом, туди рак клешнею [куда |риба хвостом / туди ї рак к'лешн'оїу] див. **РИБА**

лізти як рак [л'їзе йек рак] 'про ходу п'яної особи' (Ветли, Переспа, Луків, Чаруків)

печений рак [печений рак] 'засоромитися' (Калинівка)

повзти (лізти) як рак [пов'їзе йак рак] 'повільно пересуватися' (Луків, Машів, Любешівська Воля, Смідин)

почервоніти як рак [почерво'н'їв йак рак] 'соромитися' (Гірники, Годомичі, Лище, Полиці, Любитів)

раки пекти / пекти раків [раки пекче] (Калинівка, Тойкут) || [пек'ти |рак'їв] 'т. с.' (Луцьк)

червона як рак [чир'вона йак рак] 'т. с.' (Буяни, Ворончин, Гайове, Золочівка)

червоніти як рак [черво'н'їє йек рак] 'т. с.' (Ветли)

щоки горять як рак печений [шчоки гор'ят' йак рак п'чений] див. **ЩОКИ**

як раки моргають [йак |раки мор'гаїут'] 'нічого не отримати' (Полапи)

РАКЕТА

побігти як ракета [по'б'їг йак ра'кета] 'швидка хода' (Переспа)

швидкий як ракета [швид'ки йак ра'кета] 'т. с.' (Маневичі)

язик – помело, а слова – ракета [йа|зек // помело / а слова // ра|к'ета] див. **ЯЗИК**

РАКОМ

раком стануть – на тебе будуть дивитися [раком с'танут // на |тебе |будут ди'витис'а] 'невірність жінки в подружньому житті' (Микове)

РАМА

хоч за раму клади [хоч за |раму кла'ди] 'про красиву людину' (Яревище)

худий як рама [ху'деї йак |рама] 'про худу людину' (Осівці)

РАМІННЯ⁴³⁸

преться як жаба раміння [прес':а йак љжаба ра\м'ін':а] див. **ЖАБА**

РАМКА

хоч в рамку вправ [хоч в\рамку впраў] (Брани, Доросині) || [хоч у\рамц'а вправ] 'про вродливу дівчину' (Брани)

РАНА

до рани прикладай [дo\рани прикла\дай] 'надмірна людська доброта' (Мала-Тур'я)

зять – аж до рани прикладай [з'ет' // аш дo\рани прикла\дай] див. **ЗЯТЬ**

хоч на рану прикладай [хоч на\рану прикла\дай] (Ощів) || [хоч до\ране прикла\дай] (Гірники, Любешівська Воля) || [хоч до\рани прикла\дай] (Бережці, Любешів, Холопичі, Брани, Острівок, Рудники, Рівне, Новосілки, Шменьки, Юрово, Велика Глуша) || [та'ка\добра хоч до\рани прикла\дай] (Вітковичі) || [та'ки\ хоч до\рани прикла\дай] (Млинів) || [добрий / хоч до\рани прикла\дай] (Велика Осниця, Бужани) || [хот' до\рани кла\ди] 'надмірна людська доброта' (Дюксин)

РАТНО

до Ратно й обратно [ду\Ратно й об\ратно] 'кудись недалеко' (Локачі)

РВАТИ

рве і метає [рве і ме\тайе] (Млинів) || [ре\ве і\м'ече] 'про сердитого чоловіка' (Чаруків)

РВАТИСЯ

де тонко там і рветься [де\тонко / там і р\вец':а] 'часті негаразди в сім'ї' (Нова Руда)

Р

РЕБРА

світити ребрами [с'в'ітити\ребрами] (Клубочин, Гайове) || [ребрами с'в'ітит] (Велика Глуша) || [с'в'ітит'\ребрами] 'про худу людину' (Яворів, Седлище, Воротнів, Полапи)

сивина в голову – біс в ребро [сивина в\голову // б'іс в\ребро] див. **СИВИНА**

таракотіти ребрами [таракот\т'ат'\ребра] 'про худу людину' (Калинівка)

тільки ребра й кості [тико\ребра і\кос'т'і] 'т. с.' (Смолярі Старовиж.)

худа як ребра світяться [ху\да йак\ребра с'в'іт'ац':а] 'т. с.' (Сілець, Колодії)

РЕВІТИ

ревіти як хтось умер [ре\ве йак хтос'у\мер] 'голосно плакати' (Гірники)

РЕГОТАТИ

регоче аж сокорить [ре\гоче аш соко\рит'] 'сміятися' (Дюксин)

регоче як навіжений [ре\гоче йак нав'і\жени] 'т. с.' (Любешівська Воля)

⁴³⁸ РАМІННЯ, РЕМІННЯ – довга смужка обробленої шкіри

РЕЙДА⁴³⁹

ходити як та рейда [*ходит' ѓак та реїда*] 'про неохайно вдягнуену, брудну дівчину/жінку' (Григоровичі)

РЕЙСИ

місця як йожуку на рельсах [*м'іс'ц'а ѓак ѓожуку на рел'сах*] див. **МІСЦЕ**
шия, хоч рейси тягни [*шия хоч реїси т'аг'ни*] див. **ШИЯ**

РЕМБО

Рембо засушений [*Рембо за'сушаниї*] 'худий чоловік' (Луковичі)

РЕПТИ

терпить аж репить [*тер'пит' аш ри'пит'*] див. **ТЕРПІТИ**

РЕП'ЯХ⁴⁴⁰

пристати як реп'ях / пристати як реп'ях до кожуха [*прис'тав ѓак реп'їах*]

1) 'хлопець, який наполегливо залицяється до дівчини' (Межисить) ||
[*прис'тав ѓак реп'їах до кожуха*] 2) 'бути набридливим' (Полапи)

РЕПТИЛІЯ⁴⁴¹

страшна як риктилія [*ст'рашна ѓак рик'тил'їа*] 'невродлива жінка' (Ярославичі)

страшний як рептилія / страшна як рептилія [*ст'рашний ѓак рик'тил'їа*] ||
ст'рашна ѓак рик'тил'їа] 'про невродливу людину' (Ярославичі)

РЕШЕТО⁴⁴²

в решеті не зловити [*в решет'і ни зловиш*] 'швидкість у роботі' (Сошичне)

дівок як в решеті дірок [*д'ївок ѓак в риши'т'і д'їрок*] див. **ДІВЧИНА**

і у решеті не зловиш [*ї у решет'і не зловиш*] 'дуже швидко рухатися' (Шменьки, Маневичі)

научити в решеті ходити [*на'учит' в риши'т'і ходети*] 'жінка, яка любить керувати чоловіком' (Полапи)

правди в тебе як в решеті [*п'равди в тебе ѓак в решет'і*] див. **ПРАВДА**

пройти крізь решето [*прої'ти кр'із' решето*] 'про хитру людину' (Полиці)

пройти крізь шито і решето [*прої'шов ѓчерез ши'то і решето*] див. **ШИТО**

решетом воду міряти [*решетом ѓводу м'їрити*] 'говорити нісенітниці' (Полиці)

решетом воду носити [*решетом ѓводу но'сити*] 'нічого не зробити' (Турійськ)

руки як решето [*руки ѓак решето*] див. **РУКИ**

⁴³⁹ РЕЙДА – бути брудним

⁴⁴⁰ РЕП'ЯХ – 1) бур'ян родини складноцвітих з чіпким суцвіттям і з колючками; 2) про причіпливу людину

⁴⁴¹ РЕПТИЛІЯ – плазун; особа, яка відзначається угодовством або плазуванням перед вищими за рангом людьми

⁴⁴² РЕШЕТО – господарська річ у вигляді дерев'яного обода з натягнутою з одного боку сіткою для просіювання чого-небудь (перев. зерна, борошна)

РЕШИПЕЙДА⁴⁴³

як решипейда [йак ришипейда] 1) 'про неакуратно зачесану жінку'; 2) 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Тойкут)

РИБА

в чому по рибу, в тому до церкви [в чому по рибу / в тому до церкви] 'в новому одязі робити брудну роботу' (Сокіл)

гуляти як риба по Дунаю [гуляйу як риба по Дунаю] 'про жінку легкої поведінки' (Микове)

живе як риба у воді [живе як риба у воді] 'почуватися комфортно' (Полапи)

куди риба хвостом, туди рак клешнею [куди риба хвостом / туди і рак клешнею] 'спільна діяльність' (Микове)

ми з тобою як риба з водою [ме з тобою як риба з водою] 'про нерозлучних людей' (Полапи)

мовчазний як риба [мовчазний як риба] 'про мовчазну людину' (Сілець) || [мувчазна як риба] 'про спокійну людину' (Осівці)

мовчати як риба [мовчати як риба] 'про мовчазну людину' (Ботин, Калинівка, Карпилівка К-Кашир., Любешів, Поворськ, Синове, Ставок, Топільне, Торговиця, Холопичі, Чаруків, Ясенівка, Рудники, Понінка, Карпилівка, Рівне, Лаврів, Усичі, Млинів, Воегоща, Дюксин, Комарове Ратнів., Маневичі)

мовчати як риба у воді [мовчати як риба у воді] 'про терплячу мовчазну людину' (Ветли, Видраниця, Довгошиї, Жиричі, Заріччя, Постійне, Смолярі Старовиж.)

не риба, не м'ясо [не риба / не м'ясо] 1) 'про спокійну людину' (Загаї) || [ні риба / ні м'ясо] 2) 'про скромних безхарактерних людей' (Борохів)

німа як риба [німа як риба] (Козлиничі, Липне) || [нима як риба] (Добре, Буяни) || [німа як риба] (Підгайці, Здолбунів) || [німа як риба] 'про мовчазну людину' (Велика Глуша)

німа як риба у воді [йак риба у воді] 'т. с.' (Буяни)

плаче як риба в неволі [плаче як риба в неволі] 'про плаксиву людину' (Нова Вижва)

риба – хиба, аби хліба скиба [риба // хиба / аби хліба скиба] 'однією рибою людина сита не буде' (Замшани)

риба в воді – їсти годі [риба в воді // їсти годі] 'у всьому має бути міра' (Переспа)

риба наснилась [риба наснилась] 'про жінку, яка завагітніла' (Увин)

рибу зловити [рибу зловила] (Добре, Замшани) || [зловила рибу] 'т. с.' (Вовничі, Мельники)

спокійна як риба [спокоїна як риба] 'про спокійну людину' (Карпилівка)

упіймати рибу [упіймати рибу] (Увин) || [впіймала рибу] 'про жінку, яка завагітніла' (Ботин, Кульчин)

як риба [як риба / й слова не мовит] 1) 'про мовчазних і скромних' (Кукли) || [йак риба] 2) 'нічого не робити' (Полиці)

⁴⁴³ РЕШИПЕЙДА – неакуратна людина

як риба з водою [йак |риба з водоюу] ‘про взаємини між хлопцем і дівчиною’ (Брани)

як риба мовчить [йак |риба мов'чит'] (Загаї) || [мов'чит' йек |риба] (Ветли) || [мов'чит йак |риба] ‘про мовчазну жінку’ (Мирне)

як риба у воді [йак |риба є водо'д'і] ‘комфортно’ (Милятин, Звиняче)

РИБИНА

німий як рибина [н'і'меї йак ре'біна] ‘про мовчазного чоловіка’ (Любешівська Воля)

сміливий як рибина в воді [см'і'лев'ії йак ре'біна є водо'д'і] ‘про сміливу людину’ (Любешівська Воля)

РИГА

в Ригу їздити [є |Ригу |їздити] ‘знудило’ (Полапи)

понохати ригу [бу'ла б'но'н'ухала |ригу] ‘т. с.’ (Зелене)

РИЛО

ніс як рило [н'іс йак |рило] див. **НІС**

РИМ

пройти Крим і Рим, і мідні труби [проїшла Крим і Рим і |м'ідн'і т|руби] див. **КРИМ**

РИНКА⁴⁴⁴

обдерта як ринка [об'дертиї йак |ринка] ‘про бідну особу’ (Маневичі)

РИСКА⁴⁴⁵

риски в роті не мати [р'іски є |рот'і не |мати] ‘бути голодним’ (Полиці)

РИГ

бити мішком з-за рогу [б'є м'іш'ком з:а |рогу] див. **МІШОК**

віл робив, а муха на розі сиділа [в'іл робив / а |муха на рогу сид'іла] див. **ВІЛ**

впертися рогом [в'перс'а |рогом] ‘про вперту особу’ (Доросині)

дивитися як коза рогом [ди|витис'а йак ку|за |рогом] див. **КОЗА**

РІД

додалося нашого роду [до|бавилос' |нашого |роду] ‘про народження дитини’ (Добре)

козацького роду [ко|зац'кого |роду] ‘про здорового статурного хлопця/чоловіка’ (Заріччя)

ні роду, ні плоду [ни |роду / ни |плоду] ‘бути самотнім, осиротіти’ (Клубочин)

продовження роду [про|довжен'а |роду] ‘про народження дитини’ (Підлозці)

⁴⁴⁴ РИНКА – невисока глиняна миска, яка розширюється вгору

⁴⁴⁵ РИСКА – крихта

РІЗАНИЙ

кричати як зарізаний [кри|чит' йак за|р'ізаний] 'про голосного, крикливого чоловіка' (Синове)

як різаний [йак |р'ізаний] 'т. с.' (Годомичі, Городині)

РІЗАТИ

хоч ріж, а терпить [хоч р'іж / а тер|пит'] 'про терплячого чоловіка' (Холопичі)

РІЙ

баба зловила роя [баба зло|вила ро|йа] див. **РІЙ**

випустити рій [р'ій |випустила] (Березичі, Жиричі, Топільне) || [випустила р'ій] 'народити дитину' (Яревище)

злетітися як рій [зле|т'ілис'а йак р'ій] 'усім разом зібратися' (Полапи)

рій вилетів [р'ій |вилит'ів] 'про породіллю' (Заріччя)

РІК

наче рік не їли [наче р'ік не |їли] 'переїсти' (Карпилівка)

обіцяного три роки ждуть [об'іц'аного три |роки ждуть] 'не дочекається обіцяного' (Клубочин)

рік за роком [р'ік за|роком] 'часті пологи' (Годомичі)

третій рік на дев'ятому місяці [трет'ій р'ік на дев'ятому |м'іс'ац'і] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Межисить, Топільне)

три роки з ним дружила, а він і не знав [три |роки з ним дру|жила / а в'ін ни знав] 'про закохану дівчину' (Калинівка)

що рік, то молодша [шо р'ік / то |молодша] 'молодіти з кожним роком' (Зелене)

як рік не спав [йак р'ік не спав] 'міцний сон' (Доросині)

Р

РІЛЛЯ

носом ріллю орати [носом р'іл'у |оре] див. **НІС**

РІПА

зуби як ріпа [зуби йак |р'іпа] див. **ЗУБИ**

РІЧ

короста – річ проста: зажив – чухайся [ко|роста // р'іч |проста / за|жи^{ев} // |чухайс'а] див. **КОРОСТА**

РІЧКА

в річці купалося [в р'іц'і:і купалос'а] 'народження дитини' (Постійне)

де річечка текла, там текти буде [де |річечка тикла, там текти |буде] 'генетична спадковість' (Полапи)

кладку прокласти через річку [к'ладку прок'лав |через р'ічку] див. **КЛАДКА**

село над річкою, телефон на грушці [село над |р'ічкою / теле|фон на |грушц'і] див. **СЕЛО**

РОБИТИ

зле робити [зле 'робит'] 'про жінку, яка зробила аборт' (Підлозці)

робив як спав [не ро'бив / а спав] (Гірка Полонка) || [ро'била йак с'пала] 'щось мало зробити' (Карпилівка)

робити як мерзле горить [робит' йак 'мерзле го'рит'] 'про ліниву людину' (Луцьк)

як робиш, то так і їсти будеш [йак 'робиш / то так 'їсти 'будеш] 'щось мало зробити' (Грабовець)

РОБІТНИК

з невольника нема робітника [з невол'ника ни'ма роб'отн'іка] див. НЕВОЛЬНИК

маціївський робітник [маци'йівс'к'їй ро'б'ітник] 'про лінивого чоловіка' (Ковель)

робітник на смердячі яйця [ра'ботн'ік на сме'д'еч'і 'йаїц'а] 1) 'про лінивого чоловіка'; 2) 'погано зроблена робота' (Полапи)

як вдень робітника нема, то вночі йо...ря не треба [йак вден' роб'ітника ни'ма / то вноч'і 'йо...р'а ни т'реба] 'про хвору людину; бути присмерті' (Сокіл)

РОБІТНИЦЯ

робітниця козлова [ро'б'ітниц'а коз'лова] 'про ліниву жінку' [Арк'2003, с. 119]

робітниця комарівська [ро'битниц'а кома'риу'с'ка] 'т. с.' [Арк'2003, с. 119]

робітниця маціївська [ро'б'ітниц'а маци'йовс'ка] 'т. с.' [Арк'2003, с. 19]

робітниця-тридільниця: сцить, пердить, тріски збирає [ро'б'ітниц'а-три'д'іл'ниц'а // сцит' / пер'дит' / тр'іски зби'райе] 'т. с.' (Ковель)

РОБОТА

аж тошно від роботи [аш 'тошно в'ід ро'боти] 'тяжко працювати, втомитися' (Шменьки)

Бог неділю, чорт роботу [Бог не'д'іл'у / чорт ро'боту] див. БОГ

він до роботи як віл до карети [в'ін ду ру'боти йак в'іл ду ка'рети] 'про лінивого чоловіка' (Холопичі)

горілка в роті – піся в роботі [го'р'іл'ка в 'рот'і // 'п'іс'а в ро'бот'і] див. ГОРІЛКА

дурна до роботи [дур'на до ро'боти] 'про працювиту людину' (Остріжець)

заїдлиий до роботи [за'й'дливий до ру'боти] 'т. с.' (Карпилівка К-Кашир.)

затята до роботи [за'й'адлива до ро'боти] 'т. с.' (Синове)

кобила лошача – робота смердяча [кобила ло'ш'еча // робота сме'р'д'еча] див. КОБИЛА

не видно роботи ні спереду, ні ззаду [не 'видно ро'боти н'і с'переду / н'і 'з:аду] 'щось мало зробити' (Маневичі)

послав Бог роботу, а забрав чорт охоту [пос'лав Бог ру'боту / а заб'рав чорт у'хоту] див. БОГ

робота дурнів любить [ро'бота 'дурн'ів 'л'убит'] 'тяжко працювати, втомитися' (Велика Глуша)

робота забрала силу [ру|бота забр|ала |силу] ‘втрата сили через непосильну працю’ (Холопичі)

робота кипить [ро|бота ки|пить] ‘про працювиту людину’ (Рудники)

робота не вовк – в ліс не втіче [ру|бота ни вовк // в_л'іс ни вти|че] ‘не варто поспішати в роботі’ (Клубочин)

шпаркий до роботи [ш|паркий до ру|боти] ‘про працювитого чоловіка’ (Ратне)

РОВЕР⁴⁴⁶

то вам не ровер [то вам ни |ровер] ‘щось складне, незвичайне’ (Клубочин)

худа як ровер / худий як ровер [ху|да йак |ровер] || [ху|дий йак |ровер] ‘про худу людину’ (Вітковичі, Гайове)

РОГИ

дівка наставила роги [д'і|вка на|ставила |роги] див. ДІВКА

наставити роги [на|став'л'айе |роги] ‘про жінку легкої поведінки’ (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Кульчин)

роги вирости [роги |вирости] ‘зраджений чоловік’ (Довгошиї, Звиняче)

роги наставляти [рог'е на|став'л'ейе] ‘про невірну жінку’ (Карпилівка К-Кашир.) || [роги на|став'л'айе] (Новосілки) || [на|став'л'айе ро|га] ‘про жінку легкої поведінки’ (Усичі, Доросині, Борохів)

роги не позбивають [роги ни пузб'і|вайут'] ‘погані сімейні стосунки між подружжям’ (Бихів, Любешів)

спиляти роги [спи|л'ати |роги] ‘про жінку, яка зраджує своєму чоловікові’ (Датинь)

РОДИНА

збагатити родину [збага|тила ру|дину] ‘про народження дитини’ (Ясенівка)

що в штанях, то не родина [те шо в_шт'ан'ах / то ни ру|дина] див. ШТАНИ

Р

РОДИТИ

тільки родила, а вже похоронила [шено вро|дила / а вже ї |схоро|нила] ‘народження мертвої дитини’ (Тойкут)

РОДИТИСЬ

не родись красива, а родись щаслива [не ро|дис' кра|сива / а ро|дис' |щас'лива] ‘зовнішність оманлива’ (Підлозці)

хто не родився, той не вмер [хто ни ро|дивс'а / той і ни |вмер] ‘померти’ (Воєгоща)

РОЖА (обличчя)

загінделити свою рожу п'яну [заг'ін|делив |сву|йу |рожу п'й'ану] ‘зовнішні ознаки п'яного чоловіка’ (Воєгоща)

крива рожа [кри|ва |рожа] ‘про невродливу людину’ (Добре)

ні кожи, ні рожи [н'і |кожи / н'і |рожи] див. КОЖА

⁴⁴⁶ РОВЕР – велосипед

РОЖА (квітка)

гарний як рожа [ґарна йак ʁожа] 'про вродливу людину' (Бережці, Клубочин)

майська рожа [майс'ка ʁожа] 'т. с.' (Старий Загорів, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

хороша як майська рожа [хо'роша йак 'майс'ка ʁожа] 'т. с.' (Мала Глуша)

як майська рожа [йак 'майс'ка ʁожа] 'т. с.' (Рудники)

як рожа [йак ʁожа] 'т. с.' (Підгайці, Седлище)

РОЖЕН⁴⁴⁷

лізти як на рожен [л'ізти би на роʁон] 1) 'про впертого чоловіка' [Арк'2003, с. 119] || [л'ізти би на руʁон] 2) 'сваритися' (Годомичі)

пертися як свиня на рожен [пре йак сви'на на роʁон] див. **СВИНЯ**

РОЗА

губи як роза [губи йак ʁоза] див. **ГУБИ**

цвісти як майська роза [ц'віте йак 'майс'ка ʁоза] 'про молоду вродливу дівчину' (Воєгоща)

РОЗГЕНЬБАТИСЯ

от вже розгеньбалась [от вже розген'балас'] 'про сором'язливих' (Липляни, Маневичі)

РОЗЗЯВА

рот як у роззяви [рот йак у роʁ'ави] див. **РОТ**

РОЗКАЗУВАТИ

розказувати **кушалки-упалки** [рус'казувати ку'шалк'і-у'палк'і]
'обманювати' [Арк'2003, с. 100]

РОЗКВІТ

у розквіті сил [у ʁоскв'іт'і сил] 'бути молодим' (Броди)

РОЗКІШ

пішли гроші на розкоші [п'ішли ɣ'рош'і на ро'скош'і] див. **ГРОШІ**

РОЗКЛАДУШКА

залетіла розкладушка [залет'іла ро'складушка] 'завагітніти поза шлюбом' (Самоволя)

РОЗМАЗЬОХА

як розмазьоха [йак розма'з'оха] 'голосно плакати' (Милятин)

⁴⁴⁷ РОЖЕН – 1) довга палиця з загостреним кінцем; металевий прут, на який настромлюють м'ясо, рибу для смаження на вогні; 2) чинити, діяти ризиковане, наперед знаючи про можливу невдачу, поразку

РОЗМІР

сорок п'ятий розмір [сурок 'п'ятий 'розм'ір] 'великий розмір ступні' (Велика Глуша)

РОЗМОВА

ваші розмови чути до діброви [ваші роз'мове | чути до д'іб'рове] 'пліткувати' (Полапи)

яка головонька, така розмовонька [й'а'ка го'ловон'ка / та'ка роз'мовон'ка] див. ГОЛОВОНЬКА

РОЗПРАВИТИСЬ

уже розправилась [у'же розп'рав'ілас'] 'жінка, яка народила дитину' (Любешівська Воля)

РОЗПУХАТИ

вже розпухла [в'же розп'ухла] 'про ліниву жінку' (Борове)

РОЗСІЛ

душа просить розсолу [ду'ша п'росит' ро'с:олу] див. ДУША

розібратися до розсолу [роз'іб'ралас'а до роз'с:олу] 'повністю роздягнутися' (Григоровичі)

РОЗТЕРЗАННЯ

терпіти як на розтерзанні [терп'ит' йак на руст'і'рзан'ійі] 'про терплячу жінку' (Воєгоща)

РОЗТОПТАНИЙ

сорок п'ятий розтоптаний [сорок 'п'ятий рос'топтаний] 'великий розмір ступні' (Довговоля)

сорок перший розтоптаний / сорок третій розтоптаний / сорок п'ятий розтоптаний / сорок восьмий розтоптаний / сорок останній / сорок останній розтоптаний [сорок 'першій роз'топтаний] (Любешів, Луків) || [сорок т'рет'ій рос'топтаний] (Плоска) || [сорок 'п'ятий рос'топтаний] (Колки, Кримне, Ощів) || [сорок 'вос'миї рос'допканий] (Дюксин) || [сорок посл'едн'ій] (Городині, Клубочин) || [сорок посл'едн'ій рос'топканий] 'т. с.' (Острівці)

РОЗТОРОПА⁴⁴⁸

нікудишній як розторопа [нику'дишн'ій би росто'ропа] || [нику'дишн'айа би росто'ропа] 'про невродливу людину' (Бір)

РОЗУМ

бистрий на розум [бистрий на 'розум] 'про розумну, смикалисту людину' (Зубильне)

бідний на розум [б'ідний на 'розум] 'про нерозумного чоловіка' (Полиці)

⁴⁴⁸ РОЗТОРОПА – людина, яка не може дати собі раду

Бог розуму дав [Бог |розуму дав] див. **БОГ**

в жінки волосся довге та розум короткий [в |жінк'і |волос |довг'і / да |розум ку|ротк'і] див. **ЖІНКА**

весь розум розгубити [вес' |розум розгубила] 1) 'розумово відстала людина'; 2) 'неповна розуму' (Куснище, Зарічне, Млинів, Дачне, Нова Вижва)

висох розум [висух |розум гет] 'часткова втрата пам'яті та розуму' (Воєгоща)

відбирає розум [одби|раїє |розум] 'т. с.' (Калинівка)

глузд за розум звернув [глузд за |розум звир|нув] див. **ГЛУЗД**

Господь забрав розум, забрав і силу [Гос|под' заб|рав |розум / заб|рав і |силу] див. **ГОСПОДЬ**

дав Бог розуму, да не дав вроди [дав Бог |розуму / да не дав у|роди] див. **БОГ**
довгий язык, а короткий розум [довгий йа|зык / а ко|роткїй |розум] див. **ЯЗИК**

дур в голову – розум з голови [дур в |голову // |розум з голо|ви] див. **ДУР**

за розум взятися [за |розум в|з'авс'а] (Бір, Колки, Коршів, Липне) || [за |розум в|з'евс'а] (Синове) || [в|з'авс'а за |розум] (Броди, Ботин, Вовничі, Датинь, Жиричі, Заріччя, Козлиничі, Милятин, Овадне, Синове, Холопичі) || [за |розум в|з'алас'а] 1) 'взагалі не вживати спиртних напоїв' (Добре) || [за |розум в|з'авс'а] 2) 'раптово перестати вживати алкогольні напої' (Довговоля, Новосілки, Звиняче)

звихнутися розумом [звих|нутис'а |розумом] 'збожеволіти' (Брани)

з'їхати з розуму [з'їхала з |розуму] 'т. с.' (Маневичі)

курячий розум [кур'ачий |розум] 'про нерозумну жінку' (Полиці, Млинів)

людина з розумом [л'удина з |розумом] див. **ЛЮДИНА**

мати розум [маїє |розум] 'не вживати алкогольних напоїв' (Датинь, Козлиничі, Кукли)

мати свій розум [маїє с'в'їй |розум] 'про чесну людину' (Доросині)

на розум не багатий [на |розум не ба|гатий] 'про нерозумну людину' (Зубильне)

на розум спало [на |розум с|пало] 'не вживати алкогольних напоїв' (Золочівка, Ярославичі)

набратися розуму [наб|ралас'а |розуму] 'т. с.' (Старий Загорів, Корчин)

не твого ума розум [ни т'вого ума |розум] 'виявити надмірну цікавість' (Клубочин)

неповна розуму [нис|повна |розуму] 'збожеволіла' (Береськ)

палата розуму [па|лата |розуму] див. **ПАЛАТА**

помішатися розумом [пумі|шавс'а |розумом] 'збожеволіти' (Троянівка)

прийти до розуму [п'ришла до |розуму] раптово перестати вживати алкогольні напої' (Юрово)

прийшла до дури по розум [прий|шла до |дури по |розуму] див. **ДУПА**

розум аж виливається [розум аш |виливайе|ц'а] 'про надто розумного чоловіка' (Холопичі)

розум висох [розум |весох] 'про людину неповна розуму' (Седлище)

розум від Бога [розум в'ід |Бога] 'про розумну жінку' (Постійне)

розум втратив [розум вт'|ратиў] 'збожеволіти' (Велика Осниця)

розум посіяти [розум по'с'їйала] 1) 'розумово відстала людина'; 2) 'несповна розуму' (Лаврів)

розум так і пре [розум так і пре] 'про розумну людину' (Велика Осниця) || [розум 'через 'вуха пре] (Турійськ) || [розум аж пре 'через 'уха] (Дюксин, Маневичі, Цумань) || [розум 'через 'гуши пре] (Озерці) || [розум 'черес 'вуха пре] (Довговоля) || [ро'зумній 'через 'вуха пре] (Любитів) || [розум 'чириз 'вуха пре] 'про розумну людину' (Седлище)

розум через вуха вилазить [розум 'через 'вуха |л'ізе] 'т. с.' (Луків)

розум через вуха лізе [розум 'через 'вуши |л'ізе] (Бірки) || [розум 'через 'вуха |л'ізе] 'про людину, яка робить вигляд, що дуже розумна' (Яворів, Луків, Осівці)

розум через вуха пре [розум 'через 'вуха пре] (Турійськ) || [розум аж пре 'через 'уха] (Дюксин, Маневичі, Цумань) || [розум 'чириз 'вуха пре] (Седлище) || [розум 'через 'гуши пре] (Озерці) || [розум 'черес 'вуха пре] (Довговоля) || [ро'зумній 'через 'вуха пре] 'т. с.' (Любитів)

розум як в дитини [розум йак в дитини] 'подібність людей старшого віку на малих дітей' (Полиці)

розум як світло [розум йак с'в'ітло] 'про розумну людину' (Березичі)

розумна над розумом [ро'зумна над |розумом] 'т. с.' (Воєгоща)

розумом Бог не обділив [розумом Бог не обд'елев] 'т. с.' (Полапи)

розуму – ні ложки [розуму // н'і |ложки] 'про нерозумну людину' (Зубильне)

розуму за двох [розуму за двох] 'про розумну людину' (Березичі)

розуму на макове зерня [розуму на |макове |зерн'а] 'про нерозумну людину' (Зубильне)

розуму не вставити [розуму ни вс'тавиш] 'т. с.' (Гута-Боровенська)

розуму не позичати [розуму хоч пози'чай] (Велика Осниця) || [розуму не пози'чати] 'про розумну людину' (Доросині, Колодії, Зубильне)

розуму не мати [розуму не|ма] 'недосвіченність молодого хлопця' (Сілець)

розуму як на свині вовни [розуму йак на свин'і |вовни] 'про нерозумну жінку' (Колки)

самий розум [самий |розум] 'про розумну особу' (Милуші)

така як би всі розуми поїла [така йак би всі |розуми поїла] 'т. с.' (Скарабарівщина)

теряти розум [т'єрати |розум] 'втрата розуму через старість' (Чаруків)

того розуму, що через рот пре [того |розуму йак |чириз рот пре] 'про розумного чоловіка' (Колки)

у короткого розуму язик довгий [у ко'ротького |розуму йа|зик |довгий] 'пліткувати' (Луцьк)

ходячий розум [ход'ачий |розум] 'про розумну людину' (Лище)

швидкий на розум [швидкий на |розум] 'т. с.' (Яревище)

що з літ, то з розуму [шо з л'іт / то з |розуму] || [і з л'іт / і з |розуму] див. ЛІТА

що з роками, то з розумом [шо з ро|ками / то з |розуму] див. РОКИ

ясний розум [йасний |розум] 'про розумного чоловіка' (Володимир-Волинський, Рудники)

РОЗУМАНЧИК

розуманчик на ціле село [розу^уманчик на ^ціле село] ‘про розумного чоловіка’ (Словатичі)

РОЗУМНА

розумна аж забагато [ро^озумна аш заба^агато] ‘про розумну людину’ (Воротнів)

РОЗУМНИЙ

з розумним легше згубити, як з дурним знайти [з ро^озумним ^легше згу^бити / йек із дур^ним з^найти] ‘про розумну людину’ (Ветли)

розумний аж погано [ро^озумний / шо аж по^огано] ‘т. с.’ (Броди)

розумний аж страшно [ро^озумний аж ст^трашно] (Чаруків) || [та^акий ро^озумний / аж ст^трашно] ‘т. с.’ (Ясенівка)

розумний як Сидорова коза [ро^озумний йак ^сидорова ко^за] ‘про нерозумну людину’ (Нова Вижва)

такий розумний, аж пре [та^акий ро^озумний / аш пре] ‘про розумну людину’ (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

такий розумний, що аж дурний [та^акиєй ро^озумний / аж дур^ниєй] ‘про нерозумного чоловіка’ (Лаврів)

РОЗХОДИТИСЯ

п’ємо, б’ємо, розходимось [п^пьем / б^бьем / роз^рходимс^с’а] див. ПИТИ

РОКИ

жив би сто років [жив^в би сто ро^рків] ‘про здорового чоловіка’ (Понінка)

що з роками, то з розумом [шо з ро^рками / то з ^розуму] ‘часткова втрата пам’яті та розуму через старість’ (Луків)

РОМАН

роман крутити [ро^рман к^крут^т’ат’] ‘про взаємини між хлопцем і дівчиною’ (Брани)

РОПУХА⁴⁴⁹

здорова як ропоха [зду^дрова йак ру^рпоха] ‘про повну жінку’ (Воєгоща)

сидіти як ропуха [си^сдет йак ро^рпуха] ‘про сердиту людину’ (Бірки)

стара ропуха [ста^тра ра^рпуха] (Омельне) || [ста^тра ро^рпуха] ‘про людей старшого віку’ (Зарічне)

страшний як ропуха [страш^шний йак ра^рпуха] || [страш^шна йак ра^рпуха] ‘про невродливу людину’ (Холопичі)

товста як ропуха [товс^тта йак ро^рпуха] ‘про повну жінку’ (Любешівська Воля)

хропіти як ропуха [хро^хпит^т’ йак ра^рпуха] (Дачне) || [хро^хпит^т’ йак ро^рпуха] (Маневичі) || [хро^хпе йак ро^рпуха] ‘про людину, яка хропе’ (Нова Вижва)

⁴⁴⁹ РОПУХА – жаба

РОСА

весняна роса – повна клуня збіжжя [*висн'ана ро'са // |повна клун'а зб'їж'а*] ‘не завжди буде однаково’ (Полапи)

дівчина з косою, як трава з росою [*д'ївчина з ко'сою / йак тра'ва з ро'сою*] див. ДІВЧИНА

коси коса поки роса [*ко'си ко'са |поки ро'са*] див. КОСА

ніби росою вмивалась [*н'їби ро'сою вми'валас'*] ‘про вродливу дівчину’ (Охлопів)

рання пташка росу оббиває [*ран'а н'ташка |росу об:и'вайє*] див. ПТАШКА

щоб тобі з води й роси [*шоб то'бі з во'ди й ро'си*] див. ВОДА

як роса на сонці [*йак ро'са на |сон'ці*] ‘про молоду вродливу дівчину’ (Карпилівка К-Кашир.)

РОСИТИСЯ

не їв, не пив і не росився [*ни їв ни пив і ни ро'сив'а*] див. ЇСТИ

РОСІЛ⁴⁵⁰

росолу напитися [*ро'солу на'пив'а*] ‘похмілля’ (Корчин)

РОСТИ

нехай здоровенький зростає [*не'хай здоро'вен'ким зрос'тайє*] ‘про народження дитини’ (Підлозці)

РОСТУШКИ

потягушки на ростушки [*пот'є'гушк'і на рос'тушк'і*] див. ПОТЯГУШКИ

РОТ

аж рот порвався [*аш рот пор'вавса*] ‘сміятися’ (Борове)

аж слина з рота скаче [*аж сле'на з |рота с|каче*] див. СЛИНА

в голові вава – в роті кака [*є голо'в'і |вава // є |рот'і |кака*] див. ГОЛОВА

в рот не брати [*ї є рот ни би'ре*] ‘не вживати алкогольних напоїв’ (Холопичі)

в роті чорно і з рота піна [*є |рот'і |чорно і з |рота |н'їна*] ‘бути сердитим, сваритися’ (Луцьк)

в сухий рот [*в су'хий рот*] ‘нічого не їсти, натще серце’ (Полапи)

вимити рота душовим милом [*вимити |рота |душовим |милом*] ‘про пліткарку’ (Городище)

горілка в роті – піся в роботі [*го'р'їлка є |рот'і // |н'їс'а є ро'бот'і*] див. ГОРІЛКА

горобець в роті не наслідив [*го'ро'бец' є |рот'і не нас'л'ї'диў*] див. ГОРОБЕЦЬ

до рота не брати [*ї до |рота ни бе'ре*] ‘зовсім не вживати алкогольних напоїв’ (Навіз)

йому пальця в рот не клади [*йо'му |пал'ц'а є рот ни кла'ди*] див. ПАЛЕЦЬ

кричати – аж в роті чорно [*кри'чит' // аш є |рот'і |чорно*] ‘про голосного, крикливого чоловіка’ (Микове)

⁴⁵⁰ РОСІЛ – спеціально приготовлений солоний (перев. з прянощами) розчин для засоловання овочів, риби і т. ін.

мовчати як води в рот набрати [мув'чит' йак во̑ди в рот наб'рала] див. ВОДА

мовчить мов води в рот набрав, з нього слова і волом не витягнеш [мов'чит' мо̑ во̑ди в рот наб'рау̑ / з 'ного слова і во'лом не ви'т'агнеш] див. ВОДА

молоко не обсохло кругом рота [моло'ко не об'сохло кру'гом 'рота] див. МОЛОКО

на чужий роток не накинеш платок [на чу'жеї ро'ток не на'кинеш пла'ток] 'неможна заборонити пліткувати' (Полапи)

ні каплі в рот [н'і 'капл'і в рот] 'не вживати алкогольних напоїв' (Яворів)

пальця в рот не клади, бо відкусить [пал'ц'а в рот не кла'ди / бо в'ідку'сит'] див. ПАЛЕЦЬ

пішло в сухий рот [п'ішло в су'хий рот] 'про якусь втрату: порвалося, розбилося, зламалося, пропало' (Сокіл)

риски в роті не мати [р'іски в 'рот'і не 'мати] див. РИСКА

роззявити рот як в собаки [ро'з'євив ро'т'аку йак в со'бак'і] 'про великий рот' (Троянівка)

роззявити рот як халаву [руз'і:авила 'рота йак ху'л'ава] 1) 'великий рот'; 2) 'сварлива жінка' (Колки)

рот від вух / рот до вух [рот до у'шеї] (Борове) || [ро'т до ву'шеї] 'про великий рот' (Бір)

рот як в кобили [рот йак в ко'били] 'т. с.' (Мар'янівка)

рот як в собаки [ро'т би в со'баки] 'т. с.' (Бір)

рот як варашка [рот йак ва'р'ашка] 'т. с.' (Володимир-Волинський, Острівок)

рот як мішок [рот йак ми'шок] 'т. с.' (Хрипськ)

рот як паяло [рот йак па'йало] 1) 'про великий рот'; 2) 'про сварливу особу' (Холопичі)

рот як помийниця [рот йак пу'мійниц'а] 'вживати нецензурну лексику' (Нова Руда)

рот як у роззяви [рот йак у ро'з'ави] 'про великий рот' (Синове)

рот як халава [рот йак ху'л'ава] 'т. с.' (Клубочин)

сердитий аж у роті йому чорно [се'рдитий аш у 'рот'і йо'му 'чорно] 'про сердиту людину' (Колодії)

тобі насери повний рот і то мало буде [то'б'і насери 'повний рот і то 'мало 'буде] 'бути байдужим і впертим' (Сокіл)

того розуму, що через рот пре [того 'розуму / йак 'чириз рот пре] див. РОЗУМ

хоч бери і рот заший [хоч бе'ри рот за'ший] 'пліткувати' (Любешів)

хоч бери та жуй, саме в рот проситься [хоч би'ри таї жуї / са'ме в рот п'росиц'а] 'надмірна людська доброта' (Воєгоща)

як в рот води набрати / сидить як води в рот набрав [йак в рот во̑ди наб'рав] || [йак во̑ди в рот наб'рав] || [се'дет' йак во̑де в рот наб'рав] || [йак во̑ди в рот наб'рав] || [в рот во̑ди наб'рала] || [мов'чит' йак во̑ди в рот наб'рала] || [мув'чет' йак ву̑де в рот наб'рала] || [йак в рот во̑де наб'рав] див. ВОДА

РОХНЕ

вона за ним сохне, а він і не рохне [вона за йім |сохне / а в'ін |даже ни |рохне] див. **СОХНЕ**

РУБАШКА

в рубашці роджений [в рубас'ц'і |рожений] 'людина, якій постійно щастить' (Лобачівка)

на рубашці [на рубашц'і] (Зарічне) || [на рубашк'і с'тало] 'період менструації' (Комарове Ратнів.)

червоне на рубашці [червоне на рубашц'і] (Луків) || [на рубашц'і] 'т. с.' (Жиричі, Повороськ)

РУБЕЛЬ

за рубль в церкві перне [за рубл' в |церкв'і |пердне] 'про жадібну людину' (Звиняче)

очі як ленінський рубель [гок'і йак |лен'інс'киї |рубел'] див. **ОЧІ**

як три рубля вкупі [йак три рубл'а в |куп'і] 'про гордого' (Ворончин)

РУБЕЦЬ⁴⁵¹

мокра до рубця [мокра до рубц'а] 'змокнути' (Машів)

РУБІЛЬНИК

ніс як рубільник [нис йак |рубил'ник] див. **НІС**

РУЖА⁴⁵²

файна ружа [файна йак |ружа] 'про вродливу дівчину' (Сілець)

червона ружа [червона |ружа] 'т. с.' (Рудники)

як ружа [йак |ружа] 'т. с.' (Новосілки)

Р

РУКА

битися об поли руками [битис'а об |поли |руками] див. **ПОЛИ**

Бог поклав на голову руку [Бог поклав на |голову |руку] див. **БОГ**

в руках все горить [в руках все |горит'] (Нова Руда, Головне, Торговиця, Звиняче, Озерці, Цумань, Мала Глуша, Любитів, Доросині, Велика Глуша) || [в руках вс'о |гурит] (Бірки) || [в руках все |горет'] (Седлище) || [в руках усе |горит'] 'про працювиту людину' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

в руках все гудить [в руках все |гудит'] 'т. с.' (Яворів)

в руках мухи сплять [в руках |мухи спл'ат'] 'про повільну людину' (Маневичі)

взяти ноги в руки [вз'ати |ноги в |руки] див. **НОГА**

візьмеш в руки – маєш вещь [воз'меш в |рук'і |майеш в'ещ] 'про дівчину/жінку в тілі; зі слів чоловіків, яким не подобаються худорляві' (Луцьк)

⁴⁵¹ РУБЕЦЬ – шов, що утворюється при зшиванні краю одного куска тканини, шкіри з краєм іншого; підрублений край чого-небудь

⁴⁵² РУЖА – троянда

горить у руках [го'рит' в'руках] 'про працювиту людину' (Посників)
гребти руками [гре'бе ру'ками] 'про незграбну людину' (Грабове)
дати свічку в руки [дати с'в'ічку в'руки] див. **СВІЧКА**
дівка – рука рукою, нога ногою [д'івка // ру'ка рукою / нога ногою] див. **ДІВЧИНА**
доля не для поля, а руки не для пилюки [дол'а ни д'л'а | пол'а / а | руц'і ни д'л'а ни л'уц'і] див. **ДОЛЯ**
з відкритою рукою [з'отк'ритою рукою] 'про щедрю людину' (Карпилівка К-Кашир.)
з голими руками [з'голими руками] 'про бідну особу' (Журавники, Млинів)
золоті руки [золот'і 'руки] (Рівне, Довговоля, Мала Глуша, Воєгоща, Маневичі, Рудники) || [зу'лут'і 'руки] 'працелюбна людина, яка вмє все робити' (Калинівка, Липне)
золоті руки мати [золот'і 'руки 'майє] 'т. с.' (Велика Осниця)
криві руки не для скуки [крив'і 'руки не дл'а с'куки] 'нудитися без роботи' (Княгининок)
майстер на всі руки [майстер на всі 'рук'є] || [майстер на всі 'руки] див. **МАЙСТЕР**
мати одною рукою б'є, а другою гладить [мати од'ною рукою б'є / а д'ругою г'ладит'] див. **МАТИ**
мати сто рук [майє сто рук] 'про працювиту людину' (Довговоля)
мити руки [ми'і 'рук'і] 'не мати жодних справ із кимось' (Клубочин)
мозолити руки [мозолити 'руки] 'про працювиту людину' (Охлопів)
на всі руки майстер [на всі 'рук'і 'майстер] (Клубочин, Луків, Велика Осниця) || [на всі 'рук'і ('майстер)] 'т. с.' (Григоровичі)
накласти руки на себе / руки на себе наложити [накл'ав на 'себе 'руки] (Калинівка) || [руки на 'себе наложив] (Брани) || [накл'ав 'руки] 'закінчити життя самогубством' (Любешів)
наробилася, що рук не чути [наробилас'а / шо рук не 'чуйу] 'про працювиту людину' (Підгайці)
немає куди руки діти [не'ма куди 'руки 'д'іти] 'сумувати, нудитися' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Навіз)
ні ніг, ні рук не чути [н'і н'іг / н'і рук не 'чуйє] див. **НОГИ**
одне на руках, друге в дорозі [одне на ру'ках / д'руге в до'роз'і] 'часті пологи' (Калинівка)
піти по руках [п'іш'ла по ру'ках] 'про жінку легкої поведінки' (Мар'янівка, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Яворів)
роботящі руки мати [робот'ашч'і 'руки 'майє] 'про працювитого чоловіка' (Топільне)
рук не чути [рук не 'чути] 'тяжко працювати, втомитися' (Собіщиці)
руками так би робив як язиком [ру'ками так ро'бив би йак йазик'ом] 'про поганого господаря' (Борове)
руки в лотерею не виграв [рук'і в лота'рейу ни 'виграв] 'про ліниву людину' (Муравище)
руки від жопи [рук'і уд 'жопи] 'незграбні руки' (Комарове Старовиж.)
руки до колін [рук'і до кол'ін] 'тяжко працювати' (Острожець)
руки з того місця [руке з' того 'мес'ц'а] 'уміти все зробити' (Полапи)

руки загребуші як граблі [руки загрибушч'ї йак грабл'ї] 'про незграбну людину' (Шменьки)

руки зложити [руки зложив] 'померти' (Видранка)

руки короткі [рук'ї ко|ротк'ї] 'про ліниву людину' (Бережки)

руки не для пилюки [руц'ї ни дл'а пи|л'уц'ї] 'т. с.' (Ковель)

руки розпускати [руки роспус|кайе] (Володимир-Волинський) || [руспус|тив|рук'ї] 'бійка п'яного чоловіка' (Холопичі)

руки серпом [рук'ї сер|пом] 'про незграбну людину' (Володимир-Волинський, Острівок)

руки скласти [руки склав] 'померти' (Млинів)

руки як бангули [рук'ї йак бан|гули] 'про незграбну людину' (Духче)

руки як ведмедьова лапа [руки йак вед|мед'ова|лапа] 'великі руки' (Озерці)

руки як веретена [руки йак вери|т'она] 'про незграбну людину' (Борове)

руки як весла [рук'ї йак|весла] 'т. с.' (Плоска, Маневичі)

руки як гаки [рук'ї йак га|ки] 'т. с.' (Володимир-Волинський, Острівок)

руки як граблі [руки йак з|рабл'ї] (Луків, Звиняче, Грабове, Коршів, Довговоля, Новосілки, Маневичі, Велика Глуша, Корчин, Цумань, Олександрія, Мала Глуша, Комарове Старовиж.) || [йак з|рабл'а] (Милятин) || [рук'ї йак з|рабл'ета] 'т. с.' (Хрипськ)

руки як золото [рук'ї йек|'олото] 'працелюбна людина, яка вміє все робити' (Бірки)

руки як клешні [руки йак к|лешн'ї] 'незграбні руки' (Яворів)

руки як кліщі [рук'ї йак кл'іш|ч'ї] 'зłodійкувата людина' (Русів)

руки як коромисло [рук'ї йак куро|мисло] 'про незграбну людину' (Прип'ять)

руки як костилі [руки йак кости|л'ї] 'т. с.' (Береги)

руки як крила [руки йак к|рила] 'т. с.' (Великий Курінь)

руки як лапи [рук'ї йак|лапи] 'т. с.' (Чаруків)

руки як лопата [рук'ї йак ло|пата] (Ярославичі) || [рук'ї йек лу|пати] 'т. с.' (Бірки, Корчин)

руки як мітли [руки йак м'ітли] 'т. с.' (Машів)

руки як мотики [руки йак му|тики] 'т. с.' (Торговиця)

руки як палички [руки йак палич|ки] 'тонкі руки' (Любешівська Воля)

руки як патики [рук'ї йак пат'ік'ї] 'незграбні руки' (Воєгоща)

руки як пір'їни [руке йак п'ір'їни] 'ніжні руки' (Полапи)

руки як подухи [рук'ї йак по|дух'ї] 'про пухкі руки' (Городині)

руки як подушечки [руки йак по|душечки] (Юрово) || [рук'е йак по|душ'ічк'е] 'т. с.' (Седлище)

руки як решето [руки йак реше|то] 'схильність до витрачання грошей' (Кримне)

руки як у палиці [руки йак у|палиц'ї] 'руки, які болять' (Любешівська Воля)

руки як цівки [рук'ї йак ц'івк'е] (Гуща) || [йак ц'івк'і|тонк'ї] 'про незграбну людину' (Бережки)

руки-дрюки [руки-др'юки] 'т. с.' (Любешів)

руки-зачипіки [рук'е-зачип'ік'е] 'т. с.' (Карпилівка К-Кашир.)

руки-крюки [рук'і-к'рук'ї] 'т. с.' (Клубочин)

сам собі руку січе [сам |соб'і |руку с'іче] 'про терплячу людину' (Володимир-Волинський)

сидіти склавши руки [си|дит' ск'лавши |руки] 1) 'про ліниву людину' (Брани) || [си|дит' ск'лавши |руки] 2) 'сумувати, нудитися' (Усичі)

складати руки до Бога [скла|дає |руки до |Бога] 'готуватися до смерті' (Загаї)

сон в руку [сон в|руку] див. **СОН**

стоять руки задом наперед [сто|їат' |руки |задом на |перед] 'по ліниву людину' (Цумань)

стук-грюк – аби з рук [стук-грюк // аби з |рук] див. **СТУК**

така довга, хоч на руку зав'язуй [та|ка |довга / хоч на |руку за|в'язуй] 'красива довга дівоча коса' (Дюксин)

то нічого, що байстрюк, аби з добрих рук [то ни|чого шо байст|рук / а|би з |добрих рук] див. **БАЙСТЮК**

у нашої Луці як не в носі, то в руці [у |нашої |Луц'і як не |нос'і / то |руц'і] див. **ЛУЦЯ**

у руках все горить [в |руках все гор|ит'] 'про працювиту жінку' (Нова Руда, Торговиця)

чиста рука [чиста ру|ка] 'про чесну людину' (Млинів)

щедра рука [ш|щедра ру|ка] 'про щедру людину' (Усичі, Бужани)

як без рук [йак без ру|кеї] 'про поганого господаря' [Арк'2003, с. 120]

як кописточки [йак ко|писточки] 'про руки' (Кричевичі)

як ноги і руки перекулупило / як ноги і руки поперебивало [йак |ноги і |руки перекулу|пило] || [йак |ноги і |руки попере|бивало] див. **НОГИ**

РУКАВ

біле, не біле, аби воду бачило – за рукавець, то й на тинець [б'іле / ни |б'іле / а|би |воду |бачило // за рука|вець' / тої на |ти|нець'] див. **ВОДА**

за рукавець, той на тинець [за рука|вець' / тої на |ти|нець'] 'погана господиня' (Полапи)

пісок в рукавах [п'і|сок в |рука|вах] див. **ПІСОК**

чим ширший рукав в попа, тим скупіший [чим |ширшії ру|кав у |пу|па / тим ску|п'ішії] 'жадібна людина' (Клубочин)

РУКАВИЦЯ

як була дівкою, то сцяла цівкою, а як стала молодницею, то цілою рукавицею [йак була |д'івкою / то с'ц'ала |ц'івкою / а як с|тала мо|лодиц'ою / то |ц'ілою рука|виц'ою] див. **ДІВКА**

РУЛЬ

ніс як довгий руль [н'іс як |довгий ру|л'] див. **НІС**

ніс як руль [н'іс як ру|л'] див. **НІС**

РУМ'ЯНЕЦЬ

зашарілася, рум'янцем вкрилася [заша|р'ілас'а / ру|м'янцем вк|рилас'а] 'почервоніти' (Лаврів)

РУСАЛКА

коса як в русалки [*ко|са йак ъ ру|салки*] див. **КОСА**

РУТА

як зелена рута [*йак зе|лена |рута*] ‘про вродливу дівчину’ (Старий Загорів)

РУХ

в рух пішли кулаки [*ѳ рух п'іш|ли кула|к'і*] ‘зовнішні ознаки п'яного чоловіка’ (Холопичі)

мати рух [*ма|йе рух*] ‘дуже швидко рухатися’ (Яворів)

того руху мати повно [*того |руху |ма|йе |повно*] ‘т. с.’ (Топільне)

РУХАТИСЯ

рухатися як сонна [*рух|а|йе|ц':а йак 'сон:а*] ‘повільно пересуватися’ (Карпилівка)

РУХЛЯ⁴⁵³

як рухля [*йак |рухл'а*] ‘про людей старшого віку’ (Рудники)

РУЧКА

напитися до ручки [*нап|илас'а до |ручки*] (Бобрин) || [*нап'і|лас'а до_|ручк'і*] ‘бути дуже п'яним’ (Мирне, Комарове Ратнів.)

РУШИТИ

ні стань, ні руш [*ни стан' / ни руш*] див. **СТАТИ**

постав мене, не руш мене [*пос|тав ми'не / не руш ми'не*] див. **ПОСТАВИТИ**

РУШНИК

готувати рушники [*го|тувати рушн|ки*] ‘заручена дівчина’ (Яревище)

зав'язати рушника [*зав|йа|зала руш|ника*] ‘дати згоду на одруження’ (Липляни)

на рушник ступати (стати) [*на руш|ник сту|пайе*] (Жиричі) || [*на руш|ник с|тала*] ‘про дівчину, яка вийшла заміж’ (Ботин, Броди)

обв'язала рушниками-хустками [*обв|йа|зала рушн|ками хуст|ками*] ‘дати згоду на одруження’ (Велика Осниця)

одним рушником витирались [*йі|дним рушн|ком вити|ралис'*] ‘завагітніти’ (Вишків)

пов'язати рушники [*по|йа|зала рушн|ки*] ‘дати згоду на одруження’ (Мала-Тур'я)

подати рушники [*пода|ла рушн|ки*] (Велика Осниця) || [*рушн|к'е пода|ла*] ‘т. с.’ (Карпилівка К-Кашир., Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Турійськ)

пора рушника вишивати [*по|ра рушн|ки виши|вати*] ‘готуватися до заміжжя’ (Кримне)

⁴⁵³ РУХЛЯ, РУХЛЯК – осадова гірська порода, до складу якої входять глина та шматочки вапна

РЮМЗА⁴⁵⁴

плакати як рюмза [*плаче йак румза*] ‘плакати’ (Озерці)

РЮМСИ⁴⁵⁵

рюмси розпускати [*р’умси розпускайе*] ‘голосно плакати’ (Калинівка)

РЯД

три волосини в три ряди / три волосини в шість рядів [*три волосини в три р’ади*] || [*три волосини в шіс’т р’ад’ів*] ‘про рідке волосся’ || [*три кол’іни в два р’ади*] див. **ВОЛОСИНИ**

РЯДНО⁴⁵⁶

накрити мокрим рядном [*накрити мокрим р’адном*] ‘коли менша сестра першою виходить заміж’ (Підцаревичі)

С**САД**

квітне як сад [*квітне йак сад*] ‘про вродливого молодого хлопця’ (Лукив)

САДУВКА⁴⁵⁷

піти на садувку [*пушов на садувку*] ‘померти’ (Велика Глуша)

САЖА⁴⁵⁸

брови як сажа [*брови йак сажа*] див. **БРОВИ**

грязна як сажа [*г’разна йак сажа*] ‘неакуратна людина’ (Доросині)

сажа під носом [*сажа під носом*] ‘про вуса в молодого хлопця’ (Комарове Манев.)

страшна як чорт в сажі [*страшна йак чорт в саж’і*] див. **ЧОРТ**

як сажу трусив [*йак сажу трус’ів*] ‘неакуратна людина’ (Юрово)

САЛО

боятися як жид сала [*бо’йтис’ йек жит сала*] див. **ЖИД**

дурне як сало без хліба / дурне сало без хліба [*дурне йак сало биз хл’іба*] (Калинівка) || [*дурне сало биз хл’іба*] ‘про нерозумного чоловіка’ (Клубочин)

залити сала за шкіру [*залити сала за шк’іру*] ‘дошкуляти’ (Клубочин)

наївся, що сало по бороді тече [*так наївс’а / шо сало по бород’і те’че*] ‘ситно поїсти’ (Бабин)

⁴⁵⁴ РЮМЗА – плаксива людина

⁴⁵⁵ РЮМСИ – сльози

⁴⁵⁶ РЯДНО – вид простирадла або покривала з ряднини; оберемок, купа чого-небудь, що вміщується в одному рядні

⁴⁵⁷ САДУВКА – вказано місце локалізації кладовища

⁴⁵⁸ САЖА – чорна порошкова маса, що утворюється внаслідок неповного згоряння палива й осідає у печках, дымоходах і т. ін.; кіптява, кіпоть

перебирати як кіт салом [*периба'райе йак к'іт |салом*] див. **КІТ**
сало зав'язалося [*т'реба шоп |сало зав'язалос'а*] 'відпочити після їжі' (Довговоля, Полиці)
салом їсть і салом заїдає [*салом йіс'ц' і |салом зай'дає*] 'про багату людину' (Мала-Тур'я)
сміятися як дурень до сала [*с'м'і'йец':а йак |дурин' ду|сала*] див. **ДУРЕНЬ**
як сало без хліба [*йак |сало бес х'л'іба*] 'про нерозумну людину' (Велика Осниця)
як салом помазаний [*йак |салом по|мазаний*] (Поворськ) || [*йак |салом пу|мазаний*] 'про лисого чоловіка' (Козлиничі)
як циган до сала [*йак |циган ду|сала*] див. **ЦИГАН**

САМ

сам не свій [*сам ни с'в'іі*] 'нудьгувати' (Острівок)

САМАЛЬОТ⁴⁵⁹

летіти як самальот [*ле'тит' йак само'л'от*] 'дуже швидко рухатися' (Вітковичі, Жиричі, Клубочин)
хвости самальотам носити [*хвос'ти само'л'отам но'сити*] див. **ХВІСТ**

САМСОН

святий Самсон, куди забрав ніч, туди й забирай сон [*с'в'а'тій Сам'сон / куди заб'рав н'іч / туди й заб'рав сон*] 'про погані сни' (Підліси)

САНДАЛІ

в сандалях-скороходах [*в сан'дал'ах-скоро'ходах*] 'швидка хода' (Довгошиї)

САНТА БАРБАРА

американська сім'я Санта Барбара: я собі, ти собі [*амери'канс'ка с'ім'я |Санта |Барбара // йа с'е'б'е / ти с'е'б'е*] див. **СІМ'Я**

САПОЖНІК

лягтися як сапожник [*лайіц':а йак са'пожн'ік*] (Кричильськ) || [*лайец':а йак са'пожн'ік*] 'вживати нецензурну лексику' (Полапи, Здолбунів, Юрово)
материтися як сапожник [*мати'риц':а йак са'пожн'ік*] 'т. с.' (Корчин)
матюжитися як сапожник [*ма'т'ужиц':а йак са'пожн'ік*] 'т. с.' (Губин, Жиричі, Замшани, Старий Загорів, Мирне, Турійськ, Коршів, Мала Глуша, Озерці, Воєгоща, Маневичі, Звиняче, Кримне, Доросині)
матюкатися як сапожник [*мат'у'кайец':а йак са'пожн'ік*] 'т. с.' (Велика Осниця, Комарове Ратнів., Яворів, Острижець, Шменьки, Височне, Велика Глуша, Словатичі)
ругатися як сапожник [*ру'гайец':а йак са'пожн'ік*] 'т. с.' (Бобрин, Броди, Березичі, Рівне, Ясенівка)
хуже сапожніка [*хуже са'пожн'іка*] 'т. с.' (Воєгоща)

⁴⁵⁹ САМАЛЬОТ – літак

як сапожник [йак са'пoжн'ік] (Годомичі, Мар'янівка, Торговиця, Липляни, Грабовець, Цумань, Колодії) || [йак тої са'пoжн'ік] 'т. с.' (Підлозці, Борохів, Липляни)

САРНА⁴⁶⁰

як сарна [йак 'сарна] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Велика Осниця)

САТАНА

злий як сатана [злий йак сата'на] 'про злу людину' (Олександрія)

лізе як сатана в пекло [л'ізе йак сата'на в 'пекло] 'бути настирливим' (Клубочин)

сатана вселився [сата'на вселивс'а] 'про злу жінку' (Володимир-Волинський)

сатана спокусив [сата'на споку'сив] 'закінчити життя самогубством' (Плоска)

СВАРИТИСЯ

сваритися – любитися [с'варац':а // л'убл'ац':а] 'сімейні стосунки між подружжям' (Бережці)

чим більше сваряться, тим більше любляться [чим б'іл'ш с'варац':а / тим б'іл'ш л'убл'ац':а] 'т. с.' (Воєгоща)

СВАТ

зразу сватонько, потім сватище [з'разу с'ватон'ко / пот'ім сва'тишче] 'примовляння про відносини між сватами' (Холопичі)

кум кумові, а сват міністру [кум 'кумов'і / а сват м'ін'істру] див. **КУМ**

сват як брат [сват йак брат] 'взаєморозуміння між сватами' (Луків)

СВАХА

в чому сваха на печі, в тому на весіллі [в 'чому с'ваха на печ'і / в 'тому ї на вес'іл':і] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Вовничі, Тойкут)

померла Малаха – я не твоя сваха [пу'мерла Ма'лаха // йа не т'воя с'ваха] див. **МАЛАХА**

СВЕКОР

свекор – грім, а свекруха – уїдлива муха [с'векор // гр'ім / а свек'руха // уї'длива 'муха] 1) 'допикати словом'; 2) 'про невдоволену свекруху' (Любешівська Воля)

свекор і свекруха одного духа [с'векор і свек'руха од'ного 'духа] 1) 'все бачити і повчати'; 2) 'висловлювати своє незадоволення' (Млинів, Усичі)

свекор як вітер [с'векор йак 'в'ітер] 'родинні стосунки; про спритного свекра' (Велика Осниця)

свекор як в'юн [с'векор йак в'юн] 'т. с.' (Світязь)

⁴⁶⁰ САРНА – гірська коза з невеликими, загнутими на кінцях рогами

свекруха не мати, свекор не батько [свѣк'руха ни м'ати / с'векор ни бат'ко] див. **СВЕКРУХА**

слухай свекруху як матір, а свекра як батька [с'лух'ай свѣк'руху як м'ат'ір / а с'векра як бат'ка] див. **СВЕКРУХА**

СВЕКРУХА

в матера пані, а свекрухи – рабиня [в м'атѣра п'ан'і / в свѣк'рухи // раб'ин'а] див. **МАТИ**

відьма, а не свекруха [в'ед'ма / а ни свѣк'руха] див. **ВІДЬМА**

корова не свекруха – не посудить [к'о'рова не свѣк'руха // не по'судит'] див. **КОРОВА**

лиха як свекруха [ли'ха як свѣк'руха] 1) 'про злу людину' (Яворів) || [ли'ха як свѣк'руха] 2) 'допикати словом'; 3) 'про невдоволену свекруху' (Жомарове Ратнів., Осівці)

свекор – грім, а свекруха – уїдлива муха [с'векор // гр'ім / а свѣк'руха // у'їдлива м'уха] див. **СВЕКОР**

свекор і свекруха одного духа [с'векор і свѣк'руха од'ного д'уха] див. **СВЕКОР**

свекруха – зла мачуха [свѣк'руха // зла м'ачуха] 'бути злою, невдоволеною' (Воєгоща)

свекруха – не (рідна) мати [свѣк'руха // ни м'ати] (Холопичі) || [свѣк'руха ни р'ідна м'ати] 'родинні, некровні стосунки' (Брани)

свекруха – ряба муха, пече очі [свѣк'руха ра'ба м'уха / ни'че г'оч'і] 'допикати словом' (Звиняче)

свекруха – уїдлива муха [свѣк'руха // у'їдлива м'уха] 'бути злою, невдоволеною' (Гута-Боровенська)

свекруха мила, бо сина вродила [свѣк'руха м'ила, бо с'ина вро'дила] 'з повагою ставиться до свекрухи' (Шменьки)

свекруха не мати [свѣк'руха не м'ати] 'родинні, некровні стосунки' (Новосілки)

свекруха не мати, свекор не батько [свѣк'руха ни м'ати / с'векор ни бат'ко] 'т. с.' (Милятин)

свекруха як зла собака [свѣк'руха зла як со'бака] 'про злу невдоволену свекруху' (Мар'янівка)

свекруха як змія [свѣк'руха як зм'і'я] (Мала Глуша) || [свѣк'руха як зм'і'йука] 'допикати словом' (Годомичі) || [свѣк'руха як зм'і'я] 'про невдоволену свекруху' (Велика Осниця)

свекруха як кусюча муха [свѣк'руха як ку'с'уча м'уха] 'допикати словом' (Машів)

свекруха як макуха [свѣк'руха як ма'куха] 'про злу невдоволену свекруху' (Луків)

свекруха як мачуха [свѣк'руха як м'ачуха] 'родинні, некровні стосунки' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Луковичі)

свекруха як собака [свѣк'руха як со'бака] 1) 'допикати словом'; 2) 'бути сердитою' (Млинів)

свекруха, то друга мати [свѣк'руха / то д'руга м'ати] 'родинні, некровні стосунки' (Велика Осниця)

свекруха-воркотуха [свѣк'руха-ворко'туха] 'про невдоволену свекруху' (Бережці)

свекруха-зміюка [свѣк'руха-зм'і'йуха] 'т. с.' (Бужани)

свекруха-лопотуха [свѣк'руха-лопо'туха] 1) 'все бачити і повчати'; 2) 'висловлювати своє незадоволення або повчати' (Велика Осниця)

свекруха-пекуха [свѣк'руха-пи'куха] 'допікати словом' (Русів)

свекрушенька-душенька [свѣк'рушен'ка // 'душен'ка] 'про свекруху' (Довговоля)

слухай свекруху як матір, а свекра як батька [с'лухаї свѣк'руху йак 'мат'ір / а с'векра йак 'бат'ка] 1) 'родинні, некровні стосунки'; 2) 'покірність невістки' (Мала Глуша)

у свекрухи безліч очей [у свѣк'рухи 'безл'іч о'чей] 1) 'все бачити і повчати'; 2) 'висловлювати своє незадоволення' (Кукли)

у свекрухи ззаду очі є [у свѣк'рухи і з:аду 'оч'і єе] 'все бачити і повчати' (Куснище, Зарічне, Здолбунів, Колодії, Маневичі, Борохів, Собіщиці, Млинів Дачне)

СВЕРБЛЯЧКА⁴⁶¹

взяла сверблячка [вз'а'ла свѣрб'л'ачка] 'нетерплячість' (Микове)

СВЕНТУ⁴⁶²

свенту-пенту [с'в'енту 'п'енту] 'як-небудь' (Клубочин)

СВЕТКА

Светку на тракторі покатали [С'в'етку на т'рактор'і пока'тати] 'бути в інтимних стосунках' (Павлів)

СВИНАР

ходить як свинар [ходе йак сви'нар] 'неакуратна людина' (Цумань)

СВИНАРНИК

розвести свинарник в домі [розвела сви'нарник в 'дом'і] 'неохайність у будинку' (Дачне, Вітковичі, Млинів, Куснище, Колодії, Бужани)

як в свинарнику [йак в сви'нарнику] 'т. с.' (Машів)

СВИНЕЦЬ

як в свинцеві [йак в сви'нц'ови] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Хрипськ)

СВИНОМАТКА

як свиноматка [йак свино'матка] 'про повну жінку, без талії' (Машів)

⁴⁶¹ СВЕРБЛЯЧКА – хворобливо-лоскотливе подразнення шкіри, слизової оболонки, яке викликає потребу чухати подразнене місце

⁴⁶² СВЕНТУ, święntu – з польської мови – застілля

СВИНЯ

брудний як свиня [брудний йак сви́н'а] 'про неохайно вдягненого, брудного хлопця/чоловіка' (Вовничі, Рівне)

бути гарним як свиня в дощ [гарна йак сви́н'а ɛ дощ] (Липне, Тойкут, Ярославичі) || [йак сви́н'а ɛ дощ] 'про невродливу дівчину/жінку' (Ясенівка)

в доброго чоловіка і свинка господинька [ɛ 'доброго чолов'іка і с'винка госпо'дин'ка] див. **ЧОЛОВІК**

величатися як свиня в болоті [вели'чайец':а йак сви́н'а ɛ бо'лот'і] 'хвалитися' (Луцьк)

вимазатися як свиня [вимазавс'а йак сви́н'а] 'забруднитися' (Березичі, Добре, Топільне)

вирядитися як свиня в наритники [вир'адилас'а йак сви́н'а ɛ на'ритники] 'про неакуратну жінку' (Зубильне)

вищати як свиня перед смертю [виш'чит' йак сви́н'а |перед с'мерт'у] 'про голосну, крикливу жінку' (Заріччя)

вперта як свиня [наўп'рама йак сви́н'а] (Клубочин) || [уп'рама йак сви́н'а] (Машів) || [в'перте йак сви́н'а] (Грабовець) || [в'пертий йак сви́н'а] 'про вперту особу' (Коршів)

вуса як в свині брови [вуса йак ɛ сви́н'і б'рови] див. **БУСА**

вуха каплаухі як у свині [вуха клапа'ух'і йак у сви́н'і] див. **ВУХА**

вуха як свиня [вуха йак сви́н'а] див. **ВУХА**

гарна як попова свинка в дощ [гарна йак по'пова с'винка ɛ дощ] 'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Полапи)

гарна як свиня в намісті [гарна йак сви́н'а ɛ на'мист'і] 'про некрасиву жінку' (Голишів)

замазатися як свиню ссав [за'мазавс'а йак сви́н'у с:ав] 'забруднитися' (Ясенівка)

замурзана як свиня [за'мурзана сви́н'а] 'неакуратна людина' (Понінка)

здорова як порісна свиня [здо'рова йак по'р'існа сви́н'а] 'про повну жінку' (Собіщиці)

здорова як свиня годована [здур'ова йак сви́н'а гу'дована] 'т. с.' (Звиняче)

знімай шати, ходи свиням мішати [з'н'і'маї 'шати / хо'ди с'вин'ам м'і'шати] див. **ШАТИ**

зробіть мене начальником, свинею я сам стану [зру'біт' |мене на'чал'ником / сви́н'ойу йа сам с'тану] див. **НАЧАЛЬНИК**

клаповуха свинка [клапо'вуха с'винка] 'про великі вуха' (Шменьки)

класти як свині в кориті [кла'де йак сви́н'і ɛ ку'рит'і] 'сваритися, виказувати' (Клубочин)

кожна свиня своє корито хвалить [кожна сви́н'а сво'їе ко'рито х'валит'] 'про хвалькувату жінку' (Борове)

красива як свиня в коралах [кра'сива йак сви́н'а ɛ ко'ралах] 'про неакуратну жінку' (Зубильне)

красива як свиня сива [кра'сива йак сви́н'а |сива] 'про невродливу дівчину' (Мощена, Луцьк)

купити свиню [ку'п'ити сви́н'у] 'багато випити' [Арк'2003, с. 121]

лежати як свинка в засіку [лe'жит' ѓак с'венка у заc'іке] 'про ліниву жінку' (Гірники)

липинська свиня та не по нашому хрокає [липин'с'ка сви'н'а да ни пу |нашом х'рокає] 'чимось відрізнятися, непітримувати' (Холоневичі)

лізти як свиня [л'ізе ѓак сви'н'а] 'про ходу п'яної особи' (Цумань)

набратися як свиня [наб'равс'а ѓак сви'н'а] 'напитися' (Бужани, Чаруків)

нажертися як свиня [на'жерс'а ѓак свин'ука] (Осівці) || [на'жерласа ѓак сви'н'а] (Велика Осниця) || [на'жерс'а ѓак сви'н'а] 'переїсти' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Колодії, Карпилівка, Любитів, Здолбунів, Борохів, Комарове Ратнів.)

наїстися як свиня [на'йівс'а ѓак сви'н'а] (Бихів, Тойкут, Лобачівка, Володимир-Волинський, Довговоля, Липляни, Кримне, Звиняче, Підлозці, Липляни, Кукли, Маневичі, Бережки, Бережці, Духче, Холопичі) || [на'йїлас'а ѓак сви'н'а тайа] 'т. с.' (Грабовець)

налігатися як свиня [налигав'с'а ѓак сви'н'а] 'напитися' (Дачне, Підлозці, Собіщиці, Кукли, Куснище, Зарічне)

налитися як свиня [на'ливс'а ѓак сви'н'а] 'т. с.' (Липляни, Жиричі)

напертися як свиня [на'перлас' ѓак сви'н'а] 'переїсти' (Новосілки)

напитися як свинка [напeвс'а ѓек с'венка] (Ворокомне) || [напивс'а ѓак сви'н'а] (Гірники, Золочівка, Тойкут, Маневичі) || [напи'лос'а ѓак сви'н'а] 'напитися, бути дуже п'яним' (Загаї, Зарічне, Лаврів)

напхатися як свиня [нап'хавс' ѓак сви'н'а] 'переїсти' (Любешів, Машів)

натягтися як свиня [на'т'агс'а би сви'н'а] 'алкогольне сп'яніння' (Борове)

нахлятися як та свиня [нах'л'авс'а ѓак та сви'н'а] 'т. с.' (Турійськ)

неакуратний як свиня [неаку'ратнї ѓак сви'н'а] 'неакуратна людина' (Гірка Полонка)

нехлюя як свиня в болоті [нихл'уѓа ѓак сви'н'а в болоти] див. **НЕХЛЮЯ**

ні корови, ні свині – тільки Сталін на стіні [н'і ко'рови / н'і сви'н'і // |т'іл'ки С'тал'ін на с'т'їн'ї] див. **КОРОВА**

ніс як в свині п'ятачок [нис ѓак в сви'н'і п'ята'чок] див. **НІС**

перебила свиня Отче наш, то хай сама і молиться [пере'била сви'н'а Оч:е'наш / то хаї са'ма і |молиц':а] 'збити спантелику' (Клубочин)

перебирати як свині личем рити [пириби'райе ѓак сви'н'а |личем |рийе] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Добре)

пертися як свиня на рожен [пре ѓак сви'н'а на ро'жон] 'бійка п'яного чоловіка' (Машів)

підсунути свиню [п'ід'сунути сви'н'у] (Коршів, Юрово) || [п'ід'сунули сви'н'у] 'отримати відмову під час сватання' (Любитів)

повна як свиня [п'овна ѓак сви'н'а] 'про повну жінку' (Гать)

похожа свиня на коня, тільки шерсть не така [по'хожа сви'н'а на кун'а / то но шерс'т'ни та'ка] 'бути несхожим' (Липляни)

прийшла свиня і не хрюкнула [приш'ла сви'н'а і ни х'рукнула] 'не привітатися, бути непривітним' (Клубочин)

радий як свиня [радиї ѓак сви'н'а] 'про радісного чоловіка' (Володимир-Волинський, Острівок)

розбалакатися як свиня з гускою [розба'лакалас' ѓак сви'н'а з |гускою] 'багато говорити без потреби' (Полапи)

розуму як на свині вовни [розуму йак на сви'н'і |вовни] див. **РОЗУМ**
свині не до поросят як її вже смалять [с'в'ін'і н'і до поро'с'ет йак |нейі вже
с'мал'ат'] 'на все свій час, старим не до гулянок' (Сокіл)

свині по цицьки [сви'н'і по'циц'к'і] 'людина низького зросту' (Луцьк)

свинка вгодована [с'винка вго'дована] 'про повну жінку' (Маневичі)

свиню підсунути [сви'н'у п'ід'сунула] 'отримати відмову під час сватання'
(Масловець)

свиня, що валяється в болоті [сви'н'а / шо ва'л'айец':а в бо'лот'і]
(Калинівка) || [йак сви'н'а ка'чайец':а в бо'лот'і] 'бути дуже п'яним' (Коршів)

синок – скільки в селі свинок: була одна і та здохла [си'нок // |к'іл'ко в
си'ел'і сви'енок // була йід'на і та здохла] див. **СИНОК**

сунутися як свиня [сунеця йак сви'н'а] 'про ходу п'яної особи' (Велика Осниця)

товстий як свиня [товстий йак сви'н'а] 'про повного хлопця/чоловіка'
(Куснище)

хороша як свиня у порошу [хо'роша йак сви'н'а у по'рошу] 'про некрасиву
жінку' (Зубильне)

хропіти як свиня [хро'пе йак сви'н'а] (Велика Осниця, Звиняче, Підлозці) ||
[йак с'вин'і] 'хропіти' (Гать)

чиста як попова свиня в дощ [честа йак по'пова с'в'ін'а в дошч]
(Любешівська Воля) || [чистий йак сви'н'а в дошч] 'про неакуратну людину'
(Луцьк)

чистий як свиня в дощ [чистий йак сви'н'а в дошч] 'т. с.' (Клубочин)

чистий як свиня забовтана [чиста йак сви'н'а за'бовтана] 'т. с.' (Чемерин)

як в свинки [йак в с'венк'е] 'про кирпатий ніс' (Седлище)

як свиня [йак сви'н'а] 1) 'бути дуже п'яним' (Городині, Диковини,
Олександрія, Сілець, Точевики) || [йак с'венка] 2) 'неакуратна людина'
(Гірники) || [йак с'вин'а] 3) 'переїсти' (Рудники) || [йак сви'н'а] 4) 'про повну
жінку' (Рівне, Цумань, Точевики)

як свиня в болоті [йак сви'н'а в бо'лот'і] 'бути дуже п'яним' (Милятин)

як свиня в дощ [йак сви'н'а у дошч] (Собіщиці, Велика Осниця) || [йек с'в'ін':е
в дошч] (Залізниця) || [ггарний йак сви'н'а в дошч] 'про некрасиву людину'
(Борохів, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Рудники)

як свиня з корита [йак сви'н'а з'с ко'рита] (Смолярі) || [йак сви'н'а з'с ку'рита]
'про неохайно вдягнену, брудну дівчину/жінку' (Добре, Довгошиї, Жиричі)

як свиня напхалася [йак сви'н'а нап'халас'а] (Дюксин) || [нап'хавс'а йак
сви'н'а] 'переїсти' (Бужани)

СВИСТ

шия з намистом, голова зі свистом [ши'я з на'мистом / голо'ва з'і
с'вистом] див. **НАМИСТО**

СВИСТУН

свистун малий [свес'тун ма'лий] 'про юнака, який хоче бути дорослим' (Зимне)

СВІЖА

свіжа капає [с'в'іжа |капайе] 'процес самогоноваріння' (Добре, Кульчин)

СВІЖАК⁴⁶³

свіжака робити [*с'в'іжака |робл'ат'*] 'процес самогоноваріння' (Топільне)

СВІЖИНА⁴⁶⁴

свіжиною пахне [*с'в'іжи|нойу |пахне*] 'процес самогоноваріння' (Ясенівка)

СВІТ

блудити по світі [*блуд'ат ну с'в'іти*] 'про людину старшого віку' (Бережки)

бути старим як світ [*ста'ра йак с'в'іт*] 1) 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Дюксин) || [*ста'риї йак с'в'іт*] (Бихів, Полиці, Любешів, Лобачівка, Привітне, Синове, Головне, Ратнів, Острівок, Звиняче, Млинів, Юрово, Велика Осниця, Карпилівка) || [*ста'ре йак с'в'іт*] (Брани) || [*ста'ра йак свит*] 2) 'про людей старшого віку' (Гірники) || [*ста'риї йак с'в'іт*]; 3) 'про неодруженого чоловіка' (Постійне)

вчитати як світ вимер [*вчи|тайе йак с'в'іт |вимир*] 'голосно плакати' (Воєгоща)

відійти на той світ [*в'ід'ійш|ла на той с'в'іт*] 'померти' (Луків)

відправити на той світ [*в'ітп|равити на той с'в'іт*] 'закінчити життя самогубством' (Острівок)

відходити в кращий світ [*в'іт|ходит' в к'рашчі с'в'іт*] 'померти' (Підлозці)

відходити з того світу [*в'іт|ходит' зс |того с'в'іту*] 'т. с.' (Любитів, Ярославичі, Золочівка)

волочитися по світу [*волочиц'а по с'в'іту*] 'про жінку легкої поведінки' (Лище)

всьому світу розказати [*вс'ому с'в'іту розка|зати*] 'пліткувати' (Луцьк)

зав'язати світ [*зав'язала св'іт*] 'про дівчину, яка невдало вийшла заміж' (Топільне)

замучитися, що світу божого не бачити [*за|мучилас' / шо с'в'іта |божого ни |бачит'*] 'втомитися' (Любешів)

зі світом розпрощатися [*зі с'в'ітом розпрош|чавс'а*] 'померти' (Володимир-Волинський)

зі світу зжити [*з с'в'іту |ж:ити*] 'закінчити життя самогубством' (Нова Руда)

злий на весь світ [*злий на вес' с'в'іт*] 'злий чоловік' (Острівок)

з'явитися на світ [*зйавилос'а на с'в'іт ди|т'е*] (Новосілки) || [*поя|вилас'а на с'в'іт*] 'про народження дитини' (Олександрія)

йти на той світ [*йде на той с'в'іт*] 1) 'померти, потрапити в потойбіччя' (Точевики, Підлозці) || [*йду на той с'в'іт*] 2) 'передчуття смерті' (Городині)

крутити світом [*кру|тит' с'в'ітом*] (Клубочин) || [*крутит' с'в'ітом*] 'про хитру людину' (Загаї)

молоко не обсохло, а вже в світ лізе [*моло|ко ни обс|охло / а вже в с'в'іт |лізе*] див. МОЛОКО

моя доля світом блудить [*а моя дес' |дол'а с'в'ітом блудит*] див. ДОЛЯ
на той світ [*на той св'іт*] 'померти' (Брани)

⁴⁶³ СВІЖАК – свіжозроблена горілка

⁴⁶⁴ СВІЖИНА – свіже м'ясо, сало, з недавно (щойно) зарізаной тварини

на той світ піти [на тої с'віт н'ішла] 'т. с.' (Ботин, Колки, Козлиничі, Постійне)

на тому світі бути [на тому с'віті був] 'т. с.' (Лобачівка)

непотрібні люди на білому світі [непотр'ібні л'уди на б'ілому с'віті] див. **ЛЮДИ**

одною ногою на тому світі стояти [од'ноєю но'гою вже на тому с'віті сто'їти] див. **НОГА**

пів світу замало, а цілий забагато [п'ів с'віту замало / а ц'ілий забагато] 'невизначеність' (Холопичі)

піти в кращий світ [п'ішов в кращий с'віт] 'померти' (Кричевичі)

піти в світ за очі [п'ішов в с'віт заочі] 'піти невідомо куди' (Привітне)

піти на той світ [п'ішов на тої с'віт] (Олександрія, Рудники, Цумань, Новосілки) || [на тої с'віт пуш'ла] (Озерці) || [на тої с'віт по'шов] (Вітковичі) || [пуш'ов на тої с'віт] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Датинь, Карпилівка К-Кашир.)

пустити на світ Божий [пуста'тили на с'віт Божий] 'про народження дитини' (Усичі)

світ забралати [с'віт забрала б] 'про жадібну людину' (Карпилівка)

світ не милий [втомлена шой с'віт не'мили] 1) 'бути втомленим' (Велика Осниця) || [с'віт не 'милий]; 2) 'сумувати, нудитися' (Жиричі, Бужани, Борохів)

світа білого не бачити [с'віта б'ілого ни бачит'] 'алкогольне сп'яніння' (Ясенівка)

світа божого не бачити [с'пита с'віта божого не бачит'] 'говорять на чоловіка, який постійно вживає спиртні напої' (Гірка Полонка)

світом нудити [с'вітом нудити] 'нудьгувати' (Троянівка)

сказати з того світу [ска'зали з того с'віту] 'сновидіння' (Великий Курінь)

спішити як на той світ [сп'ішит' на тої с'віт] 'дуже поспішати у нагальній справі' (Іваничі)

шлятися як дим по світі [ш'л'айеіц':а йак дим по с'віті] див. **ДИМ**

як з того світу [йак з ту'го с'віту] 'втомитися' (Нова Руда)

як на світ народитися [йак на с'віт наро'дивс'а] 1) 'людина, якій постійно щастить' (Цумань) || [знов на с'віт наро'дилас'а] 2) 'полегшення після якогось хвилювання' (Брани)

СВІТИТИСЯ

аж світиться [аш с'вітиц':а] 'про щасливу людину' (Доросині)

дурна аж світишся [дур'на аш с'вітис':а] 'про нерозумну людину' (Зубильне)

молодий аж світиться [мулу'дй аш с'вітиц':а] 'про молодого вродливого хлопця' (Велика Осниця)

худий аж світиться [ху'дей аш с'вітиц':а] 'про худу людину' (Любешівська Воля)

СВІТЛИЦЯ

як гарга молодиця, там ясна світлиця [як гар'га моло'диц'а / там йасна с'віт'лиц'а] див. **ГАРГА**

СВІТЛО

не тільки того світла, що у вікні, а за вікном ще більше [не ¹тико ¹того с¹в¹ітла / шо є вокн¹і / а за вокном ше ¹б¹і¹л¹ше] 'про більші перспективи' (Сокіл)

розум як світло [розум йак с¹в¹ітло] див. **РОЗУМ**

СВІЧКА

дати свічку в руки [дати с¹в¹ічку в ¹руки] 'померти' (Полапи)

догоріла свічка до полички [дого¹р¹іла с¹в¹ічка до по¹лички] 'т. с.' (Луцьк)

заплутатися в гарбузинні і вмерти без свічки [за¹п¹лу¹тавс¹а є гарбу¹зен¹:і і вмер биз с¹в¹ічки] див. **ГАРБУЗИННЯ**

і пану Богу свічка, і дияволу угарок [і ¹пану ¹Богу с¹в¹ічка / і дий¹аволу у¹гарек] див. **ПАН**

ніде свічку не поставить, а тільки звалить [ни¹іде с¹в¹ічку не по¹ста¹в¹ит¹ / а ¹тико з¹валит¹] 'про невдах, непутящих' (Сокіл)

світити лисиною як свічкою [с¹в¹іте лиси¹но¹ю йак с¹в¹ічко¹ю] див. **ЛИСИНА**

свічка догорає [с¹в¹ічка дого¹ра¹є] 'передчуття смерті' (Калинівка)

хоч ліпи як свічку [хоч ли¹пе йек с¹в¹ічку] 'надмірна людська доброта' (Бірки)

хоч свічки ліпи [хоч с¹в¹ічки л¹іпи] 1) 'про добру вдачу' (Микове) || [хоч с¹в¹ічки л¹іпи] 2) 'надмірна людська доброта' (Топільне)

ще ни один п'яний свічки в церкві ни поставив [ше ни о¹дин ¹п¹яний с¹в¹ічки в ¹церк¹ві ни по¹ста¹ви¹ў] див. **П'ЯНИЙ**

СВЯТА

свята святих [с¹в¹а¹та с¹в¹а¹тих] 'про терплячу людину' (Великий Курінь)

СВЯТИЙ

голий як турецький святий [го¹лий йак ту¹ре¹ц¹ьк¹ий с¹в¹а¹ти¹] див. **ГОЛИЙ**

нехай святий Йосип на добре переносить [ни¹ха¹й с¹в¹а¹ти¹й ¹Йо¹сип на ¹добре пере¹но¹сит¹] 'погані сни' (Липне)

хоч святих винось [хоч с¹в¹а¹тих ви¹нос¹] 'про неакуратну людину' (Полиці)

як святий [би с¹в¹а¹ти¹] 'не вживати алкогольних напоїв' (Бір)

СВЯТО

багатому і в будень свято, а вбогому і на Паску піст [ба¹гато¹му і є ¹буден¹ с¹в¹а¹то / а в¹бого¹му і на ¹Паску п¹іст] 'про соціальний рівень' (Луцьк)

настали свята [нас¹та¹ли с¹в¹а¹та] 'період менструації' (Гірка Полонка)

СВЯТОСТЬ

сама святость [са¹ма с¹в¹а¹то¹с¹т¹] 'надмірна людська доброта' (Смолярі)

СЕ

ні те, ні се [н¹і те / н¹і се] див. **ТЕ**

СЕЛЕЗЕНЬ

гарний як селезень [гарни́й йак 'селезен'] 'про молодого вродливого хлопця' (Любешівська Воля)

молодий як селезень [молоди́й йак 'селезен'] 'т. с.' (Маневичі)

СЕВКА⁴⁶⁵

що вродить нивка – не заробить Сєвка [шо в'родет' 'невка // ни за'робет' 'С'елка] див. НИВКА

СЕЛО

бабнік на все село [бабн'ік на все село] див. БАБНІК

бігати як жидівська корова по селі [б'ігає йак жи'д'івс'ка ку'рова по сел'і] див. КОРОВА

бігати як сучка по селі [б'ігає йак 'сучка по сел'і] див. СУЧКА

в нашому селі – одні Василі [в нашому сел'і // од'ні Васи'л'і] 'образно, про щось однакове, подібне' (Торговище)

діду, хутшій – село горить! Хай горить – піду в друге [д'іду / хут'ш'ій // село гу'рит' / хаї го'рит' // н'іду в друге] див. ДІД

знає кума – знає пів села [знає ку'ма // знає п'ів сел'а] див. КУМА

кума кумі і пішло по селі [ку'ма ку'м'і і п'ішло по сел'і] див. КУМА

наше помело по селі рознесло [наше помело по сел'і рознесло] див. ПОМЕЛО

не до села, не до лісу [ни до сел'а / ни до л'іса] 'ні до чого не годиться' (Полапи)

нема поля без бульби, а села без курви [ни'ма 'пол'а биз 'бул'би / а сел'а биз 'курви] див. ПОЛЕ

рознесла як сорока по селі [рознесла йак со'рока по сел'у] див. СОРОКА

розуманчик на ціле село [розуманчик на ц'іле село] див. РОЗУМАНЧИК

село гуде [сел'о гу'де] 'про плітку, яка дуже швидко поширилася' (Микове)

село над річкою, телефон на грушці [сел'о над 'р'ічкою / теле'фон на 'грушці] 'безлад у всьому' (Видранка)

синок – скільки в селі свинок: була одна і та здохла [си'нок // 'к'іл'ко в сел'і сви'нок // була йід'на і та здохла] див. СИНОК

шалава на все село [шал'ава на все село] див. ШАЛАВА

якби не ті Василі, то не було б дітей на селі [йак'би не т'і Васи'л'і / то не було б д'ітей на сел'і] див. ДІТИ

СЕРЕДА

іти як із середи на п'ятницю [іде йак сир'іда на п'ятниц'у] (Гірники) || [іде йак із середи на п'ятниц'у] (Любешів) || [йіде йак сир'іда на п'ятниц'у] 'повільно пересуватися' (Клубочин)

надутися як середа на п'ятницю [на'дувс'а йак сер'іда на п'ятниц'у] 'про ображену людину' (Синове)

повзти як із середи на п'ятницю [пов'зе йак сер'іда на п'ятниц'у] 'повільно пересуватися' (Броди)

⁴⁶⁵ СЕВКА, ССВКА – чоловіче ім'я Всеволод

скривитися як середа на п'ятницю [скри'вивс'а йак сере'да на п'йатниц'у] 'про ображену людину' (Ворончин)
як із середи на п'ятницю [йак із сере'ди на п'йатниц'у] 'повільно пересуватися' (Любешів, Мар'янівка)

СЕРПАНТИН

серпантином іти [с'ірпи'нт'іном і'де] 'хода п'яної людини' (Гута)

СЕРПОМ

руки серпом [рук'і сер'пом] див. **РУКИ**

серпом по яйцях [сер'пом по 'йайц'ах] 1) 'дуже різко; причинити біль' (Клубочин); 2) 'раптово отримати відмову' (Полапи)

СЕРУН⁴⁶⁶

вдітися як серун на Великдень [вд'ілас'а йак серун на Вели'гден'] 'про неохайно вдягнуену, брудну дівчину/жінку' (Забара)

СЕРЦЕ

болів живіт, болить серце [бу'л'ів жи'вут / бу'лит' |серце] див. **ЖИВІТ**

гадюка коло серця [га'д'ука все 'коло 'серц'а] див. **ГАДЮКА**

дівка коси розчісує, а в парубків серце мліє [д'і'фка 'коси росч'ісує / а в паруп'к'ів 'серце м'л'іє] див. **ДІВКА**

добра, що хоч до серця приложи [добра / шо хоч ду 'серц'а прило'жи] 'надмірна людська доброта' (Бережки)

з очей і серця [з о'ч'е'ї і 'серц'а] див. **ОЧІ**

за копійку від серця відірвати боїться [за ко'п'ійку в'ід 'серц'а в'ід'ір'вати бо'йц'а] див. **КОПІЙКА**

золоте серце мати [золо'те 'серце 'має] 'надмірна людська доброта' (Підлозці)

кам'яне серце [ка'м'яне 'серце] 'про злу, принципову людину' (Млинів)

копійку від серця відірвати боїться [ко'п'ійку в'ід 'серц'а в'ід'ір'вати бо'йц'а] див. **КОПІЙКА**

луснути з серця [луснути з 'серц'а] 'бути дуже сердитим' (зі злості) (Луцьк)

малі діти їдять хліб, а великі серце [ма'ли і'д'ити йі'д'ут' хл'іб / а велик'і 'серце] || [ма'л'і і'д'ити йі'д'ат' хл'іб / а велик'і 'серце] див. **ДІТИ**

мати Бога в серці [ма'є 'Бога в 'серци] див. **БОГ**

носити під серцем [носи'т' ма'л'а п'ід 'серцем] 'про жінку, яка очікує дитину' (Мала-Тур'я)

під одним серцем лежати [п'ід 'йід'ним 'серцем ли'жали] 'про дітей' (Клубочин)

під серцем стукнуло [п'ід 'серцем с'тукнуло] 'про вагітну жінку' (Полиці)

серце в обшори не пішло [серце в обшори не п'іш'ло] 'не злякатися' (Луцьк)

серце в п'ятках [серце в 'п'ятках] 'злякатися' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Рудники, Осівці, Грабовець, Мала Глуша, Озерці, Довговоля, Собіщиці, Любешівська Воля, Доросині, Яворів, Бірки, Седлище, Городині, Клубочин)

⁴⁶⁶ СЕРУН – грязнуля, неряха

серце в п'ятки втекло [серце в п'ятк'і вт'ікло] (Русів, Торговиця) || [сарца в п'їетке пуш'ло] 'про лякливую особу' (Височне)
серце вискочить [серце |вискуч'іт'] 'т. с.' (Бихів)
серце вискочить з грудей [серце |зара |вескочет' згрудеї] 'т. с.' (Полапи)
серце з перцем [серце зє |перцем] 'про сердиту людину' (Боровичі)
серце не камінь [серце не |кам'ін'] 'про чесну людину' (Млинів)
серце співає [серце с'п'ївайє] 'про радісну людину' (Рівне)
твоє словечко коле сердечко [твоїє сло|вечко |коле сер|дечко] див. **СЛОВО**
холоне серце [холоне |серце] 'про лякливую дівчину/жінку' (Брани)
як камінь з серця [йак |кам'ін' зє |серц'а] див. **КАМІНЬ**
як мати б'є, то щастя є, а батько дьорне, то за серце візьме [йак |мати бїє / то |щаст'а йє / а |бат'ко |д'орне / то за |серце |воз'ме] див. **МАТИ**

СЕСТРА

брат любить сестру багату [брат |л'убит' сест|ру ба|гату] див. **БРАТ**
брат собі рад, а сестра собі несла [брат со|б'і рад / а сест|ра со|б'і не|сла] || [брат со|б'і рад / а сест|ра со|б'і не|сла] || [брат су|б'і рат / а сест|ра су|б'і понис|ла] див. **БРАТ**
приїхала сестра із Червонограда [при|їхала сест|ра зє Червоно|града] 'період менструації' (Губин)
сестра в армії [сест|ра в |арм'її] 'про розумово відсталого чоловіка' (Смідин)
сестра милосердя [сест|ра мило|серд'а] 1) 'про щедру людину' (Велика Осниця) || [сест|ра мило|серд'а] 2) 'про жінку легкої поведінки' [Арк'2005, с. 81]
як брат і сестра / подібні як брат з сестрою [йак брат і сест|ра] || [по|добни йак брат зє сест|рою] || [йак брат зє сест|рою] || [йак брат і сест|ра] див. **БРАТ**
як з молодшої сестри [йак му|лидшої сест|ри] 'щось малого розміру' (Підманове)

С

СЕМЕЧКИ⁴⁶⁷

перебирати як семечки лускати [переби|райє йак |с'ем'ечки |лускайє] 'про перебірливу дівчину' (Новосілки)
зуби як семочки [зуби йак |с'емучк'і] див. **ЗУБИ**

СИВИНА

сивина в голову – біс в ребро [сивина в|голову // б'іс в|ребро] 'зраджувати в поважному віці' (Григоровичі)

СИВОЯЙ

старий сивояй [ста|риї сиво|їай] 'про неодруженого чоловіка' (Загаї)

СИДІТИ

сидіти сидьма [сид'ма си|дит'] 'дуже лінивий' (Велика Осниця)

⁴⁶⁷ СЕМЕЧКИ – соняшникове насіння

СИДОР⁴⁶⁸

піти до Сидора [п'ішоу до Сидора] 'померти' (Хобултова)

СИЛА

була сила, як мати носила [була сила / як мати носила] 'втрата сили' (Ворончин, Полапи)

була сила, як мати носила, а як перестала, то й сили не стало [була сила / як мати носила / а як перестала тої сили ни стало] 'т. с.' (Полапи)

в розквіті сил [самі в росцвіті сели] (Височне) || [в росквіт'і сил] 'про молодого вродливого хлопця' (Липляни, Кримне)

виробити силу [виробив силу] 'втрата сили через непосильну працю' (Машів)

Господь забрав розум, забрав і силу [Господ' забрав розум / забрав і силу] див. ГОСПОДЬ

дай, Боже, силу [даї Боже силу] див. БОГ

робота забрала силу [рубота забрала силу] див. РОБОТА

сила в дітях осталася [сила в діт'ах осталас'а] 'втрата сили' (Воєгоща)

сила в землю пішла [сила в земл'у пушла] 'т. с.' (Нова Руда)

сила в колгоспі осталася [сила в колгосп'і осталас'а] 'втрата сили через непосильну працю' (Синове)

сила відійшла [сила в'ідійшла] 'втрата сили' (Гірники)

сила оставила [сила уставила] 'т. с.' (Калинівка)

сила посивіла [сила поси'віла] 'т. с.' (Любешів)

старший меншого кусає, ще й б'є, бо сила є [старшій меншого ку'сайє / ше й б'є / бо сила йє] 'бути сильнішим' (Полапи)

у п'яного сили мало [у п'яного сили мало] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Плоска)

чорт сили взяв [чорт сили вз'ав] див. ЧОРТ

СИН

в дочки витріщи очі, а з сином ділися і на піч дивися [в дочк'є витр'ішч'ючк'є / а з сином ді'ілис'а і на піч дивис'а] див. ДОЧКА

свекруха мила, бо сина вродила [свик'руха мила / бо сина вродила] див. СВЕКРУХА

скурвий син [с'курвій син] 'про невірного чоловіка' (Журавники)

сукин син [сукин син] 'злий, підлий чоловік' (Воєгоща)

СИНИЦЯ

сениця море запалила [сениц'а море запалела] 'бути сильним' (Полапи)

СИНІЙ

бідний аж синій [б'ідний аш син'ій] див. БІДНИЙ

скупий аж синій [ску'пий аш син'ій] див. СКУПИЙ

⁴⁶⁸ СИДОР, СИДІР – колись біля кладовища була хата діда Сидора

СИНОК

мамин синочок [ма'мин си'ночок] 'про сором'язливого хлопця' (Постійне, Точевики, Підлозці)

синок – скільки в селі свинок: була одна і та здохла [си'нок // 'к'іл'ко є си'єл'і сви'єнок // була йід'на і та здохла] 'про дівчат легкої поведінки' (Полапи)

СИНЯ

аж синя [аш 'син'а] 'про п'яницю' (Загаї)

СИНЯК

синьки-синьками [син'к'і-|син'ками] 'про чоловіка-п'яницю' (Клубочин)

спитися на синяка [с'пивс'а на син'ака] 'зовнішній вигляд особи, яка постійно вживає алкоголь' (Звиняче)

сплошний синяк [сплош'ний си'н'ак] 'т. с.' (Чаруків)

як синяк [йак син'ак'є] 'т. с.' (Мирне)

СИР

жити як сир в маслі [жи'ве йак сир у 'масл'і] 'про багату людину' (Колодії)

качатися як сир в маслі [ка'чайец':а йак сир є 'масл'і] 'людина, якій постійно щастить' (Доросині)

купатися як сир в маслі [ку'пайец':а йак сир у 'масл'і] 'про багату людину' (Маневичі)

сиру наїстися [сиру на'й'івс'а] 'сміятися без причини' (Горохів)

сміятися як дурний до сиру [с'м'і'йец':а йак дур'ній до 'сера] || [см'і'йец':а йак дур'ній ду'сира] див. **ДУРНИЙ**

як сир в маслі [йак сир є 'масл'і] (Підгайці, Бужани) || [йак сир у 'масл'і] 'людина, якій постійно щастить' (Здолбунів)

як сир в маслі кататися [йак сир є 'масл'і ка'тайец':а] 'про багату людину' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

як сир в маслі купатися [йак сир у 'масл'і ку'пайец':а] 'жити в достатку' (Здолбунів)

С

СИРОТА

бідна сирітка [б'ідна йак си'ротка] 'про бідну особу' (Юрово)

бідний як казанська сирота [б'ідний йак ка'зан'с'ка сиро'та] 'т. с.' (Карпилівка)

коли сироті женитися, то день малий [ко'ли сиро'т'і жи'нитис'а / то ден' ма'лий] 'про нещасливу людину' (Воєгоща, Шменьки)

як сироті женитися, то й ніч мала [йак сиро'т'і же'нитис'а / то й ніч ма'ла] 'т. с.' (Борохів)

СИТО

гівно ріденьке через ситечко пити [гав'но р'іден'ке 'через 'ситечко то'б'і 'пити] див. **ГІВНО**

нове ситечко на кілочку [но'ве 'ситечко на к'ілочку] (Троянівка, Велика Осниця) || [но'ве 'сито на к'ілочку] (Холопичі, Мирне, Загаї, Карпилівка) ||

[но'ве 'сиц:е на к'іл'ку] (Собіщиці) || [но'ве 'сиц:е на к'іл'лочку] 'про молоду невістку або зятя' (Шменьки, Здолбунів)
нове сито на кілочку, а потім під лавкою [но'ве 'сито на к'іл'лочку / а 'потім п'ід 'лаўкойу] 'про невістку' (Хобултова)

СИЧ

брови як в сича [б'рови йак в си'ча] || [б'рови йак в си'ча] див. **БРОВИ**
злий як сич [злий йак сич] 'про сердиту людину' (Седлище)
надиманий як сич [на'диманий йак сич] 'т. с.' (Довговоля)
надутися як сич [на'дута йак сич] 1) 'про сердиту жінку' (Воєгоща) || [на'дувс'а йак сич] 2) 'про ображену людину' (Нова Руда)
сердита як сич [сер'дита йак сич] 'про сердиту людину' (Годомичі, Липне)

СІДАЛО⁴⁶⁹

бігати як курка до сідала [б'ігайе йак 'курка ду'с'ідала] див. **КУРКА**
сидіти як півень на сідалку [си'дит' йак 'п'івен' на 'с'ідалку] див. **ПІВЕНЬ**

СІДАТИ

високо літати та низько сідати [ви'соко л'ітайе та 'низ'ко с'ідайе] див. **ЛІТАТИ**

СІК

в самому соку [во'ни в 'самом 'соку] 'молода вродлива дівчина' (Гать)
жінка в соку [ж'інка в со'ку] див. **ЖІНКА**
як соки вижали [йак 'соки 'вижали] 'втомитися' (Острівок)

СІЛЬ

біля матері і сіль цукром здається [б'іл'а 'матер'і і с'іл' 'цукром зда'йец'а] див. **МАТИ**
в Крим по сіль [в Крим по с'іл'] 'піти і довго не повертатися' (Лище) || [в Крим по с'іл'] див. **КРИМ**
хліб, сіль з водою, аби милий з тобою [хл'іб / с'іл' з во'дойу / аби 'милий з то'бойу] див. **ХЛІБ**
хліб, сіль, вода – нема голода [хл'іб, сіл', во'да // ни'ма голо'да] див. **ХЛІБ**

СІМ'Я

американська сім'я Санта Барбара: я собі, ти собі [амери'кан'с'ка с'ім'йа 'Санта 'Барбара // йа с'е'б'е / ти с'е'б'е] 'жадібний' (Луцьк)
кайдашева сім'я [кай'да'шева с'ім'йа] 'погані сімейні стосунки між подружжям' (Лобачівка)
чужа сім'я – то темний ліс [чу'жа с'ім'йа // то 'темний л'іс] 'нерозголошення про сімейне життя' (Клубочин)

⁴⁶⁹ СІДАЛО – перекладина, жердина у пташнику чи в клітці, на яку сідають на ніч кури або індик

СІМ'Я⁴⁷⁰

яке сім'я – таке тім'я [йаке |с'імйе // таке |т'імйе] 'про нерозумного' (Полапи)

СІНО

гарний як сіно в годину [гарній йак |с'іно в годину] 'про красиву людину' (Зубильне)

гергоче наче сіна хоче [г'ергоче |наче |с'іна |хоче] 'сміятися' (Карпилівка)

собака на сіні лежить: сам не їсть і другим не дає [собака на |с'ін'і лежить' // сам не їсть і другим не дає] див. **СОБАКА**

собакам сіно косити [собакам |с'іно косити] див. **СОБАКИ**

стіжок сіна [с'т'іжок |с'іна] див. **СТІЖОК**

що хіхочеш – сіна хочеш [шо хе|хочеш // |с'іна |хочеш] 'сміятися' (Лище)

СІНОВАЛ

бути на сіновалі [бути на |с'іно|вал'і] 'бути в інтимних стосунках з дівчиною' (Доросині)

СІНИ⁴⁷¹

вода по вінця – урожай у сінцях [вода по |в'ін'ця // урожай у |с'ін'ц'ях] див. **ВОДА**

СІРКО

брехати як Сірко на вітер [бреше йак |С'ір'ко на |в'ітер] 'обманювати, говорити неправду' (Млинів)

СІРНИК

запальна як сірник [вс|пихчива йак |с'іп'ічка] 'про сердиту жінку' (Кримне)

ноги як сірники [ног'і йак |с'іп'ічк'і] див. **НОГИ**

підпали сірника – загориться [п'ідпали |с'іп'ічку // заго|риц':а] 'про сердиту жінку' (Володимир-Волинський, Острівок)

хоч сірника зітри [хоч |с'ірни|ка зот'ри] 'т. с.' (Калинівка)

худа як сірник [ху|да йак |с'іп'іник] 'про худу людину' (Мар'янівка)

СІСТИ

напхатися, що сісти не можна [нап|хавс'а / шо |с'істи ни |можна] див. **НАПХАТИСЯ**

СІТКА

по сітці плестися [пли|ве / по |с'ец':і пле|тец':а] 'про ходу п'яної особи' (Турійськ)

по сітці сунутися [пу|с'ец':і |суниц':а] 'т. с.' (Клубочин)

⁴⁷⁰ СІМ'Я – насіння

⁴⁷¹ СІНИ – нежила частина селянських хат і невеликих міських будинків, яка з'єднує жиле приміщення з ганком, рундуком або ділить хату, будинок на дві половини

СІЧКА⁴⁷²

помочник – в січку срати [пoмoчн'ік ʋc'ічку c'рати] див. **ПОМОЧНИК**
хазяїн: в січку срати, в соломі спати [хaз'айін // ʋc'ічку c'рати / ʋcoлoм'і c'пaти] див. **ХАЗЯЇН**

СІЧКАРНЯ⁴⁷³

сікти як січкаря [c'ічe йaк c'іч'кaрн'а] 1) 'зла жінка' (Клубочин); 2) 'балакуча жінка, базіка' (Воєгоща)

СКАЖЕННІ

працювати як скажені [пpaц'у'вaли йaк cкa'жeн'і] 'тяжко працювати, втомитися' (Підлозці)
як скаженні [йaк cкa'жeн':і] 'т. с.' (Маневичі)

СКАЗИТИСЯ

як сказитися [йaк cкa'зилac'а] 'про сердиту людину' (Звиняче)

СКАЛА

як скала [йaк cкa'лa] 'висока дівчина/жінка' (Брани)

СКРИПКА

як скрипочка рухатися [йaк cк'pипoчка 'pухaйeц':a] 'дуже швидко рухатися' (Рівне)

СКРОМНА

скромна як ото чужа [cк'pомнa йaк o'тo чy'жa] 'засоромитися' (Дюксин)

СКВОЗНЯКИ⁴⁷⁴

в карманах сквозняки [ʋкaрмa'нax cквoз'н'aки] див. **КАРМАНИ**

СКЕЛЕТ

суха як скилет [cy'xа йaк cк'іл'eт] 'про худу людину' (Золочівка)
худа як скелет [хy'дa йaк cк'e'лeт] (Сошичне) || [хy'дa йaк cк'іл'eт] 'т. с.' (Велика Осниця)
як скелет [йaк cк'іл'eт] (Борове, Городині, Холопичі) || [йaк cкe'лeт] 'т. с.' (Рудники)

СКЕЛЯ

непорушний як скеля [нeпy'рушн'ий йaк c'кeл'а] 'про спокійну людину' (Мала-Тур'я)
спокійна як скеля [cпoк'ійнa йaк c'кeл'а] 'т. с.' (Воєгоща)
як скеля [йaк c'кeл'а] 1) 'про спокійну людину' (Ощів) || [йaк c'кeл'а] 2) 'про людину низького зросту' (Яревище)

⁴⁷² СІЧКА – дрібно нарізана солома або дрібно нарізане сіно, що йдуть на годівлю худобі

⁴⁷³ СІЧКАРНЯ – пристрій, механізм, призначений для різання соломи, сіна і т. ін

⁴⁷⁴ СКВОЗНЯКИ – протяги

СКИБКА⁴⁷⁵

риба – хиба, аби хліба скиба [лриба // хлиба / аби хл'іба с'киба] див. **РИБА**
суха як скибка [су'ха йек с'кебка] 'про худу людину' (Бірки)
така добра, хоч на скибку маж [та'ка 'добра хоч на с'кибку маж] 'надмірна людська доброта' (Вітковичі)
худа як скибка [ху'да йак с'к'інка] (Бихів, Троянівка) || [йак с'к'інка] 'про худу людину' [Арк'2003, с. 122]

СКИДКИ

як скидки одрізала [йак с'кидки одр'ізала] 'про невістку' (Хобултова)

СКИПИДАР⁴⁷⁶

бігати як п'яти скипідаром намазали [б'ігайе йак п'яти скип'ідаром на\мазали] див. **П'ЯТИ**

СКИК

завестися як до скоку [завелас'а йак до с'коку] 'активізуватися' (Полапи)

СКЛЕП⁴⁷⁷

бігати як жид по порожньому склепі [б'ігайе йак жид по порожн'ому ск'леп'і] див. **ЖИД**

СКЛО

прозора як скло [про\зора йак скло] 'про чесну людину' (Турійськ)
тверезий як скло [тве\резій йак ст'ікло] 'не вживати алкогольних напоїв' (Гірка Полонка)

СКЛЯНКА

в хаті як у склянці [в\хат'і йаку скл'ан'ц'і] || [в\хат'і йак в скл'аноч'і] див. **ХАТА**
чисто як в склянці [чисто в\хат'і йак в скл'ан'ц'і] див. **ХАТА**
як в склянці [йак в скл'ан'ц'і] 'чисто в оселі' (Маневичі)
як скляночка [йак шкл'аночка] 1) 'про акуратну жінку'; 2) 'охайність і порядок в оселі' (Холопичі)

СКОПЕЦЬ

хлопець – золотий скопець [х\лопец' // золо\тій с'копец'] див. **ХЛОПЕЦЬ**

СКОРОХОД⁴⁷⁸

в сандалях-скороходах [в сан\дал'ах-скоро\ходах] див. **САНДАЛІ**

⁴⁷⁵ СКИБА – відрізаний ножем великий плоский шматок чого-небудь їстівного

⁴⁷⁶ СКИПИДАР – безбарвна або жовтувата рідина з їдким запахом, яку добувають перегонкою смоли хвойних дерев і використовують у медицині, лакофарбовому виробництві та ін.

⁴⁷⁷ СКЛЕП – закрите підземне приміщення, у якому зберігаються труни з померлими

⁴⁷⁸ СКОРОХОД – той, хто швидко ходить; чарівні чоботи, які швидко переносять на велику відстань того, хто їх взуває

скороход, машиною не доженеш [ско̀роход /\xоде / шо ма\шино́у ни ду́жи\неш] 'швидка хода' (Бережки)
ходить як скороход [\xодит' \йак ско̀роход] 'т. с.' (Межисить)

СКОТИНА

матюкатися як остання скотина [ма\т'укайец':а \йак ос\тан':а ско\тина] 'вживати нецензурну лексику' (Довговоля)

скотина вищої марки [ску\тина \вишчо́й \марк'і] 'про недобру підлу людину' (Підманове)

цап – не скотина, зять – не людина [\цап // не\ско\тина / з'ат' // не\л'у\дина] див. ЦАП

як скотина [\йак ско\тина] 'бути дуже голодним' (Гірка Полонка)

СКОЦЮРБИТИСЯ⁴⁷⁹

вже скоцюрбився [вже ско\ц'урбивс'а] 'померти' (Дюксин)

СКУКА

вмерти від скуки [в\мерти от\с\кук'і] 'сумувати, нудитися' (Собіщиці)

криві руки не для скуки [кри\в'і \руки не дл'а\с\куки] див. РУКИ

СКУП

скуп – для себе не глуп [скуп // д'л'а \себе ни глуп] 'скупість' (Гута-Боровенська)

хто скуп, то не глуп [хто скуп / тої ни глуп] 'т. с.' (Мирне, Бір)

СКУПА

скупа така, що не позичить п'ятака [ску\па та\ка / шо ни по\зичит' п'ята\ка] 'про скупу людину' (Мощена)

скупізна, що гівно з-під себе з'їла б [ску\п'ізна / шо гум\но с-пуд \себе з\їла б] 'т. с.' (Клубочин)

СКУПИЙ

скупий аж вовком вий [ску\пий аш \воўком виї] 'про жадібну людину' (Машів)

скупий аж синій [ску\пий аш \син'ії] 'т. с.' (Колодії)

скупий два рази платить [ску\пий два \рази п'латит'] (Карпилівка, Велика Осниця) || [ску\пий д'в'іч'і п'латит'] (Бужани) || [ску\пий два \рази п'лате] 'т. с.' (Воєгоща)

скупий не глупий [с\купеї ни г\лупеї] (Милятин) || [с\купий ни г\лупий] 'т. с.' (Звиняче)

скупий платить вдвічі [ску\пий п'латит' д'в'іч'і] 'т. с.' (Ощів, Млинів)

хто скупий, той не дурний [хто ску\пий / тої не дур\ний] 'т. с.' (Гірка Полонка, Підлозці, Колодії, Млинів, Кукли, Куснище)

як жадний, то скупий, як скупий, то задрісний [\йак \жадний / то ску\пий / \йак ску\пий / то задр'осний] див. ЖАДНИЙ

⁴⁷⁹ СКОЦЮРБИТИСЯ – згинатися, ставати дуже зігнутим, скривленим (про людину, частини її тіла)

СЛАВА

красива жінка – чоловікові слава [красива жінка // чоловікові слава]
див. ЖІНКА

як не таке, то сяке, а все не слава Богу (Господу) [йак ни таке / то с'яке / а все ни слава Богу (Госпуд'і)] 'передчуття смерті' (Холопичі)

СЛИВА

дріботіти так, як в сливочках знестися хоче [др'іботит' так / йак в сливочках знес'тис'я хоче] 'швидка хода' (Смідин)

ніс як сливка [нис йак с'левка] див. НІС

пересохша слива [пересохша слива] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Ясенівка)

синій як сливка [син'ій йак с'ливка] (Милуші) || [син':е йак с'ливка] (Осова)
'про чоловіка-п'яницю' (Чаруків)

як сливка в гівно [йак с'ливка в гумно] 'недоречно сказане' (Полапи)

СЛИМАК

лізти як слимак [л'ізе йак слимак] 'повільно рухатися' (Вільхівка)

повзти як слимак [повізе йак слимак] 'т. с.' (Переспа)

СЛИНА

аж слина з рота скаче [аж слена з рота с'каче] 'про голосного, крикливого чоловіка' (Милятин)

заплакати як слину сплюнути [заплакати би слину п'лунути] 'про плаксиву людину' (Борове)

пропасти як слина [пропала йак слена] 'втрата сили' (Милятин)

шепіти як на утюгові слина [шипит' йак на утюгове с'лун'а] див. УТЮГ

СЛІВЦЕ

ні лица, ні слівця [ні лица / ні с'л'івца] див. ЛИЦЕ

СЛІД

піти і сліди (за собою) забрати [п'ішов і с'л'іди за собов забрав] (Переспа) || [п'ішов і с'л'іди забрав] 'піти й довго не повертатися' (Ворончин)

слідом за дідом [с'л'ідом за д'ідом] 'померти' (Самоволя)

сліду не знати [і с'л'іду ни з'нати] 'швидко втікти' (Воєгоща)

СЛІПАК⁴⁸⁰

сліпаки залити [с'л'іпак'і залив] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Клубочин)

сліпе як сліпак [сл'іпе йак слипак] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Любешів)

СЛІПИ

залити сліпи [залив с'л'іпи] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Буяни)

очі як сліпи [вочи йак с'л'іпе] див. ОЧІ

⁴⁸⁰ СЛІПАКИ, СЛІПИ – 1) очі; 2) невеликий гризун, що живе під землею, має недорозвинені очі, сховані під шкірою, і зуби, пристосовані для риття землі; 3) людина, позбавлена зору

СЛПЕНЬ

сліпень напав [с'л'еп'ен' на'пав] 'щось не знаходити, довго шукати' (Забара)

СЛПЕЦЬ

як сліпець [йак с'л'і'пец'] 'про неодруженого чоловіка' (Звиняче)

СЛПІЙ

ніби сліпий лисого стриже [н'і'би сл'і'пий 'лісого стри'же] 'робити або бачити те, чого не знаєш' (Луцьк)

приглядатися як сліпий до дівки [пригл'а'дайец':а йак с'л'і'пий до'д'івки] 'про хлопця, який не може вибрати собі дівчину' (Милятин)

старе-сліпе [ста'ройе-с'л'і'пнойе] див. **СТАРЕ**

чого б сліпий плакав, аби стежку бачив [чо'го б сли'пий плакаў / а'би с'тешку 'бачиў] 'нарікання' (Сокіл)

СЛПОТА⁴⁸¹

куряча сліпота / сліпота куряча [курача сл'і'пота] (Бережці) || [слі'пота 'курача] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Луків)

СЛПОТИННЯ⁴⁸²

сліпе як сліпотиння [с'л'і'пе йак сли'п'тін':а] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Любешів)

СЛОВА

без матюка слова не сказати [биз мат'ука і слова ни с'каже] див. **МАТЮК**
від солодких слів буває гірко [от со'лодких сл'ів бу'вае 'гірко] 'не щирість' (Полапи)

від теплого слова лід розстає [от 'теплого слова л'ід рос:'тає] 'вміти ввічливо розмовляти, робити компліменти' (Полапи)

воли в'яжуть мотузками, а людей словами [воле 'в'язут' моту'сками / а л'удей сло'вами] див. **ВОЛИ**

два слова не зв'язати [два слова ни зв'язе] 'мовчати' (Острівок)

дурна як овечка – не скаже ні словечка [дур'на йак овечка // ни с'каже н'і сло'вечка] див. **ОВЕЧКА**

за словом в карман не полізе [за словом в кар'ман ни по'лізе] 'багато говорити' (Калинівка)

і слова не витягнути [і слова не 'вит'агнеш] 'про мовчазного чоловіка' (Жиричі)

міцний на слово [м'іц'ний на слово] 'говорити правду, дотримуватися свого слова' (Броди)

⁴⁸¹ СЛПОТА – 1) значне зниження зору у людини аж до його відсутності; 2) невміння помічати, розуміти те, що відбувається, правильно оцінювати події, явища

⁴⁸² СЛПОТИННЯ – те ж саме, що СЛПОТА

мовчати мов води в рот набрати, з нього слова і волом не витягнути [мов'чит' моу во'ди в рот наб'рау / з 'н'ого сло'ва і во'лом не ви'т'агнеш] див. **ВОДА**

не вибити слова як з козла вовни [ни |виб'єш сло'ва йак з куз'ла |вовни] 'про мовчазного чоловіка' (Липне)

сипати словами як горохом (обсипати) [сип'є сло'вами йак гу'рохом] (Русів) || [сип'є сло'вами йак го'рохом обси'пайє] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Береськ, Брани)

слова не видушити [сло'ва не |видушиш] 1) 'про сором'язливого хлопця' (Посників) || [сло'ва не |видушиш] 2) 'про мовчазну людину' (Поліське)

слова як горох з ступи [сло'ва йак го'рох зє с'тупи] 'базікати, влучно висловлюватися' (Полапи)

словом нікого не обідити [ни'коли сло'вом ни'кого ни об'їди'в] 'надмірна людська доброта' (Бережці)

сто слів у хвилину [сто сл'ів в м'їнуту] 'багато і швидко говорити' (Воєгоща)

така як труба – навіть слова не витягнути [та'ка йак тру'ба // |нав'їт' сло'ва ни |вит'агнеш] див. **ТРУБА**

твоє словечко коле сердечко [тво'їє сло'вечко |коле сер'дечко] 'образити' (Полапи)

твої слова, то все вода [тво'її сло'ва / то все во'да] 'говорити і не виконувати обіцяного, обманювати' (Полапи)

хазяїн свого слова [ха'з'айїн с'вого сло'ва] див. **ХАЗЯЇН**

шабля раниць голову, а слово – душу [шабл'а |ранит' |голову / а сло'во // |душу] див. **ШАБЛЯ**

що не слово, то матюк [шо не сло'во / то ма'т'ук] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки) || [шо сло'во / то ма'т'ук] 'вживати нецензурну лексику' (Холопичі)

язик – помело, а слова – ракета [йа'зек // пом'єло / а сло'ва // ра'к'єта] див. **ЯЗИК**

СЛОН

впертий як слон [в'пертиї йак слон] || [в'перте йак слон] (Звиняче, Коршів, Олександрія, Дюксин, Корчин, Милуші) || [в'перта йак слон] (Буяни, Луків, Милятин) || [в'перти йак слон] 'про вперту людину' (Клубочин)

вуха як у слона [ву'ха йак у сло'на] || [ву'ши йек в слу'на] див. **ВУХА**

глухані як в слона [гу'хан'ї йак в сло'на] див. **ГЛУХАНІ**

довольна як слон [до'вол'на йак слон] (Полиці) || [до'вол'на би слон] (Бір) || [до'вол'ниї йак слон] 'радіти' (Вітковичі, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

довольний як слон мухою [до'вол'ниї йак слон |мухойу] 'радіти дрібничкам' (Шменьки)

здорова як слон [здо'рова йак слон] (Вільхівка) || [здо'ровиї йак слон] 'про повну людину' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

з'їв би слона [з'їв би сло'на] 'бути дуже голодним' (Гайове)

лапа як в слона [ла'па йек в слу'на] || [ла'пи йак в слу'на] див. **ЛАПА**

наїстися як слон [най'їлас' йак слон] 'переїсти' (Вільхівка)

нога як в слона [но'га йак в сло'на] || [ног'є йак у сло'на] див. **НОГА**

працювати як слон [*прац'увала йак слон*] 'тяжко працювати, втомитися' (Зарічне)

радий як слон [*радиї йак слон*] 'про радісного чоловіка' (Колки, Любешів, Привітне)

світитися як слон [*с'віт'ица йак слон*] 'т. с.' (Холоневиці)

слона з'їв би [*сло'на зів би*] (Турійськ) || [*зйів би сло'на*] 'бути дуже голодним' (Карпилівка)

спати як слон [*спит йак слон*] 'міцний сон' (Воєгоща)

ходити як слониха [*ходить' йак сло'ниха*] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Словатичі)

хропти як слон [*хру'пе йак слон*] 'хропіти' (Воєгоща)

як слон [*йак слон*] 1) 'задоволена людина' (Рудники) || [*йак слон'*] 2) 'по ліниву людину' (Корчин) || [*йак слон*] 3) 'про радісного чоловіка' (Бихів, Звиняче)

СЛУЖБА

прибратися як піп на службу [*прибравс'а йак п'іп на с'службу*] див. ПП

СЛУХАТИ

смердить слухати [*смир'дит' с'слухати*] див. СМЕРДИТЬ

СЛЬОЗА

біжить як сльоза [*б'їжит' йак сл'оза*] 'процес самогоноваріння' (Смідин, Синове)

крокодилові сльози пускати [*кроко'дилове сл'озе пус'кайе*] 'обманні сльози' (Любешівська Воля)

крокодилячі сльози [*кроко'д'іл'ач'і сл'ози*] 'т. с.' (Рудники, Острівок, Володимир-Волинський)

наковтатися сліз [*наков'тавс'а сл'із*] 'плакати' (Рівне)

сльзьми моря не наповнити [*сл'оз'ми мор'а ни наповниш*] 'т. с.' (Полапи)

сльози як бубен летять [*сл'ози йак бубен ли'т'ат'*] 'т. с.' (Полапи)

сльози як дощ восени [*сл'ози йак дощ восе'ни*] 'голосно плакати' (Смолярі Старовиж.)

так плакати, що сльози по сраці текли [*так п'лакала / шо сл'ози по с'рац'і тик'ли*] 'показувати нещире страждання' (Полапи)

СМАЖНО

нудно мені, смажно мені [*нудно ми'н'і / с'мажно ми'н'і*] див. НУДНО

СМАК

мати смак [*майе смак*] 'про акуратну дівчину' (Мала Глуша)

СМАЛЕЦЬ

хоч смалець топи [*хоч с'малец' то'пи*] 'про повну жінку' (Холопичі)

СМЕРДИТЬ

смердить слухати [*смир'дит' с'слухати*] 'говорити нісенітницю' (Клубочин)

СМЕРТЬ

біла як смерть [б'іла йак смерт'] 'квола людина' (Гайове)

блідий як смерть [бл'ідиі йак смерт'] 'бути хворобливим, нездоровим' (Лаврів)

брехати як собака перед смертю (здохом) [б'реше йак солбака |перед с'мерт'у (здохом)] див. СОБАКА

вищати як свиня перед смертю [виш'чит' йак сви'н'а |перед с'мерт'у] див. СВИНЯ

голодна як смерть [гу'лодна йак смерт'] 'сильне відчуття голоду' (Межисить)

два дні до смерті осталося [два д'н'і ду'с'мерт'і вс'талос'а] див. ДНІ

дивитися смерті в очі [ди'витис'а в'юч'і с'мерт'і] 'передчуття смерті' (Холопичі)

думка за мором, а смерть за плечима [думка за |мором / а с'мерт' за пли'чима] див. ДУМКА

на дорозі до смерті [на ду'роз'і ду'с'март'і] див. ДОРОГА

піти багатому по смерть [п'ішов ба'гатому по смерт'] 'піти й довго не повертатися' (Милятин)

піти смерть шукати [п'у'шов с'мерт' шу'кати] 'померти' (Велика Осниця)

піти як за смертю [п'ішов за с'мерт'у] 'піти й довго не повертатися' (Лобачівка)

піти як по смерть [п'ішов йак по смерт'] (Заріччя) || [п'у'шов йак пу смерт'] 'т. с.' (Сошичне)

по смерть посилати [по смерт' поси'лати] 'т. с.' (Горохів, Буяни, Нова Руда)

посилати за смертю [поси'лати за с'мерт'у] 'т. с.' (Бихів, Тойкут, Воєгоща, Іваничі, Володимир-Волинський, Холопичі, Головне, Мала Глуша, Мар'янівка)

правдиві як смерть [прав'див'і йак смерт'] 'про чесну людину' (Межисить)

прийняти смерть [при'їн'ала смерт'] 'померти' (Брани)

смерть в Макаревичі – я в Луцьк, смерть в Луцьк – я в Макаревичі [смерт' в Мака'ревичи // йа в Луц'к / смерт' в Луц'к // йа в Мака'ревичи] 'бути спритним, все встигати' (Омельне)

смерть за плечима [смерт' за пле'чима] 'передчуття смерті' (Холопичі)

смерть іде і причину за собою веде [смерт' і'де і при'чину за со'бою ве'де] 'бути близьким до смерті' (Велика Осниця)

смерть літ не лічить [смерт' л'іт не л'ічит'] 'про смерть у будь-якому віці' (Полапи)

смерть на носі [смерт' на носу] 'передчуття смерті' (Заріччя)

смерть на порозі [смерт' на по'роз'і] (Городині, Собіщиці, Яворів) || [смерт' на пу'роз'і] (Вільхівка) || [смарт' на пу'розе] 'т. с.' (Височне)

страшна як смерть [страш'на йак смерт'] 'квола людина' (Лобачівка)

страшний як смерть [страш'ниі йак смерт'] (Карпилівка) || [страш'не йак смерт'] 'про невродливу людину' (Млинів)

тільки за смерттю добре посилати [ти'ко за с'мерт'у поси'лати] (Кримне, Гірники, Смолярі Старовиж.) || [|добре поси'лати пу смерт'] (Калинівка) || [т'ік'і за с'мерт'у |добре поси'лати] (Гайове) || [його т'ико по смерт']

посилати] (Бережці) || [послала /добре було б ну смерт' пусилат' /покі
послала / то шеб пужи'лаб] 'піти й довго не повертатися' (Бережки)
тільки смерть справедлива бере і бідного, і багатого [тільки смерт'
справед'лева бере і б'ідного і ба'гатого] 'рівність людей' (Полапи)
три чисниці до смерті [три чис'ниці і до смерт'і] див. **ЧИСНИЦЯ**
ходить як по смерть [ходить' йак по смерт'] 'повільно рухатися'
(Калинівка)
ходяча смерть [ход'ача смерт'] (Коршів) || [ху'д'ача смарт'] 'бути
хворобливим, нездоровим' (Бірки)
худа як смерть / худий як смерть [худа йак смерт'] (Юрово) || [худи' йак
смерт'] 'про худу людину' (Зубильне)
що день, то ближче смерті [шу ден', ту блише смерт'і] див. **ДЕНЬ**
як лебедята до смерті разом [йак лебе'д'ата до смерти разом]
див. **ЛЕБЕДЯТА**

СМЕТАНА

жити як вареники в сметані [живут' йак ва'реники в сметан'і]
див. **ВАРЕНИКИ**
злизати сметанку і втікти [зли'зав сметанку і вт'ік] 'позбавити дівчину
невинності і залишити її' (Полапи)
знає кіт, де сметанку злизав [зна'є к'іт / де сметанку зли'зав] див. **КІТ**
купатися як вареник в сметані [ку'пайе'ц'а йак ва'реник в сметан'і]
див. **ВАРЕНИК**
на голові можна сметану збити [на голо'ві 'мона сметану з'бит']
див. **ГОЛОВА**
не їсти сметани [не 'їсти сметани] 'змерзнути в ноги' (Полапи)
радий як кіт перед сметаною [ради' йак к'іт 'перед сметано'ю] див. **КІТ**
спритна як муха в сметані [сп'ритна йак 'муха в сметан'і] див. **МУХА**
як вареник в сметані [йак ва'реник в сметан'і] див. **ВАРЕНИК**
як голубці в сметані [йак голуб'ці в сметан'і] див. **ГОЛУБЦІ**
як муха в сметані [йак 'муха в сметан'і] див. **МУХА**

СМИК⁴⁸³

як смик [йак смик] 'про худу людину' [Арк'2003, с. 123]

СМІТТЯ

виносити сміття з хати [ви'носити с'м'іт'а з хати] 'про плітку, яка дуже
швидко поширилася' (Клубочин)
ніде ні сміттячка [ни'де ни с'м'іт'ечка] 'охайність і порядок в оселі' (Бережці)

СМІХ

видного гупого по сміху його [в'ідно гуп'его ну с'м'іху йего] 'сміятися без
причини' (Гуща)
кидати в сміх [кида'є в с'м'іх] 'сміятися' (Брани)

⁴⁸³ СМІК – ремінь або ланцюжок, яким зв'язують гончих собак, прикріплюючи його до
нашийників

надривати животи від сміху [надри'вайе живо'та од с'м'іху] див. **ЖИВІТ**
правда, то не гріх, а торба – то не сміх [п'равда / то не' гр'іх / а торба // то не' с'м'іх] див. **ГРІХ**

сміх без причини – признак дурачини [с'м'іх без при'чини // п'ризнак дура'чини] (Велика Осниця, Рудники, Гать, Любитів, Велика Осниця, Вітковичі, Липляни, Карпилівка, Мала Глуша, Довговоля, Коршів, Усичі, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Понінка, Лаврів, Юрово, Маневичі, Воєгоща, Яворів) || [с'м'іх без пре'чени // п'резнак дура'чени] (Велика Глуша) || [с'м'іх бес при'чини п'ризнак дура'чини] 'голосно сміятися без причини' (Мала-Тур'я)
сміх мене брав, як мій батько вмирав [с'м'іх ме'не брав / йак м'їй бат'ко вми'рав] 'недоречний сміх' (Григоровичі)

сміх як дзвінок [с'м'іх йак зв'їнок] 'дзвінкий сміх' (Милуші)

чоловік красивий – на гріх, а дурний – на сміх [чолов'їк кра'сивий // на гр'іх / а дур'ний // на с'м'іх] див. **ЧОЛОВІК**

СМІЯТИСЯ

сміятися аж заливатися [с'м'їйец':а аш зали'вайец':а] 'сміятися' (Володимир-Волинський, Острівок)

сміятися на кутні [с'м'їйец':а на'кутн'ї] 'т. с.' (Бужани)

СМОЛА

ворушитися як муха в смолі [ворушиц':а йак муха в смо'л'ї] див. **МУХА**

очі як смола [гочи йак сму'ла] див. **ОЧІ**

повертатися як муха в смолі [повер'тайец':а йак муха в смо'л'ї] || [йак муха в сму'л'ї] див. **МУХА**

смоли гарячої напитися [смо'ли га'р'ачойї на'пис'а] (Дюксин) || [на'пис'а би ти смо'ли] (Підлозці, Кукли, Куснице, Колодії, Бужани, Маневичі) || [на'пис'а б ти смо'ли] 'негативні висловлення про п'яниць' (Гірка Полонка, Дачне, Собіщиці)

така як у вулику смола [шо ти та'ка йак у'вулику смо'ла] див. **ВУЛИК**

як вогонь по смолі [йак о'гон' по смо'л'ї] див. **ВОГОНЬ**

як муха в смолі [йак муха в смо'л'ї] див. **МУХА**

СМОРІД

не стільки буде меду як смороду [не т'їл'ки б'уде м'оду йак смо'роду] див. **МЕД**

СНИТЬСЯ

спиться і сниться [с'ниц':а і с'ниц':а] див. **СПИТЬСЯ**

СНІГ

в зимі і снігу не дати [в'зим'ї с'н'їгу би не дав / йак ску'пе] див. **ЗИМА**

грошей як зимою снігу [гро'шеї йак зи'мойу с'н'їгу] див. **ГРОШІ**

зимою снігу не випросити [зи'мойу с'н'їгу ни в'ипросиш] 'про жадібного' (Калинівка)

зимою снігу не допроситися [зи'мою й с'н'ігу ни доп'росис':а] || [зи'моюу 'нав'іт' с'н'ігу ни 'випросиш] || [зи'моюу с'н'ігу ни 'випросиш] || [зи'моюу с'н'ігу не 'випросиш] || [нав'іт' с'н'ігу зи'моюу не дац'] див. **ЗИМА**

і снігу буде мало [йо'лму і с'н'ігу 'буде 'мало] 'про скупого чоловіка' (Лобачівка)

сніг горнути [с'н'іг 'горне] 'хропіти' (Воєгоща)

сніги лежать, а вони бульбу косять [с'н'іги ле'жат' / а ву'ни 'бул'бу 'кос'ат'] 'про поганого господаря' (Луків)

снігу зимою не випросити [і с'н'ігу зи'мову не 'випросиш] 'про жадібну людину' (Любитів)

снігу зимою не дати [с'н'ігу зи'моюу не дас'ц'] (Загаї) || [зи'моюу с'н'ігу не дас'ц'] 'т. с.' (Карпилівка)

снігу серед зими не випросити [в'н'ого і с'н'ігу 'серед зи'мии не 'випросиш] 'т. с.' (Мала-Тур'я)

старий як сніг [ста'рій 'як с'н'іг] 'про старшого чоловіка' (Турійськ)

чистий як сніг [чисти'й 'як сн'іг] 'про акуратну людину' (Карпилівка К-Кашир.)

СНІДАНОК

спровадити до пекла чортам на сніданок [спро'вадити до 'пекла 'чортам на с'н'іданок] див. **ПЕКЛО**

СНІЖИНКА

мороз-сніжинка [мо'роз // сн'і'жинка] див. **МОРОЗ**

СНІП⁴⁸⁴

нарізатися як сніп [на'ризавс'а 'як снп] 'алкогольне сп'яніння' (Гірники)

п'яний як сніп [п'яни'й 'як снп] 'т. с.' [Арк'2003, с. 118]

повний як сніп [п'овни'й 'як снп] 'про повного хлопця/чоловіка' (Седлище)

радий як сніп [ради'й 'як снп] 'про радісного чоловіка' (Гірники)

як сніп ['як сноп] 'тяжко працювати, втомитися' (Юрово)

СОБАКА

боятися як собака мухи [бо'йці':а 'як со'бака 'мухи] 'про сміливу людину' (Нова Вижва)

брехати як собака на луну [б'реше 'як со'бака на лу'ну] 'обманювати, говорити неправду' (Комарове Ратнів.)

брехати як собака на повідку [б'реше 'як со'бака на поводи'ку] 'т. с.' (Любешів, Звиняче)

брехати як собака на прив'язі [б'реше 'як су'бака на п'рив'язи] (Мар'янівка) || [б'реше 'як пес на п'рив'яз'і] 'т. с.' (Заріччя)

брехати як собака на цепу [б'реше 'як со'бака на це'пу] 'т. с.' (Велика Осниця)

⁴⁸⁴ СНІП – зв'язаний оберемок зрізаних стебел (з колосками) хлібних злаків, а також квітів і деяких інших культур

брехати як собака перед смертю (здохом) [б'реше йак собака |перед смерту (здохом)] 'т. с.' (Любешів)

брехливий собака на вітер гавкає [брех'ливий собака і на 'в'ітер 'гавкайе] 'т. с.' (Цумань)

бреше як собака [б'реше йак су'бака] (Бережці, Брани, Володимир-Волинський, Гірники, Годомичі, Городині, Рудники, Довговоля, Новосілки, Любешівська Воля, Колодії, Корчин Колки, Калинівка, Кричильськ, Миятин, Острівок, Полиці) || [б'реше би собака] (Бір) || [б'реше йак собака] (Рудники, Довговоля, Новосілки, Любешівська Воля, Колодії, Корчин, Дюксин) || [б'реше йек су'бака] 'т. с.' (Велика Глуша, Дюксин, Седлище, Ворокомне)

бути злим як собака [зла йак собака] (Бережці, Гайове, Заріччя, Кримне, Нова Руда, Чаруків, Ярославичі, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки) || [злий йак су'бака] (Доросині, Борове, Годомичі, Сілець, Цумань, Довговоля, Любитів) || [злей йак собака] (Любешівська Воля) || [з'лайа йак собака] (Комарове Ратнів.) || [з'л'ушчий йак собака] 'про сердиту людину' (Велика Осниця)

бути сердитим як собака [сер'дита йак собака] 'т. с.' (Підгайці, Кукли, Маневичі)

втомитися як собака [вту'милас'а йак собака] 'бути втомленим' (Звиняче, Довговоля)

гавкати як собака [гавкайе йак собака] (Добре) || [гавкают' йек собаки] 'вживати нецензурну лексику' (Ветли)

голодний як собака [го'лодний йак собака] (Бережці, Синове, Сілець, Точевики, Гірка Полонка, Липляни, Любитів, Усичі, Комарове Ратнів., Маневичі, Цумань, Велика Глуша, Седлище) || [го'лодний йак су'бака] (Понінка, Мала Глуша, Бірки) || [го'лодне йак собака] (Воротнів) || [гу'лодна йак су'бака] 'бути дуже голодним' (Топільне)

гонити собак [гонит' собак] 'бути лінивим' (Яревище)

гризтися як кіт з собакою [гри'зуц':а йак кит з су'бакоюу] || [живе йак к'іт з собакоюу] див. **КІТ**

гризтися як собака [гри'зец':а йак су'бака] 1) 'погані сімейні стосунки між подружжям' (Колки) || [гри'зуц':а йак собаки] 2) 'вживати нецензурну лексику' (Маневичі) || [гри'зуц':а йак собаки] 3) 'про сердиту людину' (Карпилівка)

дурний собака і на хазяїна бреше [дур'ний собака і на ха'з'айіна б'реше] 'про нерозумну людину' (Прохід)

жити як кіт з собакою [живе йак к'іт з собакоюу] || [живут' йак к'іт з собакоюу] || [йак к'іт з псом] || [йак к'іт з собакоюу] див. **КІТ**

загоїтися як на собаці [за'гойц':а йак на собац'і] 'бути здоровим, швидко вилікуватися' (Цумань, Озерці, Довговоля)

заживе як на собаці [зажи'ве йак на собац'і] (Велика Осниця) || [за'жило йак на собац'і] 'т. с.' (Коршів)

зголодніти як собака [зго'лодн'іла йак собака] 'бути дуже голодним' (Любешівська Воля)

змерзнути як та собака [з'мерзла йак су'бака] (Воєгоща, Городині, Холопичі) || [з'мерзнути йак та собака] (Чаруків) || [з'мерзла йак собака] 'т. с.' (Іваничі)

зуби як в собаки [зуби йак в собаки] див. **ЗУБИ**

коли собака не має що робити, то яйця лиже [ко'ли со'бака ни'має шо ро'бити / то 'йайц'а л'иже] 'робити непотрібну роботу' (Полапи)

кручений як собака [к'ручениї йак со'бака] 'про сердиту людину' (Велика Осниця, Гать)

кусатися як кіт із собакою [ку'сайуц'а йак к'іт зє со'бакоюу] див. **КІТ**

лаяти як собака [лайє йак со'бака] 'допікати словом, сваритися' (Цумань)

лаятися як собака [лайіц'а йак со'бака] (Жиричі, Постійне, Смідин) || [лайец'а йак со'бака] 'вживати нецензурну лексику' (Любитів)

лящати язиком як собака хвостом [лешче йази'ком йак со'бака хвос'том] див. **ЯЗИК**

лихий як собака [ли'хиї йак со'бака] (Рівне) || [ли'хеї йек су'бака] (Бірки) || [ли'хе йак со'бака] 'про злу людину' (Хобултова)

молоти як собака хвостом [меле йак со'бака хвостом] (Карпилівка К-Кашир.) || [меле йек су'бака хвос'том] 'про балакучу жінку, базіку' (Ворокомне)

на кості тільки собаки кидаються, і то голодні [на 'кос'т'і 'т'ік'і су'бак'і 'к'ідайуц'а / і то гу'лод'н'і] див. **КОСТІ**

наробити як собака гною [наро'биуї йак со'бака гно'їу] 'щось мало зробити' (Звиняче)

недобрий як злий пес [недоб'рече йак злиї пес] 'злий чоловік' (Брани)

нераха як собака [ни'раха йак со'бака] див. **НЕРАХА**

очі світяться як в собаки [воче с'в'іт'ац'а йак у су'баки] див. **ОЧІ**

пом'ятий як собака пожував / як собаки жували [пом'н'атиї йак со'бака пожу'вав] (Троянівка) || [йак су'бак'і жу'вали] 'про неохайно вдягнуену, у невипрасованому одязі людину' (Забара)

потайна собака [потаї'на со'бака] 'про підлу особу' (Липляни)

роззявити рот як в собаки [ро'з'евив рот'аку йак в со'бак'і] див. **РОТ**

розумна як дресирована собака [ро'зумна йак дрис'і'рована со'бака] 'про розумну жінку' (Полиці)

рот як в собаки [ро'т би в со'баки] див. **РОТ**

сваритися як собака з котом [с'вараца йак со'бака с ку'том] 'про нещасливе подружжя' (Осівці)

свекруха як зла собака [свик'руха зла йак со'бака] див. **СВЕКРУХА**

свекруха як собака [свек'руха йак со'бака] див. **СВЕКРУХА**

сердитий як бешена собака [сер'дитиї йек 'б'ешана со'бака] 'про сердиту людину' (Ветли)

собак лякати [су'бак л'а'кати] 'про невродливу дівчину/жінку' (Холопичі)

собака валющий [су'бака вал'ушчиї] 'про невірнього чоловіка' (Залаззя)

собака вкусила [со'бака вку'сила] 'період менструації' (Топільне)

собака на снін'і лежить: сам не їсть і другим не дає [со'бака на 'с'ін'і ле'жит' // сам не 'їїст' і другим не да'їє] 'бути жадібним' (Луцьк)

собакам сіно косити [со'бакам 'с'іно ко'сити] 'по ліниву людину' (Довговоля)

собаки беруть [со'баки бер'ут'] 'про сердитого чоловіка' (Годомичі)

спати як собака [спит' йак со'бака] 'чутливий сон' (Точевики)

терпіти як собака холод [терпит' йак со'бака 'холод] 'про терплячу людину' (Годомичі, Сілець, Рудники)

язик як в собаки [йа'зик йак в со'баки] див. **ЯЗИК**

язик як в собаки хвіст [та'ка ме'л'еха |майе йа'зика йак у |сук'і хвуст] див. **ЯЗИК**

язика собака вкрав [йазика су'бака вкрав] див. **ЯЗИК**

як голодні собаки [йак го'лодни со'баки] 'про сердитого чоловіка' (Смолярі Старовиж.)

як кіт з собакою [йак к'іт з со'бакоюу] див. **КІТ**

як кішка з собакою [йак 'к'ішка з со'бакоюу] див. **КІТ**

як собака [йак су'баке] (Гірники) || [йак со'бака] 'про сердиту людину' (Точевики, Підлозці)

як собака з соломи [йак со'бака з со'ломи] 'про людей старшого віку' (Нова Вижва)

як собака з цепа зірвався [йак со'бака с |цепу зур'вав'а] 'про злого чоловіка' (Гірники)

СОВА

булякатий як сова [бул'а'катиї йак со'ва] 'про великі круглі очі' (Новосілки)

вродлива сова [врод'лива со'ва] 'про красиву людину' (Броди)

мудра як сова [мудра йак со'ва] 'про розумну людину' (Мирне)

очі як в сови [оч'і йак в со'ви] || [оче йак у со'ве] || [вочи йак у су'ви] див. **ОЧІ**

розумна як совиця і хитра як лисиця [ро'зумна йак со'виц'а і |хитра йак ли'сиц'а] 'про розумну жінку' (Золочівка)

сліпий як сова [сли'пий йак со'ва] (Воєгоща) || [с'л'іпа йак со'ва] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Тойкут, Жабка)

спати як сова [спит' йак со'ва] 'міцний сон' (Олександрія)

тиха як сова [теха йак со'ва] 'про спокійну людину' (Полапи)

як сова [йак со'ва] 'чутливий сон' (Брани, Звиняче, Липляни, Усичі, Доросині)

СОВАЙЛО

лазити як совайло [лазит' йак су'вайло] 'повільно пересуватися' (Нова Руда)

СОВІСТЬ

не всю совість розгубити [не вс'у |сов'іс'ц' розгубила] 'про чесну людину' (Кримне)

совість трісне [сов'іс'ц' т'р'існе] 'хотіти в туалет' (Луцьк)

СОКИ

соки вижати [йак |соки |вижали] 'втомитися' (Острівок)

СОКИРА

говорити як сокирою рубати [го'ворит' йак со'кироюу рубайе] 'влучно сказати' (Клубочин)

сікти як сокира [с'іче йак со'кира] 'про злу жінку' (Кричильськ)

тупий як жидівська сокира [ту'пий̆ йак жи'д'івс'ка со'кира] 'нерозумний' (Самоволя)

як сокирка без топориська [йак су'к'іра биз топо'рис'ка] 1) 'про неосвічену людину' (Ворончин); 2) 'про того, хто не вміє плавати' (Годомичі)

СОКІЛ

вродливий як сокіл [врод'ливиї̆ йак 'сок'іл] 'про вродливого хлопця' (Смідин, Сілець)

гарний як сокіл сизокрилий [га'рний̆ йак со'кол сизок'рилий̆] 'т. с.' (Любомль)

голий як сокіл [гол̆ йак со'кол] (Топільне, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Понінка) || [голий̆ йак 'сокол] 'про бідну особу' (Видранка, Маневичі)

парубок як сокіл [па'рубок̆ йак 'сок'іл] див. **ПАРУБОК**

сміливий як сокіл [с'м'іливиї̆ йак 'сок'іл] 'про сміливу людину' (Броди)

стрункий як сокол [струн'киї̆ йак 'сокол] 'про високу людину' (Млинів)

хлопець як сокіл [х'лопе'ц'̆ йак 'сок'іл] 'про вродливого хлопця' (Звиняче)

юнак як сокіл [йу'нак̆ йак тої̆ 'сок'іл] 'т. с.' (Карпилівка)

як сокіл [йак 'сок'іл] (Смідин, Звиняче, Жиричі) || [йак су'колик̆] (Мала-Тур'я) ||

[йак тої̆ 'сок'іл] (Колодії, Борохів) || [йак 'сокол] 'т. с.' (Олександрія)

як сокіл ясний [йак тої̆ 'сок'іл̆ йасний̆] 'т. с.' (Дачне, Вітковичі, Гірка Полонка, Липляни, Підлозці, Собіщиці, Куснище, Здолбунів, Бужани, Маневичі, Млинів)

СОКОРИТИ

регоче аж сокорить [ре'гоче аш соко'рит'] див. **РЕГОТАТИ**

СОЛДАТ

як солдат [йак сол'дат] 'про сміливого чоловіка' (Ворончин)

СОЛОВЕЙ

з воронячого кубла соловей не вилетить [з во'рон'ачого 'кубла соло'вей̆ не 'вилитит'] див. **КУБЛО**

молоденьке-солоденьке [моло'ден'ке-соло'ден'ке] див. **МОЛОДЕНЬКЕ**

очі як в соловейка [вочӗ йак в̆ суло'вей'ка] див. **ОЧІ**

щебетати як соловейко [шчебечӗ йак соло'вей'ко] 1) 'сміятися' (Корчин) ||

[шче'бечӗ йак соло'вей̆] 2) 'бути радісним' (Маневичі) || [чши'бечӗ йак соло'вей'ко] 3) 'балакучість малої дитини' (Бережці)

як соловей [йак соловеї̆] 'про молодого вродливого хлопця' (Зарічне)

СОЛОМА

голова не соломою пхана [голо'ва ни со'ломою̆ п'хана] див. **ГОЛОВА**

хазяїн: в січку срати, в соломі спати [ха'з'айін // в̆ 'січку с'рати / в̆ со'лом'і с'пати] див. **ХАЗЯЇН**

як собака з соломи [йак со'бака з̆ со'ломи] див. **СОБАКА**

як соломина [йак соло'мина] 'худа дівчина' (Новосілки)

СОЛОМОН

премудрий Соломон [при'мудрий̆ Сулу'мон] 'про розумного чоловіка' (Затурці)

пресвятий Соломон, забери поганий сон [*прис'в'а'тій Соло'мон / забє'ри по'ганий сон*] (Городині) || [*с'в'а'тій Соло'мон / забє'ри м'її сон*] 'побажання, щоб погані сни зникли з темрявою' (Комарове Ратнів.)

розумний як Соломон [*ро'зумнеї ѡак Соло'мон*] 'про розумного чоловіка' (Старий Загорів)

СОМ

вусатий як сом [*ву'сатій ѡак сом*] див. ВУСА

СОН

відійти у сни вічні [*в'їд'їїшов у'сни |в'єчн'ї*] 'померти' (Любешів)

городити сон рябої кобили [*го'родит' сон р'а'бойї ко'били*] 'говорити нісенітниці, пліткувати' (Млинів)

заячий сон [*зайачїї сон*] 'чутливий сон' (Понінка)

їди, сон, до вікон [*їди / сон / до'в'ї'кон*] 'погані сни' (Годомичі)

конолін сон [*ко'нол'їн сон*] 'коли сниться щось недоречне' (Дюксин)

куди ніч, туди й сон [*ку'ди нич / ту'ди ѡ сон*] || [*ку'де ноч / ту'де ї сон*] || [*ку'де 'ничка / ту'де ѡ сон*] || [*ку'де нич / ту'де ѡ сон*] див. НІЧ

куди сон, туди й ніч, куди ніч, туди й сон [*ку'ди сон / ту'ди ѡ нич / ку'ди нич / ту'ди ѡ сон*] 'побажання, щоб погані сни зникли з темрявою' (Велика Осниця)

молотний до сну [*му'лотній ду'сну*] 'любить довго спати' [Арк'2003, с. 124]

ніч пройшла і сон пройшов [*н'їч прош'ла і сон прої'шов*] див. НІЧ

плести як зі сну [*пли'те ѡак зо'сну*] 'про балакучу людину' (Велика Глуша)

пресвятий Соломон, забери поганий сон [*прис'в'а'тій Соло'мон / забє'ри по'ганий сон*] || [*с'в'а'тій Соло'мон / забє'ри м'її сон*] див. СОЛОМОН

рабої кубили сон [*ра'бейї ку'били сон*] див. КОБИЛА

святий Пантелеймон, куди ніч, туди й сон [*с'в'а'тій Пантелиї'мон / ку'ди нич / ту'ди ї сон*] див. ПАНТЕЛЕЙМОН

святий Самсон, куди забрав ніч, туди й забирай сон [*с'в'а'тій Сам'сон ку'ди заб'рав н'їч ту'ди ѡ заб'рав сон*] див. САМСОН

сна і не кушати [*сна і не 'кушав*] 'мало спати' (Підгайці)

сном обмотана [*сном об'мотана*] 'втомитися, засинати' (Острівок)

сон в руку [*сон в 'руку*] (Полиці) || [*сон у 'руку*] 'про сон який збувся' (Любешівська Воля)

сон делікатний [*сон дел'ї'катній*] 'чутливий сон' (Лаврів)

сон за водою [*сон за'водою*] 'погані сни' (Луків)

сон на сухий ліс [*сон на'сухії л'їс*] 'т. с.' (Довговоля)

сон рябої кобили [*сон р'а'бойї ко'били*] 'хропіти' (Карпилівка)

сон як на волосині [*сон ѡак на'волосин'ї*] 'чутливий сон' (Заріччя)

сонечко встає, сон хай на лози йде [*сонечко вста'є / сон хаї на'лози їде*] див. СОНЕЧКО

спати мертвим сном [*спит' 'мертвим сном*] 'міцний сон' (Шменьки)

спокійний як сон [*спо'к'їїній ѡак сон*] || [*спо'к'їїна ѡак сон*] 'про спокійну людину' (Бужани)

що на яву бредеться, то і ві сні верзеться [*шо на'ѡа'ву бредєц':а / то і в'ї сн'ї верзец':а*] 'про погані сни' (Луцьк)

як сон [*спо'к'їїна ѡак сон*] 'про спокійну людину' (Бужани)

СОНЕЧКО

блищати лисиною як сонечком [блиш'чит' | лисина йак | сонечко] див. ЛИСИНА

вночі буде світити сонечко [вноч'і | буде св'ітити | сонечко] 'про лисого чоловіка' (Звиняче)

кругла, повновида як сонечко [к'ругла / повно'вида йак | сонечко] 'про вродливу дівчину' (Велика Осниця)

сонечко встає, сон хай на лози йде [сонечко вста'є / сон хай на | лози йде] 'погані сни' (Кричильськ)

сонечко засяяло / сонечко засвітило [сонечко за'с'айало] (Старий Загорів) || [сонечко зас'в'ітило] 'про лисого чоловіка' (Словатичі)

як сонечко [йак йак | сонечко] 'про вродливу людину' (Мала-Тур'я)

ясний як сонечко [йасний йак | сонечко] 'т. с.' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

СОНЦЕ

від сонця дитину вродити [в'ід | сон'ця | дитину вродила] 'завагітніти поза шлюбом' (Переславичі)

гарна як красне сонце [гарна йак | красне | сонце] 'про вродливу дівчину' (Кричильськ)

гарне як сонце [гарне йак | сонце] 'про вродливих дітей' (Острівок)

денька не стоїть – сонце не пасеться [ден'ка не сто'їт' і | сонце не па'сец':а] див. ДЕНЬКА

доки дійде, то й сонце зайде [доки д'їйде / то й | сонце зай'де] 'повільно пересуватися' (Мала-Тур'я)

йому і вночі сонце світить [йу'му і уноч'і | сонце с'в'ітит'] 'людина, якій постійно щастить' (Мала-Тур'я)

красива як з сонця писана [кра'сива йак з | сон'ця | писана] 'про вродливу дівчину' (Куснище)

красива як сонце [кра'сива йак | сонце] 'т. с.' (Постійне)

крутити як циган сонцем [к'рутит' йак | циган | сонцем] див. ЦИГАН

лисий чоловік у хаті як сонце світить [лисий чоло'в'ік у | хат'і йак | сонце с'в'ітит'] див. ЧОЛОВІК

негода осяяна сонцем [йу'му і не'года о'с'айана | сонцем] див. НЕГОДА

перебирати як циган кіньми [пириби'райе йак | циган | сонцем] див. ЦИГАН

світитися як сонце [с'в'ітиц':а йак | сонце] 'про лисого чоловіка' (Посників)

сердитий як дощ, коли сонце світить [сир'дитий йак дощ / коли | сонце с'в'ітит'] див. ДОЩ

сонце зайшло [сонце зайш'ло] 'про чоловіків, у яких із певних причин відсутній потяг до жінки' (Полапи)

сонце зморило [сонце змо'рило] 'швидко заснути' (Калинівка)

сонце світить, дощ іде – видно відьма масло б'є [сонце с'в'ітит' / дощ іде // | видно | від'ма | масло б'є] 'про погодні умови, коли одночасно іде дощ і світить сонце' (Клубочин)

як роса на сонці [йак ро'са на | сон'ц'і] див. РОСА

СОПЛІ

не дери носа, бо соплі видно [не де'ри | носа / бо | сопл'і | видно] див. НІС

плакати як сопля на стіні [*п'лаче йак сопл'а на с'т'іні*] 'голосно плакати' (Заріччя)

повзти як сопель [*повзе йак сопел'*] 'повільно пересуватися' (Ставок)

соплі жувати [*сопл'і жу'вати*] 1) 'довго не вирішувати питання' (Світязь) || [*сопл'і жу'йе*] 2) 'голосно плакати' (Машів)

соплі розпустити [*сопл'і розпус'тіла*] 'плакати' (Юрово)

СОРОКА

на голові сорока гніздо звилла [*у 'нейі на голо'ві со'рока гн'іздо зв'іла*] див. ГОЛОВА

рознести як сорока по селі [*роз'несла йак со'рока по'селу*] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємницю, пліткарку' (Заріччя)

скреготіти як сорока [*скре'гоче йак со'рока*] 'про балакучу жінку, базіку' (Смідин, Ставок)

сокотіти як сорока [*соко'тит' йак со'рока*] 1) 'бути балакучим'; 2) 'пліткувати'; 3) 'про хвалькувату людину' (Шменьки)

сорока скрекотлива [*со'рока скрекот'лива*] 'про балакучу жінку, базіку' (Шменьки)

тарахтіти як сорока [*тарах'тит' йак со'рока*] 'т. с.' (Воєгоща)

тріскотіти як сорока [*тр'іс'коче йак со'рока*] 'т. с.' (Гірка Полонка)

хвалитися як ті сороки [*'хвал'яц'а йак т'і со'роки*] 'про хвалькувату людину' (Любитів)

хвостата сорока [*хвос'тата со'рока*] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємницю, пліткарку' (Топільне)

чваркотіти як сорока [*чвароко'тит' йак со'рока*] 'про балакучу жінку, базіку' (Видранка)

як сорока в кістку [*йак со'рока в'к'істку*] 'бути критичним' (Забара)

СОРОМ

згоріти від сорому [*згу'р'ів в'ід 'сорому*] 'про сором'язливого хлопця' (Брани)

ні стида, ні сорому [*ни сти'да, ни 'сорому*] див. СТИД

паленіти від сорому [*пале'ні'йе в'ід 'сорому*] 'соромитися' (Зубильне)

СОРОЧКА

в сорочці родитися [*в су'роц'і руди'с'а*] (Зимне) || [*в су'роц'і рудилас'*] (Воєгоща) || [*в со'роц'і родилас'*] 'щаслива людина, якій постійно щастить' (Бережці, Новосілки)

мати на сорочці [*мати на су'роц'і*] 'період менструації' (Броди, Березичі, Гуща, Годомичі, Добре, Жиричі, Козлиничі, Лобна, Мельники, Межисить, Овадне, Постійне)

на сорочці [*на со'роцце*] (Седлище) || [*на со'роц'і*] (Жиричі, Маневичі, Юрово) || [*на со'роц'і*] 'період менструації' (Велика Осниця, Олександрія, Новосілки)

одна сорочка на двох [*од'на со'рочка на двох*] 'бідність' (Мала-Тур'я)

останню сорочку віддати [*ос'тан'у со'рочку в'ід:асц'*] || [*ос'тан'у со'рочку в'ід:адут'*] (Загаї) || [*в'ід:ас'ц' ос'тан'ю со'рочку*] (Рудники,

Карпилівка, Звиняче) || [от'дас'ц' ос'тан':у со'рочку] (Підгайці) || [ос'тан':у со'рочку о'д:ас'ц'] (Точевики, Седлище) || [од:ас'ц' пос'л'ед'н'у со'рочку] (Дюксин) || [ос'тан':у со'рочку з'німе] 'про щедрю людину' (Новосілки, Борохів)

останню сорочку скинути [ос'тан':у со'рочку с'к'ене] 'т. с.' (Залізниця)

скуний, що за борг з батька рідного сорочку зніме [ску'ниї / шо за борг і з 'бат'ка 'р'ідного су'рочку з'н'іме] див. **БОРГ**

стало на сорочці [с'тало на со'рочц'і] 'період менструації' (Карпилівка К-Кашир.)

щедрий і останню сорочку віддасть [ш'щедриї і ос'тан':у со'рочку о'дасц'] 'про щедрю людину' (Осівці)

СОСУЛЬКА⁴⁸⁵

як сосулька [йак со'сул'ка] 'змерзнути' (Милуші)

СОСЮРА

лисий як Сосюра [лисиї йак Со'с'ура] 'про лисого чоловіка' (Довговоля)

СОТВОРИЛО

сотворило якесь [сотво'рило йа'кес'] 'невродливий хлопець/чоловік' (Борове)

СОТКА⁴⁸⁶

сотка двадцять на хвості [сотка два'ц'ат' на хвос'ту] 'дуже швидко, набирати швидкість' (Полапи)

СОХНУТИ

вона за ним сохне, а він і не рохне [ву'на за йім 'сохне / а в'ін 'даже ни 'рохне] 'про закохану дівчину' (Хрипськ, Турійськ)

сохне за ним і здохне за ним [сохне за ним і з'дохне за ним] 'т. с.' (Володимир-Волинський, Острівок)

сохни-сохни, та дивись не здохни [сохни / 'сохни // та ди'вис' ни з'дохни] 'нудьгувати' (Воєгоща)

СОЯ

як соя [йак со'я] 'про ліниву людину' (Глухи)

СПАСІВКА

захотіти як меду в Спасівку [захо'т'іти йак 'меду в С'пас'івку] див. **МЕД**

СПАТИ

будеш багато знати, будеш погано спати [будиш ба'гато з'нати / 'будиш по'гано с'пати] див. **ЗНАТИ**

іде як спить [і'де йак спит'] див. **ІТИ**

⁴⁸⁵ СОСУЛЬКА – борулька

⁴⁸⁶ СОТКА – їхати зі швидкістю 100 км в годину

піти спати [п'ішов с'пати] див. **ПІТИ**

робив як спав [не ро'бив / а спав] || [ро'била йак с'пала] див. **РОБИТИ**

спати і бачити [спит' і 'бачит'] 1) 'все бачити і повчати'; 2) 'висловлювати своє незадоволення або повчати' (Дюксин)

спати твердо [спл'ет' т'вердо] 'добрий сон' (Сілець)

спить і чує [спит' і 'чує] 'чутливий сон' (Підлозці, Маневичі)

спить як забитий [спит' йак за'битий] 'міцний сон' (Брани, Дюксин, Шменьки, Воротнів)

спить як мертвий [спит' йак 'мертвий] (Загаї) || [йак 'мертвий] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Маневичі, Комарове Ратнів.) || [спет' йек 'мартв'ій] 'т. с.' (Бірки)

ходить і спить [ходить' і спит'] || [іде й спит'] див. **ХОДИТИ**

як спалось, насухо всталось [йак с'палос' // на'сухо вс'талос'] 'добрий сон' (Світязь)

СПЕРЕДУ

не заду, ні спереду [і не 'з:аду / н'і с'переду] див. **ЗЗАДУ**

СПИНА

живіт до спини преклеяний [жив'іт до с'пини прикл'ейіній] див. **ЖИВІТ**

живіт до спини приріс [жив'іт до с'пини прил'іпайе] || [жив'іт ду с'пини при'рис] || [жив'іт при'сох до с'пини] див. **ЖИВІТ**

жолудок до спини прилип [жолудок до с'пене при'лип] див. **ЖОЛУДОК**

спина як двері [спена йак д'вери] 'особа схильна до повноти з широкими плечима' (Гірники)

такому і шило в спину увіткни, а він скаже: «вийми», – не повертаючи голови [та'кому і 'шило в с'пину ув'іткни / а в'ін с'каже / 'вийме / не повер'тайучи гуло'ви] див. **ШИЛО**

хоч до спини приложи [хоч до с'пини прило'жи] 'надмірна людська доброта' (Остріжець)

через живіт спину чухати [через жив'іт с'пину 'чухайе] див. **ЖИВІТ**

як до діла, то й спина заболіла [йак до 'д'іла / то й с'пина забол'іла] див. **ДІЛО**

СПИТИСЯ

спитися на нет [спилос'о на н'ет] 'про особу, яка вживає алкоголь' (Мирне)

СПИТЬ

спить хоч стріляй [спит' хоч стріл'л'еї] 'міцний сон' (Гірники)

спить як вбитий (забитий/побитий) [спит' йак у'битий] (Бихів, Гірники, Золочівка, Заріччя, Ковель, Любешів, Луків, Липне, Мар'янівка, Ратнів, Ярославичі, Загаї, Велика Осниця, Підгайці, Гірка Полонка, Млинів, Воєгоща, Остріжець, Цумань, Коршів, Озерці, Борохів, Мала-Тур'я, Вітковичі, Зарічне, Лаврів, Усичі, Бужани) || [спет' йак в'бета] (Мала Глуша, Любешівська Воля) || [спит' йак за'битий] (Буяни, Вільхівка, Калинівка, Ощів, Синове, Холопичі) || [спит' йак у'б'ітий] (Кричильськ) || [спит' йак по'битий] (Колки) || [спл'ат'

йек у'битийі] (Ветли) || [*спав не'мов у'битийі*] (Рівне) || [*спит' йак у'бетийі*] 'т. с.' (Височне, Велика Глуша)
СПИТЬ ЯК ГЛУХА [*спит' йак глу'ха*] 'т. с.' (Троянівка)

СПИТЬСЯ

СПИТЬСЯ І СНИТЬСЯ [*с'ниц':а і с'ниц':а*] 'про сни' (Яворів)

СПІВАТИ

аж співати хочеться [*аш с'п'іват' 'хочец':а*] 'про радісну людину' (Юрово)
говорить як співає [*го'ворит' йак спо'ває*] див. **ГОВОРИТИ**

СПІДНИЦЯ

бігати за спідницями / бігати за кожною спідницею [*за 'кожнуйу спуд'ни-ц'ойу 'б'ігає*] (Годомичі) || [*за вс'і'ма с'п'ідниц'ами 'б'ігає*] (Володимир-Волинський, Острівок, Звиняче) || [*за 'кожнуйу с'п'ідницею во'лочиц':а*] (Доросині) || [*'б'ігає за спуд'ниц'ами*] (Годомичі) || [*'б'ігає за 'кожнуйу с'п'ідницею*] 'про перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Сілець, Холопичі)

волочитися за кожною спідницею [*ву'лочиц':а за 'кожнуйу спуд'ниц'ойу*] 'про зрадливого чоловіка' (Клубочин)

всі спідниці позбирати [*вс'і спуд'нец'і пузби'рає*] 'т. с.' (Мала Глуша)

гонитися за чужими спідницями [*гониц':а за чужими с'п'ідниц'ами*] 'т. с.' (Посників)

жодної спідниці не пропустити [*н'і одної с'п'ідниці ні про'пустит'*] (Мар'янівка) || [*ні одної спод'ниці ні про'пустит'*] (Борове) || [*ні йід'нейі спуд'ниці ні пруп'устит'*] (Клубочин, Ясенівка) || [*ні про'пустит' ні одної йупки*] (Березичі) || [*не одної спуд'неці не про'пустит'*] 'т. с.' (Старий Загорів)

засидітися у матері під спідницею [*засид'ів'а у 'матері н'ід с'п'ідницею*] див. **МАТИ**

мокра спідниця [*мокра с'п'ідниц'а*] 'період менструації' (Посників)

ні одної спідниці не пропустити [*не йід'нейі йупки не про'пустит'*] (Велика Осниця) || [*н'і одної с'п'ідниці не про'пустит'*] (Сілець, Грабовець, Коршів, Яворів) || [*ні йід'нейі спуд'ниці ні пруп'устит'*] (Озерці, Воєгоща) || [*ні одне'ї спуд'ниці не про'пустит'*] (Довговоля) || [*с'п'ідниці не припус'кає*] (Собіщиці) || [*ні уд'нейі спуд'неці ні пруп'устит'*] 'про чоловічу зраду' (Велика Глуша)

одну спідницю держати [*од'ну спуд'ницю 'держит'*] 'бути вірним своїй дружині, не зраджувати' (Велика Осниця)

одну спідницю стерегти [*од'ну с'п'ідницю 'стере'же*] 'т. с.' (Велика Осниця)

під кожну спідницю заглядати [*пуд 'кожну спуд'ницю загл'ане*] 'про зрадливого чоловіка' (Поворськ)

принести в спідниці [*принес'ла в спуд'неце*] 'народити позашлюбну дитину' (Височне)

сидіти під спідницею [*сидит' н'ід с'п'ідницею*] 'бути вірним своїй дружині, не зраджувати' (Велика Осниця)

хоч спідниці не згуби [*хоч с'п'ідниці ні згуби*] 'швидка хода' (Холопичі)

СПІЧКА⁴⁸⁷

худа як спичок [ху'да йак с'пичок] 'про худу людину' (Вітковичі)
худа як спічка [ху'да йак с'п'ічка] 'т. с.' (Бережці, Головне, Колки, Полиці)

СПЛЬОВУВАТИ

трандіти і не спльовувати [тран'дит' і ни сп'л'овує] див. **ТРАНДІТИ**

СПОКІЙ

вічний спокій [в'ічний с'пок'ій] 'побажання спокою в потойбіччі' (Рівне)
піти на спокій [п'ішла на с'пок'ій] 'померти' (Полиці)

СПОЛОХАНА⁴⁸⁸

як сполохана [йак спо'лохана] 'про молоду невістку' (Доросині)

СПОЛОХАНИЙ

кричати як сполоханий [кри'чит' йак спо'лоханий] 'про голосного, крикливого чоловіка' (Лобачівка)

СПОРТИТИ⁴⁸⁹

погана бий, щоб сі направила, добра бий, щоб сі не спортила [по'гана бій / шоп с'і нап'равила / 'добра бій / шоп с'і ни с'портила] див. **БИТИ**

СПОЧИНОК⁴⁹⁰

місце вічного спочинку [м'ісце в'ічного в'ідпочинку] див. **МІСЦЕ**
нести спочити [не'сут' спо'чити] див. **НЕСТИ**
піти на спочинок [п'ішла на спо'чинок] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Понінка, Рудники)

СПРАВА

хай йде в добру справу [хай йде в'добру сп'раву] 'про добрі сни' (Грабовець)

СПРАВЕДЛИВІСТЬ

сама справедливість [са'ма справед'лив'іст'] 'про чесну людину' (Велика Осниця)

СПРАВКА

просидіти дев'ять класів і отримати справку [проси'д'ів 'дев'ят' клас'ів і от'римав сп'равку] див. **КЛАС**

СПРАВУНКИ⁴⁹¹

справунки справляти [спара'вунк'і справ'л'ати] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємницю, пліткувати' (Клубочин)

⁴⁸⁷ СПІЧКА – сірник

⁴⁸⁸ СПОЛОХАНА, СПОЛОХАНИЙ – бути лякливим, переляканим

⁴⁸⁹ СПОРТИТИ – зіпсувати

⁴⁹⁰ СПОЧИНОК – померти, звільнитися від щоденної суєти

⁴⁹¹ СПРАВУНКИ – пліткувати, з'ясовувати стосунки

СПРАТТЯ⁴⁹²

все в спратті [все в спра't':i] (Клубочин, Володимир-Волинський) || [в них все в спра't':i] 'порядок в оселі' (Тойкут)

СРАКА

в сраку по раки, ложкою по мед [в с'раку пу 'рак'і / 'лошкою пу мет] 'в нікуди' (Клубочин)

гарна як срака навиворіт [гарна йак с'рака на'вивор'іт] 'про невродливу дівчину/жінку' (Цумань)

голову всадити як в сраку [голову вса'дила йак в с'раку] див. **ГОЛОВА**
дати по сраці мішалкою [да'ли по с'рац'і м'ішалкоюу] 'вигнати' (Полапи)

до дупи срака [до 'дупи с'рака] див. **ДУПА**

за сраку вкусити [йак за с'раку вку'сила] 'про голосну, крикливу жінку' (Мала Глуша)

і сраку не потельбушити [і с'раку ни путил'бушит'] 'про ліниву жінку' (Полиця)

кльнути в сраку [к'л'уне в с'раку] 'дочекатися до останнього' (Полапи)

ладут – те, що до сраки кладуть [ла'дут // те / шо ду с'рак'і кла'дут] 'нічого не отримати' (Крижівка)

масницю до сраки, то масло буде [мас'ниц'у ду с'рак'і / то 'масло 'буде] див. **МАСНИЦЯ**

на кінці сраки [на'кун'ц'і с'рак'і] див. **КІНЕЦЬ**

обкрутити чоловіка сракою [обк'рутит' чулу'в'іка с'ракуйу] див. **ЧОЛОВІК**
ожили в сраці жили [ожи'ли в с'рац'і 'жили] 'активізуватися після якихось перипетій' (Полапи)

перше око в сраці [перше 'око в с'рац'і] див. **ОКО**

спішити як шило в сраці [с'п'ішит' йак 'шило в с'рац'і] див. **ШИЛО**

срака холодна [с'рака хо'лодна] 'дуже поспішати, багато зробити' (Городище)

сраку в жменю [с'раку в ж'мен'у] 'дуже швидко' (Маневичі)

так плакала, що сльози по сраці текли [так п'лакала / шо с'л'ози по с'рац'і тик'ли] див. **СЛЬОЗИ**

у нашої Пріски вся срака в тісті [у 'нашой Пр'іс'к'і вс'а с'рака в 'т'іст'і] див. **ПРІСКА**

хоч до сраки приложуй [хоч до с'раки при'ложуй] 'надмірна людська доброта' (Собіщиці)

хотіти з груші власти і сраки не задерти [хочут' з 'груш'і в'ласти і с'раки не за'дерти] див. **ГРУША**

хто мовчить, той в сраці сторчить [хто мов'чит', то' в с'рац'і стор'чит'] 'відстоювати свою думку' (Клубочин)

як в корови в сраці був [йак в ку'рови в с'рац'і був] див. **КОРОВА**

⁴⁹² СПРАТТЯ – заховати, покласти так, щоб пізніше неможна знайти (від російського – *спрятать*)

як із сраки вийнятий [йак з сраки |вин'атиї] 'про неохайно вдягнуеного, у невипрасованому одязі, хлопця/чоловіка' (Володимир-Волинський, Машів, Острівок)

СРАТИ

срати-мазати [срав-|мазав] 1) 'абияк зроблена робота, дуже погано' (Полапи) || [срала-|мазала] 2) 'про ліниву жінку' (Городище)

СРАЧ

в хаті срач [є |хат'і срач] див. ХАТА

розвести срач [розве|ла срач в |дом'і] 'неохайність у будинку' (Кримне)

срач, що не переступити [срач / шо не пересту|пити] 'т. с.' (Маневичі)

СРАЧКА

бігати як на срачку [б'і|жит' йак на с|рачку] (Холопичі) || [б'і|гає йак на с|рачку] 'дуже швидко рухатися' (Велика Осниця)

гонитися як на срачку [гониц':а йак на с|рачку] 'т. с.' (Ворончин, Любешів)

до всрачки [до ус|рачк'і] (Гать) || [до с|рачки] (Брани, Велика Осниця, Воєгоща, Остріжець, Бірки, Яворів, Воротнів) || [до вс|рачки] 'пити безперестанку' (Рівне)

набратися до срачки [наб'равс'а до с|рачки] 'про особу, яка вживає алкоголь' (Карпилівка)

напитися до срачки [нап'ивс'а до ос|рачки] (Шменьки) || [нап'евся ду с|рачки] (Велика Глуша) || [напи|лас'а до с|рачки] (Корчин) || [нап'ивс'а до с|рачк'і] (Цумань) || [напи|лас'а до с|рачки] (Берестечко Рівн.) || [нап'ивс'а до с|рачки] (Доросині, Борохів, Куснище, Здолбунів) || [нап'і|лис' до с|рачки] 'напитися, бути дуже п'яним' (Ветли, Карпилівка)

срачка напала [срачка напала] 'швидка хода' (Нова Руда)

СТАВОК

як лин в ставку [йак лин в стаў|ку] див. ЛИН

СТАДІОН

як стадіон, то стадіон [йак стад'іон / то стад'іон] 'базікати, влучно висловлюватися' (Луцьк)

СТАЙНЯ⁴⁹³

брудно як в стайні [б'рудно йак в с|тайн'і] 'неохайність у будинку' (Яворів)

СТАКАН

блищати як стакани [блис'т'ат' йак ста|кани] 'охайність у будинку' (Турійськ)

як в стаканчику [йак в ста|канчику] 'т. с.' (Машів)

⁴⁹³ СТАЙНЯ – спеціальне приміщення, будівля, де тримають коней; конюшня

СТАЛІН

брови як в Сталіна [б'рови йак у Стал'іна] див. **БРОВИ**

ні корови, ні свині – тільки Сталін на стіні [н'і ко'рови / н'і сви'ні – т'іл'ки Стал'ін на с'т'іні] див. **КОРОВА**

СТАН

напитися до свинячого стану [напивс'а до сви'ячого с'тану] 'бути дуже п'яним' (Кукли)

СТАРЕ

старе хутко забуває, а мале хутко споминає [ста'ре хутко забу'ває / а мал'е хутко спуми'нає] 'подібність людей старшого віку на малих дітей' (Турійськ)

старе як мале [ста'роє йак мал'оє] (Холопичі) || [сти'ре йак мал'е] (Бережці, Головне) || [с'таре йак мал'е] 'т. с.' (Луків, Переспа, Турійськ, Милуші, Жабка, Заріччя, Буяни, Нова Руда, Синове, Кримне, Цумань)

старе-сліпе [ста'роє-сл'іпое] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Холопичі)

старе-трухляве [ста'ре трух'л'аве] 'про людей старшого віку' (Олександрія)

що старе, що мале [ста'ре / шо мал'е] (Острівок) || [шо ста'ре / шо мал'е] 'подібність людей старшого віку на малих дітей' (Годомичі)

що старе, що мале, то однакове [шо ста'ре / а мал'е / то ї йед'наково] (Троянівка) || [шо ста'ре / то йак мал'е] (Русів) || [шо ста'ре / шо мал'е / то уд'наково] (Холопичі) || [ста'ре ї мал'е – од'накове] 'т. с.' (Машів)

СТАРЕЦЬ⁴⁹⁴

бідний як старець [б'ідний йак с'тарець] 'про бідну особу' (Липляни)

я не старець, щоп пісню кінчати [йа не с'тарець' / шоп 'п'іс'н'у кінчати] 'мати свої обов'язки' (Полапи)

як старець [йак с'тарець] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Кричильськ, Довговоля)

СТАРИЙ

вийти заміж за старого, то будеш тягнути воза за себе і за нього [вийдеш / замуж за ста'рого / то 'будиш т'а'нути 'воза за себе і за 'н'ого] 'вийти заміж за старшого чоловіка' (Клубочин)

надовго старий жениться [надовго ста'риї 'жениць':а] 'бути непостійним' (Клубочин)

не такий старий як давній [не та'к'її ста'риї йак 'давн'її] (Полиці) || [не так ста'риї йак 'давн'її] 'толерантно про людей старшого віку' (Кримне)

старий то й старий [ста'риї таї ста'риї] 'про людей старшого віку' (Грабовець)

старий ще гірш малого [ста'риї ше г'ірш мал'ого] 'подібність людей старшого віку на малих дітей' (Лобачівка)

⁴⁹⁴ СТАРЕЦЬ – 1) чоловік, який досяг похилого віку, старості; 2) літній монах, поважна духовна особа; пустельник, самотник

СТАРІСТЬ

не відкладай п'янку на завтра, а любов на старість [ни видкла|даї |п'янку на|завтра / а л'у|бов на с|тарос'т'] див. П'ЯНКА

пий-пий – на старість торба й кий [пий-пий // на с|тарост' |торба й кий] 'говорять на чоловіка, який постійно вживає спиртні напої' (Ратнів)

СТАРІШЕ

чим старіше, тим дурніше [чим ста|р'іше / тим дур|н'іше] 'старість' (Полапи)

СТАТИ

ні стань, ні руш [ни стан' / ни руш] 'про спокійну людину' (Седлище)

СТАТУРА⁴⁹⁵

ні фігури, ні статури [н'і ф'і|гури / н'і ста|тури н'і|якої] див. ФІГУРА

статура як дерево [ста|тура як |дерево] 'про високу сильну людину' (Рівне)

СТАТУЯ

як статуя [йак с|тату|я] (Лобачівка, Нова Руда) || [би с|тату|я] 1) 'про високу дівчину непропорційної статури'; 2) 'нічого не робити' (Бір)

СТАХАНІВКА⁴⁹⁶

як стаханівка [йак ста|хановка] 'тяжко працювати, втомитися' (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Луків)

СТЕЖКА

вибити стежку [вбив с|тежку] 'зустрічатися з дівчиною' (Ворокомне)

втоптати стежку [втоп|тав с|тежку] 'т. с.' (Вовничі)

дубкати стежку [дуб|кати с|тешку] 'т. с.' (Чаруків)

іти свинячою стежкою [і|де сви|н'ачо|ю с|тешкою] 'хода п'яної людини' (Межисить)

протоптати стежку [протоп|таў с|тешку] (Загаї, Турійськ, Липляни, Колодії, Маневичі, Цумань, Озерці, Яворів, Остріжець, Седлище, Воротнів, Цумань) || [протоп|каў с|тешку] (Мирне) || [ту с|тешку |топче] (Гать, Велика Глуша) || [протоп|таў с|тешку та |дарма] (Коршів, Дюксин) || [с|тешку вже протоп|таў] (Полапи) || [с|тешку прутуп|аў] (Воєгоща) || [с|тежку |витоптав] (Годомичі) || [с|тешку про|тупц'ав] (Луків) || [с|тежку прутуп|тав] (Броди, Ботин, Губин, Довгошиї, Замшани, Козлиничі, Кульчин, Карпилівка К-Кашир., Ясенівка) || [прутуп|тав сте|жину] (Датинь) || [с|тешку |топче] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Смідин)

стежку втоптати [с|тешку |витоптаў] 'т. с.' (Ветли)

стежку вичовгати [с|тешку вже |вичовгав] 'т. с.' (Звиняче)

стежку на пам'ять знати [с|тешку на|пам'ят' з|найе] 'т. с.' (Чаруків)

⁴⁹⁵ СТАТУРА – будова, склад тіла людини

⁴⁹⁶ СТАХАНІВКА – передовик

турувати стежку [ту'руйе с'тежку] 'т. с.' (Посників)

чого б сліпий плакав, аби стежку бачив [чо'го б сли'пий плакаў / а'би с'тешку 'бачиў] див. **СЛІПІЙ**

чорну стежку протоптати [чорну с'тешку протоп'таў] (Велика Осниця) || [чорну с'тешку 'виходив] (Шменьки) || [протоп'тав 'чорну с'тежку] (Словатичі) || [чорну с'тежку в'топ'тав] 'т. с.' (Калинівка)

СТЕЛЬКА

в стельку [в с'тел'ки] 'бути дуже п'яним' (Височне)

СТЕЛЯ

аж стеля підскакує [аж с'тол'а под'скакує] 'хропіти' (Довговоля)

носом стелю чиберхати [носом с'тел'у чибер'хайе] див. **НІС**

плювати в стелю [пл'у'йці':а в'пото'лок] 'про ліниву людину' (Нова Руда)

СТЕРВ'ЯТИНА⁴⁹⁷

недобрий як стерв'ятина [ни'добрий йак стерв'йатина || ни'добра йак стерв'йатина] 'про злу людину' (Золочівка)

СТЕРВО⁴⁹⁸

гуляще стерво [гу'л'ашче с'терво] 'про жінку легкої поведінки' (Луків, Ясенівка)

стерво дике [с'терво 'дике] 'про злу людину' (Куснище)

СТЕЦЬ

бридкий як Стець [брид'кий йак Стіц'] 'про непідстриженого, неголеного чоловіка' (Журавники)

СТЕЦЬКО

два Стецьки [два Стіц'к'і] 'про нерозумних людей' (Колодеже)

як Стецько [йак Стец'ко] 'про повного хлопця/чоловіка' (Лобачівка)

СТИД

ні стида, ні сорому [ни сти'да / ни 'сорому] 'бути нетолерантним' (Полапи)

СТИДНО

стидно як видно [с'тидно йак 'видно] (Годомичі, Городині, Клубочин, Велика Осниця, Турійськ, Коршів, Озерці, Собіщиці, Височне, Цумань, Воєгоща) || [с'тидно коли 'видно] (Борове, Осівці, Довговоля) || [с'тедно йек 'ведно] 'говорять, щоб не соромилися' (Велика Глуша, Бірки, Седлище)

стидно як видно, а ще більше – як немає що показати [с'тидно йак 'видно / а ше 'біл'ше // йак ни'ма шо показати] 'про сором'язливу дівчину' (Клубочин)

⁴⁹⁷ СТЕРВ'ЯТИНА – 1) хижий птах родини яструбових, який живиться переважно трупами, падаллю; 2) жорстокі люди, здатні вбивати, проливати кров, знущатися з людей

⁴⁹⁸ СТЕРВО – труп тварини; падаль; 2) підла, безчесна людина; негідник, мерзотник

СТІГ⁴⁹⁹

не вірить ні в Бога, ні в стога [ні |в'ірит' н'і в |Бога / н'і в |стога] див. БОГ

СТІЖОК

стіжок сіна [с'т'і|жок |с'іна] 'про повну жінку' (Брани)

СТІЛ

брехня на столі [брех'н'а на стол'і] див. БРЕХНЯ

на голові як на столі – гладко [на гуло|в'і |як на стол'і // г'ладко] див. ГОЛОВА

наївся – ледь від стола відкотився [на|ївса // лед' од стол'а одко'тивса] 'переїсти' (Велика Осниця)

тупе як дубовий стіл [ту|пє |як дубовий с'т'іл] 'про нерозумного чоловіка' (Любешів)

як об стіл горошком [|як об ст'іл го'рошком] 'про вперту особу' (Любешівська Воля)

СТІЛЕЦЬ

метер зі стільцем [метер з |стул'чиком] див. МЕТЕР

СТІНА

вчора плював на стіну, а сьогодні на бороду [в'чора пл'у|вав на с'т'іну / а |с'одн'і на |бороду] 'слабість, хвороба' (Гуща)

говори до нього як до стіни, а він своє робить [гуво|ри до |н'ого |як до с'т'іни, а в'ін сво|є |робит'] 'про вперту особу' (Звиняче)

говорити як горохом в стіну [го|ворит' |би го'рохом об ст'е|ну] див. ГОРОХ
дрихнути аж стіни гудуть [д'рихне аш с'т'іни гу|дут'] 'міцний сон' (Дачне, Липляни, Кукли, Млінів)

дрихнути аж стіни трясуться [д'рихне аж с'т'іни тр'а|суц':а] 'хропіти' (Куснище)

мовчати як стіна [мов|чат' |як с'т'іна] 'про мовчазну жінку' (Клубочин, Словатичі)

ні корови, ні свині – тільки Сталін на стіні [н'і ко|рови / н'і сви|ні // |т'іл'ки |Стал'ін на ст'ін'і] див. КОРОВА

плакати як сопля на стіні [п'лаче |як сопл'а на с'т'ін'і] див. СОПЛЯ

спить аж стіни трясуться [спит' аж с'т'іни тр'е|суц':а] 'хропіти' (Милятин)

хропе аж стіни трясуться [хро|пє аш с'т'іни тр'а|суц':а] 'т. с.' (Усичі)

ще так горбатого до стіни не ліпили [ше так гор'батого до с'т'іни ни |л'іпили] 'не пасувати; коли щось не виходить' (Полапи)

як в стіну горохом [|як в с'т'іну го'рохом] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Доросині) || [|як до с'т'іни го'рохом] 'про вперту особу' (Любитів)

як гівно по стінах [|як гам|но пу с'т'інах] див. ГІВНО

як до стіни [|як до с'т'іни] 'про вперту жінку' (Полиці)

⁴⁹⁹ СТІГ – округла або чотирикутна з заокругленою вершиною щільно укладена велика купа сіна, соломи, снопів хлібних злаків і т. ін., що зберігається просто неба

як до стіни горохом – стукнуло і відскочило [йак дѹ стіни гу|рохом – с|тукнуло їудс|кочило] ‘т. с.’ (Клубочин)

як об стіну горохом [йак об с’т’іну го|рохом] ‘про нерозумну людину’ (Довговоля) || [йак об с’т’іну го|рохом] ‘вперта людина’ (Млинів)

як стіна [йак с’т’іна] ‘висока дівчина/жінка’ (Любешів)

СТО

на всі сто [на вс’і сто] ‘про вродливого хлопця’ [Арк’2003, с. 83]

СТОВП

високий як стовп [ви|сокий йак стовп] ‘про високу людину’ (Буяни, Кричильськ, Мар’янівка, Ярославичі, Велика Осниця)

говорити як до стовпа [гово|рити йак до стовпа] ‘бути впертим’ (Полапи)

дурна як стовп [дур|на йак стовп] ‘про нерозумну жінку’ (Броди)

дурний як стовп [дур|ни йак стовп] (Клубочин) || [дур|ний йак стовп] ‘т. с.’ (Велика Осниця)

йти від стовпа до стовпа [йїде од стовпа до стовпа] (Синове) || [од стовпа до с|товпа] ‘хода п’яного чоловіка’ (Острівці)

стояти як стовп [сто|йім’ йак стовп] ‘про повільну людину’ (Колодії, Троянівка, Бихів, Полиці, Нова Руда, Холопичі, Чаруків)

стояти як стовп мальований [сто|йім йак стовп мал’ований] ‘нічого не робити’ (Воєгоща)

у нього на кожному повороті життєвої дороги посередині стовп [у ’н’ого на |кожному пово|рот’і жит:евої ду|роги по се|редин’і стоўп] див. **ПОВОРІТ** хоч стовпа на голові теши [хоч стовп на голов’і те|ши] ‘вперта людина’ (Павлів)

як стовп [йак стовб] 1) ‘про високого худого чоловіка’ (Цумань, Маневичі) || [йак стовп] 2) ‘про невродливу людину’ (Велика Осниця)

як стовп мальований [йак стоўп мал’ований] ‘про нерозумну людину’ (Рудники)

як той стовп [йак тої стовп] ‘про вперту особу’ (Бужани)

СТОВПАК⁵⁰⁰

старий стовпак [ста|рїй стовпак] ‘про неодруженого’ (Видранка)

СТОЇТЬ⁵⁰¹

одне одного стоїть [одне одного с|тойім’] ‘подібність між собою молоді пари’ (Прип’ять)

СТОПКА

заглядати в стопку [загля|дає є с|топку] ‘говорять на чоловіка, який постійно вживає спиртні напої’ (Клубочин, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

⁵⁰⁰ СТОВПАК – рослина (буряк), плід рослини, а також зерна, бульби і т. ін., залишені на насіння

⁵⁰¹ СТОЇТЬ – вартий чогось

СТОРОНА

дивитися в одну сторону [д^ивиц^ь:а ɛ од^ну с^торону] ‘бути близьким до смерті’ (Карпилівка)

на сторону сходити [на с^торону схо^дила] ‘про жінку, яка завагітніла не в шлюб’ (Замшани)

не знати, з якої сторони підійти [не з^найеш / з^нйа^кої с^торо^ни п^ід^ії^ти] ‘горда людина, яка себе переоцінює’ (Загаї)

СТРАХОПОЛОХ⁵⁰²

як страхополох [й^ак с^трахоп^олох] ‘про невродливу людину’ (Олександрія, Млинів)

СТРАУС

набубнявитися як страус [набуб^н’авивс’а й^ак с^траус] ‘про сердитого чоловіка’ (Плоска)

ноги як в страуса [ног’і й^ак ɛ с^трауса] див. **НОГИ**

СТРАХ

аж страх дивитися [аш с^трах д^ив^итис’] ‘про невродливу дівчину/жінку’ (Любешів)

лицар без страху [лицар без с^траху] || [лицар без с^траху і до^гани] див. **ЛИЦАР**

страх божий [с^трах ^божий] (Воєгоща, Острівок) || [й^ак с^тарх ^божий] ‘про невродливу особу’ (Острівок)

страх мати [й^ак’іс’ с^трах й^е] ‘про лякливо особу’ (Дюксин)

страху наїстися [с^траху наїїлис’а] ‘т. с.’ (Полапи)

у страху великі очі [у с^траху вел^ик’і ^воч’і] (Вишнівка) || [у с^траху ^воч’і вел^ик’і] (Рудники) || [ɛ с^траху ^воч’і вел^ик’і] ‘т. с.’ (Новосілки)

як страх на врублі [й^ак с^трах на вруб^л’і] ‘т. с.’ (Мовники)

С

СТРАХОВИДЛО⁵⁰³

страховидло якесь [с^трахо^видло й^акес’] ‘невродливий хлопець/чоловік’ (Борове)

СТРАХОПУД⁵⁰⁴

як страхопуд [й^ак с^трахо^пуд] ‘про невродливу людину’ (Нова Руда, Сілець, Велика Глуша)

як страхопудько [й^ак с^трахо^пут’ко] (Буяни) || [й^ак с^трахо^пуд] ‘т. с.’ (Клубочин)

⁵⁰² СТРАХОПОЛОХ – дуже несмілива, боязка, ляклива людина

⁵⁰³ СТРАХОВИДЛО – фантастична істота незвичайного, страшного вигляду; страховище

⁵⁰⁴ СТРАХОПУД – подоба людської постаті з накинутого на хрестовину або начиненого соломною старого одягу, яку ставлять у садках і на городах для відстрашування птахів

СТРАШИДЛО⁵⁰⁵

як страшидло [йак стра'шидло] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Хрипськ)

СТРАШКО⁵⁰⁶

не святкувати страшка [не с'ват'куєе страш'ка] 'про сміливу людину' (Мала-Тур'я)

СТРАШНО

розумний аж страшно [ро'зумній аж ст'рашно] (Чаруків) || [та'кий ро'зумній / аж ст'рашно] 'про розумного чоловіка' (Ясенівка)

СТРІЛЬБА

як стріляба [йак стр'ел'ба] 'про худу жінку' (Боровичі)

СТРИБОК

метр з кепкою в стрибку [метр з'кепкойу в стриб'ку] див. **МЕТЕР**

СТРИБУН

здоровий як стрибун [здо'ровий йак стри'бун] 'про високу людину' (Велика Осниця)

як стрибун [йак стри'бун] 'про людей старшого віку' (Мала-Тур'я)

СТРИЖЕНЕ

ти їй: стрижене, а вона: голене [ти їй // ст'рижане / а вона // |гол'ане] 'про вперту жінку' (Сильне)

СТРІЙ

кожен х... сцить на свій стрій [кожен х. . сцит' на с'в'її струй] 'у кожного свої принципи' (Світязь)

ні в стрій, ні в бій, ні кибені матері [ни в стрій / ни в б'їй / ни ки'бен'ї |матер'ї] 'ні до чого не годиться' (Сокіл)

СТРІЛА

летіти як стріла [летит' йак стр'їла] 'дуже швидко рухатися' (Коршів, Губин)

швидкий як стріла [швид'кий йак стр'їла] 'т. с.' (Гірники)

СТРІЛКИ

брови як стрілки [б'рови йак ст'р'елки] див. **БРОВИ**

СТРІЛЯТИ

спить хоч стріляй [спит' хоч стріл'еї] див. **СПИТЬ**

⁵⁰⁵ СТРАШИДЛО – те ж саме, що СТРАХОВИДЛО, СТРАХОВИСЬКО

⁵⁰⁶ СТРАШКО – боягуз

СТРІМГОЛОВ

летіти **стрімголов** [лeтeт' стр'імголoв] 'швидкість у русі' (Старий Загорів)

СТРІХА⁵⁰⁷

брови як стріха [б'рови йак стр'іxa] див. **БРОВИ**

голова як стріха [гулува йак стр'іxa] див. **ГОЛОВА**

залетіти як суха куль-баба в стріху [залeт'іла йак суxа кул'баба в стр'іху] див. **КУЛЬБАБА**

як на чортовій стрісі [йак на чoртов'її стр'іс'ї] 'неохайність у будинку' (Павловичі)

як солом'яна стріха [йак солoм'яна стр'іxa] 1) 'про дівчину, яка не вийшла заміж'; 2) 'про людину старшого віку' (Годомичі)

СТРІЧКА

чорноброве як стрічка шовкова [чoрнеб'рове йак стр'ічк'е шoв'кoве] 'про тонкі чорні брови' (Любешівська Воля)

СТРУМОЧОК

молодий струмочок [мoлoд'її стру'мoчoк] 'про молодого вродливого хлопця' (Постійне)

СТРУНА

ноги як струни [нoги йак ст'руни] див. **НОГИ**

тонка як струна [тoнка йак ст'руна] 'про струнку дівчину' (Острожець)

як струна [йак ст'руна] 'т. с.' (Довговоля)

СТРУЧОК

сухий як стручок [суxий йак стру'чoк] 'про худу людину' (Бихів)

хлопець як стручок [х'лoпeц' йак стру'чoк] 'худий хлопець' (Гута-Боровенська)

як стручок [йак ст'ру'чoк] 'про невродливу людину' (Мала-Тур'я)

СТУДЕНТ

спати як студент на лекції [спит' йак ст'удeнт на лeкц'їях] 'чутливий сон' (Луків)

СТУК

стук-грюк – аби з рук [стук-грюк // аби з'рук] 'погана робота' (Полапи)

без стуку, без гуку забрали як суку [без с'туку / без гуку заб'рали йак суку] 'шлюб без весілля' (Полапи)

СТУКНУЛО

як стукнуло, так і відскочило [йак с'тукнуто / так і одс'кочило] 'про вперту особу' (Довговоля)

⁵⁰⁷ СТРИХА – нижній край солом'яної покрівлі, який звисає над стіною

СТУПА⁵⁰⁸

втомлена як ступа [в'томлена йак с'тупа] 'бути втомленим' (Озерці)
гадка як ступа [гадка йак с'тупа] 'про невродливу дівчину/жінку' (Велика Осниця)

дівчина як ступа [д'івчина йак с'тупа] див. **ДІВЧИНА**

дурна як ступа / дурний як ступа [дур'на йак с'тупа] (Собіщиці, Доросині, Жиричі, Осівці) || [дур'ний йак с'тупа] 'про нерозумну людину' (Воєгоща, Седлище, Микове, Ярославичі)

слова як горох з ступи [слова йак го'рох з с'тупи] див. **СЛОВО**

стояти як ступа [сту'їім' йак с'тупа] 'нічого не робити' (Липне, Сошичне)

як ступа [йак с'тупа] 'про мовчазну жінку' (Седлище)

як ступа гладка [йак с'тупа г'ладка] 'про повну жінку' (Остріжець)

СТУПАТИ

ступати й не ступати [сту'пайе й не сту'пайе] 'повільно пересуватися' (Юрово)

СТУПІНЬ⁵⁰⁹

ступінь по золотому [с'туп'ін' по золо'тому] 'нарікання про щось тяжке; лінуватися' (Полапи)

СТЬОПКА

як Стьопка з трудовнями [йак с'т'опка з трудо'д'н'ами] 'дуже швидко і без користі' (Зелене)

СУБОТА

в суботу народжена [в суботу 'рож:ена] 'про працюовиту жінку' (Замшани)
до слідуючої суботи долізи [до сл'їду'ючої суботи до'л'їзе] 'повільно рухатися' (Любешів)

СУД

як глухий на суд [йак глу'хий на суд] 'поспішати, ні на що не зважаючи' (Машів)

СУДДЯ

як суддя [йак суд':а] 'про чесну і справедливу особу' (Годомичі, Привітне)

СУДЕНЬ⁵¹⁰

голова як судень [гулу'ва йак суден'] див. **ГОЛОВА**

СУДИЛІВКА⁵¹¹

у Судилівці знайти [у Судил'івц'ї знайш'ли] 'про народження дитини' (Увин)

⁵⁰⁸ СТУПА – пристрій для лущення та подрібнення різних речовин (зерна, тютюну і т. ін.), неодмінним доповненням якого є товкач

⁵⁰⁹ СТУПІНЬ – порівняльна величина, що характеризує розмір, інтенсивність чого-небудь

⁵¹⁰ СУДЕНЬ – 1) криниця без зрубу; 2) холодний вітер

⁵¹¹ СУДИЛІВКА – невелика річка

СУДИТИСЯ

не судилося пожити [ни судилос'а пожити] 'народження мертвої дитини' (Борове)

СУКА

без стуку, без гуку забрали як суку [без ст'уку / без гуку забрали йак суку] див. **СТУК**

вити як сука в плоті [вийе йак сука в плот'і] 'потрапити в халепу' (Григоровичі)

з-під суки яйця дістати [с-п'ід суки йайц'а д'іс'тане] 'про хитрого чоловіка' (Затурці)

СУМ

з суму сохнути [з суму сохне] 'нудьгувати' (Милятин)

СУМАШЕДША⁵¹²

як сумашедша [йак сама'шечайа] (Зимне) || [йак само'шеча] 'збожеволіти' (Добре)

СУМКА

гості з красними сумками завітали [гос'т'і з к'расними сум'ками зав'італи] див. **ГОСТІ**

книжка в сумці, а дівка на думці [к'нижка у сумц'і / а д'іўка на думц'і] див. **КНИЖКА**

дама з сумочкою [дама з сумучкойу] див. **ДАМА**

СУМЛІННЯ

борода як у владики, а сумління як в шибеника [борода йак у владик'і / а сум'лін':а йак в шибеника] див. **БОРОДА**

СУНИЧКА

губи як сунички [губи йак сунички] див. **ГУБИ**

СУНУТИ

ледве сунутися [лед' сунец':а] 'про ходу п'яної особи' (Гірка Полонка)

плентатися як на завтра [п'лентайец':а йак на за'втра] 'повільно пересуватися' (Годомичі)

сунеться як волочить [сунец':а йек ву'лочит'] 'про ходу п'яної особи' (Бірки)

сунутися як на завтра [суниц':а йак на за'втра] (Смолярі Старовиж., Холопичі) || [суне йак на за'втра] 'повільно пересуватися' (Борохів)

сунутися як на завтрашній день [суниц':а йак на за'втрашн'ій ден'] 'т. с.' (Чаруків)

сунутися як середа на п'ятницю [суниц':а йак сир'іде на п'ятниц'у] 'т. с.' (Гірники)

⁵¹² СУМАШЕДША – божевільна

СУРА

гуляти як сура [гул'айе йак'сура] 'про жінку легкої поведінки' (Цумань)
сурисько добре [сурис'ко'добре] 'т. с.' (Підгайці)

СУРОК

насуплений як сурок [на'супл'аний йак су'рок] 'про ображену людину' (Годомичі)

спати як сурок [спит' йак су'рок] (Нова Руда, Русів) || [спл'ат' йак сур'к'і] (Гать) || [йак су'рок] 'міцний сон' (Собіщиці)

СУТЬ

суті не вкурити [сут'і не ву'рити] 'нічого не зрозуміти' (Луцьк)

СУХОПЕРДЯ

як сухопердя [йак сухо'перд'а] 'про худу людину' (Годомичі, Холопичі)

СУХОТА⁵¹³

бідота-сухота [б'ідота-су'хота] див. БІДОТА

сухота напала [су'хота на'пала] 'нудьгувати' (Велика Осниця)

СУЦВІТТЯ

нове суцвіття [но'ве суц'ів'ім':а] 'про народження дитини' (Воєгоща)

СУЧКА

бігати як сучка по селі [б'ігайе йак'сучка по'сел'і] 'дуже швидко рухатися' (Бірки)

брехлива сучка [бра'хлева йак'сучка] 'обманювати, говорити неправду' (Бірки)

голодна як сучка [го'лодна йак'сучка] 'бути дуже голодним' (Шменьки)

грошей як в сучки блох [гро'шей йак в'сучки блох] див. ГРОШІ

гуляти як сучка [гул'айе йак'сура] 'про жінку легкої поведінки' (Золочівка)

гуляща сучка [гул'ашча'сучка] 'т. с.' (Полиці)

залетіти як сучка [залет'іла йак'сучка] 'про жінку, яка завагітніла не в шлюб' (Видраниця)

з-під сучки яйця дістати [с'под'сучки'йайца до'стане] див. ЯЙЦЯ

набратися як сучка блох [наб'ратис'а йак'сучка бл'іх] 'напитися' (Журавники)

нагулятися як сучка [нагул'алас' йак'сучка] 'про жінку, яка завагітніла не в шлюб' (Постійне)

соватися як сучка [совайец':а йак'сучка] 'про жінку легкої поведінки' (Гірники)

сучка незаганяна [сучка низа'ган'ана] 'т. с.' (Воєгоща)

язик як в сучки хвіст [йа'зик йак'сучки хв'іст] див. ЯЗИК

як сучка язиком телепати [би'сучка йази'ком тел'епайе] 'вживати нецензурну лексику' (Бір)

⁵¹³ СУХОТА – 1) туберкульоз; 2) туга, журба

СУЧОК

дерево сухе, а сучок здоровий [*дерево су¹хе / а су¹чок здо¹рови¹*] див. **ДЕРЕВО**
задубіти як сучок [*заду¹б¹'ів в су¹чок*] 'змерзнути' (Нова Руда)
як сучок [*йак су¹чок*] 'т. с.' (Годомичі)

СЦЯТИ

за ним сцяти [*во¹на за ним сцят¹'*] 'про закохану дівчину' (Чаруків)
ти йому що хочеш говори, а він сцить догори [*ти йо¹му шо хоч гово¹ри / а в¹ін сцят¹' дого¹ри*] див. **ГОВОРИТИ**

СЮДИ

не туди, не сюди [*не ту¹ди / не с¹'уди*] див. **ТУДИ**

СЯЯТИ

кругом сяяти [*кру¹гом |с¹'айе*] 'охайність і порядок в оселі' (Воєгоща)

Т

ТАБАЛЬКИ

п'яне в табальки [*п¹йане в та¹бал¹'ки*] 'напитися, бути дуже п'яним' (Загаї)

ТАБЛЕТКА

таблетку зашити [*таб¹летку за¹шили*] 'не вживати алкогольних напоїв' (Посників)

ТАБУН

табун качок гнати [*йак кач¹'ки зага¹н¹'айе*] 'хода п'яного чоловіка' (Годомичі)

ТАЗ

накрити мідний тазом [*накр¹ити |м¹'ідним |тазом*] 'коли менша сестра першою виходить заміж' (Обарів)

Т

ТАКСІВКА

як таксівка [*йак такс¹'івка*] 'швидкість у русі' (Переспа)

ТАЛІЯ

осина талія [*о¹сина |тал¹'ійа*] 'про струнку дівчину з тонкою талією' (Духче, Гайове, Чаруків, Сільце)

талія як балія [*тал¹'ійа йак |бал¹'ійа*] 'про повну жінку' (Клубочин, Луків, Сілець, Карпилівка К-Кашир., Коршів, Грабовець, Озерці, Любешівська Воля, Корчин)

талія як в мурахи [*тал¹'ійа йак мурав¹'ійа*] 'про струнку дівчину з тонкою талією' (Ярославичі)

талія як гітара [*тал¹'ійа йак г¹'ітара*] 'про талію дівчини, що нагадує музичний інструмент' (Любешів)

талія як пісочний годинник [*тал¹'ійа йак п¹'ісочний го¹дин:ик*] 'статура дівчини' (Нова Вишва)

ТАНЕЦЬ

як веселий танець [*йак ве'селий 'танец'*] 'про веселу людину' (Рівне)

ТАНК

валити як танк [*'валит йак танк*] 'йти напролом' (Мирне)

глухий як танк [*глу'хий йак танк*] 'про людину, яка з віком погано чує' (Бережці)

забитий як танк [*за'битий йак танк*] 'про нерозумну людину' (Добре)

і танком не розбудити [*і 'танком не роз'будиш*] (Коршів, Полапи, Підлозці) || [*спит', шо 'нав'іт' 'танком не роз'будиш*] 'міцний сон' (Юрово)

йде як танк лізе [*йде йак танк 'л'ізе*] 'повільно пересуватися' (Грабовець)

перти як танк [*пре йак танк*] 1) 'про сміливу людину' (Мала Глуша) || [*пре йак танк*] 2) 'швидка хода' (Заріччя, Ясенівка, Лаврів, Бужани)

спати хоч танком розвертайся [*спит' хоч 'танком розвер'тайс'а*] 'міцний сон' (Довговоля)

спати хоч танком стріляй [*спит' хоч 'танком стр'і'л'ай*] 'т. с.' (Довговоля)

хоч танком їдь, не розбудиш [*хоч 'танком їід' / не роз'будеш*] 'т. с.' (Радехів)

хропти як танк [*хро'пе йак танк*] 'хропіти' (Велика Глуша)

ТАНЦІ

бистре як Гайтінька на танцях [*бистре йак 'Ган'т'ін'ка на 'танц'ях*] 'швидка хода' (Любешів)

коти з хати – миші в танці [*ку'ти с'хати // 'миші' в 'тан'ц'і*] див. **КОТИ**

ТАНЦЮВАТИ

іде як танцює [*іде йак тан'ц'ує*] див. **ІТИ**

танцювати, танцювати і не вклонитися [*танц'у'ваў, танц'у'ваў // і не вкло'нивс'а*] 'не завершити розпочату роботу' (Бужани, Хобултова)

ТАПКИ

білі тапки готувати [*б'іл'і 'тапки го'тує*] 'передчуття смерті' (Острівок)

ставити себе вище тапочка [*ставит' себе 'вишче 'тапочка*] 'про гордого з високою самооцінкою', із сарказм. (Цумань)

ТАРАБАНЬКА

плести як тарабанька [*пле'те йак тара'бан'ка*] 'багато говорити' (Гірники)

ТАРАДАЙКА

язик як тарадайка [*йа'зик йак тара'дайка*] див. **ЯЗИК**

ТАРАКАН

вусатий як таракан [*ву'сатий йак тара'кан*] 'про вусатого чоловіка' (Видранка)

худий як таракан [*ху'деї йак тара'кан*] 'про худу дівчину' (Седлище)

ТАРАНЬКА

висохла йак таранька [*висохла йак та'ран'ка*] 'про худу людину' (Доросині)

суха як таранька [су'ха йак та'ран'ка] 'т. с.' (Понінка)
худа як таранька [ху'да йак та'ран'ка] (Кричильськ) || [ху'да та'ран'ка] 'т. с.' (Шменьки)
як таранька [йак та'ранка] 'т. с.' (Велика Осниця)

ТАРАПУНЬКА

тепсель з тарапунькою [т'епсел' с тара'нул'койу] див. **ТЕПСЕЛЬ**
як тарапунько [йак тара'пун'ко] 'про людину низького зросту' (Борохів)

ТАРІЛКА

красу на тарілку не положиш [кра'су на та'р'елку не по'ложиш] див. **КРАСА**
як в своїй тарілці [йак в сво'йїй та'р'іл'ц'ї] 'про спокійну людину' (Мала Глуша)
як не в своїй тарілці [йак ни в сво'йїй та'р'іл'ц'ї] 'почуватися незручно' (Годомичі)

ТАТЕРУК⁵¹⁴

брови як татерука [б'ров'ї йак тате'рука] див. **БРОВИ**

ТАТО

з тата вар'ята не роблять [с тата вар'йата ни 'робл'ат'] 'намагатися когось безпідставно звинувачувати' (Ковель)
хто останній, той і тато [хто остан'їй / тої і 'тато] 'про інтимні відносини' (Ковель)

ТВАР

хропти як твар [хру'пе йак твар] 'хропіти' (Мала Глуша)

ТВАРИНА

вуха як у тварин [вуха йак в т'вари] див. **БУХА**

ТЕ

ні те, ні се [н'ї те / н'ї с'е] 'про невродливу дівчину/жінку' (Доросині)

ТЕЛЕМІЙСЬКО

здоровий як Телемійсько [здо'ровїц'ь би Теле'м'їїс'ко] 'про повного хлопця/чоловіка' (Бір)

ТЕЛЕПАТИСЯ

ледве телепатися [лед' теле'пайеца] 'про ходу п'яної особи' (Дюксин)

ТЕЛЕПЕНЬ

твердолобий телепень [твердо'лобїй 'телепен'] 'про нерозумну людину' (Мала-Тур'я)
як телепень ходити [шчас'ливиї йак 'телепен' 'ходить'] 'не приховувати свою радість і щастя' (Лаврів)

⁵¹⁴ ТЕТЕРУК – великий лісовий птах ряду курячих із чорним (у самиці – пістрявим) оперенням, який є цінною дичиною

ТЕЛЕФОН

домовитися як з конем по телефону [до¹мовитис'а йак с'а ¹кон'ем по теле¹фону] див. КІНЬ

село над річкою, телефон на грушці [се¹ло над ¹р'ічкою / теле¹фон на г¹рушці'і] див. СЕЛО

ТЕЛИЦЯ

гарна як телиця, а розумна як гниця [гарна йак те¹лиц'а / а ро¹зумна йак г¹ниц'а] 'красива дівчина' (Нова Вижва)

довгонога як телиця [довго¹нога йак те¹лиц'а] 'про довгоного дівчину' (Доросині)

йти як телиця [йде йак те¹лиц'а] 'швидкість у русі' (Гірники)

молодичка як теличка [моло¹дичка йак те¹личка] див. МОЛОДИЧКА

циці як у телиці [це¹ци йак у ти¹леци] див. ЦИЦІ

чії б бички не скакали, а телички наші [чи¹йї б бич¹ки не ска¹кали / а те¹лички ¹наш'і] див. БИЧОК

як телиця [йак те¹лиц'а] 'про повну жінку' (Велика Осниця)

ТЕЛИШ

здоровий як телиш [здо¹ровий йак те¹лиш] 'про високу людину' (Вітковичі)

ТЕЛЬБО⁵¹⁵

ходити з тельбом [ходить' с'а ¹тел'бом], згруб. 'про ходу жінки, яка очікує дитину' (Мала Глуша)

ТЕЛЯ

Боже теля [Боже те¹л'а] 'надмірна людська доброта' (Цумань)

вперта як теля [в¹перта йак те¹л'а] 'про вперту жінку' (Береги)

вчепили теля до поля, а воно літає [вчи¹пили те¹л'е до по¹л'е / а воно ¹л'етайе] (Полapi) || [вчи¹пили те¹л'е до по¹л'е / а воно ¹л'етайе] 'про нерозумну людину' (Світязь)

дай, Боже, нашому теляткові та й вовка з'їсти [даї / Боже / ¹нашуму те¹л'ат'і ¹воўка з'йїсти] 'бажання здійснити неможливе' (Русів)

дурне як теля з ланцюга [дур¹не йак те¹л'а на ланц'у'гу] 'про нерозумного чоловіка' (Звиняче)

ноги як телята [ног'і йак ти¹л'ета] див. НОГИ

теля безхвосте [те¹л'е бес¹хвосте] 'неакуратна людина' (Довговоля)

хитре телятко дві матки ссе [хитре те¹л'атко д'в'і ¹матки с:е] 'про хитру людину' (Юрово)

як корова по теляті [йак ко¹рова по те¹л'ет'у] див. КОРОВА

як мале теля [йак ма¹ле те¹л'а] 'про нерозумну людину' (Юрово)

як мале телятко [йак ма¹ле ти¹л'атко] 'хода п'яного чоловіка' (Русів)

як теля налякане [йак те¹л'а на¹л'акане] 'про молоду невістку' (Доросині)

як телятко [йак те¹л'етко] 'про спокійного чоловіка' (Полиці)

⁵¹⁵ ТЕЛЬБО, ТЕЛЬБУХ – внутрішні органи вбитої тварини (шлунок, кишки тощо)

ТЕПЛА

ще тепла [шче |тепла] 'про породіллю' (Воєгоща, Посників)
ледь теплий [лет' |тепли] 'передчуття смерті' [Арк'2005, с. 70]

ТЕПСЕЛЬ

тепсель з тарапунькою [тепсел' с тара'пул'койу] 'про зраду' (Височне)

ТЕРЕВЕНІ

бабські теревені травити [бабс'к'е теревен'і т'равит'] 'про балакучу жінку, базіку' (Любешівська Воля)

ТЕРЕЗА

як мать Тереза [йак мат' Те|реза] див. **МАТЬ**

ТЕРЕЗИ

врівноважені як терези [вр'івно|важен'і йак те'рези] 'про спокійну людину' (Турійськ)

ТЕРЕН

як лілея між тереном [йак л'і'лея м'іж |терном] див. **ЛІЛЕЯ**

ТЕРНИЦЯ⁵¹⁶

тарахкотіти як терниця [тарахко|тит' йак |терниц'а] 'про балакучу жінку, базіку' (Видранка)
як терниця [йак |терниц'а] 'про худу людину' (Буяни)

ТЕРПЕЦЬ

терпець лопає [а'ле тер'пец |лопайе] 'про терплячу людину до певного періоду' (Велика Осниця)

ТЕРПИЛО

терпить терпило [тер'пит' тер'пило] 'про терплячого чоловіка' (Привітне)

ТЕРПІННЯ

з залізним терпінням [з зал'ізним тер'п'ін':ам] 'про терплячу людину' (Сілець, Бережці)
терпіння і труд все перетруть [тир'п'ін':а і труд все н'ірут'рут] 'т. с.' (Воєгоща)

ТЕРПІТИ

терпить аж рипить [тер'пит' аш ри'пит'] 'про терплячу людину' (Шменьки)
хоч ріж, а терпить [хоч р'іж / а тер'пит'] див. **РІЗАТИ**

⁵¹⁶ ТЕРНИЦЯ – знаряддя для тіпання, тертя льону, конопель і т. ін.

ТЕТЕРЯ

глуха тетеря / глухий як тетеря [глуха те'тер'а] (Троянівка, Бихів, Тойкут, Гірники, Жабка, Воєгоща, Годомичі, Привітне, Лище, Мала Глуша) || [глухеї як тетера] (Прип'ять) || [глухи як тетери] (Гірники) || [глуха титера] 'про людину, яка з віком погано чує' (Нова Руда, Калинівка)

сліпа тетеря [сл'іпа те'тер'а] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Троянівка)

ТЕЩА

зять – на те, щоб взяти, а теща – на те, щоб дати [з'ат' // на те / шоп вз'ат' / а тешча // на те / шоп дат'] див. **ЗЯТЬ**

піти як теща під лід [пошла як т'ошча п'ід л'ід] 'дуже швидко' (Мельники)

теща як відьма [тешча як в'ед'ма] 'бути злим, неприязним' (Гірники)

тещі ноги мити і воду пити [тешч'і ноги мити і воду пити] 'примовляння про відносини між зятем і тещею' (Холопичі)

як лиса теща [йак лиса тешча] 'про лисого чоловіка' (Шменьки)

ТИГРА

зла як тигра [зла як т'ігра] 'про злу жінку' (Городок)

розходитися як та тигра [розходилас'а як тайа т'ігра] 'про сердиту людину' (Шменьки)

ТИЖДЕНЬ

сім неділь на тиждень справляти [сім нид'іл' на тижден' справл'айе] див. **НЕДІЛЯ**

ТИКА⁵¹⁷

висока наче тика [висока наче тика] 'висока жінка' (Кричевичі)

ТИН⁵¹⁸

ні в тин, ні в ворота [меле / шо н'і в тин / н'і в ворота] (Карпилівка) || [н'і в тин / н'і в ворота] (Усичі) || [не в тин не ў ворота] 'говорити нісенітниці, пліткувати' (Турійськ)

переламати усі тини і перелази [переламаў у'с'і тини і перелази] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Мала-Тур'я)

ТИНЕЦЬ

біле, не біле, аби воду бачило – за рукавець, то й на тинець [б'іле / ни б'іле / аби воду бачило // за рукавець / тої на тинцець] див. **ВОДА**

за рукавець, то й на тинець [за рукавець / тої на тинцець] див. **РУКАВЕЦЬ**

ТИРСА⁵¹⁹

в голові тирса [в голов'і тирса] див. **ГОЛОВА**

тирса в голові [тирса в голов'і] 'про нерозумного чоловіка' (Ботин)

⁵¹⁷ ТИКА – тичина

⁵¹⁸ ТИН – огорожа, сплетена з лози, тонкого гілля; пліт

⁵¹⁹ ТИРСА – дрібні частинки деревини, що осипаються під час її пиляння

ТИСЯЧА

мої мільйони, мої тисячі [мо'йї м'іл'йони / мо'йї 'тис'ачи] див. МІЛЬЙОН

ТИХОНЯ

тихоня застенчева [ти'хун'а зас'т'енчива] 'про сором'язливу дівчину' (Калинівка)

ТИЦЬ⁵²⁰

тиць – бабин Гриць [тиц' // 'бабин Гриц'] 'недоречно сказане' [Арк'2003, с. 76]

хватає тих тицьок [хва'тайе тих 'тиц'ок] 'вистачає багато непотрібної роботи' (Клубочин)

ТИЧКА

висока як тичка [в'ісока йак 'течка] 'про високу людину' (Угриничі)

високий як тичка [ви'сокий йак 'течка] (Осівці) || [в'ісок'йї йак 'тичка] 'т. с.' (Воєгоща)

довгий як тичка [довгий йак 'тичка] 'т. с.' (Колодії)

старе і мале, то на одній тичці [старе / а мале / то на одній 'тиц'і:] 'подібність людей старшого віку на малих дітей' (Бережки)

тичка напала [тичка на'пала] 'швидка хода' (Нова Руда)

тоненький як тичка [то'нен'кий йак 'тичка] 'про худу людину' (Бережки)

тонка як тичка [тонка йак 'течка] 'т. с.' (Любешівська Воля)

худа як патика [худа йак па'тика] 'т. с.' (Вільхівка)

худа як тичка [худа йак 'тичка] 'т. с.' (Торговиця, Мирне)

як тичка [йак 'тичка] 'т. с.' (Рудники)

ТІКА

вити як тіка [вийе йак 'тіка] 'голосно плакати' (Гірники, Плоска)

ТІЛО

в здоровім тілі здоровий дух [в зд'равім 'т'ілі зд'равий дух] 'хропіти' (Велика Осниця)

вбитися в тіло [в'билас'а в 'тіло] 'про повну жінку' (Яревище)

душа без тіла [ду'ша бес 'тіла] див. ДУША

душа з тілом розстається [ду'ша с 'тілом розта'йец':а] див. ДУША

йти як тіло без душі [іде йак 'тіло бис ду'ш'і] 'повільно пересуватися' (Холопичі)

мороз по тілу [мо'роз по 'тілу] див. МОРОЗ

мурашки йдуть по тілу [му'рашк'і йдут' по 'тілу] || [му'рашки по 'тілі] ||

[му'рашки по 'тілу] || [мурашки по тілі] || [му'рашк'е по в'с'ому 'тілове] ||

[му'рашки ну 'тілі 'б'ігайт'] || [му'рашк'е по 'тілове] див. МУРАШКИ

мурашки по тілі [му'рашк'і ну 'тілі] див. МУРАШКИ

ходити як тіло від душі [ходе йак 'тіло в'ід ду'ш'і] 'повільно рухатися' (Воєгоща)

⁵²⁰ ТИЦЬ, ТИЦЬКИ – уживається на означення раптової, несподіваної дії, коли хто – або що-небудь кидається, потикається кудись, з'являється десь, раптово зупиняється і т. ін.

ТІМ'Я

в тім'я битий [ɛ̞ t'ímʲa ʲbítʲiʲ] 'розумний' (Годомичі)
вклепаний в тім'я [вкʲлєпаниʲ ɛ̞ t'ímʲa] 'збожеволіти' (Княгининок)
яке сім'я – таке тім'я [jʲa kʲe ʲs'ímʲe // ta kʲe t'ímʲe] див. СІМ'Я

ТІСТО

видно Гандзя пироги пекла, бо ворота в тісті [вʲидно / ʲГанз'а пирогʲи пекла / бо вуʲрота в t'ístʲi] див. ГАНДЗЯ

з одного тіста зліплені [з од'ного t'ístʲa зл'іплєн'і] 'подібність між собою молоді пари' (Гірники, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

місила Галя тісто – мука на заборі [m'ísʲila ʲГал'а t'ístʲo // мука на забор'і] див. ГАЛЯ

у нашої Пріськи вся срака в тісті [у ʲнашої Пр'іс'к'і вс'а с'рака в t'ístʲi] див. ПРІСКА

ТІТКА

дід по бабі – рідна тітка [d'íd по ʲбаб'і // ʲр'ідна t'ítka] див. ДІД

тітка-давалка [t'ítka да'валка] 'про жінку легкої поведінки' (Ясенівка)

тітка лінь приступила [t'ítka л'ін' приступила] 'про ліниву жінку' (Жиричі)

тітка приїхала [t'ótka при'їхала] 'період менструації' (Ковель)

тітка приїхала з Червонограда [t'ótka при'їхала з Червоног'рада] 'період менструації' (Датинь)

ТІЧКА⁵²¹

тічка напала [t'ítčka на'пала] 'швидка хода' (Нова Руда)

тічка почалася [t'ítčka пуч'алас'] 'період менструації' (Ясенівка)

ТІШИТИСЯ

натішитися не можна [добр'ій / шоʲ на t'íшица не ʲмона] 'надмірна людська доброта' (Велика Осниця)

ТОВАР

дешевий товар [де'шевиʲ то'вар] 'про нецнотливу дівчину' (Добре)

зіпсований товар брати [з'ін'сованиʲ то'вар бє'ре] 'про чоловіка, який одружується на жінці з дитиною' (Ботин)

прострочений товар [перєст'рочєніʲ то'вар] 'дівчина, яка довго не виходить заміж' (Гута-Боровенська)

ТОВКАЧ⁵²²

голова як товкач [го'лова jʲак тов'кач] див. ГОЛОВА

⁵²¹ ТІЧКА – 1) згряя собак із сукою або згряя вовків з вовчицею; 2) період статевої активності у самиць ссавців

⁵²² ТОВКАЧ – товстий дерев'яний стрижень, ударами, натискуванням якого ущільнюють яку-небудь масу або подрібнюють, розтирають що-небудь

лисий як товкач [лисиї йак тов'кач] (Добре, Овадне, Синове, Заріччя, Любешів, Прип'ять) || [лесиї йак тов'кач] 'про лисого чоловіка' (Любешівська Воля)

ТОЛК

баландіти без толку [балан'дит' бис ʔтолку] 'про балакучого чоловіка, базіку' (Ясенівка)

говорити без толку [гу'ворит' бис ʔтолку] 'говорити нісенітницю' (Холопичі, Сілець)

ляпати без толку [л'апайеш бес ʔтолку] 'т. с.' (Остріжець)

прожити без толку [про'жив без ʔтолку] 'нічого зробити' (Понінка)

ТОЛКОВИЙ

як нема толкового лутше без путьового [йак ни ʔма ту ʔкового / лутше без ʔпу ʔового] 'про незаміжню жінку, яка не виходить заміж' (Черемошне)

ТОЛМАК

толмак старий [тол ʔмак ста ʔриї] 'про людей старшого віку' (Турійськ)

ТОПОЛЯ

високий як тополя [ви ʔсокиї йак ту ʔпол ʔа] (Володимир-Волинський, Острівок, Привітне, Гірка Полонка, Сілець, Точевики, Рівне) || [йак то ʔпол ʔка] 'про високу людину' (Гать)

струнка як тополя [струн ʔка йак то ʔпол ʔа] 'струнка дівчина' (Замшани) || [струн ʔка йак то ʔпол ʔа] (Звиняче, Олика, Комарове Ратнів.) || [струн ʔка йек ту ʔпол ʔа] 'про струнку дівчину' (Бірки)

тонка як тополя [тон ʔка йак то ʔпол ʔа] 'худа дівчина' (Маневичі)

ТОПОРИСЬКО⁵²³

як сокирка без топориська [йак су ʔк ʔіра бис топо ʔрис ʔка] див. **СОКИРА**

ТОПТАТИСЯ

топтатися на місці [топчиц ʔа на ʔм ʔс ʔц ʔі] 'повільно пересуватися' (Дачне, Собіщиці, Куснище, Млинів)

ТОРБА

морда як торба гною [морда йак ʔторба г ʔноу] див. **МОРДА**

носитися як дурень з торбою [носиц ʔа йак ʔдурен ʔ торбойу] див. **ДУРЕНЬ**

пий-пий – на старість торба й кий [пій-пій // на с ʔтарост ʔ торба ї кій]

див. **СТАРІСТЬ**

правда, то не гріх, а торба – то не сміх [п ʔравда / то не ʔ гр ʔх / а ʔторба // то не ʔ с ʔм ʔх] див. **ГРІХ**

стара торба [ста ʔра ʔторба] 'про людей старшого віку' (Мирне, Млинів)

старий як торба [ста ʔрїй йак ʔторба] 'т. с.' (Понінка)

⁵²³ ТОПОРИСЬКО – держак сокири

сунутися як торба [суниц':а йак 'торба] 'про повільну людину' (Велика Глуша)

хвальби повні торби [тойі х'вал'бе 'повне тор'бе] || [х'вал'би 'повна 'торба] див. **ХВАЛЬБА**

хвальби повні торби, а в ті торби хоч візьми да й насери [хвал'би 'повний тор'би / а в 'тийі тор'би хоч в'із'ми даї насирі] || [фал'бе 'повни тур'бе / а в тур'бе хоч насар'е] || [хвал'би 'повні тор'би / а в тор'би хоч насирі] див. **ХВАЛЬБА**

хвальби повні торби, а в торбах немає нічого [хвал'би 'повни тор'би / а в тор'бах ни\ма ни\чо] див. **ХВАЛЬБА**

хвальби повні торби, а мацни – та й порожні [хвал'би 'повни тор'би / а мац'ни // ди ї ну'рожн'і] див. **ХВАЛЬБА**

хвалькувата торба [хвал'куватайа 'торба] 'про хвалькувату жінку' [Арк'2003, с. 128]

як зношена торба [йак з'ношана 'торба] 1) 'дівчина, яка не вийшла заміж'; 2) 'людину старшого віку' (Смолярі Старовиж.)

як порвана торба [йак пор'вана 'торба] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Бережці)

як торба [йак 'торба] 'про повну жінку' (Маневичі, Седлище)

як торба з дустом [йак 'торба з 'дустом] 'про повного хлопця/чоловіка' (Клубочин, Цумань)

ТОРОХТІЛКА⁵²⁴

язик як торохтілка [йа'зик йак торох'т'ілка] див. **ЯЗИК**

ТОРПЕДА⁵²⁵

перти як торпеда [пре йак тор'педа] 'дуже швидко рухатися' (Турійськ)

як торпеда [йак тор'п'еда] 'т. с.' (Тойкут)

ТОРЧАТИ

поки торчить, то мовчить [пок'і тор'чит' / то мов'чит'] 'мовчання до певного часу' (Світязь)

ТОЧЕНА

гарна як точена [гарна йак 'точана] див. **ГАРНА**

ТРАВА

дівчина з косою, як трава з росою [д'івчина з ко'сою / йак тра'ва з ро'сою] див. **ДІВЧИНА**

зарости як гівно в траві [за'р'іс йак гум'но в тра'в'і] див. **ГІВНО**

на поганому полі й трава не росте [на по'ганому 'пол'і й тра'ва не росте] див. **ПОЛЕ**

⁵²⁴ ТОРОХТІЛКА – торохкітлива дитяча іграшка або торохкітливий пристрій в іграшці

⁵²⁵ ТОРПЕДА – саморушній і самокерований підводний снаряд сигароподібної форми, яким озброєно підводні човни, військові кораблі та торпедоносці

нижче трави, тихіше води [н'іже тра'ви / т'іше во'ди] 'про спокійну жінку' (Калинівка)

подобкати траву [подоб'кав тра'ву] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Корчин)

сохнути як трава [сохне йак тра'ва] 'про закохану дівчину' (Мала Глуша)

тихіше води – нижче трави [тих'іше во'ди // 'нижче тра'ви] || [тише во'ди, 'ниже тра'ви] || [тих'іша во'ди / 'нижче тра'ви] див. **ВОДА**

хоч трава не росте [хоч тра'ва ни рос'те] 'все одно' (Світязь)

як зів'яла трава [йак з'ів'яла тра'ва] 'про людей старшого віку' (Воєгоща)

як пес траву їсть [шоп так пси т'раву ї'ли / йак ти зруб'ив] див. **ПЕС**

ТРАКТОР

працювати як трактор [прац'у'вав 'добре / йак т'рактор] 'бути втомленим' (Понінка)

Светку на тракторі покатати [Св'етку на т'рактор'і пока'тати] див. **СВЕТКА**

трактора завести [т'рактор за'в'іў] 'хропіти' (Мала-Тур'я)

хропіти як трактор [хро'пе йак т'рактор] (Загаї, Велика Осниця, Брани, Понінка, Гірка Полонка, Дюксин, Липляни, Звиняче, Цумань, Озерці, Дачне, Мирне, Полапи, Млинів, Яворів, Остріжець, Комарове Ратнів., Дюксин, Височне) || [хру'пе йак т'рактор] (Грабовець, Седлище, Цумань) || [хро'пит' йак т'рактор] (Підлозці, Кукли, Куснище, Зарічне, Здолбунів, Колодії, Маневичі, Борохів) || [хро'пе йак т'рахтор] (Собіщиці, Липляни, Лаврів, Бужани) || [йак т'рахтор] (Рудники) || [хру'пит' як т'рахтор] 'хропіти' (Корчин, Воротнів)

ТРАЛІ-ВАЛІ

тралі-валі [т'рал'і-вал'і] 'про балакучу жінку, базіку' [Арк'2003, с. 128]

ТРАНДАЧИХА

Баба-трандачиха [баба транда'чиха] див. **БАБА**

тарандіти як трандачиха [таран'дит йак транда'чиха] 'про балакучу жінку, базіку' (Мирне)

як трандачиха [йак таранда'чиха] (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки) || [йак транда'чиха] 'т. с.' (Мала Глуша, Посників)

ТРАНДІТИ

трандіти і не спльовувати [тран'дит' і ни сп'л'ову'є] 'про чоловіка, який не вміє зберігати таємниць, пліткар' (Поворськ)

ТРАСОЧКА

нажертися як трасочка [на'жерс'а йак т'расочка] 'ситно поїсти' (Заболоття)

ТРЕЗВЕНИК

язвеник і трезвеник [йазв'ін'ік і т'резв'ін'ік] див. **ЯЗВЕНИК**

ТРЕП⁵²⁶

дурна як треп [дур'на йак треп] 'про нерозумну жінку' (Буяни)

ТРИМАТИ

два одного тримає [два йідного три'майє] 'про дулю' (Світязь)

ТРИЩІТКА

кричати як трищітка [кри'чит' йак триш'ч'ітка] 'про голосну, крикливу жінку' (Троянівка)

ТРИПАЧКА

язик як тріпачка [йа'зик йак три'пачка] див. **ЯЗИК**

ТРИСКА⁵²⁷

нестися як гівно на трісці [ни'сец':а йак гум'но на т'р'іс'ц'і] див. **ГІВНО**

ноги як тріска [ног'і йак т'р'іска] див. **НОГИ**

прати, варити, грітися, мити, брити і тріски збирати [пє'ри / ва'ри / з'р'іц'а / ми' / бри'і т'р'іс'ки зби'рай] 'про поганих господарів' (Стара Вижівка)

робітниця-тридільниця: счить, пердить, тріски збирає [рo'б'ітниц'а-три'д'і'л'ниц'а // с'чит' / пє'р'дит' / т'р'іс'ки зби'райє] див. **РОБІТНИЦЯ**

суха як тріска [су'ха йак т'р'іска] (Любешівська Воля) || [ху'да йак т'раска] 'про худу людину' (Собіщиці, Млинів)

сухе як тріска [су'хе йак т'р'іска] 'т. с.' (Карпилівка)

худа як тріска [ху'да йак т'р'іска] (Гірники, Луків, Липляни, Кримне, Дюксин, Підлозці, Борохів, Жиричі, Куснище, Зарічне, Бужани, Доросині, Здолбунів, Колодії, Цумань, Велика Глуша, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Понінка) || [ху'да йак т'риска] 'т. с.' (Мирне, Млинів, Клубочин, Дачне, Гать, Підгайці, Осівці)

як тріска [йак т'р'іска] 'т. с.' (Любитів, Велика Осниця, Рудники)

ТРИЩИТЬ

нажерся аж тріщить [на'жерса аш три'шчит] див. **НАЖЕРТИСЯ**

ТРОЯНДА

як троянда [йак тро'йанда] 'про вродливу дівчину' (Жабка)

як троянда розцвіла [йак тро'йанда росц'в'і'ла] 'т. с.' (Гірка Полонка)

ТРУБА

буде тобі труба [будє ту'б'і тру'ба] 'про кволу людину' (Воєгоща)

гарна як труба пожарна [гарна йак тру'ба по'жарна] 'про невродливу дівчину/жінку' (Карпилівка)

гасити труби [гасит' т'руби] 'похмілля' (Мала-Тур'я)

⁵²⁶ ТРЕП – черевик, тапок

⁵²⁷ ТРИСКА – невеликий тонкий шматок деревини, який відкололи або відколовся від стовбура, колоди тощо

глухий як труба [глу|хий̩ йак тру|ба] 'про людину, яка з віком погано чує' (Сошичне)

губи як труби [гу|бе̩ йек т|ру|би] || [гу|би̩ йак т|ру|би] || [гу|бе̩ йак т|ру|бе] див. ГУБИ

надуті губи як труби [на|дула̩ гу|би̩ йак т|ру|би] див. ГУБИ

пройти Крим, і Рим, і мідні труби [про|йшла̩ Крим/ і Рим/ і м|ідн|і т|ру|би] див. КРИМ

така як труба - навіть слова не витягнути [та|ка̩ йак тру|ба // на|в|іт| слова̩ ни̩ вит|агнеш|] 'про мовчазну жінку' (Топільне)

труби гасити [т|ру|би̩ га|сети] 'похмілля' (Ворокомне)

труби горять [т|ру|би̩ го|рат|] (Бобрин, Добре, Жиричі, Замшани, Козлиничі, Карпилівка К-Кашир., Межисить, Поворськ, Словатичі, Смідин, Синове, Топільне) || [т|ру|би̩ го|р|ет|] (Журавники) || [т|ру|би̩ го|рат|] 'т. с.' (Бобрин, Добре, Жиричі, Замшани, Козлиничі, Карпилівка К-Кашир., Межисить, Поворськ, Словатичі, Смідин, Синове, Топільне, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Борохів, Велика Осниця)

труби гудуть [т|ру|би̩ гу|дут|] 'т. с.' (Підліси)

ТРУД

терпіння і труд все перетруть [тир|н|ін|:а і труд̩ все̩ п|і|рит|рут|] див. ТЕРПІННЯ

ТРУДОДНІ

як Стьопка з трудоднями [йак̩ Ст|опка̩ с̩ трудодн|ами] див. СТЬОПКА

ТРУНА

хвалять жито в копі, а попа в труні [х|вал|ат| жито̩ у̩ коп|і / а̩ по|па̩ в тру|н|і] див. ЖИТО

хоч у труну клади [на|ро|бивс|а / хоч̩ в̩ тру|ну̩ кла|ди] 1) 'бути втомленим' (Загаї) || [хоч̩ в̩ тру|ну̩ кла|ди] 2) 'втомитися' (Милятин, Велика Осниця)

ТРУП

впасти трупом [у|пала̩ т|рупом] 'померти' (Брани)

живий труп [жи|вий̩ труп] 'про кволого чоловіка' (Холопичі)

мовчати як труп [мов|чит| йак̩ труп] 'про мовчазного чоловіка' (Гірка Полонка)

ходить як труп [йак̩ труп̩ х|одит|] 'про кволого чоловіка' (Бережці)

ТРУСИ

змокнути до трусів [з|мокнути̩ до̩ тру|с|ів] 'змокнути' (Чаруків)

ляпнути як трусами по болоту [л|апнув̩ йак̩ тру|сами̩ по̩ болоту] 'недоречно сказане' (Носачевичі)

такий щедрий, добрий, що і останні труси продасть [та|кий̩ ш|че|дрій̩ / |добрий̩ / шо̩ і̩ ос|тан|:і̩ тру|си̩ про|дас|ц|] 'про щедрого чоловіка' (Луків)

ТРУТЕНЬ

лінивий як трутень [л|і|ниве̩ йак̩ т|ру|тен|] 'про ліниву людину' (Точевики, Загаї)

така як трутень [та¹кайа би т¹рутен'] 'про мовчазну жінку' (Бір)
трутень лінивий [т¹рутен' л'інивий] 'про ліниву людину' (Підлозці)
як трутень [йак т¹рутен'] 'т. с.' (Локачі, Овадно, Поворськ, Смідин)

ТРУХЕЛЬ

старий трухель [ста¹риї т¹рухел'] 'чоловік, який довго не одружується' (Залісся)

ТРУХЛЯВЕ

старе-трухляве [ста¹ре т¹рух'л'аве] див. **СТАРЕ**

ТРЯСЦЯ⁵²⁸

худа як трясця [худа йак т¹р'асц':а] (Лаврів, Русів) || [йак т¹расца] 'про худу людину' (Милятин, Усичі, Остріжець, Маневичі)
як трясця [йак т¹р'ас'ц'а] 'т. с.' (Рудники)

ТУГА

туга напала [ту¹га на¹пала] 'нудьгувати' (Турійськ)

ТУДИ

не туди, не сюди [не ту¹ди / не с'у¹ди] 'не мати фігури' (Гірка-Полонка)

ТУЗ

п'яний як туз [п'йаний йак туз] 'алкогольне сп'яніння' (Бір)

ТУЛУБИЩЕ

а тому йванищу ціле тулубище [а тому йва¹нишчу |ц'іле тулу¹бишче] 'велика кількість' (Звиняче)

ТУМА

тумою туманіти [тумо¹ю туман'іти] 'про мовчазного чоловіка' [Арк'2003, с. 128]

ТУМАН

похмурий як туман [пох¹мурий йак ту¹ман] 'сумувати' (Нова Вижва)
туман в очі пускати [ту¹ман в¹оч'і пус¹кайе] 'обманювати' (Брани)
як сивий туман [йак¹сивий ту¹ман] 'про людину старшого віку' (Яревище)

ТУПАТИ

не натупаєшся – не налупаєшся [не на¹тупайеш'а // не на¹лупайеш'а] 'тяжко працювати, втомитися' (Карпилівка)

ТУР

як тур [йак тур] 'про спокійного чоловіка' (Плоска)

⁵²⁸ ТРЯСЦЯ – хворобливий стан, при якому людину морозить, кидає то в жар, то в холод; лихоманка

ТУРЕЦЬКИЙ

голий як турецький святий [голиї йак ту|рець'к'її с'в'а|тиї] див. **ГОЛИЙ**

ТУРКИ

турки-сельджуки [турк'і-сел'джук'і] 'про нерозумного чоловіка' (Клубочин)

ТУРМІЯН⁵²⁹

як турміян [йак турм'їян] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Машів)

ТУРНЕ⁵³⁰

дурне, поїхало в турне, приїхало з турне – все одно дурне [дур|не / пої|хало в тур|не / при|їхало з тур|не – всеї|дно дур|не] див. **ДУРНЕ**
і те дурне, і те поїхало в турне [і те дур|не / і те пу|їхало в тур|не] 'подібність людей' (Підманове)

ТУФЛІ

туфлі здерти [туфл'і здер] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Ясенівка)

ТУША

ходить як туша [ходить' йак |туша] 'про повну жінку' (Шклинь)

ТХІР

тхорів копати [тхо|р'ів |копайе] 'хропіти' (Шменьки)

хропти як тхір [хро|пне йак тхур] 'т. с.' (Бережки)

як тхір [йак тх'ір] 1) 'про злу людину' (Мала-Тур'я); 2) 'смердіти' (Годомичі)

ТЮЛЬКА

правити тюльку [п|равиєти |т'ул'ку] 'говорити нісенітниці' (Полапи)

ТЮЛЬПАН

встидливий як тюльпан [встид|ливиї йак т'ул'пан] 'соромитися' (Мирне)

сором'язливий як тюльпан [сором'аз|ливиї йак т'ул'пан] 'т. с.' (Прохід)

ТЮРМА

як дубенська тюрма [йак |дубен'с'ка т'ур|ма] 'про здорову жінку' (Постійне)

ТЮТЯ⁵³¹

мокра як тютя [мокра йак |т'ут'а] 'змокнути' (Заріччя)

сліпа тютя [с'л'їпа |т'ут'а] 'про людину, яка з віком погано бачить' (Привітне)

⁵²⁹ ТУРМІЯН – в'язень

⁵³⁰ ТУРНЕ – подорож по круговому маршруту

⁵³¹ ТЮТЯ – курка

ТЮФ'ЯК

гладкий як тюф'як [*глад'кий йак т'у'ф'ак*] 'про повну людину' (Понінка)

ТЯГАР

взяти тягар чужий [*вз'ав т'а'гар чу'жий*] 'одружитися на жінці з дитиною' (Кукли)

ТЯГНУТИ

тягнути на низ [*т'агне на низ*] 'бути в інтимних стосунках з дівчиною' (Мала-Тур'я)

ТЯЖА⁵³²

бути в тяжі [*бути в'т'аж'і*] 'про жінку, яка очікує дитину' (Яворів)

ТЯЖКО

аж тяжко дихати [*аш т'ашко |дихати*] див. ДИХАТИ

ТЯМА⁵³³

говорити без тями [*го|ворит' биз т'емку*] 'говорити нісенітницю' (Смолярі Старовиж.)

забити тям у голові [*за|било т'аму в голо|в'і*] 'про закохану дівчину' (Брани)

не мати тями [*ни|ма т'ами*] 'часткова втрата пам'яті та розуму' (Буяни)

прийти до тями [*при|шов до т'ами*] 'раптово перестати вживати алкогольні напої' (Коршів)

тяму мати [*в'ін т'аму |майе*] 'про розумну людину' (Любешівська Воля)

ТЯМУЩИЙ

грамотний – видющий і на все тямущий [*г'рамотний – ви|д'ушчий і на все т'а|мушчий*] див. ГРАМОТНИЙ

У

УГАРОК

і пану Богу свічка, і дияволу угарок [*і |пану |Богу с'в'ічка / і ди|яволу у|гарек*] див. ПАН

УГОЛ⁵³⁴

всі вугли пообсцикати [*вс'і ву|гл'е ну|бсц|кав*] 'залицятися до дівчини' (Залаззя)

говорить як з-за угла мішком прибитий [*го|ворит' йак з:а уг|ла м'іш|ком при|битий*] 'недоречно сказане' (Звиняче)

⁵³² ТЯЖА – тягар

⁵³³ ТЯМА – здатність осмислювати що-небудь; кмітливість, тямущість; розум

⁵³⁴ УГОЛ – куток

за угла мішком прибита [з:а вуг'ла миш'ком при'бета] 'про нерозумну людину' (Шменьки)

не бритий, не митий, з-за угла прибитий [не б'ритий / не м'митий / з:а вуг'ла при'битий] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 76]

УДАВ

мовчазний як удав [мовчаз'ний йак у'дав] 'про спокійну людину' (Осівці)

спокійний як удав / як удав спокійна [йак у'дав спок'ійний || йак у'дав спок'ійна] 'т. с.' (Ковель, Любешів, Луків, Мала Глуша, Торговиця, Велика Осниця, Кримне, Любитів, Воєгоща, Остріжець, Дюксин)

терплячий як удав [терп'л'ачий йак у'даў] 'терпляча людина' (Зубильне)

як удав [йак у'дав спок'ійна] 'про спокійну жінку' (Ковель, Любешів, Луків, Мала Глуша, Торговиця, Рудники, Борохів)

УДВУД⁵³⁵

як удвуд [йак уд'вуд] 'про ображену людину' (Лобачівка)

УЖ⁵³⁶

терплячий як уж [терп'л'ачий йак уж] 'про терплячу людину' (Турійськ)

УЛЯНКА

занести до Улянки [зане'сут' до Гул'анки] 'померти' (Годомичі)

УМ

батько Наум наведе на ум [бат'ко Наум наве'де на ум] див. **БАТЬКО**

без ума [без гу'ма] 1) 'розумово відстала людина'; 2) 'неповна розуму' (Велика Осниця)

голодній кумі – пироги на умі [го'лодни ку'м'і // пиро'гі на ум'і] див. **КУМА**

живого ума [жи'вого у'ма] 'про розумну людину' (Зубильне)

з ума з'їхати [з' уму з'їхав] (Кричильськ) || [з' у'ма 'зішоў] 'збожеволіти' (Осівці, Колодії, Озерці)

з ума тронутися [з' у'ма т'ронуvc'а] 'т. с.' (Жиричі)

не мати ума [не'ма у'ма] 'т. с.' (Мельники)

не те в Кузьми на умі [не те в Куз'ми на ум'і] див. **КУЗЬМА**

нема ума – рахуй каліка [не'ма у'ма // ра'хуй ка'л'іка] (Кримне) || [не'ма 'розуму // счи'таї ка'л'іка] 'про нерозумну людину' (Мала Глуша)

тронутися з ума [т'ронулас' з' у'ма] 'збожеволіти' (Березичі)

ума, хоч відбавляй [у 'нейї у'ма хоч утбав'л'еї] 'надто розумна людина' (Підманове)

ум-голова [ум-голо'ва] 'про розумного чоловіка' (Бір)

що на умі, то й на язиці [шо на ум'і / то й на йази'ц'і] 'про балакучу людину' (Луцьк)

⁵³⁵ УДВУД – значення невідоме

⁵³⁶ УЖ – вуж

УМИРАТИ

ревіти як хтось умер [pe've йак хтос' у'мер] див. **РЕВІТИ**

УМНИЙ

барзо умний [б'арзо умний] 'про розумного чоловіка' (Овадне)

сильно умний [сил'но 'вумний] 'т. с.' (Ощів)

такий умний, що відбавляй [та'кий 'зумний / шо хоч одбав'л'ай] 'т. с.' (Маневичі)

УПОКІЙ

піти на упокій [п'ішов на упо'к'ії] 'померти' (Холопичі)

УРАГАН

сердита як ураган [сер'дита йак ураган] 'про сердиту людину' (Гірка Полонка)

як ураган [йак ураган] 'т. с.' (Луцьк)

УРОДА⁵³⁷

дав Бог розуму, да не дав уроди [дав Бог 'розуму / да не дав у'роди] див. **БОГ**

УРОЖАЙ

вода по вінця – урожай у сінцях [вода по 'в'ін'ц'а // урожай у 'с'ін'ц'ах] див. **ВОДА**

УС⁵³⁸

і в ус не дути [і в ус не'дути] 'про спокійну людину' (Годомичі)

усом не моргнути [і 'усом не морг'не] 'т. с.' (Липляни)

УСТА⁵³⁹

уста сині, личко чорне [уста 'син'і / личко 'чорне] 'близька смерть' (Полапи)

УСТРИЦЯ

хитрий як устриця [х'ітрий йак 'устриц'а] 'про хитру людину' (Дерно)

УТКА

умний як вутка / умний як утка [вумний йак 'вудка] (Духче) || [умний йак 'утка] 'про розумну людину' (Городок)

УТРЕНЯ⁵⁴⁰

вбрався як чорт на утренью [убравс'а йак чорт на 'утр'ен'у] див. **ЧОРТ**

⁵³⁷ УРОДА – врода

⁵³⁸ УС – вуси

⁵³⁹ УСТА – вуста

⁵⁴⁰ УТРЕННЯ – ранкові молитви

УТЮГ

шепіти як на утюгові слина [шп|нп|т' йак на ут'у|гове сл'ун'а] 'про сердиту жінку' (Полиці)

як утюг [йак у|т'у|г] 'про великий ніс' (Боровичі)

УТЯТИ

мало утяти [мало у|т'ав] 'щось мало зробити' (Усичі)

УЧЕНИЙ

знати як учений [з|найе йак у|чониї] 'про розумного чоловіка' (Хрипськ)

Ф

ФАЙНА

файна, то є файна [файна т|о|є 'файна] 'про чесну людину' (Грабовець)

ФАРИ

очі як фари [оч'і йак |фари] || [вочи йак х'вари] див. **ОЧІ**

ФАРТУХ

принести у фартусі [принис|ти у хварту|с'і] 'народити позашлюбну дитину' (Нова Руда)

ФЕДЕЛЬ

як Федель Кастро [йак |Федел' |Кастро] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Машів)

ФЕДОРА

від вибору до кольору Бог дає сліпу Федору [од ви|б'ору до кол'ору Бог да|є сл'іпу Хве|дору] див. **ВИБІР**

з перебору вибрати Федору [з пере|бору |вибере Фе|дору] (Маневичі) || [з |того пере|бору вибе|ре Фе|дору] (Карпилівка) || [із |того пере|бору та й |вибрала Фе|дору] (Дюксин) || [з |того пере|бору |вибере Фе|дору] 'хлопець, який із великої кількості дівчат не дібрав достойної' (Калинівка)

з перебору на Федору [з н'і|р'і|бору на Фе|дору] 'т. с.' (Лобна)

з того перебору вибрати глуху Федору [з пере|бору |вибере глу|ху Фе|дору] 'т. с.' (Добре, Постійне)

з того перебору вибрати сліпу Федору [з |того пере|бору вз'а|у сл|ипу Хве|дору] (Велика Осниця) || [з пере|бору |вибрав сле|пу Фе|дору] (Остріжець) || [з |того пере|бору |вибере сли|пу Фе|дору] (Полиці) || [з |того пере|бору най|шов сл'іпу Фе|дору] 'т. с.' (Словатичі)

за перебору дав Бог сліпу Федору [за пере|бору дав Бог сл'іпу Фе|дору] див. **БОГ у всякої Федорки свої відговорки** [у в|с'ак'ії Фе|дорки свої|ї одго|ворк'і] 'мати безліч причин, щоб щось не виконати' (Полапи)

хвалитися як баба Феська [х|валиц'а йак |баба Х|вес'ка] див. **БАБА**

як дурна Федора [йак дур|на Хве|дора] 'про людину несповна розуму' (Комарове Ратнів.)

ФЕНЕБЕРІЇ

бувають з фенеберіями [бу'вайут' з фене'бер'ійами] 'про дивних людей' (Смідин)

ФЕСЬКА

хвалитися як баба Феська [х'валиц'а йак 'баба Х'вес'ка] див. БАБА

язик як у Феськи [йа'зик йак в'Х'вес'ки] див. ЯЗИК

язиката Феська [йази'ката Х'вес'ка] (Бір, Ворончин, Довгошиї, Датинь,

Жиричі, Луків, Синове, Холопичі) || [йази'ката 'Фес'ка] (Велика Осниця) ||

[йази'ката 'Фес'койа] (Бірки) || [йази'ката 'Фес'а] (Володимир-Волинський) ||

[йак Х'вес'ка йази'ката] (Ярославичі) || [Х'веїс'а йази'ката] (Мельники) ||

[йази'ката Х'вис'ка] 'про балакучу жінку, базіку' (Постійне)

як в баби Феськи [йак в'баби Х'вес'ки] див. БАБА

ФІАЛКА

фіалки в голові [ф'іалк'і в'гулу'в'і] 'про нерозумного чоловіка' [Арк'2003, с. 128]

ФІГ

нефіг ловити [н'еф'іх лов'іт'] 'нічого не робити' (Мельники)

ФІГУРА

витесана фігура [в'итесана хв'ігура] 'про струнку дівчину' (Рудники)

ні фігури, ні статури [н'і ф'ігури / н'і ста'тури / н'і'йакойі] 'не мати фігури'

(Гірка-Полонка)

фігура як у горбатої Хвеськи [хф'ігура йак у гор'батої 'Хвес'ки] 'т. с.' (Цумань)

фігура як у корови [гв'ігура йак у ку'рови] 'про повну людину' (Доросині)

ФОРТОЧКА⁵⁴¹

форточку закрити [т'реба 'форточку зак'рити] 'про жінку, яка завагітніла не в шлюбі' (Довгошиї)

форточку не закрила [х'ворточку не зак'рела] 'т. с.' (Старий Загорів)

ФОТОГРАФІЯ

як дурний, то і на фотографії дурний [йак дур'ній / то ї на х'вотограх'ійі дур'ній] 'про нерозумного чоловіка' (Ярославичі)

ФУНДАМЕНТ

пустити мальок – залити фундамент [пус'тити мал'ок / залити фун'дамент] див. МАЛЬОК

ФУРІЯ⁵⁴²

літати як фурія [л'і'тайе йак 'фур'ійа] 'дуже швидко рухатися' (Борохів)

як та фурія [йак та 'фур'ійа] 'про сердиту людину' (Липляни, Кусниця, Млинів, Дачне)

⁵⁴¹ ФОРТОЧКА, ХВІРТКА – невеликі вхідні двері в тину або в воротах

⁵⁴² ФУРІЯ – кожна з трьох богинь помсти в давньоримській міфології; про лиху, сварливу або розлючену жінку

ФУРКА⁵⁴³

брови як у старого Фурки [б'рови йак у ста'рого 'Фурки] див. **БРОВИ**

Х

ХАБАЛЬ⁵⁴⁴

хабаль гулящий [хабал' гу\л'ашчий] 'про чоловічу зраду' (Точевики)

ХАЗЯЇН

дурний собака і на хазяїна бреше [дур'ний со\бака і на ха\з'айіна бреше] див. **СОБАКА**

засраний хазяїн [зас\раний ха\з'айін] 'про поганого господаря' (Лище)

польський хазяїн [пол'с'к'і ха\з'айен] 'про працювितого чоловіка' [Арк'2003, с. 128]

сам собі хазяїн [сам со\б'і ха\з'айін] 'про сміливу людину' (Турійськ)

хазяїн свого слова [ха\з'айін с\вого с\лова] 'про чесну людину' (Липляни)

хазяїн як неслея [ха\з'айін би нес\лейа] 'про поганого господаря' (Бір)

хазяїн: в січку срати, в соломі спати [ха\з'айін // в\с'ічку с\рати / в_со\лом'і с\пати] 'т. с.' (Локачі)

хата, хлів, льох – хазяїн здох [хата / хл'ів / л'ох // ха\з'айін здох] див. **ХАТА**

ХАЗЯЙКА

майданська хазяйка [майданс'ка хад\з'айка] 'про неохайну господиню' (Липне)

хазяйка на всю губу [ха\з'айка на вс'у |губу] 'про охайну жінку' (Володимир-Волинський)

хвастатися як хазяйка в новій хаті [х'вастайец':а йак ха\з'айка в |нової хат'е] 'про хвалькувату жінку' (Кричильськ)

яка плита, така й хазяйка [йа'ка пл'іта / та'ка й ха\з'айка] див. **ПЛИТА**

яка хазяйка, такий порядок [йа'кайа ха\з'айка / 'такеї і пур'адок в |хате] 'неохайність у будинку' (Височне)

ХАЗЯЙСТВО

утопити своє хазяйство в животі [уто\пити своє ха\з'айство в живо\т'і] 'пропити' [Арк'2003, с. 128]

ХАЛАТ

до білих халатів [ду |б'ілих ха\лат'ів] 'напитися, бути дуже п'яним' (Бужани)

ХАЛЕЙЗА

як халейза [йак ха\леїза] 'неакуратна людина' (Маневичі)

ХАЛЯВА⁵⁴⁵

губа як халява [губа йак ха\л'ава] див. **ГУБА**

⁵⁴³ ФУРКА – прізвисько місцевого жителя

⁵⁴⁴ ХАБАЛЬ – гультьай, коханець

⁵⁴⁵ ХАЛЯВА – верхня трубчаста частина чобота, що прикриває литку

гуляти як халява [гу'л'айе йак ха'л'ава] 'про жінку легкої поведінки' (Цумань)

робити з писка халяву [робит' с'писка ха'л'аву] див. ПИСОК

робити із губ халяву [робит' із губ ха'л'аву] див. ГУБИ

роззявити рот як халаву [рузд'із'авила 'рота йак ху'л'ава] див. РОТ

розпустити губу як циган халяву [розпустив 'губу йак 'циган ха'л'аву] див. ГУБА

рот як халава [рот йак ху'л'ава] див. РОТ

смалити халявки [с'малит' ха'л'авки] 'про молодого хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Журавники)

халявки пекти [ха'л'авк'і пел'че] 'зустрічатися з дівчиною' (Боровичі)

ХАМЕЙДА

як хамейда [йак ха'мейда] 'про невродливу дівчину/жінку' (Жиричі)

ХАМУЛА⁵⁴⁶

як муха по хамулі [йак 'муха по ха'мул'і] див. МУХА

ХАНЬКИ⁵⁴⁷

ханьки мняти [хан'ки мне] 'дуже лінивий' (Липляни)

ХАП⁵⁴⁸

не вхопило хапа [ни вху'пило 'хапа] 'нічого не сталося' (Клубочин)

ХАРЕТИН

дохопитися як Харитин до паренини [дохопивс'а йак Хари'тин до паре'нини] 'жадібний' (Полапи)

ХАРОХАРИЦЯ⁵⁴⁹

багатий як харохариця [бага'т'ій йак харо'хариц'а] 'про багату людину' (Олександрія)

ХАРЧІ

пішов на господарственні харчі [пу'шов на госу'дарств'ен'і хар'ч'і] 1) 'потрапити в лікарню'; 2) 'померти' (Маневичі)

ХАТА

боятися вовка – срати в хаті [бо'йіс'а 'вовка // си'ри е'хат'і] див. ВОВК

в кожду хату по лопаті, а в мою аж дві [в 'кожну'й 'хат'і по ло'пат'і / а в мо'йуй аж^ш дв'і] 'багато хотіти' (Довговоля)

в хаті мерва [в 'хат'і 'мерва] 'неохайність у будинку' (Карпилівка)

в хаті срач [в 'хат'і срач] 'т. с.' (Дерно)

⁵⁴⁶ ХАМУЛА – поганий суп

⁵⁴⁷ ХАНЬКА – заст. гарбуз

⁵⁴⁸ ХАП – пусте місце, нічого

⁵⁴⁹ ХАРАХАРИЦЯ – значення невідоме

в хаті як в люстеркові [в 'хате йак в 'лу'стерковe] 'охайність у будинку' (Седлище)

в хаті як в нерахи [в 'хат'і йек в ни'рах'і] 'неохайність у будинку' (Бірки)

в хаті як у склянці [в 'хат'і йак в скл'аноц'і] (Загаї) || [в 'хат'і йак у скл'ан'ц'і] 'охайність і порядок в оселі' (Велимче)

великий дяк на вашу хату [вe'ликий д'ак на 'вашу' хату] див. **ДЯК**

вибирай жінку як хату маже [виби'раї 'жунку йак 'хату 'маже] див. **ЖІНКА**

виносити сміття з хати [ви'носити с'м'іт':а с 'хати] див. **СМІТТЯ**

вогонь по Паращиній хаті [вугон' ну Па'рашчин'іі 'хати] див. **ВОГОНЬ**

добитися до хати [до'билас'а до 'хати] 'бути близьким до смерті' (Довговоля)

зачастити до хати [зачас'тив до 'хати] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Бірки)

зелений змій по хаті ходить [зи'леніі зм'іі по 'хати 'ходить'] див. **ЗМІЙ**

і хата згоріла, і хєр не стоїть [і 'хата зго'р'іла / і 'хєр ни сто'їт'] 'коли постійно не щастить' (Ковель)

і я не я, і хата не моя [і 'я не 'я / і 'хата не мо'я] 'знімати з себе будь-яку відповідальність' (Полапи)

коса заплетена, хата не метена [ко'са зап'летена / 'хата не 'метена] див. **КОСА**

коти з хати – миші в танці [ку'ти с 'хати // 'миш'і в 'тан'ц'і] див. **КОТИ**

лисий чоловік у хаті як сонце світить [лисиі чолов'ік у 'хат'і йак 'сонце с'в'ітит'] див. **ЧОЛОВІК**

не мати хатки без куропатки [ни'ма 'хатки бис куро'патки] 'хтось в сім'ї виділяється' (Ковель)

от що то значить, що в хаті чоловіча шапка є [от шо то з'начит' / шо в 'хат'і чолов'іча 'шапка є] 'про поганого господаря, здебільшого про тих, хто вживає алкоголь' (Клубочин)

порипати у хату [по'рипати у 'хату] 'зустрічатися з дівчиною' (Павлів)

спить, що з хати можна винести [спит' так / шо с 'хати 'можна 'винести] 'міцний сон' (Карпилівка)

така як хата [та'ка йак 'хата] 'про повну жінку без талії' (Володимир-Волинський, Острівок)

хай хоч якась шапка тай буде в хаті [хай хоч 'якас' 'шапка тай 'буде в 'хат'і] див. **ШАПКА**

хата як у віночку [хата йак в ви'ночку] (Нова Руда) || [йак у в'іночку] 'охайність і порядок в оселі' (Мала Глуша)

хата, хлів, льох – хазяїн здох [хата / хл'ів / л'ох // хаз'айін здох] 'все життя присвятити матеріальним збагаченням' (Ковель)

хати рахувати [хат'и шчи'тати] 'про лінивого чоловіка' [Арк'2003, с. 129]

хвастастатися як хазяйка в новій хаті [хвастайец'а йак хаз'айка в нової хат'е] див. **ХАЗЯЙКА**

хоч в хаті шаром покоти [хоч в 'хат'і 'шаром поку'те] 'про бідну особу' (Велика Глуша)

хоч з хати виносъ [хоч с 'хати ви'нос'] 'міцний сон' (Холопичі)

хропти аж хата дрижить [хро'пне аж 'хата дри'жит'] 'хропіти' (Полиці)

хропти аж хата носиться [хро'пне аш 'хата 'носица] 'т. с.' (Борове)

хропти аж хата трясеться [хру'пне аш 'хата тра'сец':а] (Холопичі) || [хро'пит' йак 'хата тра'сец':а] (Сілець, Карпилівка) || [хро'пне аш 'хата тра'сец':а] 'т. с.' (Млинів)

хропти аж хата ходором ходить [хру'пне аш 'хата 'ходить'] (Нова Руда) || [хру'пне аш 'хата 'ходором 'ходить'] (Клубочин) || [хро'пне / шо аш 'хата 'ходором 'ходить'] (Полиці) || [хро'пне аш 'хата 'ходором 'ходить'] (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки) || [хата 'ходором 'ходить'] 'т. с.' (Доросині)

через губу хату видно [черес тво'йу 'губу 'хату 'видно] див. **ГУБИ**

чисто в хаті як в склянці [чисто в 'хат'і йак в скл'ан'ц'і] 'охайність у будинку' (Олександрія)

щастя в хаті [шчас'т'а в 'хат'і] див. **ЩАСТЯ**

як були в мене воли, то були в мене куми, а як воли відійшли, куми хату обійшли [йак були в мене воли / то були в мене куми / а йак воле в'ід'ійш'ле / куме 'хату об'ійш'ле] див. **ВОЛИ**

як покійник в хаті – двері не закривають [ши'р'інку закри'ї / йак по'коїн'ік в 'хату // д'вери ни закри'вайут'] див. **ПОКІЙНИК**

ХАХОНЬКИ

заводити хахоньки [за'воде 'хахон'ки] 'сміятися' (Брани)

ХВАЛИТИ

хвалити сам себе [х'валит' сам се'бе] 'хвалитися' (Рівне)

ХВАЛЬБА

тої хвальби повні торби [той'і х'вал'бе 'повне тор'бе] 'про хвалькувату людину' (Седлище)

хвальби – повні штани, а в ті штани – насери [хвал'би // 'повн'і штани / а в т'і штани // насир'и] 'т. с.' (Карпилівка)

хвальби повна губа [хвал'би 'повна 'губа] 'т. с.' (Калинівка, Собіщиці)

хвальби повні торби [хвал'би 'повн'і тор'би] (Велика Осниця, Доросині) || [х'вал'бе 'повн'і тор'бе] 'т. с.' (Полапи)

хвальби повні торби, а в ті торби хоч візьми да й насери [хвал'би 'повний тор'би / а в 'тий тор'би хоч в'із'ми даї насир'и] (Велика Осниця) || [фал'бе 'повни тур'бе / а в тур'бе хоч насар'е] (Бірки) || [хвал'би 'повн'і тор'би / а в тор'би хоч насир'и] 'т. с.' (Микове)

хвальби повні торби, а в торбах немає нічого [хвал'би 'повни тор'би / а в тор'бах ни'ма ни'чо] 'т. с.' (Милятин)

хвальби повні торби, а мацни – то й порожні [хвал'би 'повни тор'би / а мац'ни // ди ї ну'рожн'і] 'т. с.' (Клубочин)

хвальби повні штани [хвал'би 'повн'і штани] 'т. с.' (Ворончин)

штани повні хвальби [штан'е 'повни хвал'бе] див. **ШТАНИ**

ХВАТАТИ

щось не хватає [шос' ій'не хва'тайе] 'нарікати' (Дюксин)

ХВЕСЬ

язикатий Хвесь [йязи|катиї Хвес'] 'чоловік-пліткар' (Городок)

ХВЕСЬКА

дурна Хвеська [дур'на Хвес'ка] 'про нерозумну людину' (Усичі)

фігура як у горбатої Хвеськи [хф'ігура йак у гор'батойї Хвес'ки]

див. **ФІГУРА**

язик як у Хвеськи / язик як у язикатої Хвеськи [йа|зик йак у Хвес'ки] (Борове) ||

[йа|зик йак в йязи|катої Хвес'к'і] див. **ЯЗИК**

язиката Хвеська [йязи|ката Хвес'ка] (Велика Осниця, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Рудники, Карпилівка, Кримне, Підгайці, Звиняче, Коршів, Рівне, Новосілки, Підлозці, Липляни, Бужани) || [йязи|ката Хвес'ка] (Млинів, Куснище, Дюксин, Височне, Маневичі) || [Хвес'ка йязи|ката] 'про балакучу жінку, базіку' (Лаврів)

як в баби Хвеськи [йак в'баби Хвес'ки] див. **БАБА**

ХВИЛИНА

сто слів у хвилину [сто сл'ів в м'інуту] див. **СЛОВА**

три хвилини до здихлини [три хви|лини до здих|лини] 'бути хворобливим, нездоровим' (Довговоля)

ХВІСТ

варкач як мишачий хвіст [варкач йак м'ишачий хв'іст] див. **ВАРКАЧ**

великий піст – притис на хвіст [ви|лик'її пуст // при|тис на хвуст] див. **ПІСТ**

взяти з хвостом [вз'ав с хвус'том] (Велика Глуша) || [вз'ев с хвос'том] 'одружитися на жінці з дитиною' (Седлище)

волосся як хвіст у коня [во|лос':а йак хвист у ко'н'а] див. **ВОЛОССЯ**

задерти голову і розпустити хвоста як пава [за|дер 'голову і розпус'тиї хвос'та йак 'пава] див. **ГОЛОВА**

задерти хвоста як півень [за|дер хвус'та йак п'івен'] 'про хвалькувату людину' (Холопичі)

змерзнути як вовчий хвіст [змерз йак в'овчий хв'іст] 'змерзнути' (Володимир-Волинський)

кобилячий хвіст [ко|бил'ачий хв'іст] 'про товсту розтріпану косу' (Мельники)

конячий хвіст [ко|н'ачий хв'іст] 'т. с.' (Замшани)

коротка коса як мишачий хвіст [уї ко|ротка ку|са йак м'ишачий хвист] (Бобрин) || [м'ишачий хвостик] див. **КОСА**

коса як в кобили хвіст [ко|са йак в ко|били хв'іст] див. **КОСА**

коса як в коня хвіст [ко|са йак у ко|н'а хвист] див. **КОСА**

котові хвоста не зав'язати [ку|тов'і і хвос'та ни зав'я|же] див. **КІТ**

крутити хвостом [к'рутит' хвос'том] 1) 'про жінку, яка зраджує своєму чоловікові' (Любитів); 2) 'спокушати' (Годомичі)

крутити хвостом як пес серучи [к'рутит' хвос'том йак пес серучи] 'не знати чого хотіти' (Полапи)

крутитися як пес хвостом [к'рутиц':а йак пес хвос'том] див. **ПЕС**

кручений як поросячий хвіст [кру'чениї йак поро'с'ачий х'в'іст] 'про хитру людину' (Мала-Тур'я)

куди риба хвостом, туди рак клешнею [ку'да 'риба хвус'том / ту'ди ї рак к'лешн'ойу] див. **РИБА**

лисиця на хвості принесла [ли'сиц'а на хвос'т'і принес'ла] див. **ЛИСИЦЯ**
лящати язиком як собака хвостом [лешче йазик'ом йак со'бака хвос'том] див. **ЯЗИК**

молоти як пес хвостом [мо'лоти йак пес хвос'том] див. **ПЕС**

молоти як собака хвостом [меле йак со'бака х'востом] див. **СОБАКА**

не приший кобилі хвіст [не при'ший ко'бил'і хв'іст] див. **КОБИЛА**

приший хвіст кобилі [при'ший х'в'іст кубил'і] 'говорити нісенітниці' (Полиці)

розпустити хвоста [рус'пус'тив х'воста] 'про гордого' (Нова Руда)

розпустити хвоста як павлін [рос'пус'тев хвос'та йак пав'л'ін] 'про хвалькувату людину' (Любешівська Воля)

смикати козу за хвіст [с'микати ко'зу за хв'іст] див. **КОЗА**

сотка двадцять на хвості [сотка дв'ац'ат' на хвос'ту] див. **СОТКА**

тримати хвіст пістолетом [три'мати хв'іст п'істо'летом] 1) 'про сміливу людину' (Млинів) || [три'мати хв'іст п'іста'л'етом] 2) 'бути впевненим у собі' (Полапи)

тягнути kota за хвіст [т'аг'нут' ко'та за хв'іст] || [т'агне ко'та за хв'іст] || [т'агне ко'та за хвос'та] див. **КІТ**

хвіст як в кобили [хв'іст йак в ко'били] 'про товсту розтріпану косу' (Козлиничі, Поворськ)

хвоста відморозити [хвос'та в'ідмо'розив] 'змерзнути' (Острівок)

хвоста крутити [хвос'та кру'тити] 1) 'бути коханцями' (Чемерин); 2) 'статеві стосунки між хлопцем і дівчиною' (Кричевичі, Рудники) || [хвос'том кру'тити] 3) 'зраджувати' (Полапи)

хвоста розпустити [хвос'та рос'пус'тила] 'про жінку легкої поведінки' (Володимир-Волинський, Острівок)

хвости самольотам носити [хвос'ти само'л'отам но'сити] 'безглузда робота' (Полапи)

чорт хвостом накрив [чорт хвус'том нак'рив] див. **ЧОРТ**

язик як в сучки хвіст [та'ка мел'еха 'має йа'зика / йак у 'сук'і хвуст] див. **ЯЗИК**

як вужа під хвіст [йак ву'жа п'ід хв'іст] див. **ВУЖ**

як кінський хвіст [йак 'к'ін'с'кий хв'іст] 'про товсту розтріпану косу' (Борохів)

як мишачий хвіст [йак тої 'мишачий хв'іст] (Вітковичі) || [йак 'мишачий хв'іст] 'про тонке коротке волосся' (Куснище, Здолбунів, Липне)

ХВІСТКА

невістка – добра хвістка [ни'в'істка – 'добра х'в'істка] див. **НЕВІСТКА**

ХВОРОБА

циганська хвороба [ци'ган'с'ка хво'роба] 'бути втомленим' (Турійськ)

чорна хвороба [чорна хво'роба] 'про нерозумного' (Озерці)

ХВОСТАТИЙ

гонитися як той хвостатий [гониц'я йак тої хвос'татиї] 'не мати місця, не знати чого робити' (Полапи)

ХВОСТИК

брати з хвостиками [би'ре с х'востиками] 'одружитися на жінці з дітьми' (Комарове Ратнів.)

взята з хвостиком [вз'ата с х'востиком] 'т. с.' (Датинь)

дві коси як мишачі хвости [дв'і ку'си йак 'мишач'і хвус'ти] див. **КОСИ**

метр з хвостиком [метр з х'востиком] див. **МЕТЕР**

мишачий хвостик [мишачиї х'востик] (Сілець, Точевики) || [мишачиї х'в'іст] 'про тонке коротке волосся' (Гірка-Полонка, Підлозці)

ХВОЩ

мокра як хвощ [мокра йак хвошч] 'змокнути' (Тойкут)

ХЕР

і хата згоріла, і хер не стоїть [і хата зго'р'іла / і х'ер ни стої'їт'] див. **ХАТА**

ХИБА⁵⁵⁰

риба – хиба, аби хліба скиба [риба // хиба / аби х'л'іба с'киба] див. **РИБА**

ХИЛЬНУТИ⁵⁵¹

вже хильнув [вже хил'нув] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Лобачівка)

ХИТРИЙ

стати нехитрим [став не'хитриї] 'збожеволіти' (Юрово)

ХИТРУНЧИК

хитрунчик такий [хит'рунчик та'киї] 'про хитру людину' (Загаї)

ХІВРЯ

як та Хівря [йак та'їа х'івр'я] 'невродлива дівчина/жінка' (Старий Загорів)

ХЛІБ

аби хлопець який-небудь був, аби хліба роздобув [а'би х'лопец' йа'киї небуд' був / а'би х'л'іба рузду'був] див. **ХЛОПЕЦЬ**

вкусити свій кусок черствого хліба [вкус'ити с'в'її кусок черст'вого х'л'іба] див. **КУСОК**

дурне як сало без хліба / дурне сало без хліба [дур'не йак салo бис х'л'іба] || [дур'не салo бис х'л'іба] див. **САЛО**

заробити води до хліба [зароб'иї 'води до х'л'іба] див. **ВОДА**

і в борщ вкинути, і на хліб намазати [і в боршч в'к'їнути / і на х'л'іб на'мазати] див. **БОРЩ**

⁵⁵⁰ ХИБА – верхня трубчаста частина чобота, що прикриває литку; обман

⁵⁵¹ ХИЛЬНУТИ – випити

кришечкою хліба поділитися [к'ришечкоюу х'л'іба по'д'ілиц':а] див. **КРИШЕЧКА**

куска хліба не мати [і кус'ка х'л'іба не 'маіе] див. **КУСОК**

малі діти їдять хліб, а великі серце [ма'ли їд'іти йїд'ут' х'л'іб / а велик'і 'серце] || [ма'л'і їд'іти йїд'ат' х'л'іб / а велик'і 'серце] див. **ДІТИ**

не біда як є хліб і вода [ни б'їда йак йе х'л'іб і вода] див. **БІДА**

не в лежня хліб, не в дурня гроші [ни в 'лежн'а х'л'іб / ни в 'дурн'а г'роши] див. **ЛЕЖЕНЬ**

останнім куском хліба поділитися [остадн'ім кус'ком х'л'іба по'д'ілиц':а] || [ос'тан':ій кусок х'л'іба в'їд:с'ц'] || [ос'тан':ім кус'ком х'л'іба по'д'ілиц':а] || [ос'тан':ій кусок х'л'іба в'їд:ас'ц'] див. **КУСОК**

приймацький хліб собацький [при'мац'киї х'л'ібⁿ собац'киї] 'про приймака' (Полапи)

риба – хиба, аби хліба скиба [р'иба // |хиба / аби х'л'іба с'киба] див. **РИБА**

сякий-такий аби був, аби хліба роздобув [с'акії-такії а'би був / аби х'л'іба розду'був] 'про необхідність чоловіка у сім'ї' (Журавичі)

у дочки хороші очки, а в невісточки хліба з'їсточки [у 'дочки хо'роши 'очки / а ду'не в'їсточки х'л'іба з'ї'сточки] див. **ДОЧКА**

хліб в пічці [х'л'іб в 'п'ічц'і] 'про жінку, яка очікує дитину' (Млинів)

хліб і вода – та й нема голода [х'л'іб і вода // де й ни'ма голо'да] 'достаток' (Полапи)

хліб, сіль з водою, аби милий з тобою [х'л'іб / с'іл' з водоюу / аби 'милий з с' то'боюу] 'про почуття неможливої молоді пари' (Полапи)

ходить як за куском хліба [ходить' йак за кус'ком х'л'іба] див. **ХЛІБ**

хоч на хліб намазувати (мазати) [хоч на х'л'іб на'мазуї] (Годомичі, Здолбунів, Колодії, Борохів) || [хоч на х'л'іб маж] (Привітне) || [хоч на х'л'іб 'бери ї маж] (Гірники) || [хоч на х'л'іб маж] (Воєгоща) || [хоч на х'л'іб на'маж] 'надмірна людська доброта' (Цумань)

як сало без хліба [йак 'сало бес х'л'іба] див. **САЛО**

ХЛІВ

в хліві побігана [в х'л'ів'і по'б'ігана] 'вагітність у нешлюбі' (Комарове Ратнів.)

замурано як в хліві [за'мурано йак в х'л'ів'і] 'неохайність у будинку' (Корчин)

хата, хлів, льох – хазяїн здох [хата / х'л'ів / л'ох // ха'з'айїн здох] див. **ХАТА**

ХЛОП

гектар баби – сотик хлопца [гек'тар |баби // |сотик х'лопц'а] див. **БАБА**

краще з хлопом як за плотом [к'рашче с' хлопом йак за п'лотом] 'краще вийти заміж за будь-кого, як народити позашлюбну дитину' (Гуща)

на хлопцях нема знаку [на ц'ому х'лопц'у ни'ма зна'ку] 'про невірності хлопця' (Іваничі)

тими хлопцями можна було вже дорогу до Москви виложити [тими х'лопц'ами 'можна було вже ду'рогу ду 'Москви вилужити] 'про невірну жінку' (Журавники)

хлоп не миш, два рази в одну діру лізти не хоче [хлоп не миш / два |рази в одну |діру л'ізти не хоче] 'про невірнього хлопця' (Павлів)
хлоп як дуб [хлоп як дуб] 'про високу людину' (Холопичі)
хлоп як жаба, ліпше як баба [хлоп як 'жаба / 'л'іпше як 'баба] 'про сміливу людину' (Грабовець)

ХЛОПАКА

хлопака неокрутний [хло'пака неок'рутний] 'про чесну людину' (Мала-Тур'я)

ХЛОПЕЦЬ

аби хлопець який-небудь був, аби хліба роздобув [а'би х'лопец' йа'киї 'небуд' був / а'би х'л'іба рузду'був] 'про необхідність чоловіка у сім'ї' (Клубочин)

башковитий хлопець [башко'витий х'лопец'] 'про розумну людину' (Кримне)

делікатний хлопчина [дел'ікатний хлоп'чина] 'про вродливого хлопця' (Підлозці, Млинів, Кукли, Маневичі)

зелений хлопець [зе'лений х'лопец'] 'т. с.' (Вітковичі)

куций хлопець [ку'ций х'лопец'] 'про низького хлопця/чоловіка' (Олександрія)

лабатий хлопець [ла'батий х'лопец'] 'про високого хлопця' (Дачне)

перебирати хлопцями як жид кіньми [переби'рає х'лопц'ами як жид |к'ін'ми] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Полиці)

пропав хлопець [пру'пав х'лопец'] 'про закоханого хлопця' (Холопичі)

справний хлопчина [сп'равний хлоп'чина] 'про вродливого хлопця' (Зарічне)

статний хлопець [ст'атний х'лопец'] 'т. с.' (Дюксин)

так мене, мамо, хлопці люблять, що за кулаками світу не бачу [так мене |мамо х'лопц'і л'убл'ат' / шо за кула'ками с'в'іту не |бачу] див. **МАМА**

хлопець – золотий скопець [х'лопец' // золо'тий скопец'] 'надання переваги хлопцям, зокрема під час народження' (Замшани)

хлопець здоровий як дуб [х'лопец' здо'ровий як дуб] (Ветли) || [йак дуб] 'високий сильний хлопець' (Брани, Собіщиці, Воєгоща)

хлопець як боцюн [х'лопец' як 'боц'ун] 'про високого довгоногого хлопця' (Усичі)

хлопець як місяць [х'лопец' як 'м'ісяц'] 'про молодого вродливого хлопця' (Велика Осниця)

хлопець як орел [х'лопеч' як 'горел] (Звиняче) || [х'лопиц' як о'рел] 'т. с.' (Новосілки)

хлопця слинити [х'лопц'а с'линити] 'цілувати' (Світязь, Луцьк)

хлопчик не вчорашній [х'лопчик ни вчо'рашній] 'досвічений чоловік' (Маневичі)

як хлопчик-мізинчик [йак х'лопчик м'і'зинчик] 'про низького хлопця/чоловіка' (Сілець)

ХЛЮЩ

мокра як хлющ / мокрий хлющ [мокра як хл'ушч] (Троянівка, Кримне, Русів, Бережці, Луків, Іваничі, Нова Руда, Мар'янівка) || [мокриї кл'ушч] (Холопичі) || [йак хл'ушч] 'змокнути' (Топільне)

ХМАРА

з великої хмари – малий дощ [з великої хмари // малий дощ] ‘невиправдані очікування’ (Полапи)

з великої хмари дощу не буває, з великої любові нічого не буває [з великої хмари дощу не буває / з великої любові нічого не буває] ‘т. с.’ (Майдан Липне)

мови як в хмари [мови як в хмари] див. **МОВА**

молоти як в хмарах [меле як в хмарах] ‘про балакучого чоловіка, базіку’ (Словатичі)

молоти як за хмари [меле як за хмари] ‘т. с.’ (Добре)

не боятися ні грому, ні хмари [ни боїшчя:а ни тучи / ни грому] || [ни боїшчя:а ни грому / ни тучи] див. **ГРІМ**

як чорна хмара [як хмара чорна] ‘про сердиту жінку’ (Золочівка)

ХМЕЛИНА⁵⁵²

хитра людина в’ється як хмелина [хитра людина в’ється як хмелина] див. **ЛЮДИНА**

ХОДА

місячна хода [місячна хода] ‘про ходу п’яної особи’ (Підлозці)

ХОДИТИ

важка ходить [важка ходить] (Комарове Ратнів.) || [важка ходить] ‘про вагітну жінку’ (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

занадитися ходити [занадитися ходити] див. **ЗАНАДИТИСЯ**

і направо, і наліво ходити [направо і наліво ходити] ‘про жінку легкої поведінки’ (Бережці)

не ходити, а літати [не ходить / а літати] (Кримне) || [не ходить / а літати] ‘дуже швидко рухатися’ (Комарове Ратнів.)

ходив, ходив і находив [ходив / ходив і находив] ‘народити позашлюбну дитину’ (Мирне)

ходити аби ходити [ходить аби ходити] ‘про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною’ (Млинів)

ходити грубою [ходить грубою] (Березичі, Карпилівка К-Кашир., Синове, Олександрія, Озерці, Собіщиці) || [ходить грубою] (Клубочин, Милятин, Сильне) || [от вже й ходить грубою] (Велика Осниця) || [бути грубою] ‘про ходу жінки, яка очікує дитину’ (Козлиничі, Старий Загорів)

ходити кітною [ходить кітна] ‘т. с.’ (Полапи)

ходити мов прив’язаний [ходить мов прив’язаний] ‘про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною’ (Мала Глуша)

ходити наліво [ходить наліво] (Ясенівка, Сілець, Підлозці) || [сходить наліво] 1) ‘про жінку легкої поведінки’ (Млинів) || [сходить наліво] (Млинів, Собіщиці) || [ходить наліво] 2) ‘про чоловічу зраду’ (Цумань, Підлозці, Рудники)

⁵⁵² ХМЕЛИНА – одна гілка хмелю

ходити надутому [xоде на'дутий] 'про мовчазного ображеного чоловіка' (Милятин)

ходити, поки не доходить [xодит' / 'поки не до'ходить] 'бути в інтимних стосунках з дівчиною' (Брани)

ходити пузатою [xодит' пу'зата] 'про жінку, яка очікує дитину' (Підлозці)

ходити тельбатою [xодит' тел'бата] 'т. с.' (Дачне, Гірка Полонка, Куснище, Маневичі)

ходити череватою [xодит' чере'вата] 'т. с.' (Любешівська Воля)

ходити як засватаний [xодит' йак зас'ватаний] 'хлопець, який зустрічається з дівчиною та перебуває в стані ейфорії' (Холопичі)

ходити як на трьох [xодит' йак на трох] 'людина старшого віку, яка переміщається за допомогою палиці' (Машів)

ходить і спить [xодит' і спит'] (Маневичі) || [i'де й спит'] (Милятин) || [xод'ат' йак сп'л'ат'] 'повільно пересуватися' (Шменьки)

ХОДНІК⁵⁵³

брови як ходніки [б'рови йак xодн'ік'і] див. **БРОВИ**

ХОЛОД

під акацією в холодочку [пуд а'кац'ійейу в холо'дочку] див. **АКАЦІЯ**

терпіти як собака холод [тер'пит' йак со'бака xолод] || [терпит' йак со'бака xолод] див. **СОБАКА**

це якийсь холод [це йа'к'ійс' xолод] 'щось незрозуміле, недоречне' (Ковель)

ХОЛОДЕЦЬ

язика відрізати і холодець зварити [йазика в'ідр'ізати і хулу'дец' зва'рити] див. **ЯЗИК**

ХОЛОДИЛЬНИК

калатати як старим холодильником [кала'тати йак ста'рим холо'дил'ником] 'змерзнути' (Павлів)

ХОЛОСТЯК

старий холостяк [ста'рей холос'т'ек] (Любешівська Воля) || [ста'риї холос'т'ак] 1) 'про неодруженого чоловіка' (Усичі) || [ста'риї холос'т'ак] 2) 'про перебірливого хлопця' (Ветли)

X

ХОМА

бідненький як Хома [б'іднин'киї йак Хо'ма] 'про бідну особу' (Любешівська Воля)

ХОРОША

нехороша, що їсти не хочеться [та'ка нихо'роша / шо й'їсти ни xочиц'а] 'про невродливу дівчину/жінку' (Бережки)

хороша як намальована [хо'роша йак нама'л'ована] (Височне) || [та'ка ху'роша / йак нама'л'ована] 'про вродливу дівчину' (Осівці)

⁵⁵³ ХОДНІК – домотканий довгий коврик, який стелять на підлогу

ХОРОШИЙ

де молодий, там і хороший [де молодий / там і хороший] див. **МОЛОДИЙ**
хороший як намальований [хороший як намальований] 'про вродливого хлопця' (Мала Глуша)

ХРАМ

одна жінка щаслива цілий храм замінила [одна жінка щаслива цілий храм замінила] див. **ЖІНКА**

ХРЕБЕТ

живіт до хребта присох [живіт до хребта присох] див. **ЖИВІТ**
ледве хребта тягнути [ледве хребта тягнути] 'повільно пересуватися через втрату сили' (Клубочин)
хребта ламати [хребта ламати] 'про працювиту жінку' (Володимир-Волинський)

ХРЕСТ

боятися як жид хреста [боятися як жид хреста] див. **ЖИД**
вишивати хрестиком і гладдю [вишивати хрестиком і гладдю] 'про ходу п'яної особи' (Новосілки)
заганяти на німецький хрест [заганяти на німецький хрест] 'конкретно, безповоротно' (Світязь)
ходити як хрестик [ходити як хрестик] 'хода п'яного чоловіка' (Золочівка)
худа як хрест [худа як хрест] 'про худу людину' (Ощів)
як з хреста знята [як з хреста знята] 'бути хворобливим, нездоровим' (Ветли)
як з хреста знятий [як з хреста знятий] (Нова Руда, Холопичі, Тойкут, Любешів, Сошичне, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Підлозці, Седлище, Воротнів, Цумань, Юрово, Яворів) || [мов з хреста знятий] 'бути втомленим' (Рівне)

ХРИСТОС

хіба тебе Христос опустив [хіба тебе Христос опустив] 'втратити здоровий глузд, зробити безглуздий вчинок' (Августов)
як в Христа за пазухою [як в Христа за пазухою] 'дуже добре' (Микове)

ХРОПАКА

давити хропака [давити хропака] (Рівне) || [давити хропака] 'хропіти' (Маневичі)
дати хропака [дати хропака] 'міцний сон' (Млинів)
хропака давати [хропака давати] (Ветли, Підгайці) || [давати хропака] 'хропіти' (Турійськ)

ХУДУЛІ

на худулях [на худулях] 'про худі ноги' (Мала Тур'я)

ХУСТИНА

в чорній хустці [в чорн'її хус'ц'ї] 1) 'про ображену людину'; 2) 'про сердиту жінку' (Мала Глуша)

вдягнути хустку [вд'агнула хустку] 'вийти заміж' (Берестечко Рівн.)

зав'язати хусткум [завй'язала хустку] 'т. с.' (Ясенівка)

нашій Горпині гарно в хустині [наш'її Гор'пин'ї гарно і в хус'тин'ї]

див. ГОРПИНА

обв'язати рушниками-хустками [обвй'язала рушни'ками хуст'ками]

див. РУШНИК

хустину надіти [хус'тину над'їла] 'вийти заміж' (Ботин)

ХУХРИ⁵⁵⁴

то тобі не хухри-мухри [то туб'ї ни хух'ри-мух'ри] 'не що-небудь' (Григоровичі)

Ц

ЦАБЕ⁵⁵⁵

велике цабе [велике це'бе] 'про багатого' (Горохів)

ЦАП

борода як у цапа [борода йак у цапа] (Кричильськ) || [ба'р'їдка йак в цап'ка] див. БОРОДА

бородатий як цап [бородатий йак цап] (Бихів) || [йак цап бурудатий] (Видраниця, Топільне) || [борода йак в цапа] 'про бородатого чоловіка' (Карпилівка К-Кашир., Постійне, Топільне)

вусатий як цапок [вусатий йак ца'пок] 'про вусатого чоловіка' (Ясенівка)

лисий як цап [лисий йак цап] 'про лисого чоловіка' (Ботин)

цап – не скотина, зять – не людина [цап // не скотина / з'ат' // не л'удина] (Луцьк) || [цап не скотина / з'ат' не л'удина] 'з поганого краще не стане' (Любешівська Воля)

як цап [йак цап] 'про неголеного чоловіка' (Коршів, Старий Загорів)

як цап лісовий [йак цап л'їсовий] 'про бородатого чоловіка' (Полиці, Вовничі)

як цап породистий [йак цап по'родистий] 'т. с.' (Журавники)

ЦАР

без царя в голові [бис ца'р'а в гулу'в'ї] 'про нерозумного чоловіка' (Гуца, Рудники)

і цар, і Бог [і цар / і Бог] 'про всесильну людину' (Клубочин)

олух царя небесного [олух ца'р'а небесного] див. ОЛУХ

царя в голові не мати [ца'р'а в голо'в'ї ни майе] 'про нерозумного чоловіка' (Брани)

⁵⁵⁴ ХУХРИ, можливо від ХУХРИТИ – лузати насіння

⁵⁵⁵ ЦАБЕ – поважна впливова особа

ЦАРИЦЯ

горда як цариця [горда йак ца'риц'а] 'про горду людину' (Чаруків)

сидіти як царівна несміяна [си'дит' йак ца'ревна несм'ійана] 'про сердиту жінку' (Полиці, Сілець)

чесна як Цариця Небесна [чесна йак Ца'риц'а Небесна] 'про чесну людину' (Велика Осниця)

ЦАРСТВО

буде царство небесне [буде царство не'бесне] 'попасти в рай' (Журавичі)

відійти у царство небесне [в'ід'ійшов у царство не'бесне] (Звірів, Кукли, Брани, Боровичі, Колки) || [в царство не'бесне] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Синове, Городині, Калинівка)

послати за тридев'яте царство [послати за тридев'яте царство] 'піти й довго не повертатися' (Луцьк)

принести із тридев'ятого царства [принесла з тридев'ятого царства] 'про дівчину/жінку, яка завагітніла та приховує батька дитини' (Ботин)

спочити в царстві небеснім [спочити в царств'і не'беснім] 'померти' (Тойкут)

хай Господь прийме в своєму царстві [хай Гос'под' прийме в царств'ійі своїм] див. ГОСПОДЬ

царство вічне, життя безконечне [царство в'ічне / жит'а биско'нечне] 'померти, потрапити в потойбіччя' (Воєгоща)

царство небесне [царство йо'му не'бесне] 'померти' (Точевики)

ЦВІРІНЬОК⁵⁵⁶

людина як цвіріньок [л'удина йак цв'ір'ін'ок] 'добра людина' (Крижівка)

ЦВІСТИ

цвісти і пахнути [ц'в'іте і пахне] 1) 'про закохану дівчину' (Холопичі); 2) 'про красиву дівчину' (Годомичі)

ЦВІТ

гарний як маків цвіт [гарний йак мак'іў ц'в'іт] 'напитися' (Гута) || [гар'нен'ке йак мак'ів ц'в'іт] 'про гарних дітей' (Жабка)

молодий цвіт [моло'диў ц'в'іт] 'про молодих людей' (Полиці)

цвіток розцвів [цв'іток росц'в'ів] 'період менструації' (Мала Глуша)

як маків цвіт [йак мак'ів ц'в'іт] 'про вродливу дівчину' (Постійне)

як рожевий цвіт [йак ро'жеві ц'в'іточок] 'т. с.' (Дерно)

ЦВЯХ

гвозді з'їв би [з'возд'і зйів би] 'голодна людина' (Муравище)

забити цвяха [забити ц'в'аха] 'підставити' (Павлів)

стройний як цвях [ст'роїний йак ц'в'ах] 'про високу людину' (Шклинь)

⁵⁵⁶ ЦВІРІНЬОК, ЦВІРКУН – комаха підряду прямокрилих, яка тертям крил створює тріскучі звуки

тішитися як дурень гвоздьом [т'ішиц':а йак |дурин' гвозд'ом] див. **ДУРЕНЬ**
тішитися як дурень цвяхом [т'ішиц':а йак |дурин' цвехом] 'тішитися чимось не важливим' (Жабка)
худа як цвях [худа йак ц'в'ех] 'про худу дівчину' (Мельники)
як цвяшок [йак ц'в'ешок] 'ніс маленької форми' (Машів)

ЦЕБЕР⁵⁵⁷

голова як цебрик [голо'ва йак |цебрик] див. **ГОЛОВА**
живіт як цебер [жив'іт йак |цебер] див. **ЖИВІТ**
як цебрик [йак |цебрик] 'про товстого чоловіка' (Колки)

ЦЕЛКА⁵⁵⁸

все одно як целка [все'р'івно йак |целка] 'про сором'язливу дівчину' (Овадне)

ЦЕП

брехати як собака на цепі [б'реше йак со'бака на це'пу] див. **СОБАКА**
зірватися з цепу [зор'валас' є'цепа] 'швидко піднятися' (Калинівка)
як з цепу зірватися [йак є'цепа з'ір'вавс'а] (Звірив, Кукли, Боровичі, Колки) || [є'цепу з'ір'валас'а] 1) 'про злу людину' (Сілець, Звиняче) || [йак із є'цеп'і зор'вавс'а] 2) 'швидка хода' (Любешів)
як з цепа знятий [йак з є'цепа зн'атиї] 'про сердитого чоловіка' (Володимир-Волинський)
як собака з цепа зірвався [йак со'бака є'цепу зур'вавс'а] див. **СОБАКА**

ЦЕРКВА

в церкві за копійку перднути [є'церкви за ко'п'ійку 'перне] 'про жадібну людину' (Ветли)
в чому по рибу, в тому до церкви [є'чому по 'рибу / є'тому до 'церкви] див. **РИБА**
гарна як церква [гарна йак |церква] 'про вродливу дівчину' (Смідин)
говорити як батюшка в церкві [гу'ворит' йак |бат'ушка є'церкв'і] див. **БАТЮШКА**
за копійку в церкві перднути [за ка'п'еїку є'церкви |перднує би] див. **КОПІЙКА**
за копійку в церкві свиснути [за ко'п'ійку є'церкв'і с'висне] див. **КОПІЙКА**
за рубль в церкві перднути [за рубл' є'церкв'і 'пердне] див. **РУБЛЬ**
ще ни один п'яний свічки в церкві не поставив [ше ни о'дин |п'яний с'в'ічки є'церкв'і ни по'ставиў] див. **П'ЯНИЙ**
як в церкві [йак є'церкв'і] 'охайність і порядок в оселі' (Прип'ять)

Ц

ЦИБЕНЬ

спати як цибень [спит' йак |цибен'] 'міцний сон' (Острівок)

⁵⁵⁷ ЦЕБЕР – велика дерев'яна (рідше металева) посудина, що має вигляд зрізаної діжки, яку використовують для різних господарських потреб (для збирання помиїв, годівлі худоби і т. ін.)

⁵⁵⁸ ЦЕЛКА – незаймана дівчина

ЦИБИ

довголапа циба [довго'лапа |циба] 'про тонкі ноги' (Велика Осниця)
ноги як циби [ноги йак |циби] див. **НОГИ**

ЦИБУЛЯ

голова як дуля, очі як цибуля [гулу'ва йак |дул'а / |гоч'і йак |цибул'а]
див. **ГОЛОВА**

наїстися цибулі [на'йїстис' |цибул'і] 'отримати відмову під час сватання'
(Броди)

наробився як кіт цибулі наївся [наро'бивс'а йак к'іт |цибул'і на'йївс'а]
див. **КІТ**

не їла цибулі – смердіти не буде [ни |йїла |цибул'і – |смир'д'іти ни |буде]
'сваритися' (Іваничі)

ніс як цибулина [н'іс йак |цибул'а] див. **НІС**

як цибулини [йак |цибулини] 'про круглі очі' (Бужани)

ЦИГАН

без одного цигана ярмарка буде [биз од'ного |цигана |йармарка |буде]
'подія, яка відбудеться' (Підманове)

брови як в цигана [бро'ови йак в |цига'на] див. **БРОВИ**

гендлювати як циган кіньми [г'інд'л'ує йак |циган |к'ін'ми] 'про дівчину, яка
не може визначитися із майбутнім обранцем' (Машів)

гріти як цигана борода [г'рїє йак |цигана боро'да] 'змерзнути' (Маковичі)

грошей як вош у циган [г'рошеї йак |вошеї у |циган] див. **ГРОШІ**

крутити як циган сонцем [к'рутит' йак |циган |сонцем] (Микове) ||
[пиріби'райє йак |циган |сонцем] 'про хитрого чоловіка' (Видранка)

міняти дівчат як циган кобилу [м'їн'айє д'ів'чат йак |циган ку'билу]
див. **ДІВЧИНА**

міняти як циган коні [м'їн'айє йак |циган |кон'і] 'про перебірливого хлопця,
який подобається багатьом дівчатам' (Смідин)

нераха як циган [нираха йак |циган] див. **НЕРАХА**

перебирати як циган горшками [периби'райє йак |циган горш'ками] 'про
перебірливого хлопця, який подобається багатьом дівчатам' (Ставок)

перебирати як циган кіньми [пиріби'райє йак |циган |к'ін'ми] (Бобрин,
Березичі, Козлиничі, Карпилівка К-Кашир., Мельники, Межисить, Постійне,
Осівці, Мала Глуша, Комарове Ратнів.) || [периби'райє йак |циган |кон'ми]
(Озерці) || [пиріби'райє йак |циган |кун'ми] (Клубочин, Воєгоща) ||
[периби'райє йак |цеган |к'ін'ми] (Шменьки) || [пираб'і'райє йек |циган |кун'ме]
(Бірки) || [п'ір'іб'і'райє йак |циган |кун'ме] (Седлище) || [периби'райє йак |циган
|кон'і] (Довгошиї) || [периб'і'райє йак |цеган |кон'ме] 'т. с.' (Старий Загорів)

перебирати як циган сонцем [пиріби'райє йак |циган |сонцем] 'т. с.'
(Видранка)

розпустити губу як циган халяву [роспус'тив |губу йак |циган ха'л'аву]
див. **ГУБА**

хитрий як циган [хитрїй йак |циган] 'про хитру людину' (Доросині)

цигани ніч украли [ци'ганє нич ук'рали] 'про швидкоплинність часу'
(Світязь)

як циган [йак |циган] 'неголений і непідстрижений, неакуратний чоловік' (Гайове, Грабове)

як циган до сала [йак |циган ду|сала] 'сміятися' (Нова Руда)

як циган за драбиною [йак |циган за дра|биноюу] 'гритися, холодно' (Звиняче)

ЦИГАНКА

гарна як циганка [гарна йак ци|ганка] 'про чорняву вродливу дівчину' (Острожець)

перебирати як циганка [п'ір'іб'і'райе йак ци|ганка] 'про перебірливу дівчину' (Велика Глуша)

перебирати як циганка картами [періби|райе йак ци|ганка |картами] 'про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем' (Вовничі)

ЦИГАНЯ

дай мені й моєму циганятові [даї ми|н'і й |мому цига|н'етов'і] 'про скупість і ненаситність' (Полапи)

ЦИДИЛОК⁵⁵⁹

молоко і те пити через цидилок [мала|ко і то пїе |чиріз ци|дилок] див. **МОЛОКО**

ЦИЗОРИК⁵⁶⁰

ходить як цизорик [ходи йак ци|зорик] 'швидка хода' (Милятин)

ЦИРК

цирк ходячий [цирк хо|д'ачий] 'про веселу людину' (Кримне)

ЦИРКУЛЬ

ноги як циркуль [ног'і йак |циркул'] див. **НОГИ**

як циркуль [йак |циркул'] 'про акуратного хлопця' (Жиричі)

ЦИТРИНИ

приїхали греки – привезли цитрини [при|їхали г|реки – привез|ли цит|рини] див. **ГРЕК**

ЦИЦЬКИ

вже йому жаба цицьки дасть [вже йо|му |жаба |циц'ке дас'т'] див. **ЖАБА**

від цицьки до цицьки [в'ід |циц'к'і до |циц'к'і] 'про чоловіків, які люблять жінок' (Локачі)

відгодитися як від цицьки [удго|дитис'а йак уд |циц'к'і] 'скучити' (Клубочин)

⁵⁵⁹ ЦИДИЛОК, ЦИДИЛКО – спеціальне сито або інший пристрій для проціджування чого-небудь (переважно молока)

⁵⁶⁰ ЦИДОРИК – складний ніжик

добру корову видно по цицьках [добру ко'рову 'видно по циц'ках]
див. **КОРОВА**

жаба цицьки дасть [жаба 'циц'к'і дас'ц'] див. **ЖАБА**

не бере Мартин цицьки – значить не голодний [ни би'ре Мар'тин
'циц'к'і // з'начит' ни голодний] див. **МАРТИН**

ні цицьки, ні письки [н'і 'циц'ки / н'і 'пис'ки] 'про худу людину' (Годомичі)

свині по цицьки [сви'н'і по 'циц'к'і] див. **СВИНЯ**

циці як у телиці [це'ци йак у ти'леци] 'про зовнішність жінки' (Світязь)

цицьки не пицьки [циц'ки не 'пиц'ки] 'великого розміру' (Забара)

цицьки як горщики [циц'к'е йак горшч'ик'е] 'про великі груди' (Підлісся)

ЦІВКА⁵⁶¹

руки як цівки [рук'і йак ц'ів'к'е] || [йак ц'ів'к'і 'тонк'і] див. **РУКИ**

**як була дівкою, то сцяла цівкою, а як стала молодницею, то цілою
рукавицею** [йак була 'д'івкою / то с'ц'ала 'ц'івкою / а йак с'тала
мо'лодиц'ою / то 'ц'ілою рука'виц'ою] див. **ДІВКА**

ЦІЛУВАТИ

хоч цілуй [хоч ц'у'л'уї] 'про вродливу дівчину' (Журавники)

ЦІЛУВАТИСЯ

краще як цілуватися [лутше йак ц'ілу'ватис'а] 'дуже добре' (Ковель)

ЦІНА

в Думашеві дівчата дешеві (а в Клубочині – за пів ціни) [в Дума'шев'і
д'івчата ди'шев'і / а в Клубочин'і // за п'ів ц'іни] див. **ДІВЧАТА**

ціни йому немає [ц'іни йо'му ни'має] 'не вживати алкогольних напоїв'
(Карпилівка К-Кашир.)

ціни собі не зложити [ц'іни со'бі ни з'ложит'] 'горда людина, яка себе
переоцінює' (Машів)

ціни собі не скласти [ц'іни со'бі не ск'ласти] 'хвалитися' (Рудники)

ЦІП⁵⁶²

дурний як ціп [дур'ний йак ц'іп] 'про нерозумну людину' (Гірка Полонка)

крепкий як ціп [к'репк'ий йак ц'іп] 'молодий сильний хлопець' (Комарове Манев.)

п'яний як ціп [п'янеї йак ц'іп] (Полапи) || [п'йани йак ц'іп] 'алкогольне
сп'яніння' (Клубочин)

ціпом скакати [ц'іпом с'каче] 'про голосного, крикливого чоловіка'
(Клубочин)

ЦІПКА⁵⁶³

мала ціпунька [ма'ла ц'іпун'ка] 'про маленьку вередливу дитину'
(Острівок)

⁵⁶¹ ЦІВКА – тонкий струмінь води або якої-небудь рідини

⁵⁶² ЦІП – ручне знаряддя для молотби, що складається з довгого держака і
прикріпленого до нього ременем або мотузком короткого дерев'яного бича

⁵⁶³ ЦІПКА – курча

таке миле як ціпочка [tʰakɛ ˈmilɛn'kɛ ʲak ˈtɕ'ipɔtʃka] 'гарна дитина' (Лобачівка)

ціп'я мале [tɕ'ip'ɲa maˈlɛ] 'маленька вередлива дитина' (Острівок)

як ціпка [ʲak ˈtɕ'ipɕ'a] 'дівчина/жінка низького зросту' (Точевики)

як ціпочка [ʲak ˈtɕ'opɔtʃka] 'про вродливу дівчину' (Гірники)

ЦОКОТУХА⁵⁶⁴

муха-цокотуха [ˈmɯxa-tɕokɔˈtɯxa] див. **МУХА**

ЦУКЕРКИ

весело було як батька ховали: музика грала, цукерки давали [ˈvɛsɛlo buˈlo ʲak ˈbat'ka xɔˈvʲalɪ / ˈmuzɪka ɡˈrʲalʲa / tɕuˈk'ɛrki dʲaˈvʲalɪ] див. **БАТЬКО**

ЦУКОР

біля матері і сіль цукром здається [ˈbʲil'a ˈmatɛr'i i s'il' ˈtɕukrɔm zɔˈdʲɛtɕ'a] див. **МАТИ**

ЦУЦЕНЯТА

морда, хоч цуценят бий [ˈmɔrɔda xɔtɕ ˈtɕɕɛn'at bʲi] див. **МОРДА**

ЦУЦИК

веселий як цуцик на прив'язі [vɛˈsɛlʲi ʲak ˈtɕɕɪk nʲa n'rivʲɪz'i] 'про веселу людину' (Нова Вишва, Луцьк)

змерзнути на цуцик [zɛrɛz nʲa ˈtɕɕɪk] 'змерзнути' (Луків, Гірники, Буяни)

змокнути як цуцик [zɔˈmɔkʲnʲa ʲak ˈtɕɕɪk] 'змокнути' (Привітне)

ЦУРКА⁵⁶⁵

змерзла в цурку [zɛrɛzʲlʲa v ˈtɕurkʲu] 'змерзнути' (Троянівка)

ЦЮПУНІ

цюпуні-любуні [tɕuˈpʲun'i-l'ubʲun'i] 'про романтичні стосунки' (Полапи)

ЦЯЦЯ

велика цяця [vɛˈlʲɪkʲa ˈtɕ'aɕ'a] (Цумань, Доросині) || [vɛˈlʲɪkʲe ɕaˈbɛ] 1) 'про горду людину' (Доросині, Вітковичі) || [vɛˈlʲɪkʲa ˈtɕ'aɕ'a] 2) 'про багату гордовиту людину' (Журавники, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

корчити із себе велику цяцю [ˈkɔrɕɪt' iz sɪˈbɛ v'iˈlɛkʲu ˈtɕ'aɕ'u] 'про горду людину' (Любешівська Воля)

мамина цяця [ˈmamɪna ˈtɕ'aɕ'a] 'про сором'язливу дівчину' (Дерно)

Ч

Ч

ЧАЙКА

губи як крила чайки [ˈgʲubɪ ʲak k'ɾɪla ˈtɕajkɪ] див. **ГУБИ**

літати як чайка [ˈlʲitʲajtɛ ʲak ˈtɕajka] 'дуже швидко рухатися' (Довговоля)

⁵⁶⁴ ЦОКОТУХА – цокотлива жінка, дівчина; щебетуха

⁵⁶⁵ ЦУРКА – короткий обрубок дерева; цурпалок

ЧАН

товстий як чан [товстий̆ як чан] 'про повну людину' (Зубильне)

ЧАПАЄВ

як Чапаєв [йак Чапайів] (Машів) || [йак Чапайєв] 'про бородатого чоловіка' (Володимир-Волинський, Острівок)

ЧАПЛЯ

бігати як чапля [б'їжит'̆ як тӑ чапл'а] 'швидка хода' (Чаруків)

довгонога як чапля [довгоногӑ як̆ чапл'а] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Витковиці, Собіщиці, Бужани)

ніс як у чаплі [нис̆ йек̆ ў чапл'і] 'див. **НІС**

ноги як чаплі [ногй як̆ ў чапл'і] || [ногй як̆ ̆цапл'і] || [ногӗ як̆ ̆чапл'і] див. **НОГИ**

чапля довгонога [чапл'ӑ довгонога] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Маневичі)

як стара чапля [йак̆ ста|рӑ чапл'а] 'про людину старшого віку' (Годомичі)

як чапля [йак̆ чапл'а] (Мала Тур'я, Точевики, Гать, Підлозці, Годомичі) || [йак̆ ̆чапл'і] (Звиняче) || [йек̆ чапл'а] (Залізниця) || [ногй як̆ ̆цапл'і] (Коршів) || [йак̆ ̆цапл'а] 'про струнку довгоногоу дівчину' (Довговоля)

ЧАРИ

не допоможуть і чари, якщо хтось не до пари [не помо'жут'̆ і̆ чари //̆ йак'шо̆ хто̆ недо'пари] 'про дівчину, яка не вийшла заміж' (Осівці)

ЧАРКА

горло чарки просить [горло̆ |чаркй п|росит'] див. **ГОРЛО**

ЧАС

вічно часу в брак [в'ечно̆ |чисў ̆йї|йї̆ ̆брак] 'постійно поспішати' (Воєгоща)

ніколи не мати часу [н'їгдй нй |має̆ часу] 'т. с.' (Милятин)

последній час йде [посл'ідн'їй̆ час̆ йде] 'бути близьким до смерті' (Полапи)

почався свій час [по'чавс'ӑ с'в'їй̆ час] 'період менструації' (Гать)

пришов той час [пришов̆ тої̆ час] 'т. с.' (Жиричі)

свій час [свуї̆ час] (Клубочин, Милятин, Полапи) || [с'в'їй̆ час] 'т. с.' (Вовничі, Ставок, Старий Загорів, Постійне, Загаї, Брани, Звиняче, Цумань, Дюксин, Остріжець, Цумань)

такий час [та'к'і̆ час] 'т. с.' (Дюксин)

ЧАСНИК

часнику не нюхати [часнй|кў нй |н'ухати] 'бути вірним своїй дружині, не зраджувати' (Полапи)

ЧАСТИНКИ

срати, мазати, пердіти, частинки збирати [с|рала /̆ |мазала /̆ перд'ела /̆ част'к'і̆ соб'ї|рала] 'про ліниву жінку' (Полапи)

ЧАСТОКОЛИ⁵⁶⁶

зуби як частоколи [зуби йак часток^околи] див. **ЗУБИ**

ЧАХЛИК

чахлик невмирущий [чахлик нивми^ррущчй] ‘про худорляву людину’ (Диковини)

ЧАХЛЯ

як чахля [йак ч^ахл’а] ‘про худу людину’ (Машів)

ЧАЧА⁵⁶⁷

душити чачу [ду^шити ч^ачу] ‘процес самогоноваріння’ (Постійне)

ЧАША

переповнити чашу [переп^овнити ч^ашу] ‘переїсти’ (Ляхвичі)

по Отче наші, наливай по чаші [пу Отчеп^онаш’і нали^ввай пу ч^аш’і] див. **ОТЧЕ НАШ**

ЧВАНИТИСЯ

чванитися чи є чим, чи немає [ч^ваниц’а чи йе чим / чи ни^лма] ‘про хвалькувату людину’ (Смолярі)

ЧВЕРТКА⁵⁶⁸

голова як чвертка [го^ло^ва йак ч^вертка] див. **ГОЛОВА**

ЧЕБУРАШКА

вуха як в чебурашки [ву^ха цак в ч^ебу^рашки] || [вух^йе йак у ч^ебу^рах’е] див. **ВУХА**

ЧЕМОДАН

дупа як чемодан [ду^па йак ч^емо^дан] див. **ДУПА**

ЧЕПЕРАДЛО⁵⁶⁹

некрасиве чеперадло [никра^сиве ч^еп^ерадло] (Олександрія) || [йак чимп’^ірадло] ‘про невродливу людину’ (Турійськ)

плентатися як чипирадло [п^лентайец’^а йак чип^ирадло] ‘про ходу п’яної особи’ (Точевіки)

ЧЕРВОНА

да що гарна, да що червона, да що повна [да шо ^гарна / да шо чер^вона / да шо ^повна] див. **ГАРНА**

⁵⁶⁶ ЧАСТОКИЛ – огорожа, паркан з кілків, жердин, паль і т. ін., вбитих у землю густо одне біля одного

⁵⁶⁷ ЧАЧА – грузинська горілка

⁵⁶⁸ ЧВЕРТКА – пляшка місткістю 0,25 літра (звичайно наповнена горілкою, вином)

⁵⁶⁹ ЧЕПЕРАДЛО – опудало

ЧЕРВОНІТИ

бrehати і не почервоніти [б'реше і ни почирво'н'їйе] див. **БРЕХАТИ**

ЧЕРВ'ЯЧОК

черв'ячка заморити [черв'ячка замо'рити] 'перекусити' (Годомичі)

черв'ячок точить [черв'ячок |точит'] 'бути дуже голодним' (Клубочин)

ЧЕРЕВИК

в одного на дванадцять показує, а в іншого на черевик дивиться [в од'ного на два'нацят' по'казує / а в |геншого на чере'вик |дивиц':а] 'хороша потенція в чоловіків' (Іваничі)

не одні черевики стоптати [вже ни од'ни чере'вики стоп'тав] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Борове)

черевики зносити [чере'вики зно'сив] 'т. с.' (Доросині)

ЧЕРЕВО

набити черев [на'бив |черево] 'переїсти' (Брани)

ЧЕРЕДА

чекати череду [че'кайе |череду] 'про дівчину, яка довго не виходить заміж' (Квасів)

ЧЕРЕП'Я⁵⁷⁰

старе череп'я [ста'ре чере'п'я] 'про людей старшого віку' (Гайове)

ЧЕРЕПАХА

іти як черепаха [їде йак чере'паха] (Колки) || [їде йак чир'і'паха] 'повільно пересуватися' (Полапи)

лізти як черепаха [л'їзе йак чере'паха] (Заріччя, Лище, Гірка Полонка, Звиняче, Мала Глуша, Яворів, Цумань) || [л'лазе йак чере'паха] 'т. с.' (Воєгоща, Бірки)

неповоротка як черепаха [непу'вурот'ка йак чир'і'паха] 'т. с.' (Козлиничі)

ніс як черепаха [нос йак чере'паха] див. **НІС**

плестися як черепаха [пле'тец':а йак чир'і'паха] 'повільно пересуватися' (Ощів)

повзти з роботи як черепаха [пов'зе з ро'боти йак чере'паха] див. **РОБОТА**

повзти як черепаха [пов'зе йак чере'паха] (Липляни, Кримне, Олександрія, Озерці, Довговоля, Здобунів, Жиричі, Усичі, Маневичі, Полиці, Гірники, Машів, Губин, Жиричі, Поворськ, Довгошиї, Жабка) || [пов'зе йак чир'і'паха] (Мала Глуша, Полиці, Бережці, Гірники, Володимир-Волинський, Городині, Вільхівка) || [пов'зе мов чере'паха] 'т. с.' (Рівне)

сунутися як черепаха [сунец':а йак чере'паха] 1) 'про ходу п'яної особи' (Полапи) || [суне йак чир'і'паха] (Острівок) || [суниц':а йак чир'і'паха] 2) 'повільно пересуватися' (Нова Руда, Холопичі, Головне)

як черепаха [йак чере'паха] (Мала-Тур'я) || [пов'зе йак чере'паха] 'т. с.' (Ветли, Рудники, Гать)

⁵⁷⁰ ЧЕРЕП'Я – черепки

ЧЕРЕПАХИ

вуха як в черепахи [вуха йак в чебу'рах'і] див. ВУХА

ЧЕРЕПОК

голова як черепок [гулу'ва / йак чири'пок] див. ГОЛОВА

лисий як черепок [лисий йак чере'пок] 'про лисого чоловіка' (Цумань)

ЧЕРЕШЕНЬКА

солodka як черешенька [со'лодка йак че'решен'ка] 'про вродливу дівчину' (Велика Осниця)

ЧЕРИВАТА⁵⁷¹

черивата ходить [чери'вата |ходить'] 'про вагітну жінку' (Бережки)

ЧЕСАТИ

багато чесати [ба'гато |чеше] 'про балакучу людину' (Яворів)

чесати безперестанку [чеше биспири'станку] 'т. с.' (Смолярі Старовиж.)

ЧЕСТЬ

чесному всюди честь [чесному в'с'уди чес'т'] 'про чесну людину' (Воєгоща)

як є, то дупі честь, а як скупю – терпи дупо [йес'т' / т_о |дуп'і чес'т' / а скупю // тер'пи |дупо] див. ДУПА

ЧЕТВЕРЕНЬКИ

ходять четвереньки [ход'ат' |четве'рен'ки] 'про ходу п'яної особи' (Жиричі)

ЧИЖИК

бігати як чижик [б'ігайе йак |чижик] 'швидка хода' (Мельники, Синове)

ходити як чижик [ходить' йак |чижик] 'т. с.' (Смідин)

як чижик [йак |чижик] 'т. с.' (Новосілки)

ЧИКУШКА⁵⁷²

голова як чикושка [голо'ва йак ч'і'кушка] див. ГОЛОВА

ЧИПОСИ⁵⁷³

за чиполоси [за |чиполоси] 'розкрити таємниці' (Полапи)

ЧИРКНУТИ⁵⁷⁴

не пискнути, не чиркнути [ни |питскнути / ни |чиркнути] див. ПИСКНУТИ

⁵⁷¹ ЧЕРИВАТА – вагітна

⁵⁷² ЧИКУШКА – пляшка місткістю 0,25 літра (звичайно наповнена горілкою, вином)

⁵⁷³ ЧИПОСИ – волосся

⁵⁷⁴ ЧИРКНУТИ – торкатися чого-небудь під час руху (переважно залишаючи на ньому слід, риску)

ЧИСНИЦЯ⁵⁷⁵

три чисниці до смерті [*три чисниці до смерті*] ‘передчуття смерті’ (Буяни)

ЧИСТИЛО⁵⁷⁶

лежати як чистило [*лижит’ йак чистило*] ‘про лінивого чоловіка’ (Підманове)

стояти як чистило [*стойт’ йак чистило*] ‘нічого не робити’ (Ковель)

ЧИСТОПЛЮЙ

як чистоплюй [*йак чистоплюй*] ‘акуратний чоловік’ (Шклин, Сілець)

ЧИСТЬОХА

от вже чистьоха [*от то вже чист’оха*] ‘про акуратну дівчину’ (Доросині)

ЧИТАТИ

брехати як читати [*бреше йак читає*] див. **БРЕХАТИ**

ЧИХОТЛИВА⁵⁷⁷

як чихотлива [*йак чихотлива*] ‘про худу людину’ (Милятин)

ЧІП

п’яний як чіп [*п’яний як ч’ін*] ‘бути дуже п’яним’ (Володимир-Волинський, Острижець, Острівок, Чаруків, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки, Годомичі)

як чіп [*йак ч’ін*] ‘т. с.’ (Дюксин)

ЧКУР⁵⁷⁸

сердита як чкур [*сердита йак чкур*] ‘про сердиту людину’ (Мала Глуша)

ЧМО

чмо болотяне [*чмо булот’ане*] ‘про невродливу людину’ (Колки)

ЧОБІТ

гадкий як чобіт [*гадк’їй йак чобот*] ‘про невродливу людину’ (Велика Осниця)

два чобота – пара / два сапога – пара [*два чобути / пара*] (Колки, Бихів, Вільхівка, Полиці, Любешів, Воєгоща, Машів, Володимир-Волинський, Ворончин, Синове, Холопичі) || [*два сапоги / пара*] (Кримне) || [*два сапога / пара*] ‘подібність між собою молодої пари’ (Бережці)

дурний як дір’явий чобіт [*дур’ний йак дір’явий чоб’іт*] ‘про нерозумну людину’ (Броди)

⁵⁷⁵ ЧИСНИЦЯ – десята частина (три нитки) пасма; про кого-небудь дуже старого, безнадійно хворого, хто перебуває при смерті

⁵⁷⁶ ЧИСТИЛО – плацента, дитяче місце

⁵⁷⁷ ЧИХОТЛИВА – хвороблива

⁵⁷⁸ ЧКУР – тхір

дурний як порваний чобіт [дур'ній ѓак |чобот |порваний] 'т. с.' (Лобна)
дурний як чобіт [дур'ній ѓак |чобут] 'т. с.' (Зимне, Звиняче)
знайти чобота [знаї'ти |чобота] 'знайти нового кавалера' (Ратне)
найти чобота [най'ти |чобота] 'знайти нового хлопця' (Ратно)
не одні чоботи стоптати [ни одні' |чоботи стоптав] (Топільне) || [стоптав |чоботи] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Синове)
один чобіт, другий бут – зібралися та й ідуть [один |чоб'іт / другий бут // з'іб'ралис'а та ї'дут'] 'спільна діяльність' (Горохів, Микове)
п'ять пар чобіт порвати [п'ят' пар чоб'іт пор'вав] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Затурці)
старий як чобіт [старий ѓак |чобут] 'про неодруженого чоловіка' (Карпилівка)
топтати чоботи [топтати |чоботи] 'дуже швидко рухатися' (Млинів)
чоботи протоптати [чоботи протоптаў] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Велика Осниця)
як чобіт [ѓак чобот] 'бути дуже п'яним' (Седлище)

ЧОВЕН

йти як човен [їде ѓак |човен] 'хода п'яного чоловіка' (Воєгоща)
як моторний човен [б'їгає ѓак мо'торний |човен] 'швидка хода' (Горохів)

ЧОКНУТИЙ

як чокнутий [ѓак |чокнутий] 'нерозумна людина' (Зимне)

ЧОЛОВІК

або слабій, або золотий чоловік [бу сла'беї / бу зуло'теї чуло'в'ік] 'не вживати алкогольних напоїв' (Милятин)
в доброго чоловіка і свинка господи́нька [в 'доброго чоло'в'іка і с'винка госпо'дин'ка] 'про хорошого чоловіка, господаря' (Світязь)
ветхій чоловік [ветх'ій чоло'в'ік] 'про людей старшого віку' (Дачне, Млинів, Кукли)
дарований чоловік [да'рований чоло'в'ік] 'про щедрого чоловіка' (Ратне)
доладний чоловік [до'ладний чоло'в'ік] 'про веселу людину' (Юрово)
за доброю жінкою і чоловіка видно [за 'доброїу |жінкоюу і чуло'в'іка |видно] див. **ЖІНКА**
за розумним чоловіком, то й жінка розумна [за ро'зумним чоло'в'іком тої |ж'інка ро'зумна] 'про розумного чоловіка' (Велика Осниця)
за хитрим чоловіком, то й жінка молодіє, а за дурним личенько марніє [за х'ітрим чоло'в'іком / тої |жінка моло'д'іє / а за дур'ним |личен'ко мар'н'іє] 'про хитру людину' (Велика Осниця)
здоровий як дуб [здуровий ѓак дуб] 'про вродливого здорового хлопця' (Золочівка)
золотий чоловік [зулу'тий чулу'в'ік] (Бобрин, Броди, Довгошиї, Карпилівка К-Кашир., Овадне, Словатичі) || [золо'теї чоло'в'ік] (Звиняче, Старий Загорів, Седлище, Бірки) || [золо'тий чоло'в'ік] 1) 'не вживати алкогольних напоїв' (Турійськ, Рівне, Цумань, Довговоля, Остріжець, Маневичі, Корчин, Цумань) || [золо'тий чоло'в'ік] 2) 'бути вірним своїй дружині, не зраджувати' (Велика Осниця, Турійськ)

красива жінка – чоловікові слава [красива 'жінка // чолов'якові слава]
див. **ЖІНКА**

легкий чоловік [легкий чолов'як] 'лінивий' (Підманове)

лисий чоловік у хаті як сонце світить [лисий чолов'як у хаті як сонце світить] 'про лисого чоловіка' (Маневичі)

мудрий чоловік [мудрий чолов'як] 'не вживати алкогольних напоїв' (Посників)

не дай Бог коня лінивого, а чоловіка ревнивого [ни дай Бог коня лінивого / а чолов'яка ревнивого] див. **БОГ**

не свисти, а то в твоєї жінки буде дурний чоловік [не свисти / а то в твоїх жінках буде дурний чолов'як] див. **ЖІНКА**

не та щаслива, що в батька щаслива, а що в чоловіка [не та щаслива / що в батька щаслива / а що в чоловіка] див. **БАТЬКО**

недомотаний чоловік [недомотаний чолов'як] 'про нерозумну людину' (Дачне)

нещасний той чоловік, що жінку язикату має [нешасний той чолов'як / що жінку язикату має] 'про нещасливого чоловіка' (Кримне, Липляни, Колодії, Куснища)

нудний чоловік [нудний чолов'як] 'нудьгувати' (Ветли)

обкрутити чоловіка сракою [обкрутит' чулув'яка сракою] 'про жінку легкої поведінки' (Микове)

підшитий чоловік [підшитий чолов'як] 'не вживати алкогольних напоїв' (Лище)

полюдський чоловік [пол'уцький чулув'як] 'т. с.' (Любешів)

прожити життя з чоловіком як за купою гною [прожила жит'я з чулув'яком як за купою гною] див. **ЖИТТЯ**

розумна жінка так попросить чоловіка почистити картопельку, що він і пиріжків напече [розумна жінка так попросит' чолов'яка почистити картопельку / що він і пиріжків напече] див. **ЖІНКА**

розумна жінка чоловіка із біди вирятує, а дурна ще втокмачить [розумна жінка чолов'яка із біди вир'ятує / а дурна ще втокмачит'] див. **ЖІНКА**

святий чоловік [св'ятий чулув'як] 1) 'не вживати алкогольних напоїв' (Ясенівка) || [св'ятий чолов'як] 2) 'про чесну і справедливу особу' (Луків, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

славний чоловік [славний чолов'як] 'красивий чоловік' (Хобултова)

совісний чоловік [совісний чолов'як] 'про чесну справедливу людину' (Кримне)

старечий чоловік [старечий чолов'як] 'про людей старшого віку' (Підлозці)

темний чоловік [темний чолов'як] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (Нова Руда)

хто хворий? – жінка! хто помер? – чоловік! [хто хворий // жінка / хто помер // чолов'як] див. **ЖІНКА**

чоловік з клепою [чолов'як з клепою] 'про розумну людину' (Гірка Полонка, Дачне, Млинів, Колодії, Куснище)

чоловік красивий – на гріх, а дурний – на сміх [чолов'як красивий // на гр'іх / а дурний // на см'іх] 'про нерозумну людину' (Луцьк)

чоловік як ворона, а все жінці оборона [чолов'ік йак во'рона / а все 'ж'інц'і обо'рона] 'чоловік не обов'язково має бути симпатичним, основне добрим захисником' (Луцьк)

чоловік як грибочок [чуло'в'ік йак гри'бочок] 'про вродливого чоловіка' (Хрипськ)

чоловік як дуб [чоло'в'ік йак дуб] 'т. с.' (Гірники, Машів, Полиці, Троянівка, Холопичі, Сілець)

чоловік як золото / не чоловік, а золото [чулу'в'ік йак 'золото] (Годомичі) || [ни чулу'в'ік / а 'золото] (Полиці) || [золото // ни чоло'в'ік] 'не вживати алкогольних напоїв' (Володимир-Волинський, Золочівка, Острівок, Ярославичі)

чоловік як орел [чоло'в'ік йак о'рел] 'про молодого вродливого хлопця' (Олександрія)

чорта не бійся, а від лихого чоловіка тікай [чорта не 'б'ійс'я / а в'ід ли'хого чоло'в'іка т'ікай] див. **ЧОРТ**

щасливий чоловік, що добру жінку має [шчас'ливи'й чоло'в'ік / шо 'добру 'ж'інку 'має] 'щастя очима інших людей' (Гірка Полонка, Кримне, Підлозці, Собіщиці, Липляни, Млинів, Куснища, Колодії)

як чоловік жінку любить, то й лиха жінка доброю буде [йак чоло'в'ік 'ж'інку 'любит' / то й ли'ха 'ж'інка 'доброю 'буде] 'про стосунки в сім'ї' (Луцьк)

яка має чоловіка, суне ноги як каліка [йа'ка 'має чуло'в'іка / 'суне 'ног'і йак ка'л'іка] 'про інтимні стосунки з чоловіком' (Світязь)

який-небудь чоловічина, аби дрова і лучина [йак'ій 'небуд' чоло'в'ічина / а'би д'рова і лу'чина] 'про необхідність чоловіка у сім'ї' (Клубочин)

ЧОРНА

аж чорна [аш 'чорна] 1) 'про п'яницю' (Загаї); 2) 'втомлена людина' (Годомичі); 2) 'змарніла людина' (Годомичі)

ЧОРНО

біло – біло, чорно – чорно [б'іло // 'біло / 'чорно // 'чорно] див. **БІЛО**

ЧОРНОБИЛЬ

як з Чорнобиля втікла [йак с Чор'нобил'а вт'ікла] 'про невродливу дівчину/жінку' (Любешів)

ЧОРТ

сміливий як чортик [см'і'ливи'й йак 'чортик] 'про сміливу людину' (Височне) **багатому і чорт дітей колише** [ба'гатому і чорт д'ітей ко'лише] 'про заможних щасливих осіб' (Шменьки)

береженого Бог береже, а не береженого і чорт не стереже [бири'женого і Бог бири'же / а ни бири'женого і чорт ни стир'іже] див. **БОГ**

Бог неділю, чорт роботу [Бог не'д'ілу чорт ро'боту] див. **БОГ**

боятися як чорт ладану [бо'ійц'а йак чорт 'ладана] (Любитів) || [бо'ійц'а йак чорт 'ладану] (Головне) || [йак чорт 'ладану] 'злякатися' (Клубочин)

боятися як чорт свяченої води [бо'йц'а йак чорт с'в'аченої води] 'про боязливу людину' (Луцьк)

брудний як чорт [бруд'ній йак чорт] 'про неакуратного чоловіка' (Зубильне)

в спокійному болоті чорти водяться [в спо'к'ійному бо'лот'і чор'ти 'вод'ац'а] див. **БОЛОТО**

горілочку полюбляє як чорт осипку [го'р'ілочку пол'уб'л'ає йак чорт 'осипку] див. **ГОРІЛОЧКА**

до чорта в землю [до 'чорта в 'земл'у] 'закінчити життя самогубством' (Годомичі)

допитися до чортиків [до'пивс'а до 'чортик'ів] 'про особу, яка вживає алкоголь' (Доросині)

душу чортові віддати [душу 'чорту от'дав] див. **ДУША**

за вибірки дає чорт видірки [за 'виб'ірки да'є чорт 'вид'ірки] див. **ВИБІРКИ**

за той перебір приведе чорта на двір [за тої пери'б'ір приве'де 'чорта на дв'ір] див. **ПЕРЕБІР**

зарослий як чорт [за'рослий йак чорт] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Любешівська Воля)

зарослий як чорт болотяний [за'рослий йек чорт] (Ворокомне) || [за'рослий йак чорт бо'лот'аній] 'т. с.' (Володимир-Волинський, Калинівка)

зла як сім чортів [зла йак с'ім чор'т'ів] 'про злу людину' (Воротнів)

зла як чорт / злий як чорт [зла йак чорт] (Борове, Володимир-Волинський, Колки, Луків, Милятин, Острівок) || [злеї йак чорт] (Любешівська Воля) || [злий йак чорт] 'т. с.' (Гірка Полонка)

з-під чорта яйця дістати [с-п'ід 'чорта йаїц'а д'іс'тане] 'про здорового чоловіка' (Самоволя)

крутити як чорт дорогою [к'рутит' йак чорт ду'рогойу] 'про хитрого чоловіка' (Микове, Клубочин)

лахматий як чорт [лах'матий йак чорт] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Володимир-Волинський, Острівок)

лежень чортів [лежин' 'чортув] див. **ЛЕЖЕНЬ**

лізти як чорт з очерету [л'ізе йак чорт з оче'рету] 'повільно рухатися' (Липляни)

літати як чорт на вилах [л'ітайе йак чорт на 'вилах] 'поспішати, бути спритним' (Підманове)

любити як чорт суху грушу [л'убит' йак чорт су'ху г'рушу] 'виявляти неприязнь, не любити' (Клубочин, Полапи, Журавичі)

набратися до чортиків [наб'равс'а до 'чортик'ів] 'бути дуже п'яним' (Дюксин)

напитися до чортиків [на'пивс'а до 'чортик'ів] (Турійськ, Коршів, Собіщиці, Усичі, Бужани, Млинів, Підлозці, Зарічне, Колодії) || [до 'чортик'ів] 'т. с.' (Брани, Велика Осниця, Воєгоща, Остріжець, Бірки, Яворів, Воротнів, Понінка, Підгайці)

не Богу, не чорту [ни 'Богу, ни 'чорту] див. **БОГ**

ой моя ти доле, доле нещаслива, через того чорта стала сива [ой мойа ти 'доле / 'доле нещас'лива / 'через 'того 'чорта с'тала 'сива] див. **ДОЛЯ**

очі як в чорта [*вочи йак в чорта*] див. **ОЧІ**
під своє, а чорт своє [*п'ін своіє /а чорт своіє*] див. **ППП**
піти і до чорта в зуби [*п'іде і ду чорта в зуби*] 'про сміливу людину' (Мала-Тур'я)
піти по попел і чорта сховати [*пушов по попел і чорт сховав*] див. **ПОПЕЛ**
попасти чорту в зуби [*пупасти чорту в зуби*] 'потрапити в халепу' (Микове)
посилати під три чорти [*посилати п'ід три чорти*] 'бути байдужим' (Мирне)
послав Бог роботу, а забрав чорт охоту [*послав Бог роботу / а забрав чорт ухоту*] див. **БОГ**
послужитися як чортом наоратися [*послужис'а йак чортом наорис'а*] 'не отримати ніякого результату' (Григоровичі)
робити як чорт [*робит' йек чорт*] 'про працьовитого чоловіка' (Ворокомне)
сам чорт не вгодить [*сам чорт ни вгод'ат'*] 'про ображену людину' (Холопичі)
святе та боже, на чорта похоже [*с'в'ате та божє / на чорта пухоже*] 'про неслухняну дитину' (Вишнівка)
скупий як чорт [*скупеї як чорт*] 'про жадібну людину' (Височне)
спровадити до пекла чортам на сніданок [*спровадити до пекла чортам на сн'іданок*] див. **ПЕКЛО**
страшний як чорт [*страшній йак чорт*] (Мельники, Бихів, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Сілець, Точевики) || [*страшній йак чорт'ака*] 'про невродливу людину' (Підлозці)
страшний як чорт в сажі [*страшній йак чорт в саж'і*] 'т. с.' (Замшани)
такий багатий як чорт рогатий [*такий багатий йак чорт рогагий*] 'сатирично, про бідного' (Григоровичі)
такий голодний, що й чорта з'їв би [*так'її голодній / шо й чорта зйєв би*] 'бути дуже голодним' (Велика Осниця)
у нього чорт вселився [*у йуго чорт вселивс'а*] 'про п'яку' (Полапи)
убрався як чорт на утрєню [*убравс'а йак чорт на утр'єну*] 'неохайно одягнутися, без смаку' (Нова Вижва)
хвалідупий чорт [*хвал'ідупий чорт*] 'хитра людина' (Хобултова)
хитрий як чорт [*хитрий йак чорт*] 'т. с.' (Милуші)
ховати чорта [*ховати чорта*] 'пліткувати' (Забара)
чорт зна де, чорт зна що, чорт зна з ким [*чорт зна де / чорт зна шо / чорт зна с'к'ім*] 'нічого не відомо' (Вишнівка)
чорт зна що меле [*чорт зна шо меле*] 'говорити нісенітниці, пліткувати' (Новосілки)
чорт його маму зверне [*чорт його маму зверне*] 'безлад у всьому' (Шацьк)
чорт нашептав [*чорт нашеп'тав*] 'бажання випити' (Княгининок)
чорт не страшний [*ї чорт не ст'рашний*] 'про сміливу людину' (Кримне)
чорт ноги ламає [*чорт ног'і пуламає*] 'дуже брудно' (Сильне)
чорт підманув і забрав [*чорт п'ідманєв і забрав*] 'закінчити життя самогубством' (Привітне)
чорт повів [*чорт повив*] 'т. с.' (Гірники)
чорт пограється і віддасть [*чорт пограєц'а і в'ідас'ц'*] 'коли не можна щось знайти' (Григоровичі)
чорт сили взяв [*чорт сили вз'ав*] 'втрата сили' (Острівок)

чорт хвостом накрив [чорт хвустом накрив] 'щось довго шукати' (Зелене, Колки)

чорта не бійся, а від лихого чоловіка втікай [чорта не б'їс'а, а в'ід лихого чолов'їка т'їкаї] 'про поганого чоловіка та відносини в сім'ї' (Луцьк)

чорта не боятися [чорта ни бо'їц':а] 'про сміливого чоловіка' (Володимир-Волинський, Мала Глуша, Острівок)

чорти давлять [аш чур'ти давл'ат'] 'про злу жінку' (Бихів)

чорти крутять [чор'ти к'рут'ат'] 'зовнішні ознаки п'яного чоловіка' (Тойкут)

чортики скачуть [чортики с'качут'] 'алкогольне сп'яніння' (Жиричі)

чорт попутав [чорт по'путав] 'закінчити життя самогубством' (Воєгоща, Милуші, Холопичі)

що й чорт шарахнеться [шо ї чорт ша'рахнец':а] 'про невродливу людину' (Володимир-Волинський, Острівок)

щоб не чорт [шоп ни чорт] 'при обранні нареченого, нареченої' (Турійськ)

як лихий чортяка [йак ли'хий чор'т'ака] 'про сердиту людину' (Загаї)

як чорт [йак чорт] (Рудники, Точевики) || [зла йак чорт] 1) 'про сердиту людину' (Млинів, Бужани) || [йак чорт] 2) 'про невродливу людину' (Загаї)

як чорт з комина [йак чорт с'комина] 'брудний' (Полапи)

як чорт на вилах [йак чорт на'вилах] 'обманювати, бути хитрим' (Полапи)

як чорт навесні [йак чорт навес'н'ї] 'про худу людину' (Велика Осниця)

як чорт просо посіяв [йак чорт п'росо по'с'їйаў] 'рідке волосся в жінки' (Видерта)

ЧОРТІВНЯ

якась чортівня [йа'кас' чортов'н'а] 'щось незрозуміле' (Солотвин, Ковель) || [йа'кас' чорт'ів'н'а] 'т. с.' (Полапи)

ЧОРТОПОЛОХ

як чортополох [йек чортопо'лох] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Велика Глуша)

ЧУБ

намилити чуба [на'милити |чуба] 'побитися, будучи в стані алкогольного сп'яніння' (Микове)

чуба гріти [чуба з'р'їє] 'про лінивого чоловіка' (Острівок)

ЧУБИТИСЯ

хто чубиться, той любиться [хто |чубиц':а / той |л'убиц':а] 'стосунки між подружжям' (Турійськ, Іваничі, Холопичі, Машів, Городині, Вільхівка, Майдан, Липне, Маневичі)

то чубляться, то любляться [то |чубл'ац':а / то |л'убл'ац':а] (Тойкут) || [ко'ли |чубл'ац':а / то |л'убл'ац':а] 'т. с.' (Нова Руда)

ЧУГУН

вирядитися як чугун з печі [вирадивс'а йак чу'гун с' печ'ї] 'бути неакуратним, брудним' (Полапи)

голова як чугун [гулува йак чигун] див. **ГОЛОВА**

чугун з чугуна сміється, бо обоє чорні [чу'гун с чугуна см'і'йец':а, бо о'бойе 'чорн'і] 'подібність' (Полапи)

як чугунок [йак чигунок] 'про розумну людину' (Черче)

ЧУДО

чудо в пір'ї [чудо є n'ір'ї] 1) 'про невродливу людину' (Чаруків); 2) 'недоречно одягнута людина' (Годомичі)

як чудо горохове [йак 'чудо го'рохове] 'т. с.' (Гірники, Ощів)

ЧУЖА

скромна як ото чужа [ск'ромна йак о'то чу'жа] див. **СКРОМНА**

ЧУМА

зарослий як чума [за'рослий йак чу'ма] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Броди)

ЧУНЬ⁵⁷⁹

стара як поношений чунь [ста'ра йак по'ношаний чун'] 'про людей старшого віку' (Годомичі)

ЧУПАРАДЛО

вдітий як чупарадло [в'д'ітий йак чу'парадло] 'неакуратна людина' (Новосілки)

ЧУРБАН⁵⁸⁰

старий чурбан [ста'рїй йак чур'бан] 'про неодруженого чоловіка' (Шклинь)

ЧУТИ

спить і чує [спит' і 'чуйе] див. **СПИТЬ**

як не почує, то перекрутить [йак ни по'чуйе / то перек'рутит'] 'про людину, яка з віком погано чує' (Холопичі)

ЧУЧАЛО

страшна як чучало [страш'на йак 'чучало] 'про невродливу дівчину/жінку' (Добре)

чучало горохове [чучало го'рохове] 'про невродливу людину' (Гайове, Кричильськ, Луків)

як болотяне чучало [йак бо'лодн'е 'чучало] 'т. с.' (Шменьки)

як чучало [йак 'чучало] 1) 'про людей старшого віку' (Турійськ) // [йак 'чучало] 2) 'про невродливу людину' (Бережці, Володимир-Волинський, Гірники, Калинівка, Острівок, Привітне, Звиняче, Озерці, Остріжець, Дюксин)

як чучало болотяне [йак 'чучало бо'лотне] 'про невродливу людину' (Турійськ)

⁵⁷⁹ ЧУНЬ – гумове або шкіряне взуття у вигляді калош з потовщеними бортами й підшвами

⁵⁸⁰ ЧУРБАН – старий черевик

ЧУЧИЛЬ

змерзнути як чучиль [з'мерзла йак чучил'] 'змерзнути' (Милятин)

Ш

ШАБЛІ

ноги-шаблі [ноги-'шабл'і] див. **НОГИ**

ШАБЛЯ

шабля рани́ть голову, а слово – ду́шу [шабл'а ʁанит' ʁогову / а слово // ʁошу] 'образити, недоречно висловитися' (Полапи)

ШАЛАВА

гуляти як шалава [гул'айе йак шалава] 'про жінку легкої поведінки' (Клубочин, Озерці, Довговоля, Собіщиці, Яворів)

гуля́ща шалава [гул'ашче шалаво] 'т. с.' (Кульчин)

непу́тьова шалава [непут'ова шалава] 'т. с.' (Комарове Ратнів.)

шалава місцева [шалава ʁмесна] 'т. с.' (Довгошиї)

шалава на все село [шалава на все село] 'т. с.' (Торговиця)

шалава підзаборна [шалава пудза'борна] 'т. с.' (Осівці)

ШАПКА

голова не на шапку [голова ни на шапку] див. **ГОЛОВА**

голова тільки шапку носити [голова т'іл'ки шапку но'сити] див. **ГОЛОВА**
мати голову на плечах не для шапки [маїе ʁогову на плечах не для шапки] див. **ГОЛОВА**

метер з шапкою [метир з шапкойу] || [метер с шапкойу] || [метр в шапці] див. **МЕТЕР**

метер п'ять з шапкою [метер п'ят' с шапкойу] див. **МЕТЕР**

метр в шапці [метр в шапці] див. **МЕТЕР**

метр з шапкою [метр с шапкойу] || [метер с шапкойу] || [метер с шапкой] || [метир с шапкойу] || [метер с шапочкаїу] || [метр в шапці] || [метир с шапкойу] || [метер с шапкову] || [метр в шапці] див. **МЕТР**

на злоді́ї шапка горить [на з'лоді'їу шапка го'рит'] див. **ЗЛОДІЙ**

от що то значить, що в хаті чоловіча шапка є [от шо то з'начит' / шо в хат'і чуло'в'іча шапка є] див. **ХАТА**

прийшли шапки розбирати / прийшли на розбір шапок [приш'ли шапк'і розби'рати] || [приш'ли на роз'бор ша'пок] 'прийти під кінець' (Клубочин)

хай хоч якась шапка тай буде в хаті [хай хоч йа'кас' шапка тай' буде в хат'і] 'вийти заміж за будь-кого' (Клубочин)

ходив до Гапки – забувся шапки [ходив до Гапк'е // забувс'а шапк'е] див. **ГАПКА**

ШАР

голова як шар [голова йак шарик] див. **ГОЛОВА**

хоч в хаті шаром покоти [хоч в хат'і шаром поку'те] див. **ХАТА**

ШАТИ

знімай шати, ходи свиням мішати [зн'імаї 'шати / хо'ди с'вин'ам м'ішати] 'сатирично про красиво вдягнену дівчину' (Довговоля)

ШАФА

висока як шафа [ви'сока йак 'шафа] 'висока дівчина/жінка' (Іваничі)
шафа на голову впала [шафа на 'голову в'пала] (Звиняче) // [шахва на 'голову в'пала] 'виходити заміж' (Воєгоща)
як шафа [йак ша'фарн'а] 'про повну жінку' (Машів)

ШВАБРА

як швабра [йак ш'вабра] 1) 'про людей старшого віку' (Володимир-Волинський); 2) 'про худу людину' (Духче, Полиці, Тойкут)

ШВАРЦНЕГЕР

гарний як Швірцнегер [гарниї йак Шв'ірц'негер] 'вродливий чоловік' (Воєгоща)

ШЕЛІНГ⁵⁸¹

за душею ні шелінга [за ду'шейу н'і 'шел'ага] див. **ДУША**

ШЕПТУХА

своя шептуха коло вуха [сво'йа шеп'туха 'коло 'вуха] 'про невістку' (Полапи)

ШЕРСТЬ

гладити за шерстю [гладити за 'шерст'у] 'догождати в усьому' (Годомичі)
похожа свиня на коня, тільки шерсть не така [по'хожа свин'а на ку'н'а / то но шерст' ни та'ка] див. **СВИНЯ**
хоч проти шерсті гладь [хоч п'роти 'шерст'і глад'] 'про спокійного чоловіка' (Володимир-Волинський, Острівок, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки)

ШИБЕНИК

борода як у владики, а сумління як в шибеника [бу'рода йак у владик'і / а сум'л'ін':а йак в 'шибеника] див. **БОРОДА**

ШИБКИ

хропе аж шибки трусяться [хро'пе аш шеп'к'і тр'асуц':а] 'хропіти' (Бережці, Довговоля)

ШИЛО

закрутило в дупі шило [закру'тило в 'дуп'і 'шило] див. **ДУПА**
спішити як шило в сраці [сп'ішит' йак 'шило в с'рац'і] 'дуже поспішати, не знаходити собі місця' (Чаруків)

⁵⁸¹ ШЕЛІНГ, ШИЛІНГ – грошова одиниця Австрії

такому і шило в спину увіткни, а він скаже: «Вийми», – не повертаючи голови [та'кому і 'шило в с'пину ув'іткни / а в'ін с'каже / 'виїме // не повер'тайучи гуло'ви] 'про спокійну людину' (Мала-Тур'я)
що то за шило, що передника прокрутило [шо то за 'шило / шо пе'редника прокру'тило] жарт. 'про інтимні стосунки' (Годомичі)

ШИРИНА

що в ширину, що в довжину [шо в шир / то вздовж] 'про повну людину' (Бихів)

ШИРША

ширша ніж довша [ширша н'іж 'довша] (Турійськ) || [ширша йак 'довша] 'про повну жінку' (Микове, Холопичі)

ШИТИ

шити-прясти, курвити і красти [шити-п'расти / 'курвити і к'расти] 'робити багато справ одночасно, не довівши ніяку до кінця' (Світязь)

ШИТО⁵⁸²

пройти крізь шито і решето [проїшов 'через шито і реше'то] 'про хитру людину' (Боровичі)

ШИФЕР

зуби шифером [зуби 'шихвером] див. ЗУБИ

ШИШ

остатися при шишах [остатис'а і ши'шах] 'про перебірливу дівчину' (Бужани)

ШИШКА

шишок під носок [ши'шок н'ід но'сок] 'нічого не отримати' (Бужани)

ШИЯ

за грош шию зверне [за гр'іш 'шию з'верне] див. ГРОШ

намилити шию [на'милити 'шию] 'бійка п'яного чоловіка' (Клубочин)

ноги від шиї [ног'і в'ід 'шиї] || [ноге од 'шейі рос'тут'] || [ноги в'ід 'шиї] див. НОГИ

шия, хоч ободи гни [ши'я хоч обо'ди гни] 'про здорового чоловіка' (Мала-Тур'я)

ярмо на шию взяти [й'армо на 'шию вз'ав] див. ЯРМО

ШІСТКА

брехати як шістка [б'реше йак 'шістка] 'обманювати, говорити неправду' (Озерці)

⁵⁸² ШИТО, те ж саме, що СИТО – натягнена на обруч густа сітка, через яку просівають борошно та інші сипкі речовини або проціджують що-небудь

ШКАБАРКА

худізна як шкабарка [ху'д'ізна йак шка'барка] 'про худу людину' (Велика Осниця)

ШКАНДИБАЙЛО

як шкандибайло [йак шканди'байло] 'повільно пересуватися, важкість у ході' (Мельники)

ШКАПА⁵⁸³

йти як стара шкапа [іде йак ста'ра ш'капа] 'повільно пересуватися через втрату сили' (Топільне)

слабка як шкапа [сла'ба йак ш'капа] 'квола жінка' (Колки)

стара шкапа [ста'ра ш'капа] 'про людей старшого віку' (Тойкут, Заріччя, Володимир-Волинський, Мала Глуша)

худа як шкапа [ху'да йак ш'капа] 'про худу людину' (Корчин, Сошичне, Воегоща, Гірка Полонка)

шкандибати як шкапа [шканди'байе йак ш'капа] 'хода людини старшого віку' (Жабка)

ШКАПЕКА⁵⁸⁴

як шкапека [йак шка'пека] 'про невродливу дівчину/жінку' (Бережки)

ШКАРАБА

худа як шкараба [ху'да йак шка'барка] 'про худу людину' (Велика Осниця)

ШКАРАПА

стара шкарапа [ста'ра йак шка'рапа] (Смолярі Старовиж.) || [ста'ра ш'капа] 'про людей старшого віку' (Мала Глуша, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Підгайці, Рівне, Довговоля)

суха як шкарапа [су'ха йак шка'рапа] 'про худу людину' (Клубочин)

ШКАРПЕТКИ

дівчат міняє як шкарпетки [д'івчат м'ін'айе йак шкар'петки]

див. ДІВЧАТА

перебирає дівчат як шкарпетки [пере'бирає д'івчат йак шкар'петки]

див. ДІВЧИНА

ШКВАРДА⁵⁸⁵

спритна як вош на шкварді [сп'ритна йак вош на шк'вард'і] див. ВОШ

ШКВАРКА

худий як шкварка [ху'дий йак шк'варка || ху'да йак шк'варка] 'про худу людину' (Прип'ять)

⁵⁸³ ШКАПА – 1) заморений, слабосилий, худий кінь; 2) фізично слаба, виснажена, нездатна до роботи людина

⁵⁸⁴ ШКАПЕТА, ШКАРАБА, ШКАРАПА – те ж саме, що ШКАПА

⁵⁸⁵ ШКАВАРДА – сковорода

шукати шкварок в молоці [шу¹кайе шк¹варок в молоц¹і] ‘про дівчину, яка не може визначитися з майбутнім обранцем’ (Посників)
як шкварка [йак шк¹варка] ‘про худу людину’ (Велика Осниця)

ШКИЛЕТ

як шкилет [йак шк¹і¹л¹ет] ‘про худу людину’ (Турійськ)

ШКІРА

аж шкіра говорить [аж шк¹іра го¹ворит¹] ‘про балакучого чоловіка, базіку’ (Звиняче)

залити сала за шкіру [за¹лити сала за шк¹іру] див. САЛО

кістки й шкіра [к¹істки і шк¹іра] див. КІСТКИ

мороз по шкірі [мо¹роз по шк¹ір¹і] (Тойкут, Чаруків) || [мо¹роз по шк¹іре] див. МОРОЗ

мурашки по шкірі [му¹рашки по шк¹ір¹і] див. МУРАШКИ

одна шкіра і кості [од¹на шк¹іра й ¹кост¹і] ‘про худу людину’ (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки) || [од¹на шк¹іра і ¹кост¹і] ‘т. с.’ (Гайове)

продажна шкіра [про¹дажна шк¹іра] (Полапи) || [пру¹дажна шк¹іра] ‘про зрадливу підступну особу’ (Клубочин)

хитра як шкірка на дупі [хитра йак шк¹ірка на ¹ду¹п¹і] ‘про хитру людину’ (Полапи)

шкіра горить [шк¹іра го¹рит¹] ‘дуже швидко рухатися’ (Маневичі)

шкіра та кості [шк¹іра та ¹кост¹і] (Сілець) || [шк¹іра й ¹кост¹і] ‘про худу людину’ (Любешів)

якби могла, то б шкіру зняла і віддала [йак¹би могла / то б шк¹іру зн¹ала й од¹ала] ‘про щедрю жінку’ (Смолярі Старовиж.)

ШКІРИТИСЯ

шкіритися на всі тридцять два [шк¹іриц¹:а на всі т¹риц¹ат¹ два] ‘сміятися’ (Луцьк)

ШКЛИНЬЮТ⁵⁸⁶

ніс як Шклиньют [н¹іс йак Шклин¹йут] див. НІС

ШКЯПА

як шляпа [йак шк¹л¹апа] ‘про худу людину’ (Зарічне)

ШКОЛА

заходити як діти в школу [за¹ходять йак ¹д¹іти в шк¹олу] див. ДІТИ

ходити як до школи [ход¹и¹й йак до шк¹оли] ‘про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною’ (Турійськ)

ШЛАГБОН

як шлагбон [йак шлаг¹бон] ‘про високу людину’ (Машів)

⁵⁸⁶ ШКЛИНЬЮТ – прізвисько місцевого жителя

ШЛАНГ

довгий як шланг [довгий йак шланг] 'про високу людину' (Карпилівка)

ШЛАПА

слоняча шлапа [сло'н'ача ш'лапа] 'великий розмір ступні' (Борове)

ШЛАПАК

ноги як шлапаки [ноги йак шлапа'к'е] (Полапи, Височне) || [но'га йак шла'пак] див. **НОГИ**

шлапак безрозмірний [шла'пак безроз'м'ерний] 'великий розмір ступні' (Чаруків)
як пара шлапаків [йак 'пара шлапа'к'ів] 'подібність між собою молодої пари' (Переспа)

ШЛУНОК

повний шлунок, пусті яйця [повний ш'лунок / пус'т'і 'йайц'а] 'про чоловіків і їх бажання' (Носачевичі)

ШЛЬОНДРА

гуляти як шльондра [гул'айе йак шл'ондра] 'про жінку легкої поведінки' (Гірники)

ШЛЮБ

без клубу немає шлюбу [бес клубу не'має шл'убу] див. **КЛУБ**

ШЛЮХА

гуляти як шлюха [гул'айе йак шл'уха] 'про жінку легкої поведінки' (Чаруків)

последня шлюха [пус'л'едн'а шл'уха] 'т. с.' (Клубочин)

як шлюха соватися [йак шл'уха 'совайец'а] 'т. с.' (Годомичі)

ШЛЯХ

викинути на шляху [викинула на шл'аху] 'про жінку, яка зробила аборт' (Калинівка)

ШМАРКАЧ

шмаркач зелений [шмар'кач зе'лений] 'про молодого хлопця' (Мала-Тур'я)

ШМАТА

зателепана шмата [зати'лепана йак ш'мата] 'про неохайно вдягнуену, брудну дівчину/жінку' (Ясенівка)

на шматті [на ш'мат:'і] 'період менструації' (Хобултова)

стелитися як шмата під ноги [с'телиц'а йак ш'мата пуд 'ноги] 'про жінку легкої поведінки' (Ясенівка)

Ш

ШНОБЕЛЬ

як шнобель [йак шнобил'ака] (Тойкут) || [йак ш'нобил'] (Вільхівка) || [йак ш'нобел'] (Клубочин) || [йак ш'нобил'] (Кримне, Мала Глуша, Мар'янівка) || [н'іс йак ш'нобил'] (Звиняче, Олександрія, Маневичі, Корчин) || [нис йак ш'ноб'іл'] 'про довгий ніс' (Комарове Старовиж.)

ШНУРІВКИ

брови як шнурівки [б'рове йак шну'р'івке] див. **БРОВИ**

ШНУРКИ

хоч шnurки в'яжи [хоч шну'рки вйа'жи] 'бути втомленим, в'ялим' (Доросині)

ШНУРОК

брови як шnurочки [б'рови йак шну'рочки] || [б'рови йак шну'рки] || [б'рови йак шну'рочок] || [б'рови йак шну'рочк'і] || [гарни б'рови йак шну'р'к'і] || [тонк'і йак шну'рочк'і] див. **БРОВИ**

мати жінку з шnurочком [майе |ж'інку зє шну'рочком] див. **ЖІНКА**

під шnurочок [п'ід шну'рочок] 'про тоненькі брови' (Мильськ)

такий скупий, що й миш на шnurку до Львова пожене [та'киї ску'пий / шо й 'мишу на шну'рку ду Л'вова по'гонит'] див. **МИШ**

ШОВК

брехати як шовком шити [бреше йак 'шовком 'шийе] 'обманювати' (Яревище)

ШОЛОТА⁵⁸⁷

ой ти плута-шолота [ої ти п'лута-шо'лота] 'про балакучу жінку, базіку' [Арк'2003, с. 114]

шолота – вилізла з болота [шо'лота // 'вилізла з бо'лота] 'т. с.' (Шменьки)

шолота з болота [шо'лота з бо'лота] 'т. с.' [Арк'2003, с. 132]

ШОРОХ

по першому шороху будитися [по 'первому 'шороху 'буд'ац':а] 'чутливий сон' (Гать)

ШПАК

розкрити губу як шпак сраку [роск'рив |губу йак шпак с'раку] див. **ГУБИ**

шпаками годований [шпа'ками гу'дований] 'про хитру людину' (Кричевичі)

ШПАЛА

як шпала [йак ш'пала] 'висока дівчина/жінка' (Бережці)

ШПАРА⁵⁸⁸

шпари зайшли [ш'пари зайш'ли] 'про сердитого чоловіка' (Клубочин)

ШПИНДИК

як той шпидик [йак тої ш'пидик] (Млинів, Дачне, Куснище, Здолбунів) || [йак ш'пидик] (Вітковичі) || [йак тої ш'пидик] 'про людину низького зросту' (Кримне)

⁵⁸⁷ ШОЛОТА – базіка

⁵⁸⁸ ШПАРА – вузький довгастий отвір; щілина

ШПИЦІ

ноги як шпиці [ʎног'і йак ш'пиц'і] див. **НОГИ**

ШПИЧКА

тонка як шпичка [ʎтонка йак ш'пичка] 'про худу людину' (Годомичі)

ШПОРТАЛО

мале шпортало [ма'ле ш'портало] 1) 'про людину низького зросту' (Брани); 2) 'про наполегливу людину' (Брани)

ШПРАХИ

завезуть на Шпрахи [заве'зут' на Шп'рахи] 'померти; вказано місце локалізації кладовища' (Загаї)

обсмалив Шпрахи [обсма'лив Шп'рах'і] 'дуже швидко' (Загаї)

ШТАНГА

висока як штанга [ви'сока йак ш'танга] 'висока дівчина/жінка' (Лобачівка)

ШТАНИ

бігати як бздо по штанях [б'ігайе йак бздо по ш'тан'ах] див. **БЗДО**

гонору повні штани [г'онуру 'повни шта'не] див. **ГОНОР**

наложити в штани [на'ложити в шта'ни] 'злякатися' (Прохід)

напудити в штани [на'пудив в ш'тан'і] 'т. с.' (Полиці)

ніби в штани наклала [н'іби в шта'ни наклала] 'повільна хода' (Охлопів)

останні штани віддасть [ос'тан'і шта'ни в'ід:асц'] 'про щедрю людину' (Маневичі)

причесатися, прилизатися, в нові штани вбратися і на порозі всратися [причи'савс'а / прили'завс'а / в нов'і шта'ни вб'равс'а і на пу'роз'і вс'равс'а] 'про неохайно вдягнуеного, брудного хлопця/чоловіка' (Григоровичі)

те, що в штанях, то не родина [те / шо в ш'тан'ах / то ни рудина] 'чоловік – це не кровна родина' (Зелене)

хвальби – повні штани, а в ті штани – насери [хвал'іби // 'повн'і шта'ни / а в т'і шта'ни // насери] 'про халькуватого чоловіка' (Кричильськ)

хвальби повні штани [хвал'іби 'повн'і шта'ни] див. **ХВАЛЬБА**

штани повні хвальби [шта'не 'повни хвал'ібе] 'про хвалькувату людину' (Велика Глуша)

штани протирати [шта'ни пруди'райе] 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Ясенівка)

штани, штани – скажи, що срати хочеш [ш'тани / ш'тани // ска'жи / шо с'рати 'хочеш] 'бути прямолінійним, точність висловлювання' (Полапи)

щастя повні штани [шчас'т'а 'повн'і шта'ни] див. **ЩАСТЯ**

Ш

ШТАХЕТА

зуби як штахети [зуби йак шта'хет] див. **ЗУБИ**

як штахета [йак шта'хета] 1) 'висока дівчина/жінка' (Володимир-Волинський, Острівок) || [йак шта'хета] 2) 'про довгоногоу високу дівчину' (Підлозці, Брани) || [йак шта'хета] 3) 'про худу людину' (Рудники)

як штафетина [йак шта'фетина] 'довгоного дівчина' (Шепетівка)

ШТУНДА

в штунди піти [в ш'тунди п'ішов] (Жиричі) || [п'ішла в ш'тунде] 'не вживати алкогольних напоїв' (Височне)

в штунди податися [в ш'тунди по'давс'а] 'т. с.' (Карпилівка)

як штунда [йак ш'тунда] 'т. с.' (Липляни)

ШУБА

робить аж шуба завертається [робит'аш шуба завир'тайец':а] 'про працюовиту жінку' (Нова Руда)

ШУВЕР⁵⁸⁹

копиця шуверу [копниц'а шуверу] див. **КОПИЦЯ**

ШУЛЬГА⁵⁹⁰

піти на шульгу [пу'шов на шул'гу] 'померти' (Шменьки)

ШУРИ-МУРИ

шури-мури [шури-мури] 'бути закоханими' (Збуж)

крутити шури-мури [крутити шури-мури] 'зустрічатися з дівчиною' (Годомичі)

ШУРУПАТИ

нічого не шурупати [н'ічо ни шурупайе] 'про неосвіченого хлопця/чоловіка' (Володимир-Волинський, Острівок)

ШУСТРИШЕ

що шустріше, то мудріше [шо шуст'р'іше / то муд'р'іше] 'про хитру людину' (Зелене)

ШУТ

гороховий шут [го'роховий шут] 'про веселу людину' (Броди)

шут гороховий [шут го'роховий] 'т. с.' (Здолбунів, Борохів, Колодії)

Щ

ЩАСЛИВА

не родись красива, а родись щаслива [не ро'дис' кра'сива / а ро'дис' шчас'лива] див. **КРАСИВА**

ЩАСЛИВИЙ

в щасливого як в лінивого [в шчас'ливого йек в ли'невого] 'щастить' (Велика Глуша)

⁵⁸⁹ ШУВЕР, ШУВАРА – широколиста осока

⁵⁹⁰ ШУЛЬГА – вказано місце локалізації кладовища

ЩАСНИЙ

не будь красним, а будь щасним [ни буд' к'расним / а буд' ш'часним]
див. КРАСНИЙ

не родись красний, але родись щасний [ни |родиц':а к'расній / |але |шчасній] ||
[не рудис' к'расної / а |шчасної] || [ни рудис' к'расній / а |шчасній] || [не ро'дес'а
к'расна, а ро'дес'а |шчасна] див. КРАСНИЙ

ЩАСТЯ

Бог не дав щастя змалку – не буде і до останку [Бог не дав |шчас'ц'а
з'малку // не |буде і до о'станку] див. БОГ

Бог щастям наділив [Бог |шчас'т'ам над'ілив] див. БОГ

від щастя аж розпирає [в'ід |шчас'ц'а аш розпи'райе] 'про щасливу людину'
(Коршів)

дав Бог щастя [дав Бог |шчас'ц'а] див. БОГ

де щастя водиться, там заздрість родиться [де |шчасц'а |водиц':а / там
|заздр'іс'т' |родиц':а] 'бути заздрісним' (Луцьк)

заздрій від чужого щастя сохне [заздріі в'ід чу'жого |шчас'ц'а |сохне] 'т. с.'
(Луцьк)

мати щастя, мати долю [маіу |шчас'ц'а / |маіу |дол'у] 'про щасливу людину'
(Звиняче)

на сьомому небі від щастя [на |с'омому |неб'і в'ід |шчасц'а] || [йак на |с'омому
|неб'і] див. НЕБО

не з моїм щастям [не з |моїм |шчас'т'ам] 'про нещасливу людину'
(Собіщиці)

не мати щастя, не мати долі [не |ма |шчас'ц'а / не |ма |дол'і] 'т. с.' (Звиняче)

не мати щастя [ни |маіе |шчас'т'а] 'т. с.' (Доросині)

обділив Бог щастям [об'ділив Бог |шчаст'ам] див. БОГ

під терплячий камінець щастя тіче [п'ід терп'л'ачіі кам'і'нец' |шчас'ц'а
т'і'че] див. КАМІНЕЦЬ

повна щастям [п'овна |шчаст'ам] 'про щасливу людину' (Велика Осниця)

світитися щастям [с'в'ітиц':а с'час'т'ам] 'т. с.' (Мала Глуша)

три щастя мати [тра |шчаст'а |мати] 'т. с.' (Велика Осниця)

у Бога заслужила щастя [у |Бога заслужила |шчас'ц'а] див. БОГ

хоч сама не вельми, а щастя має [хоч са|ма ни |вел'ми / а |шчас'ц'а |маіе]
'щаслива, але невродлива особа' (Топільне)

щастя в хаті [ш'часц'а в |хат'і] 'про народження дитини' (Собіщиці)

щастя збудувати собі [ш'част'ачко збудувала со|б'і] 'про щасливу людину'
(Полапи)

щастя й горе поруч ходять [ш'часц'а і |горе |поруч |ход'ат'] 'часті негаразди
в сім'ї' (Лобачівка)

щастя мати [ш'част'а |мати] 'про щасливу людину' (Кукли)

щастя не в грошах, аби здоров'я мати [ш'част' не в |гро'шax / а |бе здо'ров'яа
|мате] 'переоцінка цінностей' (Любешівська Воля)

щастя повен двір [ш'част'а |повин двир] 'щаслива родина' (Машів)

щастя повні штани [ш'част'а |повні шта|ни] 'про щасливу людину'
(Омельне)

щастя як в того, що на мостку [шч^аст'а йак в'того / шо на мостку] 'про нещасливу людину' (Дюксин)

як Бог красу давав то я спала, а як щастя то я встала [йак Бог кра'су ди'лиу' то йа с'пала, а йак шч^аст'е то йа вс'тала] див. **БОГ**

як Господь ділив красу, то я спала, а як щастя, то я встала [йак Гос'под' д'і'лив кра'су / то йа с'пала / а йак шч^аст'а / то йа вс'тала] див. **ГОСПОДЬ**

як давали красу, то я спала, а як давали щастя, то я встала [йак да'вали кра'су / то йа с'пала / а йак да'вали шч^асц'а / то йа вс'тала] || [йак Бог да'вав кра'су / то йа с'пала / а йак шч^асц'а / то йа вс'тала] див. **КРАСА**

як мати б'є, то щастя є, а батько дьорне, то за серце візьме [йак ма'ти б'є / то шч^асц'а йе / а бат'ко д'орне / то за серце воз'ме] див. **МАТИ**

ЩЕДРА

щедра для всіх [шч^едра дл'а вс'іх] 'про жінку легкої поведінки' (Синове)

ЩЕНЯ

бігати як щеня [б'іга'йе йак шче'н'а] 'про закоханого хлопця' (Володимир - Волинський, Острівок)

ЩЕТИНА

брови як щетина [б'рови йак шчи'тина] 'густі чорні брови' (Духче)

ЩИГЛІ

хоч щиглі бий [хоч шчигл'і бий] 'про лисого чоловіка' (Холопичі)

як щиголь [йак шчогол'] 'про акуратного хлопця' (Топільне)

ЩИТОК

кремезний як щиток [кре'мезній йак шчи'ток] 'про високу людину' (Собіщиці)

ЩІТКА

щітка на морді виросла [шч'ітка на морд'і в'иросла] 'про неголеного і непідстриженого чоловіка' (Постійне)

ЩОКА

взяти за щоку [вз'ати за шчоку] 'статеві відносини між дівчиною та хлопцем' (Озерці)

щоки горять як рак печений [шчоки горат' йак рак пи'чений] 'засоромитися' (Нова Руда)

щоки до пола вісять [шчок'і до'пола в'іс'ат'] 'про багату людину' (Залаззя)

ЩУКА

на те щука в морі, щоб карась не дрімав [на те шчука в'мор'і / шоб ка'рас' ни др'імав] 'бути уважним' (Полапи)

ЩУР

горілочку полюбляє як щур осипку [го'р'ілочку пол'убл'айе йак шчур 'осипку] див. ГОРІЛОЧКА

морда, хоч щурів бий [морда / хоч шчу'р'ів бей] див. МОРДА

очі як в щура [очи йак в шчу'ра] див. ОЧІ

підняв морду як кіт, що щура спіймав [п'ід'н'ав 'морду йак к'іт / шо шчу'ра сп'ій'маў] див. МОРДА

така морда, що щурів можна бити [та'ка 'морда / шо шчу'р'ів 'мона 'бити] див. МОРДА

як щур за балька [йак шчур за 'бал'ка] 'виглядати' (Підманове)

Ю

ЮЗ

юзом ходити [йузом 'ходить'] 'про ходу п'яної особи' (Дюксин)

ЮПКА

ні одної юпки не пропустити [н'і одн'і'йейі 'йупки не про'пустит'] 'зраджувати' (Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

ЮШКА

Андрюшка, добра юшка [Анд'рушка / 'добра 'йушка] див. АНДРЮШКА

Я

ЯБЛОНСЬКИЙ

заробити як Яблонський на милові [заро'били йак 'йаблонс'кий на 'милов'і] 'нічого не отримати' (Світязь)

ЯБЛУКО

дозріло яблуко і впало [доз'р'іло 'йяблуко і в'пало] 'померти' (Хобултова)

збабчитись як яблуко [з'бабчилас' йак 'йяблуко] 'про людину старшого віку' (Лещатів)

молоде як яблучко наливне [моло'де йак 'йяблучко налив'не] 'про молодого вродливого хлопця' (Велика Осниця)

на синє яблуко [з'мерзнути на 'син'е 'йяблуко] 'змерзнути' (Полапи)

старий як печене яблуко [ста'рий йак пе'чене 'йяблуко] 'про людей старшого віку' (Велика Осниця, Хобултова)

яблуко від яблуні далеко не впаде [йяблуко в'ід 'йяблун'і да'леко ни впа'де] 'родинна подібність, спадковість' (Холопичі)

яблуко лите [йяблуко 'лите] 'про вродливу дівчину' (Лаврів)

яблуня грушок не родить [йяблун'а гру'шок ни 'родит'] 'бути подібним, успадкувати' (Луцьк)

яблучко наливне [йяблучко налив'не] 'про вродливу дівчину' (Велика Осниця)

як та яблуня між лісовими деревами [йак та 'йаблун'а м'їж л'їсовими деревами] 'про невродливу дівчину/жінку' (Гірка Полонка)
як яблуко [йак 'йаблуко] 'про вродливу дівчину' (Ощів)

ЯГНИЦЯ

тиха як ягниця [тиха йак 'йаг'ниц'а] 'про скромних, тихих осіб' (Мала Глуша)

ЯГНЯ

встидлива як маленьке ягня [встидлива йак мален'ке 'йагн'а] 'про сором'язливу людину' (Ясенівка)

мовчить як ягнятко [муvчазна йак 'йагн'атко] 'про мовчазну дитину' (Мала Глуша)

ЯГОДА

губи як ягідки [губи 'йак 'йагодке] див. **ГУБИ**

одного поля ягода [одного 'пол'а 'йагода] див. **ПОЛЕ**

очі як ягода [оч'ї 'йак 'йагода] див. **ОЧІ**

як ягідка [йак 'йаг'їтка] (Олександрія) || [йак та 'йаг'їтка] 1) 'молода вродлива дівчина' (Колодії) || [йак 'йагодка] 2) 'почервоніння на лиці' (Машів)

ЯД

яд випустити [йад 'випустила] 'про сердиту жінку' (Григоровичі)

ЯЗВЕНИК

язвеник і трезвеник [йазв'їн'їк і т'р'езв'їн'їк] 'людина, яка взагалі не вживає алкогольних напоїв' (Павловичі)

ЯЗИК

акуратний - ніде язиком зечепитися [аку'ратний // н'їде 'йази'ком зачепитис'а] 'про акуратного хлопця' (Кричильськ)

витягувати язика [вит'агнути 'йази'ка] 'випитати' (Клубочин)

вишивати язиком вишиванки [виши'вати 'йази'ком виши'ванки] 'балакучий' (Обарів)

голодний, що язик в дупу побіжить [го'лодний / шо аж 'зараз 'йа'зик в 'дупу по'б'їжит'] 'бути дуже голодним' (Маневичі)

грішити язиком [гр'їшит' 'йази'ком] 'пліткувати' (Яревище)

дзигорити язиком [зи'горити 'йази'ком] 'т. с.' (Яревище)

довгий язик [довгий 'йа'зик] 1) 'говорити нісенітниці' (Цумань, Млинів); 2) 'про балакучу людину' (Рівне); 3) 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткувати' (Цумань, Рівне)

довгий язик з лопатою [довгий 'йа'зик з ло'патою] 'про балакучу жінку, бабіку' (Мала-Тур'я)

довгий язик, а короткий розум [довгий 'йа'зик / а ко'роткий 'розум] 'т. с.' (Понінка)

жаба на язиці спечеться [жаба на 'йа'зиц'ї спеч'ец'а] див. **ЖАБА**

забути язика в губі [забув 'йази'ка в губ'ї] 'про мовчазну особу' (Журавники)

лепоче язиком [л'епоче йаз'еком] 'про балакучу жінку, базіку' (Любешівська Воля)

лещати язиком як собака хвостом [лешче йазиком йак собака хвос'том] 'т. с.' (Довговоля)

лопоче язиком мов помелом [ло'поче йазиком моу поме'лом] 'про базіку' (Мала-Тур'я)

ляпати язиком як з гарячки [л'апайе йазиком йак з га'р'ачки] 'говорити нісенітниці' (Підгайці)

ляскати язиком [л'аскайе йазиком] 'багато говорити' (Бережки)

мозолити язика [мозолити йа'зика] 'т. с.' (Княгининок)

молоти тим язиком як помелом [меле тим йазиком йак поме'лом] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)' (Комарове Старовиж.)

молоти язиком [меле йазиком] 'говорити нісенітниці' (Бірки)

на кінці язика [на кун'ц'і йазика] див. **КІНЕЦЬ**

не тримати язика [ни три'майе йа'зика] 'вживати нецензурну лексику' (Великий Курінь)

ніде язиком зечепитися [аку'ратний // н'іде йазиком зачепитис'а] 'про акуратного хлопця' (Кричильськ)

плести язиком [плис'ти йа'зиком] 'обманювати' [Арк'2003, с. 133]

плеще язиком як те радіо [п'лешче йазиком йак те 'рад'іо] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Чаруків)

прикусити язика [прику'сив йа'зик] 'про мовчазну людину' (Вільхівка)

проворна на язик [проворна на йа'зик] 'жінка, яка вміє влучно висловитися' (Острівок)

проковтнути язика / язик проковтнути [йа'зик проковт'нула] (Борове, Датинь, Тойкут, Холопичі) || [йазика ковт'нув] (Володимир-Волинський) || [проковт'нув йазика] 'про мовчазну людину' (Рудники)

розв'язався язик [розв'язав'а йа'зик] 'багато говорити' (Острівок)

руками так би робив як язиком [ру'ками так робив би / йак йазиком] див. **РУКИ**

так злякався, що язика ковтнув [так зл'акав'а / шо йазика ковт'нув] 'злякатися' (Велика Осниця)

тещин язик [т'ошчин йа'зик] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Ясенівка)

тільки й на язиці [т'іл'ки й на йазик'і] 'хвалитися' (Великий Курінь)

торохкотіти язиком [торох'тит' йазиком] 'обманювати, говорити неправду' (Млинів)

тримати язик на зашморзі [три'мати йа'зик на |зашморз'і] 'про мовчазну особу' (Журавники)

тріпати тим язиком як помелом [три'пайе йа'зиком йак пуми'лом] (Клубочин) || [три'пайе тим йа'зиком йак поме'лом] 'про балакучу жінку, базіку' (Велика Осниця)

тріпати язиком [тр'і'пайе йазиком] 'т. с.' (Рудники, Острівок)

у короткого розуму язик довгий [у ко'роткого 'розуму йа'зик 'довгий] див. **РОЗУМ**

хай тобі язик відсохне [xaj toʃb'i jʲaʲzɪk v'ɪd'soxne] 'негативні висловлення про п'яниць' (Доросині)

хвастати язиком [xʲvʲastajɐ jʲazɪkɔm] 'про хвалькувату людину' (Бережки)

чисто як язиком вилизано [ʲtʲɪstɔ jʲak jʲazɪkɔm ʲvɪlɪzʲanɔ] 'охайність у будинку' (Вітковичі)

що на умі, то й на язиці [ʃo nʲa ʲum'i / to jʲ nʲa jʲazɪc'i] див. УМ

що на язик набіжить [ʃo nʲa jʲaʲzɪk nʲab'ɪʲʒɪt'] 'говорити нісенітниці' (Липляни)

язик аж до вух [jʲaʲzɪk ʲaʒ dɔ vʊx] 'вживати нецензурну лексику' (Поворськ)

язик без костей [jʲaʲzɪk bɛz kɔs't'eɪ] (Лобачівка) || [jʲaʲzɪk bɪz kɔs't'eɪ nɪ lʲaʲmajɛc':a] 1) 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)' (Береги) || [jʲaʲzɪk bɛz k'ɪc'tɔk] (Доросині) || [jʲaʲzɪk bɛz kɔs't'eɪ] (Велика Осниця, Остріжець) || [jʲaʲzɪk bɛz kɔs't'i] (Турійськ) || [jʲaʲzɪk bɛz k'ɪc'tɔk] 2) 'про балакучу людину' (Здолбунів)

язик без костомач [jʲaʲzɪk bɪz kʊstʊ'max] 'т. с.' (Любитів)

язик в дупу втік [jʲaʲzɪk ʲv'ɪdʊpʊ vt'ɪk] 1) 'дуже смачно'; 2) 'бути голодним' (Забара)

язик до Києва доведе [jʲaʲzɪk dɔ ʲkɪjɛva dɔvɛ'dɛ] 'про балакучу людину' (Коршів)

язик до піднебіння приріс [jʲaʲzɪk dɔ n'ɪdnɛb'ɪn':a prɪ'rɪs] 'мовчати' (Острівок)

язик кілком став [jʲaʲzɪk kɪl'kɔm stav] 'т. с.' (Острівок)

язик має як пряник [jʲaʲzɪk ʲmajɐ jʲak n'rʲanɪk] 'про балакучу людину' (Грабовець)

язик по коліна [jʲaʲzɪk pʊ kɔl'ɪna] 'т. с.' (Комарове Старовиж.)

язик помело, а слова – ракета [jʲaʲzɛk pɔmɛlɔ / a slɔvʲa // rʲak'ɛta] 'базікати, пліткувати, влучно висловлюватися' (Полапи)

язик проковтнути [jʲaʲzɪk prɔkɔvt'nuɫa] (Сілець) || [jʲaʲzɪkʲa kɔvt'nuɫa] (Карпилівка) || [jʲazɪkʲa prɔkɔvt'nuv] (Млинів) || [jʲazɪkʲa kʊv'nuɫa] 'про мовчазну жінку' (Доросині)

язик чухається [jʲaʲzɪk ʲtʃɛʃɪc':a] 'пліткувати' (Чаруків)

язик як бритва [jʲaʲzɪk jʲak b'ɪrtvʲa] 'гострий на слова' (Полиці, Русів)

язик як в гадюки [jʲaʲzɪk jʲak ʲv'gʲaɔ'dʲuk'i] 'т. с.' (Любешів)

язик як в корови [jʲaʲzɪk jʲak ʲv'kɔrɔvɪ] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)' (Лобачівка)

язик як в лепеті [jʲaʲzɪk jʲak ʲv'lɛpɛt'i] 'т. с.' (Володимир-Волинський, Острівок)

язик як в собаки [jʲaʲzɪk jʲak ʲv'sɔbʲakɪ] 'про балакучу людину' (Зарічне)

язик як в собаки хвіст [tʲaʲkʲa mɛl'l'ɛxʲa ʲmajɐ jʲaʲzɪkʲa jʲak ʲu'sʊk'i xvɪst] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)' (Бережки)

язик як в сучки хвіст [jʲaʲzɪk jʲak ʲsʊcʲkɪ xv'ɪst] 'про балакучу жінку, базіку' (Березичі)

язик як веретено [jʲaʲzɪk jʲak vɛrɛ'tɛnɔ] 'т. с.' (Дачне, Млинів, Куснище)

язик як коромисло [jʲaʲzɪk jʲak kɔrɔ'mɪslɔ] 'т. с.' (Калинівка)

язик як літній віник [jʲaʲzɪk jʲak l'ɪtn'ɪj'v'ɪnɪk] 'т. с.' (Воротнів)

язик як лопата [jʲaʲzɛk jʲak lʊpʲatʲa] (Холопичі, Мала Глуша, Довговоля, Цумань, Олександрія, Коршів) || [jʲaʲzɪk jʲak lɔ'patʲa] 'про балакучу жінку, базіку' (Маневичі) [jʲaʲzɪk jʲak lɔ'patʲa] (Добре) || [jʲaʲzɪk jʲak lʊpʲatʲa]

(Колки, Кричильськ, Луків, Липне, Милятин, Полиці, Холопичі) || [йа'зык йак лопата] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць, пліткарку' (Вовничі)
язик як лопата колгоспна [йа'зык йак лопата кол'козна] 'про балакучу людину' (Тур)

язик як ляскало [йа'зык йак л'аскало] 'т. с.' (Юрово)

язик як мантачка [йа'зык йак мин'течка] (Великий Курінь) || [йа'зык йак ман'тачка] 'т. с.' (Маневичі)

язик як млин [йа'зык йак мелни'ца] 'т. с.' (Троянівка)

язик як помело [йа'зык йак помело] (Старий Загорів, Топільне) || [йа'зык йак пумило] (Бужани, Буяни, Ворончин, Годомичі, Городині, Довговоля, Жиричі, Заріччя, Звиняче, Калинівка, Кримне, Колодії, Коршів, Кукли, Куснище, Лаврів, Любешів, Лобачівка, Луків, Маневичі, Мала Глуша, Нова Руда, Озерці, Підлозці, Русів, Собіщиці, Холопичі, Цумань, Усичі) || [йа'зык йак помело 1] 'про балакучу жінку, базіку' (Бережці) || [йа'зык йак помело] (Дачне, Велика Осниця, Рудники, Звірив, Кукли, Боровичі, Колки, Карпилівка, Коршів, Мала Глуша, Млинів, Шменьки, Ясенівка) || [йа'зык йак пумело] (Коршів, Мала Глуша, Любешівська Воля, Довговоля, Велика Глуша) || [йа'зык йак пум'ило] (Полапи, Седлище) || [йа'зык йак пума'ло] (Бірки) || [йа'зык 'довгий йак помело] (Понінка, Любешівська Воля) || [йа'зык 'меле йак пом'ило 2] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)' (Седлище)

язик як постіл [йа'зык йак пост'іл] 'т. с.' (Полапи)

язик як пряник [йа'зык йак п'раник] 'влучно висловлюватися' (Яворів)

язик як тарарайка [йа'зык йак тара'райка] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)' (Гірники, Нова Руда)

язик як торохтілка [йа'зык йак торох'т'ілка] 'про балакучу жінку, базіку' (Новосілки)

язик як тріпачка [йа'зык йак три'пачка] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)' (Хрипськ)

язик як у жовни [йа'зык йак у'жовни] 'т. с.' (Смідин)

язик як у собаки хвіст [та'ка мел'еха майе йа'зика йак у'сук'і хвуст] 'т. с.' (Бережки)

язик як у Феськи [йа'зык йак в'Хвес'ки] 'про балакучу жінку, базіку' (Чаруків, Борове)

язик як у язикатої Хвеськи [йа'зык йак в'йази'катой Хвес'к'і] 'про жінку, яка не вміє зберігати таємниць (жінка-пліткарка)' (Гайове)

язика відрізати і холодець зварити [йа'зика в'ідр'ізати і хулу'дець зва'рити] 'т. с.' (Журавичі, Клубочин)

язика почесати [йа'зика поче'сати] 'пліткувати' (Шепетівка)

язика розв'язати [йа'зика розв'язав] 'вживати нецензурну лексику' (Юрово)

язика розправити чи треба, чи не треба [йа'зика розп'равити чи т'реба / чи не т'реба] 1) 'бути балакучим'; 2) 'пліткувати'; 3) 'про хвалькувату людину' (Грабовець)

язика собака вкрав [й'язи'ка субака вкрав] 'про мовчазного чоловіка' (Бихів)

язика точити [й'язи'ка то'чити] 'пліткувати' (Прохід)

язика чесати [й'а'зика че'сати] 'про балакучу жінку, базіку' [Арк'2003, 133]

язиком не володати [й'язи'ком ни во'лодаїе] 'п'яний' (Клубочин)

язичок як жало [й'язи'чок йак љ'жало] 'гострий на слова' (Диковини)

як сучка язиком телепати [би сучка й'язи'ком те'лепайе] див. **СУЧКА**

як то язика не мати [йак то й'азека ни'ма] 'мовчати' (Гірники)

ЯЗКО

Язко мовчить, а все знає [Й'азко мов'чит' / а все з'найе] 'про соромних, досвідчених осіб' (Усичі)

ЯЗЯ⁵⁹¹

то Язя з пекла родом [то Й'аз'а с'пекла 'родом] 'про сердиту людину' (Усичі)

ЯЙЦЕ

без яєць [без й'а'йец'] 'про лякливу особу' (Кримне)

вже йде не до куті, а но до яйка [вже йде не до 'кут'і, а но до 'й'айка] див. **КУТЯ**

гаряче яйце з'їсти [га'р'аче й'айце з'їїв] 'про мовчазного чоловіка' (Годомичі)

засидітися як квочка на яйцях [заси'д'ілас'а йак к'вочка на 'й'айц'ах] див. **КВОЧКА**

з-під суки яйця дістати [с-п'ід 'суки й'айц'а д'іс'тане] див. **СУКА**

з-під чорта яйця дістати [с-п'ід 'чорта й'айц'а д'іс'тане] див. **ЧОРТ**

коли собака не має що робити, то яйця лиже [ко'ли со'бака ни 'маїе шо ро'бити / то 'й'айц'а лиже] див. **СОБАКА**

кури золоті яйця несуть [кури зо'лот'і 'й'айц'а не'сут'] див. **КУРИ**

лисий як яйце / лисина як яйце [лисиї йак й'айце] (Бихів, Кричильськ, Довговоля) || [лисина йак й'айце] 'про лисого чоловіка' (Межисить)

мати яйця [мати 'й'айц'а] 'про сильну жінку' (Полапи)

можна і яйко знести [можна і 'й'айко знести] 'дуже довго' (Підляшшя)

народити як курці знести яйце [наро'дети йак 'куруц'і зністе 'й'айца] див. **КУРКА**

очі як яйця курячі [оч'і йак 'й'айц'а 'куру'ач'і] див. **ОЧІ**

повний шлунок, пусті яйця [п'овний ш'лунок / пус'т'і 'й'айц'а] див. **ШЛУНОК**

попасти як яйця в маргарин [по'пали йак 'й'айц'а в марга'рин] 'втрапити в якусь ситуацію' (Муравище)

робітник на смердячі яйця [ра'ботн'ік на смер'д'еч'і 'й'айц'а] див. **РОБІТНИК**

яйця підкочувати [й'айц'а пуд'качуїе], згруб. 'про хлопця, який довго зустрічається з дівчиною' (Машів)

як серпом по яйцях [йак сер'пом по 'й'айц'ах] див. **СЕРП**

ЯЛИНА

піти під ялину [п'і'шов п'ід й'а'лину] 'померти; вказано місце локалізації кладовища' (Олександрія)

⁵⁹¹ ЯЗЯ – зла баба, баба Яга

ЯЛИНКА

красива як ялина [красива йак йа'лина] 'молода вродлива дівчина' (Рівне)

ЯЛОВКА⁵⁹²

безплідна яловка [бесп'л'ідна йаловка] 'про жінку, яка довго не може завагітніти' (Постійне)

ЯЛОЧКА

як та ялочка [йак т'айа йалочка] 'про акуратну жінку' (Старий Загорів)

ЯМА

жодної ямки не пропустити [ни одної йамки ни про'пустит'] 'хода п'яного чоловіка' (Холопичі)

обома ногами в ямі [зобо'ма но'гами в'йами] див. **НОГИ**

одною ногою в ямі [д'но'ю ну'го'ю в'йами] див. **НОГА**

хоч в яму закопуй [хоч в'йаму за'копуй] 'бути втомленим' (Велика Осниця, Воєгоща)

як в яму впасти [йак в'йаму в'пала] 'т. с.' (Шменьки)

ЯНГОЛ

як янгол [йак йангол] 'надмірна людська доброта' (Доросині)

ЯНГОЛЯТКО

маленьке як янголятко [мал'ен'ке йанго'л'атко] 'про гарненьких дітей' (Милуші, Годомичі, Вільхівка, Чаруків)

спати як янголятко [спит' йак йанго'л'атко] 'чутливий сон' (Вільхівка)

убити янголятко [убила йанго'л'атко] 'про жінку, яка зробила аборт' (Кукли)

ЯПОНЕЦЬ

очі як в японця [оч'і йак в'йа'пон'ц'а] див. **ОЧІ**

ЯРМАРКА

без одного цигана ярмарка буде [биз од'ного цигана йармарка 'буде] див. **ЦИГАН**

ЯРМО⁵⁹³

ярмо на шию взяти [йар'мо на'ши'ю вз'ав] 'одружитися на жінці з дитиною' (Боровичі)

ЯРОШ

хорош як бабин Ярош [хо'рош йак 'бабин йа'рош] 'про невродливу людину' (Усичі)

⁵⁹² ЯЛОВКА – ялова корова, кобила або вівця; безплідна жінка

⁵⁹³ ЯРМО – упряж для робочої великої рогатої худоби, зроблена з дерев'яних брусків, з'єднаних у вигляді рами, яку одягають на шию тварин і замикають занозами

ЯСЕН

здоровий як ясен [здо|ро|виї йак 'йасен] 'про молодого вродливого хлопця' (Ярославичі)

молодий як ясен [моло|диї йак 'йасен] 'т. с.' (Карпилівка К-Кашир., Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

хлопець як ясен [х'лопец' йак 'йасен] 'т. с.' (Дюксин)

як ясен [йак 'йасен] 'про високого сильного хлопця' (Воєгоща, Головне, Седлище, Озерці, Звірів, Кукли, Боровичі, Колки)

ЯСТРУБ

ніс як в яструба [нис йак в 'йаструба] див. **НІС**

ЯСЬКО

що за ласка в нашого Яська [шо за ласка в 'нашого 'Йас'ка] див. **ЛАСКА**

ЯТРОХА⁵⁹⁴

ятроха ятрохи не боїться й трохи [йат|роха йат|рохи не бо'йіц':а ї т|рохи] 'родинні зв'язки' (Гуща)

ЯШКА

Бог ни Яшка, бачить кому тяжко [Бог ни 'Йешка / 'бачит' ко|му т'ешко] див. **БОГ**

ЯЩИК

дундук з пустими ящиками [дун|дук с пус'тими йашчи'ками] див. **ДУНДУК**

зіграти в ящик [з'іг|рати в 'йашчик] 'померти' (Самоволя)

⁵⁹⁴ ЯТРОХА – дружина чоловікового брата

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК

А

1. а не підеш ти кобени матери – с. 273, 351
2. а не пішла би ти, пішла – с. 351
3. а тому Йванищу ціле тулубище – с. 467
4. а що, він її варити буде – с. 65
5. а щоб тебе Перун тріснув – с. 342
6. аби хлопець який-небудь був, аби хліба роздобув – с. 480, 482
7. або полковник, або покойник – с. 358, 360
8. або слабий, або золотий чоловік – с. 498
9. ад'ютант, його превосходітельство – с. 23
10. аж вітром зносить – с. 79
11. аж жолуб твердий – с. 174
12. аж за вухами тріщить – с. 95
13. аж згорбитися – с. 116
14. аж земля гнеться – с. 183
15. аж зуби цокотять – с. 189
16. аж із горла лізе – с. 117
17. аж іскри з очей скачуть – с. 192, 324
18. аж іскри сипляться – с. 192
19. аж кіпить – с. 205
20. аж кості світяться – с. 233
21. аж кров грає – с. 239
22. аж пиль котиться – с. 345
23. аж пилюка піднялася – с. 345
24. аж пісок сиплется – с. 350
25. аж пуп розв'язався, треба поспати, щоб зав'язався – с. 376
26. аж рот порвався – с. 394
27. аж світиться – с. 410
28. аж синя – с. 416
29. аж сім потів вийшло – с. 366
30. аж слина з рота скаче – с. 394, 422
31. аж співати хочеться – с. 439
32. аж стеля підскакує – с. 445
33. аж страх дивитися – с. 448
34. аж тошно від роботи – с. 387
35. аж тяжко дихати – с. 139, 469
36. аж у вухах вітер свище – с. 79, 95
37. аж чорна – с. 500
38. аж шкіра говорить – с. 509
39. аїст приніс – с. 23
40. акуратний – ніде язиком зечепитися – с. 517
41. але й нехоризна – с. 303
42. алкаш послідній – с. 23
43. Альоша з водокачки – с. 24, 88
44. амбал височезний – с. 24
45. американська сім'я Санта Барбара: я собі, ти собі – с. 402, 417

46. ампулу зашити – с. 24
47. ангелятко вродилось – с. 24
48. Андрюшка, добра юшка – с. 24, 516
49. ані гу-гу – с. 24, 130
50. ані пари з вуст / ні пари з вуст не пустити – с. 95, 333
51. антимонії розводити – с. 25
52. апарат між ногами, то ще не корона на голові – с. 25, 108, 230, 309
53. апетит приходить під час їжі – с. 25, 194
54. аршин у плечах – с. 26, 353
55. асфальт піднімається – с. 28
56. ахінеї гнати – с. 28

Б

57. баба зловила роя – с. 26, 386
58. баба рязанська – с. 26
59. баба трандачиха – с. 26, 464
60. баба Феся – с. 26
61. баба-яга і та краща – с. 28
62. баба як граната – с. 26, 122
63. баба-гром – с. 26
64. баба-лепета – с. 26, 251
65. баба-яга в молодості – с. 28
66. баба-яга і та краща – с. 28
67. бабильом сидить – с. 28
68. бабина дочка – с. 151
69. бабі по коліна – с. 26, 220
70. бабка збабчена – с. 26
71. бабнік на все село – с. 28, 412
72. бабські теревені травити – с. 458
73. багата як земля / багатий як земля – с. 183
74. багатенький буратіно – с. 61
75. багатий бідного не знає – с. 29, 41
76. багатий любить і кусає – с. 29
77. багатий як Дуб – с. 154
78. багатий як Крез – с. 237
79. багатий як куркуль – с. 244
80. багатий як пан – с. 331
81. багатий як Пиріг – с. 345
82. багатий як президент – с. 369
83. багатий як хароха́риця – с. 475
84. багато води втекло – с. 84
85. багато води до моря впливе – с. 84, 289
86. багато духу – с. 161
87. багато чесати – с. 496
88. багатого правди як на морі піни – с. 289, 349, 368
89. багатому життя, а бідному виття – с. 73, 170
90. багатому і в будень свято, а вбогому і на Паску піст – с. 335, 351, 411
91. багатому і чорт дітей колише – с. 144, 500
92. базарна баба – с. 26

93. байдики бити – с. 30
94. баки залити – с. 30
95. баламутити голову – с. 108
96. баландіти без толку – с. 462
97. банькатий як жаба – с. 165
98. баняк добре варить – с. 32
99. баняк закипає – с. 32
100. баняки під очима – с. 32
101. бараболями не розбудити – с. 32
102. баран бараном – с. 33
103. баранів різати – с. 33
104. барзо умний – с. 471
105. батькам на радість і втіху – с. 93, 380
106. батько Наум наведе на ум – с. 34, 299, 470
107. бахура виродити – с. 35
108. бачили очі, що брали – с. 324
109. башка догори – с. 35
110. башковита людина – с. 263
111. башковитий хлопець – с. 482
112. бджола вкусила – с. 35
113. бджола-грудівниця с. 35
114. без Бога в животі – с. 45, 168
115. без Бога ні до порога – с. 45, 373
116. без вітру хилитися – с. 79
117. без голови – с. 108
118. без Гриця й вода не освятиться – с. 84, 123
119. без гріха – с. 124
120. без гроша – с. 124
121. без долі – с. 147
122. без задніх ніг – с. 309
123. без клепки – с. 214
124. без клепки в голові – с. 108, 214
125. без клубу немає шлюбу – с. 215, 510
126. без копійки в кишені – с. 206, 225
127. без матюка слова не скаже – с. 274, 423
128. без мене мене женили – с. 168
129. без могорича не світить і лампочка Ілліча – с. 247, 285
130. без однієї клепки в голові – с. 108, 214
131. без одного цигана ярмарка буде – с. 489, 522
132. без стуку, без гуку забрали як суку – с. 130, 450, 452
133. без ума – с. 470
134. без царя в голові – с. 108, 486
135. без яєць – с. 521
136. безголова курка – с. 243
137. безмозга гуска – с. 131
138. безплідна яловка – с. 522
139. безсоромна баба – с. 26
140. белькотіти як індик – с. 191

141. брати з байстрюком – с. 30
142. берега пуститися – с. 37
143. береженого Бог береже, а не береженого і чорт не стереже – с. 45, 500
144. бери гриби, поки беруться – с. 123
145. бери і закопуй живцем – с. 169
146. бешенство матки – с. 274
147. бити байдики – с. 30
148. библячий дохтор – с. 150
149. бика з'їла б – с. 38
150. билини об'їстися – с. 39
151. бистра як бджілка – с. 35
152. бистра як вітер – с. 79
153. бистра як мітла – с. 282
154. бистре як Гайтінька на танцях – с. 455
155. бистрий на розум – с. 390
156. бистрий олень – с. 319
157. бистрий як бджілка – с. 36
158. бистрий як заєць – с. 177
159. бистрий як пошта – с. 368
160. бити ключем – с. 215
161. бити мішком з-за рогу – с. 283, 385
162. битися об поли руками – с. 359, 396
163. бігати в гречку – с. 123
164. бігати за спідницями / бігати за кожною спідницею – с. 439
165. бігати як бздо по штанях – с. 38, 512
166. бігати як білка в колесі – с. 42, 220
167. бігати як від вовка – с. 81
168. бігати як вош на гребенці – с. 91, 122
169. бігати як дзиґа – с. 136
170. бігати як дружка на весіллі – с. 153
171. бігати як дурний – с. 159
172. бігати як жид по порожньому склепі – с. 169, 420
173. бігати як жидівська корова по селі – с. 228, 412
174. бігати як з гарячки – с. 102
175. бігати як з переляку – с. 341
176. бігати як за нею вовк женеться – с. 82
177. бігати як заєць – с. 177
178. бігати як кізочка – с. 218
179. бігати як корова – с. 228
180. бігати як курка до сідала – с. 243, 417
181. бігати як на пожар – с. 357
182. бігати як на срачку – с. 442
183. бігати як обісрався – с. 40
184. бігати як олень – с. 320
185. бігати як п'яти скипідаром намазали – с. 379, 420
186. бігати як пес – с. 342
187. бігати як понос напав – с. 362
188. бігати як попечений – с. 40, 363

189. бігати як ошпарений – с. 40
190. бігати як сучка по селі – с. 412, 453
191. бігати як чапля – с. 493
192. бігати як чижик – с. 496
193. бігати як щеня – с. 515
194. бігти (ходити) як вихор – с. 73
195. бігти як гонча – с. 116
196. бігти як кенгуру – с. 204
197. біда біду гонить – с. 40
198. біда вимучить, але научить – с. 40
199. біда за бідою – с. 40
200. біда за бідою біду тягне – с. 40
201. біда застала – с. 40
202. біда навчить – с. 40
203. біда одна не ходить – с. 40
204. біда сама не йде, а горе і журбу веде – с. 40, 116, 175
205. біда сама не ходить, а діток за собою водить – с. 40, 144
206. бідна сирітка – с. 416
207. бідна як руда миш – с. 279
208. бідненький як Хома – с. 484
209. бідний аж світиться – с. 41
210. бідний аж синій – с. 41, 415
211. бідний на розум – с. 390
212. бідний як бомбь – с. 51
213. бідний як бубен – с. 58
214. бідний як бульбочка – с. 60
215. бідний як драб – с. 152
216. бідний як драний віник – с. 78
217. бідний як казанська сирота – с. 416
218. бідний як лисий волоссям багатий – с. 89
219. бідний як лопух – с. 260
220. бідний як польова миша – с. 279
221. бідний як попова миш – с. 279
222. бідний як старець – с. 443
223. бідний як турецький святий – с. 41
224. бідний як церковна миш – с. 279
225. бідний, бо дурний – с. 41, 159
226. бідний-нешасний – с. 41, 304
227. бідні люди – с. 262
228. бідолаха напрацьована – с. 42
229. бідота-сухота – с. 42, 453
230. біжи, бідо, за водою, а я зараз за тобою – с. 40
231. біжить аж у вухах вітер свистить – с. 95
232. біжить як підстріляний – с. 40
233. біжить як ранений – с. 40
234. біжить як сльоза – с. 425
235. бійся крохильницьких людей і козлівську греблю – с. 122, 262
236. біла гарячка напала (схопила) – с. 102

237. біла як смерть – с. 426
238. біле, не біле, аби воду бачило – за рукавець, то й на тинець – с. 84, 399, 459
239. білий як крейда – с. 237
240. білі тапки готувати – с. 455
241. білка хватає – с. 42
242. біло – біло, чорно – чорно – с. 42, 500
243. білоголові діти у попа – с. 144, 349
244. більше мови як діла – с. 144, 284
245. біля колонки – с. 222
246. біля матері і сіль цукром здається – с. 273, 417, 492
247. біля одної дірки і миша здихає – с. 144, 279
248. біляк кинув – с. 43
249. біс попутав – с. 43
250. бісики беруть – с. 43
251. бісики в очах горять – с. 43, 324
252. бісики в очах скачуть – с. 43, 324
253. біситися від жиру – с. 170
254. бісом дивитися – с. 43
255. блага вість – с. 79
256. блекоти об'їстися (наїстися) – с. 43
257. блищати лисиною як сонечко – с. 253, 435
258. блищати як нова копійка – с. 225
259. блищати як пень – с. 338
260. блищати як стакани – с. 442
261. блідий як смерть – с. 426
262. бліді лица не чарують Гриця – с. 123, 254
263. блінів нажарити на дитині – с. 44, 137
264. блохи гною навозили – с. 44, 107
265. блуд взяв – с. 44
266. блудити по світі – с. 409
267. Бобік здох – кіна не буде – с. 45, 207
268. Бог дав, Бог забрав – с. 45
269. Бог з палкою не ходить, сам знайде – с. 45, 330
270. Бог забирає душу – с. 45
271. Бог їм в поміч – с. 45, 362
272. Бог не дав щастя змалку – не буде і до останку – с. 45, 514
273. Бог неділю, чорт роботу – с. 45, 301, 387, 500
274. Бог не Яшка, бачить кому тяжко – с. 45, 523
275. Бог обділив красою – с. 45, 236
276. Бог перепутав – с. 45
277. Бог покарав – с. 45
278. Бог поклав на голову руку – с. 45, 108, 396
279. Бог помилював – с. 46
280. Бог змилювався – с. 46
281. Бог змилюсердився – с. 46
282. Бог розуму дав – с. 46, 391
283. Бог спарував правильно – с. 46

284. Бог щастям наділив – с. 46, 514
285. Бога не боїться – с. 46
286. Богові душу віддати – с. 46, 161
287. Богом в макушку поцілована – с. 46, 268
288. Боже збав і охорони – с. 46
289. Боже милосердний – с. 46
290. Боже теля – с. 457
291. Бозя пальчик показує – с. 49, 329
292. бой-баба – с. 49
293. боїться розсипатися – с. 54
294. боїться, щоб не з'їли – с. 54
295. боки не обкласти – с. 49
296. болів живіт, болить серце – с. 168, 413
297. болото місити / грязь місити – с. 49
298. болтати без діла – с. 144
299. болтатися як свиняче вухо – с. 95
300. болячка напала – с. 50
301. бомки бити – с. 51
302. борода до постолоа – с. 51, 365
303. борода як в козака вуса – с. 51, 94, 219
304. борода як в попа – с. 51, 349
305. борода як в цапа – с. 51, 513
306. борода як у вирода – с. 51, 72
307. борода як у владики – с. 51, 81
308. борода як у владики, а сумління як в шибеника – с. 51, 81, 452, 506
309. борода як у козла – с. 51, 219
310. борода як у цапа – с. 51, 486
311. бородатий як батюшка – с. 35
312. бородатий як Будулай – с. 59
313. бородатий як дідуган – с. 143
314. бородатий як козел – с. 219
315. бородатий як цап – с. 486
316. бортовий комп'ютер – с. 223
317. борщ вариться червоний – с. 52
318. борщ не пересолити – с. 52
319. боцюн залітав – с. 53
320. боцюн приніс – с. 53
321. бочка здорова як мамонт – с. 53, 269
322. бочка каже буль-буль – с. 53
323. боятися вовка – срати в хаті – с. 82, 475
324. боятися як вовк кози – с. 82, 218
325. боятися як жид сала – с. 169, 401
326. боятися як заєць бубна – с. 58, 177
327. боятися як звір вогню – с. 83, 181
328. боятися як собака мухи – с. 293, 429
329. боятися як чорт ладану – с. 247, 500
330. боятися як чорт свяченої води – с. 84, 501
331. брагу перти – с. 54

332. брат любить сестру багату – с. 54, 414
333. брат собі рад, а сестра собі несла – с. 54, 414
334. брати гріх на душу – с. 124, 161
335. брати з найдюками – с. 296
336. брати з пасинком – с. 335
337. брати з прицепом – с. 372
338. брати з хвостиками – с. 480
339. брати з цілим виводком – с. 70
340. брати ноги на плечі – с. 309, 353
341. брати під корито – с. 227
342. братики нюхати – с. 55
343. браццати у кишені – с. 206
344. бред божевільного – с. 55
345. бред собачий – с. 55
346. бред сумашедшого – с. 55
347. брежнєвський варіант – с. 65
348. брехати і не кривитися – с. 55, 238
349. брехати і не моргнути – с. 55, 288
350. брехати і не червоніти – с. 55, 495
351. брехати і оком не кліпнути – с. 319
352. брехати і оком не мигнути – с. 319
353. брехати і оком не моргнути – с. 319
354. брехати як дихати – с. 55, 139
355. брехати як з газети вчитувати – с. 98
356. брехати як книжки читати – с. 216
357. брехати як московське радіо – с. 380
358. брехати як писати – с. 55, 346
359. брехати як псові мух лапати – с. 293, 342
360. брехати як Сірко на вітер – с. 79, 418
361. брехати як собака на луну – с. 261, 429
362. брехати як собака на поводку – с. 429
363. брехати як собака на прив'язі – с. 369, 429
364. брехати як собака на цепу – с. 429, 488
365. брехати як собака перед смертю (здохом) – с. 426, 430
366. брехати як у воду дивитися – с. 84
367. брехати як читати – с. 55, 497
368. брехати як шістка – с. 507
369. брехати як шовком шити – с. 511
370. брехлива сучка – с. 453
371. брехливий собака на вітер дише – с. 79, 430
372. брехло собаче – с. 55
373. брехні багато, а правда одна – с. 56, 368
374. брехня на столі – с. 55, 446
375. брехун світній – с. 55
376. бреше і не моргне – с. 56
377. бреше як собака – с. 430
378. бреше, що пісок з потилиці сиплеться – с. 350, 366
379. бридкий як Стець – с. 445

380. брівки як в перепілки – с. 56, 342
381. брови врозліт – с. 56
382. брови дугами стали – с. 56, 156
383. брови як бальки – с. 31, 56
384. брови як в Гомеленця – с. 56
385. брови як в корови – с. 56, 228
386. брови як в Мичуріна – с. 56, 279
387. брови як в сича – с. 56, 417
388. брови як в Сталіна – с. 56, 443
389. брови як в цигана – с. 56, 489
390. брови як вервички – с. 57, 67
391. брови як линва – с. 57, 252
392. брови як ліс – с. 57, 256
393. брови як ліс чорні – с. 57, 256
394. брови як лук – с. 57, 261
395. брови як місяць – с. 57, 281
396. брови як нитки – с. 57, 304
397. брови як п'явка – с. 57, 378
398. брови як перевесла – с. 57, 359
399. брови як посторонки – с. 57, 366
400. брови як сажа – с. 57, 401
401. брови як стрілки – с. 57, 449
402. брови як стріха – с. 57, 450
403. брови як темний ліс – с. 57, 256
404. брови як у Брежнєва – с. 55, 57
405. брови як у ведмедя – с. 57, 66
406. брови як у Кліма – с. 57, 214
407. брови як у старого Фурки – с. 57, 474
408. брови як ходніки – с. 57, 484
409. брови як шнурівки – с. 57, 511
410. брови як шнурочки – с. 57, 511
411. брови як щетина – с. 515
412. брудний як свиня – с. 406
413. брудний як чорт – с. 501
414. брудно як в стайні – с. 442
415. брюки на кант – с. 57, 198
416. буває, що півень співає, а курочка сокоче – с. 243, 347
417. бувають з фенеберіями – с. 473
418. буде балюнок – с. 31
419. буде гарбуз / росте гарбуз – с. 100
420. буде свіжа горілочка – с. 117
421. буде смердіти як вудкач – с. 93
422. буде теплий горох – с. 119
423. буде тобі гаплик – с. 99
424. буде тобі кінець – с. 207
425. буде тобі концигей – с. 223
426. буде тобі опушня – с. 321
427. буде тобі труба – с. 465

428. буде царство небесне – с. 487
429. будеш багато знати, будеш погано спати – с. 187, 437
430. будоніти як бубон – с. 58
431. Будулай патлатий – с. 59
432. будун в гості прийшов – с. 59, 121
433. будуть люди, якщо мухи не з'їдять – с. 262, 293
434. будь-що до губи – зуби їсти будуть – с. 127, 189
435. буйно помішаний – с. 362
436. букша горить – с. 60
437. була сила, як мати носила – с. 273, 415
438. була сила, як мати носила, а як перестала, то й сили не стало – с. 273, 415
439. булякатий як сова – с. 432
440. бупка прийшла – с. 60
441. бурхливі дні – с. 133
442. бусел підкинув – с. 61
443. бусел приніс – с. 61
444. бусленятко вродилося – с. 61
445. бути в тяжі – с. 469
446. бути вогньовим – с. 83
447. бути гарним як свиня в дощ – с. 151, 406
448. бути злим як собака – с. 430
449. бути на божій дорозі – с. 149
450. бути на сіновалі – с. 418
451. бути під градусом – с. 122
452. бути сердитим як собака – с. 430
453. бути старим як світ – с. 409
454. бучу робити – с. 62
455. б'юще – непокающе – с. 62, 302

В

456. в айстрі знайшли – с. 23
457. в акурат – с. 23
458. в бібліотеці роблена – с. 40
459. в Бога долі просити – с. 46, 147
460. в Бога заслугана – с. 46
461. в Бога щаслива – с. 46
462. в болото викинути – с. 49
463. в бочці з капустою знайти – с. 53, 199
464. в бульбі знайти – с. 60
465. в буряках найти – с. 61
466. в вовка очей позичати – с. 82, 324
467. в гарбузах найти – с. 100
468. в голові брак – с. 54, 108
469. в голові вава – в роті кака – с. 63, 108, 196, 394
470. в голові вислохло – с. 108
471. в голові вітер – с. 79, 108
472. в голові макітритися – с. 108
473. в голові не посяно – с. 109
474. в голові тирса – с. 109, 459

475. в голові цвірінькати – с. 108
476. в гречку пригати – с. 123
477. в грошах кури купаються – с. 124, 243
478. в два горла – с. 117
479. в депресії сидіти – с. 134
480. в доброго чоловіка і свинка господицька – с. 120, 406, 498
481. в доску – с. 150
482. в дочки витріщи очі, а з сином ділися і на піч дивися – с. 151, 324, 352, 415
483. в дощ води не випросиш – с. 84, 151
484. в Думашеві дівчата дешеві, а в Клубочині – за пів ціни – с. 141, 491,
485. в дупель п'яне – с. 158
486. в жито ходити – с. 171
487. в жінки волосся довге та розум короткий – с. 89, 171, 391
488. в заді вітрячок – с. 80
489. в задній кишені – с. 206
490. в здоровім тілі здоровий дух – с. 161, 469
491. в зимі і снігу не дати – с. 185, 428
492. в зілля викинути – с. 185
493. в його завжди на дванадцять показує – с. 358
494. в йолки піти – с. 193
495. в капусті знайти – с. 199
496. в карманах вітер свище – с. 79, 200
497. в карманах сквозняки – с. 201, 419
498. в картоплі лежав – с. 201
499. в кишені аж загуло – с. 206
500. в кишенях вітер свище – с. 79, 200.
501. в кітяхах найти – с. 212
502. в кого дочок сім, той доля всім, а в кого одна, той тої нема – с. 147, 151
503. в кожну хату по лопаті, а в мою аж дві – с. 259, 475
504. в коноплі бігати – с. 223
505. в корабликові плавати – с. 227
506. в крамниці купити – с. 236
507. в Крим по сіль – с. 238, 417
508. в кропиву викинути – с. 240
509. в кропиву висцяти / висцяти в кропиву – с. 240
510. в Ліпини пора – с. 252
511. в лісі найти – с. 256
512. в лобі висохти – с. 257
513. в магазині купити – с. 266
514. в матера пані, а свекрухи – рабиня – с. 273, 379, 404
515. в мерзлу кость – с. 233
516. в могилу звести – с. 285
517. в монахи записатися – с. 288
518. в моркві найти – с. 289
519. в нашому полку прибуло – с. 360
520. в нашому селі – одні Василі – с. 412
521. в неділю родитись – с. 301
522. в неї горобці цвірінькають в голові – с. 118

523. в ноги – с. 309
524. в нього і когут несеться – с. 218
525. в нього і на рівній дорозі купа – с. 149, 242
526. в ньому нічого не зігріється – с. 190
527. в огірках знайти – с. 317
528. в одне вухо влетіло, а в друге вилетіло – с. 95
529. в одного колоди повилазили, а в другого тільки починають лізти – с. 221
530. в одного на дванадцять показує, а в іншого на черевик дивиться – с. 495
531. в очерет лозами трясти – с. 258, 324
532. в п'ятках біс грає – с. 43, 379
533. в пелені принести – с. 338
534. в Петрівку на льоді роздерся – с. 344
535. в пуп дихати – с. 376
536. в рай попасти – с. 381
537. в решеті не зловити – с. 383
538. в Ригу їздити – с. 385
539. в річці купалося – с. 385
540. в розквіті сил – с. 415
541. в рот не брати – с. 394
542. в роті чорно і з рота піна – с. 349, 394
543. в рубашці роджений – с. 396
544. в руках все горить – с. 396
545. в руках все гудить – с. 396
546. в руках мухи сплять – с. 293, 396
547. в рух пішли кулаки – с. 242, 400
548. в самому соку – с. 417
549. в сандалях-скороходах – с. 402, 420
550. в скупого два рази живіт болить – с. 168
551. в слабого здоров'я питати – с. 182
552. в сорочці родитися – с. 436
553. в спокійному болоті чорти водяться – с. 49, 501
554. в сраку по раки, ложкою по мед – с. 258, 275, 381, 441
555. в стельку – с. 445
556. в стелю плювати – с. 445
557. в стіну горохом – с. 119, 446
558. в суботу народжена – с. 451
559. в сухий рот – с. 394
560. в тихім лісі сидять біси – с. 43, 256,
561. в хаті мерва – с. 276, 475
562. в хаті срач – с. 442, 475
563. в хаті як в люстеркові – с. 265, 476
564. в хаті як в нирахи – с. 476
565. в хаті як у склянці – с. 420, 476
566. в хліві побігана – с. 481
567. в холодній воді не ополоскатися – с. 84
568. в церкві за копійку перднути – с. 225, 488
569. в чому гонюся, в тому молюся – с. 115, 286
570. в чому кіт на печі, в тому й на весіллі – с. 69, 210, 352

571. в чому кішка на печі, в тому на весіллі – с. 69, 213, 352
572. в чому по рибу, в тому до церкви – с. 384, 488
573. в чому сваха на печі, в тому на весіллі – с. 69, 352, 403
574. в чорній хустці – с. 486
575. в штунди піти – с. 513
576. в штунди податися – с. 513
577. в щасливого як в лінивого – с. 255, 513
578. в щедрого і батрачити добре – с. 34
579. в'ється як барвінок – с. 33
580. важка ходить – с. 483
581. важким духом дихати – с. 161
582. важна як пава – с. 328
583. важний птах – с. 375
584. валанчатися по дорозі – с. 149
585. валити як волга – с. 88
586. валити як танк – с. 455
587. валятися як доска – с. 150
588. Ваньку валяти – с. 64
589. варґатий як кінь – с. 208
590. варити каву – с. 195
591. варкач як мишачий хвіст – с. 65, 478
592. Василева дріпо – с. 153
593. вашими молитвами жити – с. 286
594. ваші розмови чути до діброви – с. 139, 390
595. вбери пня, то буде паня – с. 332, 338
596. вбита горем – с. 116
597. вбитися в літа – с. 256
598. вбитися в тіло – с. 460
599. вдаритися головою – с. 109
600. вдача собака: не брехне, то й не дихне – с. 65
601. вдень можна злякатися – с. 133
602. вдітий як чупарадло – с. 504
603. вдітися як серун на Великдень – с. 66, 413
604. вдягнути хустку – с. 486
605. вездє і позавездю – с. 66
606. везти не свій віз – с. 75
607. велика мація – с. 275
608. велика цяця – с. 492
609. велике цабе – с. 486
610. великий аж до неба – с. 299
611. великий дяк на вашу хату – с. 164, 476
612. великий піст – притис на хвіст – с. 351, 478
613. величатися як свиня в болоті – с. 406
614. величатися, мов попада на весіллі – с. 69, 362
615. верещати як не своїм голосом – с. 114
616. верещати як ненормальний – с. 302
617. верзти дурне – с. 159
618. верзти ерунду – с. 165

619. верзти як плетюга – с. 353
620. верзуни верзти – с. 68
621. вері найс – с. 297
622. верства мальована – с. 68
623. вертітися дзигною – с. 42, 220
624. вертітися як в'юрка – с. 97
625. веру верати – с. 67
626. верцюх неотесаний – с. 68
627. весела як весна – с. 69
628. весела як Капітошка – с. 199
629. весела як пташка – с. 375
630. веселий як гармошка – с. 101
631. веселий як горобець – с. 118
632. веселий як п'яний – с. 69, 378
633. веселий як сонячний день – с. 133
634. веселий як цуцик на прив'язі – с. 369, 492
635. веселинку з'їсти – с. 69
636. весело було як батька ховали: музика грала, цукерки давали – с. 34, 292, 492
637. весняна роса – повна клуня збіжжя – с. 181, 215, 394
638. весочезний дронгаль – с. 153
639. вести бесіду – с. 38
640. весь розум розгубити – с. 391
641. ветхій чоловік – с. 498
642. вжалила оса – с. 322
643. вже білка хапає – с. 42
644. вже дівчина стірається – с. 141
645. вже женило не шевелиться – с. 167
646. вже засліпило – с. 180
647. вже здубився – с. 183
648. вже йому жаба цицьки дасть – с. 165, 490
649. вже і папарху немає – с. 333
650. вже капає – с. 199
651. вже криві – с. 238
652. вже п'ятки постирав – с. 379
653. вже подякувати – с. 357
654. вже розпухла – с. 390
655. вже скоро здохну – с. 182
656. вже скоцюрбився – с. 421
657. вже хильнув – с. 480
658. вже чим горщик накипів, тим і смердіти буде – с. 120
659. вженився – стратився, взяв жінку – всратися: ні з ким спати лягти, ні між люди – с. 171, 262
660. взяв з багажем – с. 29
661. взяв той дурнуватий – с. 70
662. взяла сверблячка – с. 405
663. взята з хвостиком – с. 480
664. взяти (забрати) з байстрюком – с. 30

665. взяти Бога за бороду – с. 46, 52
666. взяти гарбуза – с. 100
667. взяти гріх на душу / взяти лишній гріх на душу – с. 124, 161
668. взяти жінку з багажем – с. 29, 171
669. взяти жінку з пастухом – с. 171, 335
670. взяти жінку з прицепом – с. 172, 372
671. взяти жінку з чужими дітьми – с. 137, 172
672. взяти жінку на вексель – с. 66, 172
673. взяти з виводком – с. 70
674. взяти з возом – с. 75
675. взяти з дітьми – с. 137
676. взяти з довесом – с. 146
677. взяти з нагуляним – с. 296
678. взяти з оберемком – с. 315
679. взяти з паростками – с. 334
680. взяти з пастухом на дощ – с. 151, 335
681. взяти з подарунком – с. 356
682. взяти з пригоном – с. 370
683. взяти з приданим – с. 370
684. взяти з приплодом – с. 371
685. взяти з хвостом – с. 478
686. взяти за щоку – с. 515
687. взяти завитку – с. 176
688. взяти на свою голову – с. 109
689. взяти ноги в руки – с. 309, 396
690. взяти прицеп – с. 372
691. взяти тягар чужий – с. 469
692. взятися за розум – с. 391
693. ви на мене як на пару поросят – с. 333, 364
694. вибити стежку – с. 444
695. вибирай жінку як хату маже – с. 172, 476
696. вивал неотесаний – с. 70
697. вивалити зуби – с. 189
698. вивернути кожуха – с. 218
699. виглядати як бомж – с. 51
700. виглядати як паціок годований – с. 336
701. вигнуті як дуга – с. 156
702. видно Гандзя пироги пекла, бо ворота в тісті – с. 91, 99, 345, 461
703. видно з-заду, що Пархім – с. 335
704. видно глупого по сміху його – с. 427,
705. вижатий лимон – с. 252
706. вийди, падло, з кукурудзи, налякай корову – с. 228, 241, 329
707. вийти заміж за старого, то будеш тягнути воза за себе і за нього – с. 75, 443
708. вийти заміж не напасть, аби замужем не пропасть – с. 179
709. вийти як із лісу – с. 256
710. викабелюватися як житній пряник – с. 374
711. викинути в будяки – с. 59

712. викинути дитину – с. 137
713. викинути дитя – с. 138
714. викинути зародок – с. 180
715. викинути на шляху – с. 510
716. викинути як зозуля – с. 188
717. вилити душу – с. 161
718. вилізти на груди і виглядати як пес з буди – с. 58, 126, 342
719. вилізти на грушку і рвати петрушку – с. 127, 344
720. вилізти як з комина – с. 222
721. вилітати з гнізда – с. 106
722. вилітати з кубла – с. 241
723. вилупити здракаї – с. 182
724. вилупити очі, як козел на нові ворота – с. 91, 219, 324
725. вимазатися як свиня – с. 406
726. вимашений як поросля – с. 364
727. вимити рота душовим милом – с. 278, 394
728. винести вперед ногами – с. 309
729. виносити сміття з хати – с. 427, 476
730. випасти як корова – с. 228
731. виписувати кренделі – с. 238
732. випити норму – с. 314
733. випити своє – с. 72
734. виплакати очі – с. 324
735. випустити рій – с. 386
736. вирядитися як чугун з печі – с. 352, 503
737. виробити силу – с. 415
738. вирости як кіт навсидячки – с. 210
739. вирядити як старшу дружку – с. 154
740. вирядитись як жаба на болоті – с. 49, 165
741. вирядитися як лялька – с. 265
742. вирядитися як свиня в наритники – с. 298, 406
743. висока наче тика – с. 459
744. висока як дилда – с. 137
745. висока як каланча – с. 196
746. висока як палка – с. 330
747. висока як тичка – с. 460
748. висока як шафа – с. 506
749. висока як штанга – с. 512
750. високий до неба – с. 299
751. високий до неба, дурний як не треба – с. 299
752. високий як антена – с. 24
753. високий як Баняк – с. 32
754. високий як дзьомба – с. 136
755. високий як Дзьомбул – с. 136
756. високий як дишель – с. 139
757. високий як дуб – с. 154
758. високий як жирафа – с. 170
759. високий як козов – с. 218

760. високий як оглобля – с. 318
761. високий як стовп – с. 447
762. високий як течка – с. 360
763. високий як тополя – с. 462
764. високі пороги – с. 363
765. високо літати та низько сідати – с. 257, 417
766. висох розум – с. 391
767. висохти йак таранька – с. 455
768. висохти на дразу – с. 152
769. висохти як патики – с. 336
770. височезний як дуб – с. 154
771. виставити пузо – с. 375
772. виставити свої тридцять два – с. 72
773. виставити ті балухі – с. 31
774. витерпить тобі все – с. 72
775. витесана фігура – с. 473
776. вити як сука в плоті – с. 354, 452
777. вити як тіка – с. 460
778. витончений як лебідь – с. 249
779. вилопати дорогу – с. 149
780. витравити дитину – с. 138
781. витріщити баньки – с. 32
782. витріщити баньки як жаба в болоті – с. 165
783. витягнути язика – с. 517
784. вичиститися як кіт – с. 210
785. вичитати як плакса – с. 353
786. вичитати як світ вимер – с. 409
787. вишивати хрестиком і гладдю – с. 104, 485
788. вишивати язиком вишиванки – с. 73, 517
789. вишивати як бик посцяв – с. 38
790. вишивати як бичок посцяв – с. 39
791. вишкребти дитину – с. 138
792. вишкребти як каструлю – с. 201
793. вищати як свиня перед смертю – с. 406, 426
794. від вибору до кольору Бог дає сліпу Федору – с. 46, 70, 221, 472
795. від вітру хилитися – с. 79
796. від вітру хитатися – с. 79
797. від вовка втікати – с. 82
798. від гирша до гирша, де дорога ширша – с. 149
799. від горшка до вершка – с. 69, 120
800. від гріха подалі – с. 124
801. від духа святого – с. 161
802. від забора до забора – с. 176
803. від землі не доріс – с. 183
804. від м'яса буде дупа лиса – с. 157, 295
805. від матраса задуло – с. 274
806. від прибутку голова не болить – с. 109
807. від сердитої жінки постарієш – с. 172

808. від солодких слів буває гірко – с. 423
809. від сонця дитину вродити – с. 138, 435
810. від теплого слова лід розстає – с. 255, 423
811. від цицьки до цицьки – с. 490
812. від щастя аж розпирає – с. 514
813. відбирає розум – с. 391
814. відгодитися як від цицьки – с. 490
815. віддав би все – с. 74
816. віддасть все людям – с. 262
817. віддати Богу душу – с. 162
818. віддати душу нечистому – с. 304
819. віддуги писи – с. 346
820. віджити своє – с. 74
821. відійти до пекла – с. 541
822. відійти на небеса – с. 299
823. відійти на той світ – с. 409
824. відійти у вічність – с. 80
825. відійти у сни вічні – с. 434
826. відійти у царство небесне – с. 487
827. відкинути кінці – с. 207
828. відправити з віником – с. 78
829. відправити на той світ – с. 409
830. відправити по раки – с. 381
831. відразу йти в пекло – с. 337
832. відставити губу – с. 127
833. відходити в кращий світ – с. 409
834. відходити з того світу – с. 409
835. відцвіли квіти – с. 203
836. відцентровути голову – с. 109
837. відьма стара – с. 75
838. відьма хвостата – с. 75
839. відьма, а не свекруха – с. 75, 404
840. візьмеш в руки – маєш реч – с. 70, 396
841. вік вкоротити – с. 76
842. віл робив, а муха на розі сиділа – с. 76, 293, 385
843. він вже ніякий – с. 77
844. він до роботи як віл до карети – с. 76, 200, 387
845. він своє відспівав – с. 75
846. вінок надіти – с. 78
847. вірити в скляного бога – с. 46
848. вірна як зозуля – с. 188
849. вірний жінці – с. 172
850. вірний лебідь – с. 249
851. вірний пес – с. 342
852. віртом задуло / вітер надув – с. 79
853. віслюк, його і голоблею не зрушиш – с. 79, 318
854. вітер в голові – с. 79, 109
855. вітер в голові гуляє – с. 79, 109

856. вітер в голові свище – с. 79
857. вітер в кишнях – с. 79, 206
858. вітер м'ячика надув – с. 79
859. вітром здути – с. 79
860. вічне життя – с. 170
861. вічний спокій – с. 440
862. вічно часу в брак – с. 54, 493
863. вішати лапшу на вуха – с. 96, 248
864. вклепаний в тім'я – с. 461
865. включити похмелятора – с. 367
866. вкоротити віку – с. 76
867. вкрасти життя – с. 171
868. вкритися мохом – с. 291
869. вкупилити губу – с. 127
870. вкусити і виплюнути – с. 72, 81
871. вкусити свій кусок черствого хліба – с. 245, 480
872. вкуститися і виплюнути – с. 81
873. вліво-вправо – с. 81, 92
874. влюбилася, шо в гівно вліпилася – с. 103
875. влюбитися по самі вуха – с. 95
876. влюбитися по самі помідори – с. 361
877. вляпатися по самі помідори – с. 361
878. вмерти від скуки – с. 421
879. вмерти і дивитися – с. 81
880. вмерти і лапи задерти – с. 247
881. вмирати за ним – с. 81
882. вночі буде світити сонечко – с. 435
883. вночі побачиш, то злякаєшся – с. 186, 355
884. вовк з лісу приніс – с. 82, 256
885. вовка з'їв би – с. 82
886. вогнем дихати – с. 83
887. вогнем робити – с. 83
888. вогонь по Паращиній хаті – с. 83, 486
889. вода залізо несе – с. 84, 179
890. вода по вінця – урожай у сіnciaх – с. 78, 84, 418, 471
891. вода як в суху землю – с. 84, 183
892. води не замутити – с. 84
893. води не сколотити – с. 84
894. водити за ніс – с. 305
895. водою води не загатити – с. 84
896. водою запливти – с. 84
897. водою писаний – с. 84
898. водур зайшов – с. 88
899. вола з'їсти – с. 76
900. воли в'яжуть мотузками, а людей словами – с. 88, 262, 290, 423
901. володарка двора – с. 89, 133
902. волос сивіє, а дуа шаліє – с. 89, 157
903. волосся дибки – с. 89

904. волосся дибом стає (торчить) – с. 89
905. волосся як льон – с. 89, 261
906. волосся як пачоси – с. 89, 336
907. волосся як пір'я – с. 89, 350
908. волосся як посаджене – с. 89
909. волосся як посіяне – с. 89
910. волосся як хвіст у коня – с. 89, 208, 478
911. волосся, то як курка вскубана – с. 89, 243
912. волохатий як Будулай – с. 59
913. волочилась, волочилась і наволочилась – с. 90
914. волочити по дорозі – с. 149
915. волочитися за кожною спідницею – с. 439
916. волочитися по світу – с. 409
917. волочитися як волоцюга – с. 90
918. волочитися як пише – с. 90, 346
919. волячі очі – с. 324
920. вона вже не сама – с. 91
921. вона за ним сохне, а він і не рохне – с. 396, 437
922. вона мажеться – с. 266
923. воркоти як горщик – с. 120
924. воробей не пролетить – с. 118
925. ворон рахувати – с. 91
926. ворухитися як муха в смолі – с. 294, 428
927. вош до Москви погнати – с. 225
928. воші бий, воші бий – с. 91
929. воші кусають – с. 91
930. воші нападуть – с. 91
931. впав в біду як курка в воду – с. 41
932. впала зірка з неба – с. 181
933. впасти з печі – с. 352
934. впасти з припічка – с. 371
935. впасти трупом – с. 466
936. впасти як мертва – с. 277
937. вперта коза вовкові користь – с. 82, 218, 227
938. вперта як баран – с. 33
939. вперта як свиня – с. 406
940. вперта як телля – с. 457
941. впертий як баран – с. 33
942. впертий як бик – с. 38
943. впертий як веприк – с. 67
944. впертий як віл – с. 76
945. впертий як віслук – с. 79
946. впертий як козел – с. 219
947. впертий як осел – с. 322
948. впертий як слон – с. 424
949. впертися рогом – с. 385
950. врівноважені як терези – с. 458
951. вродила на біду – с. 41

952. вродися-вдайся – с. 93
953. вродитися без долі – с. 147
954. вродитися на мўку – с. 292
955. вродлива сова – с. 432
956. вродлива хоч води напийся – с. 84
957. вродлива як зоря – с. 188
958. вродлива як калина – с. 196
959. вродливий як дуб – с. 154
960. вродливий як сокіл – с. 433
961. вруслі як очки – с. 327
962. все в пазуху – с. 329
963. все в спратті – с. 441
964. все місто всрають як не люди – с. 262, 281
965. все одно як целка – с. 488
966. все пішло в корінь – с. 228
967. все похолодало – с. 367
968. все просцяв – с. 374
969. все пучком – с. 377
970. все реве як корова – с. 228
971. всевидяще око – с. 319
972. всі угли пообсцикати – с. 93, 469
973. всі зуби зїсти і дупу пропердіти – с. 157, 189
974. всі кістки пообсмоктувати – с. 209
975. всі ми під Богом ходимо – с. 46
976. всі ми туди підемо, тільки не всі разом – с. 351
977. всі очі виплакати – с. 324
978. всі півні повиздыхали – с. 347
979. всі спідниці позбирати – с. 439
980. всі там будемо – с. 62
981. всіх мати десь – с. 272
982. вскочити в гречку – с. 123
983. впливти за водою – с. 84
984. всратися, но не піддатися – с. 93
985. встидлива як дитина – с. 138
986. встидлива як Єва / стидлива Єва – с. 165
987. встидлива як калина – с. 196
988. встидлива як лебідка – с. 249
989. встидлива як маленьке ягня – с. 517
990. встидливий як дівка – с. 140
991. встидливий як їжак – с. 194
992. встидливий як Марися – с. 270
993. встидливий як тюльпан – с. 468
994. вступити вище своїх п'ят – с. 379
995. всунутись як дупу в гівно – с. 157
996. всьому світу розказати – с. 409
997. всю обув сходяв до дівки – с. 140, 316
998. вся дорога моя – с. 149
999. втомитися як бик – с. 38

1000. втомитися як кінь – с. 208
1001. втомитися як коняка на полі – с. 224, 359
1002. втомитися як собака – с. 430
1003. втомитися, що з ніг валитися – с. 309
1004. втомлена як ступа – с. 451
1005. втомлений як віл / замучитися як віл – с. 76
1006. втоптати стежку – с. 444
1007. втратити глузд – с. 105
1008. втратити здоровий глузд – с. 105
1009. втюритися по самі вуха – с. 95
1010. втюритися як із переляку – с. 341
1011. вужі заведуться – с. 93
1012. вузол розв'язався – с. 94
1013. вулицю стоптати – с. 94
1014. вумний як вутка – с. 95
1015. вуса ще не проросли – с. 94
1016. вуса як в гусара – с. 94, 131
1017. вуса як в кота – с. 94, 210
1018. вуса як в Мартина Борулі – с. 94, 271
1019. вуса як в мого Барсіка – с. 34, 94
1020. вуса як в свині брови – с. 94, 406
1021. вуса як у козла – с. 94, 219
1022. вуса як у моржа – с. 95
1023. вуса як у пруса – с. 95, 374
1024. вусатий як кіт – с. 210
1025. вусатий як сом – с. 434
1026. вусатий як таракан – с. 455
1027. вусатий як цапок – с. 486
1028. вуха каплаухі як у свині – с. 95, 406
1029. вуха як в глуши – с. 95
1030. вуха як в зайця – с. 95, 177
1031. вуха як в ішака – с. 95, 192
1032. вуха як в осла – с. 95, 322
1033. вуха як в осла, а толку нема – с. 96, 322
1034. вуха як в тварі – с. 96
1035. вуха як в чебурашки – с. 96, 494
1036. вуха як локатори – с. 96, 259
1037. вуха як лопухи – с. 96, 260
1038. вуха як постолі – с. 96, 366
1039. вуха як у кроля – с. 96, 239
1040. вуха як у свині – с. 96
1041. вуха як у слона – с. 96, 424
1042. вухом не поворохнути – с. 96
1043. вуши як в глуши – с. 96, 106
1044. вхомутати парубка – с. 334
1045. вхопити гарбуза / відхватити гарбуза – с. 100
1046. вчепили теля до поля, а воно літає – с. 359, 457
1047. вчора плював на стіну, а сьогодні на бороду – с. 52, 446

1048. вчорашній день доганяти – с. 133
1049. вчорашній день наздоганяти – с. 133

Г

1050. гав ловити – с. 97
1051. гавкати як собака – с. 430
1052. гадка як ступа – с. 451
1053. гадкий як чобіт – с. 497
1054. гадюка все коло серця – с. 97
1055. газета усна – с. 98
1056. газета ходяча – с. 98
1057. галай дурний – с. 98
1058. галай-балай – с. 30,98
1059. Галя балувана – с. 99
1060. Галя берега не бачить – с. 37, 99
1061. гарапою не заб'єш – с. 100
1062. гарбуза виносити – с. 100
1063. гарбуза з'їсти – с. 100
1064. гарбуза підсунути – с. 100
1065. гарбуза подарувати – с. 100
1066. гарбуза получитьи – с. 100
1067. гарна врода – с. 92
1068. гарна дівка як маківка – с. 140, 267
1069. гарна мов печеричка – с. 344
1070. гарна молодиця – с. 286
1071. гарна хоч з личка воду пий – с. 84, 254
1072. гарна як богиня – с. 49
1073. гарна як вишенька – с. 73
1074. гарна як горобина – с. 119
1075. гарна як калина – с. 196
1076. гарна як картина – с. 201
1077. гарна як квітка в полі – с. 203, 359
1078. гарна як квітка навесні – с. 203
1079. гарна як киця з бантиком – с. 31, 205
1080. гарна як красне сонце – с. 435
1081. гарна як кров з молоком – с. 239, 287
1082. гарна як лебідка – с. 249
1083. гарна як ліщина – с. 257
1084. гарна як лялька (кукла) – с. 265
1085. гарна як маківка – с. 267
1086. гарна як параграф – с. 333
1087. гарна як писанка – с. 345
1088. гарна як півонія – с. 348
1089. гарна як попова свинка в дощ – с. 151, 406
1090. гарна як свиня в намисті – с. 297, 406
1091. гарна як срака навиворіт – с. 441
1092. гарна як телиця, а розумна як гниця – с. 106, 457
1093. гарна як точена – с. 101, 463
1094. гарна як труба пожарна – с. 465

1095. гарна як церква – с. 488
1096. гарна як циганка – с. 490
1097. гарне як маків цвіт – с. 487
1098. гарне як сонце – с. 435
1099. гарний павлін – с. 328
1100. гарний півень – с. 347
1101. гарний як вогонь – с. 83
1102. гарний як дуб – с. 154
1103. гарний як лебідь – с. 249
1104. гарний як люстро – с. 265
1105. гарний як маків цвіт – с. 487
1106. гарний як місяць – с. 281
1107. гарний як намальований – с. 101, 297
1108. гарний як павич – с. 328
1109. гарний як пес базарний – с. 342
1110. гарний як рожа – с. 389
1111. гарний як селезень – с. 412
1112. гарний як сіно в годину – с. 107, 418
1113. гарний як сокіл сизокрилий – с. 433
1114. гарний як Швірцнегер – с. 506
1115. гарувати як воли – с. 88
1116. гаряче яйце з'їсти – с. 521
1117. гарячий як окріп – с. 319
1118. гарячий як циганський борщ – с. 52
1119. гасити труби – с. 465
1120. гвозді з'їв би – с. 487
1121. гектар баби – сотик хлопа – с. 27, 481
1122. гембу відквасити – с. 102
1123. гендлювати як циган кіньми – с. 208, 489
1124. гени не воші – с. 91, 103
1125. гени пальцем не зачавити – с. 103, 329
1126. геть здуріти – с. 183
1127. геть осліпли – с. 323
1128. гидка як олійниця – с. 320
1129. гидке каченя – с. 202
1130. гівно ріденьке через ситечко пити – с. 103, 416
1131. гірке життя як полин – с. 171, 360
1132. гладка як бодня – с. 49
1133. гладка як галушка – с. 99
1134. гладка як кобила – с. 216
1135. гладка як корова – с. 228
1136. гладка як коровсько – с. 228
1137. гладка як незавершена копиця – с. 225
1138. гладка як пишка – с. 347
1139. гладкий як веприк – с. 67
1140. гладкий як колобок – с. 221
1141. гладкий як матрас – с. 274
1142. гладкий як тюфяк – с. 469

1143. глузд за розум звернув – с. 105, 391
1144. глузду рішитися – с. 105
1145. глуха тетеря / глухий як тетеря – с. 459
1146. глухані як в слона – с. 105, 454
1147. глухий як глухар – с. 105
1148. глухий як ліс – с. 256
1149. глухий як пень – с. 338
1150. глухий як танк – с. 455
1151. глухий як труба – с. 466
1152. глушман старий – с. 106
1153. глянути в гору ніколи – с. 116
1154. глянь на вид і не питай здоров'я – с. 70, 182
1155. гнати біса – с. 43
1156. гнати гуси – с. 131
1157. гнати покоса – с. 358
1158. гнила людина – с. 263
1159. гнилий пес – с. 342
1160. гнути горба – с. 116
1161. гнути натрудженого горба – с. 116
1162. гнучка як верба – с. 67
1163. говори до гори, а в долину смійся – с. 116, 147
1164. говори до нього як до стіни, а він своє робить – с. 446
1165. говори сам, ти гоноровий пан – с. 331
1166. говорити – не мішки носити – с. 283
1167. говорити (сипати) як горохом в стіну – с. 119
1168. говорити без толку – с. 462
1169. говорити без тями – с. 469
1170. говорити більш чим важити – с. 63, 107
1171. говорити мов медок варити – с. 275
1172. говорити сам не знає що – с. 107
1173. говорити як батюшка в церкві – с. 35, 488
1174. говорити як до стовпа – с. 447
1175. говорити як з гарячки – с. 102
1176. говорити як з дуба впасти – с. 154
1177. говорити як з лоба читати – с. 258
1178. говорити як з малігни – с. 269
1179. говорити як медом мазати – с. 275
1180. говорити як після трьох перепоїв – с. 342
1181. говорити як радіо – с. 380
1182. говорити як радіо проковтнути – с. 380
1183. говорити як сокирою рубати – с. 432
1184. говорити як співати – с. 107
1185. говорять як з-за угла мішком прибитий – с. 469
1186. годна на все – с. 108
1187. годований як на заріз – с. 180
1188. годяще радіо – с. 380
1189. гола аж світиться – с. 108
1190. гола голова – с. 109

1191. гола-боса – с. 52, 108
1192. голий босий простоволосий – с. 53, 108
1193. голий як босий – с. 53, 108
1194. голий як бубен – с. 58
1195. голий як гіль, а гострий як бритва – с. 56, 104
1196. голий як миш – с. 279
1197. голий як палець – с. 329
1198. голий як пень – с. 338
1199. голий як сокіл – с. 433
1200. голий як турецький святий – с. 108, 411, 468
1201. голий-босий – с. 53, 108
1202. голіший від миші – с. 279
1203. голова аж світиться – с. 109
1204. голова балакухами набита – с. 30, 109
1205. голова без олії – с. 109
1206. голова варить – с. 109
1207. голова на плечах – с. 109, 353
1208. голова набита вітром – с. 79, 109
1209. голова не варить – с. 109
1210. голова не на воші / голова не для вош – с. 91, 109
1211. голова не на шапку – с. 109, 505
1212. голова не половою набита / голова не половою напхана – с. 109, 360
1213. голова не соломою пхана – с. 109, 433
1214. голова тільки шапку носити – с. 109, 505
1215. голова як балія – с. 30, 109
1216. голова як баняк – с. 109
1217. голова як барабан – с. 109
1218. голова як бочка – с. 109
1219. голова як бубон – с. 109
1220. голова як булава – с. 60, 109
1221. голова як в барана – с. 110
1222. голова як в бугая – с. 110
1223. голова як в коня – с. 110
1224. голова як в слона – с. 110
1225. голова як відро – с. 74, 110
1226. голова як гарбуз – с. 110
1227. голова як гладиска – с. 110
1228. голова як горошок – с. 110
1229. голова як диня – с. 110
1230. голова як довбеха – с. 110
1231. голова як друшляк – с. 110, 154
1232. голова як жбан – с. 110, 167
1233. голова як збанок – с. 110
1234. голова як капусця – с. 110, 200
1235. голова як каструля – с. 110
1236. голова як кіш – с. 110
1237. голова як клецок – с. 110
1238. голова як коліно / гола голова як коліно / голий як коліно – с. 110, 221

1239. голова як маківка – с. 110
1240. голова як макітра / голова як макітра без дна – с. 110, 268
1241. голова як маковка – с. 110
1242. голова як макогін – с. 110, 268
1243. голова як пляшка – с. 110, 355
1244. голова як поліно – с. 110
1245. голова як ражка – с. 110, 380
1246. голова як решето – с. 110
1247. голова як срака – с. 110
1248. голова як стріха – с. 111, 450
1249. голова як студень – с. 111
1250. голова як темний ліс – с. 111, 256
1251. голова як товкач – с. 111, 461
1252. голова як у велетня – с. 111
1253. голова як у віночку – с. 111
1254. голова як у кобили – с. 111
1255. голова як у письменника – с. 111, 346
1256. голова як цебер – с. 111
1257. голова як чайник – с. 111
1258. голова як чвертка – с. 111, 494
1259. голова як черепок – с. 111, 496
1260. голова як чикушка – с. 111, 496
1261. голова як чугун – с. 111, 504
1262. голова як шар – с. 111, 505
1263. голова як щербата макітра – с. 111
1264. головою чокнувся – с. 111
1265. голову всадити як в сраку – с. 111, 441
1266. голову нести як гусак – с. 111, 131
1267. голодна як вовк / голодний як вовк – с. 82
1268. голодна як із сибірського краю – с. 235
1269. голодна як пантера – с. 332
1270. голодна як смерть – с. 426
1271. голодна як сучка – с. 453
1272. голодний як вовчиця – с. 83
1273. голодний як пес – с. 343
1274. голодний як собака – с. 430
1275. голодний, що язик в дупу побіжить – с. 157, 517
1276. голодній кумі – пироги на умі – с. 242, 345, 470
1277. голомозий як коліно – с. 221
1278. голос порвати – с. 114
1279. голосна як Зіньок – с. 185
1280. голосний як дзвін, а дурний як довбня – с. 135, 146
1281. голосок як в пискавки – с. 115, 346
1282. гомоніли-гомоніли, доки одубіли – с. 115, 318
1283. гонити собак – с. 430
1284. гонитися за чужими спідницями – с. 439
1285. гонитися як з переляку – с. 341
1286. гонитися як з пропелером – с. 373

1287. гонитися як Марко по пеклі – с. 271, 337
1288. гонитися як на срачку – с. 442
1289. гонитися як переляканий – с. 115
1290. гонитися як півень – с. 347
1291. гонитися як той хвостатий – с. 480
1292. гониться аж носа б'є – с. 305
1293. гонорова як пані – с. 332
1294. гонору повні штани – с. 115, 512
1295. гора з плеч – с. 116, 354
1296. горда як кацапка – с. 202
1297. горда як орел – с. 321
1298. горда як пава – с. 328
1299. горда як цариця – с. 487
1300. гордий дурному брат – с. 55
1301. гордий йак кагур – с. 195
1302. гордий як індик – с. 191
1303. гордий як княгиня – с. 216
1304. гордий як козел – с. 219
1305. гордий як павич – с. 328
1306. гордий як павлін – с. 328
1307. гордий як пам'ятник – с. 331
1308. гордий як півень, що багато курей має – с. 244, 347
1309. гордитися як піп на вівтарі – с. 349
1310. гордість аж пре – с. 116
1311. гори вернути – с. 117
1312. гори перевернути – с. 117
1313. гори покорити – с. 117
1314. горить у руках – с. 397
1315. горілка в роті – піся в роботі – с. 117, 351, 387, 394
1316. горілка капає – с. 117
1317. горілочку полюбляти як чорт осипку – с. 117, 323, 501
1318. горло чарки просить – с. 117, 493
1319. горобець в роті не наслідив – с. 117, 394
1320. горобець стріляний – с. 118
1321. горобці цвірінькають у макітрі – с. 111, 268
1322. горобця спіймати – с. 118
1323. горобцям дулі горнути – с. 118, 156
1324. горобцям дулі загортати (давати) – с. 118
1325. горобцям дулі крутити – с. 118
1326. горобцям дулі ширихати – с. 118, 156
1327. городити сон рябої кобили – с. 217, 434
1328. городне опудало – с. 321
1329. горох з капустою – с. 119, 200
1330. гороховий шут – с. 513
1331. горохом битий – с. 119
1332. горшки на лобі побити – с. 120, 258
1333. господар як з гівна пуля – с. 103, 120, 376
1334. Господи милостивий – с. 121

1335. господиня дому – с. 120, 144
1336. Господь забрав розум, забрав і силу – с. 121, 391, 415
1337. гості з красними сумками завітали – с. 121, 452
1338. гості з Краснодара – с. 121
1339. гості з Краснодара приїхали – с. 121
1340. гості з місяця заходять – с. 121, 281
1341. гості з Червонограда – с. 121
1342. гості прибули / гості приїхали – с. 121
1343. гості прийшли – с. 121
1344. гостра як ніж – с. 305
1345. готовий крізь землю провалитися – с. 183
1346. готувати рушники – с. 400
1347. грамотний – видющий і на все тямущий – с. 71, 122,
1348. грати в піжмурки – с. 349
1349. гребти руками – с. 397
1350. гребти як веслами – с. 69
1351. гризтися як кіт з собакою – с. 210, 430
1352. гризтися як собака – с. 430
1353. гріти як цигана борода – с. 489
1354. гріх безспокутний – с. 124
1355. гріх великий зробити – с. 124
1356. гріх зробити – с. 124
1357. грішити язиком – с. 517
1358. грошей – діла і до получки нема – с. 124, 144, 360
1359. грошей кури не глотають – с. 125
1360. грошей не міряно – с. 125
1361. грошей повні лантухи – с. 125, 247
1362. грошей повні мішки – с. 125, 283
1363. грошей проси – не дам – с. 125
1364. грошей так як на голові вошей – с. 91, 111, 125
1365. грошей хоч в подушки пхай – с. 125, 357
1366. грошей хоч греблю гати – с. 122, 125
1367. грошей хоч на вітер – с. 80, 125
1368. грошей як в жида вошей – с. 91, 125, 169
1369. грошей як в сучки блох – с. 44, 125, 453
1370. грошей як вош у циган – с. 91, 125, 489
1371. грошей як зимою снігу – с. 125, 185, 428
1372. грошей як зірок на небі – с. 125, 185, 299
1373. грошей, кури не клюють – с. 125
1374. грошей, хоч лопатою верни – с. 125, 259
1375. грошей, що немає де й подіти – с. 125
1376. грошима дорогу будуть вистеляти – с. 125, 149
1377. гроші малювати – с. 125
1378. гроші через вуха лізуть – с. 96, 125
1379. груба баба – с. 27
1380. груба жінка – с. 172
1381. груба як бочка – с. 53
1382. груба як корова – с. 228

1383. груди як горщики – с. 120, 126
1384. груди як палямбіци – с. 126, 331
1385. груш об'їстися – с. 127
1386. грязна жінка – с. 172
1387. грязна як сажа – с. 401
1388. губа як в мавпи – с. 127, 266
1389. губа як ґемба – с. 127, 131
1390. губа як халява – с. 127, 474
1391. губи в молоці – с. 127, 287
1392. губи квасити – с. 127
1393. губи надути – с. 127
1394. губи надути як капиці – с. 127, 199
1395. губи не стулити – с. 127
1396. губи як бантики – с. 31, 127
1397. губи як бджоли покусали – с. 36, 128
1398. губи як в коня – с. 128, 208
1399. губи як в старої кобили – с. 128, 217
1400. губи як варги – с. 64, 128
1401. губи як вареники – с. 64, 128
1402. губи як вишеньки – с. 73, 128
1403. губи як гарні, то гарні, а губаті, то губаті – с. 128
1404. губи як ковбаси – с. 128, 218
1405. губи як колеса – с. 128, 220
1406. губи як кошики – с. 128, 234
1407. губи як крила чайки – с. 128, 238, 492
1408. губи як надута вишня – с. 73, 128
1409. губи як пампушки – с. 128, 331
1410. губи як пельмені – с. 128, 338
1411. губи як пелюстки – с. 128, 338
1412. губи як постоли – с. 128, 366
1413. губи як роза – с. 128, 389
1414. губи як спілі вишні – с. 73, 128
1415. губи як сунічки – с. 128, 452
1416. губи як труби – с. 128, 466
1417. губи як ягідки – с. 128, 517
1418. губозакаточну машинку – с. 275
1419. губу відквасити – с. 128
1420. губу закатати / губу розкатати – с. 128
1421. губу закупилити – с. 129
1422. гультяй страшний – с. 130
1423. гуляй душа – пекла нема – с. 162, 337
1424. гуляти наліво і направо – с. 130
1425. гуляти по-чорному – с. 130
1426. гуляти як валюга – с. 63
1427. гуляти як вітер по полі – с. 80, 359
1428. гуляти як лисиця – с. 253
1429. гуляти як проститутка – с. 374
1430. гуляти як риба по Дунаю – с. 157, 384

- 1431. гуляти як сура – с. 453
- 1432. гуляти як сучка – с. 453
- 1433. гуляти як халява – с. 475
- 1434. гуляти як шалава – с. 505
- 1435. гуляти як шльондра – с. 510
- 1436. гуляти як шлюха – с. 510
- 1437. гуляща дівка – с. 140
- 1438. гуляща жінка – с. 172
- 1439. гуляща курва – с. 243
- 1440. гуляща сучка – с. 453
- 1441. гуляща шалава – с. 505
- 1442. гуляща як корова – с. 228
- 1443. гуляще стерво – с. 445
- 1444. гулящий півень – с. 347
- 1445. гуманця із рябого песика – с. 103, 343
- 1446. гухана дівка – с. 140
- 1447. гедзь вкусив – с. 131
- 1448. гембу відквасити – с. 131
- 1449. гергоче наче сіна хоче – с. 418

Д

- 1450. да що гарна, да що червона, да шо повна – с. 101, 356, 494
- 1451. дав Бог розуму, да не дав уроди – с. 46, 391, 471
- 1452. дав Бог щастя – с. 46, 514
- 1453. давити хропака – с. 485
- 1454. дай Боже нашому теляткові та й вовка з'їсти – с. 46, 82
- 1455. дай Боже силу – с. 46
- 1456. дай мені й моєму циганятові – с. 490
- 1457. дай тільки зуби посушити – с. 189
- 1458. дай, Боже, нашому теляткові та й вовка з'їсти – с. 457
- 1459. дама з сумочкою – с. 132, 452
- 1460. дар Божий – с. 132
- 1461. дар від Бога даний – с. 46, 132
- 1462. дарований чоловік – с. 498
- 1463. дати відворот-поворот – с. 74
- 1464. дати відкоша – с. 74
- 1465. дати волю ногам – с. 90, 309
- 1466. дати гарбуза – с. 100
- 1467. дати головеньку / дати головешку – с. 114
- 1468. дати деркача – с. 135
- 1469. дати дідька лисого – с. 143
- 1470. дати добро – с. 146
- 1471. дати дьору – с. 164
- 1472. дати копня під зад – с. 176, 227
- 1473. дати по сраці мішалкою – с. 283, 441
- 1474. дати прикурити – с. 132, 371
- 1475. дати свічку в руки – с. 387, 412
- 1476. дати хропака – с. 485
- 1477. дах знесло – с. 132

1478. дах поїхав – с. 132
1479. два вершка від горшка – с. 69, 120
1480. два дні до смерті осталося – с. 133, 426
1481. два на два – с. 132
1482. два одного тримає – с. 465
1483. два рази горох їсти – с. 119
1484. два слова не зв'язати – с. 423
1485. два Стецьки – с. 445
1486. два чобота – пара / два сапога – пара – с. 333, 497
1487. дві волосинки торчить – с. 90
1488. дві коси як мишачі хвосты – с. 231, 480
1489. де б такого гудзика взяти, щоб на лоб вчепити, щоб губу причепити – с. 128, 132, 258
1490. де боліло, щоп хутко знов засвербіло – с. 49, 180
1491. де дівку чує, там і ночує – с. 140
1492. де коса – там краса – с. 231, 236
1493. де молодий там і хороший – с. 286, 485
1494. де наше не пропадало – с. 373
1495. де ніч застала, там і спить – с. 308
1496. де річечка текла, там текти буде – с. 386
1497. де тонко там і рветься – с. 382
1498. де щастя водиться, там заздрість родиться – с. 178, 514
1499. дебелий парубок – с. 334
1500. делікатний хлопчина – с. 482
1501. день червоної армії – с. 25, 133
1502. денька не стоїть – сонце не пасеться – с. 133, 435
1503. дерев'яна голова – с. 111
1504. дерево сухе, а сучок здоровий – с. 135, 454
1505. дерти носа – с. 305
1506. дешевий товар – с. 461
1507. дзвеніти кістками – с. 209
1508. дзвону багато, а правди мало – с. 135, 368
1509. дзигорити язиком – с. 517
1510. дзьоб як в дятла – с. 136, 164
1511. дивитися в одну сторону – с. 448
1512. дивитися в очі і не засміятися – с. 324
1513. дивитися смерті в очі – с. 426
1514. дивитися як коза рогом – с. 219, 385
1515. дивитися як у воду – с. 84
1516. диву дивлять – с. 136
1517. диньку вхопити – с. 137
1518. диню винести – с. 137
1519. дирка в голові – с. 111, 137
1520. дитину згубити не в пору – с. 138, 363
1521. дівка – рука рукою, нога ногою – с. 140, 310, 397
1522. дівка без коси – немає краси – с. 140, 231, 236
1523. дівка без коси як кінь без гривы – с. 123, 140, 208, 231
1524. дівка коси розчісує, а в парубків серце мліє – с. 140, 231, 334, 413

1525. дівка на виданні – с. 140
1526. дівка наставила роги – с. 140, 388
1527. дівка чиста як вода – с. 85, 140
1528. дівка як з гівна плівка – с. 140
1529. дівка як куриця – с. 140, 244
1530. дівка як муц – с. 140, 295
1531. дівку не перелюбиш, діжку не перемісиш – с. 140, 143
1532. дівок перепробувати – с. 140
1533. дівок як в решеті дірок – с. 140, 144, 383
1534. дівоча пам'ять – с. 331
1535. дівочка-квіточка – с. 142, 203
1536. дівчат міняти як шкарпетки – с. 142
1537. дівчат пасти – с. 142
1538. дівчата, котра з вас не почата? – с. 142
1539. дівчата, котра з вас почата, якщо ні, то йдіть до коня – с. 142, 208
1540. дівчина з косою, як трава з росою – с. 142, 231, 394, 463
1541. дівчина як ангел – с. 24, 142
1542. дівчина як береза – с. 37, 142
1543. дівчина як горлиця – с. 117, 142
1544. дівчина як зірочка – с. 142, 185
1545. дівчина як каланча – с. 196
1546. дівчина як калина – с. 142, 196
1547. дівчина як княгиня – с. 142, 216
1548. дівчина як панянка – с. 142, 332
1549. дівчина як ступа – с. 142, 451
1550. дівчина як у лузі калина – с. 142, 196, 260
1551. дід по бабі – рідна тітка – с. 27, 143, 461
1552. дід почаєвський – с. 143
1553. діду хутшій – село горить! хай горить – піду в друге – с. 143
1554. дідько помагає – с. 143
1555. діжка каже буль-буль – с. 143
1556. дійшло до ладу – с. 247
1557. діла почалися – с. 144
1558. дістати носа – с. 305
1559. діти годувати як камінь глодати – с. 145, 198
1560. діти як ангелочки – с. 24, 144
1561. діти як квіти (квіточки) – с. 144, 203
1562. діточки як маківочки – с. 267
1563. для дівчини гадость, а для жінки радість – с. 142, 172
1564. для мене – с. 276
1565. дметься як жаба на кладці – с. 165, 213
1566. дні неладні – с. 133
1567. до білих халатів – с. 474
1568. до білки – с. 42
1569. до білого коліна – с. 221
1570. до білої гарячки – с. 102
1571. до бісиків – с. 43
1572. до Бога проситься – с. 46

1573. до вінця збиратися – с. 78
1574. до вмирання – с. 81
1575. до всрачки – с. 442
1576. до галюників – с. 99
1577. до глючиків – с. 106
1578. до десятого поту – с. 351
1579. до диму випити – с. 137
1580. до дупи віник – с. 78, 157
1581. до дупи срака – с. 157, 441
1582. до дяка в науку – с. 164, 299
1583. до жовтого коліна – с. 221
1584. до китайської паски вернутися – с. 335
1585. до кондиції – с. 223
1586. до крику пороссячого – с. 238
1587. до ладу – с. 247
1588. до неба хоче дістати – с. 299
1589. до посиніння – с. 365
1590. до потери пульсу – с. 376
1591. до пупа – с. 376
1592. до рани прикладай – с. 382
1593. до Ратно й обратно – с. 382
1594. до рота не брати – с. 394
1595. до руского місяця ждати – с. 281
1596. до свинячого вереску – с. 67
1597. до свинячого визгу – с. 71
1598. до слідуєчої суботи долізти – с. 451
1599. до хворого місця ложити – с. 281
1600. до чорта в землю – с. 183. 501
1601. добитися до хати – с. 476
1602. добра баба пересцить – с. 27
1603. добра душа – с. 162
1604. добра жінка – веселощі, а худа – зле зілля – с. 69, 172, 185
1605. добра жінка мужові своєму вінець, а зла – кінець – с. 78, 172, 207. 291
1606. добра людина – с. 263
1607. добра Мелашка – с. 276
1608. добра повне кухро – с. 146, 245
1609. добра примара – с. 371
1610. добра як мед – с. 275
1611. добра, що хоч до серця приложи – с. 413
1612. добратися до води як віл до браги – с. 76, 85
1613. добре вложити – с. 81, 146
1614. добре живеш – в рай попадеш – с. 381
1615. добре їй за ним – с. 146
1616. добре перезимувати – с. 340
1617. добре те, що добре кінчається – с. 207
1618. добрий як баранчик, тільки по-вовчому виє – с. 33
1619. добрий як з медом – с. 275
1620. добрий як Люципир / добра як Люципир – с. 265

1621. добрий, хоч до вавки прикладай – с. 63
1622. добрі люде скрізь кане – с. 262
1623. добром аж світиться – с. 146
1624. добру корову видно по цицьках – с. 228, 491
1625. довбнею не доб'єш – с. 146
1626. довга коса – жіноча краса – с. 231, 236
1627. довга як млего – с. 284
1628. довгий язик – с. 517
1629. довгий язик з лопатою – с. 259, 517
1630. довгий язик, а короткий розум – с. 391, 517
1631. довгий як дишло – с. 139
1632. довгий як тичка – с. 460
1633. довгий як шланг – с. 510
1634. довголапа циба – с. 489
1635. довгонога дівка – с. 140
1636. довгонога як берізка – с. 37
1637. довгонога як жирафа – с. 170
1638. довгонога як телиця – с. 457
1639. довгонога як чапля – с. 493
1640. довгоногий як боцун – с. 53
1641. довгоногий як бусьок – с. 61
1642. довгоногий як журавель – с. 175
1643. довгоногі хлопці як гоцелі – с. 121
1644. довольна як муха в тепло – с. 294
1645. довольна як слон – с. 424
1646. довольний як слон мухою – с. 294, 424
1647. договорився як з кобилою Отче наш – с. 217
1648. договорилися як заєць з кобилою – с. 177, 217
1649. договоритися як з кобилою в болоті – с. 50, 217
1650. догори дупою встати – с. 157
1651. догоріла свічка до полички – с. 360, 411
1652. додалося нашого роду – с. 385
1653. дождатися до останнього дня – с. 133
1654. дожити свого віку – с. 76
1655. дозріло яблуко і впало – с. 516
1656. дозу прийняти – с. 147
1657. доїти як вуж корову – с. 94, 228
1658. доки дійде, то й сонце зайде – с. 435
1659. доки кожну копійку не перерахує, то й не заспокоїться – с. 225
1660. докосив і закосив – с. 147
1661. доладний чоловік – с. 498
1662. долею битий – с. 147
1663. доліталась пташка – с. 375
1664. доля заснула – с. 147
1665. доля маслом губи мастить – с. 128, 147, 271
1666. доля не для поля, а руки не для пилюки – с. 147, 345, 359, 397
1667. доля не дорога, возом не об'їдеш – с. 75, 147, 149
1668. доля нещаслива – с. 147

1669. доля обійшла – с. 147
1670. доля пелехата – с. 147
1671. доля світом блудить – с. 147
1672. доля скарала – с. 147
1673. домовитися як з конем по телефону – с. 208, 457
1674. допався як Мень до груш – с. 127, 276
1675. допасувати як заєць кобилі – с. 177, 217
1676. допитися до білої гарячки – с. 102
1677. допитися до чортиків – с. 501
1678. доробився до останнього – с. 149
1679. дорогу вбити – с. 150
1680. дорогу хрестити – с. 150
1681. досиділась дівка до сивих кіс, до жовтих зубів – с. 140, 189, 231
1682. доска сороковка – с. 150
1683. достойна почоту – с. 367
1684. доходитися до сивого волосу – с. 89
1685. дохопитися до води як Харетин до паренини – с. 85, 334
1686. дохопитися як Харитин до паренини – с. 475
1687. дочка болячка – с. 50, 151
1688. драглі не зварити – с. 152
1689. драний постіл – с. 366
1690. дрижака хапати – с. 152
1691. дрижаки ловити – с. 153
1692. дрижить як осиковий листок – с. 253
1693. дрихне як бабак – с. 28
1694. дрихнути аж стіни гудуть – с. 446
1695. дрихнути аж стіни трясуться – с. 446
1696. дрихнути як паровоз – с. 333
1697. дрібний як вівсик – с. 73
1698. дріботіти так, як в сливочках знестися хоче – с. 422
1699. дрож пробиває – с. 153
1700. друга п'янка – с. 378
1701. дружити з головою – с. 111
1702. дуб дубом – с. 154
1703. дуба врізати – с. 154
1704. дуба дати – с. 154
1705. дубкати стежку – с. 444
1706. дубця дати – с. 156
1707. дудлити горілку як молоко – с. 117, 287
1708. дуля з маком – с. 156
1709. думає, що з нього буде десять – с. 156
1710. думка за мором, а смерть за плечима – с. 156, 288, 354, 426
1711. дундук з пустими ящиками – с. 157, 523
1712. дупа курить люльку – с. 157, 265
1713. дупа як баняк – с. 32, 157
1714. дупа як жорна – с. 157, 175
1715. дупа як кошик – с. 157, 234
1716. дупа як передок до воза – с. 75, 157, 340

1717. ду́па як че́модан – с. 494
1718. ду́пи ви́вертаються – с. 157
1719. ду́пи не підні́ме – с. 157
1720. ду́пи як дині́ – с. 137, 157
1721. ду́пи як жо́рна – с. 157
1722. ду́пи як коши́ки – с. 157
1723. ду́р в го́лову – розу́м з го́лови – с. 111, 158, 391
1724. ду́ра на́бита – с. 158
1725. ду́рень ду́мкою ба́гатіє – с. 156, 158
1726. ду́рень приба́цаний – с. 158
1727. ду́рень приша́ламкува́тий – с. 159
1728. ду́ріти від жи́ру – с. 170
1729. ду́рману на́їстися – с. 159
1730. ду́рна аж носом ба́нки дме́ – с. 31, 159, 305
1731. ду́рна аж сві́тишся – с. 410
1732. ду́рна го́лова – с. 111
1733. ду́рна до ро́боти – с. 387
1734. ду́рна махо́рка – с. 274
1735. ду́рна мо́ва – с. 284
1736. ду́рна на всю го́лову – с. 111
1737. ду́рна Хвеська́ – с. 478
1738. ду́рна як гу́ска – с. 131
1739. ду́рна як ове́чка – не ска́же ні сло́вечка – с. 317, 423
1740. ду́рна як ове́чка – с. 317
1741. ду́рна як па́чка горошкі́в – с. 120, 336
1742. ду́рна як про́бка, го́лова як ко́робка – с. 373
1743. ду́рна як сто гра́м горо́шку – с. 120, 122
1744. ду́рна як сто́вп – с. 447
1745. ду́рна як сту́па / ду́рний як сту́па – с. 451
1746. ду́рна як тре́п – с. 465
1747. ду́рне ду́рнішо́го – с. 159
1748. ду́рне ду́рному́ сниться́ – с. 159
1749. ду́рне ле́пече – с. 159
1750. ду́рне спи́ть, ду́рне сниться́ – с. 159
1751. ду́рне як са́ло без хлі́ба / ду́рне са́ло без хлі́ба – с. 402, 481
1752. ду́рне як те́ля з ла́нцюга – с. 247, 457
1753. ду́рневі́ за́кон не пи́саний – с. 159
1754. ду́рний (ту́пий) як пе́нь – с. 338
1755. ду́рний (ту́пий) як сто гра́м горо́шку – с. 122
1756. ду́рний Андру́ш об'ї́вся гру́ш – с. 24, 127
1757. ду́рний ду́рному́ купи́в ко́рову – с. 228
1758. ду́рний ка́цап – с. 202
1759. ду́рний Омелько́ – с. 320
1760. ду́рний пі́п тебе́ хри́стив – с. 349
1761. ду́рний со́бака і на ха́зяїна́ бре́ше – с. 430, 474
1762. ду́рний як ба́рабо́ля – с. 32
1763. ду́рний як ба́ран – с. 33
1764. ду́рний як ва́лянок би́тий – с. 63

1765. дурний як дірявий чобіт – с. 497
 1766. дурний як звідти до Горохова – с. 120
 1767. дурний як колесо – с. 220
 1768. дурний як корок – с. 230
 1769. дурний як мармін – с. 271
 1770. дурний як москаль – с. 290
 1771. дурний як обух – с. 316
 1772. дурний як осел – с. 322
 1773. дурний як пеньок – с. 338
 1774. дурний як порваний чобіт – с. 498
 1775. дурний як пробка / дурна як пробка – с. 373
 1776. дурний як сто китайців в купі – с. 205, 242
 1777. дурний як стовп – с. 447
 1778. дурний як ціп – с. 491
 1779. дурний як чобіт – с. 498
 1780. дурні пішли ліс білити, а розумні вапноносять – с. 64, 256
 1781. дурніший барана – с. 33
 1782. дурному брат – с. 55
 1783. дурному закон не писаний – с. 178
 1784. дурнувата Катя журавицька – с. 202
 1785. дурню молоти – с. 160
 1786. дух простиг – с. 161
 1787. духу много – с. 161
 1788. духу не чути – с. 161
 1789. душа без тіла – с. 162, 460
 1790. душа в душу – с. 162
 1791. душа в п'ятках / душа в п'ятки – с. 162, 379
 1792. душа з тілом розстається – с. 162, 460
 1793. душа компанії – с. 162
 1794. душа на місце вернулась – с. 162, 281
 1795. душа просить розсолу – с. 162, 390
 1796. душевна людина – с. 263
 1797. душити чачу – с. 494
 1798. душу віддати – с. 162
 1799. душу дияволу віддати – с. 139, 162
 1800. душу чортові віддати – с. 162, 501
 1801. дятли довбуть – с. 164

Е

1802. еліганський вчений – с. 97

Є

1803. є на одязі – с. 318
 1804. єб... як кріт – с. 239

Ж

1805. жаб харашати – с. 165
 1806. жаба головата – с. 165
 1807. жаба гризе – с. 165
 1808. жаба давить – с. 165
 1809. жаба душить – с. 165

1810. жаба казала, дай дощу, дай дощу – с. 151, 165
1811. жаба на язиці спечеться – с. 165, 517
1812. жаба цицьки дасть – с. 165, 491
1813. жабі по коліна – с. 165, 491
1814. жаданий як дощ весняний – с. 151
1815. жадібний як жид – с. 169
1816. Жадіна-гов'ядіна – с. 107, 167
1817. жаднюща більш ніж вужча – с. 94, 167
1818. жарити грішників – с. 124
1819. жару багато – с. 167
1820. жару не позичати – с. 167
1821. жах Господній – с. 167
1822. ждати манни з неба – с. 270, 299
1823. ждати пенсії – с. 338
1824. ждати як батька з базару – с. 29, 34
1825. женеться як літучка – с. 257
1826. жених – в Петрівку на льоді роздерся – с. 168, 255
1827. Женька Пестіна – с. 168
1828. жив би сто років – с. 393
1829. живе за законами Божими – с. 178
1830. живе як риба у воді – с. 384
1831. живий мрець – с. 291
1832. живий труп – с. 466
1833. живіт до спини преклеяний – с. 168, 438
1834. живіт до спини приріс – с. 168, 438
1835. живіт до хребта присох – с. 168, 485
1836. живіт як баняк – с. 32, 168
1837. живіт як барабан – с. 32, 168
1838. живіт як барило – с. 33, 168
1839. живіт як бочка – с. 53, 168
1840. живіт як в біременної баби – с. 168
1841. живіт як в Гомиленця – с. 169
1842. живіт як цебер – с. 169, 488
1843. живого ума – с. 470
1844. живу душу погубити – с. 162
1845. жид польський – с. 169
1846. жидівська натура – с. 299
1847. жидівська порода – с. 363
1848. жидівської породи – с. 364
1849. жижки трусяться – с. 170
1850. жим-жим жмут – с. 174
1851. жирна як бочка – с. 53
1852. жирна як корова – с. 228
1853. жирний карман – с. 201
1854. жити в злиднях – с. 186
1855. жити за божим духом – с. 161
1856. жити на широку ногу – с. 310
1857. жити не хочеться – с. 171

1858. жити сьогоднішнім днем – с. 133
1859. жити як в Бога за пазухою – с. 46, 329
1860. жити як вареник в маслі – с. 64, 271
1861. жити як вареники в сметані – с. 65, 427
1862. жити як вош в бороді – с. 91
1863. жити як голубки – с. 115
1864. жити як кіт в маслі – с. 210, 271
1865. жити як кіт з собакою – с. 210, 430
1866. жити як курка в просі – с. 244, 373
1867. жити як куркуль – с. 244
1868. жити як нищі – с. 305
1869. жити як сир в маслі – с. 416
1870. жити як у пеклі – с. 337
1871. життя б'є через край – с. 171, 235
1872. життя держиться на волоску – с. 90, 171
1873. жінка в соку – с. 172, 417
1874. жінка в тяжі – с. 172
1875. жінка випорожнилася – с. 172
1876. жінка з приданим – с. 172, 370
1877. жінка із залізними нервами – с. 172, 303
1878. жінка не бита, що коса не клепана – с. 172, 232
1879. жінка облогує – с. 172
1880. жінка переться – с. 172
1881. жінка як гиндар – с. 103, 172
1882. жінка як грім – с. 124, 172
1883. жінка як кролиха – с. 172
1884. жінка як мур – с. 172, 293
1885. жінка як мурашечка – с. 173, 293
1886. жінка як печінка – с. 172, 344
1887. жінку попорати – с. 172
1888. жіночий дядько – с. 164
1889. жінці раз, попу два, шоп не казав «трам-та-та» – с. 173, 349
1890. жовтка втягнути – с. 174
1891. жодної спідниці не пропустити – с. 439
1892. жодної ямки не пропустити – с. 522
1893. жолудок до спини прилип – с. 175, 438
1894. жопа як кошик – с. 175, 234
1895. жувати жуйку – с. 175
1896. журавель приніс – с. 175
1897. журба горе ни розгонить – с. 116, 175
1898. журиться баба тим, що немає чим – с. 27

3

1899. з будуна – с. 59
1900. з великого перебору дає Господь перебору – с. 121, 340
1901. з великої хмари – малий дощ – с. 151, 483
1902. з великої хмари дощу не буває, з великої любові нічо не буває – с. 151, 262, 483
1903. з веселим і біда півбіди – с. 41

1904. з відкритою рукою – с. 397
1905. з води лице – с. 85, 254
1906. з воронячого кубла соловей не вилитить – с. 241, 433
1907. з глузду з'їхати – с. 105
1908. з голими руками – с. 397
1909. з головою не дружити – с. 111
1910. з горіха впасти – с. 117
1911. з готовим пастухом – с. 335
1912. з дуба впасти – с. 154
1913. з дуба звалитися – с. 154
1914. з дурки біситися – с. 159
1915. з живота дістати – с. 169
1916. з жовтою карточкою – с. 201
1917. з залізним терпінням – с. 458
1918. з колодязя витягти – с. 222
1919. з комина капати – с. 222
1920. з котушок з'їхати – с. 234
1921. з криниці (колодязя) витягнути – с. 238
1922. з криши впав – с. 239
1923. з лица воду можна пити – с. 85
1924. з лица воду пий – с. 85, 254
1925. з лица спасти – с. 254
1926. з міліцією не дружи й жінці правду не кажи – с. 173, 280
1927. з мого перебору піти за обору – с. 340
1928. з мого перебору пішла за обору – с. 316
1929. з неба впасти – с. 299
1930. з невольника нема роботника – с. 301, 387
1931. з нелюбом жити як в пеклі гнити – с. 302, 337
1932. з ніг валитися – с. 310
1933. з ніг падати – с. 310
1934. з нудьги помирати / з нудьги вмерти можна – с. 314
1935. з одного два не буде / з одного п'ять не буде – с. 62
1936. з одного тіста зліплені – с. 461
1937. з очей і серця – с. 324, 413
1938. з перебору вибрати Федору – с. 472
1939. з перебору на Федору – с. 472
1940. з печі не злізти – с. 352
1941. з привітом – с. 369
1942. з примосту впасти – с. 371
1943. з птахом в голові – с. 112, 375
1944. з рідкими пальцями – с. 329
1945. з розумним легше згубити, як з дурним знайти – с. 160, 393
1946. з синім носом – с. 306
1947. з суму сохнути – с. 452
1948. з тата вар'ята не роблять – с. 64, 456
1949. з тилу ліцей, з пшоду музей – с. 257, 292
1950. з того перебору вибрати глуху Федору – с. 472
1951. з того перебору вибрати сліпу Федору – с. 472

1952. з тої муки не будуть палюнки – с. 292, 331
1953. з ума з'їхати – с. 470
1954. з ума тронутися – с. 470
1955. з чорним піднебінням – с. 348
1956. з чужого воза злазь посеред калу – с. 75
1957. з чужого похмілля голова – с. 112, 367
1958. з'їв би лозу – с. 258
1959. з'їсти гарбуза – с. 100
1960. за бороду зловити – с. 52
1961. за вибірки дає чорт видірки – с. 70, 501
1962. за вітром хитатися – с. 80
1963. за вітром ходити – с. 80
1964. за водою піти – с. 85
1965. за гарячий камінь не вхопитися – с. 198
1966. за гонучу зробити бучу – с. 62, 115
1967. за гріш шию звернути – с. 125
1968. за гроші маму продати – с. 125, 269
1969. за грубу сісти – с. 126
1970. за доброю жінкою і чоловіка видно – с. 173, 498
1971. за дурною головою і ногам нема спокою – с. 112, 310
1972. за душею ні шелінга – с. 162, 506
1973. за кожною (всіма) спідницею бігати – с. 439
1974. за кожною березою ховається – с. 37
1975. за кожну копійку труситися – с. 225
1976. за комір литися – с. 222
1977. за копійку в церкві пердне – с. 225, 488
1978. за копійку в церкві свисне – с. 226, 488
1979. за копійку вбити може – с. 226
1980. за копійку вдавитися – с. 226
1981. за копійку від серця відірвати боїться – с. 413
1982. за копійку вош до Києва погнати – с. 91, 205, 226, 261, 290
1983. за копійку вош до Луцька пожене – с. 226
1984. за копійку вош загнати – с. 91, 226
1985. за копійку вош зажене в Америку – с. 24, 226
1986. за копійку вош на базар погнати – с. 29, 92, 226
1987. за копійку горло перегризти – с. 117, 226
1988. за копійку горобця в полі догнати – с. 118, 226, 359
1989. за копійку зайця дожене – с. 177, 226
1990. за копійку матір продати – с. 226, 273
1991. за копійку очі видерти – с. 226, 325
1992. за копійку повіситися – с. 226
1993. за копійку погнати блох до Москви – с. 44, 226, 290
1994. за копійочку і гороло перегризти – с. 226
1995. за копіку повіситися – с. 226
1996. за кусок кишки сім верстов пішки – с. 68, 206, 245
1997. за ним сцяти – с. 454
1998. за перебирачку з'їсти болячку – с. 50, 340
1999. за перебір Бог дасть витрішки – с. 46, 72

2000. за перебір получиш чортів двір – с. 133, 340
2001. за перебор буде недобор / за перебор Бог дасть недобор – с. 301, 340
2002. за перебору дав Бог сліпу Федору – с. 47, 472
2003. за розум взятися – с. 391
2004. за розумним чоловіком той жінка розумна – с. 173, 498
2005. за рубль в церкві перне – с. 396, 488
2006. за рукавець, той на тинець – с. 399, 459
2007. за словом в карман не полізе – с. 201, 423
2008. за сраку вкусити – с. 441
2009. за той перебір приведе чорта на двір – с. 133, 340, 501
2010. за три купив, за два продав, аби гендель не пропав – с. 102
2011. за угла мішком прибитий – с. 283, 469
2012. за хитрим чоловіком, той жінка молодіє, а за дурним личенько марніє – с. 173, 254, 498
2013. за холодну воду не братися – с. 85
2014. за цапову душу – с. 162
2015. за чим поженешся, того наберешся – с. 295, 358
2016. за чиполосо – с. 496
2017. за чужу долю побився, а в своїй втопився – с. 147
2018. за що б не взявся, все зробить – с. 55
2019. забирати з прицепчиками – с. 372
2020. забити болта – с. 50
2021. забити козу – с. 219
2022. забити місце – с. 281
2023. забити тяму в голові – с. 112, 469
2024. забити цвяха – с. 487
2025. забитий як танк – с. 455
2026. забори цілувати – с. 176
2027. забракла морда – с. 288
2028. забрали на каталці – с. 202
2029. забрана дівка – с. 140
2030. забути язика в губі – с. 128, 517
2031. завестися як до скоку – с. 420
2032. зав'язати очі – с. 325
2033. зав'язати світ – с. 409
2034. зав'язати хусткум – с. 486
2035. завезуть на Шпрахи – с. 512
2036. завжди зуби зверху – с. 189
2037. завжди зуби лупити – с. 189
2038. завзято працювати – с. 369
2039. заводити хахоньки – с. 477
2040. заводитися з півоберту – с. 315
2041. зав'язати рушника – с. 400
2042. загалися і погонися – с. 176, 356
2043. заганяти на німецький хрест – с. 485
2044. загінделити свою рожу п'яну – с. 388
2045. заглядати в стопку – с. 447
2046. заглядати в чужу кишеню – с. 206

2047. заговорити зуби – с. 189
2048. загоїтись як на собаці – с. 430
2049. загребуща людина – с. 263
2050. загірбати як Іван – с. 191
2051. загубити в бур'янах – с. 60
2052. загубити душу – с. 162
2053. загубити життя – с. 171
2054. задаваки робляться – с. 176
2055. задалеко перелетіти – с. 341
2056. задер носа догори і хвалитись собою – с. 306
2057. задерти голову – с. 112
2058. задерти голову і розпустити хвоста як пава – с. 112, 328, 478
2059. задерти голову як орел – с. 112, 322
2060. задерти ноги / протянути ноги – с. 310
2061. задерти носа до самого неба – с. 299, 306
2062. задерти хвоста як півень – с. 347, 478
2063. задирати ноги – с. 310
2064. задирати носа – с. 306
2065. задницю гріти – с. 176
2066. задубіти як сучок – с. 454
2067. задушити в пuzі комара – с. 222, 375
2068. заєць в капусті знайшов – с. 177, 200
2069. заєць приніс – с. 177
2070. зажертись як куркуль – с. 244
2071. заживе як на собаці – с. 430
2072. заздrenна як попада – с. 362
2073. заздrenне око – с. 319
2074. заздрий від чужого щастя сохне – с. 514
2075. заїдлиий до роботи – с. 387
2076. закатати губу – с. 128
2077. закидати гадючки – с. 97
2078. закинути лапи за ікону – с. 191, 248
2079. закладати за галстук – с. 98
2080. заклеїмована дівка – с. 140
2081. заклопотатись як квочка коло курчат – с. 204, 245
2082. закована в кайдани – с. 196
2083. закодірована людина – с. 263
2084. закохані лебедики – с. 249
2085. закрити духовку – с. 161
2086. закропити душу – с. 162
2087. закрутило в дупі шило – с. 157, 506
2088. закуперити губу – с. 128
2089. закупилити губу – с. 129
2090. залатаний як дідько – с. 143
2091. залетіла розкладушка – с. 389
2092. залетіти як бджола у вулик – с. 36, 94
2093. залетіти як суха куль-баба в стріху – с. 242, 450
2094. залетіти як сучка – с. 453

2095. залити баньки – с. 32
2096. залити душу й очей не видно – с. 162, 325
2097. залити медом очі – с. 275, 325
2098. залити очі – с. 325
2099. залити сала за шкіру – с. 401, 509
2100. залити сліпи – с. 422
2101. залитися в клепку – с. 214
2102. залізна баба – с. 27
2103. залізна леді – с. 250
2104. залізний камінь семижильний – с. 198
2105. залізні нерви – с. 303
2106. залізти в засрану дирку – с. 137
2107. залояна як підтичка – с. 348
2108. замазатися як свиню ссав – с. 406
2109. замість коня запрягати – с. 208
2110. замітати косою – с. 231
2111. заможний як пан – с. 332
2112. заморитися як кінь в полі – с. 208, 359
2113. замурано як в хліві – с. 481
2114. замурзана як свиня – с. 406
2115. замучитися – циганські діти не милі – с. 144
2116. замучитися в доску – с. 150
2117. замучитися як стара людина – с. 263
2118. замучитися, що світу божого не бачити – с. 409
2119. занадився ходити – с. 179
2120. занадився як когут у чужий город – с. 119, 218
2121. занадитися у двір – с. 133
2122. занести до Улянки – с. 470
2123. занести на глину – с. 105
2124. запальна як сірник – с. 418
2125. запаханий як їжак – с. 194
2126. запилась дівка – с. 140
2127. запилена квіточка – с. 203
2128. запити холодною водою – с. 85
2129. заплаканий Йосьо – с. 193
2130. заплакані як у кицьки – с. 206
2131. заплакати як слину сплюнути – с. 422
2132. заплутатися в гарбузинні і вмерти без свічки – с. 8, 101, 411
2133. запустити себе як нераха – с. 303
2134. зараз дуба дасть – с. 154
2135. зараз це модно – с. 285
2136. зарано ноги розставити – с. 310
2137. зарано підстелитися – с. 348
2138. заріс як Будулай – с. 59
2139. заріс як вовк – с. 82
2140. заріс як гівно в траві – с. 103
2141. заріс як дзік – с. 136
2142. заріс як мошко – с. 291

2143. заріс як піп – с. 349
2144. заробив як Гецько на милові – с. 103
2145. заробити води до хліба – с. 85, 480
2146. заробити як Блоцький – с. 44
2147. заробити як Яблонський на милові – с. 278, 516
2148. зарослий як бабуїн – с. 28
2149. зарослий як вовк – с. 82
2150. зарослий як дрік – с. 153
2151. зарослий як купець – с. 235
2152. зарослий як чорт – с. 501
2153. зарослий як чорт болотяний – с. 501
2154. зарослий як чума – с. 504
2155. зарости як батюшка – с. 35
2156. зарости як болото – с. 50
2157. зарости як ведмідь – с. 66
2158. зарости як вовкулака – с. 83
2159. зарости як дзік / зарослий як дзік – с. 136
2160. зарости як диявол – с. 139
2161. зарости як кучма – с. 246
2162. зарости як ліс – с. 256
2163. зарости як Любецьке озеро – с. 318
2164. зарости як мавпа – с. 266
2165. зарости як піп – с. 349
2166. засватана дівка всім хороша – с. 140
2167. засватана дівка усім гарна – с. 140
2168. засвітив місяць – с. 281
2169. засидітись у дівках – с. 141
2170. засидітись в парубках – с. 334
2171. засидітись у матері під спідницею – с. 273, 439
2172. засидітись як квочка на яйцях – с. 204, 521
2173. засмальцьована, що аж очей не видно – с. 325
2174. заснути навіки – с. 180
2175. засраний хазяїн – с. 474
2176. засратися по самі вуха – с. 96
2177. заступила жінка – с. 173
2178. засяяла зіронька – с. 185
2179. зателепана шмата – с. 510
2180. затиснуті губи – с. 129
2181. заточуватися аж носом орати – с. 306
2182. заточуватися, йти як качки би по асфальті гнати – с. 26, 202
2183. затыта до роботи – с. 387
2184. заходити як діти в школу – с. 145, 509
2185. захотіти як меду в Спасівку – с. 276, 437
2186. зачастити до хати – с. 476
2187. зачмокана як мокра курка – с. 244
2188. зачовгана калоша – с. 197
2189. зашарілася, рум'янцем вкрилася – с. 399
2190. зашарітись як квітка – с. 203

2191. зашити горлянку – с. 118
2192. зашмуляний як овечка – с. 317
2193. зашомпурити дівку – с. 141
2194. заяча душа – с. 162
2195. заячий сон – с. 434
2196. збабчитись як яблуко – с. 516
2197. збагатити родину – с. 388
2198. збиратися до своїх – с. 181
2199. збрехати і оком не зморгнути – с. 319
2200. збреше, дорого не візьме – с. 56
2201. збутися клопоту – с. 570
2202. звиватися як ластівка – с. 248
2203. звихнутися розумом – с. 391
2204. зірда дотліла – с. 181
2205. звіром напертися – с. 181
2206. звірюка недобита – с. 181
2207. звудкі зводити – с. 182
2208. зганяти туди й назад – с. 99
2209. зголодніти як собака – с. 430
2210. згоріти від сорому – с. 436
2211. здавати в експлуатацію – с. 164
2212. здибати в капусті – с. 200
2213. здихоль ходячий – с. 182
2214. здоров як боров – с. 51
2215. здоров, кума, серед ночі – с. 242
2216. здорова вода капає – с. 85
2217. здорова йак гора – с. 116
2218. здорова кров з молоком – с. 240
2219. здорова як вода / здоровий як вода – с. 85
2220. здорова як горохова копиця – с. 225
2221. здорова як дуб / здоровий як дуб – с. 154
2222. здорова як жидівка – с. 170
2223. здорова як земля – с. 183
2224. здорова як клуня – с. 215
2225. здорова як кобила – с. 217
2226. здорова як Козіїха – с. 220
2227. здорова як коняка – с. 224
2228. здорова як копиця – с. 225
2229. здорова як корова – с. 228
2230. здорова як лісникова кобила – с. 217
2231. здорова як піч – с. 352
2232. здорова як порісна свиня – с. 406
2233. здорова як ропоха – с. 393
2234. здорова як свиня годована – с. 406
2235. здорова як слон – с. 424
2236. здоровела як дуб – с. 154
2237. здоровельна як лошиця – с. 260
2238. здоровельний як дуб – с. 155

2239. здоровенний як камінь – с. 198
2240. здоровий духом – с. 161
2241. здоровий лоб – с. 258
2242. здоровий як бамбула – с. 31
2243. здоровий як бик / високий як бик – с. 38
2244. здоровий як бик розплодовий – с. 38
2245. здоровий як бичок – с. 39
2246. здоровий як бугай – с. 58
2247. здоровий як бук – с. 60
2248. здоровий як веприк – с. 67
2249. здоровий як віл – с. 77
2250. здоровий як дуб – с. 155
2251. здоровий як жеребець – с. 168
2252. здоровий як кабан – с. 194
2253. здоровий як кінь – с. 208
2254. здоровий як лось – с. 260
2255. здоровий як мудь – с. 291
2256. здоровий як мур – с. 293
2257. здоровий як стрибун – с. 449
2258. здоровий як Телемійсько – с. 456
2259. здоровий як телиш – с. 457
2260. здоровий як ясен – с. 523
2261. здорові як ласти – с. 248
2262. здоров'я не позичати – с. 182
2263. зелена жаба душить – с. 166
2264. зелений змії по хаті ходить – с. 186, 476
2265. зелений хлопець – с. 482
2266. зелень пузата – с. 183
2267. зеленьку в голову – с. 112, 183
2268. землею пахнути – с. 183
2269. землю носом орати – с. 183, 306
2270. земля йому пухом – с. 183, 377
2271. земля пересохла – с. 183
2272. земля пухом – с. 183
2273. земля цукерками пахне – с. 183
2274. зернятко з'їсти – с. 184
2275. з-за угла мішком прибитий – с. 280, 283
2276. зимою і снігу не допросишся – с. 185
2277. зимою снігу не випросити – с. 428
2278. зі світом розпрощатися – с. 409
2279. зі світу зжити – с. 409
2280. зібралися два Андрюхи: один сліпий, другий глухий – с. 24
2281. зігнутися в дугу – с. 156
2282. зігнутися в три погібелі – с. 356
2283. зіграти в ящик – с. 523
2284. зійти на нет – с. 304
2285. зім'ятий як в пса в зубах – с. 189, 343
2286. зіпсований товар брати – с. 461

2287. зір соколоний – с. 185
2288. зірватися з цепу – с. 488
2289. зірватися як пуля – с. 376
2290. зірви голова – с. 112
2291. зірку з неба дістати – с. 186, 300
2292. зіронька на небі появилася – с. 186, 300
2293. з'їв би слона – с. 424
2294. з'їж і ти пів біди, і нап'єшся і ти води – с. 41, 85
2295. з'їсти і живого місця не залишити – с. 281
2296. з'їсти і живого місця не оставити – с. 281
2297. з'їсти насіння від гарбуза – с. 100, 298
2298. з'їсти павучка – с. 328
2299. з'їхати з розуму – с. 391
2300. зла як ведмідь – с. 66
2301. зла як відьма – с. 75
2302. зла як вовкулака – с. 83
2303. зла як гадина під корчем – с. 97, 231
2304. зла як звірюка – с. 181
2305. зла як зміюка / зла як змія – с. 187
2306. зла як кобра – с. 217
2307. зла як лихий – с. 254
2308. зла як пантера / злий як пантера – с. 332
2309. зла як сім чортів – с. 501
2310. зла як тігра – с. 459
2311. зла як чорт / злий як чорт – с. 501
2312. зламана гілочка – с. 104
2313. злапати козу – с. 219
2314. зле робити – с. 387
2315. злетіти з катушок – с. 234
2316. злетітися як рій – с. 386
2317. злиденний як вовк – с. 82
2318. злизати сметанку і втікти – с. 427
2319. злий дядя підкинув – с. 164
2320. злий на весь світ – с. 409
2321. злий пес – с. 343
2322. злий як вепр – с. 67
2323. злий як вовк – с. 82
2324. злий як вовкулака – с. 83
2325. злий як дріжджі – с. 153
2326. злий як звір – с. 181
2327. злий як звірюка – с. 181
2328. злий як капшуком – с.
2329. злий як лев – с. 249
2330. злий як пес – с. 343
2331. злий як сатана – с. 403
2332. злий як сич – с. 417
2333. зло як жало – с. 167
2334. зловити мишку – с. 279

2335. зловити павука – с. 328
2336. зложити кістки – с. 210
2337. злюща як зміюка – с. 187
2338. злякався чуть не всрався – с. 186
2339. злякатися як заєць – с. 177
2340. змерзла в цурку – с. 492
2341. змерзнути до зубів – с. 189
2342. змерзнути до ниточки – с. 304
2343. змерзнути на бурульку – с. 61
2344. змерзнути на костомаху – с. 233
2345. змерзнути на ніц – с. 308
2346. змерзнути на цуцик – с. 492
2347. змерзнути як вовчий хвіст – с. 478
2348. змерзнути як жаба – с. 166
2349. змерзнути як на морському дні – с. 145
2350. змерзнути як пес – с. 343
2351. змерзнути як та собака – с. 430
2352. змерзнути як чучиль – с. 505
2353. змія всередині – с. 187
2354. змія заядлива – с. 187
2355. змія підколодна – с. 187
2356. змокнути до ниточки – с. 304
2357. змокнути до послідньої нитки – с. 304
2358. змокнути до трусів – с. 466
2359. змокнути як курка – с. 244
2360. змокнути як цуцик – с. 492
2361. змучитися як віл – с. 77
2362. знає кіт, де сметанку злизав – с. 210, 427
2363. знає кума – знає пів села – с. 242, 412
2364. знайти в горосі – с. 119
2365. знайти код – с. 218
2366. знайшла собі – с. 187
2367. знайшли в болоті – с. 50
2368. знайшов би десять, якби не Олеся – с. 320
2369. знати дві пташки: жабу й миш – с. 166, 279, 375
2370. знати курочу петельку і ту не всеньку – с. 344
2371. знати по чім лихо – с. 254
2372. знати як учений – с. 472
2373. знімай шати, ходи свиням мішати – с. 406, 506
2374. зняти маціка – с. 275
2375. зогрішити міцно – с. 188
2376. зозулька при грошах окукала – с. 125, 188
2377. зозуля літ не кує – с. 188, 157
2378. зозуля підкинула – с. 188
2379. зозуля хвалить півня за те, що хвалить він зозулю – с. 188, 347
2380. золота душа – с. 162
2381. золота людина – с. 264
2382. золоте серце мати – с. 413

2383. золотий чоловік – с. 498
2384. золоті руки – с. 397
2385. золоті руки мати – с. 397
2386. золото і в бані видно – с. 188
2387. зомнята як гонуча – с. 116
2388. зоряні дні – с. 134
2389. з-під суки яйця дістати – с. 452, 521
2390. з-під сучки яйця дістати – с. 453, 521
2391. з-під чорта яйця дістати – с. 501, 521
2392. зразу сватонько, потім сватище – с. 403
2393. зробити з п'ять пальців – с. 329
2394. зробити рогатим – с. 189
2395. зробити як за пів людських – с. 189
2396. зробити як кіт на глині – с. 211
2397. зробити як кіт наплакав – с. 211
2398. зробіть мене начальником, свинею я сам стану – с. 299, 406
2399. зуб на зуб не попадає – с. 189
2400. зуби в шахматному порядку – с. 189
2401. зуби вилупити – с. 189
2402. зуби загострити – с. 189
2403. зуби нагострити – с. 189
2404. зуби продавати – с. 189
2405. зуби скалити – с. 189
2406. зуби сушити – с. 189
2407. зуби шифером – с. 189
2408. зуби шкалити – с. 189
2409. зуби як в бобра – с. 45, 189
2410. зуби як в кобили – с. 189, 217
2411. зуби як в коня – с. 189, 208
2412. зуби як в копанки – с. 189, 224
2413. зуби як в корови – с. 189, 228
2414. зуби як в кроля – с. 189, 239
2415. зуби як в собаки – с. 189, 430
2416. зуби як крейда – с. 190, 237
2417. зуби як пеньки – с. 190, 339
2418. зуби як перлини – с. 190, 342
2419. зуби як ріпа – с. 190, 386
2420. зуби як сёмочки – с. 190, 414
2421. зуби як у зайця – с. 177, 190
2422. зуби як частоколи – с. 190, 494
2423. зуби як штахети – с. 190, 512
2424. зчепилися і човпуться як коти – с. 211
2425. з'явитися на світ – с. 409
2426. зять – аж до рани прикладай – с. 190, 382
2427. зять – на те, щоб взяти, а теща – на те, щоб дати – с. 190, 452
2428. зять аби зять – с. 190
2429. зять всім зятям зять – с. 190
2430. зять любить зять – с. 190

- 2431. зять не туди сядь – с. 190
- 2432. зять як (за) чужих п'ять – с. 190
- 2433. зять як в людей п'ять – с. 190, 262
- 2434. зять як п'яте колесо – с. 190, 220
- 2435. зять як чужих п'ять – с. 191

І

- 2436. і в борщ вкинути, і на хліб намазати – с. 52, 480
- 2437. і в вогні не згорить, і в воді не потоне – с. 83, 85
- 2438. і в вогонь, і в воду – с. 83, 85
- 2439. і води не дати – с. 85
- 2440. і Галя вдіта, і Галя роздіта – с. 99
- 2441. і гори звернути – с. 117
- 2442. і кіт не женився, і кицька заміж не йшла – с. 206, 211
- 2443. і копійки не оставити – с. 226
- 2444. і коруша не дасть – с. 230
- 2445. і море по коліна, і море по плече – с. 221, 289, 354
- 2446. і мухи не троне – с. 294
- 2447. і на землі рай – с. 183, 381
- 2448. і наплести кошелів – с. 234
- 2449. і направо, і наліво ходити – с. 483
- 2450. і не красою, і не головою – с. 112, 236
- 2451. і оком не моргнути – с. 319
- 2452. і палець в палець не стукнути – с. 329
- 2453. і пальцем не поворохнути – с. 330
- 2454. і пальця не підняти – с. 330
- 2455. і пану Богу свічка, і дияволу угарок – с. 47, 139, 332, 411, 469
- 2456. і слова не витягнути – с. 423
- 2457. і снігу буде мало – с. 429
- 2458. і сраку не потельбушити – с. 441
- 2459. і так біда, і так горе – с. 41, 116
- 2460. і танком не розбудити – с. 455
- 2461. і те дурне, і те поїхало в турне – с. 468
- 2462. і у решеті не зловиш – с. 383
- 2463. і хата згоріла, і хер не стоїть – с. 476, 480
- 2464. і цар, і Бог – с. 486
- 2465. і я не я, і хата не моя – с. 476
- 2466. Іване, не гайся, робиш не робиш – хитайся – с. 191
- 2467. Іване, скажи своїй кубилі тпр – с. 191, 217
- 2468. іде не до короваю, а до колива – с. 220, 230
- 2469. іде як спить – с. 192, 437
- 2470. іде як танцює – с. 192, 455
- 2471. іди, сон, до вікон – с. 434
- 2472. із душі все вийме – с. 162
- 2473. із зеленою подружкою дружити – с. 357
- 2474. індик-кирпоніс – с. 191, 205
- 2475. інтересне таке – с. 192
- 2476. іржати як ішак – с. 192
- 2477. іржати як кінь – с. 208

2478. іржати як кобила – с. 217
2479. іскри з очей летять – с. 192, 325
2480. іти без лиху – с. 254
2481. іти в три дороги – с. 150
2482. іти в чотири дороги – с. 150
2483. іти від плота до плота – с. 354
2484. іти гайтю – с. 98, 192
2485. іти до вічного дому – с. 148
2486. іти з ноги на ногу – с. 310
2487. іти кринтаком – с. 238
2488. іти на відпочинок – с. 74
2489. іти свинячою стежкою – с. 444
2490. іти ще й голову задерти – с. 112
2491. іти ще й губу закупилити – с. 129
2492. іти як возом – с. 75
2493. іти як з переляку – с. 341
2494. іти як із середи на п'ятницю – с. 412
2495. іти як на голові щось нести – с. 112
2496. іти як черепаха – с. 495

І

2497. їсти поїдом – с. 194, 358
2498. їсти хотіти, аж на очі не бачити – с. 325
2499. їхати по пшеницю – с. 378

Й

2500. йде процес гуральні – с. 130, 374
2501. йде як антилопа – с. 25
2502. йде як бичок посцяв – с. 39
2503. йде як вишиває – с. 73, 193
2504. йде як малює – с. 193, 269
2505. йде як мокре горить – с. 193
2506. йде як на вчора – с. 193
2507. йде як на завтра – с. 193
2508. йде як спить – с. 193
2509. йде як танк лізе – с. 455
2510. йде, що берега не бачити – с. 37
2511. йде, що можна заснути – с. 180
2512. його вустами мед пити – с. 95, 276
2513. його побила лиха година – с. 107
2514. йолоп з пилорами – с. 193, 345
2515. йолоп, бо може сам зробиць – с. 193
2516. йому і вночі сонце світить – с. 435
2517. йому і негода осяяна сонцем – с. 301
2518. йому пальця в рот не клади – с. 330, 394
2519. йому судня дошка – с. 151
2520. йому так назначено – с. 296
2521. йому хоч вогню клади, а він своє – с. 83
2522. йти аж заточуватися – с. 181, 193
2523. йти від стовпа до стовпа – с. 447

2524. йти до землі не торкнутися – с. 183
2525. йти зигзагом – с. 184
2526. йти мов по воді пливсти – с. 85
2527. йти на пролом – с. 373
2528. йти на той світ – с. 409
2529. йти по-міські – с. 193
2530. йти туди, де Панас овець не пасе – с. 332
2531. йти як бик по дорозі – с. 38, 150
2532. йти як дід старий – с. 143
2533. йти як за море срати – с. 289
2534. йти як кардибалет – с. 200
2535. йти як качок гонити – с. 202
2536. йти як пава – с. 328
2537. йти як сонна муха – с. 294
2538. йти як спутаний – с. 193
2539. йти як стара баба – с. 27
2540. йти як стара шкапа – с. 508
2541. йти як телиця – с. 457
2542. йти як тіло без душі – с. 162, 460
2543. йти як човен – с. 498

К

2544. кабель ненаситний – с. 195
2545. кабеляка така – с. 195
2546. кавунів наковтатися – с. 195
2547. казали Боги, щоб ви нам допомогли – с. 47
2548. казанок варить – с. 195
2549. казань казати – с. 196
2550. кайдашева сім'я – с. 417
2551. как – како кверху – с. 196
2552. какала б і їла б – с. 196
2553. какашкі через марлечку – с. 196, 271
2554. калатати як старим холодильником – с. 484
2555. каліка сибірська – с. 197
2556. кам'яне серце – с. 413
2557. каменем стати – с. 198
2558. камінь з душі скотився – с. 162, 198
2559. капає-капає первачок – с. 339
2560. капати як з вуса – с. 95
2561. капелюх знімати – с. 199
2562. капицю повісити – с. 199
2563. капустяний качан на в'язах – с. 97, 202
2564. карман влізти – с. 201
2565. карман дірявий – с. 201
2566. картошка не буряк, хто не влюбляється – послідній дурак – с. 61, 158, 201
2567. кататися як вареник в маслі – с. 65, 271
2568. качатися на два боки – с. 42
2569. качатися як сир в маслі – с. 271, 416
2570. качки гнати – с. 202

2571. качок годувати – с. 202
2572. кашутиння як гребля – с. 122, 203
2573. квітка в полі – с. 203, 359
2574. квітне як сад – с. 401
2575. кебета догори дригом стала – с. 204
2576. кибети не хватає – с. 204
2577. кидати в сміх – с. 427
2578. кинув оком дід – с. 143, 319
2579. кинути крему ложку – с. 237, 258
2580. кинути серед дороги – с. 150
2581. кипить як борщ – с. 52
2582. кипіти злобою – с. 186
2583. кирпичем вертїти – с. 205
2584. кисла Оришка – с. 322
2585. кислий як квашений огірок – с. 317
2586. кишення не сходиться – с. 206
2587. кишка кишці дулі показує – с. 156, 206
2588. кишка пересохла – с. 206
2589. кишка плаче – с. 206
2590. кишки зав'язати – с. 206
2591. кишки марш грають – с. 206, 271
2592. кишки порвати – с. 206
2593. кишку зашити – с. 207
2594. кіл на голові теши – с. 112, 207
2595. кінець поганий, початок хороший – с. 207, 367
2596. кінець скоро – с. 207
2597. кіно крутити – с. 207
2598. кінцева зупинка – с. 190
2599. кінці в воду – с. 85, 207
2600. кінці з кінцями звести не можуть – с. 207
2601. кінці з кінцями зводити – с. 207
2602. кінці зводити – с. 207
2603. кірзова морда – с. 288
2604. кістками тріщати – с. 210
2605. кістки й шкура – с. 210, 509
2606. кістки перебирати – с. 210
2607. кістки перемити – с. 210
2608. кісток не чути – с. 210
2609. кіт вуса нагострив – с. 95, 211
2610. кіт вусами чує – с. 95, 211
2611. кіт мартівський – с. 211
2612. кіт не валявся – с. 211
2613. кіт не валявся, кішка замїж не йшла – с. 179, 211, 213
2614. кіт-муркіт – с. 211
2615. кихи марш грають – с. 271
2616. кішка плаче – с. 213
2617. клад на пеньку знайти – с. 213, 339
2618. кладку проклав через річку – с. 213

2619. клаповуха свинка – с. 406
2620. клаповухі як вареники – с. 65
2621. класти як свині в кориті – с. 227, 406
2622. клепало мати – с. 213
2623. клепати не треба – с. 213
2624. клепка на місці – с. 214, 281
2625. клепки бракує – с. 214
2626. клепки не хватає – с. 214
2627. клин клином вибиває – с. 214
2628. клинки підбивати – с. 214
2629. клюнути в сраку – с. 441
2630. книжка в сумці, а дівка на думці – с. 141, 157, 216, 452
2631. князь Борис все плуги ковав та людям давав – с. 51, 216, 262, 355
2632. кобель гулящий – с. 216
2633. кобила віддихає – с. 217
2634. кобила лошача – робота смердяча – с. 217, 387
2635. кобилячий хвіст – с. 478
2636. коваль коня кує, а жаба собі ногу підставляє – с. 166, 208, 218, 310
2637. коварна жінка – с. 173
2638. ковтнути павучка / проковтнути павука – с. 329
2639. ковток холодної води – дорожче золота – с. 85, 188, 218
2640. кода поставити – с. 218
2641. кожен пальчик однаково болить – с. 330
2642. кожен х... сцить на свій стрій – с. 449
2643. кожна жаба хвалить своє болото – с. 50, 166
2644. кожна свиня своє корито хвалить – с. 227, 406
2645. козацький парубок – с. 334
2646. козацького роду – с. 385
2647. козир-баба – с. 27, 220
2648. козир-дівка – с. 141, 220
2649. козирі гнути – с. 220
2650. козу гнати – с. 219
2651. козу мати – с. 219
2652. коли не вмирати, то день тіряти – с. 134
2653. коли сироті женитися, то день малий – с. 134, 416
2654. коли собака не має що робити, то яйця лиже – с. 431, 521
2655. коливатися як качка – с. 202
2656. коло одної дірки і миша здихає – с. 144
2657. колхозний бичок – с. 39
2658. колючий як їжак – с. 194
2659. комар носа не підточить – с. 222, 306
2660. комин димить – с. 222
2661. компанійська людина – с. 264
2662. кому волі доволі, а кому нема ніяк – с. 90
2663. коника припинати – с. 223
2664. конолін сон – с. 434
2665. конопляне волосся – с. 90
2666. кончити одну класу – с. 213

2667. кончити чотири класи і п'ятий коридор – с. 213, 227
2668. коньки відкинути – с. 224
2669. коньки підбивати – с. 224
2670. коня би з'їв – с. 208
2671. коня покласти – с. 208
2672. коня положити – с. 208
2673. коняча губа – с. 129
2674. конячий хвіст – с. 478
2675. копати криниченьку – с. 238
2676. копита відкинути – с. 225
2677. копицю мняти – с. 225
2678. копиця шуверу – с. 225, 513
2679. копійка в кишеню пливе – с. 206, 226
2680. копійки щитати – с. 226
2681. копійку від серця відірвати боїться – с. 226, 413
2682. копнути в гульку – с. 130
2683. коренистий як дуб – с. 155
2684. коржики валяти – с. 227
2685. корка понюхати – с. 230
2686. кормити гарбузом – с. 100
2687. корова не свекруха – не посудить – с. 229, 404
2688. корона в двері не входить – с. 133, 230
2689. корона з голови не впаде – с. 112, 230
2690. короста – річ проста, зажив – чухайся – с. 230, 386
2691. корчити із себе велику цяцю – с. 492
2692. коса груба як прач – с. 231, 369
2693. коса до пояса – с. 231, 368
2694. коса заплетена, хата не метена – с. 231, 476
2695. коса коса – дівоча краса – с. 231
2696. коса не розплетена – с. 231
2697. коса як в кобили – с. 217, 231
2698. коса як в кобили хвіст – с. 217, 231, 478
2699. коса як в коня хвіст – с. 208, 231, 478
2700. коса як в русалки – с. 231, 400
2701. коса як віршовка в'ється – с. 78, 232
2702. коса як гарапа – с. 100, 232
2703. коса як конопля – с. 223, 232
2704. коса як мітла – с. 232, 282
2705. коса як мотузка – с. 232, 290
2706. коса як обскубана – с. 232
2707. коса як перевесло – с. 232, 340
2708. коса як прач – с. 232, 369
2709. коса як пряник – с. 232, 374
2710. коси дибом стали – с. 232
2711. коси коса поки роса – с. 232, 394
2712. коси коса поки роса, роса долой – косар домой – с. 232
2713. коси як посажані / як посаджене – с. 232
2714. кості зверху – с. 233

2715. костюмахи тріщать (риплять) – с. 233
2716. косу забивати – с. 232
2717. коти з хати – миші в танці – с. 233, 279, 455, 476
2718. котитися як гарбуз – с. 100
2719. котові хвоста не зав'язати – с. 211, 478
2720. кохання міцне як вода, щедре як земля – с. 85, 184, 234
2721. кохати – землю водою напувати – с. 85, 184
2722. кошики плести – с. 235
2723. кошило кошилеть – с. 235
2724. кошильок товстий – с. 235
2725. кощей безсмертний – с. 235
2726. крану не бачити – с. 236
2727. краса на день – доброта на вік – с. 76, 134, 146, 236
2728. краса неписана – с. 236
2729. красен парубок – с. 334
2730. красива жінка – чоловікові слава – с. 173, 422, 499
2731. красива як вишня – с. 73
2732. красива як вівця сива – с. 73
2733. красива як з сонця писана – с. 435
2734. красива як калина – с. 196
2735. красива як лялечка – с. 265
2736. красива як мавпа – с. 266
2737. красива як намистина – с. 297
2738. красива як свиня в коралах – с. 227, 406
2739. красива як свиня сива – с. 406
2740. красива як сонце – с. 435
2741. красива як ялина – с. 522
2742. красивий хоч води напийся – с. 85
2743. красивий як весна – с. 69
2744. красивий як орел – с. 322
2745. красна армія – с. 25
2746. красна дівчина – с. 142
2747. красна як буряк – с. 61
2748. красоти у вінку не носити – с. 78, 237
2749. красу на тарілку не положиш – с. 236, 456
2750. краще з хлопом як за плотом – с. 481
2751. краще камінь глидати, ніж дітей годувати – с. 145, 198
2752. краще як цілуватися – с. 491
2753. кращої дзюри шукати – с. 136
2754. кремезний як дуб – с. 155
2755. кремезний як щиток – с. 515
2756. кренделі вишивати – с. 238
2757. крепка як коняка – с. 224
2758. крепкий як дуб – с. 155
2759. крепкий як обценьки – с. 317
2760. крепкий як ціп – с. 491
2761. креше як кінь – с. 208
2762. крива рожа – с. 388

2763. кривава неділя – с. 301
2764. криві руки не для скуки – с. 397, 421
2765. крила ростуть – с. 238
2766. критичні дні – с. 134
2767. кричати – аж в роті чорно – с. 394
2768. кричати на всю Іванівську – с. 239
2769. кричати на всю Іваську – с. 239
2770. кричати як живіт болить – с. 169
2771. кричати як зарізаний – с. 386
2772. кричати як млин – с. 284
2773. кричати як навіжена – с. 296
2774. кричати як недорізана – с. 302
2775. кричати як овечка – с. 317
2776. кричати як півень – с. 347
2777. кричати як попечений – с. 363
2778. кричати як придушена – с. 370
2779. кричати як сполоханий – с. 440
2780. кричати як трищітка – с. 465
2781. криша поїхала / кришу знесло – с. 239
2782. кришечкою хліба поділитися – с. 239, 481
2783. кров висмоктати і дирки не оставити – с. 137, 240
2784. кров з молоком – с. 240, 287
2785. кров холоне – с. 240
2786. кров'ю сходити – с. 240
2787. крокодилові сльози пускати – с. 425
2788. крокодилячі сльози – с. 425
2789. круги виписувати – с. 241
2790. кругла як бараболя – с. 32
2791. кругла як бочка – с. 53
2792. кругла як діжа – с. 144
2793. кругла як каталка – с. 202
2794. кругла як пончик – с. 362
2795. кругла, повновида як сонечко – с. 435
2796. кругленька як бочечка – с. 53
2797. круглий як бочка з пива – с. 344
2798. круглий як кавун – с. 195
2799. круглячок буде – с. 241
2800. кругом блохи скачуть – с. 44
2801. кругом пальця водити – с. 330
2802. кругом пальця обведе – с. 330
2803. кругом сяяти – с. 454
2804. крутити носом – с. 306
2805. крутити світом – с. 409
2806. крутити хвостом – с. 478
2807. крутити хвостом як пес серучи – с. 343, 478
2808. крутити як циган сонцем – с. 435, 489
2809. крутити як чорт дорогою – с. 150, 501
2810. крутитися як дзиґа – с. 136

2811. крутитися як їжак – с. 194
2812. крутитися як муха в окропі – с. 294, 319
2813. крутитися як пес хвостом – с. 343, 478
2814. крутиться як дзета весела – с. 135
2815. кручений як поросячий хвіст – с. 479
2816. кручений як собака – с. 431
2817. кувтунатий як ведмідь – с. 66
2818. куди голка, туди й нитка – с. 108, 304
2819. куди кінь копитом, туди жаба клешнею – с. 166, 208, 214, 225
2820. куди ніч, туди й сон – с. 308, 434
2821. куди риба хвостом, туди рак клешнею – с. 214, 381, 384, 479
2822. куди сон, туди й ніч, куди ніч, туди й сон – с. 308, 434
2823. кудлатий як пес – с. 343
2824. кукушка скоро улетить напроч – с. 241
2825. кукушка хвалить пітуха за те, що хвалить він кукушку – с. 241, 352
2826. кулею вилетіти – с. 242
2827. кум кумові, а сват міністру – с. 242, 280. 403
2828. кума кумі – пішло по селі – с. 242, 412
2829. купатися в золоті – с. 188
2830. купатися як вареник в сметані – с. 65, 427
2831. купатися як сир в маслі – с. 271, 416
2832. купити на базарі – с. 29
2833. купити свиню – с. 406
2834. курей їсти – с. 244
2835. кури ведуться – с. 244
2836. кури золоті яйця несуть – с. 244, 521
2837. кури не клюють – с. 244
2838. курити дупою люльку – с. 158, 265
2839. курча жовтороте – с. 245
2840. курча печоне – с. 245
2841. куряча пам'ять – с. 331
2842. куряча сліпота / сліпота куряча – с. 423
2843. курячий злодій – с. 186
2844. курячий розум – с. 391
2845. кусати губу – с. 129
2846. кусатися як кіт з собакою – с. 211, 431
2847. куска хліба не мати – с. 245, 481
2848. кусок куска гонить – с. 245
2849. кутки обтирати – с. 245
2850. куций хлопець – с. 482

Л

2851. лабатий хлопець – с. 482
2852. ладан пахне – с. 247
2853. ладна як з болота лялька – с. 50
2854. ладний у всьому / ладна в усьому – с. 247
2855. ладут – те, що до сраки кладуть – с. 441
2856. лазити як путо – с. 377
2857. лазити як совайло – с. 432

2858. лапа як в слона – с. 248, 424
2859. лапа як у ведмедя – с. 66, 248
2860. лапи як в Гурина – с. 130, 248
2861. лапті сплести – с. 248
2862. лапшу на вуха вішати – с. 96, 248
2863. ласти відкинути – с. 248
2864. ласти склеїти – с. 248
2865. латка на латці – с. 249
2866. лахи на опахи і додому – с. 249, 321
2867. лахматий як чорт – с. 501
2868. лаяти як собака – с. 431
2869. лаятися як Очумелов – с. 328
2870. лаятися як сапожник – с. 402
2871. лаятися як собака – с. 431
2872. легкий чоловік – с. 499
2873. ледар ходячий – с. 250
2874. ледаче є ледаче – с. 250
2875. ледачий як вош в кожусі – с. 92, 218
2876. ледачий як пес – с. 343
2877. ледве блендати – с. 43
2878. ледве ноги волочити – с. 310
2879. ледве ноги волочити за собою – с. 310
2880. ледве ноги переставляти – с. 310
2881. ледве повзти – с. 355
2882. ледве сунутися – с. 452
2883. ледве телепатися – с. 456
2884. ледве хребта тягнути – с. 485
2885. ледь дихати – с. 139
2886. ледь на ногах стояти – с. 310
2887. ледь никати – с. 304
2888. ледь ногами перебирати – с. 310
2889. ледь ногами плутати – с. 310
2890. ледь плентатися – с. 353
2891. ледь теплий – с. 458
2892. лежати влогом – с. 250
2893. лежати лежма – с. 250
2894. лежати лігма – с. 250
2895. лежати поліном – с. 360
2896. лежати як колода – с. 221
2897. лежати як свинка в засіку – с. 180, 407
2898. лежати як чистило – с. 497
2899. лежень із лежнів – с. 250
2900. лежень патентований – с. 250
2901. лежень хоперський – с. 250
2902. лежень чортів – с. 250, 501
2903. лежні в клуні погоріли – с. 215, 250
2904. лежня давити – с. 250
2905. лейзур задрипаний – с. 250

2906. лекше перескочити як обійти – с. 315, 340
2907. лелека приніс – с. 251
2908. лемегати як корова онучі – с. 229
2909. лентух юродивий – с. 251
2910. лентяй ще той – с. 251
2911. лепетати як з гарячки – с. 102
2912. лепече як горох точе – с. 119
2913. лепоче язиком – с. 518
2914. летіти ковбасою – с. 218
2915. летіти стрімголов – с. 450
2916. летіти як буря – с. 61
2917. летіти як впечений – с. 251
2918. летіти як літак – с. 257
2919. летіти як метеор – с. 277
2920. летіти як на зламану голову – с. 112
2921. летіти як навіжений – с. 251
2922. летіти як перед батька в пекло – с. 34, 337
2923. летіти як пуля – с. 376
2924. летіти як самальот – с. 402
2925. летіти як стріла – с. 449
2926. лещати язиком як собака хвостом – с. 518
2927. либитися на всі тридцять два – с. 251
2928. либитися як гієна – с. 104
2929. лижи настроїти – с. 251
2930. лика не в'язати – с. 251
2931. линків на себе поначіпляти – с. 252
2932. липинська свиня та не по нашому хрокає – с. 407
2933. лиса башка – с. 35
2934. лиса буба впала з дуба – с. 58, 155
2935. лиса макітра – с. 268
2936. лисий аж ближчить – с. 43, 253
2937. лисий бубен – с. 58
2938. лисий бубен впав із дуба – с. 58, 155
2939. лисий верцюх – с. 68
2940. лисий йак лодоня – с. 258
2941. лисий чоловік у хаті як сонце світить – с. 435, 476, 499
2942. лисий як барабан – с. 32
2943. лисий як бараболя – с. 32
2944. лисий як баран – с. 33
2945. лисий як бубен – с. 58
2946. лисий як бублик – с. 58
2947. лисий як герцомах – с. 103
2948. лисий як дзеркало – с. 135
2949. лисий як дупа – с. 158
2950. лисий як коліно – с. 221
2951. лисий як колобок – с. 221
2952. лисий як Ленін – с. 251
2953. лисий як ліхтар – с. 257

2954. лисий як маковерт – с. 268
2955. лисий як макогін – с. 268
2956. лисий як місяць – с. 253, 281
2957. лисий як пательня – с. 336
2958. лисий як поліно – с. 360
2959. лисий як Сосюра – с. 437
2960. лисий як товкач – с. 362
2961. лисий як цап – с. 486
2962. лисий як черепок – с. 496
2963. лисий як яйце / лисина як яйце – с. 521
2964. лисина як в барана – с. 33, 253
2965. лисина як гарбуз – с. 100, 253
2966. лисина як яйце – с. 253, 521
2967. лисиця на хвості принесла – с. 253, 479
2968. лиха доля – с. 147
2969. лиха муха – с. 294
2970. лиха як відьма – с. 75
2971. лиха як змія – с. 187
2972. лиха як свекруха – с. 404
2973. лихе доступило – с. 254
2974. лихе забрало – с. 254
2975. лихе не згине – с. 254
2976. лихе падло – с. 329
2977. лихе спутало – с. 254
2978. лихий попутав – с. 254
2979. лихий як вовк – с. 82
2980. лихий як собака – с. 431
2981. лихо побило – с. 254
2982. лицар без страху – с. 254, 448
2983. лице як мазниця – с. 254, 267
2984. лице як намальоване – с. 254
2985. личко хоч воду з нього пий – с. 254
2986. ліжинне – найлутше лічинне – с. 255, 257
2987. лізе як сатана в пекло – с. 403
2988. лізти від забора до забора – с. 176
2989. лізти у пляшку – с. 355
2990. лізти як на завтрашній день – с. 134
2991. лізти як на рожен – с. 389
2992. лізти як рак – с. 381
2993. лізти як свиня – с. 407
2994. лізти як слимак – с. 422
2995. лізти як черепаха – с. 495
2996. лізти як чорт з очерету – с. 324, 501
2997. лікуватися горілкою – с. 117
2998. лінива як корова – с. 229
2999. лінивий – постав на голові гладишку молока, то воно скисне – с. 112, 287
3000. лінивий як бондарева корова – с. 229
3001. лінивий як вош – с. 92

- 3002. лінивий як дуб – с. 155
- 3003. лінивий як кіт – с. 211
- 3004. лінивий як кіт паршивий – с. 211
- 3005. лінивий як кішка на печі – с. 213
- 3006. лінивий як колода – с. 221
- 3007. лінивий як лопух – с. 260
- 3008. лінивий як обух – с. 317
- 3009. лінивий як осел – с. 322
- 3010. лінивий як пеньок – с. 339
- 3011. лінивий як пес – с. 343
- 3012. лінивий як піп – с. 349
- 3013. лінивий як сто котів вкупі – с. 233
- 3014. лінивий як сто котів укупі – с. 211
- 3015. лінивий як трутень – с. 466
- 3016. лінъ напала – с. 256
- 3017. літати як без пам'яті – с. 331
- 3018. літати як куля – с. 242
- 3019. літати як метеор – с. 277
- 3020. літати як пташка – с. 375
- 3021. літати як пчїлка – с. 36, 378
- 3022. літати як фурія – с. 473
- 3023. літати як чайка – с. 492
- 3024. літати як чорт на вилах – с. 71, 501
- 3025. лоб на три п'яді – с. 258, 378
- 3026. лоб у милі – с. 258, 278
- 3027. лоба наставити як заслонку – с. 180, 258
- 3028. ловити дрижака – с. 153
- 3029. ложкою з моря води не вичерпати – с. 85, 258, 289
- 3030. лопати як помело – с. 259, 361
- 3031. лопнули обручі / обручі полопали – с. 316
- 3032. лопоче язиком мов помелом – с. 361, 518
- 3033. лох на голові – с. 112, 260
- 3034. лукава людина – с. 264
- 3035. лупити зуби – с. 190
- 3036. луснути з серця – с. 413
- 3037. лутша за рідну матір – с. 273
- 3038. лучше пізно як нікому – с. 349
- 3039. люби як душу, труси як грушу – с. 162
- 3040. любити гречану кашу їсти – с. 203
- 3041. любити невістку як дощ серед літа – с. 151, 257, 300
- 3042. любити як чорт суху грушу – с. 501
- 3043. любитися як голуб'ята / воркувати як голубки – с. 115
- 3044. любитися як коти – с. 211, 233
- 3045. любов, що хоч на оберемок клади – с. 262, 315
- 3046. любов'ю ситий не будеш – с. 262
- 3047. любопитна Варвара – с. 64
- 3048. любопитній (цікавій) Варварі носа відірвали – с. 64, 306
- 3049. люди веселої вдачі – с. 66, 262

3050. люди від Бога – с. 47, 262
3051. люди з комедіями – с. 222, 262
3052. люди мають за люди – с. 262
3053. люди ніч розібрали – с. 262, 309
3054. люди нічку розберуть – с. 263
3055. людина духу – с. 161, 264
3056. людина з розумом – с. 264, 391
3057. людина з сивою бородою – с. 52, 264
3058. людина компанії – с. 223, 264
3059. людина мисле, а Бог кресле – с. 47, 264
3060. людина недогода – с. 264
3061. людина планує, а Бог керує – с. 264
3062. людина як грім – с. 124, 264
3063. людина-душа – с. 162, 264
3064. людина-недогода – с. 301
3065. людина-скороход – с. 264
3066. людна як цвіріньок – с. 487
3067. лютий мов буйвол – с. 59
3068. лягла не клята, встала не м'ята – с. 215, 360
3069. лягти головою – с. 112
3070. ляк напав – с. 265
3071. лякало городне – с. 265
3072. лякало горохове – с. 265
3073. ляпасати дурне – с. 160
3074. ляпати без толку – с. 462
3075. ляпати губою – с. 129
3076. ляпати язиком як з гарячки – с. 102, 518
3077. ляпнути не думаючи – с. 266
3078. ляпнути як баба з печі срала – с. 27, 352
3079. ляпнути як трусами по болоту – с. 466
3080. яси точити – с. 266
3081. ляскати язиком – с. 518
3082. ляскати як помело – с. 361

М

3083. мавпа рижа із Парижа – с. 266, 334
3084. мазя крамарська – с. 267
3085. майданська хазяйка – с. 474
3086. майстер на всі руки – с. 267, 397
3087. майська рожка – с. 389
3088. майський кіт – с. 211
3089. макітра варить – с. 268
3090. Максимового полку – с. 360
3091. мала ціпунька – с. 491
3092. мале гівно – с. 103
3093. мале шпортало – с. 512
3094. мале-дурне – с. 160, 269
3095. маленька як горобина – с. 119
3096. маленька як копичка незавершена – с. 225

3097. маленьке як янголятко – с. 522
3098. маленьке янголятко – с. 24
3099. маленький як горобець – с. 118
3100. маленький як курдупель – с. 243
3101. малий карасик – с. 200
3102. малий пиндик – с. 345
3103. малий підцвіріньок – с. 349
3104. малий як гнип – с. 106
3105. малий як карлик – с. 200
3106. малий як ліліпут – с. 255
3107. малий як пупець – с. 376
3108. малим гівно їв – с. 103
3109. малі діти – малий клопіт, великі діти – великий клопіт – с. 145, 215
3110. малі діти – малі біди – с. 41, 145
3111. малі діти їдять хліб, а великі серце – с. 145, 413, 481
3112. малі діти спати не дають, а великі жити – с. 145
3113. мало утяти – с. 472
3114. малом пахнути – с. 336
3115. мамин синочок – с. 416
3116. мамина цяця – с. 492
3117. манда в шлейках – с. 270
3118. мандрони правити – с. 270
3119. ману пускати – с. 270
3120. Марко боре – с. 271
3121. Марко сватає – с. 271
3122. мартовський кіт – с. 211
3123. марцюють як коти в березні – с. 38, 211
3124. масло лапками збивати – с. 248, 272
3125. масницю до сраки, то масло буде – с. 272, 441
3126. мат за матом – с. 272
3127. материтися як сапожник – с. 402
3128. мати Бога в душі – с. 47, 162
3129. мати Бога в животі – с. 47, 169
3130. мати Бога в серці – с. 47, 413
3131. мати брудний писок – с. 346
3132. мати в собі – с. 272
3133. мати гірку долю – с. 148
3134. мати голову на плечах – с. 112, 354
3135. мати голову на плечах не для шапки – с. 112, 354, 505
3136. мати жінку з шнурочком – с. 173, 511
3137. мати з байстрюком – с. 30, 273
3138. мати залізні нерви – с. 303
3139. мати кебету – с. 204
3140. мати клепку в голові – с. 112, 214
3141. мати на сорочці – с. 436
3142. мати непирне дитя – с. 138
3143. мати одною рукою б'є, а другою гладить – с. 273, 397
3144. мати олію в голові – с. 112, 320

3145. мати розум – с. 391
3146. мати рух – с. 400
3147. мати свій розум – с. 391
3148. мати смак – с. 425
3149. мати сто рук – с. 397
3150. мати тиху вдачу – с. 66
3151. мати фayne життя – с. 171
3152. мати яйця – с. 521
3153. Матінко милостива – с. 273
3154. матка на нулю – с. 274, 314
3155. матка опустилась – с. 274
3156. мат-перемат – с. 272
3157. матъ-перемать – с. 273
3158. матюжитися як сапожник – с. 402
3159. матюк ходячий – с. 274
3160. матюкатися аж земля стогне – с. 184
3161. матюкатися як остання скотина – с. 421
3162. матюкатися як сапожник – с. 402
3163. матюки гнути – с. 274
3164. махлай макуха – с. 268, 274
3165. маціївський робітник – с. 387
3166. маю щастя, маю долю – с. 148, 514
3167. мед і той на живіт вилазить – с. 169, 276
3168. мед через пуп лізе – с. 276, 376
3169. медом помазані – с. 276
3170. межу протоптати – с. 276
3171. меле аби молоти – с. 287
3172. меле як з кантички – с. 199
3173. меле, що ні в тин, ні в ворота – с. 91
3174. менструація-демонстрація – с. 134, 276
3175. мертві бджоли не гудуть, а якщо гудуть, то дуже тихо – с. 36
3176. мерцем ходити – с. 291
3177. метер в прижку – с. 277, 370
3178. метер від землі – с. 184, 277
3179. метер двадцять – с. 277
3180. метер двадцять з капелюхом – с. 199, 277
3181. метер двадцять на коньках – с. 224, 277
3182. метер з каблуками – с. 195, 277
3183. метер з кепкою в стрибку – с. 204, 277
3184. метер з хвостиком – с. 277, 480
3185. метер з шапкою – с. 277, 505
3186. метер зі стільцем – с. 277, 446
3187. метер п'ять з шапкою – с. 277, 505
3188. меткий як гірська вода – с. 86
3189. метнутись кабанчиком – с. 194
3190. метнутись як пуля – с. 376
3191. метр в шапці – с. 277, 505
3192. месне радіо – с. 380

3193. ми всі помремо, тільки не всі разом – с. 361
3194. ми з тобою як риба з водою – с. 86, 384
3195. миколаївська дівка – с. 141
3196. Миколай приніс – с. 278
3197. миле як ангелятко – с. 24
3198. милиці підбиває – с. 278
3199. мити руки – с. 397
3200. Михайло приїхав на білому коні – с. 208, 279
3201. миш не обідить – с. 279
3202. мишачий хвостик – с. 480
3203. миші вкрали – с. 279
3204. миші гонити – с. 279
3205. міг би, то землю з-під ніг їв би – с. 184, 310
3206. між двома кріслами сісти – с. 239
3207. мікрощілка сліпошара – с. 280
3208. міняти дівчат як циган кобилу – с. 142, 217, 480
3209. міняти як носки – с. 314
3210. міняти як печатки – с. 342
3211. міняти як циган коні – с. 223, 489
3212. місила Галя тісто – мука на заборі – с. 99, 176, 292, 461
3213. місце вічного спочинку – с. 281, 440
3214. місце премирення – с. 281
3215. місцевий альфонс – с. 24
3216. місяць в повнолунні – с. 281
3217. місячна хода – с. 483
3218. місячний звіт – с. 182
3219. мітлу між ноги – с. 282, 310
3220. міцний горішок – с. 117
3221. міцний на слово – с. 423
3222. міцний як дуб – с. 155
3223. мішком прибитий – с. 283
3224. мішок з дустом – с. 161, 283
3225. мішок з кістками – с. 210, 283
3226. мішок картоплі – с. 201, 283
3227. мішок роз'яввся – с. 283
3228. мов богатир – с. 48
3229. мов камінь необтесаний – с. 198
3230. мов те болото – с. 50
3231. мов той заєць під кущем – с. 177, 246
3232. мов той заєць трясеться – с. 177
3233. мови як в хмари – с. 284, 483
3234. мовчазний як дума – с. 156
3235. мовчазний як могила – с. 285
3236. мовчазний як риба – с. 384
3237. мовчазний як удав – с. 470
3238. мовчати мов води в рот набрати, з нього слова і волом не витягнути – с. 86, 424
3239. мовчати як води в рот набрати – с. 86, 395

3240. мовчати як курка – с. 244
3241. мовчати як мимра – с. 278
3242. мовчати як мул – с. 292
3243. мовчати як німа – с. 305
3244. мовчати як німець / як німець – с. 305
3245. мовчати як партизан – с. 334
3246. мовчати як пень – с. 339
3247. мовчати як риба – с. 384
3248. мовчати як риба у воді – с. 86, 384
3249. мовчати як стіна – с. 446
3250. мовчати як труп – с. 466
3251. мовчить як ягнятко – с. 517
3252. могла б, то все віддала – с. 74
3253. можна і яйко знести – с. 521
3254. можна ліс палити – с. 256
3255. мозок палає – с. 285
3256. мозолити руки – с. 397
3257. мозолити язика – с. 518
3258. мозолі натирати – с. 285
3259. мої мільйони, мої тисячі – с. 280, 460
3260. мокра до рубця – с. 396
3261. мокра спідниця – с. 439
3262. мокра як кура та – с. 244
3263. мокра як тютя – с. 468
3264. мокра як хвощ – с. 480
3265. мокра як хлющ / мокрий хлющ – с. 482
3266. молода матуся – с. 273
3267. молода шось квокче – с. 286
3268. молода як калина красна – с. 142
3269. молода як квіточка – с. 203
3270. молода як коляда – с. 222, 286
3271. молоде та й дурне – с. 160, 286
3272. молоде як яблучко наливне – с. 516
3273. молоде-зелене – с. 183, 286
3274. молоденьке-солоденьке – с. 286, 433
3275. молодий аж світиться – с. 410
3276. молодий місяць – с. 282
3277. молодий струмочок – с. 450
3278. молодий цвіт – с. 487
3279. молодий як весна – с. 69
3280. молодий як гриб – с. 123
3281. молодий як дубок – с. 155
3282. молодий як місяць – с. 282
3283. молодий як огірочок – с. 317
3284. молодий як олень – с. 320
3285. молодий як селезень – с. 412
3286. молодий як ясен – с. 523
3287. молодий-золотий – с. 188, 286

- 3288. молодицю брати – с. 286
- 3289. молодичка як теличка – с. 286, 457
- 3290. молоді як пташенятка – с. 375
- 3291. молодята як голубята – с. 115, 287
- 3292. молоко і то через цидилок – с. 287
- 3293. молоко на губах не висохло – с. 129, 287
- 3294. молоко не обсохло кругом рота – с. 287, 395
- 3295. молоко не обсохло, а вже в світ лізе – с. 287, 409
- 3296. молоти безперестанку – с. 288
- 3297. молоти дурниці – с. 160
- 3298. молоти постолом – с. 366
- 3299. молоти тим язиком як помелом – с. 361, 518
- 3300. молоти що попало – с. 288
- 3301. молоти язиком – с. 518
- 3302. молоти як в хмарах – с. 483
- 3303. молоти як добрий день – с. 134
- 3304. молоти як з гарячки – с. 102
- 3305. молоти як з дуба звалився – с. 155
- 3306. молоти як з переляку – с. 341
- 3307. молоти як за хмари – с. 483
- 3308. молоти як млин – с. 284
- 3309. молоти як м'ясорубка – с. 266
- 3310. молоти як на муках – с. 292
- 3311. молоти як пес хвостом – с. 343, 479
- 3312. молоти як помело – с. 361
- 3313. молоти як помелом замітати – с. 361
- 3314. молоти як порожній млин – с. 284
- 3315. молоти як прачем по воді – с. 86, 369
- 3316. молоти як пустий млин – с. 284
- 3317. молоти як радіо – с. 380
- 3318. молоти як собака хвостом – с. 431, 479
- 3319. молоти як чортівський млин – с. 284
- 3320. молотний до сну – с. 434
- 3321. моргала виставити – с. 288
- 3322. морда – за три дні не обсереш – с. 134, 288
- 3323. морда – хоч пацюків бий – с. 288, 336
- 3324. морда хоч цуценят бий – с. 288, 492
- 3325. морда хоч щурів бий – с. 288, 516
- 3326. морда як драглі – с. 152, 288
- 3327. морда як торба гною – с. 107, 288, 462
- 3328. морду закупиздити – с. 289
- 3329. мордувати як відьма корову – с. 75, 229
- 3330. море по коліна – с. 221, 289
- 3331. мороз по тілу – с. 290, 460
- 3332. мороз по шкірі – с. 290, 509
- 3333. мороз-сніжинка – с. 290, 429
- 3334. мотати добро наліво й направо – с. 146
- 3335. моторні люди – с. 263

- 3336. мохом поріс – с. 291
- 3337. моцний мужик – с. 291
- 3338. моцний як дуб – с. 155
- 3339. моя колокольня працює – с. 222
- 3340. мудра жінка – с. 173
- 3341. мудра людина – с. 264
- 3342. мудра як куниця – с. 242
- 3343. мудра як мого батька діти – с. 34
- 3344. мудра як сова – с. 432
- 3345. мудрагелик головатий – с. 291
- 3346. мудрий жидок / як жидок – с. 169
- 3347. мудрий чоловік – с. 499
- 3348. муж і жона – одна сатана – с. 173, 291
- 3349. мужик як жаба, а крепший як баба – с. 27, 166, 291
- 3350. мужик як жаба, але дужчий за бабу – с. 291
- 3351. мужчина кремезний, здоровий як дуб – с. 155
- 3352. мурашки йдуть по тілу – с. 293, 460
- 3353. мурашки по тілі – с. 293, 460
- 3354. мурашки по шкірі – с. 293, 509
- 3355. муха вкусила – с. 294
- 3356. муха-цокотуха – с. 294, 492
- 3357. мухи в носі – с. 294, 306
- 3358. мухи в носі грають – с. 294, 306
- 3359. мухи не зачепити – с. 294
- 3360. мухи не образити – с. 294
- 3361. мухи не скривдити – с. 294
- 3362. мухи пальцем не скривдити – с. 294, 330
- 3363. мчатися як метеор – с. 277

Н

- 3364. на більї – с. 42
- 3365. на Божій дорозі – с. 150
- 3366. на весь Шацький Любомль – с. 262
- 3367. на вітер пускати – с. 80
- 3368. на волоску висіти – с. 90
- 3369. на все Божа воля – с. 90
- 3370. на всі руки майстер – с. 267, 397
- 3371. на всі сто – с. 447
- 3372. на всіх парах – с. 333
- 3373. на вус мотати – с. 95
- 3374. на гарбуз і свободний – с. 100
- 3375. на голові дві волосини як у Баби-Яги – с. 28, 90, 112
- 3376. на голові можна сметану збити – с. 112, 427
- 3377. на голові ціла бусянка – с. 62, 112
- 3378. на голові як на копиці – с. 112, 225
- 3379. на голові як на столі – гладко – с. 112, 446
- 3380. на голову калощі понадівати – с. 112, 197
- 3381. на горі дістали – с. 116
- 3382. на діти – напередіти, треба себе глядіти – с. 145

3383. на дорозі до смерті – с. 150, 426
3384. на дурній голові і волосся не росте – с. 90, 113
3385. на життя обраний – с. 171
3386. на загаті положити – с. 176
3387. на злодії шапка горить – с. 186, 505
3388. на зносах – с. 187
3389. на зуби бере – с. 190
3390. на зуби перетирати – с. 190
3391. на ікони молитися – с. 191
3392. на кінці сраки – с. 207, 441
3393. на кінці язика – с. 207, 518
3394. на козаку нема знаку – с. 187, 219
3395. на кості тільки собаки кидаються, і то голодні – с. 233, 431
3396. на ладан дихати – с. 247
3397. на льоді роздертися – с. 255
3398. на нулю – с. 314
3399. на одежі є – с. 318
3400. на одежі есця – с. 318
3401. на одне око сліпий, а на друге зовсім не бачить – с. 319
3402. на одному опаритися – с. 320
3403. на печі грітися – с. 352
3404. на печі родитися – с. 352
3405. на повних парусах – с. 335
3406. на поганому полі й трава не росте – с. 359, 463
3407. на подвиги тягне – с. 356
3408. на порі – с. 363
3409. на похиле дерево всі кози скачуть – с. 135, 219
3410. на пустому збий весь ліс, а йому один біс – с. 43, 256
3411. на розум не багатий – с. 391
3412. на розум спало – с. 391
3413. на рубашці – с. 396
3414. на рушник ступати (стати) – с. 400
3415. на своєму місці – с. 281
3416. насеру твоїй матері – с. 273
3417. на сине яблуко – с. 516
3418. на собі мати – с. 272
3419. на сорочці – с. 436
3420. на сторону сходити – с. 448
3421. на сьомому небі від щастя – с. 300, 514
3422. на те шука в морі, щоб карась не дрімав – с. 200, 289, 515
3423. на той світ – с. 409
3424. на той світ піти – с. 410
3425. на тому світі бути – с. 410
3426. на трьох ногах ходити – с. 310
3427. на хлопцях нема знаку – с. 481
3428. на хріна попу баян, він і так веселий – с. 35, 349
3429. на худулях – с. 485
3430. на чорний день – с. 134

3431. на чотирьох йти – с. 193
3432. на чужий роток не накинеш платок – с. 353, 395
3433. на шматті – с. 510
3434. набивати кишені – с. 206
3435. набити живота – с. 169
3436. набити черево – с. 495
3437. набір костей і ложка крові – с. 233, 240, 258, 295
3438. набрати в писок води – с. 86, 346
3439. набратися до срачки – с. 442
3440. набратися до чортиків – с. 501
3441. набратися ляку – с. 265
3442. набратися розуму – с. 391
3443. набратися як жаба мулу / як жаба мулу – с. 166, 292
3444. набратися як свиня – с. 407
3445. набратися як сучка блох – с. 44, 453
3446. набубнявітися як страус – с. 448
3447. навіть миш однієї дірки не тримається – с. 144, 279
3448. навіть мухи не обідити – с. 294
3449. навкарачки лізти – с. 255
3450. навпряма як бичок – с. 39
3451. нагадити і не прибрати – с. 296, 369
3452. нагла морда – с. 289
3453. нагнути кошелів – с. 234
3454. наговорити сім мішків диму – с. 137, 283
3455. нагуляла байструка збоку – с. 30
3456. нагуляла байстрюка – с. 30
3457. нагуляти бахура – с. 35
3458. нагуляти дитину – с. 138
3459. нагуляти живота – с. 169
3460. нагуляти приплод – с. 371
3461. нагуляти пузо – с. 375
3462. нагулятися як сучка – с. 453
3463. над кожною копійкою труситися – с. 226
3464. надиманий як сич – с. 417
3465. надовго старий жениться – с. 443
3466. надоїдлива муха – с. 294
3467. надривати животи від сміху – с. 169, 428
3468. надурили лося, в нього дупа без волосся – с. 90, 158, 260
3469. надурити дурака на чотири кулака – с. 158, 242
3470. надути варгу – с. 64
3471. надути губи – с. 129
3472. надути губи як труби – с. 129, 466
3473. надутися мов горобець на просо – с. 118, 373
3474. надутися як вош на морозі – с. 92, 290
3475. надутися як вуж – с. 94
3476. надутися як жаба – с. 166
3477. надутися як жаба на купині – с. 166, 243
3478. надутися як індик – с. 192

3479. надутися як миш на крупу – с. 241, 279
3480. надутися як міх – с. 282
3481. надутися як середка на п'ятницю – с. 412
3482. надутися як сич – с. 417
3483. нажерся аж тріщить – с. 296, 465
3484. нажертися під саму зав'язку – с. 176
3485. нажертися по пузо – с. 375
3486. нажертися як вепрук – с. 68
3487. нажертися як з переляку – с. 341
3488. нажертися як кабан – с. 194
3489. нажертися як корова – с. 229
3490. нажертися як свиня – с. 407
3491. нажертися як трасочка – с. 464
3492. названий батько – с. 34
3493. наївся – ледь від стола відкотився – с. 446
3494. наївся аж надсівся – с. 296
3495. наївся, що вже лізе – с. 296
3496. наївся, що сало по бороді тече – с. 401
3497. наїстися і надутись – с. 296
3498. наїстися аж лоб твердий – с. 258
3499. наїстися вареників на першому сидю – с. 65
3500. наїстися від пуза – с. 375
3501. наїстися від пупа – с. 376
3502. наїстися від пупка по горло – с. 118, 377
3503. наїстися до пупа – с. 377
3504. наїстися лимонів – с. 252
3505. наїстися на три дні – с. 134
3506. наїстися цибулі – с. 489
3507. наїстися як віл – с. 77
3508. наїстися як дурний мила – с. 160, 278
3509. наїстися як жаба мулу – с. 166, 292
3510. наїстися як кабан – с. 194
3511. наїстися як на Великдень – с. 66
3512. наїстися як свиня – с. 407
3513. наїстися як слон – с. 424
3514. наїстися як той кнур – с. 216
3515. наїстися, що пуп трісне – с. 377
3516. найти в гарбузах – с. 100
3517. найти в гнізді – с. 107
3518. найти в капусті в городі – с. 119, 200
3519. найти в лісі – с. 256
3520. найти в огірках – с. 317
3521. найти в помідорах – с. 362
3522. найти на городі у картоплі – с. 201
3523. найти на себе наглицю – с. 296
3524. найти під грушею – с. 127
3525. найти чобота – с. 498
3526. найшла байстрюка – с. 30

3527. найшли на городі в картоплі – с. 119
3528. наказаний Богом – с. 47
3529. накапузитися як горобець на дощ – с. 118, 151
3530. накивати п'ятами – с. 379
3531. накидатися як за пліт – с. 354
3532. накинута як вовк на овечку – с. 82, 317
3533. накласти руки на себе / руки на себе наложити – с. 397
3534. накласти як за піч – с. 352
3535. наклеп наводити – с. 297
3536. наковтатися сліз – с. 425
3537. накрити коритом – с. 227
3538. накрити мідний тазом – с. 454
3539. накрити мокрим рядном – с. 401
3540. налігатися як свиня – с. 407
3541. налитися як свиня – с. 407
3542. наліво і направо гуляти – с. 130
3543. наложити в штани – с. 512
3544. намилити чуба – с. 503
3545. намилити шию – с. 507
3546. намокнути як квочка – с. 204
3547. намолоти сім мішків вовни і ті неповні – с. 283
3548. намолоти сім мішків вовни, ні один не повний – с. 83, 283
3549. нанюхатися багна – с. 29
3550. напахатися як дурні – с. 160
3551. напахатися як кінь – с. 208
3552. наперся як кабан – с. 194
3553. напертися як свиня – с. 407
3554. напилася я п'яна – с. 297
3555. напитий алкоголік – с. 23
3556. напитися аж білочка бере – с. 42
3557. напитися до білої гарячки – с. 102
3558. напитися до нестями – с. 297
3559. напитися до плювачки – с. 355
3560. напитися до ручки – с. 400
3561. напитися до свинячого визгу – с. 71
3562. напитися до свинячого стану – с. 443
3563. напитися до срачки – с. 442
3564. напитися до чортиків – с. 501
3565. напитися дьогтю – с. 163
3566. напитися холодної води як наново народитися – с. 86
3567. напитися як бик помий – с. 38, 361
3568. напитися як глина – с. 105
3569. напитися як жаба мулу – с. 166, 292
3570. напитися як куц – с. 245
3571. напитися як мотика – с. 290
3572. напитися як свинка – с. 407
3573. наплести дурниць – с. 160
3574. напоротися як обжора – с. 315

3575. напрацюватися як кінь – с. 208
3576. напудити в штани – с. 512
3577. напужаний як індик – с. 192
3578. напустити пиху – с. 347
3579. напхати брюху – с. 58
3580. напхався як бочка – с. 53
3581. напхати живота – с. 169
3582. напхати пельку – с. 338
3583. напхати пузо – с. 376
3584. напхати свого кендюха – с. 204
3585. напхатися як мішок – с. 283
3586. напхатися як свиня – с. 407
3587. напхатися, що сісти не можна – с. 298, 418
3588. нарізатися як сніп – с. 429
3589. наркот спитий – с. 298
3590. наробився як дурний мила наївся – с. 278
3591. наробився як кіт цибулі наївся – с. 211, 489
3592. наробилася, що рук не чути – с. 397
3593. наробити велику кучу – с. 246
3594. наробити як кіт на глині – с. 105, 211
3595. наробити як кіт на грубі – с. 126, 211
3596. наробити як собака гною – с. 107, 431
3597. наробитися за двох дурних / робити за трьох дурних – с. 160
3598. наробитися як віл – с. 77
3599. наробитися як дурень – с. 159
3600. наробитися як дурний – с. 160
3601. наробитися як з переляку – с. 341
3602. наробитися як ішак – с. 192
3603. наробитися як кінь – с. 208
3604. наробитися як темна ніч – с. 309
3605. наробитися як чорний віл – с. 77
3606. народила і не облизала – с. 298, 315
3607. народити як курці знести яйце – с. 244, 521
3608. народитися під щасливою зізвздою – с. 181
3609. народитися під щасливою зорею – с. 188
3610. нарцис гордий – с. 298
3611. насери собі в голову, щоб м'якше спати було – с. 113
3612. насмоктатися до ікоти – с. 191
3613. наставити виступці – с. 72
3614. наставити носа як бусел – с. 306
3615. наставити очі – с. 325
3616. наставити перед носом – с. 306
3617. наставити роги – с. 388
3618. настала біла неділя, і я окуліла – с. 301
3619. настали будні – с. 59
3620. настали свята – с. 411
3621. настовбечити лишнього – с. 298
3622. настрочити сім мішків вовни і ті неповні – с. 283

3623. наступати на п'яти – с. 379
3624. насупитися як індик – с. 192
3625. насуплений як сурок – с. 453
3626. натішитися не можна – с. 461
3627. натомитися, аж в очах чорно – с. 325
3628. натоптатися аж дихати запирає – с. 139, 299
3629. натягтися як свиня – с. 407
3630. научити в решеті ходити – с. 383
3631. нахлятися як та свиня – с. 407
3632. наче в курнику ночував – с. 245
3633. наче з води йти – с. 86
3634. наче муха в окропі – с. 294, 319
3635. наче рік не їли – с. 386
3636. наче у воду дивитися – с. 86
3637. начитана як Петрів бичок – с. 40
3638. наш зять за людських п'ять – с. 191
3639. наше діло не рожать: всунуть, винуть і біжать – с. 144
3640. наше помело по селі рознесло – с. 361, 412
3641. наше радейко – с. 379
3642. наше радіо – с. 380
3643. нашій Горпині гарно в хустині – с. 120, 486
3644. нащо дзичати, якщо ти не бджола – с. 36
3645. не баба, а дзвіниця – с. 27
3646. не бере Мартин цицьки – значить не голодний – с. 271, 491
3647. не бий лежачого – с. 250
3648. не біда як є хліб і вода – с. 41, 86, 481
3649. не Богу, не людям – с. 47, 263
3650. не Богу, не чорту – с. 47, 501
3651. не боятися ні вогню, ні грому – с. 83
3652. не боятися ні грому, ні хмари – с. 124, 483
3653. не бритий, не митий, з-за угла прибитий – с. 470
3654. не був багатим, нех... начинати – с. 29
3655. не будь красним, а будь щасним – с. 237, 514
3656. не в долі просити, а в полі носити – с. 148, 359
3657. не в жодному оці – с. 319
3658. не в лежня хліб, не в дурня гроші – с. 126, 159, 250, 481
3659. не в ліс, не в біс – с. 43, 256
3660. не в тин, не в ворота – с. 91
3661. не везло в картах, повезло в любові – с. 201, 262
3662. не вибити слова як з козла вовни – с. 83, 219, 424
3663. не видно роботи ні спереду, ні ззаду – с. 387
3664. не вийшли з весни – с. 69
3665. не витерпіла душа лихої долі – с. 148, 163
3666. не віджене від себе – с. 74
3667. не відкладай п'янку на завтра, а любов на старість – с. 262, 378, 444
3668. не вірвати ніколи – с. 78
3669. не вірить ні в Бога, ні в стога – с. 47, 446
3670. не всегда коту масленіца – с. 211, 272

3671. не всі вдома – с. 148
3672. не всю совість розгубити – с. 432
3673. не вхопило хапа – с. 475
3674. не вчора роджена і не пальцем роблена – с. 330
3675. не гнеться, не ламається – с. 107, 259
3676. не голова, а два вуха / голова – два вуха – с. 96, 113
3677. не голова, а довбеха – с. 113, 146
3678. не голова, а дом советов / голова як дом совету – с. 113, 148
3679. не дав Бог краси – с. 47, 236
3680. не дав Господь красоти – с. 121, 237
3681. не дай Бог коня лінивого, а чоловіка ревнивого – с. 47, 208, 499
3682. не дати камінця голови натокти – с. 198
3683. не дери носа, бо соплі видно – с. 306, 435
3684. не дивись на вроду, а дивись на вдачу – с. 66, 92
3685. не для тебе мама квіточку ростила – с. 203, 269
3686. не до життя – с. 171
3687. не до короваю йде, а до колива – с. 220, 230
3688. не до лісу, не до бісу – с. 43, 256
3689. не до села, не до лісу – с. 256, 412
3690. не добрати ніяк собі краси – с. 236
3691. не доведи Господи – с. 121
3692. не драконь мене – с. 152
3693. не дружити з головою, вона з ним була на ти, а не на віте – с. 113
3694. не думала, не гадала, за нелюба попала – с. 302
3695. не живий, не мертвий – с. 168, 277
3696. не жидівської породи – с. 364
3697. не з губи мови не з носа вітру – с. 80, 129, 284, 306
3698. не з заячого пуху – с. 377
3699. не з моїм щастям – с. 514
3700. не з тої ноги встав – с. 310
3701. не за холодну воду не братися – с. 86
3702. не зазіхай на чуже, бо й свого не матимеш – с. 178, 272
3703. не ззаду, ні спереду – с. 184, 438
3704. не з'їм, то надкушу – с. 175
3705. не знає на якій гілці повіситися – с. 104
3706. не знати де задивитися – с. 176, 187
3707. не знати на яку ногу стати – с. 310
3708. не знати, з якої сторони підійти – с. 448
3709. не їв, не пив і не росився – с. 194, 346, 394
3710. не їла цибулі – смердіти не буде – с. 489
3711. не їсти аби повеселитись – с. 69, 194
3712. не їсти сметани – с. 427
3713. не йде а пише, а почерк то який – с. 367
3714. не йде, а ледь ноги суне – с. 310
3715. не йде, а пливе – с. 193, 354
3716. не каламутити води – с. 86
3717. не кує, не меле – с. 241, 288
3718. не льотна погода – мітла не розкривається – с. 356

3719. не мати до чого вчепитися – с. 97
3720. не мати долі – с. 148
3721. не мати долі не по літах, не по дітях – с. 148
3722. не мати здоров'я – с. 182
3723. не мати кишки – с. 207
3724. не мати клепари – с. 213
3725. не мати клепки – с. 214
3726. не мати клепки в голові – с. 113, 214
3727. не мати клямки – с. 215
3728. не мати копи в голові – с. 113, 224
3729. не мати краси – с. 236
3730. не мати лою в голові – с. 113, 259
3731. не мати пам'яті – с. 331
3732. не мати пардону – с. 304
3733. не мати тямі – с. 469
3734. не мати ума – с. 470
3735. не мати хатки без куропатки – с. 245, 476
3736. не мати щастя – с. 514
3737. не мати щастя, не мати долі – с. 148, 514
3738. не микуляй очима, я не твоя дівчина – с. 142, 325
3739. не можна в дитину вкладати душу – дитину треба лупити як грушу – с. 127, 138, 163
3740. не можна до неї підійти – с. 348
3741. не натупаєшся – не налупаєшся – с. 261, 467
3742. не ний як баба – с. 27
3743. не нога, а ціла клешня – с. 214, 310
3744. не одні валянки стоптати – с. 63
3745. не одні черевики стоптати – с. 495
3746. не одні чоботи стоптати – с. 498
3747. не очі, а баньки – с. 32, 325
3748. не очорнити, не обілити – с. 315, 328
3749. не п'є, не курить, бабою смердить – с. 27
3750. не падати духом – с. 161
3751. не першої молодості – с. 287
3752. не пече, не меле й так кипить – с. 205, 288, 337
3753. не пискнути, не чиркнути – с. 346, 496
3754. не питай слабого здоров'я – с. 182
3755. не питуща, не їдуща – с. 193, 347
3756. не плутати мухи з борщом – с. 294
3757. не допоможуть і чари, якщо хтось не до пари – с. 333, 493
3758. не потрібно ноги розставляти – с. 310
3759. не приший кобилі хвіст – с. 217, 479
3760. не про пса ковбаса – с. 218, 343
3761. не риба, не м'ясо – с. 295, 384
3762. не рїж косу, втрапиш красу – с. 232, 236
3763. не родись красива, а родись щаслива – с. 237, 388, 513
3764. не родись красний, але щасний – с. 237, 514
3765. не розлий вода – с. 86

3766. не свисти, а то в твоєї жінки буде дурний чоловік – с. 173, 499
3767. не святкувати страшка – с. 449
3768. не смійся, я лошадей боюсь – с. 260
3769. не спи – дитя підкинуть – с. 138
3770. не стидатися ні людей, ні Бога – с. 47, 263
3771. не стільки буде меду як смороду – с. 276, 428
3772. не судилося пожити – с. 171, 452
3773. не сунь свого носа до чужого проса – с. 306, 373
3774. не та щаслива, що в батька щаслива, а що в чоловіка – с. 34, 499
3775. не такий старий як давній – с. 132, 443
3776. не твого ума розум – с. 391
3777. не те в Кузьми на умі – с. 241, 470
3778. не тільки того світла, що у вікні, а за вікном ще більше – с. 76, 411
3779. не тримати язика – с. 518
3780. не туди, не сюди – с. 454, 467
3781. не хвали погоди зрання, а жінки з молодю – с. 173, 356
3782. не хватає клепки – с. 214
3783. не ходи по воду до чужого броду – с. 56, 86
3784. не ходити, а літати – с. 483
3785. не хочеться губою кривити і жида калити – с. 129, 169
3786. не чути землі під ногами – с. 184, 310
3787. не чути під собою землі – с. 184
3788. неакуратний як свиня – с. 407
3789. небрите опудало – с. 321
3790. невдаха безталанний – с. 300
3791. невістка – добра хвістка – с. 300, 479
3792. невістка – то чужа кістка – с. 300
3793. невістка – чужа кістка – с. 210, 300
3794. невістка як в горлі кістка, а зять любить взять – с. 118, 191, 210, 300
3795. невістка як жар-птиця – с. 167, 300
3796. невісточка як квіточка – с. 203, 300
3797. не годна заснути – с. 301
3798. недобрий як злий пес – с. 343, 431
3799. недобрий як стерв'ятина – с. 445
3800. недобрі очі мати – с. 325
3801. недогода моїй бабі не на печі, не на лаві – с. 27, 246, 301, 352
3802. недомотаний чоловік – с. 499
3803. незальотна пташка – с. 375
3804. нездалі люди – с. 263
3805. некрасиве чеперадло – с. 494
3806. некрасиву дівку й дзеркало не любить – с. 135, 141
3807. неліпо виглядати – с. 70
3808. нема в голові, то в аптеці не купиш – с. 25, 113
3809. нема вірнішого приятеля як добра жінка – с. 173, 373
3810. нема де грошей подіти – с. 126
3811. нема до кого прив'язатися – с. 369
3812. нема до кого притулитися – с. 372
3813. нема з ким порадитися – с. 363

3814. нема пардону – с. 334
3815. нема піньонзів – нема кохання – с. 234, 349
3816. нема поля без бульби, а села без курви – с. 60, 243, 359, 412
3817. нема такого зілля, як баба на похмілля – с. 27, 185, 367
3818. нема ума – рахуй каліка – с. 197, 470
3819. немає куди руки діти – с. 397
3820. ненасить господня – с. 120
3821. неотесана дубина – с. 156
3822. неповоротка як квочка – с. 204
3823. неповоротка як черепаха – с. 495
3824. непорушний як скеля – с. 419
3825. непотріб – як стара галоша – с. 302
3826. непотрібні люди на білому світі – с. 263, 410
3827. непутьова шалава – с. 505
3828. нераха з нерах – с. 303
3829. нераха як собака – с. 303, 431
3830. нераха як циган – с. 303, 489
3831. нерашлива корова – с. 229
3832. нерви залізні – с. 303
3833. нерви як камінь – с. 198, 303
3834. неситя пелька – с. 338
3835. несповна розуму – с. 391
3836. нести в подолі – с. 357
3837. нести відро води на голові – с. 74, 86, 113
3838. нести нісенітниці – с. 308
3839. нести себе – с. 303
3840. нести спочити – с. 303, 440
3841. нестися як гівно на трісці – с. 103, 465
3842. нехай здоровенький зростає – с. 394
3843. нехай святий Йосип на добре переносить – с. 193, 411
3844. нехай хоч земля валиться – с. 184
3845. нехлюя – зроду нехлюя – с. 303
3846. нехлюя нирашлива – с. 303
3847. нехлюя як свиня в болоті – с. 303, 407
3848. нехороша, що їсти не хочеться – с. 484
3849. нечесний валах – с. 63
3850. нещасний той чоловік, що жінку язикату має – с. 173, 499
3851. нещастя якесь – с. 304
3852. нею вітер носить – с. 80
3853. неяка повна – с. 356
3854. нефіг ловити – с. 473
3855. ни корився дід бабці, той не буде жабці – с. 27, 143, 166
3856. неборака слабій – с. 304
3857. нижче трави, тихіше води – с. 86, 464
3858. низенька як качечка – с. 203
3859. низька як діжка – с. 144
3860. низьке як свиняче подчерев'я – с. 357
3861. низький як гриб – с. 123

3862. низький як ліліпут – с. 255
3863. низького коліна – с. 221
3864. ним тільки й плуги ганяти – с. 355
3865. ні бе, ні ме, ні кукуріку – с. 241
3866. ні Богові, ні людям – с. 47, 263
3867. ні Богу, ні чорту – с. 47
3868. ні в стрій, ні в бій, ні кибені матері – с. 42, 273, 449
3869. ні в тин, ні в ворота – с. 459
3870. ні гроша за пазухою – с. 126, 329
3871. ні до Бога, ні до людей – с. 47, 263
3872. ні з собою не взяти, ні вдома не залишити – с. 148
3873. ні каплі в рот – с. 395
3874. ні кинь, ні влий – с. 205
3875. ні кожи, ні рожи – с. 218, 388
3876. ні кола, ні двора – с. 207
3877. ні копійки – с. 226
3878. ні копійки за пазухою – с. 226
3879. ні корови, ні свині – тільки Сталін на стіні – с. 229, 407, 443, 446
3880. ні лиця, ні зросту – с. 188, 254
3881. ні лиця, ні слівця – с. 254, 422
3882. ні ніг, ні рук не чути – с. 310, 397
3883. ні одної спідниці не пропустити – с. 439
3884. ні одної юпки не пропустити – с. 516
3885. ні пари з вуст – с. 95, 333
3886. ні роду, ні плоду – с. 354, 385
3887. ні стань, ні руш – с. 400, 444
3888. ні стида, ні сорому – с. 436, 445
3889. ні те, ні се – с. 411, 456
3890. ні фігури, ні статури – с. 444, 473
3891. ні цицьки, ні письки – с. 346, 491
3892. ніби в штани наклала – с. 512
3893. ніби гавкав, ніби не гавкав – с. 97
3894. ніби пожував і виплюнув – с. 72, 358
3895. ніби росою вмивалась – с. 394
3896. ніби сліпий лисого стриже – с. 253, 423
3897. ніг і рук не чути – с. 311
3898. ніг під собою не чути – с. 311
3899. ніде ні сміттячка – с. 427
3900. ніде свічку не поставить, а тільки звалить – с. 411
3901. ніде сухого місця не мати – с. 281
3902. ніде сухої нитки не мати – с. 304
3903. ніде язиком зечепитися – с. 518
3904. ніжаться обоє – с. 305
3905. ніжні як крила лебідки – с. 238, 249
3906. нікого не бачить, нікого не знає – с. 35
3907. нікого, крім один одного, не бачити – с. 35
3908. ніколи не мати часу – с. 493
3909. нікому не потрібна – с. 367

- 3910. нікудишній як розторопа – с. 390
- 3911. німа як мумія – с. 293
- 3912. німа як риба – с. 384
- 3913. німа як риба у воді – с. 86, 384
- 3914. німецьке радіо – с. 380
- 3915. німий дядько – с. 164
- 3916. німий як рибина – с. 385
- 3917. ніс гачком – с.107, 306
- 3918. ніс дзьобатий – с. 306
- 3919. ніс до бороди достає – с. 52, 307
- 3920. ніс повісити – с. 307
- 3921. ніс понурити – с. 307
- 3922. ніс посинів – с. 307
- 3923. ніс похнюпити – с. 307
- 3924. ніс такий, що можна гніздо звити – с. 107, 307
- 3925. ніс такий, що повісити відро можна – с. 75, 307
- 3926. ніс як банька – с. 32, 307
- 3927. ніс як бараболя – с. 32, 307
- 3928. ніс як болт – с. 50, 307
- 3929. ніс як бульбина – с. 60, 307
- 3930. ніс як Буратіно / ніс як в Буратіно – с. 61, 307
- 3931. ніс як бурулька – с. 307
- 3932. ніс як буряк – с. 61, 307
- 3933. ніс як в дятла – с. 164, 307
- 3934. ніс як в орла – с. 307, 322
- 3935. ніс як в свині п'ятачок – с. 307, 379, 408
- 3936. ніс як в яструба – с. 307, 524
- 3937. ніс як валянок – с. 63, 307
- 3938. ніс як галушка – с. 99, 307
- 3939. ніс як грушка – с. 127, 307
- 3940. ніс як дзьоб – с. 136, 307
- 3941. ніс як дзьоб в дятла – с. 136, 164, 307
- 3942. ніс як дишель – с. 139, 307
- 3943. ніс як довгий руль – с. 307, 400
- 3944. ніс як картоплина – с. 201, 307
- 3945. ніс як клюв – с. 215, 307
- 3946. ніс як ключка – с. 215, 307
- 3947. ніс як кнопка – с. 216, 307
- 3948. ніс як коцюба – с. 234, 307
- 3949. ніс як кочерга – с. 234, 307
- 3950. ніс як морквина – с. 289, 307
- 3951. ніс як наральник – с. 298, 307
- 3952. ніс як нога – с. 307, 311
- 3953. ніс як палюшка – с. 307, 331
- 3954. ніс як паровоз – с. 307, 333
- 3955. ніс як перепичка – с. 307
- 3956. ніс як плужок – с. 307, 355
- 3957. ніс як рило – с. 307, 385

3958. ніс як рубильник – с. 307, 396
3959. ніс як руль – с. 307, 399
3960. ніс як сливка – с. 307, 422
3961. ніс як у бусла – с. 62, 307
3962. ніс як у дятла – с. 307
3963. ніс як у чаплі – с. 307, 493
3964. ніс як цибулина – с. 307, 489
3965. ніс як черепаха – с. 307, 495
3966. ніс як Шклинют – с. 307, 509
3967. ніс, так ніс, як через Дніпро ніс – с. 145, 307
3968. ніхто не вболить – с. 65
3969. ніч помирить / Божа нічка всіх помирить – с. 309
3970. ніч пройшла – і сон пройшов – с. 309, 434
3971. нічим не зарадить – с. 179
3972. нічого не втіче – с. 93
3973. нічого не змутить – с. 179
3974. нічого не шурупати – с. 513
3975. ніяк не вгодиш – с. 108
3976. ніяка болячка не бере – с. 50
3977. ніяку жонку не переступить – с. 173
3978. нова мама – с. 269
3979. нове життя вродилося – с. 171
3980. нове ситечко на кілочку – с. 207, 416
3981. нове сито на кілочку, а потім під лавкою – с. 207, 246, 417
3982. нове суцвіття – с. 453
3983. нога як аршин – с. 26, 311
3984. нога як в ведмедя лапа – с. 248, 311
3985. нога як в лося – с. 260, 311
3986. нога як в слона – с. 311, 424
3987. нога як кашалот – с. 203, 311
3988. нога як копито – с. 225, 311
3989. нога як лопайдик – с. 259, 311
3990. нога як у ведмедя лапа – с. 66
3991. ноги витягнути – с. 607
3992. ноги від вух – с. 96, 311
3993. ноги від зубів – с. 190, 311
3994. ноги від плечей – с. 311, 354
3995. ноги від шиї – с. 311, 507
3996. ноги волочити – с. 311
3997. ноги до ушей – с. 311
3998. ноги довгі як у лані – с. 247, 311
3999. ноги зав'язуються – с. 311
4000. ноги заплітати – с. 311
4001. ноги колесом – с. 220, 311
4002. ноги метрові – с. 311
4003. ноги мити, ще й викручувати – с. 311
4004. ноги набити – с. 311
4005. ноги не держать – с. 311

4006. ноги не несуть – с. 311
4007. ноги позбивати – с. 311
4008. ноги протягнути – с. 311
4009. ноги стоптати – с. 311
4010. ноги як булки – с. 60, 311
4011. ноги як в боцюна – с. 311
4012. ноги як в бусла – с. 62, 311
4013. ноги як в жирафи – с. 170, 312
4014. ноги як в зайця – с. 177, 312
4015. ноги як в поліського злодія / нога як в злодія – с. 186, 312
4016. ноги як в страуса – с. 312, 448
4017. ноги як в чаплі – с. 312
4018. ноги як в шлапаки – с. 312
4019. ноги як гладишки – с. 104, 312
4020. ноги як ґринджоли – с. 131, 312
4021. ноги як з патиками – с. 312, 336
4022. ноги як костилі – с. 233, 312
4023. ноги як крокви – с. 240, 312
4024. ноги як ласти – с. 248, 312
4025. ноги як лижі – с. 251, 312
4026. ноги як лопати – с. 259, 312
4027. ноги як постолі – с. 312, 366
4028. ноги як прачі – с. 312, 369
4029. ноги як сірники – с. 312, 418
4030. ноги як струни – с. 312, 350
4031. ноги як телята – с. 312, 457
4032. ноги як тріска – с. 312, 465
4033. ноги як у буська – с. 62, 312
4034. ноги як циби – с. 312, 489
4035. ноги як циркуль – с. 312, 490
4036. ноги як чаплі – с. 312, 493
4037. ноги як шлапаки – с. 312, 510
4038. ноги як шпиці – с. 312, 512
4039. ноги-гомнодави – с. 312
4040. ноги-шаблі – с. 312, 505
4041. ногу за ногу волочити – с. 312
4042. носа відморозити – с. 307
4043. носа дерти – с. 307
4044. носа коргою не дістати – с. 227, 307
4045. носити під серцем – с. 413
4046. носиться як дурень з торбою – с. 159
4047. носок дивиться в пісок – с. 308, 314, 350
4048. носом верне – с. 308
4049. носом зорі рахувати – с. 188, 308
4050. носом крутити – с. 308
4051. носом можна землю рити – с. 184, 308
4052. носом ріллю орати – с. 308, 386
4053. носом стелю чиберхати – с. 308, 445

- 4054. ну і видержаний – с. 71
- 4055. нуд бере – с. 314
- 4056. нуди нападають – с. 314
- 4057. нудитися-марудитися – с. 271, 314
- 4058. нудний чоловік – с. 499
- 4059. нудники напали – с. 314
- 4060. нудно мені, смажно мені – с. 314, 425
- 4061. нюні розпускати – с. 315
- 4062. нюняти як мале дитя – с. 138

о

- 4063. об гарбуза спіткнутися – с. 100
- 4064. об'їстися калини – с. 196
- 4065. об'їстися червоної калини – с. 197
- 4066. обвести круг пальця – с. 330
- 4067. обв'язала рушниками-хустками – с. 400, 486
- 4068. обдерта як ринка – с. 385
- 4069. обдертий як липка – с. 252
- 4070. обділена долею / обділений долею – с. 148
- 4071. обділив Бог щастям – с. 47, 514
- 4072. обісрався як кури драбину – с. 244
- 4073. обіцянка-цяцянка – с. 315
- 4074. обіцяного три роки ждуть – с. 386
- 4075. обкрутити чоловіка сракою – с. 441, 499
- 4076. облетіти Загаї – с. 176
- 4077. облизати гарбуза – с. 100
- 4078. облизня схопити – с. 316
- 4079. облупити гарбуза – с. 100
- 4080. обоє рабоє – с. 379
- 4081. обоє такі як від одної матері – с. 273
- 4082. обоє-рабоє – с. 316
- 4083. обома ногами в ямі – с. 313, 522
- 4084. ображену дівку корчити – с. 141
- 4085. обрізати життя – с. 171
- 4086. обрізати косу – с. 232
- 4087. обрости добром як жид пархами – с. 146, 169, 335
- 4088. обросший як Будулай – с. 59
- 4089. обскубана курка – с. 244
- 4090. обсмалив Шпрахи – с. 512
- 4091. один доктор знає куди, другий – чим – с. 147
- 4092. один чобіт, другий бут – зібралися та й ідуть – с. 53, 148, 498
- 4093. один, ще й пиль витирає – с. 345
- 4094. одинадцятий місяць виношує – с. 282
- 4095. одкопити губи – с. 129
- 4096. одна біда й за собою другу волоче – с. 41
- 4097. одна біда не іде, а за нею десять – с. 41
- 4098. одна біда не ходить – с. 41
- 4099. одна жінка щаслива цілий храм замінила – с. 173, 485
- 4100. одна нога в могилі – с. 285, 313

4101. одна нога тут, друга – там – с. 313
4102. одна однісінька як дуля в кармані – с. 156, 201
4103. одна піде, а друга прийде – с. 351, 370
4104. одна росте як в лобі око – с. 258, 319
4105. одна сорочка на двох – с. 436
4106. одна шкіра і кості – с. 233, 509
4107. однакова дяка – с. 164
4108. однаковим возом – с. 75
4109. одне в пелюшках, друге в кишках – с. 207, 338
4110. одне на друге похоже – с. 367
4111. одне на руках, друге в дорозі – с. 610, 397
4112. одне одного стоїть – с. 447
4113. одним горішком ділитися – с. 117
4114. одним око спав, а другим дивився – с. 319
4115. одним оком спить, другим зиркає – с. 319
4116. одним рушником витирались – с. 400
4117. одні горшки – с. 120
4118. одні кості – с. 233
4119. одні кості сторчать – с. 233
4120. одного поля ягода – с. 359, 517
4121. одною ногою в могилі – с. 285, 313
4122. одною ногою в ямі – с. 313, 522
4123. одною ногою вже на тому світі стояти – с. 313
4124. одну спідницю держати – с. 439
4125. одну спідницю стерегти – с. 239
4126. одягнула вельона, а п...а розмеляна – с. 67
4127. ожили в сраці жили – с. 170, 441
4128. ой коротка коса як мишачий хвіст – с. 232
4129. ой моя ти доле, доле нещаслива, через того чорта стала сива – с. 148, 501
4130. ой ти нехлюй – с. 303
4131. ой ти плута-шолота – с. 511
4132. олух царський – с. 320
4133. олух царя небесного – с. 320, 486
4134. опудало болотяне – с. 321
4135. осина талія – с. 454
4136. осінні люди – с. 263
4137. остався серучи, не доженеш біжучи – с. 147, 323
4138. останнє віддав би – с. 74
4139. останнє місце людини – с. 264, 281
4140. останнє місце спочинку – с. 281
4141. останнє пристанище душі – с. 163, 372
4142. останні вісті – с. 79
4143. останні дні доживати – с. 134
4144. останні штани віддасть – с. 512
4145. останнім духом дихати – с. 161
4146. останнім куском хліба поділитися – с. 245, 481
4147. останнім поділитися – с. 357
4148. останню сорочку віддати – с. 436

4149. останню сорочку скинути – с. 437
4150. остання в попа попада – с. 349, 362
4151. остатися при шишах – с. 507
4152. осушила чужа краса – с. 236
4153. от вже розгеньбалась – с. 389
4154. от вже чистьоха – с. 497
4155. от лис фарбований – с. 252
4156. от лисиця (хитра) – с. 253
4157. от луйничиха – с. 260
4158. от що то значить, що в хаті чоловіча шапка є – с. 476, 505
4159. отворот-поворот – с. 324, 356
4160. ото в їх доля, живуть по божому – с. 148
4161. ото валело (валюга) – с. 63
4162. ото вже негілейда – с. 301
4163. ото-то голова – с. 113
4164. отправити з віником – с. 78
4165. отримати гарбуза, не про пса ковбаса – с. 100, 218, 343
4166. отримати облизня – с. 316
4167. ох уже ця дзиґа – с. 136
4168. оце вже і лейда – с. 250
4169. очей не відірвати – с. 325
4170. очей не здужає підняти – с. 325
4171. очі видерти – с. 325
4172. очі випікати – с. 325
4173. очі замилювати – с. 325
4174. очі згубити – с. 325
4175. очі зіграти – с. 325
4176. очі колупати – с. 325
4177. очі матом стоять – с. 272, 325
4178. очі мов зіроньки на небі сяють – с. 186, 300, 325
4179. очі на мокрому місці – с. 281, 325
4180. очі на ходу закриваються – с. 325
4181. очі повигнивали – с. 325
4182. очі потьмяніли – с. 325
4183. очі світяться як в собаки – с. 325, 431
4184. очі спереду і ззаду – с. 325
4185. очі темні як ніч – с. 309, 325
4186. очі як баньки – с. 32, 326
4187. очі як більма – с. 42, 326
4188. очі як блискавка – с. 44, 326
4189. очі як в бика – с. 39, 326
4190. очі як в жаби – с. 166, 326
4191. очі як в китайця – с. 205, 326
4192. очі як в кицьки – с. 206, 326
4193. очі як в кота – с. 211, 326
4194. очі як в крота – с. 239, 326
4195. очі як в поросяти – с. 326, 364
4196. очі як в сови – с. 326, 432

- 4197. очі як в соловейка – с.326, 433
- 4198. очі як в чорта – с. 326, 502
- 4199. очі як в щура – с. 326, 516
- 4200. очі як в японця – с. 326, 522
- 4201. очі як горошини – с. 120, 326
- 4202. очі як гудзики – с. 132, 326
- 4203. очі як жаринки – с. 167, 326
- 4204. очі як колеса – с. 220, 326
- 4205. очі як ленінський рубель – с. 326, 396
- 4206. очі як локатори – с. 259, 326
- 4207. очі як намистинки – с. 297, 326
- 4208. очі як озера – с. 318, 326
- 4209. очі як окуляри – с. 319, 326
- 4210. очі як сліпи – с. 326, 422
- 4211. очі як смола – с. 326, 428
- 4212. очі як у в'юна – с. 97, 326
- 4213. очі як у вовка – с. 82, 326
- 4214. очі як у корови – с. 229, 326
- 4215. очі як фари – с. 326, 472
- 4216. очі як ягоди – с. 326, 517
- 4217. очі як яйця курячі – с. 327, 521

П

- 4218. павука з'їсти – с. 329
- 4219. падлота, мре і дивиться – с. 329
- 4220. палата розуму – с. 329, 391
- 4221. паленіти від сорому – с. 346
- 4222. палець об палець не стукнути – с. 329
- 4223. пальонкою запахло – с. 331
- 4224. пальцем не ворохне – с. 330
- 4225. пальця в рот не клади, бо відкусить – с. 330, 394
- 4226. пальця не підніме – с. 330
- 4227. пальця покажи, то сміятись буде – с. 330
- 4228. пам'яті збутися – с. 331
- 4229. пам'ять коротка – с. 331
- 4230. пам'ять як у куріци – с. 331
- 4231. панська кров – с. 240
- 4232. паня – до кохання – с. 332
- 4233. пара голубів – с. 115
- 4234. паразитка така – с. 334
- 4235. Параска і Палажка – с. 329, 334
- 4236. паровані як горнята мальовані – с. 118
- 4237. парочка – Іван і Одарочка – с. 318, 334
- 4238. парубок видний – с. 335
- 4239. парубок козацький – с. 335
- 4240. парубок як бугай здоровий – с. 58, 335
- 4241. парубок як сокіл – с. 335, 433
- 4242. паршива як гадюка – с. 97
- 4243. патлатий як пес – с. 343

4244. пахати як віл – с. 77
4245. пахати як дурний – с. 160
4246. пахати як ішак – с. 192
4247. пахати як кінь – с. 209
4248. пахати як кляча – с. 216
4249. пахати як кобила – с. 217
4250. пахати як коняка – с. 224
4251. пахати як негр – с. 301
4252. пахати як раб – с. 379
4253. пахуче зілля далеко чути – с. 185
4254. пачити як паровоз – с. 333
4255. педаль затурканий – с. 337
4256. пекти дротом – с. 153
4257. пензлика мачати – с. 338
4258. пеньок з очима – с. 339
4259. первачок побіг – с. 339
4260. перебиватися з копійки на копійку – с. 226
4261. перебила свиня Отче наш, то хай сама і молиться – с. 324, 407
4262. перебирає дівчат як шкарпетки – с. 142, 508
4263. перебирати всіх по кісточках – с. 210
4264. перебирати хлопцями як жид кіньми – с. 169, 209, 223, 482
4265. перебирати як бульбу – с. 60
4266. перебирати як вівцями – с. 73
4267. перебирати як гнилицями – с. 106
4268. перебирати як горох в корзині – с. 119, 227
4269. перебирати як грушками – с. 127
4270. перебирати як Ймен з коровами – с. 229
4271. перебирати як картоплю – с. 201
4272. перебирати як кінь копитом – с. 209, 225
4273. перебирати як кіт салом – с. 211, 402
4274. перебирати як на базарі – с. 29
4275. перебирати як одяг – с. 318
4276. перебирати як оселедцями в діжці – с. 144, 323
4277. перебирати як пальцями – с. 330
4278. перебирати як перчатки – с. 342
4279. перебирати як пряниками – с. 374
4280. перебирати як свині личем рити – с. 254, 407
4281. перебирати як семечки лускає – с. 414
4282. перебирати як циган горшками – с. 120, 489
4283. перебирати як циган кіньми – с. 435, 489
4284. перебирати як циган сонцем – с. 489
4285. перебирати як циганка – с. 201
4286. перебирати як циганка картами – с. 201, 490
4287. перебірлива як пані – с. 332
4288. перекидатися як качка – с. 203
4289. переламати усі тини і перелази – с. 341, 459
4290. переливати з пустого в порожнє – с. 364, 341, 377
4291. переповнити чашу – с. 494

4292. пересохша слива – с. 422
4293. переспіла вишня – с. 73
4294. переступити за посторонку – с. 366
4295. перти через верх – с. 68
4296. перти через вилиці – с. 71
4297. перти як дурний під гору – с. 116, 160
4298. перти як з переляку – с. 341
4299. перти як кобила – с. 217
4300. перти як колхіда – с. 222
4301. перти як комбайн – с. 222
4302. перти як лихе – с. 254
4303. перти як паровоз – с. 333
4304. перти як пуля – с. 376
4305. перти як сліпий до плота – с. 354
4306. перти як танк – с. 455
4307. перти як торпеда – с. 463
4308. пертися як свиня на рожен – с. 389, 407
4309. перше око в сраці – с. 319, 441
4310. пес не поваляє, то не з'їсть – с. 343
4311. пестунчик долі – с. 148, 344
4312. пецяв-пецяв і не допецяв – с. 344
4313. печений рак – с. 381
4314. печеного тільки немає – с. 344
4315. печінка своє дає – с. 344
4316. пижитися як індик – с. 192
4317. пий воду, їж воду – нема голоду – с. 86, 114,
4318. пий-пий – на старість торба й кий – с. 205, 444, 462
4319. пилом занести – с. 345
4320. пиляти як пилка – с. 345
4321. писана красавиця – с. 236
4322. писк ніколи не відмивається – с. 346
4323. пити і дна не бачити – с. 145
4324. пити радість – с. 380
4325. пити як в останній раз – с. 347
4326. пити як з відра воду – с. 75, 86
4327. пів світу замало, а цілий забагато – с. 410
4328. півень гамбурзький – с. 347
4329. під акацією в холодочку – с. 23, 484
4330. під бороду гладити – с. 52
4331. під вінець іти / піти під вінець – с. 78
4332. під вінець іти – с. 78
4333. під кожну спідницю заглядати – с. 439
4334. під коритом – с. 228
4335. під лавкою – с. 246
4336. під лежачий камінь вода не тече – с. 86, 198
4337. під мухою – с. 294
4338. під ногами землі не відчувати – с. 184, 313
4339. під одним серцем лежати – с. 413

4340. під плотом загнутись – с. 354
4341. під серцем стукнуло – с. 413
4342. під терплячий камінець щастя тіче – с. 198, 514
4343. під шнурочок – с. 511
4344. підла як відьма – с. 75
4345. підла як змія – с. 187
4346. піднести гарбуза – с. 101
4347. підняти морду як кіт, що щура спіймав – с. 211, 289, 516
4348. підошви горять – с. 348
4349. підпали сірника – загориться – с. 418
4350. підрядилася грибом – лізь у кошик – с. 123, 235
4351. підстилка для всіх – с. 348
4352. підсунути свиню – с. 407
4353. підтоптаний жених – с. 168
4354. підшитий чоловік – с. 499
4355. піймати павучка – с. 329
4356. піп своє, а чорт своє – с. 349, 502
4357. пір'я розпустити – с. 350
4358. пісок в рукавах – с. 350, 399
4359. пісок сиплеться – с. 350
4360. піт тече – с. 351
4361. піти багатому по смерть – с. 426
4362. піти безлиху – с. 351
4363. піти в гречку – с. 123
4364. піти в життя вічне – с. 171
4365. піти в зелений гай – с. 98
4366. піти в кращий світ – с. 410
4367. піти в люди – с. 263
4368. піти в рай – с. 381
4369. піти в світ за очі – с. 410
4370. піти в штунди – с. 513
4371. піти від нас – с. 351
4372. піти до Артема огірки стерегти – с. 25, 318
4373. піти до Бембика – с. 37
4374. піти до Бога / Бог забрав до себе – с. 47
4375. піти до Бога – с. 47
4376. піти до другої дома – с. 149
4377. піти до Душейка – с. 163
4378. піти до Климчика – с. 214
4379. піти до Левона – с. 249
4380. піти до пана Лопатинського – с. 332
4381. піти до праотців – с. 368
4382. піти до своїх – с. 351
4383. піти до Сидора – с. 415
4384. піти додому – с. 351
4385. піти з життя – с. 171
4386. піти з ноги на ногу – с. 313
4387. піти за Гриня – с. 123

4388. піти за Новосада – с. 309
4389. піти і до чорта в зуби – с. 502, 190
4390. піти і сліди (за собою) забрати – с. 422
4391. піти марцюватися – с. 271
4392. піти на горб – с. 116
4393. піти на горбочок – с. 116
4394. піти на горбочок під березу – с. 37, 116
4395. піти на гору – с. 116
4396. піти на діти – с. 145
4397. піти на дубову гірку – с. 104
4398. піти на Косову гірку – с. 104
4399. піти на могилиці – с. 285
4400. піти на небо до Бога – с. 47, 300
4401. піти на садувку – с. 401
4402. піти на спокій – с. 440
4403. піти на спочинок – с. 440
4404. піти на той світ – с. 410
4405. піти на упокій – с. 471
4406. піти на шульгу – с. 513
4407. піти наліво – с. 351
4408. піти під березу – с. 37
4409. піти під дуби – с. 155
4410. піти під мураву – с. 293
4411. піти під стару грушу – с. 127
4412. піти під ялину – с. 521
4413. піти по попел і чорта сховати – с. 362, 502
4414. піти по руках – с. 397
4415. піти попасом – с. 351
4416. піти своєю дорогою – с. 150
4417. піти смерть шукати – с. 426
4418. піти спати – с. 438
4419. піти туди, звідки прийшли – с. 351
4420. піти у без – с. 36
4421. піти як за водою – с. 86
4422. піти як за море – с. 290
4423. піти як за море срати – с. 290
4424. піти як за смертю – с. 426
4425. піти як лейба – с. 250
4426. піти як опудало – с. 321
4427. піти як пава – с. 328
4428. піти як павич – с. 328
4429. піти як Пестина по муку – с. 292, 344
4430. піти як по смерть – с. 426
4431. піти як теща під лід – с. 255, 459
4432. пішла буйда на колесах – с. 60, 220
4433. пішла по масло, та й у печі погасло – с. 272, 352
4434. пішла я нафіг, а ви за мною так бистренько-бистренько – с. 351
4435. пішла як жирафа – с. 170

4436. пішла як повишивала – с. 351
4437. пішла як пописала – с. 351
4438. пішли гроші на розкоші – с. 126, 389
4439. пішло в сухий рот – с. 395
4440. пішов блудом – с. 44
4441. пішов дай лежить під дубами – с. 155
4442. пішов на государственні харчі – с. 475
4443. пішов як Бошко – с. 54
4444. пішов як криволяка – с. 238
4445. плакати гірко – с. 353
4446. плакати як мазя – с. 267
4447. плакати як ненза – с. 302
4448. плакати як рюмза – с. 401
4449. плакати як сопля на стіні – с. 436, 446
4450. плаксива верба – с. 67
4451. плаксива як кицька – с. 206
4452. плани як в Гітлера – с. 104
4453. плач Ярославни – с. 353
4454. плаче як риба в неволі – с. 301, 384
4455. плентатися як на завтра – с. 353
4456. плентатися як чипирадло – с. 394
4457. плести белеберду – с. 37
4458. плести бред сумашедчого – с. 55
4459. плести коноплі – с. 223
4460. плести корзини – с. 227
4461. плести кошелі – с. 234
4462. плести кошеплут – с. 234
4463. плести кошики й плетінки – с. 235, 353
4464. плести кушелі – с. 246
4465. плести ногами – с. 313
4466. плести плітки – с. 355
4467. плести плота – с. 354
4468. плести щось – с. 353
4469. плести язиком – с. 518
4470. плести як до дуба в'язаний – с. 155
4471. плести як з гарячки – с. 102
4472. плести як з малярії – с. 269
4473. плести як зі сну – с. 434
4474. плести як на муках – с. 292
4475. плести як тарабанька – с. 455
4476. плести, що купи не тримається – с. 242
4477. плестися як черепаха – с. 495
4478. плеще язиком як те радіо – с. 518
4479. пливсти як лебедиця – с. 249
4480. пливсти як лебідка – с. 249
4481. пливти як пава – с. 328
4482. плітки збирати – с. 355
4483. плоска як доска – с. 150

4484. плювати в стелю – с. 445
4485. плюнь – зашепить – с. 355
4486. пнутися як жаба до гуски – с. 131, 166
4487. по біді і по добрі – с. 41, 146
4488. по воді вилами писано – с. 71, 86
4489. по вуха влюбитися – с. 96
4490. по Отченаші, наливай по чаші – с. 324, 494
4491. по п'ятках бити – с. 379
4492. по першому шороху будитися – с. 511
4493. по самі вуха – с. 96
4494. по сітці плестися – с. 418
4495. по сітці сунутися – с. 418
4496. по смерть посилати – с. 426
4497. побачити Бога – с. 47
4498. побігти як ракета – с. 381
4499. повезло як втопленику – с. 93
4500. повезти до дуба – с. 155
4501. повертатися як віл – с. 77
4502. повертатися як муха в смолі – с. 294, 428
4503. повзти (лізти) як рак – с. 381
4504. повзти як жаба – с. 166
4505. повзти як із середини на п'ятницю – с. 379, 412
4506. повзти як слимак – с. 422
4507. повзти як сонна муха – с. 295
4508. повзти як сопель – с. 436
4509. повзти як черепаха – с. 495
4510. повитуха повила, долю нарікла – с. 148, 355
4511. повна калита – с. 197
4512. повна кишенья – с. 206
4513. повна щастям – с. 514
4514. повна як бочка – с. 54
4515. повна як вовна – с. 83
4516. повна як діжка – с. 144
4517. повна як качан – с. 202
4518. повна як корова – с. 229
4519. повна як піч – с. 352
4520. повна як свиня – с. 407
4521. повний лоб – с. 258
4522. повний шлунок, пусті яйця – с. 510, 521
4523. повний як барилко – с. 33
4524. повний як боня – с. 51
4525. повний як линок – с. 252
4526. повний як огірок – с. 318
4527. повний як око – с. 319
4528. повний як опецьок – с. 321
4529. повний як сніп – с. 429
4530. повновидий як місяць – с. 282
4531. повольна жінка – с. 173

4532. пов'язати рушники – с. 400
4533. погана бий, щоб сі направила, добра бий, щоб сі не спортила – с. 39, 297, 440
4534. погане коріння – с. 228
4535. поганий на вроду та гарний на вдачу – с. 66, 92
4536. погнати як бричка – с. 56
4537. подати гарбуза – с. 101
4538. подати рушники – с. 400
4539. подивися на кагалє – с. 195
4540. подивися, женише, твоя дівка не дише – с. 141, 168
4541. поділитися кришечкою – с. 239
4542. поділитися крошкою – с. 240
4543. подільчива людина – с. 264
4544. подіти дитину – с. 138
4545. подлая дряннь – с. 154
4546. подобкати траву – с. 464
4547. пожоване й виплюнуте – с. 72, 358
4548. позавидувати на вовчу потку – с. 82, 366
4549. поїхати мозгами – с. 285
4550. поїхати поладитися – с. 358
4551. показувати потилицю – с. 366
4552. поки торчить, то мовчить – с. 285, 463
4553. покірний жінці – с. 173
4554. покласти око – с. 319
4555. поламати перелаз – с. 341
4556. поле орати можна – с. 359
4557. полетіти як пуля – с. 376
4558. польська лапа – с. 248
4559. полохливий мов заєць – с. 177
4560. получить віника – с. 78
4561. польська дівка – с. 141
4562. польське радіо – с. 380
4563. польський хазяїн – с. 474
4564. полюдський чоловік – с. 499
4565. пом'ятий як собака пожував / як собаки жували – с. 431
4566. пом'ятий як собаче вухо – с. 96
4567. помазати медом – с. 275
4568. померла Малаха – я не твоя сваха – с. 269, 403
4569. помиями лити – с. 361
4570. помішатися розумом – с. 391
4571. pomoже як мертвому кадило – с. 195
4572. помочник – в січку срати – с. 362, 419
4573. понесла байстроводиха – с. 30
4574. поношана порхавка – с. 364
4575. понуре як ніс у воду опустив – с. 86, 308
4576. понюхати ригу – с. 385
4577. попасти чорту в зуби – с. 502
4578. попасти як яйця в маргарин – с. 270, 521

4579. попивати горілку – с. 117
4580. поправка здоров'я – с. 182
4581. попрацювали за сімох – с. 369
4582. попрацювали як каторжні – с. 202
4583. попрацювати як коні – с. 223
4584. пора прийшла – с. 363
4585. пора рушника вишивати – с. 400
4586. порваний постіл – с. 366
4587. порипати у хату – с. 476
4588. пороги оббивати – с. 363
4589. порожня як бочка – с. 54
4590. поросячі очі / свинячі очі – с. 327
4591. порохно сиплеться – с. 364
4592. посадити в калюжу – с. 198
4593. посадка аеродром – с. 365
4594. посивіти в дівках – с. 141
4595. посилати за смертю – с. 426
4596. посилати під три чорти – с. 502
4597. послав Бог роботу, а забрав чорт охоту – с. 387, 502
4598. послати біду за водою – с. 41, 86
4599. послати дурного Богу молитися – с. 47, 160
4600. послати за тридев'яте царство – с. 487
4601. остання шлюха – с. 510
4602. останній час йде – с. 493
4603. послужитися як чортом наоратися – с. 502
4604. постав мене, не руш мене – с. 365, 400
4605. поставити на голові глечик з молоком, то воно скисне – с. 104, 287
4606. потайна людина – с. 264
4607. потайна собака – с. 431
4608. потом обливатися – с. 351
4609. потрапив пес у колесо – с. 220, 343
4610. потрусити кишеню – с. 206
4611. потягається – ніхто не догадається: значиться мужика хочеться, якщо великий, то один, якщо маленький, то два – с. 291
4612. потягушки на растушки – с. 366, 394
4613. похвали мене моя губонько – с. 129
4614. похмелитися хоче – на очі не бачить – с. 327
4615. похмілля як барабан без оркестру – с. 32, 322
4616. похмурий як ніч – с. 309
4617. похмурий як туман – с. 467
4618. похожа на мару – с. 270
4619. похожа свиня на коня, тільки шерсть не така – с. 209, 407, 506
4620. почався свій час – с. 493
4621. почати почне, а доробити – то і всрався – с. 149, 367
4622. почервоніти як лампаси – с. 247
4623. почервоніти як рак – с. 381
4624. поший мені блюзку, але не таку як у людей – с. 44, 263
4625. правда – то не гріх, а торба – то не сміх – с. 124, 428, 462

4626. правди в тебе як в решеті – с. 368, 383
4627. правдива людина – с. 264
4628. правдиві як смерть – с. 426
4629. правду в очі чеше – с. 327, 368
4630. правду казати як дрова рубати – с. 153, 368
4631. правду сказати – не кошики плести – с. 235, 368
4632. правити тюльку – с. 468
4633. правуни правити – с. 368
4634. прати, варити, грітися, мити, брити і тріски збирати – с. 465
4635. працьовита як бджілка – с. 36
4636. працьовита як лошиця – с. 260
4637. працьовита як метьолка – с. 277
4638. працьовита як мураха – с. 293
4639. працьовита як пташка – с. 375
4640. працьовитий як бджола – с. 36
4641. працювати як віл – с. 77
4642. працювати як воляка – с. 90
4643. працювати як кінь – с. 209
4644. працювати як мурахи – с. 293
4645. працювати як останній раз – с. 369
4646. працювати як пчоли – с. 378
4647. працювати як скажені – с. 419
4648. працювати як слон – с. 425
4649. працювати як трактор – с. 464
4650. працювати як чорний віл – с. 77
4651. пре як сліпий до меду – с. 276
4652. прездоровий як дубовий пенъ – с. 339
4653. премудрий Соломон – с. 433
4654. пресвятий Соломон, забери поганий сон – с. 434
4655. пертися як жаба раміння – с. 166, 382
4656. при баблі – с. 28
4657. при надії – с. 296
4658. прибрався як піп на службу – с. 349
4659. привести дитину – с. 138
4660. приглядатися як сліпий до дівки – с. 141, 423
4661. признак дурачини – с. 158
4662. приїхала сестра із Червонограда – с. 414
4663. приїхали гості з Красного – с. 121
4664. приїхали греки – привезли цитрини – с. 122, 490
4665. приїхали красноармійці – с. 237
4666. прийде глупе й мене купе – с. 243, 370
4667. приймацький хліб собацький – с. 481
4668. приймача жизнь собача – с. 170
4669. прийняти на душу – с. 163
4670. прийняти смерть – с. 426
4671. прийти в песький голос – с. 115
4672. прийти до дупи по розум – с. 158, 391
4673. прийти до розуму – с. 391

4674. прийти до тями – с. 469
4675. прийти з землі – піти в землю – с. 184
4676. прийти з косою – с. 232
4677. прийти непрошеним, піти недякуваним – с. 302
4678. прийти як минтрега – с. 279
4679. прийшла біда – відкривай ворота – с. 41, 91
4680. прийшла кончина – с. 223
4681. прийшла пора – с. 363
4682. прийшла свиня і не хрюкнула – с. 407
4683. прийшла судня дошка – с. 151
4684. прийшла упишня година – с. 107
4685. прийшла упишня паша – с. 337
4686. прийшли шапки розбирати / прийшли на розбор шапок – с. 505
4687. прийшло йому його – с. 370
4688. прийшов будун – с. 59
4689. прийшов в гості бодя – с. 49, 121
4690. прийшов гаплик – с. 99
4691. прийшов з будуна – с. 59
4692. прийшов той час – с. 493
4693. прикипіти душею – с. 163
4694. прикотити аж двоє – с. 371
4695. прикусити язика – с. 518
4696. прилетіти як той попіл – с. 363
4697. прилипнути як банний лист – с. 253
4698. принести байстрюка – с. 30
4699. принести в запасці – с. 179
4700. принести в заполі (приполі) – с. 179
4701. принести в пелені – с. 338
4702. принести в подолі – с. 357
4703. принести в спідниці – с. 439
4704. принести за пазухою – с. 329
4705. принести із тридев'ятого царства – с. 487
4706. принести у фартусі – с. 472
4707. приносить боцюн – с. 53
4708. принц заморський – с. 371
4709. принц на червоному коні – с. 209, 371
4710. природа віддихнула – с. 372
4711. присадкувата як бочка – с. 54
4712. пресвятий Поплавський – с. 363
4713. приставити ноги до берези – с. 37, 313
4714. пристати як п'явка – с. 378
4715. пристати як реп'ях / пристати як реп'ях до кожуха – с. 383
4716. причепи пір'їну – полетить – с. 350
4717. причепилася прищепа – с. 372
4718. причепити гарбуза – с. 101
4719. причесатися, прилизатися, в нові штани вбратися і на порозі всратися – с. 363, 512
4720. приший хвіст кобилі – с. 217, 479

4721. прийшов Гриць – дупу тиць – с. 123, 158
4722. про тебе і кури не шепчуть – с. 244
4723. пробила остання година – с. 107
4724. проворна на язик – с. 518
4725. продажна баба – с. 27
4726. продажна шкіра – с. 509
4727. продовження роду – с. 385
4728. прожити без толку – с. 462
4729. прожити життя з чоловіком як за купою гною – с. 107, 171, 499
4730. прозора як скло – с. 420
4731. пройти Крим, і Рим, і мідні труби – с. 238, 385, 466
4732. пройти крізь решето – с. 383
4733. пройти крізь шито і решето – с. 383, 507
4734. пройшла копа – шукай попа – с. 224, 350
4735. проковтнути язика / язик проковтнути – с. 518
4736. прокурена порхавка – с. 365
4737. промокнути до нитки – с. 305
4738. пропав хлопець – с. 482
4739. пропала дівчина – с. 142
4740. пропасти як слина – с. 422
4741. пропаща душа – с. 163
4742. пропаща людина – с. 264
4743. пропащі люди – с. 263
4744. пропелер в дупі – с. 158, 373
4745. просвистати день – с. 134
4746. просидіти дев'ять класів і отримати справку – с. 213, 440
4747. прострочений товар – с. 461
4748. протер лисину на чужих подушках – с. 253, 357
4749. протер підошви – с. 348
4750. противна як жаба – с. 166
4751. протоптати дорогу – с. 150
4752. протоптати стежку – с. 444
4753. психа мати – с. 374
4754. псів гонити – с. 374
4755. пташенята гніздечко знайшли – с. 107, 375
4756. пташиного молока не вистачає – с. 287
4757. пудкий як заєць – с. 177
4758. пудо пуденне – с. 375
4759. пузата дівка – с. 141
4760. пузо відвисити – с. 376
4761. пузо відвісити як лин мулу – с. 252, 376
4762. пузо мати – с. 376
4763. пультати очі – с. 327
4764. пуп розв'яжиться – с. 377
4765. пускати гроші на вітер – с. 80, 126
4766. пуста натура – с. 299
4767. пуста як баняк – с. 32
4768. пуста як верба – с. 67

4769. пуста як відьма – с. 75
4770. пустив Микиту на волокиту – нехай волочеться поки хочеться – с. 89, 278
4771. пустий млин – с. 284
4772. пустий як бочка – с. 54
4773. пустити буйду – с. 60
4774. пустити мальок – залити фундамент – с. 269, 473
4775. пустити на вітер, то понесе – с. 80
4776. пустити на світ Божий – с. 410
4777. пустити пушку – с. 377
4778. пуститись берега – с. 37
4779. пуститися в блуд – с. 44
4780. пуститися в блудящу – с. 44
4781. путо проложити – с. 377
4782. пухла як пампушка – с. 331
4783. пчола летить, де мед пахнить – с. 276, 378
4784. п'ємо, б'ємо, розходимось – с. 39, 346, 393
4785. п'яне бидло – с. 38
4786. п'яне в табальки – с. 454
4787. п'яний – дурного брат – с. 55
4788. п'яний в дим – с. 137
4789. п'яний в диміну – с. 137
4790. п'яний в доску – с. 150
4791. п'яний в дрізіну – с. 153
4792. п'яний в дупель – с. 158
4793. п'яний до білки – с. 42
4794. п'яний як бейло – с. 37
4795. п'яний як бик – с. 39
4796. п'яний як сніп – с. 429
4797. п'яний як туз – с. 467
4798. п'яний як ціп – с. 491
4799. п'яний як чіп – с. 497
4800. п'ян-капітан – с. 199
4801. п'яному море по коліна – с. 221, 289
4802. п'яти підрізати – с. 379
4803. п'ятого кутка шукати – с. 245
4804. п'ять пар чобіт порвати – с. 498

Р

4805. рабої кубили сон – с. 217, 434
4806. раденький, що дурненький – с. 160, 380
4807. радий як кіт перед сметаною – с. 212, 427
4808. радий як свиня – с. 407
4809. радий як слон – с. 425
4810. радий як сніп – с. 429
4811. радіатор кипить – с. 380
4812. радіо «Брехунець» – с. 56, 380
4813. радіти як дурень думкою – с. 157, 159
4814. радянське радіо – с. 380
4815. раз, і то не гаразд – с. 99

4816. райські ворота відкриті – с. 91
4817. раки пекти / пекти раків – с. 381
4818. раком стануть – на тебе будуть дивитися – с. 381
4819. рання пташка росу оббиває – с. 375, 394
4820. рано дати – с. 132
4821. рачки повзти – с. 256
4822. рвати жили – с. 170
4823. рве і метає – с. 382
4824. ревіти як хтось умер – с. 382
4825. ревти як бугай – с. 58
4826. ревти як корова – с. 229
4827. реготати як кінь – с. 209
4828. реготати як кінь до вівса – с. 209, 317
4829. реготати як корова – с. 229
4830. регоче аж сокорить – с. 382, 433
4831. регоче як дзвіночок – с. 135
4832. регоче як дурень – с. 159
4833. регоче як навіжений – с. 382
4834. регоче як то не всі вдома – с. 149
4835. регочуть як дурні – с. 159
4836. Рембо засушений – с. 383
4837. решетом воду міряти – с. 86, 383
4838. решетом воду носити – с. 383
4839. ржати як кобила – с. 217
4840. ржати як коняка – с. 224
4841. рже як жеребець – с. 168
4842. риба – хиба, аби хліба скиба – с. 384, 420, 480, 481
4843. риба в воді – їсти годі – с. 86, 384
4844. риба наснилась – с. 384
4845. рибу зловити – с. 384
4846. rischi в роті не мати – с. 385, 395
4847. рити носом – с. 308
4848. ричати як пес – с. 343
4849. рідкісний екземпляр – с. 164
4850. різати правду-матінку – с. 273, 368
4851. рій вилетів – с. 386
4852. рік за роком – с. 387
4853. робив як спав – с. 387, 438
4854. робити аж куфайка завертається – с. 245
4855. робити з писка халяву – с. 346, 475
4856. робити за двох дурних – с. 160
4857. робити із губ халяву – с. 129, 475
4858. робити як бджілка / робити як бджола – с. 36
4859. робити як віл / робити як чорний віл – с. 77
4860. робити як дурний – с. 160
4861. робити як ішак – с. 192
4862. робити як мерзле горить – с. 117, 387
4863. робити як мітлою мести – с. 282

4864. робити як мокре горить – с. 285
4865. робити як проклята – с. 373
4866. робити як чорт – с. 502
4867. робити, робити і гівном завершити – с. 103
4868. робить аж шуба завертається – с. 513
4869. робітник на смердячі яйця – с. 387, 521
4870. робітниця козлова – с. 387
4871. робітниця комарівська – с. 387
4872. робітниця маціївська – с. 387
4873. робітниця-тридільниця: сцить, пердить, тріски збирає – с. 387, 466
4874. робота дурнів любить – с. 160, 387
4875. робота забрала силу – с. 387, 415
4876. робота кипить – с. 388
4877. робота не вовк – в ліс не втіче – с. 82, 256, 388
4878. роботи як кіт наплакав – с. 212
4879. роботяща як коняка – с. 224
4880. роботяща як мурашечка – с. 293
4881. роботящий як віл – с. 77
4882. роботящий як воляка – с. 91
4883. роботящі руки мати – с. 397
4884. робоча пчілка – с. 378
4885. робочий як віл – с. 77
4886. рова-корова – с. 229
4887. роги вирости – с. 388
4888. роги наставляти – с. 388
4889. роги не позбивають – с. 388
4890. родився, христився, помирай, а гроші давай – с. 126
4891. родити як та кицька – с. 206
4892. родитися не в ту мінуту – с. 280
4893. родить як бараболя за погоди – с. 32
4894. родить як кролиха – с. 240
4895. розбалакатися як свиня з гускою – с. 131, 407
4896. розвертати оглоблі – с. 318
4897. розвести бардак – с. 33
4898. розвести свинарник в домі – с. 149, 405
4899. розвести срач – с. 442
4900. розвести як молодого – с. 286
4901. розвісити вуха як локатори – с. 96, 259
4902. розв'язався язик – с. 518
4903. роздайся море – жаба лізе – с. 166, 289
4904. роздеруть як пси муху – с. 374
4905. роздайся море – жаба пливе – с. 289
4906. роззявити пельку – с. 338
4907. роззявити рот як в собаки – с. 395, 432
4908. роззявити рот як халаву – с. 395, 475
4909. роззявити свого патики – с. 336
4910. розібратися до розсолу – с. 390
4911. розказувати кушалки-упалки – с. 389

4912. розкатати губу / розкатати губу – с. 129
4913. розкидаються грошима куди хочуть – с. 126
4914. розкисла як капуста – с. 200
4915. розкрити губу як шпак сраку – с. 129, 511
4916. розкрити ноги на виліт – с. 313
4917. розмазурити дитину – с. 138
4918. розмальована писанка – с. 345
4919. розмахатися косами – с. 232
4920. рознести як сорока по селі – с. 436
4921. розпастися як піч – с. 352
4922. розпустила дівка коси, а за нею всі матроси – с. 141, 232, 274
4923. розпустила Дуня коси, а за нею всі матроси – с. 157, 232, 274
4924. розпустили кучері дівчата – с. 142, 246
4925. розпустити губу як циган халяву – с. 129, 475, 489
4926. розп устити гембу – с. 131
4927. розпустити нюні – с. 315
4928. розпустити хвоста – с. 479
4929. розпустити хвоста як павлін – с. 328, 479
4930. розпуститися як постолі – с. 366
4931. розсипалась жінка – с. 173
4932. розсипатись як діжка – с. 144
4933. розставити ноги, де не потрібно – с. 313
4934. розтріпаний як опудало – с. 321
4935. розум аж виливається – с. 391
4936. розум висох – с. 391
4937. розум від Бога – с. 47, 391
4938. розум втратив – с. 391
4939. розум посіяти – с. 392
4940. розум так і пре – с. 392
4941. розум через вуха вилазить – с. 392
4942. розум через вуха лізе – с. 96, 392
4943. розум через вуха пре – с. 392
4944. розум як в дитини – с. 138, 392
4945. розум як світло – с. 392, 411
4946. розуманчик на ціле село – с. 393, 412
4947. розумна аж забагато – с. 393
4948. розумна від природи – с. 372
4949. розумна голова – с. 113
4950. розумна жінка так попросить чоловіка почистити картопельку, що він і пиріжків напече – с. 173, 201, 345, 499
4951. розумна жінка чоловіка із біди вирятує, а дурна ще втокмачить – с. 41, 174, 499
4952. розумна людина – с. 264
4953. розумна над розумом – с. 392
4954. розумна як дресирована собака – с. 431
4955. розумна як Ленін / розумний як Ленін – с. 251
4956. розумна як лисиця – с. 253
4957. розумна як совиця і хитра як лисиця – с. 253, 433

4958. розумне волосся покинуло дурну голову – с. 90, 113
4959. розумний аж погано – с. 356, 393
4960. розумний аж страшно – с. 393
4961. розумний як Боронько – с. 52
4962. розумний як Гоголь – с. 107
4963. розумний як Сидорова коза – с. 219, 393
4964. розумний як Соломон – с. 434
4965. розумного одразу видно, дурного одразу чутно – с. 160
4966. розумом Бог не обділив – с. 47, 392
4967. розуму – ні ложки – с. 258, 392
4968. розуму за двох – с. 393
4969. розуму на макове зерня – с. 184, 392
4970. розуму не вставити – с. 392
4971. розуму не мати – с. 392
4972. розуму не позичати – с. 392
4973. розуму як на свині вовни – с. 83, 392, 408
4974. розходиться як та тигра – с. 459
4975. розцвісти як мак – с. 267
4976. розчесати косу до вінця – с. 78, 232
4977. роман крутити – с. 393
4978. росолу напитися – с. 394
4979. рости як з води – с. 86
4980. рот від вух / рот до вух – с. 96, 395
4981. рот як в кобили – с. 217, 395
4982. рот як в собаки – с. 395, 431
4983. рот як варашка – с. 64, 395
4984. рот як мішок – с. 283, 395
4985. рот як паяло – с. 337, 395
4986. рот як помийниця – с. 395
4987. рот як у роззяви – с. 389, 395
4988. рот як халава – с. 395, 476
4989. рубати окуня – с. 319
4990. ругатися як сапожник – с. 402
4991. рук не чути – с. 397
4992. руками так би робив як язиком – с. 397, 518
4993. руки в лотерею не виграв – с. 260, 397
4994. руки від жопи – с. 175, 397
4995. руки до колін – с. 221, 397
4996. руки з того місця – с. 281, 397
4997. руки загребуші як граблі – с. 121, 398
4998. руки зложити – с. 398
4999. руки короткі – с. 398
5000. руки не для пилюки – с. 345, 398
5001. руки розпускати – с. 398
5002. руки серпом – с. 398, 413
5003. руки скласти – с. 398
5004. руки як бангули – с. 31, 398
5005. руки як ведмедьова лапа – с. 248, 398

- 5006. руки як веретена – с. 68, 398
- 5007. руки як весла – с. 69, 398
- 5008. руки як гаки – с. 98, 398
- 5009. руки як граблі – с. 122, 398
- 5010. руки як золото – с. 188, 398
- 5011. руки як клешні – с. 214, 398
- 5012. руки як кліщі – с. 215, 398
- 5013. руки як коромисло – с. 230, 398
- 5014. руки як костилі – с. 233, 398
- 5015. руки як крила – с. 238, 398
- 5016. руки як лапи – с. 248, 398
- 5017. руки як лопата – с. 259, 398
- 5018. руки як мітли – с. 282, 398
- 5019. руки як мотики – с. 290, 398
- 5020. руки як палички – с. 330, 398
- 5021. руки як патики – с. 336, 338
- 5022. руки як пір'їни – с. 350, 398
- 5023. руки як подухи – с. 398
- 5024. руки як подушечки – с. 398
- 5025. руки як решето – с. 383, 398
- 5026. руки як у палиці – с. 330, 398
- 5027. руки як цівки – с. 398, 491
- 5028. руки-дрюки – с. 154, 398
- 5029. руки-зачипіки – с. 181, 398
- 5030. руки-крюки – с. 398
- 5031. румсати як плакса – с. 353
- 5032. руса коса до пояса – с. 232, 368
- 5033. руский місяць зійде – с. 282
- 5034. рухатися як муха в маслі – с. 272, 294
- 5035. рухатися як сонна – с. 400
- 5036. рушники подати – с. 400
- 5037. рюмси розпускати – с. 401

С

- 5038. сажа під носом – с. 308, 401
- 5039. сало зав'язалося – с. 402
- 5040. салом їсть і салом заїдає – с. 402
- 5041. сам не свій – с. 402
- 5042. сам пан склепав – с. 332
- 5043. сам собі руку січе – с. 399
- 5044. сам собі хазяїн – с. 474
- 5045. сам чорт не вгодить – с. 502
- 5046. сама святость – с. 411
- 5047. сама справедливість – с. 440
- 5048. сама така як ті дурниці – с. 161
- 5049. самий розум – с. 392
- 5050. самі дурні та й говорять дурниці – с. 161
- 5051. самозакоханий нарцис – с. 298
- 5052. сапати города – с. 119

5053. сатана вселився – с. 403
5054. сатана спокусив – с. 403
5055. сваритися – любитися – с. 261, 403
5056. сваритися як собака з котом – с. 212, 431
5057. сварлива баба – с. 27
5058. сварливі мухи – с. 294
5059. сват як брат – с. 55, 403
5060. сватає сім, а дівка буде не всім – с. 141
5061. свекор – грім, а свекруха – уїдлива муха – с. 124, 294, 403, 404
5062. свекор і свекруха одного духа – с. 161, 403, 404
5063. свекор як вітер – с. 80, 403
5064. свекор як в'юн – с. 97, 403
5065. свекруха – зла мачуха – с. 275, 404
5066. свекруха – не (рідна) мати – с. 273, 404
5067. свекруха – ряба муха, пече очі – с. 294, 327, 404
5068. свекруха – уїдлива муха – с. 294, 404
5069. свекруха мила, бо сина вродила – с. 404, 415
5070. свекруха не мати – с. 273, 404
5071. свекруха не мати, свекор не батько – с. 34, 273, 404,
5072. свекруха як зла собака – с. 404, 431
5073. свекруха як змія – с. 187, 404
5074. свекруха як кусюча муха – с. 294, 404
5075. свекруха як макуха – с. 268, 404
5076. свекруха як мачуха – с. 275, 404
5077. свекруха як собака – с. 404, 431
5078. свекруха, то друга мати – с. 273, 404
5079. свекруха-воркотуха – с. 91, 405
5080. свекруха-зміюка – с. 187, 405
5081. свекруха-лопотуха – с. 259, 405
5082. свекруха-пекуха – с. 337, 405
5083. свекрушенька-душенька – с. 163, 405
5084. свенту-пенту – с. 405
5085. Светку на тракторі покатати – с. 405, 464
5086. свині не до поросят як її вже смалять – с. 364, 408
5087. свині по цицьки – с. 408, 491
5088. свинка вгодована – с. 408
5089. свиню підсунути – с. 408
5090. свиня, що валяється в болоті – с. 50, 408
5091. свинячий дощ – с. 151
5092. свинячий перелаз – с. 341
5093. свистун малий – с. 408
5094. свіжа жінка – с. 174
5095. свіжа капає – с. 408
5096. свіжа кров – с. 240
5097. свіжака робити – с. 409
5098. свіжиною пахне – с. 409
5099. свіжоспечена невістка – с. 300
5100. свій час – с. 495

- 5101. світ забралати – с. 410
- 5102. світ не милий – с. 410
- 5103. світа білого не бачити – с. 410
- 5104. світа божого не бачити – с. 410
- 5105. світити лисиною як люстром – с. 253, 265
- 5106. світити лисиною як свічкою – с. 253, 411
- 5107. світити ребрами – с. 382
- 5108. світитися щастям – с. 514
- 5109. світитися як слон – с. 425
- 5110. світитися як сонце – с. 435
- 5111. світиться як бляха – с. 44
- 5112. світла голова – с. 113
- 5113. світла поляна – с. 360
- 5114. світлу голову мати – с. 113
- 5115. світна голова – с. 113
- 5116. світом нудити – с. 410
- 5117. свічка догорає – с. 411
- 5118. свого доперебирається – с. 149
- 5119. своє гівно не смердить – с. 104
- 5120. своя шептуха коло вуха – с. 96, 506
- 5121. свята голова – с. 113
- 5122. свята святих – с. 411
- 5123. свята та Божа – с. 48
- 5124. святе та боже, на чорта похоже – с. 502
- 5125. святий Пантелеймон, куди ніч, туди й сон – с. 309, 332, 434
- 5126. святий Самсон, куди забрав ніч, туди й забирай сон – с. 309, 402, 434
- 5127. святий чоловік – с. 499
- 5128. святим духом дихати – с. 161
- 5129. себе показати і людей увідати – с. 263
- 5130. село гуде – с. 412
- 5131. село над річкою, телефон на грушці – с. 412, 457
- 5132. семимильні кроки – с. 240
- 5133. сердешна людина – с. 264
- 5134. сердита як вогонь / сердитий як вогонь – с. 84
- 5135. сердита як змія – с. 187
- 5136. сердита як оса – с. 322
- 5137. сердита як сич – с. 417
- 5138. сердита як ураган – с. 471
- 5139. сердита як чкур – с. 497
- 5140. сердитий аж у роті йому чорно – с. 395
- 5141. сердитий як бешена собака – с. 431
- 5142. сердитий як вовк – с. 82
- 5143. сердитий як вуж – с. 94
- 5144. сердитий як вулкан – с. 94
- 5145. сердитий як гад – с. 97
- 5146. сердитий як дощ, коли сонце світить – с. 151, 435
- 5147. сердитий як звір – с. 181
- 5148. сердитий як змія / злий як змія – с. 187

5149. сердитий як квочка – с. 204
5150. сердитий як ніж – с. 305
5151. серед зими льоду не дістанеш – с. 185, 255
5152. серпантіном іти – с. 413
5153. серпом по яйцях – с. 413, 521
5154. серце в обшори не пішло – с. 317, 413
5155. серце в п'ятках – с. 379, 413
5156. серце в п'ятки втікло – с. 379, 414
5157. серце вискочить – с. 414
5158. серце вискочить з грудей – с. 126, 414
5159. серце з перцем – с. 342, 414
5160. серце не камінь – с. 198, 414
5161. серце співає – с. 414
5162. сестра в армії – с. 25, 414
5163. сестра милосердя – с. 278, 414
5164. сивий дідок – с. 143
5165. сивина в голову – біс в ребро – с. 43, 382, 414
5166. сиві голубки / сиві як голубки – с. 115
5167. сивіти у дівках – с. 141
5168. сидіти на босу ногу – с. 313
5169. сидіти на печі – їсти калачі – с. 196, 352
5170. сидіти окунем – с. 319
5171. сидіти під спідницею – с. 439
5172. сидіти сидьма – с. 414
5173. сидіти склавши руки – с. 399
5174. сидіти та й піч колупати – с. 352
5175. сидіти як вош в кожусі – с. 92, 218
5176. сидіти як засватана – с. 180
5177. сидіти як квочка на кублі – с. 204, 241
5178. сидіти як півень на сідалку – с. 347, 417
5179. сидіти як ропуха – с. 393
5180. сидіти як царівна несміяна – с. 487
5181. сизий орел – с. 322
5182. сила в дітях осталася – с. 145, 415
5183. сила в землю пішла – с. 184, 415
5184. сила в колгоспі осталася – с. 220, 415
5185. сила відійшла – с. 415
5186. сила оставила – с. 415
5187. сила посивіла – с. 415
5188. сильний як бик – с. 39
5189. сильний як дуб – с. 155
5190. сильно умний – с. 471
5191. синиця море запалила – с. 289, 415
5192. синій ніс – с. 308
5193. синій як жаба – с. 166
5194. синій як сливка – с. 422
5195. синок – скільки в селі свинок: була одна і та здохла – с. 408, 412, 416
5196. синьки-синьками – с. 416

5197. синя морда – с. 289
5198. сипати словами як горохом (обсипати) – с. 119, 424
5199. сира жінка – с. 174
5200. сиру наїстися – с. 416
5201. сита як після піру – с. 350
5202. ситий як чабанський віл – с. 77
5203. сичить як гадюка – с. 98
5204. сій у грязь, то будеш князь – с. 127, 216
5205. сікти як січкаря – с. 419
5206. сікти як сокира – с. 432
5207. сільська газета – с. 98
5208. сільське бі-бі-сі – с. 40
5209. сім верстов до небес і все пішки – с. 68, 299
5210. сім за вісім заходить – с. 181
5211. сім мішків диму – с. 283
5212. сім неділь на тиждень справляти – с. 301, 459
5213. сім потів зійшло – с. 351
5214. сім смертних гріхів – с. 124
5215. сірі миші – с. 279
5216. сісти гльоцом – с. 106
5217. сісти на кожух – с. 218
5218. сісти на кропиву – с. 240
5219. сісти на подушку – с. 357
5220. сісти на посагу – с. 365
5221. сівь батько овес, а я впав з небес, овес зійшов, а я встав, додом пішов – с. 34, 149, 299, 317
5222. сказати з того світу – с. 410
5223. сказати не в горох, не в капусту – с. 119, 200
5224. сказати як в чисту воду плюнути – с. 86
5225. скакати в гречку – с. 123
5226. скакати по бабах – с. 27
5227. скакати як кінь на кобилу – с. 209, 217
5228. скакати як осика – с. 323
5229. скалитися як звірина – с. 181
5230. скаче заміж, як жаба в мул – с. 166, 179, 292
5231. скинути дитину – с. 138
5232. скинути живота – с. 169
5233. скинути своє пузо – с. 376
5234. скільки годин – на весь Голядин і в Полапах трошки – с. 107
5235. складати руки до Бога – с. 48, 399
5236. скоро як вертоліт – с. 68
5237. скорий поспіх людям посміх – с. 263, 365
5238. скоро витримка лопне – с. 72
5239. скоро гаплик – с. 99
5240. скоро коньки відкине – с. 224
5241. скоро кора на морді поросте – с. 227, 289
5242. скороход, машиною не доженеш – с. 275, 421
5243. скотина вищої марки – с. 271, 421

5244. скочити в коноплі – с. 223
5245. скреготіти як сорока – с. 436
5246. скривитися як середа на п'ятницю – с. 379, 413
5247. скрипуче дерево довго скрипить – с. 135
5248. скромна як ото чужа – с. 419, 504
5249. скромняга як Меланя – с. 276
5250. скрутитися в лоні – с. 259
5251. скуп – для себе не глуп – с. 105, 421
5252. скупа така, що не позичить п'ятака – с. 378, 421
5253. скупа як жінка жида – с. 169, 174
5254. скупий аж вовком вий – с. 82, 421
5255. скупий аж синій – с. 415, 421
5256. скупий баран – с. 33
5257. скупий два рази платить – с. 421
5258. скупий єврей – с. 165
5259. скупий не глупий – с. 105, 421
5260. скупий платить вдвічі – с. 421
5261. скупий як жид – с. 169
5262. скупий як піп – с. 350
5263. скупий як чорт – с. 502
5264. скупий, що за борг і з батька рідного сорочку зніме – с. 34, 51, 437
5265. скупізна, що гівно з-під себе з'їла б – с. 104, 421
5266. скупому душа дешевша гроша – с. 126, 163
5267. скурвий син – с. 415
5268. слабий на всю голову – с. 113
5269. слабий на всю катушку – с. 202
5270. слабий на голову – с. 113
5271. слабка на передок – с. 340
5272. слабка як шакапа – с. 508
5273. славний чоловік – с. 499
5274. слизький як вугор – с. 93
5275. слідом за дідом – с. 143, 422
5276. сліду не знати – с. 422
5277. слізьми моря не наповнити – с. 289, 425
5278. сліпа тетеря – с. 459
5279. сліпа тютя – с. 468
5280. сліпа як курка – с. 244
5281. сліпаки залити – с. 422
5282. сліпе очі витріщило – с. 327
5283. сліпе як сліпак – с. 423
5284. сліпе як сліпотиння – с. 423
5285. сліпень напав – с. 423
5286. сліпий як кріт – с. 239
5287. сліпий як сова – с. 432
5288. сліпі як кроти – с. 239
5289. сліпне на очах – с. 327
5290. сліпого діда вудити – с. 143
5291. слічний як з каменя вибитий – с. 198

5292. слова не видушити – с. 424
5293. слова як горох з ступи – с. 119, 424, 451
5294. словом нікого не обідити – с. 325, 424
5295. слона з'їв би – с. 425
5296. слоняча шлапа – с. 510
5297. служи пану вірно, то він тебе перне – с. 332
5298. слухай свекруху як матір, а свекра як батька – с. 34, 273, 404, 405
5299. сльози як бубен летять – с. 58, 425
5300. сльози як дощ восени – с. 151, 425
5301. смалити халявки – с. 475
5302. смердить слухати – с. 425
5303. смердіти землею – с. 184
5304. смерть в Макаревичі – я в Луцьк, смерть в Луцьк – я в Макаревичі – с. 261, 268, 426
5305. смерть за плечима – с. 354, 426
5306. смерть іде і причину за собою веде – с. 372, 426
5307. смерть літ не лічить – с. 257, 426
5308. смерть на носі – с. 308, 426
5309. смерть на порозі – с. 363, 426
5310. смикати діда за вуса – с. 95, 143
5311. смикати козу за хвіст – с. 219, 479
5312. смикати kota за вуса – с. 95, 143
5313. смирний як вода – с. 87
5314. сміливий як за портом – с. 354
5315. сміливий як чортик – с. 500
5316. сміливий води не боїться – с. 87
5317. сміливий як голодний вовк – с. 82
5318. сміливий як за плотом – с. 354
5319. сміливий як лев – с. 249
5320. сміливий як рибина в воді – с. 87, 385
5321. сміливий як сокіл – с. 433
5322. сміливого й куля не бере – с. 242
5323. сміх без причини – признак дурачини – с. 158, 370, 372
5324. сміх мене брав, як мій батько вмирав – с. 34, 428
5325. сміх як дзвінок – с. 135, 428
5326. сміятися аж заливатися – с. 178, 428
5327. сміятися без ладу – с. 247
5328. сміятися на кутні – с. 428
5329. сміятися як дурень до сала – с. 159, 402
5330. сміятися як дурний – с. 159
5331. сміятися як дурний до мила – с. 160, 278
5332. сміятися як дурний до сала – с. 160, 402
5333. сміятися як дурний до сиру – с. 160, 416
5334. сміятися як кінь – с. 209
5335. смоли гарячої напитися – с. 428
5336. сна і не кушати – с. 434
5337. сніг горнути – с. 429
5338. сніги лежать, а вони бульбу косять – с. 60, 429

5339. снігу зимою не випросити – с. 185, 429
5340. снігу зимою не дати – с. 185, 429
5341. снігу серед зими не випросити – с. 185, 429
5342. сном обмотана – с. 434
5343. собак лякати – с. 431
5344. собака валющий – с. 431
5345. собака вкусила – с. 431
5346. собака на сіні лежить: сам не їсть і другим не дає – с. 418, 431
5347. собакам сіно косити – с. 418, 431
5348. собаки беруть – с. 431
5349. собача пісня – с. 350
5350. соватися по чужих дівках – с. 141
5351. соватися аби день до вечора – с. 70, 134
5352. соватися як кіт з мишею – с. 212, 279
5353. соватися як сучка – с. 453
5354. совісний чоловік – с. 499
5355. совість трісне – с. 432
5356. соки вижати – с. 432
5357. сокотіти як сорока – с. 436
5358. солодка як черешенька – с. 496
5359. солом'яний парубок – с. 335
5360. сон в руку – с. 399, 434
5361. сон делікатний – с. 434
5362. сон за водою – с. 87, 434
5363. сон на сухий ліс – с. 256, 434
5364. сон рябої кобили – с. 217, 434
5365. сон як на волосині – с. 90, 434
5366. сонечко встає, сон хай на лози йде – с. 258, 434, 435
5367. сонечко засяяло / сонечко засвітило – с. 435
5368. сонце зайшло – с. 435
5369. сонце зморило – с. 435
5370. сонце світить, дощ іде – видно відьма масло йде – с. 75, 152, 272, 435
5371. сопіти в дві ніздрі – с. 305
5372. соплі жувати – с. 436
5373. соплі розпустити – с. 436
5374. сопти як мішок – с. 283
5375. сорок п'ятий розмір – с. 390
5376. сорок п'ятий розтоптаний – с. 390
5377. сорок перший по заказу – с. 178, 390
5378. сорок перший розтоптаний / сорок третій розтоптаний / сорок п'ятий розтоптаний / сорок восьмий розтоптаний / сорок останній / сорок останній розтоптаний – с. 390
5379. сорок послідній – с. 365
5380. сорока скрекотлива – с. 436
5381. сором'язливий як дитятко – с. 138
5382. соромливий як дівчина – с. 142
5383. солом'яний парубок берізка – с. 37
5384. сором'язлива як квітка – с. 204

5385. сором'язлива як матіола – с. 273
5386. сором'язлива як мімоза – с. 280
5387. сором'язливий як тюльпан – с. 468
5388. сотворило якесь – с. 437
5389. сотка двадцять на хвості – с. 437, 479
5390. сохне за ним і здохне за ним – с. 182, 437
5391. сохни-сохни, та дивись не здохни – с. 182, 437
5392. сохнути як трава – с. 464
5393. спати без задніх ніг – с. 313
5394. спати з відкритими очима – с. 327
5395. спати і бачити – с. 35, 438
5396. спати мертвим сном – с. 434
5397. спати на одне вухо – с. 96
5398. спати на пару – с. 333
5399. спати одним оком – с. 319
5400. спати твердо – с. 438
5401. спати хоч з гармати стріляй – с. 101
5402. спати хоч з ліжком виносъ – с. 255
5403. спати хоч танком розвертайся – с. 455
5404. спати хоч танком стріляй – с. 455
5405. спати як борсук – с. 52
5406. спати як в колисці – с. 220
5407. спати як в раю – с. 381
5408. спати як ведмідь – с. 66
5409. спати як ведмідь в берлозі – с. 66
5410. спати як гусь після маку – с. 131, 267
5411. спати як дитина після купелі – с. 138
5412. спати як дитятко – с. 138
5413. спати як з маківкою – с. 267
5414. спати як з маком – с. 267
5415. спати як заєць – с. 177
5416. спати як заєць на купці – с. 177, 242
5417. спати як заєць під копою – с. 177, 224
5418. спати як заєць під корчмою – с. 177, 231
5419. спати як заєць під кущем – с. 177, 246
5420. спати як заєць полоханий – с. 177
5421. спати як камінчик приложив – с. 198
5422. спати як лисиця – с. 253
5423. спати як маківка – с. 267
5424. спати як миш – с. 279
5425. спати як на голках – с. 108
5426. спати як немовля – с. 302
5427. спати як піночет – с. 249
5428. спати як пожарник – с. 358
5429. спати як поліно – с. 360
5430. спати як слон – с. 425
5431. спати як собака – с. 431
5432. спати як сова – с. 432

5433. спати як студент на лекції – с. 450
5434. спати як сурок – с. 453
5435. спати як той заєць – с. 177
5436. спати як у маківці – с. 267
5437. спати як цибень – с. 488
5438. спати як янголятко – с. 522
5439. спиляти роги – с. 388
5440. спина як двері – с. 133, 438
5441. спита морда – с. 289
5442. спитися на нет – с. 438
5443. спитися на нитку – с. 305
5444. спитися на пшик – с. 378
5445. спитися на синяка – с. 416
5446. спить аж лахи завертаються – с. 249
5447. спить аж стіни трясуться – с. 446
5448. спить і не дише, тільки ніжками колише – с. 305
5449. спить і не чує, як на пузі блох танцює – с. 44, 376
5450. спить і чує – с. 438, 504
5451. спить і чує як муха летить – с. 294
5452. спить Микита і не чує, як по пузі вош танцює, прокидається Микита і вбиває паразита – с. 278, 334, 376
5453. спить хоч канаву гати – с. 198
5454. спить хоч стріляй – с. 438, 449
5455. спить як в Бога за пазухою – с. 48
5456. спить як вбитий (забитий/побитий) – с. 438
5457. спить як глуха – с. 105, 439
5458. спить як жайворонок – с. 167
5459. спить як забитий – с. 438
5460. спить як злодій – с. 186
5461. спить як кіт – с. 212
5462. спить як мертвий – с. 438
5463. спить як миш шкребе – с. 279
5464. спить, а вуха стирчать – с. 96
5465. спить, аж барабан не розбудить – с. 32
5466. спить, що з хати можна винести – с. 476
5467. спиться і сниться – с. 428, 439
5468. співай, Матвію, бо я не вмю – с. 272
5469. співати свої мантри – с. 270
5470. спіймати вовка – с. 82
5471. спіймати облизня – с. 316
5472. спішити і людей смішити – с. 263
5473. спішити поперед батька в пекло / не спіши поперед батька в пекло – с. 34, 337
5474. спішити як голий в баню – с. 32
5475. спішити як на пожар – с. 357
5476. спішити як на поїзд – с. 358
5477. спішити як на той світ – с. 410
5478. спішити як шило в сраці – с. 441, 506

5479. спішить як кип'ятком облитий – с. 205
5480. сплетна молодичка – с. 286
5481. спливати за водою – с. 87
5482. сплошний синяк – с. 416
5483. спокійна як молодиця – с. 286
5484. спокійна як овечка – с. 317
5485. спокійна як риба – с. 384
5486. спокійна як скеля – с. 419
5487. спокійний як вода – с. 87
5488. спокійний як гриб у кошику – с. 123, 235
5489. спокійний як двері – с. 133
5490. спокійний як кіт перед мишею – с. 212, 279
5491. спокійний як поросля в мішку – с. 183, 364
5492. спокійний як сон – с. 434
5493. спокійний як удав / як удав спокійна – с. 470
5494. спокійний як удав – с. 470
5495. сполоханий заєць – с. 177
5496. спочатку нянька, а потім лялька – с. 265, 315
5497. спочити в царстві небеснім – с. 487
5498. справедлива як Бог – с. 48
5499. справедливий як качалка – с. 202
5500. справжнісіньке пекло – с. 337
5501. справжня вертуля – с. 68
5502. справний хлопчина – с. 482
5503. справочне бюро – с. 62
5504. справунки справляти – с. 440
5505. спритна як вош на шкварді – с. 92, 508
5506. спритна як машинка – с. 275
5507. спритна як муха в сметані – с. 294, 427
5508. спритний як в'юн – с. 97
5509. спритний як кіт – с. 212
5510. спритний як муха в хамулі – с. 295
5511. спритний як перепілка – с. 342
5512. спровадити до пекла – с. 337
5513. спровадити до пекла, чортам на сніданок – с. 337, 429, 502
5514. спудити дитину – с. 138
5515. срава їх кіт на тонкий дріт – с. 153, 212
5516. срава їх пес на кінський овес – с. 317, 343
5517. срака холодна – с. 441
5518. сраку в жменю – с. 174, 441
5519. срала-мазала – с. 266, 442
5520. срала-мазала і віхтя не стало – с. 80
5521. срати, мазати, пердіти, частинки збирати – с. 493
5522. срати-мазати – с. 266, 442
5523. срач, що не переступити – с. 442
5524. срачка напала – с. 442
5525. ставити себе вище плінтуса – с. 354
5526. ставити себе вище тапочка – с. 455

- 5527. стала недотепна – с. 302
- 5528. стало на одязі – с. 318
- 5529. стало на сорочці – с. 437
- 5530. стальна жінка – с. 174
- 5531. сталеві нерви – с. 303
- 5532. стара верба – с. 67
- 5533. стара відьма – с. 75
- 5534. стара галоша – с. 98
- 5535. стара груша – с. 127
- 5536. стара дівка – с. 139
- 5537. стара калоша – с. 197
- 5538. стара карга – с. 200
- 5539. стара карта – с. 201
- 5540. стара кляча – с. 216
- 5541. стара пательня – с. 336
- 5542. стара печериця – с. 344
- 5543. стара порхавка – с. 365
- 5544. стара ропуха – с. 393
- 5545. стара торба – с. 462
- 5546. стара шкапа – с. 508
- 5547. стара шкарапа – с. 508
- 5548. стара як бабка – с. 28
- 5549. стара як карга – с. 200
- 5550. стара як корова – с. 229
- 5551. стара як поношений чунь – с. 504
- 5552. старанна як бджола – с. 36
- 5553. старательна пчола – с. 378
- 5554. старатися як бджола – с. 36
- 5555. старатися як мурашка – с. 293
- 5556. старе доробало – с. 149
- 5557. старе і мале, то на одній тичці – с. 460
- 5558. старе порошно – с. 364
- 5559. старе путало – с. 377
- 5560. старе хутко забуває, а мале хутко споминає – с. 269, 443
- 5561. старе череп'я – с. 495
- 5562. старе як мале – с. 269, 443
- 5563. старе-сліпе – с. 423, 443
- 5564. старе-грухляве – с. 443, 467
- 5565. старечий чоловік – с. 499
- 5566. старий бик – с. 39
- 5567. старий бугай – с. 58
- 5568. старий валянок – с. 63
- 5569. старий висадок – с. 72
- 5570. старий деркач – с. 135
- 5571. старий дід – с. 143
- 5572. старий кавалер – с. 195
- 5573. старий козяк – с. 220
- 5574. старий лах – с. 249

5575. старий лис – с. 252
5576. старий морхляк – с. 290
5577. старий насінник – с. 298
5578. старий парубок – с. 335
5579. старий пень – с. 339
5580. старий пеньок – с. 339
5581. старий пеньок порохнявий – с. 339
5582. старий пердун – с. 339
5583. старий пес – с. 343
5584. старий пірдід – с. 350
5585. старий сивояй – с. 414
5586. старий стовпак – с. 447
5587. старий той старий – с. 443
5588. старий трухель – с. 467
5589. старий холостяк – с. 484
5590. старий чурбан – с. 504
5591. старий ще гірш малого – с. 269, 443
5592. старий як вік – с. 76
5593. старий як дреп – с. 152
5594. старий як дуб – с. 155
5595. старий як машкара – с. 275
5596. старий як мухомор – с. 295
5597. старий як пень – с. 339
5598. старий як пеньок трухлявий – с. 339
5599. старий як печене яблуко – с. 516
5600. старий як сніг – с. 429
5601. старий як торба – с. 462
5602. старий як чобіт – с. 642
5603. старий, що порохно сиплеться – с. 364
5604. старі бубилі – с. 58
5605. старі доходяги – с. 150
5606. старість не радість – с. 380
5607. старший меншого кусає, ще й б'є, бо сила є – с. 415
5608. стати молодичею – с. 286
5609. стати на місце – с. 281
5610. стати нехитрим – с. 480
5611. стати покриткою – с. 359
5612. статний мужик – с. 292
5613. статний хлопець – с. 482
5614. статура як дерево – с. 135, 444
5615. стежку витоптати – с. 444
5616. стежку вичовгати – с. 444
5617. стежку на пам'ять знати – с. 331, 444
5618. стелитися як шмата під ноги – с. 313, 510
5619. стерво дике – с. 445
5620. стерильно як в лікарні – с. 255
5621. стидатися як дівка до вінчання – с. 78, 141
5622. стидатися як то заміж перший раз – с. 179

5623. стидливий як їжак – с. 194
5624. стидливий як королева – с. 230
5625. стидливий як мала дитина – с. 138
5626. стидливий як немовля – с. 302
5627. стидливий як той помідор – с. 362
5628. стидно як видно – с. 71, 445
5629. стидно як видно, а ще більше – як немає що показати – с. 71, 445
5630. стіжок сіна – с. 418, 446
5631. стійкий як мур – с. 293
5632. стільки діда – стільки хліба – с. 143
5633. стільки записано на віку – с. 76
5634. сто слів у хвилину – с. 424, 478
5635. стоїть над душею наче осавула на панщині – с. 163, 332
5636. стояти на Божій дорозі – с. 150
5637. стояти як вкопаний – с. 81
5638. стояти як дуб – с. 155
5639. стояти як паліняка – с. 330
5640. стояти як паль – с. 330
5641. стояти як пень – с. 339
5642. стояти як стовп – с. 447
5643. стояти як стовп мальований – с. 447
5644. стояти як ступа – с. 451
5645. стояти як чистило – с. 497
5646. стоять руки задом на перед – с. 399
5647. страх божий – с. 448
5648. страх мати – с. 448
5649. страховидло якесть – с. 448
5650. страху наїстися – с. 448
5651. страшна нога – с. 313
5652. страшна як атомна війна – с. 76
5653. страшна як баба-яга – с. 28
5654. страшна як відьма – с. 75
5655. страшна як квітка з мазі – с. 204, 267
5656. страшна як мара – с. 270
5657. страшна як мурза – с. 293
5658. страшна як риктилія – с. 383
5659. страшна як смерть – с. 426
5660. страшна як чучало – с. 504
5661. страшний як богомоз – с. 49
5662. страшний як германська війна – с. 76
5663. страшний як жаба / страшна як жаба – с. 166
5664. страшний як ніч / страшна як ніч – с. 309
5665. страшний як опудало городне – с. 321
5666. страшний як рептилія / страшна як рептилія – с. 383
5667. страшний як ропуха – с. 393
5668. страшний як смертний гріх – с. 124
5669. страшний як смерть – с. 426
5670. страшний як чорт – с. 502

5671. страшний як чорт в сажі – с. 502
5672. страшний, хоч в коноплі став – с. 223
5673. стріляти бомки / бити бомки – с. 51
5674. стройний як цвях – с. 487
5675. строчити як пулимета – с. 376
5676. строчить як з автомата – с. 23
5677. струнка як береза – с. 38
5678. струнка як осока – с. 323
5679. струнка як тополя – с. 462
5680. стрункий як сокол – с. 433
5681. стук-грюк – аби з рук – с. 127, 399, 450
5682. ступати й не ступати – с. 451
5683. ступінь по золотому – с. 451
5684. судня дошка – с. 151
5685. сукин син – с. 415
5686. сумний на вроду / сумна на вроду – с. 92
5687. суне як киша – с. 206
5688. сунеться як волочить – с. 90, 452
5689. сунути як волом – с. 77
5690. сунутися як ведмідь – с. 66
5691. сунутися як міх ковальський – с. 282
5692. сунутися як мішок – с. 283
5693. сунутися як мішок з димом – с. 137, 283
5694. сунутися як на завтра – с. 452
5695. сунутися як на завтрашній день – с. 452
5696. сунутися як по приборах – с. 369
5697. сунутися як свиня – с. 408
5698. сунутися як середа на п'ятницю – с. 452
5699. сунутися як торба – с. 463
5700. сунутися як черепаха – с. 495
5701. суповий набір – с. 295
5702. сурисько добре – с. 453
5703. суті не вкурити – с. 453
5704. суха вобла – с. 81
5705. суха йак тріска – с. 465
5706. суха як коцюба – с. 234
5707. суха як скибка – с. 420
5708. суха як скилет – с. 419
5709. суха як таранька – с. 456
5710. суха як шкарапа – с. 508
5711. сухе як тріска – с. 465
5712. сухий закон – с. 178
5713. сухий як бик – с. 39
5714. сухий як гіллячка – с. 104
5715. сухий як стручок – с. 450
5716. сухота напала – с. 453
5717. сучка незаганяна – с. 453
5718. сходити в аптеку – с. 25

5719. сходить Божа благодать – с. 43
5720. сьогодні на коні, а завтра під копитами – с. 209, 225
5721. сьорбнути лиха – с. 254
5722. сякий-такий аби був, аби хліба роздобув – с. 481

Т

5723. та на ній пахати треба – с. 336
5724. таблетку зашити – с. 454
5725. табун качок гнати – с. 203, 454
5726. табун качок заганяти – с. 203
5727. так бреше, що й поет не напише – с. 357
5728. так злякався, що язика ковтнув – с. 518
5729. так мене, мамо, хлопці люблять, що за кулаками світу не бачу – с. 242, 269, 482
5730. так наробитися, що ніг не чути – с. 313
5731. так плакати, що сльози по сраці текли – с. 425, 441
5732. так хочу випити, аж на очі не видно – с. 327
5733. так чисто, що все аж ближчить – с. 44
5734. така вже бідолаха – с. 42
5735. така вже киця – с. 206
5736. така гарна, хоч води напийся – с. 87
5737. така добра хоч на скибку маж – с. 420
5738. така довга, хоч на руку зав'язуй – с. 399
5739. така доля – с. 148
5740. така доля щаслива – с. 148
5741. така їхня неважна вдача – с. 66
5742. така морда, що щурів можна бити – с. 289, 516
5743. така нехороша, що їсти не хочеться – с. 194
5744. така падлота – с. 329
5745. така розумна, що через губу не плюне – с. 129
5746. така хороша як зима пригожа – с. 185
5747. така хороша, що не варта гроша – с. 126
5748. така як би всі розуми поїла – с. 392
5749. така як гонуча – с. 116
5750. така як опецьок – с. 321
5751. така як пантера – с. 332
5752. така як труба – навіть слова не витягнути – с. 424, 466
5753. така як трутень – с. 467
5754. така як хата – с. 476
5755. таке вже дряхле – с. 154
5756. таке ліниве, що дихати не хоче – с. 255
5757. таке миле як ціпочка – с. 492
5758. такий багатий як чорт рогатий – с. 502
5759. такий безлад, що голову зламати можна – с. 36, 113
5760. такий бідний, що нічого взяти – с. 41
5761. такий голодний, що й чорта з'їв би – с. 502
5762. такий розумний, аж пре – с. 393
5763. такий розумний, що аж дурний – с. 160, 393
5764. такий скупий, що й миш на шнурку до Львова пожене – с. 261, 280, 511

5765. такий у мене зять як у людей п'ять – с. 191, 263
5766. такий умний, що відбавляй – с. 471
5767. такий час – с. 493
5768. такий щедрий, добрий, що і останні труси продасть – с. 466
5769. такий, що ложки не підніме – с. 258
5770. таких друзей на три букви в музей – с. 60, 154, 292
5771. такі як колобочки – с. 221
5772. такого ще пошукати треба – с. 368
5773. такому і шило в спину увіткни, а він скаже: «Вийми», – не повертаючи голови – с. 113, 438, 507
5774. талія як балія – с. 30, 454
5775. талія як в мурахи – с. 293, 454
5776. талія як гітара – с. 104, 454
5777. талія як пісочний годинник – с. 107, 454
5778. там гуси ночували – с. 131
5779. там де одне, там і два – с. 132, 318
5780. там стільки пихи – с. 347
5781. танцювати, танцювати і не вклонитися – с. 81, 455
5782. тарабанити кістками – с. 210
5783. тарандіти як трандачиха – с. 464
5784. тарахкотіти ребрами – с. 382
5785. тарахкотіти як на базарі – с. 29
5786. тарахкотіти як терниця – с. 458
5787. тарахтіти як сорока – с. 436
5788. твердий горошок – с. 120
5789. твердолобий телепень – с. 456
5790. тверезий як скло – с. 420
5791. твій кінь – мій кінь – с. 209
5792. твоє словечко коле сердечко – с. 414, 424
5793. твої слова, то все вода – с. 87, 424
5794. те, що в штанях, то не родина – с. 512
5795. тельбата баба – с. 27
5796. тельняжить у грудях – с. 126
5797. теля безхвосте – с. 457
5798. темний чоловік – с. 499
5799. тепло як в мертвого ноги – с. 313
5800. тепсель з тарапунькою – с. 456, 458, 513
5801. тептися як жид на купі – с. 170, 243
5802. терпелива як коняка – с. 224
5803. терпець лопає – с. 458
5804. терпи душа спасенна будеш – с. 163
5805. терпи, козаче, отамоном будеш – с. 219, 323
5806. терпить аж рипить – с. 458
5807. терпить терпило – с. 458
5808. терпить як Ісус – с. 192
5809. терпить-терпить як миш в кутку – с. 245, 280
5810. терпіння і труд все перетруть – с. 458, 466
5811. терпіти як камінь – с. 198

5812. терпіти як на розтерзанні – с. 390
5813. терпіти як собака холод – с. 431, 484
5814. терпляча як верба – с. 67
5815. терплячий як верблюд – с. 67
5816. терплячий як камінь – с. 198
5817. терплячий як удав – с. 470
5818. терплячий як уж – с. 470
5819. теща як відьма – с. 75, 459
5820. тещин язик – с. 518
5821. тещі ноги мити і воду пити – с. 87, 313, 459
5822. теряти розум – с. 392
5823. ти їй: стрижене, а вона: голене – с. 108, 449
5824. ти йому в очі сци, а він каже: «Дощ іде» – с. 152, 327
5825. ти йому що хочеш говори, а він счить догори – с. 107. 454
5826. ти мене не перенашей – с. 341
5827. ти Монатік! – с. 288
5828. тими хлопами можна було вже дорогу до Москви виложити – с. 150, 290, 481
5829. тинятися як віз биз дишля – с. 76, 139
5830. тирса в голові – с. 113, 459
5831. тиха вода береги рве – с. 37, 87
5832. тиха як сова – с. 432
5833. тиха як ягниця – с. 517
5834. тихе містечко – с. 281
5835. тихий як вода / тиха як вода – с. 87
5836. тихий як ніч / тиха як ніч – с. 309
5837. тихі як літній вітер – с. 80
5838. тихіше води – нижче трави – с. 87, 464
5839. тихіший води – с. 87
5840. тихо дітки – батько п'яний – с. 34, 145
5841. тихоня застенчева – с. 460
5842. тиць – бабин Гриць – с. 123, 460
5843. тичка напала – с. 460
5844. ті дні – с. 134
5845. тільки за смерттю добре посилати – с. 426
5846. тільки зуби та очі блищать – с. 190, 327
5847. тільки й на язиці – с. 518
5848. тільки на грубі грітися – с. 126
5849. тільки очі прикрити – с. 327
5850. тільки очки потіють – с. 327
5851. тільки плітки збирати – с. 355
5852. тільки ребра й кості – с. 233, 382
5853. тільки родила, а вже похоронила – с. 367, 388
5854. тільки смерть справедлива бере і бідного, і багатого – с. 427
5855. тільки те робити, що пузо чесати – с. 376
5856. тітка лінь приступила – с. 256, 461
5857. тітка приїхала – с. 461
5858. тітка приїхала з Червонограда – с. 461

5859. тітка-давалка – с. 461
5860. тічка напала – с. 461
5861. тічка почалася – с. 461
5862. тішитися як дурень гвоздьом – с. 159, 488
5863. тішитися як дурень цвяхом – с. 488
5864. ткати на тонку нитку – с. 305
5865. то вам не ровер – с. 388
5866. то нічого, що байстрюк, аби з добрих рук – с. 30, 399
5867. то тобі не хухри-мухри – с. 486
5868. то чубляться, то любляться – с. 261, 503
5869. то Язя з пекла родом – с. 521
5870. тобі насери повний рот і то мало буде – с. 395
5871. товста як бочув – с. 54
5872. товста як корова – с. 229
5873. товста як кулак – с. 242
5874. товста як мішок – с. 283
5875. товста як ропуха – с. 393
5876. товстий як бодня – с. 49
5877. товстий як бочка – с. 54
5878. товстий як гарбуз – с. 101
5879. товстий як кінь – с. 209
5880. товстий як кубінець – с. 241
5881. товстий як опецьок – с. 321
5882. товстий як свиня – с. 408
5883. товстий як чан – с. 493
5884. того розуму, що через рот пре – с. 392, 395
5885. того руху мати повно – с. 400
5886. тої хвальби повні торби – с. 477
5887. той, що кроти шукає – с. 239
5888. толкова пара людей – с. 263, 333
5889. толмак старий – с. 462
5890. тоненька як вуж – с. 94
5891. тоненький як тичка – с. 460
5892. тонка як берізка – с. 38
5893. тонка як гілляка – с. 104
5894. тонка як лоза – с. 259
5895. тонка як лозина – с. 259
5896. тонка як нитка – с. 305
5897. тонка як осика – с. 323
5898. тонка як струна – с. 450
5899. тонка як тичка – с. 460
5900. тонка як тополя – с. 462
5901. тонка як шпичка – с. 512
5902. тонко прясти – с. 374
5903. тонути в горілці – с. 117
5904. топтати чоботи – с. 498
5905. топтатися на місці – с. 462
5906. торохкотіти язиком – с. 518

5907. точити баяндраси – с. 31
5908. точити брехні / плести брехні – с. 56
5909. трактора завести – с. 464
5910. тралі-валі – с. 464
5911. трандіти і не спльовувати – с. 440, 464
5912. трандіти як радіо – с. 380
5913. треба збиратися додому – с. 149
5914. треба, щоб сало зав'язалося – с. 402
5915. тремтіти як осика – с. 323
5916. третій рік на дев'ятому місяці – с. 282, 386
5917. третю ногу причепити – с. 313
5918. третя нога виросла – с. 313
5919. три волосини в три ряди – с. 90, 401
5920. три волосини в шість рядів – с. 90, 401
5921. три волосини і ті розпатлані – с. 90, 401
5922. три волосинки на голові – с. 90
5923. три косіни в два ряди – с. 90
5924. три місяці я з тобою, три місяці ти зі мною, три місяці разом – с. 282
5925. три ноги – с. 313
5926. три роки з ним дружила, а він і не знав – с. 386
5927. три хвилини до здихлини – с. 182, 478
5928. три чисниці до смерті – с. 427, 497
5929. три щастя мати – с. 514
5930. тримати гарбуз – с. 101
5931. тримати хвіст пістолетом – с. 351, 479
5932. тримати язик на зашморзі – с. 181, 518
5933. тріпати тим язиком як помелом – с.
5934. тріпати язиком – с. 518
5935. тріпати язиком як помелом – с. 361
5936. тріскотіти як сорока – с. 436
5937. тріщи Варюха, бережи ніс та вуха – с. 64, 96, 308
5938. тронутися з ума – с. 470
5939. трохи гарніша за мавпу – с. 266
5940. труби гасити – с. 466
5941. труби горять – с. 466
5942. труби гудуть – с. 466
5943. трубити в кулак – с. 242
5944. трубити як паровоз – с. 333
5945. трудитися як бджола – с. 36
5946. трудитися як мурашка – с. 293
5947. трудитися як раби – с. 379
5948. труси завезли – с. 27
5949. труситися як жид над купою – с. 170, 243
5950. труситися як жид над пархом – с. 335
5951. труситися як осиковий листок – с. 253
5952. трусливий як заєць – с. 177
5953. трутень лінивий – с. 467
5954. трухлявий пеньок – с. 339

5955. трястися як жид на кучках – с. 170, 246
 5956. трястися як заєць на купі – с. 178
 5957. туга напала – с. 467
 5958. тужлива жінка – с. 174
 5959. туман в очі пускати – с. 327, 467
 5960. тумою туманіти – с. 467
 5961. тупе як дубовий стіл – с. 446
 5962. тупий як баран – с. 33
 5963. тупий як валянок – с. 63
 5964. тупий як валянок кірзовий – с. 64
 5965. тупий як жидівська сокира – с. 433
 5966. тупий як осел – с. 322
 5967. тупий як поліно – с. 360
 5968. тупий як пробка – с. 373
 5969. тупий як сибірський валянок – с. 64
 5970. турки-сельджуки – с. 468
 5971. турувати стежку – с. 445
 5972. тут і кінь не валявся – с. 209
 5973. туфлі здерти – с. 468
 5974. тхорів копати – с. 468
 5975. тягають як старшу дружку на весіллі – с. 69
 5976. тягне як коростявого бика до плоту – с. 39, 354
 5977. тягнути kota за хвіст – с. 212, 479
 5978. тягнути на низ – с. 469
 5979. тягнути ноги – с. 313
 5980. тягнути як віл – с. 77
 5981. тягнути як кінь – с. 209
 5982. тяму мати – с. 469

у

5983. у Бога заслужила щастя – с. 48, 514
 5984. у вишнях найшли – с. 73
 5985. у всякої Федорки свої відговорки – с. 74, 472
 5986. у городі бузина, а в Києві дядько – с. 59, 119, 164, 205
 5987. у дочки хороші очки, а в невісточки хліба з'їсточки – с. 151, 300, 327, 481
 5988. у жменю не взяти – с. 174
 5989. у корови пішла – с. 229
 5990. у короткого розуму язик довгий – с. 392, 518
 5991. у лікарні купили – с. 255
 5992. у мішку вродитись – с. 283
 5993. у нашого Давида ні вроди, ні виду – с. 70, 92, 132
 5994. у нашої Луці як не в носі, то в руці – с. 261, 313, 399
 5995. у нашої Пріски вся срака в тісті – с. 373, 441, 461
 5996. у нашому селі самі Василі – с. 65
 5997. у неї душа чиста як вода джерельна – с. 87, 163
 5998. у неї на голові сорока гніздо звила – с. 106, 212, 436
 5999. у нього на кожному повороті життєвої дороги по середині стовп – с. 150, 356, 447
 6000. у нього чорт вселився – с. 502

- 6001. у п'яного сили мало – с. 415
- 6002. у приймаки набиватися – с. 370
- 6003. у розквіті сил – с. 389
- 6004. у руках все горить – с. 399
- 6005. у свекрухи безліч очей – с. 327, 405
- 6006. у свекрухи ззаду очі є – с. 327, 405
- 6007. у страху великі очі – с. 448
- 6008. у Судилівці знайти – с. 451
- 6009. убити янголятко – с. 522
- 6010. убрався як чорт на утренью – с. 502
- 6011. уже розправила – с. 390
- 6012. узяти з придатком – с. 370
- 6013. узяти з приплодом – с. 371
- 6014. ума, хоч відбавляй – с. 470
- 6015. ум-голова – с. 113, 470
- 6016. умний як вутка – с. 93, 95
- 6017. умний як утка – с. 93, 471
- 6018. упав-пропав і ніхто кісток не зібрав – с. 210
- 6019. упіймати рибу – с. 384
- 6020. усе з блиском – с. 44
- 6021. усі там будемо, тільки не всі разом – с. 59, 62
- 6022. ускочити як жаба в жар – с. 166, 167
- 6023. усом не моргнути – с. 471
- 6024. уста сині, личко чорне – с. 254, 271
- 6025. утопити своє хазяйство в животі – с. 169, 474

Ф

- 6026. файна жінка – с. 174
- 6027. файна ружа – с. 396
- 6028. файна, то є файна – с. 472
- 6029. файний дядько – с. 164
- 6030. файний на вроду / файна на вроду – с. 92
- 6031. файний як калина – с. 197
- 6032. фіалки в голові – с. 113, 473
- 6033. фігура як у горбатої Хвеськи – с. 473, 478
- 6034. фігура як у корови – с. 229, 473
- 6035. форточку закрити – с. 473
- 6036. форточку не закрила – с. 473

Х

- 6037. хабаль гулящий – с. 474
- 6038. хазяїн свого слова – с. 424, 474
- 6039. хазяїн як неслея – с. 303, 474
- 6040. хазяїн: в січку срати, в соломі спати – с. 419, 433, 474
- 6041. хазяйка на всю губу – с. 129, 474
- 6042. хазяйська людина – с. 264
- 6043. хай б'є свій свого, а чужий хай духа боїться – с. 161
- 6044. хай Бог захистить – с. 48
- 6045. хай Господь прийме в своєму царстві – с. 121, 487

6046. хай з Богом спочиває – с. 48
6047. хай земля буде пухом – с. 184
6048. хай йде в добру справу – с. 440
6049. хай йде на ліси – с. 256
6050. хай йде на сухий ліс – с. 256
6051. хай йдуть в очерети, в болота – с. 50, 324
6052. хай на них Перун вріже – с. 342
6053. хай тобі язик відсохне – с. 519
6054. хай хоч якась шапка тай буде в хаті – с. 476, 505
6055. халявки пекти – с. 475
6056. ханьки мняти – с. 475
6057. хата як у віночку – с. 78, 476
6058. хата, хлів, льох – хазяїн здох – с. 261, 474, 476, 481
6059. хати рахувати – с. 476
6060. файна як квітка – с. 204
6061. файний як золото – с. 188
6062. хвали мене моя губо – с. 129
6063. хвали мене моя губонько поки не репнеш – с. 129
6064. хвали мене моя губонько, бо ніхто не похвалить – с. 129
6065. хвали мене моя губонько, бо тя роздеру – с. 129
6066. хвали мене моя губонько, то й не розірвешся – с. 129
6067. хвали мене моя губонько, я тебе, а ти мене – с. 129
6068. хвали моя губонько мене, коли люди не хвалять – с. 130, 263
6069. хвалити сам себе – с. 477
6070. хвалитися як дурень латкою – с. 159, 249
6071. хвалитися як ті сороки – с. 436
6072. хвалитися як той павлін – с. 328
6073. хвалиться як баба Феська – с. 472, 473
6074. хвалідупий чорт – с. 502
6075. хвальби – повні штани, а в ті штани – насери – с. 477, 512
6076. хвальби повна губа – с. 130, 477
6077. хвальби повні торби – с. 463, 477
6078. хвальби повні торби, а в ті торби хоч візьми дай насери – с. 463, 477
6079. хвальби повні торби, а в торбах немає нічого – с. 463, 477
6080. хвальби повні торби, а в торби хоч насери – с. 463, 477
6081. хвальби повні торби, а мацни – та й порожні – с. 463, 477
6082. хвальби повні штани – с. 477, 512
6083. хвалькувата торба – с. 463
6084. хвалять жито у копі, а попа у труні – с. 171, 224, 350, 466
6085. хваста-маста баба Настя – с. 27, 299
6086. хвастати язиком – с. 519
6087. хвастатися як хазяйка в новій хаті – с. 474, 476
6088. хватає тих тицьок – с. 460
6089. хвацька дівка – с. 141
6090. хвіст як в кобили – с. 217, 479
6091. хвора на голову – с. 113
6092. хвоста відморозити – с. 479
6093. хвоста крутити – с. 479

6094. хвоста розпустити – с. 479
6095. хвостата сорока – с. 436
6096. хвости самольотам носити – с. 402, 479
6097. хилитися від вітру – с. 79
6098. хитра вертихвістка – с. 68
6099. хитра змія – с. 187
6100. хитра людина в'ється як хмелина – с. 264, 483
6101. хитра мазурка – с. 267
6102. хитра як зміюка – с. 187
6103. хитра як лис Микита – с. 252, 278
6104. хитра як шкірка на дупі – с. 158, 509
6105. хитре телятко дві матки ссе – с. 273, 457
6106. хитрий (хитра) як лисиця – с. 252
6107. хитрий жук – с. 175
6108. хитрий підступний лис – с. 252
6109. хитрий як біс – с. 43
6110. хитрий як єврейська морда – с. 289
6111. хитрий як жид – с. 170
6112. хитрий як лис / хитра як лис – с. 252
6113. хитрий як Панасова гуска – с. 131
6114. хитрий як устриця – с. 471
6115. хитрий як циган – с. 489
6116. хитрий як чорт – с. 502
6117. хитрі очі мати – с. 327
6118. хитрунчик такий – с. 480
6119. хіба мати винувата, що дитина дурнувата – с. 138, 273
6120. хіба тебе Христос опустив – с. 485
6121. хліб в пічці – с. 352, 481
6122. хліб і вода – та й нема голода – с. 87, 114, 481
6123. хліб, сіль з водою, аби милий з тобою – с. 278, 417, 481
6124. хлоп не миш, два рази в одну диру лізти не хоче – с. 137, 280, 482
6125. хлоп як дуб – с. 155, 482
6126. хлоп як жаба, ліпше як баба – с. 27, 166, 482
6127. хлопака неокрутний – с. 482
6128. хлопець – золотий скопець – с. 420, 482
6129. хлопець здоровий як дуб – с. 150, 482
6130. хлопець як боцюн – с. 53, 482
6131. хлопець як місяць – с. 282, 482
6132. хлопець як орел – с. 322, 482
6133. хлопець як сокіл – с. 433
6134. хлопець як стручок – с. 450
6135. хлопець як ясен – с. 523
6136. хлопця слинити – с. 482
6137. хлопчик не вчорашній – с. 482
6138. ховати чорта – с. 502
6139. ховатися в жито – с. 171
6140. ходив до Гапки – забувся шапки – с. 99, 505
6141. ходив, ходив і находив – с. 483

6142. ходити аби ходити – с. 483
6143. ходити бобельом – с. 45
6144. ходити грубою – с. 483
6145. ходити з пузом – с. 376
6146. ходити з пузом до носа – с. 308, 376
6147. ходити з тельбом – с. 457
6148. ходити з темними очима – с. 327
6149. ходити кітною – с. 483
6150. ходити крентаком – с. 238
6151. ходити мов прив'язаний – с. 483
6152. ходити на вазі – с. 63
6153. ходити на профільони – с. 374
6154. ходити надутому – с. 296, 484
6155. ходити наліво – с. 483
6156. ходити пузатою – с. 484
6157. ходити тельбатою – с. 484
6158. ходити череватою – с. 484
6159. ходити як бомж / запуститися як бомж – с. 51
6160. ходити як бочка – с. 54
6161. ходити як бугай – с. 58
6162. ходити як гарбуза – с. 101
6163. ходити як гуска – с. 131
6164. ходити як дзизорик – с. 136
6165. ходити як діти до школи – с. 145, 509
6166. ходити як дуб – с. 155
6167. ходити як з переляку – с. 341
6168. ходити як за водою – с. 87
6169. ходити як за куском хліба – с. 245, 481
6170. ходити як засватаний – с. 484
6171. ходити як йому медом помазано – с. 276
6172. ходити як каліка – с. 197
6173. ходити як качечка – с. 203
6174. ходити як ключка – с. 215
6175. ходити як лемеха – с. 258
6176. ходити як Максим із Настею – с. 268, 299
6177. ходити як мара – с. 270
6178. ходити як метеор – с. 277
6179. ходити як мумія – с. 293
6180. ходити як муха до меду – с. 276, 295
6181. ходити як на кілок наткнута – с. 207
6182. ходити як на трьох – с. 484
6183. ходити як нехлюя – с. 303
6184. ходити як пава – с. 328
6185. ходити як павлін – с. 328
6186. ходити як панок – с. 332
6187. ходити як підметений – с. 348
6188. ходити як по свячену воду – с. 87
6189. ходити як по смерть – с. 427

6190. ходити як помара – с. 361
6191. ходити як помело – с. 361
6192. ходити як пончик – с. 362
6193. ходити як пустомеля – с. 377
6194. ходити як свинар – с. 405
6195. ходити як скороход – с. 421
6196. ходити як слониха – с. 425
6197. ходити як та рейда – с. 383
6198. ходити як тіло від душі – с. 163, 460
6199. ходити як той віл – с. 77
6200. ходити як труп – с. 466
6201. ходити як туша – с. 468
6202. ходити як хрестик – с. 485
6203. ходити як цизорик – с. 490
6204. ходити як чижик – с. 496
6205. ходити як ялова корова – с. 229
6206. ходити, поки не доходить – с. 484
6207. ходить і спить – с. 438, 484
6208. ходить нога за ногою – с. 313
6209. ходить як бджілка літає – с. 36
6210. ходить як на вечорки – с. 70
6211. ходить як три дні не їв – с. 134
6212. ходять четвереньки – с. 496
6213. ходяча енциклопедія – с. 164
6214. ходяча книжка – с. 216
6215. ходяча макітра – с. 268
6216. ходяча смерть – с. 427
6217. ходячий комп'ютер – с. 223
6218. ходячий мрець – с. 291
6219. ходячий привид – с. 369
6220. ходячий розум – с. 392
6221. холодна голова – с. 113
6222. холодний як вода з-під Чопа – с. 87
6223. холодні батьки – с. 34
6224. холоне серце – с. 414
6225. хорош як бабин Ярош – с. 522
6226. хороша людина – с. 264
6227. хороша як калина – с. 197
6228. хороша як лялька – с. 265
6229. хороша як майська рожка – с. 389
6230. хороша як намальована – с. 297, 484
6231. хороша як писанка – с. 345
6232. хороша як свиня у порошу – с. 364, 408
6233. хороша як циганська воша – с. 92
6234. хороша, хоч води напийся – с. 87
6235. хороше як у музеї – с. 292
6236. хороший такий, хоч води напийся – с. 87
6237. хороший як Аполлон – с. 25

6238. хороший як намальований – с. 297, 485
6239. хороший як огірок – с. 318
6240. хорошому йоб...у вонючі поткі не бувають – с. 366
6241. хорошому котові і вгрудні березень – с. 38, 126, 212
6242. хотілося не такого: кучерявого і молодого – с. 246, 286
6243. хотіти з груші впасти і сраки не задерти – с. 127, 441
6244. хотіти зірку з неба – с. 186, 300
6245. хотіти льоду в Петрівку – с. 255
6246. хотіти манни з неба – с. 270
6247. хотіти меду та ще й ложкою – с. 276
6248. хотіти місяця з неба – с. 282, 300
6249. хоч бери і рот заший – с. 395
6250. хоч бери та жуй, саме в рот проситься – с. 395
6251. хоч бомки стріляй – с. 51
6252. хоч в вогонь головою – с. 84, 114
6253. хоч в дзеркало дивись – с. 135
6254. хоч в лоб, хоч по лобу – с. 258
6255. хоч в музей веди – с. 292
6256. хоч в озеро йди – с. 318
6257. хоч в рамку вправ – с. 382
6258. хоч в хаті шаром покоти – с. 476, 505
6259. хоч в яму закопуй – с. 522
6260. хоч викручуй – с. 71
6261. хоч вірьовки вий – с. 78
6262. хоч віск лий – с. 79
6263. хоч вмирай – с. 81
6264. хоч вовком вий – с. 82
6265. хоч води з нього напийся – с. 347
6266. хоч води напийся – с. 87
6267. хоч вповивай – с. 92
6268. хоч гарматою гати – с. 101
6269. хоч граблями шукай – с. 122
6270. хоч греблю гати – с. 122
6271. хоч дідька з'їш, а правду ріж – с. 143, 368
6272. хоч до вавки прикладати (класти) – с. 63
6273. хоч до грудей клади – с. 126
6274. хоч до спини приложи – с. 438
6275. хоч до сраки приложуй – с. 441
6276. хоч з лица воду пий – с. 87, 254
6277. хоч з моста та й у воду – с. 87, 280
6278. хоч з хати винось – с. 476
6279. хоч за пазуху засади – с. 329
6280. хоч за раму клади – с. 381
6281. хоч закопуй – с. 178
6282. хоч зуби рви – с. 190
6283. хоч ікону малюй – с. 191
6284. хоч картину малювати – с. 201
6285. хоч картину пиши – с. 201

6286. хоч кілка на голові теши – с. 114, 207
6287. хоч куди – с. 241
6288. хоч ліпи як свічку – с. 411
6289. хоч на лобі напиши – с. 258
6290. хоч на рану прикладай – с. 382
6291. хоч на хліб намазувати (мазати) – с. 481
6292. хоч не з красою, аби з головою – с. 114, 236
6293. хоч не красива, але щаслива – с. 237
6294. хоч пальця врїж – с. 330
6295. хоч плюнь в очі – с. 327
6296. хоч проти шерсті гладь – с. 506
6297. хоч рїж, а терпить – с. 386, 458
6298. хоч сама не вельми, а щастя має – с. 514
6299. хоч свічки ліпи – с. 411
6300. хоч святих винось – с. 411
6301. хоч сірника зітри – с. 418
6302. хоч смалець топи – с. 425
6303. хоч спідниці не згуби – с. 439
6304. хоч стовпа на голові теши – с. 447
6305. хоч танком їдь, не розбудиш – с. 455
6306. хоч трава ни росте – с. 464
6307. хоч у воза запрягай – с. 76
6308. хоч у коноплі ставити – с. 223
6309. хоч у труну клади – с. 466
6310. хоч цілуй – с. 491
6311. хоч шнурки в'яжи – с. 511
6312. хоч щиглі бий – с. 515
6313. хоче взяти Бога за пазуху – с. 48, 329
6314. хоче заміж аж пищить – с. 179
6315. хоче заміж аж скаче – с. 179
6316. хребта ламати – с. 485
6317. хропака давати – с. 485
6318. хропе аж стіни трясуться – с. 446
6319. хропе аж шибки трусяться – с. 506
6320. хропе як бомбель – с. 50
6321. хропе як добрий бик – с. 39
6322. хропіти як ведмідь – с. 66
6323. хропіти як кабан – с. 194
6324. хропіти як кінь – с. 209
6325. хропіти як кіт – с. 212
6326. хропіти як кіт муркає – с. 212
6327. хропіти як ропуха – с. 393
6328. хропіти як свиня – с. 408
6329. хропіти як стара баба – с. 27
6330. хропти аж хата дрижить – с. 476
6331. хропти аж хата носиться – с. 476
6332. хропти аж хата трясеться – с. 477
6333. хропти аж хата ходором ходить – с. 477

6334. хропти як дірявий мішок – с. 283
6335. хропти як паровоз – с. 333
6336. хропти як слон – с. 425
6337. хропти як старий дід – с. 143
6338. хропти як танк – с. 455
6339. хропти як твар – с. 456
6340. хропти як трактор – с. 464
6341. хропти як тхір – с. 468
6342. хто багатий, той не любить дати – с. 29
6343. хто в ліску, то дасть собі раду, а хто в піску, то пропав – с. 256, 350
6344. хто мовчить, той в сраці сторчить – с. 441
6345. хто не народився, той не вмер – с. 81, 298
6346. хто не родився, той не вмер – с. 388
6347. хто останній, той і тато – с. 456
6348. хто п'є остатки, той пенькни і гладкий – с. 323
6349. хто правдою живе, тому дихати не дає – с. 368
6350. хто скуп, то не глуп – с. 105, 421
6351. хто скупий, той не дурний – с. 160, 421
6352. хто спішить, той людей смішить – с. 263
6353. хто хворий? – жінка! хто помер? – чоловік! – с. 174, 499
6354. хто чубиться, той любиться – с. 261, 503
6355. хто що заробляє – с. 180
6356. хто як в Бога заслужив – с. 48
6357. худа як вобла – с. 81
6358. худа як опеньок – с. 321
6359. худа як смерть / худий як смерть – с. 427
6360. худа як тряся – с. 467
6361. худа як бадилина – с. 29
6362. худа як бердо / як бердо – с. 37
6363. худа як береза – с. 38
6364. худа як вішалка – с. 81
6365. худа як доска – с. 150
6366. худа як дошка – с. 151
6367. худа як драбина – с. 152
6368. худа як кляча – с. 216
6369. худа як коза – с. 219
6370. худа як мітла – с. 282
6371. худа як оса – с. 322
6372. худа як патика – с. 460
6373. худа як ребра світяться – с. 382
6374. худа як ровер / худий як ровер – с. 388
6375. худа як сірник – с. 418
6376. худа як скелет – с. 419
6377. худа як скибка – с. 420
6378. худа як спичок – с. 440
6379. худа як спічка – с. 440
6380. худа як таранька – с. 456
6381. худа як тичка – с. 460

- 6382. худа як тріска – с. 465
- 6383. худа як хрест – с. 485
- 6384. худа як цвях – с. 488
- 6385. худа як шкапа – с. 508
- 6386. худа як шкараба – с. 508
- 6387. худий аж світиться – с. 410
- 6388. худий як бадиль – с. 29
- 6389. худий як велосипед – с. 67
- 6390. худий як оселедець – с. 323
- 6391. худий як пір'їнка – с. 350
- 6392. худий як рама – с. 381
- 6393. худий як таракан – с. 455
- 6394. худий як шкварка – с. 508
- 6395. худізна як шкабарка – с. 508
- 6396. хуже сапожника – с. 402
- 6397. хустину надіти – с. 486
- 6398. хутка як мотор – с. 290

Ц

- 6399. цап – не скотина, зять – не людина – с. 191, 264, 421, 486
- 6400. царство вічне, життя безконечне – с. 171, 487
- 6401. царство небесне – с. 487
- 6402. царський парубок – с. 335
- 6403. царя в голові не мати – с. 114, 486
- 6404. цвісти і пахнути – с. 336, 487
- 6405. цвісти як майська роза – с. 389
- 6406. цвісти як мак – с. 267
- 6407. цвіток розцвів – с. 487
- 6408. це якийсь холод – с. 484
- 6409. целка після п'ятого аборту – с. 23, 488
- 6410. цибата дівка – с. 141
- 6411. цибата як бусол – с. 62
- 6412. цибата як коза – с. 219
- 6413. цибатий як козел – с. 220
- 6414. цигани ніч украли – с. 309, 489
- 6415. циганська хвороба – с. 479
- 6416. цирк ходячий – с. 490
- 6417. циці як у телиці – с. 457, 491
- 6418. цицьки не пицьки – с. 347, 491
- 6419. цицьки як горщики – с. 120, 491
- 6420. цицькова дитина – с. 138
- 6421. ціле горло – с. 118
- 6422. цілий день лижма лежати – с. 250
- 6423. цілована Богом – с. 258
- 6424. цілуй його в лоб і мати його в... – с. 258
- 6425. цілую ніжно в губи без притискання – с. 130, 372
- 6426. ціни йому немає – с. 491
- 6427. ціни собі не зложити – с. 491
- 6428. ціни собі не скласти – с. 491

- 6429. ціпом скакати – с. 491
- 6430. ціп'я мале – с. 492
- 6431. цюпуні-любуні – с. 262, 492

Ч

- 6432. чапля довгонога – с. 493
- 6433. чарства душа – с. 163
- 6434. часнику не нюхати – с. 493
- 6435. чахлик невмирущий – с. 494
- 6436. чванитися чи є чим, чи немає – с. 494
- 6437. чванитися як дурень латкою – с. 159
- 6438. чванитися як індик – с. 192
- 6439. чванитися як павиця – с. 328
- 6440. чванитися як панський індик – с. 192
- 6441. чваркотіти як сорока – с. 436
- 6442. чекати манни небесної – с. 270, 300
- 6443. чекати череду – с. 495
- 6444. чемна дівчина – с. 142
- 6445. червона армія – с. 25
- 6446. червона армія наступила – с. 25
- 6447. червона армія прийшла – с. 25
- 6448. червона калина – с. 197
- 6449. червона ружа – с. 396
- 6450. червона, хоч прикурюй – с. 371
- 6451. червона як рак – с. 381
- 6452. червоне море – с. 289
- 6453. червоне на рубашці (сорочці) – с. 396
- 6454. червоний дракон – с. 152
- 6455. червоний як буряк – с. 61
- 6456. червоний як мак – с. 267
- 6457. червоний як перець – с. 342
- 6458. червоні гості приїхали – с. 121
- 6459. червоні дні – с. 134
- 6460. червоні дні календаря – с. 134, 196
- 6461. червоніти як рак – с. 381
- 6462. черв'ячок точить – с. 495
- 6463. черевики зносити – с. 495
- 6464. через губу не переплюнути – с. 130
- 6465. через губу не плюне – с. 130
- 6466. через живіт спину чухати – с. 169, 438
- 6467. через твою губу хату видно – с. 130, 477
- 6468. черивата ходить – с. 496
- 6469. чесати безперестанку – с. 496
- 6470. чесна давалка – с. 132
- 6471. чесна перед Богом – с. 48
- 6472. чесна як бідняк – с. 42
- 6473. чесна як Ленін – с. 251
- 6474. чесна як мала дитина – с. 139
- 6475. чесна як Цариця Небесна – с. 487

6476. чесний як Божий дар – с. 132
6477. чесному всюди честь – с. 496
6478. чиї б бички не скакали, а телички наші – с. 40, 457
6479. чим більше сваряться, тим більше любляться – с. 261, 403
6480. чим старіше, тим дурніше – с. 160, 444
6481. чим ширший рукав в попа, тим скупіший – с. 350, 399
6482. чира краля – с. 235
6483. чиста голова – с. 114
6484. чиста жінка – с. 174
6485. чиста рука – с. 399
6486. чиста як вода – с. 87
6487. чиста як з голки – с. 108
6488. чиста як кришталь – с. 239
6489. чиста як попова свиня в дощ – с. 152, 408
6490. чистий як господиня – с. 120
6491. чистий як свиня в дощ – с. 152, 408
6492. чистий як свиня забовтана – с. 408
6493. чистий як сніг – с. 429
6494. чисто в хаті як в склянці – с. 420
6495. чисто як в аптеці – с. 25
6496. чисто як язиком вилизано – с. 519
6497. читати як Отченаш – с. 324
6498. читати як піп молитву – с. 286, 350
6499. чихотливий бусел приніс на кубло – с. 62, 241
6500. чия відвага, того й перевага – с. 74, 340
6501. чмо болотяне – с. 497
6502. чоботи протоптати – с. 498
6503. човптися як зайці – с. 178
6504. човптися як коти – с. 233
6505. човптися як кролі – с. 239
6506. човптися як півень з куркою – с. 244, 348
6507. чого б сліпий плакав, аби стежку бачив – с. 423, 445
6508. чого бідний, бо дурний, чого дурний, бо бідний – с. 41
6509. чоловік з клепкою – с. 214, 499
6510. чоловік красивий – на гріх, а дурний – на сміх – с. 124, 428, 499
6511. чоловік як ворона, а все жінці оборона – с. 91, 174, 316, 500
6512. чоловік як грибочок – с. 123, 500
6513. чоловік як дуб – с. 155, 500
6514. чоловік як золото / не чоловік, а золото – с. 188, 500
6515. чоловік як орел – с. 322, 500
6516. чорна біда – с. 41
6517. чорна полоса – с. 360
6518. чорна хвороба – с. 479
6519. чорна як земля – с. 184
6520. чорний як гонуча – с. 116
6521. чорні дні – с. 134
6522. чорні як головешка – с. 114
6523. чорноброве як стрічка шовкова – с. 450

- 6524. чорну стежку протоптати – с. 445
- 6525. чорт зна де, чорт зна що, чорт зна з ким – с. 502
- 6526. чорт зна що меле – с. 502
- 6527. чорт його маму зверне – с. 269, 502
- 6528. чорт нашептав – с. 502
- 6529. чорт не страшний – с. 502
- 6530. чорт ноги поламає – с. 313, 502
- 6531. чорт підманув і забрав – с. 502
- 6532. чорт повів – с. 502
- 6533. чорт пограється і віддасть – с. 502
- 6534. чорт сили взяв – с. 502
- 6535. чорт хвостом накрив – с. 479, 503
- 6536. чорта не бійся, а від лихого чоловіка тікай – с. 500, 503
- 6537. чорта не боятися – с. 503
- 6538. чорти давлять – с. 503
- 6539. чорти крутять – с. 503
- 6540. чортики скачуть – с. 503
- 6541. чорті що і збоку бантик – с. 31
- 6542. чортова лядвиґа – с. 265
- 6543. чорт попутав – с. 503
- 6544. чуба гріти – с. 503
- 6545. чугун з чугуна сміється, бо обоє чорні – с. 504
- 6546. чудо в пір'ї – с. 350, 504
- 6547. чує носок, що заріється в пісок – с. 308, 350
- 6548. чужа мати дасть прикурити – с. 273
- 6549. чужа сім'я – то темний ліс – с. 256, 417
- 6550. чуткий як метелик – с. 277
- 6551. чучало горохове – с. 504

Ш

- 6552. шабля раниць голову, а слово – душу – с. 114, 163, 424, 505
- 6553. шалава місцева – с. 505
- 6554. шалава на все село – с. 412, 505
- 6555. шалава підзаборна – с. 505
- 6556. шарпатися як ті кролі – с. 239
- 6557. шафа на голову впала – с. 114, 506
- 6558. швидка як блискавка – с. 44
- 6559. швидка як вітер – с. 80
- 6560. швидка як вітер в полі – с. 80, 359
- 6561. швидка як пропелер – с. 373
- 6562. швидкий на розум – с. 392
- 6563. швидкий як ракета – с. 381
- 6564. швидкий як стріла – с. 499
- 6565. шевелити поршнями – с. 365
- 6566. шепіти як на утюгові слина – с. 422, 472
- 6567. широка душа – с. 163
- 6568. широка коса – с. 232
- 6569. ширша ніж довша – с. 146, 507
- 6570. шити-брити – завтра Пасха – с. 335

6571. шити-прясти, курвити і красти – с. 237, 243, 374, 507
6572. шишок під носок – с. 308, 507
6573. шия з намистом, голова зі свистом – с. 114, 297, 408
6574. шия, хоч ободи гни – с. 316, 507
6575. шкандибати як шкапа – с. 508
6576. шкіра горить – с. 509
6577. шкіра та кості – с. 233, 509
6578. шкіритися на всі тридцять два – с. 509
6579. шкіритися як кінь до будяка – с. 59, 209
6580. шкіритися як кінь до кобили – с. 209, 217
6581. шкірить зуби – с. 190
6582. шлапак безрозмірний – с. 510
6583. шлапатий ведмідь – с. 66
6584. шлятися як дим по світі – с. 137, 410
6585. шмаркач зелений – с. 510
6586. шо ти така, як у вулику смола – с. 94
6587. шолота – вилізла з болота – с. 50, 511
6588. шолота з болота – с. 50, 511
6589. шпаками годований – с. 511
6590. шпари зайшли – с. 511
6591. шпаркий до роботи – с. 388
6592. штани повні хвальби – с. 477, 512
6593. штани протирати – с. 512
6594. штани, штани – скажи, що срати хочеш – с. 512
6595. шукати кістку в молоці – с. 210, 287
6596. шукати шкварок в молоці – с. 287, 509
6597. шури-мури – с. 513
6598. шут гороховий – с. 513

Щ

6599. щаслива від Бога – с. 48
6600. щаслива як моя доля – с. 148
6601. щасливий чоловік, що добру жінку має – с. 174, 500
6602. щасливі як голі в кропиві – с. 240
6603. щастя в хаті – с. 477, 514
6604. щастя збудувати собі – с. 514
6605. щастя й горе поруч ходять – с. 116, 514
6606. щастя мати – с. 514
6607. щастя не в грошах, аби здоров'я мати – с. 126, 182, 514
6608. щастя повен двір – с. 134, 514
6609. щастя повні штани – с. 512, 514
6610. щастя як в того, що на мостку – с. 281, 515
6611. ще женило не виросло – с. 167
6612. ще зелений – с. 183
6613. ще й викабелюється – с. 71
6614. ще не одна копиця миш не роздавила – с. 225
6615. ще копиця мишей не задушить – с. 225, 280
6616. ще мати дриг – с. 152
6617. ще не один півень курку не задушив – с. 348

6618. ще ни один п'яний свічки в церкві ни поставив – с. 378, 411, 488
6619. ще так горбатого до стіни не ліпили – с. 446
6620. ще тепла – с. 458
6621. ще той не вродив, щоб тобі догодив – с. 93, 147
6622. щебетати як соловейко – с. 433
6623. щедра для всіх – с. 515
6624. щедра душа / добра душа – с. 163
6625. щедра і душу віддасть – с. 163
6626. щедра нива – с. 304
6627. щедра рука – с. 399
6628. щедра як осінь на плоди – с. 323, 355
6629. щедрий і останню сорочку віддасть – с. 437
6630. щедрий як Бог – с. 48
6631. щедрий як земля / як земля – с. 184
6632. щедрий як осінь – с. 323
6633. щедрий як святковий вареник – с. 65
6634. щітка на морді виросла – с. 289, 515
6635. що в довжину, що впоперек – с. 146, 362
6636. що в ширину, що в довжину – с. 146, 507
6637. що вродить нивка – не заробить Сєвка – с. 304, 412
6638. що день, то ближче до ангела – с. 24, 134
6639. що день, то ближче до Бога – с. 48, 134
6640. що день, то ближче смерті – с. 134, 427
6641. що день, то все ближче – с. 134
6642. що з літ, то з розуму – с. 257, 392
6643. що з роками, то з розумом – с. 392, 393
6644. що за ласка в нашого Яська – с. 248, 523
6645. що заробив, то те й будеш мати – с. 180, 272
6646. що й чорт шарахнеться – с. 503
6647. що кому належить, то в болоті долежить – с. 50
6648. що моє, то ни зогниє – с. 106
6649. що на небі зірочок, то на землі – с. 184, 186, 264, 300
6650. що на умі, то й на язиці – с. 470, 519
6651. що на яву бредеться, то і ві сні верзеться – с. 434
6652. що на язик набіжить – с. 519
6653. що не слово, то матюк – с. 274, 424
6654. що недочує, то видумає – с. 71, 367
6655. що одне, що друге – с. 153, 318
6656. що рік, то молодша – с. 386
6657. що робив, що музику слухав – с. 292
6658. що старе, що мале – с. 443
6659. що старе, що мале, то однакове – с. 269, 443
6660. що ти там блеїш – с. 43
6661. що тобі дати: гороху чи бобу, чи верцюхом по лобу – с. 40, 68, 119, 258
6662. що хіхочеш – сіна хочеш – с. 418
6663. що шустріше, то мудріше – с. 291, 513
6664. щоб не чорт – с. 503
6665. щоб ти по воді ходив і пити просив – с. 87

- 6666. щоб тобі з води й роси – с. 87, 394
- 6667. щоб я так жив – с. 171
- 6668. щоки горять як рак печений – с. 381, 515
- 6669. щоки до пола вісять – с. 359, 515
- 6670. щоп ти не відбігала – с. 74
- 6671. щось в лісі здохло – с. 256
- 6672. щось не хватає – с. 477
- 6673. щось таке меле – с. 288
- 6674. щурячі очі – с. 327

Ю

- 6675. юзом ходити – с. 516
- 6676. юна дівка – с. 141
- 6677. юнак як сокіл – с. 433
- 6678. юний орел – с. 322

Я

- 6679. я не старець, щоп пісню кінчати – с. 350, 443
- 6680. я обманула його: дати дала, а заміж не вийшла – с. 179
- 6681. я тобі не попелюшка, ти мені не зла мачуха – с. 275, 362
- 6682. яблуко від яблуні далеко не впаде – с. 516
- 6683. яблуко лите – с. 516
- 6684. яблуня грушок не родить – с. 127, 516
- 6685. яблучко наливне – с. 516
- 6686. яд випустити – с. 517
- 6687. язвеник і трезвеник – с. 464, 517
- 6688. язик – помело, а слова – ракета – с. 361, 381, 424
- 6689. язик аж до вух – с. 96, 519
- 6690. язик без костей – с. 233, 519
- 6691. язик без костомач – с. 233, 519
- 6692. язик в дупу втік – с. 158, 519
- 6693. язик до Києва доведе – с. 205, 519
- 6694. язик до піднебіння приріс – с. 348, 519
- 6695. язик кілком став – с. 207, 519
- 6696. язик має як пряник – с. 519
- 6697. язик по коліна – с. 221, 519
- 6698. язик проковтнути – с. 518, 519
- 6699. язик чухається – с. 519
- 6700. язик як бритва – с. 56, 519
- 6701. язик як в гадюки – с. 98, 519
- 6702. язик як в корови – с. 229, 519
- 6703. язик як в лепеті – с. 251, 519
- 6704. язик як в собаки – с. 342, 519
- 6705. язик як в собаки хвіст – с. 342, 519
- 6706. язик як в сучки хвіст – с. 453, 479, 519
- 6707. язик як веретено – с. 68, 519
- 6708. язик як коромисло – с. 230, 519
- 6709. язик як літній віник – с. 78, 519
- 6710. язик як лопата – с. 259, 519
- 6711. язик як лопата колгоспна – с. 259, 520

6712. язик як ляскало – с. 266, 520
6713. язик як мантачка – с. 270, 520
6714. язик як млин – с. 284, 520
6715. язик як помело – с. 361, 520
6716. язик як постіл – с. 366, 520
6717. язик як пряник – с. 374, 520
6718. язик як тарарайка – с. 455, 520
6719. язик як торохтілка – с. 463, 520
6720. язик як тріпачка – с. 465, 520
6721. язик як у жовни – с. 174, 520
6722. язик як у сучки хвіст – с. 453, 479, 520
6723. язик як у Феськи – с. 473, 520
6724. язик як у язикатої Хвеськи – с. 478, 520
6725. язика відрізати і холодець зварити – с. 484, 520
6726. язика почесати – с. 520
6727. язика розв'язати – с. 520
6728. язика розправити чи треба, чи не треба – с. 520
6729. язика собака вкрав – с. 432, 521
6730. язика точити – с. 521
6731. язика чесати – с. 521
6732. язиката Феська – с. 473
6733. язиката Хвеська – с. 478
6734. язикатий Хвесь – с. 478
6735. язиком не володати – с. 521
6736. язичок як жало – с. 167, 521
6737. Язко мовчить, а все знає – с. 521
6738. яйця підкочувати – с. 521
6739. як Алєн Дєлон – с. 23
6740. як ангєл божий – с. 24
6741. як ангєли – с. 24
6742. як Андєрєшко з вулиці – с. 24, 94
6743. як арудія – с. 26
6744. як баба базарна – с. 27
6745. як баба Лікєра – с. 27
6746. як баба, що вік прожила і все знає – с. 27, 76
6747. як бабай волохатий – с. 28
6748. як баба-яга – с. 28
6749. як баба-яга з мультика – с. 28, 292
6750. як бабина калитка – с. 197
6751. як баддя – с. 29
6752. як бадиліна – с. 29
6753. як балаболка – с. 30
6754. як балку тягне – с. 31
6755. як бальзам на душу – с. 31, 163
6756. як бальєон – с. 31
6757. як баран – с. 33
6758. як баран твердолобий – с. 33
6759. як барвінок – с. 33

6760. як барило – с. 33
6761. як барон – с. 33
6762. як батюшка – с. 35
6763. як бджілка – с. 36
6764. як бджілка Майя – с. 36
6765. як бджола вжалила – с. 36
6766. як без рук – с. 399
6767. як бейла – с. 37
6768. як Бен Ладан – с. 37
6769. як бжілка в колесі – с. 220
6770. як бик (бугай) – с. 39
6771. як бик – с. 39
6772. як бик з гачка зірвався – с. 39, 102
6773. як бик навик, то так і ревіти буде – с. 39
6774. як бик посцяв – с. 39
6775. як билина – с. 39
6776. як билини об'їстися – с. 39
6777. як бицюра – с. 40
6778. як бідний жениться, то і ніч мала – с. 309
6779. як білка за горіхами – с. 42, 117
6780. як бовт – с. 45
6781. як Бог красу давав то я спала, а як щастя то я встала – с. 48, 236, 515
6782. як Бог красу ділив, то я спала, а як долю, то я встала – с. 48, 148, 236
6783. як богатир – с. 48
6784. як болотяне чучало – с. 504
6785. як бомба – с. 50
6786. як боньо – с. 51
6787. як боцюн – с. 53
6788. як бочка – с. 54
6789. як бочка стати – с. 54
6790. як боягуз – с. 54
6791. як брат і сестра / подібні як брат з сестрою – с. 55, 414
6792. як Бровко – с. 57
6793. як бруслина – с. 57
6794. як бугай – с. 58
6795. як Будулай – с. 59
6796. як Будьоний – с. 59
6797. як будяк – с. 59
6798. як бузько – с. 62
6799. як буйвол – с. 59
6800. як буйволяка – с. 59
6801. як була дівкою, то сцяла цівкою, а як стала молодичею, то цілою рукавицею – с. 141, 286, 399, 491
6802. як були в мене воли, то були в мене куми, а як воли відійшли, куми хату обійшли – с. 89, 242, 477
6803. як буряк столовий – с. 61
6804. як бусарака – с. 61
6805. як бусел – с. 62

6806. як бусинки – с. 62
6807. як Бущиха – с. 62
6808. як в баби Фвеськи – с. 28, 473, 478
6809. як в Бога за дверима – с. 48, 143
6810. як в Бога за пазухою – с. 48, 329
6811. як в Бога за плечима – с. 48, 354
6812. як в воду опущений – с. 87
6813. як в горобця під коліном – с. 118, 221
6814. як в колиску, так і в могилку – с. 220, 285
6815. як в корови в сраці був – с. 229, 441
6816. як в лані – с. 247
6817. як в мідному котелку – с. 233
6818. як в мості дирка – с. 137, 281
6819. як в Омелька – с. 320
6820. як в останній раз – с. 380
6821. як в покоях – с. 358
6822. як в раю – с. 381
6823. як в рот води – с. 87, 395
6824. як в свинарнику – с. 405
6825. як в свинки – с. 408
6826. як в свинцеві – с. 405
6827. як в своїй тарілці – с. 456
6828. як в склянці – с. 420
6829. як в стаканчику – с. 442
6830. як в стіну горохом – с. 446
6831. як в суху землю – с. 184
6832. як в Христа за пазухою – с. 329, 485
6833. як в церкві – с. 488
6834. як в яму впасти – с. 522
6835. як в'юн – с. 97
6836. як валах – с. 63
6837. як валянок – с. 64
6838. як варена – с. 64
6839. як вареник в сметані – с. 65, 427
6840. як вбита / як вбитий / як вбиті – с. 65
6841. як вдень робітника нема, то вночі йо...ря не треба – с. 387
6842. як ведмідь – с. 66
6843. як ведмідь взимку – с. 66
6844. як вежа – с. 66
6845. як великдура – с. 67
6846. як вередуха – с. 67
6847. як вертоліт – с. 68
6848. як веселий танець – с. 455
6849. як весна – с. 69
6850. як вежа – с. 70
6851. як взявся, як взявся, то так і за три місяці родила – с. 282
6852. як видра – с. 71
6853. як вилами писаний – с. 71

6854. як вилками скиданий – с. 71
6855. як виточена – с. 72
6856. як вихор – с. 73
6857. як вишня – с. 73
6858. як вишня спіла – с. 73
6859. як вівсяна полова – с. 360
6860. як від Бога дана – с. 48
6861. як відкривача – с. 74
6862. як відьма – с. 75
6863. як віз без дишля – с. 76
6864. як віл – с. 77
6865. як віл високий – с. 77
6866. як віл нагаруватися – с. 77
6867. як віл напасаний – с. 77
6868. як віл пасений – с. 77
6869. як віл у лужу – с. 77, 260
6870. як віл уперта – с. 77
6871. як вітка худе – с. 80
6872. як вітром здуло – с. 80
6873. як віхоть – с. 80
6874. як вішак – с. 80
6875. як вмирати – все одно день теряти – с. 134
6876. як вовк – с. 82
6877. як вовк у гостях – с. 83
6878. як вовк ходить – с. 83
6879. як вовки поскубли – с. 83
6880. як вогонь – с. 84
6881. як вогонь по смолі – с. 84
6882. як вода в колодязі – с. 88, 222
6883. як води в рот набрав – с. 88, 395
6884. як водою змити – с. 88
6885. як водою облитий – с. 88
6886. як воли – с. 89
6887. як волошки в житі – с. 90, 171
6888. як воляка – с. 91
6889. як вош в бороді – с. 52, 92
6890. як вош на гребінцеві – с. 92, 122
6891. як воша – с. 92
6892. як впечений – с. 92
6893. як всохле дерево – с. 135
6894. як всраний віник – с. 78
6895. як вуж – с. 94
6896. як вужа під мантію – с. 94, 270
6897. як вужа під хвіст – с. 94, 479
6898. як гадюка – с. 98
6899. як галган – с. 98
6900. як гарбуз – с. 101
6901. як гарга молодиця, там ясна світлиця – с. 101, 286, 410

6902. як гарудія – с. 101
6903. як гачок – с. 102
6904. як гелега – с. 102
6905. як Геркулес – с. 103
6906. як герой – с. 103
6907. як гидке каченя – с. 202
6908. як гівно до постола – с. 104, 366
6909. як гівно під лопухом – с. 104, 260
6910. як гівно по стінах – с. 104
6911. як гілочки – с. 104
6912. як глухий дзвонить у дзвони – с. 135
6913. як глухий на суд – с. 451
6914. як глухомай – с. 105
6915. як гнида – с. 106
6916. як гнила динька – с. 137
6917. як гном – с. 107
6918. як голову за пліт кинути – с. 114, 354
6919. як голодні собаки – с. 432
6920. як голодному срати – с. 114
6921. як голуб з голубкою – с. 115
6922. як голубки – с. 115
6923. як голубці в сметані – с. 115, 427
6924. як голуб'ята – с. 115
6925. як гонуча – с. 116
6926. як горлиця – с. 117
6927. як горох при дорозі – с. 119, 150
6928. як Господь ділив красу, то я спала, а як красу, то я встала – с. 121, 236, 515
6929. як графиня в полисканцях – с. 122, 360
6930. як гриб на пні – с. 123, 339
6931. як гриб у корзині – с. 123, 227
6932. як грибів після дощу – с. 123, 152
6933. як грона горобини – с. 119, 124
6934. як гудга – с. 130
6935. як гуска води – с. 88, 131
6936. як гутира – с. 131
6937. як давали красу, то я спала, а як давали щастя – то я встала – с. 236, 515
6938. як двері – с. 133
6939. як дві каплі води – с. 88, 199
6940. як дзеркало – с. 135
6941. як дзигорик – с. 136
6942. як дзиґа / крутитися як дзиґа – с. 136
6943. як дзік – с. 136
6944. як диня – с. 137
6945. як дишло, куди впхнув туди і вийшло – с. 139
6946. як дівиця – с. 139
6947. як дід Мамай – с. 143
6948. як дід Мороз – с. 143
6949. як дід старий – с. 143

6950. як діжка – с. 144
6951. як до дерева говорити – с. 135
6952. як до діла, то й спина заболіла – с. 144, 438
6953. як до причастя – с. 372
6954. як до себе додому – с. 149
6955. як до стіни – с. 446
6956. як до стіни горохом – стукнуло і відскочило – с. 119, 447
6957. як добрі люди – с. 263
6958. як донський козак – с. 219
6959. як доска – с. 150
6960. як драбина – с. 152
6961. як дрин – с. 153
6962. як дуб – с. 155
6963. як дуб високий – с. 155
6964. як дуб з калиною – с. 155
6965. як дуб коренистий – с. 155
6966. як дуб сильний – с. 156
6967. як дубенська тюрма – с. 468
6968. як дубець – с. 156
6969. як дубина – с. 156
6970. як дубова дошка – с. 151
6971. як дубок – с. 156
6972. як дубочок козак – с. 156
6973. як дундук – с. 157
6974. як Дунька з бомбоскладу – с. 50, 157
6975. як дурна Федора – с. 472
6976. як дурне зуби щирить – с. 190
6977. як дурний з коромислом – с. 230
6978. як дурний, то і на фотографії дурний – с. 473
6979. як дурник – с. 160
6980. як дурні – с. 160
6981. як душа розсудлива – с. 163
6982. як дюймовочка – с. 164
6983. як є, то дупі честь, а як скупю – терпи, дупо – с. 158, 496
6984. як жаба – с. 166
6985. як жаба мулу набратися – с. 166, 292
6986. як жадний, то скупий, як скупий, то заздрісний – с. 167, 421
6987. як жевжик – с. 167
6988. як жеребець – с. 168
6989. як жид – с. 170
6990. як жид по порожньому склепі – с. 170
6991. як жук в гівно – с. 104, 175
6992. як журавель – с. 175
6993. як з води лита – с. 88
6994. як з голодного краю – с. 235
6995. як з гуся води – с. 88, 131
6996. як з дуба впасти – с. 156
6997. як з каменю вилита – с. 198

6998. як з картини зійшла – с. 201
6999. як з картини знята – с. 201
7000. як з книжки читати – с. 216
7001. як з козла молока – с. 220
7002. як з конопель вилізти – с. 223
7003. як з молодшої сестри – с. 414
7004. як з москалями потеревенити – с. 290
7005. як з невісткою сваритися, то на піч дивитися, а як із зятем сваритися, то на двері дивитися – с. 133, 191, 301, 352
7006. як з образу писаний – с. 316
7007. як з переляку – с. 341
7008. як з печі впала – с. 352
7009. як з портрета – с. 364
7010. як з пропелером – с. 373
7011. як з старшого брата – с. 55
7012. як з того світу – с. 410
7013. як з хреста – с. 485
7014. як з хреста знятий – с. 485
7015. як з цепа знятий – с. 488
7016. як з цепу зірватися – с. 488
7017. як з чистої води – с. 88
7018. як з Чорнобиля втікла – с. 500
7019. як задриполя – с. 177
7020. як заєць – с. 178
7021. як зайці під корчем – с. 178, 231
7022. як заклало – с. 178
7023. як засватана – с. 180
7024. як засватаний – с. 180
7025. як звір – с. 181
7026. як здохлий лев – с. 249
7027. як здрасте – с. 182
7028. як зек – с. 183
7029. як зелена рута – с. 400
7030. як Зиндифіра – с. 185
7031. як зів'яла трава – с. 464
7032. як зірки – с. 186
7033. як зіронька – с. 186
7034. як зіронька ясна – с. 186
7035. як зірочка – с. 186
7036. як злий пес – с. 343
7037. як зміюка – с. 187
7038. як змія – с. 187
7039. як змія сикає – с. 187
7040. як зношена торба – с. 463
7041. як золото – с. 188
7042. як Іванушка – с. 191
7043. як Іванушка-дурачок – с. 158, 191
7044. як із середи на п'ятницю – с. 413

7045. як із сраки вийнятий – с. 441
7046. як індик надутий – с. 192
7047. як індійський артист – с. 26
7048. як йожіку на рельсах – с. 194, 281, 383
7049. як кабан – с. 195
7050. як кабанюга – с. 195
7051. як кадуб – с. 195
7052. як кадушка – с. 195
7053. як калина – с. 197
7054. як калина з дубом – с. 156, 197
7055. як калина червона від встиду – с. 93, 197
7056. як калита – с. 197
7057. як калмій тельбатий – с. 197
7058. як камінь з душі впав – с. 163, 198
7059. як камінь з серця – с. 163, 198
7060. як кантарка – с. 199
7061. як капля в морі – с. 199, 289
7062. як карапуз / як карапузи – с. 200
7063. як карга – с. 200
7064. як карлик – с. 200
7065. як качка – с. 203
7066. як качка пливсти – с. 203
7067. як квач – с. 203
7068. як квітка – с. 204
7069. як квітки – с. 204
7070. як квіточка – с. 204
7071. як квочка – с. 204
7072. як кевдяло – с. 204
7073. як китаєць – с. 205
7074. як китиці – с. 205
7075. як кізка – с. 218
7076. як кінський хвіст – с. 479
7077. як кінь – с. 209
7078. як кіт біля молока – с. 212, 287
7079. як кіт в мішку – с. 212, 283
7080. як кіт з псом – с. 212, 343
7081. як кіт з собакою – с. 212, 432
7082. як кіт на глині – с. 105, 212
7083. як кіт на печі – с. 212, 352
7084. як кіт на сухій глині – с. 156, 212
7085. як кіт наплакав / наробив як кіт наплакав – с. 212
7086. як кішка – с. 213
7087. як кішка драна – с. 213
7088. як кішка з собакою – с. 213, 432
7089. як клоун – с. 215
7090. як клоун веселий – с. 215
7091. як клоун на параді – с. 215, 333
7092. як клубочок котитися / клубок покотився – с. 215

- 7093. як кляча – с. 216
- 7094. як кнопка – с. 216
- 7095. як кобель – с. 216
- 7096. як кобила – с. 217
- 7097. як ковальський міх – с. 282
- 7098. як коза – с. 219
- 7099. як коза вперта – с. 219
- 7100. як козак – с. 219
- 7101. як козел – с. 220
- 7102. як козі гречку – с. 123, 219
- 7103. як козла зварити – с. 220
- 7104. як колгоспні двері – с. 133
- 7105. як колобок – с. 221
- 7106. як колоди – с. 221
- 7107. як колоски – с. 222
- 7108. як комин – с. 222
- 7109. як коні – с. 223
- 7110. як коняка – с. 224
- 7111. як кописточки – с. 399
- 7112. як копиця – с. 225
- 7113. як копичка – с. 225
- 7114. як коробка – с. 228
- 7115. як корова – с. 229
- 7116. як корова жувала три дні і виплюнула – с. 134, 229
- 7117. як корова по теляті – с. 229, 457
- 7118. як корова пожувала – с. 229
- 7119. як корова пожувала і виплюнула – с. 229
- 7120. як коротишка – с. 230
- 7121. як котигорошок – с. 233
- 7122. як коцюба за піччю – с. 234, 352
- 7123. як кочерга – с. 234
- 7124. як кошниця – с. 235
- 7125. як крапля в морі – с. 236, 289
- 7126. як кремінь – с. 237
- 7127. як кришталь – с. 239
- 7128. як кров з молоком – с. 240, 287
- 7129. як кубинський мішок – с. 284
- 7130. як кублисько – с. 241
- 7131. як кукла – с. 241
- 7132. як кульбаба – с. 242
- 7133. як курдупель – с. 243
- 7134. як курдуплик – с. 243
- 7135. як куріпка – с. 244
- 7136. як курка – с. 244
- 7137. як курка вскобла – с. 244
- 7138. як курка до сідала – с. 244, 417
- 7139. як курка лапою – с. 244, 248
- 7140. як курка, коли стемніє – с. 244

7141. як куцепердик – с. 246
7142. як кучкудан – с. 246
7143. як лантух – с. 247
7144. як ласочка – с. 248
7145. як ластівочка – с. 248
7146. як ластівчине крило – с. 238
7147. як лебедята до смерті разом – с. 249, 427
7148. як лев – с. 249
7149. як легінь – с. 249
7150. як легке на пательні – с. 250, 336
7151. як лемеха – с. 251
7152. як лин – с. 252
7153. як лин в ставку – с. 252, 442
7154. як лин мулу – с. 252, 292
7155. як линок виблискує – с. 252
7156. як лис хитрожопий – с. 252
7157. як лиса теща – с. 459
7158. як лисий пліш – с. 355
7159. як лисиця – с. 253
7160. як лисиця хитрюща – с. 253
7161. як лихий чортяка – с. 503
7162. як лілея між тереном – с. 255, 458
7163. як ліліпут – с. 255
7164. як літак – с. 257
7165. як лобом в двері – с. 258
7166. як лопата – с. 259
7167. як лосиця – с. 260
7168. як лось – с. 260
7169. як лошиця – с. 260
7170. як лякало – с. 265
7171. як лялечка – с. 265
7172. як лялька – с. 265
7173. як мавпа – с. 266
7174. як мавпочка – с. 266
7175. як мазурський злодій – с. 186
7176. як мазьоха – с. 267
7177. як мазяр – с. 267
7178. як майська рожа – с. 389
7179. як маки червоні – с. 267
7180. як маків цвіт – с. 487
7181. як маківка – с. 268
7182. як маківки – с. 268
7183. як маківка – с. 268
7184. як маку – с. 268
7185. як мале дитя – с. 139
7186. як мале теля – с. 457
7187. як мале телятко – с. 457
7188. як малі діти – с. 145

7189. як мамина доця – с. 150
7190. як Марко в пеклі – с. 271, 337
7191. як марципан – с. 271
7192. як мати б'є, то щастя є, а батько дьорне, то за серце візьме – с. 35, 274, 414
7193. як мати джарне як кішка драпне, а як батько джорне, то аж жаль огорне – с. 35, 274, 515
7194. як мати Тереза – с. 274, 458
7195. як машина – с. 275
7196. як мебель – с. 275
7197. як мед той ложкою – с. 258, 276
7198. як медом мастити – с. 275
7199. як мертвому припара – с. 371
7200. як метеор – с. 277
7201. як ми Богу, так Бог нам – с. 48
7202. як миш – с. 280
7203. як миш під мітлою – с. 280
7204. як миша – с. 282
7205. як мишачий хвіст – с. 479
7206. як мігера – с. 280
7207. як місяць – с. 282
7208. як місяченько – с. 282
7209. як мітла – с. 282
7210. як мішок із зіллям – с. 185
7211. як мнюх – с. 284
7212. як мняло – с. 284
7213. як мнялух – с. 284
7214. як модель – с. 285
7215. як мозоль – с. 285
7216. як мокра курка – с. 244
7217. як молодий місяць – с. 282
7218. як молокитина – с. 287
7219. як монах – с. 288
7220. як моторний човен – с. 498
7221. як мох – с. 291
7222. як моя доля – с. 148
7223. як моя подруга між дівами – с.
7224. як мужик толковий, то толковий у всьому – с. 292
7225. як муха в борщі – с. 52, 292
7226. як муха в затирці – с. 180, 295
7227. як муха в маслі – с. 272, 295
7228. як муха в меді – с. 276, 295
7229. як муха в окропі обертатися – с. 295, 319
7230. як муха в сметані – с. 295, 427
7231. як муха в смолі – с. 295, 428
7232. як муха в тепло – с. 295
7233. як муха на мотоциклі – с. 290, 295
7234. як муха по хамулі – с. 295, 475

7235. як на виданні – с. 71
7236. як на виставці – с. 72
7237. як на вітрині – с. 80
7238. як на вужа насцяти – с. 94
7239. як на голках – с. 108
7240. як на Зарванській вулиці – с. 94
7241. як на картині – с. 201
7242. як на костилях – с. 233
7243. як на параді – с. 333
7244. як на світ народитися – с. 410
7245. як на чортовій стрісі – с. 450
7246. як наковерт – с. 297
7247. як накручений вихор – с. 73
7248. як намальована – с. 297
7249. як намальовані – с. 297
7250. як намальовано – с. 297
7251. як написана – с. 346
7252. як не брехне, то й не дихне – с. 56, 139
7253. як не з'їм, то понадкушую – с. 175, 362
7254. як не збреше, то не проживе – с. 56, 171
7255. як не почує, то перекрутить – с. 341, 504
7256. як не таке, то сяке, а все не слава Богу (Господу) – с. 48, 422
7257. як невірний кріт – с. 239
7258. як нема толкового лутше без путьового – с. 377, 462
7259. як нема, то в аптеці не купиш / як нема, то не купиш – с. 25
7260. як немає долі, то їх хоч води напийся – с. 88, 148
7261. як немовля після купелі – с. 302
7262. як нераха – с. 303
7263. як нещасна – с. 304
7264. як не був багатий, то нема що срати – с. 29
7265. як нива щедра – с. 304
7266. як ніж – с. 305
7267. як німа – с. 305
7268. як німий – с. 305
7269. як нова копійка – с. 226
7270. як ноги і руки перекулупило / як ноги і руки поперебивало – с. 314, 399
7271. як нюня – с. 315
7272. як об стіл горошком – с. 120, 446
7273. як об стіну горохом – с. 119, 447
7274. як обухом об землю – с. 184, 317
7275. як овечка – с. 317
7276. як оглобля – с. 318
7277. як огурчик – с. 318
7278. як один одного не бачити – с. 35
7279. як Омелько – с. 320
7280. як оніміти – с. 320
7281. як онучник / городиський онучник – с. 320
7282. як опеньок – с. 321

7283. як опецьок – с. 321
7284. як опудало – с. 321
7285. як опудало городне – с. 321
7286. як опудало горохове – с. 321
7287. як орел – с. 322
7288. як орел сизокрилий – с. 322
7289. як оса перев'язана – с. 322
7290. як осел – с. 323
7291. як оселедець – с. 323
7292. як оси – с. 322
7293. як ото вкрав – с. 67
7294. як оцет – с. 324
7295. як очмана – с. 327
7296. як пава – с. 328
7297. як павич – с. 328
7298. як палець – с. 330
7299. як палимутки – с. 330
7300. як пан – с. 332
7301. як панія – с. 332
7302. як панський індик – с. 192
7303. як пантера – с. 332
7304. як пара шлапаків – с. 510
7305. як партизан – с. 334
7306. як паскудниця – с. 335
7307. як патик – с. 336
7308. як пацьорка – с. 336
7309. як пекач – с. 337
7310. як пендлик – с. 338
7311. як пень впертий – с. 339
7312. як пеньок – с. 309
7313. як пеньок вусовий – с. 309
7314. як пес – с. 343
7315. як пес бреше – с. 343
7316. як пес на прив'язі – с. 343
7317. як пес собачий – с. 343
7318. як пес траву їсть – с. 343, 464
7319. як печене порося – с. 364
7320. як печене яблуко – с. 516
7321. як печеричка – с. 344
7322. як пила – с. 345
7323. як пили, то могли – с. 285, 345
7324. як писанка – с. 346
7325. як пискля – с. 346
7326. як пів дупи за курчи – с. 347
7327. як півень – с. 348
7328. як півень колгоспний – с. 348
7329. як під вінець – с. 78
7330. як підтикана – с. 348

7331. як піп / бородатий як піп – с. 350
7332. як піч – с. 352
7333. як піч колупати / піч колупати / тільки піч колупати – с. 353
7334. як по льоді йти – с. 255
7335. як повисельці на коні – с. 68, 209
7336. як повний місяць – с. 282
7337. як повх – с. 356
7338. як подорожник – с. 357
7339. як подуха – с. 357
7340. як пожований – с. 358
7341. як покійник в хаті – двері не закривають – с. 133, 358, 477
7342. як польове радіо – с. 380
7343. як польське радіо – с. 380
7344. як помідор – с. 362
7345. як поперечне місце – с. 281
7346. як поперечний мішок – с. 284
7347. як попугай – с. 363
7348. як порвана торба – с. 463
7349. як порічка – с. 363
7350. як порося – с. 364
7351. як порося в мішку – с. 284, 364
7352. як порохнявий пень – с. 339
7353. як порхавка – с. 365
7354. як посваряться, так і помиряться – с. 361, 365
7355. як постелишся, так і виспишся – с. 72, 365
7356. як постолі – с. 366
7357. як пральна дошка – с. 151
7358. як прапорщик – с. 368
7359. як прач – с. 369
7360. як прибитий – с. 369
7361. як прийшло до грудей, то вже буде од людей – с. 126, 263
7362. як прийшло, так і пішло – с. 353, 370
7363. як приколошкана – с. 370
7364. як припеньок – с. 371
7365. як пришарашений – с. 372
7366. як пробка – с. 373
7367. як пропелер – с. 373
7368. як пташенятко – с. 375
7369. як пудало городне – с. 375
7370. як пужало – с. 375
7371. як пуля – с. 376
7372. як пуля в лоб, то пуля в лоб – с. 258, 376
7373. як пупець – с. 377
7374. як пустий млин – с. 284
7375. як Пушкарьова – с. 377
7376. як пуц – с. 378
7377. як пчілки – с. 378
7378. як рабиня – с. 379

7379. як радіо – с. 380
7380. як радіо «Брехунець» – с. 56, 380
7381. як раки моргають – с. 381
7382. як решипейда – с. 384
7383. як риб'яче око – с. 319
7384. як риба – с. 384
7385. як риба з водою – с. 88, 385
7386. як риба мовчить – с. 385
7387. як риба у воді – с. 88, 385
7388. як різане порося – с. 364
7389. як різаний – с. 386
7390. як рік не спав – с. 386
7391. як робиш, то так і їсти будеш – с. 194, 387
7392. як рожа – с. 389
7393. як рожевий цвіт – с. 487
7394. як розмазьоха – с. 389
7395. як розпечене залізо: плюнь – буде шепіти – с. 179
7396. як роса на сонці – с. 394, 435
7397. як ружа – с. 396
7398. як рухля – с. 400
7399. як сажу трусив – с. 401
7400. як сало без хліба – с. 402, 481
7401. як салом помазаний – с. 402
7402. як сапожник – с. 403
7403. як сарна – с. 403
7404. як свиноматка – с. 405
7405. як свиня – с. 408
7406. як свиня в болоті – с. 50, 408
7407. як свиня в дощ – с. 152, 408
7408. як свиня з корита – с. 228, 408
7409. як свиня напхалася – с. 408
7410. як святий – с. 411
7411. як серпом по яйцях – с. 413, 521
7412. як сивий туман – с. 467
7413. як сидячий кіт – с. 212
7414. як синяк – с. 416
7415. як сир в маслі – с. 272, 416
7416. як сир в маслі кататися – с. с. 272, 416
7417. як сир в маслі купатися – с. с. 272, 416
7418. як сироті женитися, то й ніч мала – с. 309, 416
7419. як скаженні – с. 419
7420. як сказитися – с. 419
7421. як скала – с. 419
7422. як скелет – с. 419
7423. як скеля – с. 419
7424. як скидки одрізала – с. 420
7425. як скляночка – с. 420
7426. як скотина – с. 421

7427. як скрипочка рухатися – с. 419
7428. як сливка в гівно – с. 104, 422
7429. як сліпець – с. 423
7430. як слон – с. 425
7431. як смик – с. 427
7432. як сніп – с. 429
7433. як собака – с. 432
7434. як собака з соломи – с. 432, 433
7435. як собака з цепа зірвався – с. 342, 488
7436. як сова – с. 432
7437. як соки вижали – с. 417
7438. як сокирка без топориська – с. 433, 462
7439. як сокіл – с. 433
7440. як сокіл ясний – с. 433
7441. як солдат – с. 433
7442. як соловей – с. 433
7443. як солом'яна стріха – с. 450
7444. як соломина – с. 433
7445. як сон – с. 434
7446. як сонечко – с. 435
7447. як сорок бочок арештантів – с. 25, 54
7448. як сорока в кістку – с. 210, 436
7449. як сосулька – с. 437
7450. як соя – с. 437
7451. як спалось, на сухо всталось – с. 93, 438
7452. як сполохана – с. 440
7453. як стадіон, то стадіон – с. 442
7454. як стара баба – с. 28
7455. як стара бабака – с. 28
7456. як стара береза – с. 38
7457. як стара чапля – с. 493
7458. як старе відро – с. 75
7459. як старець – с. 443
7460. як старий дід – с. 143
7461. як старий жид з бородою – с. 52, 170
7462. як статуя – с. 444
7463. як стаханівка – с. 444
7464. як Стецько – с. 445
7465. як стіна – с. 447
7466. як стовп – с. 447
7467. як стовп мальований – с. 447
7468. як страхополох – с. 448
7469. як страх Божий – с. 448
7470. як страх на врублі – с. 448
7471. як страхопуд – с. 448
7472. як страхопудько – с. 448
7473. як страшидло – с. 449
7474. як стрибун – с. 449

- 7475. як стрільба – с. 449
- 7476. як струна – с. 450
- 7477. як стручок – с. 450
- 7478. як стукнуло, так і відскочило – с. 75, 450
- 7479. як ступа – с. 451
- 7480. як ступа гладка – с. 451
- 7481. як Стъопка з трудовнями – с. 451, 466
- 7482. як суддя – с. 451
- 7483. як сумашедша – с. 452
- 7484. як суха груша – с. 127
- 7485. як сухопердя – с. 453
- 7486. як сучка язиком телепати – с. 453, 521
- 7487. як сучок – с. 454
- 7488. як та Євка – с. 165
- 7489. як та жаба по коліно – с. 166, 221
- 7490. як та зміюка – с. 187
- 7491. як та квіточка – с. 204
- 7492. як та квіточка буяє – с. 204
- 7493. як та мавпа – с. 266
- 7494. як та муха – с. 295
- 7495. як та папірувка – с. 333
- 7496. як та фурія – с. 473
- 7497. як та Хівря – с. 480
- 7498. як та яблуня між лісовими деревами – с. 135, 517
- 7499. як та ялочка – с. 522
- 7500. як таксівка – с. 454
- 7501. як таранька – с. 456
- 7502. як тарапунько – с. 456
- 7503. як телепень ходити – с. 456
- 7504. як телиця – с. 457
- 7505. як теля налякане – с. 457
- 7506. як телятко – с. 457
- 7507. як терниця – с. 458
- 7508. як тичка – с. 460
- 7509. як ті голуби – с. 115
- 7510. як ті коні – с. 223
- 7511. як то язика не мати – с. 521
- 7512. як той бик – с. 39
- 7513. як той дідько – с. 143
- 7514. як той довбень – с. 146
- 7515. як той дуб – с. 156
- 7516. як той індик – с. 192
- 7517. як той козарлюга – с. 219
- 7518. як той пеньок чекає поки струхне – с. 339
- 7519. як той праведник – с. 368
- 7520. як той стовп – с. 447
- 7521. як той шпіндик – с. 511
- 7522. як торба – с. 463

7523. як торба з дустом – с. 161
7524. як торпеда – с. 463
7525. як трандачиха – с. 464
7526. як три дні не їв – с. 134
7527. як три рубля вкупі – с. 396
7528. як тріска – с. 465
7529. як троянда – с. 465
7530. як троянда розцвіла – с. 465
7531. як трутень – с. 467
7532. як трухлявий пеньок – с. 339
7533. як трясця – с. 467
7534. як тур – с. 467
7535. як турміян – с. 468
7536. як тхір – с. 468
7537. як у бусла – с. 62
7538. як у віночку – с. 78
7539. як у воду канув – с. 88
7540. як у воду опущений – с. 88
7541. як у воду провалитися – с. 88
7542. як у лузі калина – с. 197, 260
7543. як у миші – с. 280
7544. як у мішку – с. 284
7545. як у моркви бадилля – с. 29, 290
7546. як у пеклі – с. 337
7547. як у поліського злодія – с. 186
7548. як у прірву провалитися – с. 373
7549. як удав – с. 470
7550. як удвуд – с. 470
7551. як ураган – с. 471
7552. як утюг – с. 472
7553. як файний газда – с. 98
7554. як Федель Кастро – с. 472
7555. як халейза – с. 474
7556. як хамейда – с. 475
7557. як хлопчик-мізинчик – с. 280, 282
7558. як Хома лісу плести / плести як Роман лісу – с. 256
7559. як цап – с. 486
7560. як цап лісовий – с. 486
7561. як цап породистий – с. 486
7562. як цвяшок – с. 488
7563. як цебрик – с. 488
7564. як цибулини – с. 489
7565. як циган – с. 490
7566. як циган до сала – с. 402, 490
7567. як циган за драбиною – с. 152, 490
7568. як циркуль – с. 490
7569. як ціпка – с. 492
7570. як ціпочка – с. 492

7571. як Чапаєв – с. 493
7572. як чапля – с. 493
7573. як чахля – с. 494
7574. як червона калина – с. 197
7575. як через комин летів – с. 222
7576. як черепаха – с. 495
7577. як чижик – с. 496
7578. як чистоплюй – с. 497
7579. як чихотлива – с. 497
7580. як чіп – с. 497
7581. як чобіт – с. 498
7582. як чокнутий – с. 498
7583. як чоловік жінку любить, то й лиха жінка доброю буде – с. 174, 500
7584. як чорна хмара – с. 483
7585. як чорт – с. 503
7586. як чорт з комина – с. 222, 503
7587. як чорт на вилах – с. 71, 503
7588. як чорт навесні – с. 503
7589. як чорт просо посіяв – с. 373, 503
7590. як чортополох – с. 503
7591. як чугунний горшок – с. 114
7592. як чугунок – с. 504
7593. як чудо горохове – с. 504
7594. як чучало – с. 504
7595. як чучало болотяне – с. 504
7596. як шафа – с. 506
7597. як швабра – с. 506
7598. як швидка Настя – с. 299
7599. як шкандибайло – с. 508
7600. як шкапека – с. 508
7601. як шкварка – с. 509
7602. як шкилет – с. 509
7603. як шлагбон – с. 509
7604. як шлюха соватися – с. 510
7605. як шляпа – с. 509
7606. як шнобель – с. 510
7607. як шпала – с. 511
7608. як штафетина – с. 512
7609. як штахета – с. 512
7610. як штунда – с. 513
7611. як щиголь – с. 515
7612. як щур за балька – с. 516
7613. як яблуко – с. 517
7614. як ягідка – с. 517
7615. як янгол – с. 522
7616. як ясен – с. 523
7617. як ясний місяць – с. 282
7618. яка головонька, така розмовонька – с. 114, 390

7619. яка має чоловіка, суне ноги як каліка – с. 197, 314, 500
7620. яка мати, така дочка – с. 151, 274
7621. яка ніч, така й правда – с. 309, 368
7622. яка плита, така й хазяйка – с. 354, 474
7623. яка хазяйка, такий порядок – с. 365, 474
7624. якась чортівня – с. 503
7625. якби люди не вмирили, то б небо підперли – с. 263, 300
7626. якби міг, то й небо прихилив – с. 300
7627. якби могла, то б шкіру зняла і віддала – с. 509
7628. якби не ті Василі, то не було б дітей на селі – с. 55, 145, 412
7629. яке їде, таку везе – с. 66, 194
7630. яке їхало, таке здибало – с. 182, 194
7631. яке їхало, таке здибало – с. 194
7632. яке йшло, таке знайшло – с. 194
7633. яке сім'я – таке тім'я – с. 418, 461
7634. який корч, така й палуза – с. 231, 330
7635. який піп, така й попадає – с. 350, 362
7636. який-небудь чоловічина, аби дрова і лучина – с. 153, 261, 500
7637. якийсь глухонімиий – с. 105
7638. які батьки, такі діти – с. 34, 145
7639. які коні, такий віз, який їхав, таку віз – с. 76, 223
7640. який піп, такий прихід – с. 350, 372
7641. якщо в голові вавка, то треба пити зеленюку літрами – с. 114, 257
7642. якщо доля, то на печі знайде – с. 148, 353
7643. якщо має йти під груди, то хай краще йде між люди – с. 126, 263
7644. якщо то що, а ні, то я пішла корову доїти – с. 230
7645. ялова корова – с. 230
7646. ярмо на шию взяти – с. 507, 522
7647. ясен місяць – с. 282
7648. ясна голова – с. 114
7649. ясна зоря – с. 188
7650. ясний розум – с. 392
7651. ясний як сонечко – с. 435
7652. ятроха ятрохи не боїться й трохи – с. 523

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арк'2003 – Аркушин Г. Л. Сказав, як два зв'язав / Г. Л. Аркушин. Люблін ; Луцьк, 2003. 178 с.
2. Арк'2005 – Аркушин Г. Л. Словник евфемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся і західної частини Волині / Г. Л. Аркушин. Луцьк ; Люблін : «Волин. обл. друк.», 2005. 197, [3] с.
3. Мацюк З. С. Із народу не викинеш : діалектний словник фразеологізмів / З. С. Мацюк. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. 134, [2] с.
4. Мацюк З. С. Що сільце, то нове слівце [текст]: словник фразеологізмів Західного Полісся / З. С. Мацюк. Луцьк: Вежа-Друк, 2013. 460 с.
5. Мацюк З. С. Що сільце, то нове слівце [текст]: словник фразеологізмів Західного Полісся / З. С. Мацюк. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 500 с.

Для нотаток

Для нотаток

Наукове видання

Словники України

Мацюк Зоряна

ГОВОРИТИ ЯК МЕДОК ВАРИТИ

Словник фразеологізмів Західного Полісся та суміжних територій

Редактор і коректор *Галина Дробот*
Технічний редактор *Інна Павліха*

Формат 70*100 ¹/₁₆. Обсяг 55,47 ум. друк. арк., 53,21 обл.-вид. арк.
Наклад 300 пр. Зам. 2. Редакція, видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. (0332) 29-90-65).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України ДК №
4607 від 30.08.2013 р.